יעקב קורי בארוחה החגיגית לכבוד קבלת הדוקטורט ב- CNAM פריז, צרפת, ב- 23.3.2004 עם מנחה התיזה ויו"ר ועדת התזה

קודים אתיים ואירועים על קודים אתיים, מסות ומאמרים על צדק חברתי, כלכלי ושלטוני

מאת יעקב קורי

1. על צדק בר קיימא להיות הוליסטי, חובק כל מערכות החיים, כי כל סוגי הצדק מהווים שלמות הרמונית:

"There are seven things that will destroy us: Wealth without Work, Pleasure without Conscience, Knowledge without Character, Religion without Sacrifice, Politics without Principle, Science without Humanity, Business without Ethics." Mahatma Gandhi

"שבע תופעות יחריבו את עולמנו: עושר ללא עבודה, עונג ללא מצפון, דעת ללא אופי, אמונה ללא הקרבה, מדיניות ללא עקרונות, מדע ללא אנושיות, עסקים ללא ערכים." מהטמה גנדי (אנגלית, פילוסופיה הודית)

2. את הצדק החברתי אין לבקש מהשלטונות או מטייקונים. הוא צריך לצמוח מהעם, אט אט, מאדם לאשה:

"צדק אין מבקשים אותו. צדק אינו ניתן. צדק דרכו שהוא צומח. מקרקעו של עם, מאדם שסייע לחברו בשעת הדחק, מבית שנפתחה דלתו לאביון, מאדם שנהג חיבה באשתו, מבן שנהג כבוד באביו, מחבר שלא הונה את חברו. צדק כמוהו כחיטה וכשעורה. לא בארץ אחרת תמצאנו - אלא בארצך."

דברי שמעון בן שטח, מלחמת בני אור, משה שמיר (עברית)

3. אין צדק כלכלי כשהחברה אינה מנדה את הנוכלים, עושי תספורות, מקבלי מעטפות, פקידים חוצי קווים:

"Hoy resulta que es lo mismo ser derecho que traidor…! Ignorante, sabio o chorro, generoso o estafador!... Todo es igual. Nada es mejor." Tango Cambalache, Enrique Santos Discepolo

"בימינו אין הבדל בין האדם הישר לבין אדם המפר את התחייבויותיו...! נבער, חכם, מופקר, נדיב או נוכל!... כולם הם היינו הך. אף אחד אינו טוב יותר." טנגו קמבלצ'ה, אנריקה סנטוס דיספולו (ספרדית)

4. להשגת צדק שלטוני וציבורי עלינו להתריע על העוול, שאם לא כן אנו מסייעים בשתיקתנו לעושי העוול:

"Qui tacet, consentire videtur, ubi loqui debuit ac potuit"

"מי ששותק נראה כמסכים, בשעה שעליו היה לדבר כשיכול היה" (לטינית)

5. אין צדק משפטי כשקיים פער עצום בין המשפט הנוטה לחזקים לבין הצדק שנועד לסייע לחלשים:

"Les lois sont des toiles d'araignées à travers lesquelles passent les grosses mouches et où restent les petites" La maison Nucingen, Honoré de Balzac

"החוקים הם קורי עכביש שבעדם עוברים הזבובים הגדולים ואילו הקטנים מסתבכים בהם"

בית נוסינגן, הונורה דה בלזק (צרפתית)

6. צדק תקשורתי מושג כשיש שקיפות ודיווח מלא על עוולות הכלכלה והממשל המגיע לציבור ללא חוצץ:

"Und Macheath, der hat ein Messer

Doch das Messer sieth man nicht." Die Dreigroschenoper, Bertolt Brecht

"ולמקי סכינאי יש סכין, והוא חבוי" הבלדה של מקי סכינאי, אופרה בגרוש, ברטולט ברכט (גרמנית)

7. צדק חינוכי נועד למנוע התקרנפות וחיקוי המושחתים, תוך הוראת ערכים, אתיקה ומוסר מהגיל הרך:

"Chi va con lo zoppo impara a zoppicare"

"המתרועע עם צולע לומד אף הוא לצלוע" (איטלקית)

8. צדק תרבותי יושג אם אנשי הרוח יעזו להתבטא בבדידות מזהרת נגד חוליי הממשל, הכלכלה והחברה:

"Den sterkeste mann i verden, det er han som står mest alene." En Folkefiende, Henrik Ibsen

"האדם החזק ביותר בעולם הוא זה הניצב לרוב לבדו" אויב העם, הנריק איבסן (נורווגית)

9. צדק סביבתי יושג אם נאזין בעוד מועד לקולות הסערה המתרגשת ובאה אשר עשויה להחריב את העולם:

"La dulse esperansa repoza sovre su kuesta, "על פני גבעתו תנוח התקוה המזהירה

I no lo desha sentir la boz de una tempesta לא תניח לו לשמוע את קולות הסערה

Ke furioza, menaza de destruyir el mundo." שבזעם מאיימת להחריב את העולם."

La Vinya de Navot, Yosef Avraam Papo (לאדינו) כרם נבות, מחזה תנ"כי, יוסף אברהם פאפו

10. צדק גלובלי יושג כאשר כל האומות וכל בני האנוש יפעלו על פי כלל זהב העומד בבסיס הצדק והאתיקה:

"דעלך סני – לחברך אל תעבד" (שבת לא א – הלל)

"השנוא עליך – אל תעשה לחברך" (ארמית, ביהדות, נצרות, אסלם, קונפוציאניזם, בודהיזם, הינדואיזם...)

ולהלן ציטטות המתארות בצורה נוקבת את מצב רוח המחבר יעקב קורי Jacques Cory בעת כתיבת הספר:

"כשהפורענות באה לעולם אין מרגיש בה אלא **יעקב**" (מדרש איכה, פ' ב' אות ט' בסופו)

"MAÎTRE **JACQUES**: je vous l'avais bien dit que je vous fâcherais de vous dire la vérité."

"השף **ז'אק**: הרי אמרתי לך שאכעיס אותך כאשר אומר לך את האמת." הקמצן מאת מולייר, מער' 3 תמונה 1

"כל אחד יכול להתרגז – אין קל מזה. אך להתרגז על האדם הנכון, במידה הנכונה, בעיתוי הנכון, למטרה נכונה ובדרך נכונה – אין זה דבר קל כלל ועיקר." (אריסטו, על הכעס, פילוסופיה יוונית)

"Chi crede a sogni è matto; e chi non crede che cos' è?" – Lorenzo da Ponte

"המאמין בחלומות הוא לא שפוי; ומי שלא מאמין – מה הוא?" – לורנצו דה פונטה

"La ora la mas eskura es para amaneser. La verdad va enriva komo la azeite. Ken bushka topa."

"השעה האפילה ביותר היא לפני הזריחה. האמת צפה למעלה כמו השמן. המחפש – מוצא." (פתגמים בלאדינו)

"Keep you doped with religion & sex & TV. And you think you're so clever and classless and free. But you're still peasants as far as I can see. A working class hero is something to be."

"הם מסממים אתכם עם דת, טלויזיה ומין. ואתם חושבים את עצמכם לפקחים, אל-מעמדיים, בני-אדם חופשיים. אבל אתם סך הכל עלובי החיים. גיבור-של-עובדים זה גיבור אגדי." (ג'ון לנון, גיבור מעמד הפועלים, תרגום יהושע סובול)

תוכן העניינים

	עמוד
תודות	8
הקדמה	11
חלק ראשון: קודים אתיים ואירועים על קודים אתיים	18
ניתוח השוואתי של הקוד האתי של סיב״ט וקודים אתיים בסקטור הבטחוני	19
פרטים על סיב״ט מאתר הארגון	32
קוד אתי בסיב״ט	35
משובים על הקוד האתי של סיב״ט	44
אירוע ניקיון כפיים בארגון האמריקאי	45
אירוע מתריע בארגון הצרפתי	48
אירוע הממונה על האתיקה בארגון האיטלקי	52
אירוע מידע פנים בארגון הגרמני	55
אירוע חובת הנאמנות לארגון האנגלי	59
אירוע שוחד במדינת היעד של הארגון הספרדי	63
אירוע שקיפות וסודיות בארגון הרוסי	67
אירוע מוסר עבודה בארגון הסיני	70
אירוע אחריות חברתית וסביבתית בארגון הקנדי	74
אירוע הסעיפים הכללים בקוד האתי בארגונים במדינות רבות	77
חלק שני: צדק חברתי והקשרים אקטואליים של מחזות וספרים	80
צדק חברתי וכלכלי בישראל - חלום ליל קיץ או מהפכה?	81
יום העיון על צדק חברתי שיזם יעקב קורי באוניברסיטת חיפה	91
מכתב גלוי לראשי תנועת המחאה החברתית	95
אחים במדינה פרצה שריפה	104
הדוגלים בצדק חברתי וכלכלי - אנרכיסטים, קומוניסטים וחוצפנים?	110
אחריות אבסולוטית מהשריפה בכרמל ועד דיכוי תנועת המחאה	120
הסיוט של יוליה - סטירה בענייני דיומא	126

צדק ואתיקה הוליסטיים בכל תחומי החיים 129

צדק חברתי - יתרונות המודל הסקנדינבי 133

הקשרים אקטואליים למחזה "ביקור הגברת הזקנה" של דירנמט 140

צדק חברתי וכלכלי, הטייקונים והמשקיע הקטן - "הכסף" מאת אמיל זולא 162

צדק תרבותי - ביקורת על היצירה של יהושע סובול - מחזאי חברתי 176

צדק חברתי וכלכלי בישראל - הרומן "הישמרו מדורון יווני" מאת יעקב קורי

והמחזות "נלי דורון" ו- "בחירתה של נלי" 191

ילדי חורף 73 - שנת 2049, סטירה עתידנית 207

צדק חינוכי - דרך מקורית להוראת צדק חברתי וכלכלי 209

צדק חברתי, כלכלי ושלטוני – מאמר בעקבות פרסום הספר 213

מי היא האריסטוקרטה האמיתית בישראל? 220

צדק בר-קיימא בתרבויות העולם 224

חלק שלישי: צדק כלכלי, המיתון העולמי ועתיד הקפיטליזם 230

36 עקרונות של צדק חברתי וכלכלי בישראל ובעולם לקראת 2020 231

אתיקה בעסקים בישראל - החלום ושברו 236

צדק כלכלי מושג על ידי מיזוג יעדי הרווחיות והאתיקה 241

12 הפרמטרים להתנהגות אתית של בנקים 252

המכון הלאומי לאתיקה 258

המועצה המפקחת והדירקטורים החיצוניים 263

המודל של סטף ורטהיימר 268

36 חוקים של עושק בעלי מניות המיעוט בחברות לא אתיות 274

הכשלים האתיים במשבר הכלכלי העולמי 277

"מאחורי החומה הסינית" - אירוע על צדק כלכלי 282

רואי החשבון כנושאי הדגל של המהפכה האתית 285

שקיעתה של האתיקה בעקבות המשבר הכלכלי 289

סיכוני הביטוח בארה"ב ובישראל על רקע המשבר הכלכלי 293

רק בעלי מידע פנים הולכים על בטוח 296

הומניות, הון והונאות 300

כללים חשבונאיים, אתיקה והמשבר הכלכלי של 2008 304
לחבר את הכלכלה לחברה 308
לפיד, פישר ונתניהו – אבירי הבורגנות הישראלית 310
האתיקה צומחת מהראש 312
פרשת Long Term Capital Management - צדק כלכלי נוסח וול סטריט 314
תאגידי ענק, יצרני הנשק ומחזיקי עניין - הסרט "משחק המושבעים" 318
הבראת חברות - כיצד? דרך לגיטימית להשגת צדק כלכלי 323
סמינריון צדק חברתי וכלכלי בישראל - 30 הרצאות 329
אתיקה עסקית ועתיד הכלכלה הקפיטליסטית - סילבוס משולב של 26 הרצאות 348

חלק רביעי: צדק שלטוני, סביבתי וגלובלי 365
עיקרי מצע תנועת הרפובליקה השניה של ישראל 366
צדק שלטוני וציבורי - האחריות הציבורית של המנהל הציבורי בישראל הדמוקרטית -
למען העם הריבון או למען אוליגרכיה של אילי הון ועושי דברם? 369
נאום לכבוד המועמד לנשיאות דני שכטמן בכנס סיכום לתומכים – 13.6.2014 409
צדק משפטי וכלכלי - 20 עיקרי מדיניות ותחיקה, אתיקה ושקיפות בשלטון ובעסקים - הצעה לכנסת 414
ברוך אשם! - אירוע בדיוני על "צדק" שלטוני 422
צדק בר קיימא - פול הוקן, נביא הקיימות בימינו 431
צדק סביבתי, כלכלי וגלובלי - התאגיד בעידן הגלובליזציה: הסרט והספר "The Corporation" 435
צדק כלכלי ושלטוני בקונטקסט הגלובליזציה והמזרח התיכון - הסרט "Syriana" 444
צדק סביבתי, כלכלי וחברתי - "וולמרט", העלות הגבוהה למחיר הנמוך 452
צדק כלכלי, שלטוני וגלובלי: ספרו של ג'וזף שטיגליץ "אי נחת בגלובליזציה" 460
הספר והסרט "No Logo" של נעמי קליין - צדק חברתי, כלכלי וגלובלי בעידן של גלובליזציה 468
מילטון פרידמן - בזכות גלובליזציה וניאו ליברליזם 473
הספר "העולם הוא שטוח" מאת תומס פרידמן - גישה מאוזנת על הגלובליזציה 479
היבטים נוספים של גלובליזציה, צדק תקשורתי, נעם חומסקי 483

חלק חמישי: אודות יעקב קורי ויצירותיו האחרות 491
תמצית קורות חיים בעברית 492

CV מלא באנגלית עם רשימת הפרסומים 495

ביקורות והפניות לספר "סוגיות נבחרות באתיקה עסקית ובאחריות חברתית" בהוצאת מאגנס 513

מאמר שפורסם בגלובס ב- 18.9.2008, הכולל ראיון עם יעקב קורי 521

הצעה לחלוקת פרסי צדק בר קיימא בעברית ובאנגלית - 2012 532

תמליל ההרצאה "דרכים מקוריות להוראת אתיקה עסקית", שנערכה באוניברסיטת תל אביב

ביום עיון של שבי"ל ומרכז דוב יזרעאלי ב- 28.11.2005 537

מקורות למסות ולמאמרים 548

ביבליוגרפיה 551

תמונות של יעקב קורי מהקריירה המקצועית ומהלימודים 591

מכיוון שכמה מהאירועים בספר זה מבוססים על זיכרון וזיכרון הוא לא תמיד מדוייק, יש לראות בכל האירועים המופיעים בספר זה כבדיוניים. יעקב קורי אינו אחראי לתוכן ספר זה, לנתונים או לקישורים בספר. כל הזכויות שמורות ליעקב קורי ולמוציאים לאור של ספריו, למחזיקים בזכויות של הקישורים ושל הנתונים בספר זה.

תודות

הספר הזה מוקדש למנטור שלי בעולם העסקים, ידידי אורי לויט ז״ל, שהלך לעולמו בטרם עת. אורי היה המנהל הכי אתי שהכרתי ושיתפתי אתו פעולה ואחד המנכ״לים המוכשרים שהיו במדינת ישראל. אורי הצליח להצעיד את ״פועלים השקעות״ מחברה קטנטונת לענק השקעות, ביושר, באמונה, בצניעות ובחוכמה רבה, והוכיח לכולנו שניתן להצליח בעסקים ולשמור על צלם אנוש. בשמיים הקודרים של עולם העסקים הישראלי, שבו המילים אתיקה, מוסר וערכים הם מוקצים, כאשר הסיסמה הרווחת היא: ״לא מתווכחים עם הצלחה״, גם כשהיא מושגת ברמיה, שוחד, האזנות סתר וגניבה; אורי האיר ככוכב הצפון את אפלת הרקיע ולאורו הולכים אלה שעוד לא הושחתו.

מנהל אתי אחר שהייתה לי הזכות להכיר הוא הארי רקנאטי, שהלך לעולמו לאחרונה שבע שנים והצלחות. הוא היה אחד הראשונים שכתב ודיבר על אתיקה בעולם הבנקאות והתבטא בצורה נחרצת כנגד תופעות השחיתות בעולם העסקים שהחלו לצבור תאוצה עוד בתקופתו. לצד המעטים שפעלו בישראל למען צדק כלכלי היו רבים יותר שפעלו למען צדק חברתי והייתה לי הזכות להכיר כמה מהם ולשתף אתם פעולה. ידידי יהושע סובול היה בין הראשונים שכתב מחזות על צדק חברתי כ״גיבור מעמד הפועלים״ והוא מרבה להתבטא בנושאים אלה. ידיד אחר, איציק ספורטא נמנה בין החלוצים של האקטיביזם החברתי וסובל בשל כך מאוסטרקיזם שלא מונע ממנו להמשיך להתבטא בהתלהבות רבה למען הערכים המשותפים לנו. אוסטרקיזם הוא אולי הקו המשותף לכולנו – אורי לויט שנאלץ לעזוב את משרתו בדרך שעוד יסופר עליה, הארי רקנאטי שנאלץ לעזוב את הארץ כי לא קיבל גיבוי לניהולו האתי, יהושע סובול שמחזותיו החברתיים מצליחים הרבה יותר בחו״ל, ואני שמאז התחלתי לעסוק במחקר על אתיקה עסקית נדחקתי החוצה מעולם העסקים וגם באקדמיה לימדתי בעיקר במוסדות אקדמיים עם אורינטציה אתית, בלי דריסת רגל בחוגים/מוסדות אחרים.

תודות מגיעות גם לאילן משולם, איש עסקים מבריק ופרופסור דגול, שהיה הראשון שפתח בפני את שערי האקדמיה; יהודה כהנא ששילב אף הוא בצורה מעולה בין עשיה עיסקית יזמית לקריירה אקדמית מזהירה, הנותן לי עצות יקרות מפז בעשייה שלי; דוד גולן, מנכ״ל של חברות מצליחות, שיזם את הגשת המועמדות שלי לפרס א.מ.ת.; אריה אבנרי, עיתונאי רב מעללים ומייסד אומ״ץ, הלוחם ללא חת בשחיתות השלטונית מזה כמה עשורים; חי צבר, מנכ״ל הוצאת הספרים מאגנס, שסייע לי רבות להוציא לאור את הספר הראשון מסוגו בישראל על אתיקה עסקית; איתמר לוין, עורך ועיתונאי עם מודעות חברתית, שביקש ממני לכתוב טור קבוע

על אתיקה עסקית; יצחק גורמזאנו גורן, סופר ומחזאי מקורי, שהוציא לאור את הרומן שלי; עדו לנדאו, ממייסדי הוראת האתיקה בישראל; יונתן אדרת, מנכ״ל אתי ללא חת שהעז להילחם על עקרונותיו; חתן פרס נובל דני שכטמן וציפי שכטמן המגלים עניין רב בפועלי האתי.

תודות מקרב לב גם לקולגות שלי בחו״ל התומכים בעשייה האתית שלי מחוץ לישראל. הנרי קלוד דה בטיני, מורי באינסאד שפתח בפני את שערי אינסאד ותמך בי בדוקטורט; הנק פאן לויק ז״ל, מגדולי האתיקנים בעולם שסייע לי רבות בעצות נבונות; איבון פקה המנחה שלי בדוקטורט, פרנסיס דפורז׳ חברי שהעמיד לרשותי ספרים ומאמרים, קולט נביל הלוחמת ללא חת למען בעלי מניות המיעוט, גיאורג היינה ז״ל חברי הטוב עם לב הזהב שעודד אותי בעשייה האתית שלי, אנתוני סיימון שהמליץ עלי לאוניברסיטאות רבות בחו״ל, קלאודיו ג׳ינו חברי היקר שתמיד ניתן לסמוך עליו, ז׳אן פייר לורן ששיתף אתי פעולה בעשייה העסקית שלי, אלן סומיה, רוברט פריס, אלקס לז׳ו, דיטמר וקרליטה פוקס, ז׳אק לוי, גרגורי בנישו, אלדו לוי, ז׳אן פייר להמן, פרנסואה לפינה, בוב בריפל, איינר דאהל, מוזס פאוה, אדריאן אש, ז׳ורז׳ קריסב, אלן פיליפ, הנרי ז׳ולס, משה פופליקר, פיליפ אורסל, יוזף פאן רנסט, איב בובייה, פול בקאר, מארק פוטוצקי ורבים אחרים. זכרו של הברון אדמונד דה רוטשילד יהיה נצור לעד בליבי על שבטוב לבו, בפילנתרופיה ובאמפתיה גדולה איפשר לי ללמוד באינסאד ובכך שינה לחלוטין את האופק של הקריירה המקצועית שלי.

רבים ממשפחתי, חברי והקולגות שלי סייעו לי בעצה ותמיכה מוסרית, ויוזכרו לטובה: אמי פולין סימון קורי שהייתה ההשראה האתית שלי ואבי אלברט אברהם קורי שהאמין ותמך בי, נירה קורי, אלה קורי, רוני גרפונקל, תומר קורי, דורון קורי, אופיר קורי, נוגה קורי, איתי קורי, נועם דוד גרפונקל, עידו גרפונקל, יעל גרפונקל, דוד פופליקר, פאני פופליקר, רחל ציילר, איתן ציילר, רוזליה כהן, חיים קורי, נחמה קורי, בטי רוזן, רינה בנזקן, זיטה אפרדו, יעקב (פאפו) קורי, סולטנה קורי, חיים סימון אברהם, שרה סימון, יהורם גאון, יצחק נבון, פנינה זייגר, גיורא זייגר, עליזה מילר, טדי וינשל, איזי לביא, מייק דורון, שאול מרין, שושה גורן, טרז דרעי, שחר חורב, דליה גולן, אמי אופק, יהודית אופק, שמואל פז, סמדי פז, עמליה אייל, עופר אייל, ראובן משכית, רותי מייבלום, נפתלי פריד, רונית פריד, דוד מלכוב, חניתה מלכוב, לאה אדרת, דני פורמן, שוקי שוורץ, דוד שלאכט, ויקי שלאכט, עופרה בן ארי, אודי בן ארי, נעמי ברזילי, אריה ברזילי, אביבה גבע, שלומית לבנון, גליה שגיא, מאיר תמרי, דליה זליקוביץ׳, מישל אוחיון, אירית לויט, אביגדור רימר, עוזי שחם, ורה שחם, אלברטו גרפונקל, טלי גרפונקל, נועה אליאס, דב נרדימון, דוב יזרעאלי, איתמר תיאודור, לוי מורב, אהרון בן זאב, יוסי בן ארצי, און וינקלר, עתי ציטרון, רן לחמן, רותי כהן, פליצ׳ה פלד, דליה אביאל, צבי אביאל, מורן מזרחי, מיקי שרן, לאה שרן, מאיר חת, ערן ויגודה גדות, ברברה סבירסקי, שלמה אבינרי, ראובן

ברון, יהודה ברלב, ענת גנץ, אייל צופן, שמואל הספרי, שמוליק זיסמן, שי אוסו, יהודה חיות, צביקה גינסברג, סטף ורטהיימר, בנצי כהנא, מקס לבנת, ישראל לביא, אריה לייבו לבנה, מירון מנור, אמנון רימון, רינה רימון, ארנון גת, חשמונאי חשמונאי, מנחם הלפרין, רותי בלוך, יותם לוריא, דוד צורי, דניאל מילוא, דרור פויר, לילי צוהר, מתי קרפ, ארנון רצ׳קובסקי, גיא רולניק, אורה רובינשטין, עמוס כרמלי, מיכל הללי, ישראל איגרא, אורן טוקטלי, נחום ביגר, כרמלה ביגר, רפאל כהן-אלמגור, עינת וילף, יואב יצחק, יריב יאירי, שלמה קמאו, רות עמר, אברהם בר-אב, זהבה ברכה, דוד ברכה, אסף סודרי, גילי פורטונה, זאב נהרי, יוסי מנצ׳יק, גלילה מנצ׳יק, גבריאל נגר, שוש נגר, חנה רוזנטל, עודד רוזנטל, דפנה דינרמן, אבי דינרמן, אורי לב, צופי לב, חיים שקד, ג׳רי ווינד, ורבים אחרים.

אחרי שכתבתי ח״י ספרים - אקדמיים, רומן, מחזה, גיאוגרפיה, אוטוביוגרפיה ועוד, בעברית, אנגלית וצרפתית, יש חשש שאשמע נדוש בבואי להודות לאשתי ולילדי. אך אני יכול לקבוע בודאות שלא היה סיכוי שאכתוב ולו ספר אחד אלמלי הם היוו את ההשראה שלי. הספרים הראשונים שלי פורסמו לפני 15 שנה, בשנת 2001. אבל הגעתי למודעות האתית והחברתית שלי הרבה לפני כן, כאשר זה לא היה באופנה לדבר על כך, קל וחומר לכתוב, ובוודאי לא לאיש עסקים, בעולם אכזר ואנוכי שבו כל אחד דואג לעצמו ומחזיקי עניין נשמע כמו מונח במנדרינית. עוד כשהייתי מנהל בכיר בתעשיית ההיי טק כינו אותי ״טריבון העם״, כי דאגתי קודם כל לעובדים שלי, נהגתי בהגינות לספקים, לרשויות וללקוחות ונחשבתי עוף מוזר בקרב הקולגות שלי. שילמתי על כך מחיר כבד ונשים רבות היו באות בטרוניות לבעליהן על שאינם משיאים את רווחיהם כפי שעושים הבעלים של חברותיהן. אך לא כך רותי, היא תמכה ועודדה אותי ללא סייג וחוותה את המאבקים שלי באמפתיה ופירגון. גם ילדי יוסי, אמיר ושירלי ״סבלו״ בגלל ההשלכות הכספיות של הדבקות בעקרונות שלי. עד אשר הם התחילו להרוויח לא היו להם מכוניות וחופשות מפנקות בחו״ל כמו לרבים מחבריהם שאבותיהם שרתו את האומה בעבודות שירות או עסקו בפילנתרופיה בתספורות חינם לנושיהם. יחד עם זאת, זכיתי לתמיכה נלהבת מילדי ומאשתי לא פחות מאשר התמיכה שלה זכה תומס שטוקמן ב״אויב העם״ של איבסן מאשתו קתרין, מבתו פטרה ומבניו איילין ומורטן. התמיכה של חברי, תלמידי וקוראי חשובה לי מאוד ולמענם אני עמל. אך הסיפוק הגדול ביותר שאדם יכול להפיק הוא לא מהצלחתו העסקית והאקדמית ובוודאי לא מהרווחה החומרית, כי אם מהאהבה והתמיכה שהוא זוכה לה מאשתו ומילדיו ובגילי המופלג גם מנכדי ונכדותי, כי זו למעשה תכלית החיים החשובה מכולן ביחוד אם היא מונעת מעקרונות מוסריים לחפצי חיים.

הקדמה

המחאה החברתית נעורה וגוועה בחלום ליל קיץ ולאחר שהגיעה להזדהות של 87% מהציבור במטרותיה פינתה את תשומת הלב הציבורית לנושאים אחרים כהדרת נשים, נוער הגבעות והאיום האירני. האיום הגדול ביותר על ישראל הוא אי הצדק לסוגיו ולפיכך יש צורך דחוף לשמר את המומנטום של המחאה החברתית על ידי חינוך, לימודי ליבה לכל, יזמות, ביעור השחיתות, הפיכת מעמד הביניים לכמחצית מהאוכלוסיה והורדת העוני לפחות מעשרה אחוז מהאוכלוסיה, תוך הקצאה צודקת יותר של משאבי האומה וצמצום הפערים שהם בין הגרועים ביותר במדינות ה- OECD, שמירת איזון נאות בין שוק חופשי נטול מונופולים, קרטלים, ריכוזיות ופירמידות לבין אסדרה וצדק חברתי, כלכלי וסביבתי, שמירה על ערכי הדמוקרטיה תוך שוויון זכויות והזדמנויות לכל, הכבדת העונשים על עבריני הצווארון הלבן ועבריינ‍ני המס, ניתוק הקשר בין הון ושלטון, שמירה על איזון תקציבי וחוב נמוך, הורדה דרסטית ברמת המינופים, הסיכון והתספורות בעולם העסקים ובמיוחד בהשקעות של קרנות הפנסיה.

יעדים נוספים יהיו - שמירה על תקשורת חופשית מלחצים, קיום צדק שווה לכל, אכיפת הבטחון האישי ותקני איכות הסביבה, שקיפות בכלכלה ובממשל, טיפוח ערכי הצניעות בסגנון החיים והתנועות האקטיביסטיות והענקת פרסים הממקדים את תשומת הלב הציבורית בצדק חברתי וכלכלי. באמצעים אלה ניתן יהיה למצב את ישראל תוך עשר שנים בין עשר המדינות עם איכות החיים, השגשוג, הצדק לסוגיו, איכות החינוך, הסביבה והבריאות, הבטחון האישי והבטיחות, צמצום הפערים, הדמוקרטיה, ההתיעלות, הקידמה והאתיקה הגבוהים בעולם, כמדינות סקנדינביה, הולנד ושוויץ, הצריכות לשמש לנו דוגמא במקום ארה״ב ומדינות ניאו ליברליות אחרות כבריטניה.

מדהים עד כמה מועטים הספרים העוסקים בצדק חברתי וכלכלי בישראל, הרומנים, המחזות והסרטים. בולטים במיוחד: בסרט התיעודי - אסף סודרי עם הסרטים שביתה והתעוררות, במחזות – יהושע סובול עם גיבור מעמד הפועלים ויצחק גורמזאנו גורן עם רשיון לחיות, ברומנים – יעקב קורי עם הישמרו מדורון יווני, באקדמיה – יוסי יונה, אביה ספיבק, יוסי דהאן, איציק ספורטא, דני גוטווין. בעיתונות עוסקים בנושא זה רבים וטובים – אריה אבנרי, קרן נויבך, מיקי רוזנטל לפני שהיה לחבר כנסת, רביב דרוקר, אורלי וילנאי, אך גם לחלקם מתנכלים חדשות לבקרים בתביעות דיבה, איומים ואוסטרקיזם. זכיתי להשתתף בהצגת הבכורה של הסרט הנפלא התעוררות המתאר בצורה מבריקה את המחאה החברתית של קיץ 2011. ההצגה הייתה

באולם הסינמטק בחיפה, אך באו לה מתי מעט מהקהל הרחב. ההצגות של סובול וגורן ירדו אחרי מספר מועט של הופעות ואילו הרומן שלי יצא לאור בהוצאת ספרים קיקיונית.

האם הנושא לא מעניין את הקהל הרחב, האם ועדות הרפרטואר מוטות על ידי שיקולים של הון ושלטון, האם מיטב היוצרים פוחדים לעסוק בנושאים טעונים אלה מחשש שהם יאבדו את התמיכות להם הם זוכים? באקדמיה הייתי בין הבודדים שחינכו לערכי האתיקה עם תוכניות לימוד בנושאים אלה, אריה אבנרי לא יכול לפרסם את מאמריו בעיתונים רבי התפוצה, מנסים "לאזן" את דיעותיה החברתיות של קרן נויבך עם עמיתים ניאו ליברלים, תבעו את מיקי רוזנטל על שיטת השקשוקה והכותבים החברתיים יכולים לפרסם רק באתרי אינטרנט כמחלקה ראשונה של יואב יצחק. בנושא צדק כלכלי, הון ושלטון בולט בבדידותו העיתון דה מרקר שהיה בעריכת גיא רולניק המעז לתקוף את כל הפרות הקדושות, אך בתפוצה של אחוזים בודדים מהציבור הרחב. הקהל הרחב לא נחשף אם כן כמעט כלל לסוגיות צדק חברתי וכלכלי.

קיימת השקה בנושאי קיימות בין צדק חברתי, צדק כלכלי, צדק סביבתי, צדק שלטוני, אתיקה עסקית, ממשל תאגידי, אחריות חברתית, אחריות ציבורית, סוגיות גלובליזציה, בעיות העוני, אי השוויון, שחיקת מעמד הביניים, שוויון נשים, עושק מיעוטים, דמוקרטיה שוויונית, סוגיות הון ושלטון, ריכוזיות, שחיתות, וכדומה. התחלתי את הפעילות האקדמית שלי בחקר עושק בעלי מניות המיעוט ובהדרגה המשכתי לעסוק, לכתוב ולהרצות במרבית הנושאים הנ"ל. וראה זה פלא – המדינות הכי נאורות, אתיות, דמוקרטיות, שוויוניות, עשירות לנפש, עם זכויות האשה המירביות, מעמד הביניים הגדול ביותר, עם החינוך הטוב ביותר ועם הצדק החברתי, הכלכלי, הסביבתי והשלטוני הגדול ביותר הן המדינות הסקנדינביות, שהגיעו לשגשוג, כמו גם סינגפור, שוויץ והולנד, קודם כל בגלל שהיו אתיות. ספרי ETHICS PAYS עוסק בהרחבה בסוגיה זאת ומוכיח כיצד המדינות הכי אתיות מובילות בכל הפרמטרים של שגשוג ונאורות.

זו עסקת חבילה, ודווקא במדינות בסדרי הגודל של ישראל, שמרביתן בלי אוצרות טבע, מגיעים לאופטימום המאגד את כל התכונות הטובות של הכלכלה, החברה והממשל. אני מתייחס בספר בהרחבה לטיעונים שאין דמיון בינן לישראל, כי אין בסקנדינביה הוצאות בטחוניות כה גדולות, כי אין מתחים חברתיים כה רבים וכדומה, ומפריך אותם אחד לאחד. אין מניעה שנדמה או אף נהיה טובים יותר מסקנדינביה, בתנאי שנשנה מהיסוד את שיטת הממשל והכלכלה כפי שמפורט במצע הרפובליקה השניה, שנחדל להיות משק ניאו ליברלי, שאחרי המשק הקומוניסטי הוא המשק הגרוע ביותר בעולם, שהסב את הנזקים החמורים ביותר לאנושות ולכלכלה. במסגרת הדיסאינפורמציה של חלק מרשויות הממשל וצמרת העולם העסקי מודבקות למי שמתנגד

למשטרים הניאו ליברלים ומצדד בצדק חברתי וסביבתי תוויות של אנרכיסטים וקומוניסטים, בהתאם למה שנהוג במשטרים טוטליטריים ובעזרת דוקטרינת ההלם, קפיטליזם של האסון והצפת הציבור בתרבות קלוקלת של תוכניות ריאליטי שנועדו לטמטם את הציבור על מנת שלא יפתח ביקורתיות נאותה ויאמר "אהבתי את אדוני ו... את גבירתי", כאשר ביום הבחירות מאיימים עליו כי השמאל והערבים נוהרים לקלפי.

אין השמצה גדולה יותר מזאת והפוסל במומו פוסל, שכן הקומוניסטים הם הניאו ליברלים המלאימים את הפסדי העולם העסקי ומעבירים אותם כחוב של המדינה. האנרכיסטים הם הניאו ליברלים שאינם רוצים רגולציה כלשהי אלא אנרכיה של כוחות השוק שבצילה הם משתלטים במונופולים, קרטלים, הפרטות, פירמידות וריכוזיות על הנכסים של כולנו ועושקים כתשעים אחוז מהציבור הרחב בחוצפה שאין לה גבול, תוך שיחוד ישיר ועקיף של חלק מפקידי הממשל העוברים לעבוד אצל הטייקונים מיד לאחר שהעבירו להם את נכסי המדינה בנזיד עדשים וקיצצו בתשלומי מיסים ותמלוגים. זאת בגיבוי משפטי מלא הקובע כי הנחות מפליגות על רכישת נכסים הן חוקיות, שקבלת מעטפות מזומנים היא חוקית, נסיעות משפחתיות על חשבון חיובים כפולים היא חוקית, שיטוט באינטרנט בחיפוש איים יווניים הוא חוקי, מינויים פוליטיים הם חוקיים, העדפת מקורבים היא חוקית, כל עוד לא הוכח שלנאשם היו כוונות זדון.

בספרי הקודמים התייחסתי לנושאי הצדק למינהו אבל התמקדתי באתיקה עסקית, העוסקת במהותה בעשיית צדק בכלכלה, תוך השגת איזון נאות בין האינטרסים של כל מחזיקי העניין מבלי להעדיף אחד על משנהו. אבל הגעתי כאמור למסקנה שהא בהא תליא, ולא ניתן יהיה להגיע לאתיקה עסקית מבלי שיושג צדק חברתי, כלכלי, שלטוני וסביבתי. לכן, כתבתי עשרות מאמרים ומסות (וגם סטירות, אירועים ומכתבים) בנושאים אלה שהתפרסמו בעיקר בטור הקבוע שלי בבטאון רואה החשבון, באתר של מחלקה ראשונה, באתר של אומ"ץ, באתר שלי, בתוכניות הלימוד שלי ובפרקים בספרים שלי או בספרים הערוכים סביב נושא מסוים כאחריות ציבורית ואחריות חברתית. החומר נכתב בעברית, באנגלית ובצרפתית ומוצג ברוב המקרים לראשונה פה כספר בעברית, יחד עם פרקים חדשים, תוך התמקדות בסוגיות הבוערות ביותר בחברה הישראלית – צדק חברתי וכלכלי. בתחילת הספר הוספתי חלק שלם העוסק בקודים אתיים ובאירועים על קודים אתיים ברחבי העולם. אני גם מקדיש חלק ניכר מהחומר לתיאור המהלכים שהביאו לכתיבת הקוד האתי של סיב"ט, האגף ליצוא בטחוני של משרד הבטחון הישראלי. הקוד האתי של סיב"ט הפך מאז שנת 2004, שבה נכתב על ידי בסיוע הנהלת האגף ועובדיו, לסיפור של הצלחה גדולה באכיפה ובמתן דוגמא לגורמים רבים, כמו גם בזכיה בתחרויות רבות בהן קיבל הקוד מקום ראשון או אחד המקומות הראשונים.

הספר כתוב בצורה קולחת ומיועד לקהל הרחב אך עם הקפדה אקדמית. מאז פורסמה גרסה קודמת שלו כספר דיגיטלי בשנת 2012 קיבל הספר משובים חיוביים ביותר. זה היה ספרי הראשון שפורסם חינם אין כסף במהדורה דיגיטלית, כי נוכחתי לדעת שבגלל תג המחיר הגבוה שהודבק לספרי האקדמיים: לספרי באנגלית - 150 דולר או יותר ובארץ 150 שקל, סטודנטים רבים, ובמיוחד הקהל המעוניין בצדק חברתי, כלכלי ושלטוני, לא יכלו להרשות לעצמם לרכוש את הספרים במחיר כה גבוה. מנסיון אישי – מעולם לא רכשתי כל ספר אקדמי או אחר במחיר כה גבוה כפי שנקבע לספרי, ורכשתי מאות ספרים אקדמיים עבור הכנת התזה שלי לדוקטורט וכתיבת ספרים ותוכניות לימוד. או כדברי GROUCHO MARX - I DON'T WANT TO BELONG TO ANY CLUB THAT WILL ACCEPT PEOPLE LIKE ME AS A MEMBER. במילים אחרות, אני לא יכול להרשות לעצמי לרכוש את הספרים שלי... ומדוע ספר דיגיטלי? כי הוא חוסך בכל הוצאות ההדפסה והכריכה, קל להורדה, והכי חשוב – מאפשר להוסיף מאות או אלפי קישורים, במיוחד בספרי החדשים. ספרי המודפסים אמנם הגיעו לתפוצה ניכרת עבור ספר אקדמי, אחד הספרים אף נרכש על ידי למעלה מאלף אוניברסיטאות הטובות ביותר בעולם, אך הם לא הגיעו לסטודנטים ולקהל הרחב. יחד עם זאת, היו להם אלפי קוראים שהשאילו אותם מהספריות, בין השאר הסטודנטים שלי שלמדו על פיהם את הקורסים שלי ויכלו לקרוא אותם בצורה מודפסת ודיגיטלית, כי כמעט כל ספרי המודפסים היו גם EBOOK.

הגרסה הקודמת של ספרי זה אף צורפה לספריות במוסדות אקדמיים ובארגונים רבים ואפילו הופיעה ברשימות ספרי גוגל למרות שאין לו כמובן מספר ISBN. מאז ועד היום פרסמתי עוד ספרים נוספים, כולם במהדורה דיגיטלית וחינם אין כסף. אינני כותב את ספרי עבור תשלומים גבוהים לזכויות סופרים ולכן הסכמתי שאתחיל לקבל תמלוגים רק אחרי מספר מאוד גדול של ספרים, וכך באופן מעשי לא קיבלתי כל תמורה עבור ספרי, מה עוד שבגלל המחיר הגבוה תפוצת הספרים לא היתה כפי שרציתי שתהיה. זאת ועוד, השקעתי גם את מיטב כספי במחקר, עריכה אנגלית והוצאות נלוות, שלא לדבר על כעשרים שנה שהוקדשו לכתיבת ספרי מאז תחילת כתיבת התזה לדוקטורט ועד היום. ספרי, מאמרי שגם עליהם מעולם לא קיבלתי תמורה, ההרצאות ובמיוחד הקורסים שנתתי, היו ברוב המקרים ללא תמורה ועבור הקורסים קיבלתי תשלומים שהיו נמוכים לאין ערוך מרווחי כאיש עסקים. אילי הון מקדישים חלק מהונם, ובמקרים אחדים כוורן באפט כמעט את כל הונם בתרומות לקהילה. הפעילות האתית שלי היא אם כן תרומתי הצנועה לקהילה בישראל ובעולם. אני גם ער לכך שגם אם רציתי לא הייתי מקבל תמורה של ממש לפעילותי האתית כי אתיקה זה לא מקצוע עבור מי שרוצה להיות מיליונר, או אפילו עבור זה שרוצה להתקיים בכבוד ולקיים משפחה. לנוכח הניסיון המבורך בהצגת הנושאים עם הקבלות בתחום הספרות והמחזאות – מובאות בספר מספר

מסות של צדק תרבותי בנושא ההקשרים האקטואליים של יצירות מופת כביקור הגברת הזקנה של דירנמט, הכסף של אמיל זולא, המחזות של יהושע סובול, ועוד ספרים, סרטים ומחזות רבים העוסקים באתיקה.

הספר גם מתייחס לנושאים של צדק סביבתי, צדק תקשורתי, צדק חינוכי וצדק בגלובליזציה ומביא חומר חדש המשלים את התמונה של הצדק החברתי והכלכלי. כמו כן קיימת התייחסות מעמיקה לסוגיות צדק שלטוני וצדק ציבורי ומשפטי, כי בסופו של דבר הכל פוליטי וקשור ברשויות הממשל והמשפט ואם קיים משטר ניאו ליברלי המעדיף את האלפיון העליון ובמיוחד עשרה עד עשרים טייקונים יש להחליף אותו בצורה דמוקרטית אך לא מפלגתית על מנת לכונן צדק חברתי וכלכלי. הספר עוסק בהוגי דיעות מקוריים כג'וזף שטיגליץ, נעמי קליין ופול הוקן, מילטון פרידמן ונעם חומסקי, בספרי מופת כ- "העולם הוא שטוח" של תומס פרידמן ו- "התאגיד" של ג'ואל בקן, גם אם איני מסכים עם חלק מהסופרים ויצירותיהם כמו במקרה של מילטון פרידמן, אך אין להתכחש לחשיבותו של הוגה הדיעות הכלכלי הניאו ליברלי, שגם זכה בפרס נובל.

בעקבות ההצלחה הגדולה שלה זכה ספרי "סוגיות נבחרות באתיקה עסקית ובאחריות חברתית" שיצא לאור ב- 2008 בהוצאת מאגנס, האוניברסיטה העברית, ירושלים, והתגובות הנלהבות של קוראי הספר, אנשי עסקים, אקדמיה ועיתונאים (המובאות בספר זה), אני מתייחס בספרי החדש במשבר הכלכלי של 2007-2010, ובעיקר בסיבות למשבר זה הנובעות מתאוות בצע, גלובליזציה שלוחת רסן, מכשירים פיננסיים ומדיניות אשראי חסרת אחריות, העברת הפסדי העתק של החברות והבנקים הכושלים למדינות תוך הסתבכות בחובות לאומיים ענקיים, מוסר עסקים ירוד של חלק ניכר מהבנקים והתאגידים הגדולים בעולם, תופעות מדאיגות של הון ושלטון, חוסר שוויון הולך וגדל היוצר מתחים חברתיים, שחיקת המעמד הבינוני, התגברות העוני, פגיעה באיכות הסביבה ועוד. התרופות הסטנדריות למשברים אלה מתגלות כתרופות שווא: הורדת הריבית לאפס, הזרמת סכומי עתק לכלכלה, שאינה מלווה כמתבקש מהגברת הרגולציה והוקעת האשמים במשבר. הספר מציע דרכים מעשיות לפתרון המשבר בעולם ובישראל בתחומי הממשל התאגידי, הגלובליזציה, הקיימות, הון ושלטון, ומנהיגות עסקית בת קיימא. הדרכים המוצעות נותנות פתרון הוליסטי לתופעות ההולכות ומחמירות כאשר המערבולת הכלכלית שהתחילה בשנות השמונים של המאה שעברה והביאה לנזקים של ביליוני דולר הולכת ומתרחבת משנה לשנה והגיעה תוך עשרים שנה לנזקים של טריליוני דולר.

אני צופה שבמידה ולא יתוקנו הכשלים הכלכליים על פי העקרונות שהתוויתי או עקרונות דומים, לא יועילו צעדי הרגולציה, הורדת הריבית לאפס, הזרמת טריליונים למשקים במיתון, והכלכלה העולמית עלולה להדרדר ל"שפל יום הדין" לקראת שנת 2020, כאשר יקרסו מספר רב של חברות ענק רב לאומיות, הבנקים

הגדולים ביותר וקרנות הפנסיה. ספר זה אינו ספר אפוקליפטי ואני משוכנע שניתן למנוע את שפל יום הדין באם נשנה את החשיבה הכלכלית ונהפוך את עולם העסקים לאחראי יותר. הבעיה החמורה היא שהאחראים למשבר לא נתנו את הדין והחברות הלא אתיות שנחלצו בשן ועין (לא של בעלי השליטה והמנהלים כי אם של העובדים, הציבור הרחב והממשלות) חוזרות לסורן עם מינופים של פי ארבעים, חמישים ומאה, הנפקות אגרות חוב ללא בטחונות למימון מיזמים מפוקפקים, ובונוסים במאות מיליונים למנהלי החברות הכושלות. הרגולטורים מושפעים על ידי אילי ההון והחברות הגדולות, באים מקרבם והולכים לעבוד אצלם, כך שקשה להאמין שהם ישנו את המציאות. לציבור המושקע בעל כורחו בקרנות הפנסיה אין ברירה כי הקרנות ממשיכות להשקיע בהשקעות ספקולטיביות, כך שלמרות המשבר אין חדש תחת השמש. לנביאי הזעם הייתה עדנה של מספר חודשים, אבל הם חזרו ושקעו באלמוניות עד המשבר הבא. הם משביתי שמחה ומתעלמים מאזהרותיהם, כי הם הרי קומוניסטים ואנרכיסטים, רואי שחורות ומעכירי שמחה.

יש לכלכלה מספיק זמן להתעשת על פי התהום ולעצור את ההדרדרות שלוחת הרסן של חברות ובנקים גדולים. יש לשנות מהיסוד את עולם העסקים על מנת שלא תתגשם נבואתו של גנדי על החרבת העולם הצפויה מעושר ללא עבודה (כיום - קרנות גידור ובוני פירמידות כברני מיידוף), עונג ללא מצפון (פערים חברתיים גדולים מאי פעם), דעת ללא אופי (אובדן הערכים של צניעות ומידתיות), אמונה ללא הקרבה (פונדמנטליזם אגואיסטי ניאו ליברלי), מדיניות ללא עקרונות (שחיתות ללא תקדים בממשל ובמפלגות מימין ומשמאל, חילוניות ודתיות), מדע ללא אנושיות (קדמה, חינוך ובריאות רק לשכבות המבוססות) ועסקים ללא ערכים (המביאים לאבטלה ושפל יום הדין)! הדרכים לפתרונות המשברים הכלכליים מוצגות באריכות בספר, ובעיקר - שינוי מהות החברה העסקית, הייצוג בדירקטוריון, איזון בין רווחיות ואינטרסים של מחזיקי העניין, מינוף שמרני, איתנות פיננסית, מנהיגות אחראית, פערי שכר סבירים, שקיפות בדיווחים, תשלומי מסים, סולידיות של קרנות הפנסיה, סינון ודירוג יושרה, מתריעים, שיתוף פעולה במקום תחרות שלוחת רסן, כימות עלויות חיצוניות, מניעת אפליה, אחריות חברתית, שמירה על איכות הסביבה, ממשל המחובר לעם ולא לאילי ההון, איזון בין שוק חופשי ורגולציה, חינוך לערכים של יושרה וענווה, הוקעה ציבורית של עבריינים צוארון לבן, הכבדת החקיקה על עבריינים, איזון בין תפישות כמותיות ואיכותיות במדעי החברה, ניהול הומני של הון אנושי/כח אדם, זכויות סוציאליות לעובדים, עמידה בהתחייבויות, אמון כערך עליון, הגדלת הנתח של מעמד הביניים וצמצום פערים חברתיים, הקפדה על איכות, ביעור השחיתות, החלטה של הציבור לעבוד רק בחברות ערכיות שקיבלו דירוג יושרה גבוה, לקנות, למכור, להשקיע ולקבל רק אותן לקהילה, אם הם חפצי חיים.

למיטב ידיעתי אין כיום ספר דומה שנכתב בישראל, מה עוד שהוא מוגש בצורה מאתגרת והוליסטית, המבוססת על נסיוני ומחקרי כאיש עסקים ואקדמיה. הספר ממוקד בנושאים הבוערים והמדוברים ביותר בעולם המודרני, אם כי בישראל העניין בא והולך בגלים. ספרי הקודם בעברית "סוגיות נבחרות באתיקה עסקית ובאחריות חברתית" ניבא את המשבר הכלכלי הגדול של ספטמבר 2008 ויצא לאור חודשיים לפניו. אין לדעת מתי יבוא שפל יום הדין, אך קרוב לודאי שיקרה לא יאוחר משנת 2020, כי לא נעשה דבר למנוע אותו. לכן נכתב ספרי החדש על מנת להתריע על השפל הקרב ובא ולשנות את תפישות העולם בצורה יסודית. אני עדיין אופטימי, כי ההישרדות של העולם תלויה רק בנו ולא בתוכניות ריאליטי. הרבה יותר קשה לשרוד בצורה אתית וצודקת בעולם מושחת מאשר לשרוד בתוכניות על אי בודד. שלטון האח הגדול והראש הקטן הניאו ליברלי סופו להיעלם גם אם הוא משתמש בשיטות נלוזות וממכר אותנו לתרופות שווא. עלינו להפסיק את השמנת היתר עם זכויות היתר של האלפיון העליון, בכירי הממשל והטייקונים, עם תוכנית הרזיה הרבה יותר אפקטיבית מ- "נולד לרזות". נחזור למקורות, למאכלי/עקרונות הבסיס הבריאים במקום להתמכר לתוכניות השפים עם הכבד הקצוץ והקרם ברילה, לארוחות השחיתות במסעדות היוקרה באלפי שקלים על חשבון הפנסיה שלנו, לחיות בהתאם לאפשרויות שלנו, ללא מינופי יתר, בלי עיניים גדולות, ולא על חשבון הדם והיזע של האחרים. נשוב לערכי הצניעות והצדק במקום הנופשים המפנקים במלדיביים, השינה במלונות הבוטיק בניו יורק ופריז באלף דולר ללילה מכספי המדינה והתספורות, הטיסות במחלקה הראשונה על חשבון החיובים הכפולים, מכוניות היגואר והפורשה (מה רע בפריוס?), הפנטהאוזים במגדלי היוקרה בעשרות מיליונים, הגולף והיכטות, ההרצאות בעשרות אלפי דולר בתמורה לסיוע בעתיד, מעטפות המזומנים, שוחד הבחירות, העדפת המקורבים, ההשתמטות ממס, משכורות העתק כשוחד על מכירת החיסול של נכסי המדינה והעלמת העין משחיתות הטייקונים. אנחנו חסידי הנמלים ולא החרגולים השרים ורוקדים בתוכניות הריאליטי, אנחנו אולי לא יפים וזוהרים כבתוכניות המעושרות, היפה והחנון, אך אנו מאמינים כי עדיף לשלם מיסים כחוק כחנונים, לשרת בצבא ובמילואים כפריירים, לספוג ערכים ותרבות מספרים, הצגות וקונצרטים במקום לבהות בטלויזיה בתוכניות הסרק וההבל. שעשועים הם עדיין מספקים לנו אך הלחם מתייקר, הקוטג' מתייקר, אנחנו משלמים על כל דבר יותר מאשר בארה"ב ובאירופה, מרוויחים הרבה פחות מהם, העם משלם יותר מיסים והטייקונים וחברות הענק הרבה פחות, ואנו מקבלים שירותי מדינה ההולכים ונשחקים. לצדק החברתי והכלכלי הייתה עדנה של מספר שבועות בקיץ 2011, אבל הצליחו להקהות את חושינו, הפכו אותנו ללוטופגים אוכלי פרות הלוטוס. אך כפי שיוליסס הצליח למצוא דרך להימנע מהשפעות פירות הלוטוס המטמטמים, אנו לא נתמכר לתוכניות הריאליטי, אנו עוד נמציא את הסוס הטרויאני. לא צריכים הרבה אנשים, קומץ של בעלי רצון טוב יספיקו, על מנת לפתוח לרווחה לצדק בר הקיימא את שערי טרויה, על מנת לכונן בישראל את הרפובליקה השניה, ובעולם משטר חדש של צדק חברתי וכלכלי, אם אנו חפצי חיים!

חלק ראשון

קודים אתיים

ואירועים על קודים אתיים

ניתוח השוואתי של הקוד האתי של סיב״ט וקודים אתיים בסקטור הבטחוני

גולת הכותרת של פועלי האתי בייעוץ לחברות היה ללא ספק כתיבת הקוד האתי של סיב״ט, האגף לייצוא ביטחוני במשרד הביטחון. לעיתים נדירות קורה שמתקיימים כל התנאים הרצויים להצלחת פרויקט והוא זוכה להצלחה והכרה של כמעט כל הגורמים הנוגעים בדבר. זה מתחיל מיוזמת הפרויקט שחר חורב, אותה הכרתי כנספחת מסחרית מבריקה בפריז שסייעה רבות לחברות ולי בקשרים עם חברות צרפתיות. משנת 2000 שבה הכרנו ועד היום שמרנו על קשר מקצועי מאוד פורה שהגיע לשיאו כאשר שחר ביקשה ממני לכתוב את הקוד האתי של סיב״ט שבו היא עבדה בתפקיד בכיר. היא הכירה את פועלי האתי, את התיזה לדוקטורט באתיקה עסקית שכתבתי באוניברסיטה הגדולה והיוקרתית CNAM, אוניברסיטה צרפתית הקיימת משנת 1794 ומאז היא ממשיכה להיות מוסד פורץ דרך כיאה לארגון שהוקם בזמן המהפכה הצרפתית ובשנים האחרונות היא אחד המוסדות המתקדמים באירופה ובעולם בנושא אתיקה עסקית. זכיתי לקבל את תואר הדוקטור בהצטיינות בשנת 2004 ומאז לימדתי בשבעה מוסדות אקדמיים בישראל ובעולם בהצלחה רבה וחינכתי דור של אלפי סטודנטים על ברכי המשנה האתית האקטיביסטית שלי. עד שנת 2012 כתבתי 12 ספרים, רובם בנושאים אקדמיים באנגלית, צרפתית ועברית, וכן מאמרים רבים שזכו לתהודה רבה בישראל ובעולם כמפורט באתר שלי. אבל הסיבה העיקרית שפנו אלי לנהל את פרויקט כתיבת הקוד האתי של סיב״ט היא שעבדתי בתעשיה הבטחונית הישראלית במשך כמעט כל הקריירה העסקית הארוכה שלי בתפקידים בכירים במכירות ובכספים. אני אחד מהמנהלים הבודדים בישראל שהיה חשוף למאות דילמות אתיות ויש לו את הרקע העסקי והאקדמי כאחד לטפל בנושא כמו כתיבת קוד אתי. גם לימדתי על קודים אתיים ויישומם במסגרת הקורסים שנתתי באוניברסיטת חיפה. חלק ניכר מעשרות האירועים שכתבתי בספרי הרבים בעברית ובאנגלית דנים בדילמות אתיות בתעשייה הבטחונית, ביצוא ובמכירות הבטחוניות, ולמיטב ידיעתי אני היחיד או לפחות אחד הבודדים בעולם שהתייחס לנושא הדילמות האתיות והקודים האתיים בתעשייה הבטחונית עם מטען אקדמי, מחקרי ועסקי כה עשיר. אך חברו יחדיו בקונסטלציה מיוחדת במינה גם התלהבות והתמדה יוצאים מהכלל מצד ראש סיב״ט תת אלוף מיל. שמעיה אביאלי, סגנו איתמר גרף, מנהלי ועובדי סיב״ט להוציא אל הפועל את הקוד האתי, לסייע בכתיבתו, לדון בדוגמאות ואירועים על דילמות אתיות, והכי חשוב ליישם אותו בהצלחה. ואכן, לא רק שהמשימה בוצעה בהצלחה, אלא גם הקוד האתי זכה למקום ראשון בתחרות עם פרויקטים אחרים במשרד הביטחון ובאחד המקומות הראשונים בתחרות האיכות והמצוינות של השירות הממשלתי.

כפי שניתן להיווכח מהקוד האתי של סיב״ט המובא להלן אין זה קוד רגיל, סטנדרטי, שבמקרים רבים הוא מהווה רק עלה תאנה להתנהגות לא אתית על מנת לסמן V ליד הקוד האתי, כמתחייב מהחוק או מדרישות התדמית. חברות בטחוניות רבות וארגונים בטחוניים פועלים במקרים רבים בצורה לא אתית, משחדים במישרין או בעקיפין גופים שונים, ומיישמים במלואה את משנתו האתית של אבי הדוקטרינה הניאו ליברלית מילטון פרידמן, הגורסת כי יש למקסם את הרווח ללא כל התחשבות בעקרונות של אתיקה, אחריות חברתית, אקולוגיה או צדק חברתי. על רקע זה, השקעתי עבודה רבה בתהליך כתיבת הקוד האתי לבחינה מדוקדקת של עשרות קודים בארגונים הדומים לסיב״ט, בשירות הציבורי ובחברות בטחוניות ואחרות בישראל ובעולם. אך בעיקר התבססתי כמובן גם על הידע הרב שלי ביצוא בטחוני בתפקידים בכירים באלביט במשך 14 שנה ובסיוע לארגונים אחרים כמנהל פרויקטים בהמשך הקריירה שלי. על רקע הניסיון העסקי, המחקרי והאקדמי העשיר שלי כתבתי קוד אתי שהוא אופרטיבי וניתן לקיים אותו ככתבו וכלשונו. זאת ועוד, סיב״ט מצפה מכל מחזיקי העניין שלו ובמיוחד מהחברות הבטחוניות העובדות איתו בשיתוף פעולה שינהגו על פי הקוד האתי של סיב״ט. על תהליך כתיבת הקוד האתי זכיתי לקבל משובים מאוד חיוביים מראש סיב״ט שהודה לי על העבודה היסודית והמהירה, על הדוגמאות והאירועים המאלפים שלימדו את כל העובדים (כי כל עובדי סיב״ט היו שותפים בהטמעת הקוד האתי). ראש סיב״ט הדגיש כי ההובלה שלי בכתיבת הקוד האתי של סיב״ט היתה ״לכבוד לנו ולי אישית שאתה שיש לך נסיון מעשי, מומחיות אקדמית, וכן חוקר ומתעמק בנושא לאורך שנים״. התמונה של החתימה החגיגית של הקוד האתי על ידי ראש סיב״ט, סגנו, מנהליו ועובדיו וכן שחר חורב, בנוכחותי, מאתרת זה מכבר את עמוד ה- HOME של האתר שלי והמגיע אליו נחשף לתמונה ולקישור לקוד האתי של סיב״ט. מהמרכז ימינה – תת אלוף (מיל.) שמעיה אביאלי חותם, שחר חורב, ד״ר יעקב קורי

לפי מיטב הכרתי הבעיה בקודים האתיים בתעשיה הבטחונית ובארגונים בטחוניים אינה בטיב הקוד האתי. רוב הקודים האתיים מנוסחים היטב, אך חלק ניכר מהם אינו ניתן ליישום, או שאינו מיושם בפועל בגלל המסר הכפול של הנהלת הארגון או החברה. יש חברות רבות שמכפיפות את קצין האתיקה ואת יישום הקוד האתי לקצין הציות הראשי - CHIEF COMPLIANCE OFFICER – CCO, ליועץ המשפטי של החברה, או למנהל בכיר זה או אחר. אם קצין האתיקה הוא גם היועץ המשפטי נדרשת ממנו אקרובטיקה מחשבתית כאשר כיועץ משפטי עליו לטהר את השרץ ולחלץ את החברה מהתנהגות לא חוקית, באשר קצין האתיקה נדרש ליישם את הקוד האתי ולוודא שכולם בחברה פועלים בצורה אתית. קצין הציות הראשי הוא פונקציה חדשה שמוודא שהחברה פועלת על פי החוק והנהלים של הרשויות. אין כל קשר בין זה לבין קצין האתיקה, כי על קצין הציות לוודא למשל שהחברה פועלת על פי כללי סרביינס אוקסלי, אך אין לו כל אחריות לגבי הפעילות האתית של החברה. מיטב המומחים גורסים אף הם שאין לאחד בין שתי הפונקציות. צירוף שלושת הפונקציות לכפיפה אחת הוא מרשם לכישלון, לפחות של הפן האתי, והקפדתי לשמור על העצמאות של קצין האתיקה בסיב"ט וקיבלתי על כך את מלוא הגיבוי של ראש סיב"ט שהוא גם המנהל שממנה את קצין האתיקה/הממונה על האתיקה. על פי הקוד האתי של סיב"ט הממונה על האתיקה CHIEF ETHICS OFFICER בודק עד כמה מוטמע ומושתת הקוד האתי בקרב עובדי סיב"ט ועד כמה פועלים לפיו. תפקידו להפיח רוח חיים בקוד האתי, לתקשר אותו, לעבד אותו, להדריך אותו, לאכוף ולפקח על ביצועו. הממונה על האתיקה משמש כתובת להתנהגות לא אתית של עובדים גם ביחסי עבודה בין העובדים. אל הממונה על האתיקה מועבר כל מידע על התנהגות בלתי הולמת או פלילית של עובד, מקרה של קבלה או מתן שוחד, שחיתות וכדומה. הממונה על האתיקה מתריע בנושאים אופרטיביים כאשר מתגלה: מקרה של מתן שוחד לגורמים שונים במדינות היעד על מנת לקדם מכירות או לפגוע במתחרים, תחרות אגרסיבית מדי בין תעשיות ישראליות הכוללת הכפשות חמורות, מכירת ציוד לא תקין למדינת יעד, הבטחות לגורמים שונים אשר לא ניתנות לכיסוי, הצגה של מערכות ומוצרים שאין להם רישיון מתאים. ראש סיב"ט ממנה את הממונה על האתיקה. הממונה על האתיקה פועל באופן עצמאי ומדווח לראש אגף סיב"ט בגלל מעמדה הרם והחשוב של האתיקה, והוא נהנה מגיבוי מלא של ההנהלה. הממונה על האתיקה מתבסס על הקוד האתי, על החוקים, על התרבות הארגונית וסוציאליזציה, ובכך נותן תשובה הוליסטית לשמירה על סטנדרטים גבוהים של עובדי סיב"ט. לממונה על האתיקה יש ידע בכל תחומי הפעילות של סיב"ט, מודעות אתית גבוהה, אמפתיה והקשבה לזולת ויחסי אנוש מצויינים. אם הממונה על האתיקה לא נוקט בפעילות המתבקשת על עוולה אתית, או אם הבעיה היא בחטיבה עליה אמון הממונה על האתיקה, ניתן לפנות לראש סיב"ט ולדווח על המקרה. הממונה

על האתיקה מפרסם מדי רבעון דו"ח אתי, הכולל עמידה בכל הנושאים הנסקרים בקוד האתי ואיך הם טופלו. למיטב ידיעתי, הגדרה זאת היא הכי נרחבת, ניתנת ליישום, מקורית וייחודית מבין כל הקודים האתיים.

ומדוע אין להכפיף את קצין האתיקה לקצין הציות או לאחד את שתי הפונקציות בכפיפה אחת? **קצין ציות** הוא מנהל בארגון שתפקידו לפקח על הציות של הארגון ועובדיו להוראות החוק והרשויות החלות על הארגון, ובפרט הוראות המשפיעות על התפקוד השוטף של רבים מעובדי הארגון. בנוסף לפיקוח עוסק קצין הציות בגיבוש מדיניות ציות, וביצירה ובהטמעה של נהלים שנועדו להבטיח את הציות הנדרש. לתפקידו של קצין הציות אין קשר עם המבקר הפנימי של הארגון. קיימת הבחנה בין קצין ציות - שעיקר עבודתו הוא בקרה שוטפת למניעת כשל, לבין מבקר פנימי שעיקר עבודתו הוא בביקורת לאחר מעשה (כולל ביקורת של קצין הציות). וכאמור צריכה להיות הבחנה גם עם תקפיד קצין האתיקה כמוסבר לעיל. כשל בציות של ארגונים להוראות הרגולציה עלול לפגוע קשות בתפקודם. בארגונים רבים בארצות הברית מונה קצין ציות בעקבות חקיקת חוק סרבנס-אוקסלי והאירועים שהביאו לחקיקתו. הדיווח של קצין ציות ראשי הוא להנהלת הארגון ולדירקטוריון. וזאת אולי הסיבה מדוע חברות רבות מאחדות את שלושת הפונקציות או לפחות שתיים מהן לאותו אדם. כאשר קצין האתיקה, היועץ המשפטי וקצין הציות מדווחים כל אחד בנפרד למנכ"ל החברה, זה מגדיל את מספר המדווחים אליו בעוד שלושה, בנוסף לעשרה, תריסר או יותר מנהלים בכירים המדווחים למנכ"ל ישירות. המנכ"ל שרוצה לצמצם עד כמה שאפשר את מספר המדווחים אליו מעדיף אם כן לאחד בין שלושת פונקציות המטה, אך הטרחה בדיווח של שלושה מנהלים נוספים בטלה בשישים לעומת הסיכון שיכול להיגרם לחברה במיליונים רבים ואפילו לגרום לחברה לפשוט את הרגל, אם לא יכהנו בשלושת התפקידים אנשים בכירים ועצמאיים שידווחו ישירות למנכ"ל החברה. ומה באשר ליועץ המשפטי? כאמור הוא מטהר את השרץ במקרים רבים. **יועץ משפטי** הוא עורך דין העוסק במתן שירותים משפטיים דרך קבע לגוף מסוים, פרטי או ציבורי. שירותים אלה יכולים לכלול ייצוג בערכאות, ניהול משא ומתן ועריכת חוזים, מתן חוות דעת משפטיות, ועוד. יש גופים שבהם היועץ המשפטי הוא עובד המועסק על ידם במשרה מלאה ועובד איתם בלעדית, ואחרים מתקשרים עם משרדי עורכי דין חיצוניים. עם זאת, להסתמכות על חוות דעת של יועץ משפטי חשיבות רבה במצבים מורכבים, משום שהיא עשויה לשלול את קיומה של כוונה פלילית: "הסתמכות בתום-לב על עצה שיקבל בקשר לכך מעורך-דין, שעליו הוא יכול לסמוך כבעל הידע המשפטי הנדרש, ואשר ידועות לו כלל העובדות והנסיבות הדרושות לעניין, עשויה לשלול את קיומה של כוונה פלילית מצדו לפעול שלא כדין." מכיוון שראיתי יותר מדי מקרים שבהם מנצלים לרעה את חוות הדעת של היועץ המשפטי (חסר לו שהוא לא יטהר את השרץ, הוא לא יישאר יום אחד נוסף בחברה...), ובהכירי גם הרבה יועצים משפטיים עובדי חברה ומשרדים חיצוניים שהם חרב להשכיר שיעשו כל דבר בשביל לרצות את המנהלים שלהם כולל עקיפת

החוק בצורה מסוכנת, אני מתייחס בחשדנות רבה לפן האתי של כמה יועצים משפטיים ובוודאי שלא הייתי נותן לחתול לשמור על השמנת ולתת ליועץ המשפטי להיות גם קצין האתיקה בחברה.

אין זה אומר שכל קצין אתיקה הוא טלית שכולה תכלת. בהרבה מקרים הוא רק עושה דברו של המנכ"ל ואם לא נוח למנכ"ל לשמור על האתיקה, קצין האתיקה מאשר פעילויות שונות ונותן גושפנקא מוסרית למנכ"ל לבצע את זממו. לכן ציינתי בהרחבה מה הן התכונות הנדרשות מקצין האתיקה. עליו להיות קודם כל בעל ידע בכל תחומי הפעילות של הארגון, במקרה שלנו של סיב"ט, אך גם בעל מודעות אתית גבוהה, אמפתיה והקשבה לזולת ויחסי אנוש מצויינים. הידע בתחומי הפעילות הוא הכרחי כי אם הוא תלוש ולא בא מתפקיד קווי בסיב"ט לא יתנו לו עובדי סיב"ט את הקרדיט הראוי ויטענו כי הוא לא יודע מה קורה בפועל בשדה, לכן לא ניתן להישמע לעצותיו. "מה הוא מבין? איך בכלל ניתן לעשות עסקים בדרום אמריקה מבלי לשלם שוחד? נראה אותו מביא ולו הזמנה אחת בלי שוחד!" מכיוון שעשיתי עסקים בדרום אמריקה, אסיה ומדינות אחרות מבלי לתת שוחד, ובתקופתי כסמנכ"ל מכירות אלביט עברה את קו פרשת המים ומכרה יותר ליצוא הבטחוני מאשר לשוק המקומי למשרד הביטחון, אני יכול לקבוע בודאות שניתן לבצע מכירות בכל מקום בעולם גם בלי לתת שוחד, מה עוד שכיום זהו חוק שבלעדיו לא היינו יכולים להתקבל ל- OECD. אם כן, ידע מקצועי וניסיון מקצועי הוא תנאי ראשוני להצלחה בתיפקוד קצין אתיקה. אך לא די בכך. קצין האתיקה חייב להיות בעל מודעות אתית גבוהה עם רקורד אתי ללא רבב. אתיקה היא לא מדע היא אומנות, כמו קיימות, היא כמעט דת. אם אתה לא מאמין מושבע אין סיכוי שתצליח בכל תפקיד אתי, כמו שאם אתה לא מאמין באלוהים אל תלך להיות כומר. הייתי אומר גם שאם אתה לא אתי אל תלך לשמור על הקופה הציבורית ולהיות שר האוצר, ראש עיר, או שר הפנים, אך בתוך עמי אני יושב, ויודע שזו דרישה מוגזמת, שכן איך יעשה אדם לביתו אם הוא לא ישלח ידו בקופה הציבורית כי משכורתו כעובד הציבור לא מאפשרת לו "קיום בכבוד". ואם הוא לא מקבל שוחד בעודו בתפקיד, הוא יקבל שוחד בדיעבד בצורה של תפקיד מנכ"ל בחברה שהוא מכר לה את נכסי המדינה בנזיד עדשים עם משכורת של מיליונים, בתעשיה, במחצבים, בבנקים, בביטוח ובכל אחד מהתחומים שכעובד מדינה או שר הוא היה אחראי עליו. לבתי המשפט יש אחריות רבה להתפשטות נגע השחיתות בחברה בעונשים הקלים שהם נותנים לפוליטיקאים ולעובדי מדינה ועיריה שסרחו ולקלות הבלתי נסבלת לקבל עיסקות טיעון, תשלומי כופר אנונימיים, ודרישה לאקדח מעשן, כאשר אם מוכח שקבלן מושחת שילם שוחד או תשלום לא סביר למזכירת הפוליטיקאי המושחת, ליועץ המשפטי שלו או לאחיו, זה היה חוקי כי אין הוכחה של אקדח מעשן שאלה היו הצינורות שדרכם הפוליטיקאי קיבל את השוחד, ולכן הוא ממשיך לטעון שהוא מעולם לא קיבל שוחד, מה שנכון כי את השוחד קיבלו עבורו המזכירה, היועץ המשפטי והאח – אך לך תוכיח זאת לבית המשפט! והשחיתות ממשיכה להתפשט בישראל, בארצות הברית ובמדינות אחרות גם

כתרומות של גופים עסקיים לפוליטיקאים – אבי אבות הטומאה, אך זה חוקי וכמובן לא אתי – ובמקרה אותם הפוליטיקאים גומלים אחר כך לכרישי וול סטריט בבטלם רגולציה שמפריעה להם למקסם את הרווחים, להתפשט ולגדול למימדים מפלצתיים עד שהופכים ל- TOO BIG TO FAIL ויש להם חסינות שמה שלא יעשו וכמה מאות מילירדים שלא יפסידו תמיד הממשלה תבוא ותחלץ אותם ומי שיקבל את החוקן זה הויזיר, העם, 99% מהציבור, בעלי האג״חים, ואף פעם לא הסולטן שדווקא הוא סובל מעצירות ואף פעם הוא והכלכלה לא יבריאו כל עוד הוא לא יקבל את החוקן שהוא זקוק לו בדחיפות.

לבסוף נדרשים מקצין האתיקה אמפתיה והקשבה לזולת ויחסי אנוש מצויינים. הבאתי באירועים שלי בקורסים ובספרים באנגלית ובעברית מקרים שבהם לקצין האתיקה לא היו יחסי אנוש טובים והוא לא תיקשר טוב עם עובדי החברה או הארגון. התפקיד של קצין האתיקה הוא לא תפקיד של חוקר סרטן העושה ניסויים במעבדה מבוקר ועד ליל. קצין האתיקה צריך להיות בשטח, להכיר את כולם, לגלות אמפתיה, להיות מודע לכל הקשיים והבעיות ולגלות אוזן קשבת. הוא גם לא צריך להתמקד בעיקר בזוטות, אם המתנה שעובד הציבור קיבל עולה עשרה דולר כמחויב בחוק או עולה 12 דולר ולכן הוא עבר על החוק. ראיתי די והותר קודים אתיים ששמים את עיקר הדגש על שמירה שעובד החברה לא ישלח ידו אל נכסי החברה, לא יסחב עפרונות עבור הילדים שלו, או לא יתקשר מטלפון החברה בשיחות חוץ. אני כמובן גורס שדין פרוטה כדין מאה, אך צריך להשקיע פי מאה מאמצים למצוא את זה שגונב בגדול, אתי אלון למשל או ברני מיידוף, לעומת אחוז אחד שיושקע בתפישת הגנבים הגדולים של עפרונות. מנהל, וקל וחומר קצין אתיקה, צריך להתמקד בעיקר והוא יוכל להגיע לעיקר ולעבירות הגדולות רק אם יהיה מומחה בחומר, האתיקה תבער כאש בעצמותיו, ואם הוא יהיה ביחסים כאלה טובים שהעובדים שיודעים על העבירות, ותמיד יש מישהו שיודע על כך אך הוא שותק כי הוא לא רוצה להסתבך, ידווחו עליהן. קצין האתיקה הוא בעל אמינות ונהנה מאוזן קשבת אצל המנכ״ל. אך אוי לחברה שבה גם המנכ״ל גונב, גם הנשיא אונס וגם ראש הממשלה מקבל מעטפות מזומנים גם אם הוא עשה זאת לפני שהיה ראש הממשלה. טיעון עקום ביותר הוא להגיד : נכון חטאתי ופשעתי אך עשיתי זאת לפני שהייתי ראש הממשלה כי כראש הממשלה לא גנבתי יותר. כאילו שזה משנה אם גנבת כשהיית ראש הממשלה, ראש עיר או שר בממשלה, גנב הוא גנב הוא גנב. אם קצין האתיקה נהנה מיחסים טובים עם העובדים, עם הספקים, עם הלקוחות, הוא יידע על מקרי השחיתות והשוחד, כי לא יפחדו לספר לו, מה עוד שהוא ישמור על דיסקרטיות ולא יגלה את מקורות המידע שלו. אם משווים את הפירוט הרב שנתתי לתפקיד של הממונה על האתיקה בסיב״ט והעצמאות שלו להגדרות ״מימיות ושדופות״ של קצין האתיקה בקודים אתיים אחרים, ניתן יהיה להבין אולי כמה קשה לאכוף קודים אתיים בארגונים וחברות בטחוניות רבות לעומת סיב״ט. בחרתי להתמקד בהשוואה של הגדרת קצין האתיקה, אך להלן אתייחס לסעיפים נוספים

שבהם קיים שוני מהותי בין הקוד האתי של סיב"ט לקודים אתיים של חברות בטחוניות וארגונים. לבסוף הגעתי לקוד האתי האופטימלי של סיב"ט ומי שקורא קוד זה ומשווה לקודים אחרים יוכל לראות את התהום הפעורה בין הקודים האתיים, ביכולת האכיפה, בהבנת הנקרא, בדוגמאות/אירועים שתורגלו והמחישו את קוד סיב"ט.

לא החיפזון מהשטן, כי אם התירוצים הם מהשטן. בחיי הארוכים זכיתי לשמוע אינספור תירוצים מדוע לא ניתן להתנהג בצורה אתית. ולכן הקדמתי תרופה למכה והזמתי את התירוצים גם בקוד האתי וגם בדוגמאות ובאירועים שנתלוו לאכיפת הקוד. "הקוד האתי מזים רעיונות נפוצים כ - עשיית עוולה אתית למען מטרה אתית חשובה יותר, כולם עושים זאת וכנראה שזה בסדר, אם אני לא אעשה זאת יהיה אחר שיעשה, אף אחד לא יידע על זה, זה כשר אבל מסריח, אל תספר לי אני לא רוצה לדעת, אל תדאג - ככה עובדים אצלנו, אל תגדיל ראש. הקוד האתי בסיב"ט קובע רף של העדפת טובת הכלל, פעילות למען האינטרס הציבורי, כשהעובדים הם משרתי הציבור שהאינטרס שלו גובר על האינטרס האישי שלהם." להבדיל מכמה מנהלים באוצר החושבים כל הזמן על התפקיד הבא שלהם אצל טייקון זה או אחר ודואגים לאינטרסים שלו בעודם באוצר, הקוד האתי של סיב"ט קובע מפורשות שעל העובד להעדיף את טובת הכלל, לפעול אך ורק למען האינטרס הציבורי, כי העובדים הם משרתי הציבור ואינטרס הציבור גובר על האינטרס האישי שלהם. בספרי אני ממליץ לאמץ את המודל הסינגפורי הנותן משכורות גבוהות ביותר לפקידי הממשל ולנושאי תפקידים בכירים ברשות המחוקקת, השופטת והמבצעת, בסדרי גודל של המשכורות בשוק הפרטי על מנת למנוע מקרים שבהם העובדים יעדיפו את האינטרסים של הטייקונים ולעגן את הנאמנות של העובדים למדינה ולציבור עם תנאים כאלה טובים שלא יהיה להם כל פיתוי לחצות את הקווים לסקטור הפרטי. כמו שלא יעלה על הדעת שקצין משטרה או פרקליט מדינה יעבור להיות יועץ משפטי של ברון סמים כך אני מצפה מעובד מדינה שישרת את המדינה והציבור כל חייו ויראה בכך ייעוד.

וזה מביא אותנו לסוגיית ניגודי העניינים, אך לא הסתפקתי באמירה סתמית שיש להימנע מניגודי עניינים כפי שעושים זאת קודים אתיים רבים, והמחשתי בקוד וכן באירועים למה הכוונה בניגודי עניינים, מתוך מקרים שנחשפתי אליהם בנסיון העסקי הרב שלי: "ניגודי עניינים קורים כאשר האינטרסים של עובד סיב"ט, משפחתו או מקורביו נוגדים את האינטרסים של סיב"ט. על העובד לדווח לממונה על האתיקה על אינטרסים שיש לו ולמקורביו עם התעשיות הבטחוניות או גופים שסיב"ט נמצא איתם בקשר. לדוגמא על העובד לדווח אם הוא או מקורביו משמשים כדירקטורים, מנהלים או יועצים באחת התעשיות הבטחוניות הנזקקות לשירות סיב"ט. עובד סיב"ט אינו קשור, לא משפיע או מנסה להשפיע על עסקה כלשהי בה עלול להיות לו ענין

אישי או טובת הנאה מהגורם אתו מבוצעת העסקה.״ מתן דוגמאות מעין אלה ממחיש לעובד מה הם גבולות ניגודי העניינים, מה מותר ומה אסור ואילו אינטרסים עליו לשרת. הכרתי בקריירה שלי יותר מדי פושטי רגל שרעיותיהם או קרוביהם קיבלו את רכושם, כך שהם יכלו להמשיך לחגוג על חשבון הנושים המסכנים, בעלי אגרות החוב שעשו להם תספורת של עשרות אחוזים, הבנקים, או גורמים פרטיים – ספקים, עובדים והקהילה שהם הונו אותם ולא שילמו להם את המגיע להם. מי שלא מחזיר את חובותיו הוא עבריין אם לא על פי החוק לפחות על פי האתיקה, ואם הוא עושה תספורת הוא עבריין ונוכל ופושע כי הוא איש עסקים היודע להעביר את הסיכון לנושים ואת הסיכוי לכיסו הפרטי. לא ייתכן שאיל הון יעשה תספורת עתק של יותר משישים אחוזים לבעלי אגרות החוב באחת החברות שלו ובמקביל יגרוף רווחים במילירדים מחברות אחרות בהן הוא מושקע. ההגינות המינימלית, האתיקה, ולדעתי גם החוק היו צריכים לחייב אותו לעמוד בכל התחייבויותיו ולשלם את ההפסדים של הנושים מהרווחים האחרים שלו.

הקפדתי לפרט בצורה פרטנית יותר למה אני מתכוון בניגודי עניינים: ״לעובד סיב״ט אין אינטרסים כספיים ישירים או עקיפים העומדים בניגוד עניינים עם האינטרסים של סיב״ט. עובד סיב״ט לא מחזיק במישרין או בעקיפין מניות או אגרות חוב של תעשיות בטחוניות, למעט במקרים שהוא מחזיק בקרנות המושקעות בתעשיה הבטחונית. עובד סיב״ט אינו מועסק בעבודה כלשהי מחוץ לסיב״ט, לרבות הוראה, הרצאות או כתיבה, ללא קבלת אישור מפורש של ראש סיב״ט, ובמיוחד כשיש בה ניגודי עניינים בין האינטרס האישי שלו ושל סיב״ט.״ אם עובד סיב״ט מחזיק במניות של חברה בטחונית שהוא צריך לסייע לה בעסקת יצוא ענקית הוא לא יוכל לנהוג בצורה אובייקטיבית ויעדיף את החברה שהוא מושקע בה על פני חברות אחרות. באותה מידה אם חברה בטחונית מזמינה אותו להרצות בתשלום גבוה בעודו עובד סיב״ט או מזמינה ממנו חוות דעת – בא הקוד האתי ואוסר זאת במפורש. דעתי האישית היא שאסור לעובד בשירות הממשלתי גם אחרי שהוא פרש לעבוד עבור חברות שהוא היה בקשר אתן, וראינו מקרים למכביר ששרים, נשיאים ועובדי ציבור קיבלו עשרות אלפי דולר להרצאה או לייעוץ כלשהו – שזה לדעתי שוחד כמו מעטפת מזומנים, אבל יש חוקי צינון והייתי חייב להתייחס אליהם בקוד האתי, כי יש גבול עד כמה יכולתי להכניס את משנתי האתית לקוד האתי. יחד עם זאת הבהרתי במפורש בשיחות שלי ובהדרכה מה דעתי, גם אם זה אולי לא נעם באוזני עובד זה או אחר. ואני לא בא בטענות אל אף עובד ציבור כי הפער בין משכורתו הצנועה למשכורת והתנאים שמציעים לו בסקטור הפרטי הוא כה גדול שהוא לא עומד בפיתוי והוא עושה לביתו, במיוחד אם זה חוקי ואם החברה לא רואה בכך פסול כלשהו.

הפרק על ניקיון כפיים הוא מפורט בקוד האתי של סיב"ט הרבה יותר מאשר בקודים אתיים אחרים ומביא דוגמאות מוחשיות. "במידה ונודע לעובד סיב"ט על מקרה של חוסר נקיון כפיים בתעשיות הבטחוניות עליו לדווח על כך מיידית לממונה על האתיקה בסיב"ט. להלן **דוגמאות** מספר הנחשבות לחוסר ניקיון כפיים: מתן הלוואה בכוונה לזכות במשוא פנים עם תנאי הלוואה חריגים ואי פרעון ההלוואה בשלמותה, כסף וכל טובת הנאה הניתנים כדי לזכות ביחס אוהד, שי לחג שמטרתו לזכות ברצונו הטוב של העובד, תשלום הוצאות לעובד, תשלום שכר עבודה עבור עבודה פרטית לו או למי מטעמו, דחיית תשלום או הנחה בתשלום עבור רכישה, שותפות עסקית עם העובד, מתנות בעלות ערך ניכר, תשלום עבור שירות שצריך להינתן בחינם, מימון סמינרים ונסיעות לחו"ל, שימוש במכוניות ללא תשלום, אירוח במלון, מתן ערבות או עירבון, קניה במחיר הגבוה ממחיר השוק של מוצר או שירות שברשות העובד או מי מטעמו."

את הדוגמאות ליקטתי מתוך העיתונות, כשחלק מהן זכו לאישור של היועצים המשפטיים שלא ראו בכך עבירה על החוק. מי שקורא את הספרים והמאמרים שלי יודע שיש לי טענות רבות כלפי החוקים, האכיפה והשיפוט בישראל ובעולם. הפעם, בקוד האתי של סיב"ט הצלחתי לכלול כמה דוגמאות העוברות מבעד לרשת החוקית אך לא מבעד לרשת האתית. זה מכבר הפך נושא ההלוואה למכשיר שוחד מקובל במחוזותינו. אדם המקבל הלוואה כלשהי מגורם שהוא קשור אתו עובר לדעתי עבירה אתית, אך "התפשרתי" והסכמתי שרק הלוואה בתנאים חריגים ועם החזר חלקי של הקרן תחשב להלוואה אסורה על פי הקוד האתי. שי גדול לחג או לחתונה או לבר מצווה או לישיבה או לבית הכנסת או לארגון הצדקה הם לדעתי שוחד לכל דבר וזה נכלל בקוד האתי של סיב"ט בצורה מפורטת. עובד האוצר למשל שמפריט את נכסי המדינה בנזיד עדשים משיא את בתו. הוא ממהר להזמין את הטייקון שנהנה מההטבה לחתונה והלה בא לשמוח בשמחתו ומביא לו מתנה של עשרים אלף שקל, האם זה שוחד? כי הרי העובד לא רצה להעליב את הטייקון אם הוא לא היה מזמין אותו אחרי שהם התידדו במשך מאות השעות של המשא והמתן המפרך. אותו דין חל לגבי עובד בנק ישראל שמזמין מנהל בבנק שהוא מפקח עליו לבר מצווה של בנו, או אם הוא הולך לעבוד בבנק שהוא פיקח עליו עם ובלי צינון שממנו העובד והבנק לא מצטננים ומי שמקבל כאב גרון זה הציבור הרחב. אם חברה מזמינה עובד ציבור לסמניריון של שבועיים בהוואי שעולה עשרות אלפי דולר, או מזמינה מהעובד חוות דעת בתשלום, או מעמידה לרשות העובד מכונית ללא תשלום, או משלמת עבור האירוח במלון, כל זה הוא על פי הקוד האתי של סיב"ט אסור לחלוטין כי העובד יכול להטות את הכף לטובת חברה בטחונית זאת או אחרת לסייע בקבלת פרויקט יצוא במאות מיליוני דולר ומה זה אירוח בבית מלון של כמה אלפי דולר לעומת סכומי העתק שהחברה יכולה לקבל.

לגבי קניה מהעובד במחיר הגבוה ממחיר השוק ומכירה לעובד במחיר הנמוך ממחיר השוק לקחתי את הדוגמאות מתוך הסאגה של איש ציבור ידוע עם הבתים שהוא קנה/מכר/שכר במחירים השונים ממחיר השוק והיועץ המשפטי לא מצא בכך כל פסול, וכמובן מתוך ההנחות לסלבריטאים במכירת בתים, מכוניות או הזמנה לסיורים בחו"ל שזה תשלום לכל דבר ורק רשויות המס לא שמעו על כך, אם כי לאחרונה הם התעוררו, דבר שגרם לסלבריטאית לפרוץ בבכי כי היא לא תיארה לעצמה שהיא צריכה גם לשלם מיסים. בהיותי גם איש כספים וגם איש מכירות צירפתי עוד דוגמא של מתן ערבות להלוואה, שגם זה שוחד לכל דבר. כי ערבות זהה למתן הלוואה כשברור לכולם שמקבל הערבות אפילו לא חולם להחזיר את ההלוואה והטייקון הוא זה שישלם אותה במקומו כי הוא הסכים להיות ערב להלוואה. ולא רציתי להגזים ולכן לא הכנסתי מקרים שבהם קונה חברה מאשתו של העובד תמונה כי היא "ציירת מעולה" במחיר של מאה אלף שקל כשמחיר השוק של התמונה הוא עשרת אלפים שקל. האמת היא שאני די חושש שאם עובדים מאוד רוצים הם יוכלו תמיד למצוא פרצות בחוק ובקוד האתי. אם זה לא העובד שיקבל את השוחד, הרי זאת תהיה אשתו הציירת או הפסלת או אשת הפרסום או אשת יחסי הציבור. ולכן כבר מזמן הגעתי למסקנה שהערובה הטובה ביותר לקיום הקוד האתי והחוק היא הדוגמא האישית של המנהלים, חינוך אתי, וכן סינון קפדני ביותר לקבלה לעבודה רק של עובדים אתיים עם מבדקים ואירועים ששקדתי על כתיבתם.

בקוד האתי כללתי פסיפס של התנהגות שרק מי שחווה מקרים אלה על בשרו יכול לכתוב. למזלי, נהניתי משיתוף פעולה מעולה ממנהלי סיב"ט ומהעובדים שבאמת ציפו וקיבלו ברצון את הקוד האתי שיהיה עבורם "מורה נבוכים" מה לעשות ואיך לנהוג במקרים שעד כה לא היו ברורים וחד משמעיים. "עובדי סיב"ט נוהגים זה בזה בנאמנות, הוגנות, יושרה וכבוד וכל עובד חש בנוח לדבר את מה שעל ליבו. עובדי סיב"ט מתמקדים במה שחשוב ולא במה שנוח ועושים את הדבר הנכון. עובד סיב"ט לא משתמש שלא כדין בכוחו ובמשאבים של מעמדו לטובתו האישית או של אחרים. הוא לא שועה ללחצים מחוץ לסיב"ט להשתמש במעמדו בצורה משוחדת ולא ישרה, המפרה את אמון הציבור. העובד מתעד את כל פעילותו בסיב"ט ומדווח בצורה מדויקת על כל הוצאה כספית במסגרת תפקידו. עובדי סיב"ט מדייקים בהגעה לעבודה ובפגישות בישראל ובחו"ל. בזמן העבודה הם נמנעים מלעסוק בנושאים אישיים. חל איסור מוחלט לעסוק בהימורים, להשתכר ולעשות מעשים לא מוסריים. עובדי סיב"ט באים למקום העבודה ובמגעיהם מחוץ למשרד בלבוש הולם המכבד את הארגון והמעמד. עובדי סיב"ט לא לוקחים ציוד משרדי או משתמשים בו לצרכים פרטיים." חד העין יראה איך לא שכחתי את מקרי סחיבת העפרונות וכללתי אותם בסוף הפסקה במשקל הראוי, כי יש עיקר ויש טפל, דבר שקודים אתיים רבים נוהגים לשכוח ונותנים פירוט מייגע של כל העבירות הקלות שהעובד עלול לעשות. לגבי ההימורים אני מתכוון למקרים בהם אם עושים כנס בלאס וגאס מאפשרים לעובד לבזבז כספים על

הימורים בהיקף של מאות או אלפי דולר ולגבי מעשים לא מוסריים אני יכול לספר סיפור ש"כמובן" לא קרה לי אבל קרה למישהו קרוב...

תארו לעצמכם מצב שסוכן או חברה הזקוקה לרצון הטוב של עובד המשרד מזמינים אותו לארוחה דשנה במדינה מסוימת בדרום מזרח אסיה. עד כאן אין בעיה, למרות שהמהדרין ישאלו כמה עלתה הארוחה. אני לא עוסק בקטנות ומסתכן בכך שיגידו שאני לא אתי אם אומר שגם אם מזמינים את העובד לארוחה שעולה מאה דולר זה כשר, אם כי מסריח. אני אישית לא אוכל מאכלי גורמה כך שאותי לא ניתן לשחד בכגון אלה אבל אחרים אולי יותר נהנתנים. ופה יש בדיוק להבחין בין עיקר לטפל, הטפל הוא אם הארוחה עלתה מאה דולר או עשרים דולר. העיקר הוא שלצד כל אחד מהעובדים מצמידים נערת ליווי שמסייעת לו לאכול, כי הרי זה קשה לאכול עם מקלות. גם כאן זה עדיין על גבול הטפל אם כי זה מתחמם. השיא הוא כאשר בסוף הארוחה אומר המזמין שכל אחד מהעובדים רשאי לקחת אתו לחדר את נערת הליווי על חשבון הברון. פה זה העיקר ולכן טרחתי להכניס את הדוגמא לקוד האתי של סיב"ט, כי זה קרה לחבר הטוב שלי, שלמזלו הוא איש משפחה וסירב בנימוס והלך לישון לבד בעוד חבריו חגגו כל הלילה. ולמה זה העיקר? לא בגלל שאני חרד לגורל הנישואים של עובדי הציבור, ממילא מי שנישואיו תקינים סירב, אבל ברגע שהעובד לקח את נערת הליווי לחדר ובמיוחד אם "המעמד" צולם במצלמה נסתרת של הסוכן - העובד הוא בידיים של הסוכן ויוכל להיסחט כך שהוא יהיה חייב לתת לסוכן את כל ההטבות שהוא רוצה, אם העובד רוצה לשמור את מקום עבודתו, את המוניטין שלו, ובמיוחד לא רוצה לפגוע במשפחתו.

כל עוד אין קוד אתי לא ברור לעובד אם עליו לדווח או לא על התנהגות לא נאותה. לכן דאגתי שיופיע סעיף ארוך ומפורט על כללי ההתנהגות של העובד: "עובד סיב"ט מדווח על כל מקרה שנודע לו על התנהגות לא נאותה לממונה על האתיקה. העובדים אינם משתמשים ברשתות החברתיות בצורה שיכולה לפגוע בסיב"ט ובעובדיה. לעובדי סיב"ט ומנהליו יש חובת אמונים לסיב"ט, הם מתנהגים בתום לב וביושרה, פועלים לטובת האגף, שומרים על שמו הטוב ומייצגים אותו באופן נאות. הקוד האתי לא אמור לפתור כל בעיה ויש להשתמש בשכל ישר לפתרון דילמות אתיות על בסיס הקוד האתי. כיצד ניתן לזהות התנהגות לא אתית או דילמה אתית? שאל את עצמך – האם הפעולה היא חוקית, צודקת, ישרה? איך ארגיש אחרי מעשה? מה יקרה אם זה יוודע ברבים, בתקשורת? האם ניתן להסביר זאת בבתי המשפט? איך ארגיש אם זה יוודע למשפחתי ולחברים שלי? האם תדמית סיב"ט, משהב"ט ומדינת ישראל תיפגע? האם מי מהעובדים עלול להיפגע מהמעשה שלי? האם אחוש מבוכה אם המעשה שלי יוודע ברבים? האם אדם סביר היה מתנהג כמוני? האם קיימת פעולה חלופית שאינה גורמת לי קונפליקט? כיצד הייתי מרגיש אילו היו נוהגים כלפי באותה מידה? האם בפעולתי יש

משום ניצול מקום עבודתי בסיב"ט להפקת רווח אישי?" ביודעי שאף פעם לא נוכל להכיל את כל המקרים בקוד האתי דאגתי "ללמד את העובד לדוג" או ליתר דיוק איך להבחין בבעיה גם אם היא לא מכוסה על ידי הקוד האתי. אני אולי לא מקורי, כי מקרים מעין אלה מופיעים למכביר בספרי האתיקה, אך כמה קודים אתיים כוללים פירוט כזה? על העובד לשאול את עצמו איך ירגיש אחרי מעשה, מה יקרה אם זה יוודע ברבים או בתקשורת (ראה דוגמת נערת הליווי), האם תדמית סיב"ט, משהב"ט וישראל תיפגע? פה זה די ברור, גם אם זה לא נכלל בדוגמאות ספציפיות, כי אם העובד למשל ישתכר (עד כאן זה כלול בקוד האתי של סיב"ט) אך בעקבות כך הוא ייתפש נוהג במהירות מופרזת וכששוטר מקומי בא לעצור אותו הוא יכה אותו יקלל את מדינתו ואת דתו, העובד מסבך את סיב"ט ואת המדינה. ולכן כתבתי גם שהעובד יחוש מבוכה אם המעשה שלו יוודע ברבים, כי אדם סביר לא היה נוהג כמוהו. אלה אם כן כללים גנריים, מורי דרך שלאורם ניתן יהיה לבחון כל אירוע עתידי גם אם הוא לא כלול באירועים ובדוגמאות שנכללו בפרויקט. האם קיימת פועלה חלופית? בוודאי – גם אם אתה משתכר, דבר שהוא בעייתי מאוד בארץ ובמיוחד בחו"ל, אל תנהג, תזמין מונית ולך לישון. כי עליך לשאול את עצמך איך היית מרגיש אם אורח שלך היה נוהג כמוך אם היה בא לישראל, מקלל את המדינה, את הדת היהודית, ומכה שוטר ישראלי. שים תמיד את עצמך במקום של האחר ותדע איך לנהוג.

לעניות דעתי הרבה יותר קשה לנסח קוד אתי טוב מאשר חוק טוב. ולכן הדגשתי בקוד האתי של סיב"ט עד כמה קשה לזהות דילמות אתיות: "התנהגות אתית לא מושגת בקלות. על משקל הפסוק "בזעת אפיך תאכל לחם", דרושה הרבה זעה על מנת להגיע להתנהגות אתית בארגון כולו על ידי אימוץ הסיסמא – **זעה**3: **ז**הה את הדילמה האתית, האם אתה יודע את כל הפרטים? **ע**יין בקוד האתי ובנהלים. **ה**בן את המשמעות וההשלכות, מה יקרה למחזיקי העניין, מה יהיו התוצאות, איך זה יפגע במוניטין? **ה**תייעץ עם הממונה על האתיקה ואחרים. **ה**חלט איך לפעול. המנהלים נותנים דוגמא אישית בהתנהגותם האתית, במטרה לשמור בקפדנות על החוקים והנהלים של סיב"ט, לעודד עובדים לשאול שאלות ולקבל ייעוץ בנושאים אתיים, להיוועץ ולהפנות עובדים לממונה על האתיקה, לנקוט פעילות מהירה לתיקון עוולות אתיות, לטפח סביבת עבודה של אמון שבה העובדים יכולים להתבטא בחופשיות ולחוש תחושה של בית, תוך מיצוי כשרונותיהם, סיפוק והנאה מהעבודה. המנהלים מוודאים שכל העובדים מכירים את הקוד האתי ופועלים לפיו." ואסיים את הניתוח ההשוואתי של הקוד האתי בהדגשת הדוגמא האישית, נושא שלצערי לא מכוסה ברבים מהקודים האתיים. הקודים האתיים האחרים סוברים שרוב המעמסה של השמירה על האתיקה צריכה ליפול על קצין האתיקה, הוא הנושא בנטל. ואני סבור שקצין האתיקה הוא רק הסנסור והמעמסה צריכה ליפול בעיקר על המנהלים מהדרג הזוטר ביותר ועד ראש סיב"ט או ראש הארגון.

למזלנו ראש סיב״ט וסגנו, המנהלים, ושחר חורב נתנו דוגמא אישית מעולה גם לפני כתיבת הקוד האתי ולכן לא היו מקרים של חריגות אתיות, אבל לא ניתן לסמוך על כך שכך יהיה תמיד ולכן כתבנו את הקוד האתי. אך בנוסף לקוד האתי ובנוסף לקצין האתיקה, עיקר המעמסה של שמירת האתיקה חלה על ראש סיב״ט ומנהלי סיב״ט, עליהם לתת דוגמא אישית. הכרתי הרבה ארגונים עם קוד אתי לתפארה ומנכ״ל מושחת ולכן הארגון כולו הפך מושחת. די אם נסתכל בישראל שבה הנשיא, ראש הממשלה, שרים, ראשי ערים, פקידי ממשל, רבנים, יושבי ראש דירקטוריון, מנהלי בנקים ועובדי ציבור וחברות אינספור הם מושחתים, יושבים בבית הסוהר ונותנים דוגמא אישית נוראה על מנת להבין מדוע מצבה האתי של ישראל הולך ומידרדר, השחיתות והשוחד פשו בכל מקום, וקשה מאוד למי שנשאר אתי לשרוד בבוץ השחיתות. לפיכך חשוב מאוד לבחור ראש סיב״ט אתי ולדאוג לסינון אתי של כל עובדי המשרד בסיב״ט ובכל משרד ממשלתי בכלל. עליהם מוטלת המשימה לטפח סביבת עבודה של אמון, לתת דוגמא אישית, לעודד דיווחים על חריגות אתיות ולוודא שהקוד האתי נאכף במלואו. לא סתם אמרו אבותינו ש״הדג מסריח מהראש״, ולכן השתדלתי ללמד עם הקוד האתי את כל עובדי סיב״ט איך לדוג, כי האתיקה היא עבורנו סם החיים.

פרטים על סיב״ט מאתר הארגון

האגף לייצוא ביטחוני (סיב״ט) במשרד הביטחון מוביל את הייצוא הביטחוני של מדינת ישראל ועומד בראש העשייה הלאומית והבינלאומית לקידומו והרחבתו. באמצעות ייזום וקידום שיתופי פעולה בינלאומיים ופריצה אל שווקים חדשים, מסייע אגף סיב״ט לצמיחתן של התעשיות הביטחוניות הישראליות, ולהמשך בניית עוצמתם של צה״ל ומדינת ישראל.

הייצוא הביטחוני מהווה את אחד המגזרים המובילים במדינה בתחום הייצוא, משמש מנוף צמיחה למשק ותורם לכלכלה הישראלית. התעשיות הביטחוניות בישראל ממלאות תפקיד מרכזי ביצירת התשתית הכלכלית-תעשייתית של המדינה ובהגנה על יעדי הביטחון הלאומיים. הן מאופיינות בחדשנות, ביצירתיות ובפיתוח יכולות טכנולוגיות מתקדמות, אשר תורמות תרומה מכרעת לצה״ל ולמערכת הביטחון כולה.

תפקידו של אגף סיב״ט לקדם את התעשיות הביטחוניות הישראליות - גדולות וקטנות - באמצעות שילוב הבנת הצרכים של צה״ל, ושל מדינות וצבאות שונים, יחד עם הידע הרב, היכולות והפתרונות הטכנולוגיים הקיימים והמתפתחים כל העת.

אגף סיב״ט מעמיד לרשות התעשיות הביטחוניות מכלול שירותים, המותאם למציאות המשתנה, מתוך מטרה להרחיב את הייצוא הביטחוני בשווקים הבינלאומיים. בנוסף, אחראי סיב״ט על מכירת עודפי הציוד של מערכת הביטחון, והוא שותף לקביעת מדיניות הייצוא הביטחוני ובחינת בקשותיהם של היצואנים לרשיונות שיווק ולרשיונות ייצוא.

קידום שיתופי פעולה בינלאומיים

כגוף ממשלתי, עוסק אגף סיב״ט בייזום, איתור וקידום שיתופי פעולה עסקיים וטכנולוגיים בין התעשיות הביטחוניות של מדינת ישראל לבין ארגונים ממשלתיים, צבאיים ותעשייתיים ברחבי העולם, באמצעות מגוון דרכים:

• קיום קשרים עם ממשלות וגורמי ממשל ליצירת הסכמי מסגרת בין ממשלתיים, המאפשרים לתעשיות הביטחוניות להשתתף במכרזים בינלאומיים. בנוסף, מהווים קשרים אלה בסיס לכינון מזכרי הבנות והסכמי אבטחת איכות ממשלתית (GQA).

• תמיכה שיווקית באמצעות רשת נספחים ונציגים ברחבי העולם, המקיימים קשר קבוע ומתמשך עם גורמים רלוונטיים.

• ייזום וליווי ביקורי בכירים ומשלחות רשמיות מקרב משרדי הגנה וביטחון פנים, צבאות, משטרות ותעשיות ביטחוניות מובילות, במטרה להציג את פתרונות התעשייה הישראלית בפני קהלי היעד שלה ברחבי העולם.

• קיום סמינרים מקצועיים ללקוחות זרים בשיתוף בכירים מחילות צה״ל, לצורך הצגת תחומים ייחודיים והדגמה של מערכות ופתרונות מבית היוצר של התעשייה הביטחונית הישראלית.

• איתור וחיבור לשותפים בארץ ובחו״ל וקיום קשרים שוטפים עם ארגונים צבאיים, לזיהוי שוקי יעד והזדמנויות עסקיות עבור כלל התעשיות הביטחוניות.

שיווק בינלאומי

אגף סיב״ט מעמיד לרשות התעשיות הביטחוניות מגוון כלים ואמצעים על מנת לסייע ולתמוך במאמצי השיווק והמכירה, ביניהם:

• יצירת קשרים עם גורמי רכש מחו״ל: אורחים בדרגים שונים מרחבי העולם מגיעים לביקורים במערכת הביטחון ובתעשיות, הן ביוזמת מערכת הביטחון, הן ביוזמת התעשיות עצמן והן ביוזמת סיב״ט, העורך סמינרים וכנסים מקצועיים המיועדים ללקוחות זרים נבחרים. לביקורים אלה השפעה רבה על קידום הייצוא הביטחוני, שכן הם מאפשרים לאורחים להתרשם ממוצרי התעשיות הביטחוניות באופן הממחיש את יכולתן בצורה הקרובה ביותר לפעילותן בזמן אמת.

• מידע עסקי שוטף על צורכי לקוחות, מכרזים בינלאומיים, סקירות מדינה, הזדמנויות עסקיות וידיעות חדשותיות מהעיתונות הבינלאומית. ייזום סקרי שוק בהתאם לדגשים שיווקיים.

• ניהול אתר קהילת היצואנים הביטחוניים: האתר מספק שירותי ממשל זמין ומשפר את ממשקי העבודה בין משרד הביטחון לתעשיות, תוך הגברת השקיפות והנגישות למידע עסקי ורלוונטי בזמן אמת.

• ניהול מערכת אתגר, המאגדת מידע על המוצרים והשירותים של התעשיות הביטחוניות הישראליות ומשמשת כלי שיווקי בידי משרד הביטחון ונציגיו בחו״ל.

• תמיכה וסיוע לתעשיות קטנות ובינוניות על-ידי יצירת שיתופי פעולה, קידום בינלאומי, הכוונה והכשרת יצואנים.

• קיום סדנאות מקצועיות להכרת השירותים והכלים השונים ושימוש נכון ואפקטיבי לקידום השיווק.

חשיפה בינלאומית באמצעות תקשורת שיווקית

אגף סיב״ט פועל לקידום הייצוא הביטחוני על-ידי שימוש בכלים שונים בתחום התקשורת השיווקית, אשר מסייעים במידה רבה לחשיפתן ולשיווק מוצריהן ויכולותיהן של התעשיות הביטחוניות, תוך התאמה והתחשבות בצורכיה של כל אחת מהן:

• השתתפות בתערוכות ביטחוניות מובילות במסגרת ביתנים לאומיים, היוצרים חשיפה רחבה מול קהל המבקרים, מהווים מוקדי משיכה ומארחים משלחות רשמיות ביוזמת סיב"ט.

• הוצאה לאור של "מדריך הייצוא הביטחוני" על שני כרכיו (ביטחוני ו-HLS). המדריך מהווה את מאגר המידע המקיף והעדכני ביותר של החברות הביטחוניות הישראליות ומשמש כלי עבודה בידי ארגונים ממשלתיים, צבאיים ותעשייתיים בעולם. הוא יוצא לאור במהדורה מודפסת ובמהדורות אלקטרוניות (תקליטור ואתר אינטרנט בגרסה המקוצרת). **למדריך הייצוא הביטחוני – לחץ/י כאן.**

• מערך קשרי עיתונות ויחסי ציבור לחשיפת התעשיות בעיתונות המקצועית הבינלאומית סביב תערוכות מובילות.

• חשיפה באמצעות פרסומים ייעודיים כגון מודעות, אתר סיב"ט ועזרים שיווקיים נוספים.

מערך שירותים לרשות היצואן

אגף סיב"ט מעמיד לרשות התעשיות הביטחוניות מגוון נוסף של שירותים ייחודיים, המסייעים בפיתוח עסקיהם ברחבי העולם, ביניהם:

• ייצוג וייעוץ מקצועי בבקשות לרשיונות שיווק וייצוא במקרים מיוחדים.

• מתן מכתבי גיבוי ללקוחות בחו"ל, המאשרים כי הפתרונות המוצעים נמצאים בשימוש צה"ל.

• שירותי אבטחת איכות ממשלתיים (GQA) ללקוחות זרים, כתמיכה לעסקאות רכש של מוצרים ושירותים מהתעשיות הישראליות.

• שילוב התעשיות בהשבחת פלטפורמות עיקריות מעודפי צה"ל ומכירתן כעסקאות "Turn Key Projects".

• סיוע בביצוע עבודות וניסויים ביחידות צה"ל במסגרת עסקאות ייצוא.

קוד אתי בסיב״ט

הקדמה

עובדי סיב״ט מקבלים על עצמם לפעול על פי קוד אתי אופרטיבי המושתת על הערכים באגף והמונחה מהמנהיגות האתית של ההנהלה. הקוד מוטמע באופן שוטף בכל דרגי העובדים ומהווה מצפן שלפיו מנווטת פעילות היצוא הבטחוני הישירה והמסייעת של האגף. במקרים של חשיפה לדילמות האתיות התכופות מקבלים העובדים פתרונות מהקוד האתי ומהאירועים הנלווים למרכיבי הקוד השונים, תוך התייעצות בממונה על האתיקה של האגף ובהנהלת האגף. יחד עם זאת, הקוד האתי לא פוגע ביעילות העבודה על ידי נהלים מסורבלים ואישורים נוספים.

הקוד מותאם לבעיות היחודיות של סיב״ט, ומשתלב בהקשר הרחב יותר של חוקי מדינת ישראל, נהלי העבודה של משרד הבטחון והשירות הציבורי בישראל, אמנת ה- OECD, והחוקים במדינות היעד (אם הם לא סותרים את החוק הישראלי).

התנהגות אתית מושתתת על ההגיון, מבחן הסבירות והאינטואיציה כאחד ומטרתה לייעל ולשפר את תפקוד האגף ולאפשר לעובדים לפעול בגאווה מקצועית, תחושת שליחות, קידום הבטחון, במצפון נקי ובמוניטין ללא רבב. הקוד האתי נועד לשמש מורה נבוכים לעובדי סיב״ט.

כשערכי האתיקה מושרשים היטב בסיב״ט יכולים העובדים לזהות טוב יותר עוולות אתיות ולהתריע על כך. הקוד האתי היוצר מודעות אתית מקשה על סטיה אתית, בייחוד כשהחוק לא חד משמעי ונדרשת הדרכה אתית ברורה יותר. החוקים שונים במידה משמעותית ממדינה למדינה אך הקודים האתיים דומים להפליא בגלל האוניברסליות של האתיקה מימי התנ״ך ועד ימינו. הקוד האתי מרחיב את הציות לחוקים שהוא מינימליסטי בעיקרו ולא מכסה נושאים רבים. האתיקה היא נרחבת יותר מהחוק.

הקוד האתי מזים רעיונות נפוצים כ - עשיית עוולה אתית למען מטרה אתית חשובה יותר, כולם עושים זאת וכנראה שזה בסדר, אם אני לא אעשה זאת יהיה אחר שיעשה, אף אחד לא יידע על זה, זה כשר אבל מסריח, אל תספר לי אני לא רוצה לדעת, אל תדאג - ככה עובדים אצלנו, אל תגדיל ראש. הקוד האתי בסיב״ט קובע רף של העדפת טובת הכלל, פעילות למען האינטרס הציבורי, כשהעובדים הם משרתי הציבור שהאינטרס שלו גובר על האינטרס האישי שלהם.

עובדי סיב״ט הפועלים על פי הקוד האתי מהווים אות ומופת ביושר וביושרה שלהם ללא ניגודי אינטרסים, באוביקטיביות נטולת פניות אל מול לחצים רבים ותכופים, כאשר רק טובת העניין היא נר לרגליהם, באחריותיות אבסולוטית בלי חיפוש אשמים ונסיבות מקלות, בשקיפות בכל מעשיהם שיהיו חשופים לביקורת. אך מעל לכל, הנהלת האגף נותנת דוגמא במנהיגות האתית שלה, החשובה אף יותר מהקוד האתי.

הקוד האתי מושתת על החזון והייעוד של סיב"ט, הרואה ביצוא הבטחוני נדבך בביטחון הלאומי ובחוסנה של מדינת ישראל, תוך שותפות עם התעשייה הבטחונית, קשרים קרובים במדינות היעד, איתור וייזום הזדמנויות עסקיות, שיקוף תמונת מצב שיווקית ומידע עסקי, ומכירת ציוד צה"ל ע"י עובדי סיב"ט האמונים על כך.

עובדי סיב"ט פועלים על פי הוראות משרד הבטחון ושירות המדינה, בין השאר בנושאים: "מתנה שהתקבלה ע"י עובד משהב"ט כעובד ציבור", "דפוסי התנהגות והיבטים משפטיים בפעולות עובדי משרד הבטחון", "כללי האתיקה לעובדי מדינה", "כללי התנהגות לשליחים ועובדים מקומיים בחו"ל", "איסורים בנושא קבלת מתנות וטובות הנאה על ידי עובדי ציבור – לרבות לשמחות ולאירועים משפחתיים", "קבלת מתנות וטובות הנאה לפי חוק שירות הציבור (מתנות)", "איסור מתן שוחד לעובדי ציבור זרים בעסקאות יצוא בטחוני – סקירת משרד המשפטים". הקוד האתי מרחיב ומפרט כמה מההוראות הנ"ל, אך לא סותר אותן.

הגורמים הפועלים במשימות אגף סיב"ט נשמעים לקוד האתי של סיב"ט במגעיהם הקשורים עם סיב"ט. סיב"ט מצפה מכל מחזיקי העניין שלו (התעשיות הבטחוניות, הלקוחות, הספקים, היועצים, הקהילה וכל הגורמים שסיב"ט בא אתם במגע) להיות מונחים על פי עקרונות הקוד האתי של סיב"ט.

מנהיגות והתנהגות אתית

הפרק מדגיש את חשיבות מתן דוגמא אישית, ע"י המנהלים באגף, בהקפדה על התנהגות אתית ובהקפדה על מילוי ההוראות והנהלים של משהב"ט בכלל וסיב"ט בפרט. כמו כן מדגיש את חשיבות הבנת הקוד האתי ע"י העובדים, אימוץ הסיסמא זעה3, ודרכי הפעולה הנדרשים בעת התקלות באירוע ו/או התנהגות שאינם אתיים.

המנהלים נותנים דוגמא אישית בהתנהגותם האתית, במטרה לשמור בקפדנות על החוקים והנהלים של סיב"ט, לעודד עובדים לשאול שאלות ולקבל ייעוץ בנושאים אתיים, להיוועץ ולהפנות עובדים לממונה על האתיקה, לנקוט פעילות מהירה לתיקון עוולות אתיות, לטפח סביבת עבודה של אמון שבה העובדים יכולים להתבטא בחופשיות ולחוש תחושה של בית, תוך מיצוי כשרונותיהם, סיפוק והנאה מהעבודה. המנהלים מוודאים שכל העובדים מכירים את הקוד האתי ופועלים לפיו.

עובדי סיב"ט קוראים ומבינים את הקוד האתי, משתתפים בהשתלמויות והדרכות בנושאים אתיים, במטרה לפעול בצורה אתית, לוודא שהעמיתים מתנהגים בצורה אתית, לשתף את הממונים הישירים ואת הממונה על האתיקה על מעשים לא אתיים של כל גורם שהוא מסיב"ט או קשור אליו, לשתף פעולה עם כל חוקר של התנהגות לא אתית בארגון. במידה ופונים לממונה בנושא עוולה אתית והוא לא עושה דבר, פונים לממונה על האתיקה. הפרת הקוד האתי אסורה. במידה ומתגלות פעולות לא אתיות בסיב"ט, נערך תחקיר, ננקטות

פעולות לתיקון המעוות ומניעת פעולות דומות בעתיד, לרבות אמצעי משמעת, המקרה מובא לידיעת עובדי סיב"ט ומבוצעים שינויים בקוד האתי ובהטמעתו.

הקוד האתי לא אמור לפתור כל בעיה ויש להשתמש בשכל ישר לפתרון דילמות אתיות על בסיס הקוד האתי. כיצד ניתן לזהות התנהגות לא אתית או דילמה אתית? שאל את עצמך – האם הפעולה היא חוקית, צודקת, ישרה? איך ארגיש אחרי מעשה? מה יקרה אם זה יוודע ברבים, בתקשורת? האם ניתן להסביר זאת בבתי המשפט? איך ארגיש אם זה יוודע למשפחתי ולחברים שלי? האם תדמית סיב"ט, משהב"ט ומדינת ישראל תיפגע? האם מי מהעובדים עלול להיפגע מהמעשה שלי? האם אחוש מבוכה אם המעשה שלי יוודע ברבים? האם אדם סביר היה מתנהג כמוני? האם קיימת פעולה חלופית שאינה גורמת לי קונפליקט? כיצד הייתי מרגיש אילו היו נוהגים כלפי באותה מידה? האם בפעולתי יש משום ניצול מקום עבודתי בסיב"ט להפקת רווח אישי?

התנהגות אתית לא מושגת בקלות. על משקל הפסוק "בזעת אפיך תאכל לחם", דרושה הרבה זעה על מנת להגיע להתנהגות אתית בארגון כולו על ידי אימוץ הסיסמא – **זעה3** : **ז**הה את הדילמה האתית, האם אתה יודע את כל הפרטים? **ע**יין בקוד האתי ובנהלים. **ה**בן את המשמעות וההשלכות, מה יקרה למחזיקי העניין, מה יהיו התוצאות, איך זה יפגע במוניטין? **ה**תייעץ עם הממונה על האתיקה ואחרים. **ה**חלט איך לפעול.

הממונה על האתיקה

הפרק מפרט את תפקידיו של הממונה על האתיקה, כפיפות וגיבוי, תכונות נדרשות ותוצרים מצופים.

הממונה על האתיקה בודק עד כמה מוטמע ומושתת הקוד האתי בקרב עובדי סיב"ט ועד כמה פועלים לפיו. תפקידו להפיח רוח חיים בקוד האתי, לתקשר אותו, לעבד אותו, להדריך אותו, לאכוף ולפקח על ביצועו. הממונה על האתיקה משמש כתובת להתנהגות לא אתית של עובדים גם ביחסי עבודה בין העובדים. אל הממונה על האתיקה מועבר כל מידע על התנהגות בלתי הולמת או פלילית של עובד, מקרה של קבלה או מתן שוחד, שחיתות וכדומה.

הממונה על האתיקה אינו מצרף את חתימתו בסבבי החתימות השונים של סיב"ט על מנת לא לסרבל את תהליכי העבודה באגף. יחד עם זאת, הממונה על האתיקה מתריע בנושאים אופרטיביים כאשר מתגלה : מקרה של מתן שוחד לגורמים שונים במדינות היעד על מנת לקדם מכירות או לפגוע במתחרים, תחרות אגרסיבית מדי בין תעשיות ישראליות הכוללת הכפשות חמורות, מכירת ציוד לא תקין למדינת יעד, הבטחות לגורמים שונים אשר לא ניתנות לכיסוי, הצגה של מערכות ומוצרים שאין להם רישיון מתאים.

ראש סיב"ט ממנה את הממונה על האתיקה. הממונה על האתיקה פועל באופן עצמאי ומדווח לראש אגף סיב"ט בגלל מעמדה הרם והחשוב של האתיקה, והוא נהנה מגיבוי מלא של ההנהלה. הממונה על האתיקה

מתבסס על הקוד האתי, על החוקים, על התרבות הארגונית וסוציאליזציה, ובכך נותן תשובה הוליסטית לשמירה על סטנדרטים גבוהים של עובדי סיב"ט.

לממונה על האתיקה יש ידע בכל תחומי הפעילות של סיב"ט, מודעות אתית גבוהה, אמפתיה והקשבה לזולת ויחסי אנוש מצויינים. אם הממונה על האתיקה לא נוקט בפעילות המתבקשת על עוולה אתית, או אם הבעיה היא בחטיבה עליה אמון הממונה על האתיקה, ניתן לפנות לראש סיב"ט ולדווח על המקרה. הממונה על האתיקה מפרסם מדי רבעון דו"ח אתי, הכולל עמידה בכל הנושאים הנסקרים בקוד האתי ואיך הם טופלו.

מוסר עבודה

הפרק מפרט את דרכי ההתנהגות המצופים מעובדי סיב"ט – נאמנות, הוגנות, יושרה, כבוד ומקצועיות ללא פניות ומשוא פנים.

עובדי סיב"ט נוהגים זה בזה בנאמנות, הוגנות, יושרה וכבוד וכל עובד חש בנוח לדבר את מה שעל ליבו. עובדי סיב"ט מתמקדים במה שחשוב ולא במה שנוח ועושים את הדבר הנכון. עובד סיב"ט לא משתמש שלא כדין בכוחו ובמשאבים של מעמדו לטובתו האישית או של אחרים. הוא לא שועה ללחצים מחוץ לסיב"ט להשתמש במעמדו בצורה משוחדת ולא ישרה, המפרה את אמון הציבור. העובד מתעד את כל פעילותו בסיב"ט ומדווח בצורה מדויקת על כל הוצאה כספית במסגרת תפקידו.

עובדי סיב"ט מדייקים בהגעה לעבודה ובפגישות בישראל ובחו"ל. בזמן העבודה הם נמנעים מלעסוק בנושאים אישיים. חל איסור מוחלט לעסוק בהימורים, להשתכר ולעשות מעשים לא מוסריים. עובדי סיב"ט באים למקום העבודה ובמגעיהם מחוץ למשרד בלבוש הולם המכבד את הארגון והמעמד. עובדי סיב"ט לא לוקחים ציוד משרדי או משתמשים בו לצרכים פרטיים.

עובד סיב"ט מדווח על כל מקרה שנודע לו על התנהגות לא נאותה לממונה על האתיקה. העובדים אינם משתמשים ברשתות החברתיות בצורה שיכולה לפגוע בסיב"ט ובעובדיה. לעובדי סיב"ט ומנהליו יש חובת אמונים לסיב"ט, הם מתנהגים בתום לב וביושרה, פועלים לטובת האגף, שומרים על שמו הטוב ומייצגים אותו באופן נאות.

עובדי סיב"ט מביעים את דעתם המקצועית בנושאים המופקדים בידיהם ללא פניות ומשוא פנים, עם זכות לבקר את מדיניות סיב"ט בדיונים פנימיים, אך נאסר עליהם לחלוטין להפנות ביקורת פנימית לגורמי חוץ. עובדי סיב"ט מצווים לפעול בצורה אתית גם בארצות היעד. סיב"ט לא מתיר חשיפת נתונים הנוגעים לפרטיותו של עובד, אישיותו, צנעת הפרט, מצבו הבריאותי והרפואי, מצבו הכלכלי, תנאי שכרו והעסקתו, דעותיו, נטיותיו המיניות, אמונתו וכיוצא בזאת, אלא בהסכמת העובד או אם הדין מחייב זאת.

ניקיון כפיים

הפרק מפרט את הדרישות בתחום ניקיון הכפיים, דרכי פעולה בעת התקלות במקרה שכזה ודוגמאות לחוסר ניקיון כפיים

על עובד סיב"ט חל איסור חמור לקבל שוחד ישיר או עקיף, לו או למקורבים שלו עבור העדפת חברה מסוימת במגעיו. עובדי סיב"ט פועלים בצורה אתית, שקופה ובטוהר מידות, אמינות ויושרה. סיב"ט אוסר על קבלה או מתן מתנות או טובות הנאה, הכרוכות אפילו למראית עין בנסיון לקבל תמורה כלשהי או להשפיע ולקדם את האינטרסים של התעשייה הבטחונית הישראלית, למעט במקרים הקבועים בנהלי המשרד והמחייבים אישור ודיווח. על עובד סיב"ט להפעיל שיקול דעת בכל הקשור להזמנות לארוחה על חשבון תעשיה ישראלית.

במידה ונודע לעובד סיב"ט על מקרה של חוסר נקיון כפיים בסיב"ט, או בפעילות האגף בחו"ל, עליו לדווח על כך מיידית לממונה על האתיקה. חל איסור על עובד סיב"ט לעבוד בשכר עבור גורם כלשהו גם אחרי שעות העבודה בסיב"ט אלא אם קיבל את אישור המשרד לכך מראש ובכתב. העובד חייב לקבל אישור של הנהלת סיב"ט על עבודה בהתנדבות עבור גוף כלשהו, לרבות כמובן מחזיקי עניין של סיב"ט. הימנעות ממעשי שחיתות שומרת בין היתר על סיב"ט ועובדיו מפני תביעות אישיות וארגוניות, מגבירה את המוניטין ומהימנות הארגון בארץ ובחו"ל, ומעלה את הזדהות העובדים עם סיב"ט.

במידה ונודע לעובד סיב"ט על מקרה של חוסר נקיון כפיים בתעשיות הבטחוניות עליו לדווח על כך מיידית לממונה על האתיקה בסיב"ט.

להלן **דוגמאות** מספר הנחשבות לחוסר ניקיון כפיים: מתן הלוואה בכוונה לזכות במשוא פנים עם תנאי הלוואה חריגים ואי פרעון ההלוואה בשלמותה, כסף וכל טובת הנאה הניתנים כדי לזכות ביחס אוהד, שי לחג שמטרתו לזכות ברצונו הטוב של העובד, תשלום הוצאות לעובד, תשלום שכר עבודה עבור עבודה פרטית לו או למי מטעמו, דחיית תשלום או הנחה בתשלום עבור רכישה, שותפות עסקית עם העובד, מתנות בעלות ערך ניכר, תשלום עבור שירות שצריך להינתן בחינם, מימון סמינרים ונסיעות לחו"ל, שימוש במכוניות ללא תשלום, אירוח במלון, מתן ערבות או עירבון, קניה במחיר הגבוה ממחיר השוק של מוצר או שירות שברשות העובד או מי מטעמו.

מידע פנים

הפרק מדגיש את האיסור בשימוש במידע פנים לטובתו האישית של העובד, של בני ביתו ו/או מכריו. כמו כן, מדגיש הפרק כי חוק הצינון חל על עובדי סיב"ט לשעבר, בכל הסוגיות של הקוד האתי, לרבות מידע פנים.

עובד סיב"ט לא משתמש במידע פנים לטובתו האישית שלא למטרה שבגינה התקבל המידע. לעובד סיב"ט יש נגישות למידע רב ערך העשוי לגרום להפקת רווחים גדולים אם ינוצל לטובתו האישית, כמו רכישת מניות של חברה שידוע לו כי היא עומדת לקבל חוזה בטחוני גדול או הטיה לטובת חברה מסוימת שהבטיחה לו משרה בעתיד.

מידע על עובדי סיב"ט הוא חסוי ויש להשתמש בו רק על ידי מי שהוסמך לכך ולצרכי עבודה, לרבות פרטים אישיים, רפואיים וכתובות. כמו כן יש לשמור בסוד פרטים לגבי כל מחזיקי העניין של סיב"ט. סיב"ט אוסר על עובדיו להעביר לכל גורם שאינו מורשה לכך מידע שאינו ברשות הציבור.

על עובדי סיב"ט לשעבר חל חוק הצינון של עובדי מדינה בכל הסוגיות של הקוד האתי, לרבות בנושא מידע פנים.

ניגודי עניינים

הפרק מדגיש את חובת העובד בדיווח לממונה על האתיקה על אינטרסים שיש לעובד, ו/או למקורביו, עם התעשיות הביטחוניות או עם גופים שסיב"ט נמצא עימם בקשר. כמו כן, מפרט דוגמאות לניגוד עניינים.

ניגודי עניינים קורים כאשר האינטרסים של עובד סיב"ט, משפחתו או מקורביו נוגדים את האינטרסים של סיב"ט. על העובד לדווח לממונה על האתיקה על אינטרסים שיש לו ולמקורביו עם התעשיות הבטחוניות או גופים שסיב"ט נמצא איתם בקשר. לדוגמא על העובד לדווח אם הוא או מקורביו משמשים כדירקטורים, מנהלים או יועצים באחת התעשיות הבטחוניות הנזקקות לשירות סיב"ט. עובד סיב"ט אינו קשור, לא משפיע או מנסה להשפיע על עסקה כלשהי בה עלול להיות לו ענין אישי או טובת הנאה מהגורם אתו מבוצעת העסקה. לעובד סיב"ט אין אינטרסים כספיים ישירים או עקיפים העומדים בניגוד עניינים עם האינטרסים של סיב"ט. עובד סיב"ט לא מחזיק במישרין או בעקיפין מניות או אגרות חוב של תעשיות בטחוניות, למעט במקרים שהוא מחזיק בקרנות המושקעות בתעשיה הבטחונית. עובד סיב"ט אינו מועסק בעבודה כלשהי מחוץ לסיב"ט, לרבות הוראה, הרצאות או כתיבה, ללא קבלת אישור מפורש של ראש סיב"ט, ובמיוחד כשיש בה ניגודי עניינים בין האינטרס האישי שלו ושל סיב"ט.

פעילות עסקית ללא דופי

הפרק מפרט את הקווים המנחים לפעילות עסקית אתית של עובדי סיב"ט.

סיב"ט הינו שותף לצמיחתה של התעשיה הבטחונית הישראלית, מקיים תרבות המטפחת שותפויות להצלחת היצוא הבטחוני, שואף למצוינות, זריזות תגובה והתייעלות מתמדת, מקפיד על יושרה ואתיקה למופת על בסיס הבנה מעמיקה של עולם היצוא הבטחוני וחותר למצב את ישראל כמובילה עולמית בתחום היצוא

הבטחוני. פעילות סיב"ט מבוססת על יושרה, אמינות וממלכתיות, מקצוענות ומצויינות, מומחיות, עבודת צוות, יוזמה והובלה, ייצוגיות ושליחות, נאמנות ארגונית ואישית. עובד סיב"ט פועל ללא משוא פנים ואינו נותן יחס מועדף לשום חברה, אדם או גורם שהוא בא אתו במגע מקצועי.

חובת הנאמנות הראשונה במעלה של סיב"ט היא למדינת ישראל, ממשלתה ומערכת הבטחון, תוך מימוש יעדי הבטחון הלאומי. אולם לסיב"ט יש גם מחויבות לסייע ולתמוך בתעשיות הבטחוניות ביצוא שלהן ולשווק באופן ישיר ציוד של צה"ל. סיב"ט מטפחת את התשתית התעשייתית המשרתת את צרכי צה"ל ואת התעשיות שאינן מוכרות לצה"ל על מנת לייצר יתרון תחרותי, יעילות משקית, רכש אופטימלי ולעודד חדשנות טכנולוגית ומתן מענה נאות לצרכי צה"ל המשתנים. במקביל סיב"ט הוא הגורם המקצועי הממשלתי המסייע למדינות וללקוחות הזרים במגעיהם עם ישראל, תוך כבוד הדדי, קיום מערכת יחסים נאותה, אמינה ואתית. סיב"ט מצליח למצוא את האיזון המיטבי בין יעדים אלה מבלי שייפגעו מחזיקי העניין שלו, תוך סינרגיה מלאה.

עובדי סיב"ט מורשים לאסוף מידע על מתחרי התעשיות הישראליות, מכרזים בינלאומיים, או על גופי ממשל במדינות היעד אך ורק אם המידע גלוי ומושג בצורה חוקית ואתית. חל איסור לקבלת מידע שלא כדין. הפרסומים של סיב"ט הם מדוייקים, אמינים, מהימנים ותואמים את ערכי סיב"ט. עובדי סיב"ט אינם מציגים מצגים כוזבים או מטעים בפרסומי סיב"ט, ואינם מדווחים מידע שלא ביושר או בכוונה להטעות. עובדי סיב"ט אינם חושפים סודות מסחריים לתעשיות מתחרות. סיב"ט מקפיד לקבל היתרים, רשיונות ואישורים מממשלת ישראל וממממשלות זרות הדרושים לפעילותו העסקית. סיב"ט פועל בהתאם למדיניות היצוא של ישראל ומכבד את חוקי היבוא של מדינות היעד שלו.

סיב"ט מקיים בקפדנות את סעיף "משתמש סופי", על פי חוק הפיקוח, בכל אותם מקרים שבהם הדבר נדרש. סיב"ט פועל על פי תוכנית הציות של משרד הבטחון התואמת את הנחיות ה- OECD. עובדי סיב"ט פועלים לזכיית התעשיות הבטחוניות הישראליות או לשיווק המוצרים אותם הם משווקים ישירות במכרזים ובחוזים אחרים על בסיס היתרונות והאיכויות שיש למערכות ולמוצרים על פני המתחרים שלהם וללא נסיון של הטיית תוצאות המכרז או החוזה. סיב"ט מקפיד על כנות וניסוח מדויק של תנאים חוזיים ומוודא שיש ביכולתו לעמוד בתנאים. סיב"ט פועל בהוגנות כלפי כל מחזיקי העניין שלו ללא אפליה כלשהי בין הגורמים השונים ולמען שמירת אמינות סיב"ט.

מתריעים

הפרק מפרט את חשיבות ההתרעה ואת אופן הטיפול והתייחסות למתריעים ולמתריעי שווא.

סיב"ט מעודד עובדים להתריע ולדווח על חשדות להפרה אתית או משפטית. עובד המבחין בהתנהגות חשודה המפרה את הקוד האתי חייב לדווח על כך לממונה הישיר שלו או לממונה על האתיקה בלי חשש שיאונה לו רע

וייפגעו העסקתו, כבודו וקידומו המקצועי בעקבות הדיווח. בטיפול בהפרה האתית יישמר חיסיון המתלונן והתלונה תטופל בדיסקרטיות, כדי להימנע מחשיפת מקור המידע. סיב"ט לא נוקט פעולה כלשהי כנגד כל עובד הפונה לממונים עליו או לממונה על האתיקה ומביא לידיעתם בתום לב בעיה אתית. עובדים אלה מוגנים כנגד פעולת תגמול. ניסיון למנוע מעובד לדווח על בעיה אישית היא עבירת משמעת.

יינקטו פעולות משמעתיות כנגד עובד המשתמש בצנורות הדיווח האתיים להפצת שקרים או איומים על אחרים ולפגיעה במוניטין של עובדים. מתריע יכול להיות גם כל גורם חיצוני המביא לידיעתו של עובד סיב"ט מידע על פעולה לא אתית. על העובד להפעיל שיקול דעת על מנת לוודא שהמידע אמין ולא נועד רק לפגוע במוניטין של מתחרה. במקרה של ספק, על העובד להעביר את המידע ללא דיחוי לממונה על האתיקה.

ההתרעה מהווה כלי בעל חשיבות ראשונה במעלה לשמירה על הקוד האתי ועל טוהר המידות בסיב"ט. הממונה על האתיקה אחראי לבדוק את אמיתות התלונה של המתריע ולעדכן בהתאם את ראש סיב"ט. באם התלונה תימצא מוצדקת לאחר התחקיר של הממונה על האתיקה, תינקט פעולה לתיקון המעוות ומניעת הישנות פעולות דומות בעתיד, כולל אמצעי משמעת, העברת הנושא לטיפול המשטרה או מלמ"ב או קב"ט המשרד במידת הצורך, פרסום נסיבות המקרה, ביצוע שינויים ככל שיידרשו בקוד האתי ובהטמעתו.

שקיפות וסודיות

הפרק מדגיש את חשיבות השקיפות והסודיות בעבודת האגף, וכן את האיזון בין השניים.

סיב"ט נדרש ליידע את התעשיות הבטחוניות הרלבנטיות בכל נושא, לרבות ביקור משלחות ומכרזים, בשקיפות מלאה, אלא אם קיימים אינטרסים לאומיים העלולים להיפגע כתוצאה מהשקיפות. סיב"ט מחוייב לסודיות מלאה בהתנהלותו אל מול התעשיות הבטחוניות ומדינות היעד למען שמירת אמינותו. עובדי סיב"ט נדרשים להימנע מלדבר בסביבה פתוחה על מידע אישי ועסקי כלשהו. סיב"ט מצווה לשמור על איזון נאות בין שקיפות וסודיות.

סיב"ט מחוייב לשמירת שקיפות כלפי עובדיו וליידע אותם על פי הצורך. עובדי סיב"ט מעבירים למחזיקי העניין את המידע הרלבנטי להם במהירות, יעילות ושקיפות. במידה ונבצר מעובד לנהוג בשקיפות, הוא מנמק ומתעד מדוע ומדווח על כך לממונה עליו. דיווח של עובד על טעות שעשה מובא בצורה שקופה לממונה עליו, בלי להסתיר ולטייח ותוך הפקת לקחים לעתיד. במידת הצורך מובא הנושא לידיעת שאר העובדים אם זה לתועלת סיב"ט גם אם ניתוח המקרה נעשה בצורה כללית מבלי לגלות את זהותו של העובד.

הטמעה

הפרק מדגיש את חשיבות הטמעת הקוד האתי וההתנהגות האתית לאורך זמן ומפרט את אופן רענון המידע בנושא.

הקוד האתי וההתנהגות האתית מוטמעים בסיב"ט באמצעות הדרכות לכל העובדים תוך התאמה לתפקידי העובדים, במיוחד בתפקידי סיוע לשיווק ומכירות ישירות. מטרת ההטמעה היא יישום כללי הקוד האתי הלכה למעשה, תוך שמירה מתמדת על רמת האתיקה הגבוהה של סיב"ט. נהלי העבודה ותהליכי העבודה משקפים את הקוד האתי, תוך דגש על נושא מניעת שחיתות וטובות הנאה.

אחת לשנה מתקיים יום עיון של כל העובדים לצורך ריענון, הדרכה, העלאת דילמות ופתרונן. עובדי סיב"ט חותמים על הקוד האתי המעודכן פעמיים בשנה. בשיחות משוב והערכת עובדים יש התייחסות לעמידה של העובד בקוד האתי. עובדי סיב"ט מקיימים דיונים בדינמיקה קבוצתית ומשחקי תפקידים על בסיס אירועים הבנויים על דילמות אתיות בתחומי הפעילות השונים של סיב"ט, עם ניתוח של הצלחות ותקלות, תוך שקיפות ופרסום נאותים. הטמעת הקוד האתי הנה נדבך מרכזי באכיפת הקוד האתי של סיב"ט.

נושאים נוספים

הנושאים הבאים חלים על עובדי סיב"ט על פי הוראות כלליות עבור עובדי משרד הבטחון ועובדי המדינה: פעילות מפלגתית ומדינית, מניעת אפליה, מניעת הטרדה, בטיחות ובטחון, שמירה על נכסים, העסקת עובדים, איכות הסביבה, אחריות חברתית.

משובים על הקוד האתי של סיב״ט

זכינו לקבל עשרות משובים חיוביים על הקוד האתי של סיב״ט מגורמים המצויים היטב בשוק הבטחוני, מבנקאים, דירקטורים, מנהלים בתעשיה הבטחונית ואחרים: ״כל הכבוד קראתי בעיון. אני חייב לאמר לזכותך שהקוד האתי של סיב״ט נראה לי לפחות מאוד ברור והגיוני.״ ״כל הכבוד על הפרסום וזה שנתקבל בסיב״ט. זהו הישג אמיתי.״ ״באמת מגיע לך יישר כוח גדול על ההתמדה והנחישות בהפצת קוד אתי לארגונים וחברות.״ ״אני רוצה להאמין שאכן כל העוסקים בתחומים השונים אכן יטמיעו את כל הדברים החשובים עליהם כתבת אולי אז המדינה שלנו תראה אחרת ולא נפתח כל בוקר את העיתון ונגלה שאלה שאמורים להוביל ולתת דוגמא אישית הם הראשונים להפרת הקוד האתי.״ ״אני מעלה הערכה ליכולותיך וליצירות שלך. מרשים מאוד.״ ״אני מבקש לברך אותך על ההישג העצום להגיע לגוף כמו סיב״ט שחשוף – לפחות בתיאוריה – לבעיות אתיות לא פשוטות, ולהתמודד איתן בהצלחה כה רבה. יישר כוח.״ ״מאוד מאוד מרשים. יכולת הייצור האינטלקטואלית שלך גדולה באופן משמעותי מזה של חבר סגל אקדמי אחד. זה מפעים.״ ״אלו הישגים מרשימים, וכמובן גם רבי תועלת במישור המעשי. אחד מהדברים המרשימים בעבודה שלך הוא השילוב המאוד מוצלח בין תיאוריה לפרקסיס. נקווה שסיב״ט וחברות אחרות איתן היא נמצאת במגע, ואף חברות אחרות בחו״ל, ינהגו על פי התוויות שהצגת.״ ״אין מילים בפי כדי לשבח אותך. למקרא הקבצים שצירפת נשארתי פעורת פה והמומה. אתה אחד האנשים הרציניים ביותר שהכרתי ולמזלי הטוב גם הפכת לידיד אמת. הקובץ האתי עבור סיב״ט מרשים ביותר. רק אדם בעל זוית ראייה רחבה כמו שלך ובעל ידע ונסיון רב בעולם המוסר והאתיקה, מסוגל היה להוציא חיבור מרשים שכזה מתחת ידיו. ברשותך האדיבה אני מעבירה קבצים אלה לחברים שיעריכו את אשר כתבת.״ ״יישר כוח על העבודה המעמיקה שעשית. הלוואי והנושא יוטמע ויחלחל משם גם לגופים אחרים הקשורים לממסד הבטחוני ולממסד בכלל.״ ״אין ספק שהשקעת עבודה רצינית ומעמיקה בכתיבת ויצירת הקוד. אני משער שהקוד הנ״ל עבר גלגולים וחלופות רבות עד שהגיע לתחנתו הסופית (ואולי עדיין לא הסופית). בכל מקרה החומר מעניין, יוצר גירוי אינטלקטואלי לקיום שיח בנושא.״ ״יישר כוח! אכן, סיב״ט זה מקום הזקוק לקוד אתי ולהפעלה מלאה שלו. יש לא מעט סיפורים על שחיתות בתחום הזה.״ ״הקוד האתי הזה צריך להיחתם על ידי חברי הכנסת והממשלה.״ ואלה רק חלק מעשרות משובים שנתקבלו על הקוד האתי של סיב״ט, שכאמור גם זכה לפרסים ראשונים במשהב״ט ובמשרדי הממשלה.

אירוע ניקיון כפיים בארגון האמריקאי

כל הדמויות, העלילה והשמות באירוע בדיוניים בהחלט

איימי עבדה בארגון האמריקאי בוושינגטון כבר עשר שנים ונהנתה מכל רגע. היא קודמה במהירות והגיעה לתפקיד בכיר בזמן שיא. המשכורת היתה טובה, היו לה קביעות, תנאים סוציאליים, תפקיד מעניין ורב גוני והיא חשבה עד כמה שפר גורלה לעומת בעלה אברהם שהיה מורה. הבעיה היחידה הייתה הנסיעות התכופות לחו״ל, שבגינן היא לא יכלה להוציא את הילדים מהגן או מהצהרון של בית הספר והייתה צריכה לסמוך על בעלה. אברהם היה אידיאליסט מזן הולך ונכחד שראה את יעודו בחיים בחינוך ילדים בבית הספר היסודי. איימי הרוויחה פי ארבעה ממנו וכשבאה הביתה יכלה להקדיש את כל זמנה לילדים בעוד אברהם היה עסוק בבדיקת עבודות ומבחנים, ימי הורים והשתלמויות. כשכבר היה לו זמן חופשי הוא הוקדש לתחביב שלו – פיסול מודרני. איימי לא פעם אמרה לו, אם כבר פיסול למה אינך מפסל בסגנון פיגורטיבי, דיוקנאות של עשירים או מפורסמים, שמשלמים טוב עבור פסל שדומה להם היטב. אבל אברהם בשלו, הוא פיסל פסלים שאף אחד לא הבין מה הם באים להביע ואף אחד גם לא היה מוכן לרכוש אותם.

המתחים בין איימי ואברהם הלכו ותכפו. הם גרו בדירת שלושה חדרים בפרברים והיה צפוף לגדל בה משפחה עם ארבעה ילדים. כל חבריהם מזמן עברו לשכונות יוקרתיות יותר, לדירות פאר בנות חמישה ושישה חדרים, כי שני בני הזוג עבדו במשרות עם הכנסה גבוהה, עורכי דין, רואי חשבון או אנשי עסקים. אברהם סיים בהצטיינות תואר שני ב- MIT וכשהתחתנו הייתה איימי משוכנעת שהוא יהיה המפרנס העיקרי, אלא שאז נפצע בתאונת דרכים וקיבל הלם. אברהם החליט לשנות את כיוון הקריירה שלו ובמקום להצטרף למירוץ העכברים בעולם העסקים כמנהל מוצר בחברה תעשייתית, הוא החליט לעשות את מה שרצה - חינוך הנוער על מנת להפוך את ארצות הברית למקום שטוב יותר לחיות בו. אם אתה כזה אידיאליסט אמרה לו איימי, איך זה שאתה הגבר היחידי בכל חדר המורים, למעט המנהל. תחליט, אמרה לו - או שתחזור לקריירה בעולם העסקים לפני שיהיה מאוחר מדי או שתתיל לפסל פסלים שיקנו אותם.

ובינתיים, הארגון היה כמרקחה. לא כל יום שתי חברות אמריקאיות מתמודדות על מכרז ענק לצבא השוויצרי, חצי מילירד דולר. שוויץ היתה מדינה בתחום אחריותה של איימי שהכירה היטב את כל גורמי הרכש שם. היא נהנתה לסייע במכירות למערב אירופה, כי לא הייתה בה שחיתות כמו בדרום אמריקה או אפריקה, ומכל ארצות אירופה שוויץ הייתה הארץ האתית ביותר. איימי הייתה מאוד אתית ומעולם לא סטתה ימינה או שמאלה. גם הארגון היה ארגון אתי שהיה אחד הראשונים בניסוח קוד אתי לפעילותו. הלוואי

ויכלה לאמר אותו הדבר לגבי שתי החברות האמריקאיות שהתמודדו במכרז, מערכות בטחוניות ומערכות מוטסות. הן השמיצו באופן מתמיד אחת את השניה, עשו "בושות" בשוויץ ובארצות אחרות, לא היה טריק שהן לא השתמשו בו ופעלו על סף החוק, כשעורכי הדין שלהן שומרים שהן לא יחצו את גבול החוק, גם אם עשו דברים לא אתיים, כשרים אך מסריחים.

איימי החליטה לזמן למשרדה את סמנכ"לי המכירות של שתי החברות על מנת להזהיר אותם שינהגו על פי הקוד האתי של הארגון המחייב התנהגות אתית נאותה גם מצד החברות הקשורות עמה. היא הקריאה להם מתוך הקוד האתי של הארגון כי הארגון מצפה מכל מחזיקי העניין שלו, לרבות התעשיות הבטחוניות, להיות מונחים על פי עקרונות הקוד האתי של הארגון. היא הודיעה להם שכל חברה שלא תתנהג כמצופה ממנה לא תקבל רשיון יצוא ולא יעזרו הלחצים שלהן בדרגים הגבוהים. ראש הארגון עומד מאחורי, טענה.

כעבור כמה ימים קיבלה איימי טלפון מאברהם, שבישר בשמחה רבה כי הוא עומד למכור פסל סביבתי ענק שבנה לאחרונה במחיר של מאה אלף דולר. זאת ועוד, בעתיד הרוכשים מתכוונים לרכוש ממנו עוד שלושה פסלים אם הם יהיו באותה איכות של הפסל שהוא מוכר. את רואה, אמר אברהם, אמרתי לך שזמני עוד יגיע ושתהיי מרוצה ממני. כששאלה איימי מי הוא הרוכש המאושר ענה לה אברהם כי זו חברה גדולה בשם מערכות מוטסות שמעבירה את ההנהלה לבנין חדש ורוצה שיהיה לה פסל כמו שלו בכניסה למשרדיה. הם קראו כתבה שכתבו עליו במוסף השבועי של העיתון והחליטו שזה הפסל בו הם מעונינים. איימי עמדה בפני דילמה קשה – משפחתה מאוד זקוקה לסכום שהם עשויים לקבל בגין הפסל הסביבתי שיעזור להם לעבור לדירה גדולה יותר. היא לא יכלה לגלות לאברהם על המכרז בשוויץ כי היה זה מידע פנים, היא תהתה אם יש קשר בין הדיון שהיה במשרדה לקנית הפסל של בעלה. האם זה שוחד, האם זה לא חוקי, מה הם יצפו ממני שאעשה בתמורה, ומה אם אשאר אוביקטיבית כמצופה ממני?

פתרון

איימי קראה מחדש את הקוד האתי של הארגון. בסעיף ניקיון כפיים ראתה שאחת הדוגמאות לחוסר ניקיון כפיים היא קניה במחיר הגבוה ממחיר השוק של מוצר או שירות שברשות העובד או אדם הקרוב לו. אברהם לא מכר מעולם פסל כלשהו, לכן הצעת מערכות מוטסות בהחלט נופלת בהגדרה של חוסר ניקיון כפיים, גם אם מבחינה חוקית הנושא לא ברור. היא קראה בהקדמה לקוד שעליה לנהוג בשקיפות בכל מעשיה שיהיו חשופים לביקורת. הנהלת האגף שהיא נמנית עליה נותנת דוגמא במנהיגות האתית שלה ואיזו דוגמא היא תתן אם תהיה שותפה במכירת הפסל של בעלה. כלום יהיה מאן דהוא שלא יראה בכך תרגיל שקוף של מערכות מוטסות לקנות את רצונה הטוב בקידום מעמדה במכרז ובהמלצה נאותה לשוויצרים? היא מצווה לפעול ללא

ניגודי אינטרסים, באוביקטיביות נטולת פניות, ואילו מקרה זה הוא ניגוד אינטרסים מובהק כאשר היא שמה את טובתה האישית מעל לטובת הארגון וארצות הברית.

היא קראה כיצד הקוד האתי מזים רעיונות נפוצים כמו כולם עושים זאת וכנראה שזה בסדר, ונזכרה כיצד לפני שנים היה מקרה דומה של אשת פוליטיקאי בכיר שיצירותיה האמירו פי כמה עם קידומו בתפקיד והחוק לא מצא בזה כל פסול. אבל אני לא כולם חשבה, והקוד האתי של הארגון הוא נרחב יותר מהחוק, כי חוקים מעצם טבעם הם מינימליסטים ולא מכסים נושאים רבים, כמצויין בקוד של הארגון. לבסוף קראה בסעיף מנהיגות והתנהגות אתית: "שאל את עצמך – איך ארגיש אחרי מעשה? מה יקרה אם זה יתפרסם בתקשורת? האם תדמית הארגון תיפגע? האם בפעולתי יש משום ניצול מקום עבודתי בארגון להפקת רווח אישי?". העיון בקוד האתי הכריע את הספקות של איימי, שכן התברר לה כי אם לא הייתה מזמנת את החברות אליה לדיון על מכרז הענק, לא הייתה חברת מערכות מוטסות מזמינה מבעלה את הפסל ומבטיחה לו להזמין עוד פסלים בעתיד, ובמשתמע "אם אשתך תנהג כלפינו כמצופה ממנה". אנחנו חיים בעידן שאין כבר שוחד ישיר והם מנסים לשחד אותי בעקיפין, חשבה.

למרות שהיא מאוד זקוקה לכסף, למרות שאברהם יישבר ללא ספק מהסירוב שלה להסכים לעיסקה ויאשים אותה בכך, למרות שהצעד שלה עתיד לערער אפילו את הזוגיות שלה עם אברהם, ובאווירה הקיימת כיום בארצות הברית הניאו ליברלית אולי אפילו יראו בה "פריירית", החליטה איימי לבקש מאברהם לדחות את ההצעה. היא נכנסה לראש הארגון וסיפרה לו על המקרה. ראש הארגון גיבה אותה ושיבח אותה על החלטתה. הוא זימן אליו את מנכ"ל חברת מערכות מוטסות ונזף בו קשות על הניסיון השקוף לשחד עובדת בכירה שלו. המנכ"ל דחה את הטענות מכל וכל וטען שהוא בכלל לא ידע מהעניין וההחלטה התקבלה רק בדרג הזוטר של מנהל הרכש האמון על המעבר לבנין החדש. "מה אתה חושב, טען, שאני מתעסק בקנית פסלים במאה אלף דלור, אל שולחני מגיעות רק עסקות במאות מליוני דולר." "זה בדיוק העניין", השיב לו ראש הארגון – "מדובר בעיסקה של חצי מילירד דולר, לא נעשתה פה עבירה חוקית, אבל אני רואה בכך בהחלט עבירה על הקוד האתי של הארגון ואני מזהיר אותך שאני לא אסבול ניסיונות מעין אלה בעתיד."

אירוע מתריע בארגון הצרפתי

כל הדמויות, העלילה והשמות באירוע בדיוניים בהחלט

בנואה כונה ORDURE - MOUCHARD - "שטינקר" לא רק בגלל שנהג להלשין על כל אחד אלא גם בגלל שהתרחץ כל שבוע זוגי אם בכלל. הוא היה מגיע לעבודה עם זקן בן כמה ימים, בגדים לא מגוהצים ועל דיאודורנט כנראה לא שמע מעולם. לא היו לו ילדים כי לא סבל את הרעש שלהם ושלושת מערכות היחסים שניהל עם נשותיו נכשלו כישלון חרוץ. בנואה היה משוכנע שעושים עמו עוול והיה מגיע לו להתקדם הרבה יותר בארגון ובחיים באופן כללי. הוא חשב שהוא מבריק, אחראי, אתי, עובד מצטיין. הבעיה היחידה הייתה שרק הוא חשב כך. אביו היה פרופסור בכיר באוניברסיטת פריז ואמו פסנתרנית נודעת ולכן סבר שעם רקע כשלו הוא יכול היה להיות לפחות ראש הארגון. בפועל, התחיל לעבוד בארגון לפני שתים עשרה שנה בחטיבה לאמריקה הלטינית, כשהוא אחראי לסיוע במכירות למדינות הפסיפיות – פרו, אקואדור, קולומביה וצ'ילה. הוא שלט בספרדית שהייתה שפת אמו כי נולד בלימה בירת פרו. חרה לו, שלמרות כישרונו וקשריו הוא לא התקדם ונשאר באותו התפקיד. לפני מספר שנים התמודד לתפקיד ראש חטיבת מכירות ציוד צבאי, אך עובד אחר, ברנר אבו קאסם, זכה בתפקיד הנכסף. בנואה היה משוכנע שברנר זכה בתפקיד אך ורק בגלל שהיה חברו הטוב של ראש הארגון. הכל פרוטקציה בארגון, טען, מקדמים את הלא יוצלחים ואת המוכשרים משאירים מאחור. אך ברנר גם נהנתן שחי ברמת חיים גבוהה מדי ובוודאי הוא מעורב בשחיתויות.

ברנר היה ההיפך הגמור מבנואה. איש משפחה למופת שחי עם אותה אישה עשרים שנה ולהם שלושה ילדים מקסימים. הם גרו בצפון פריז בפנטהאוז, בילו הרבה בחופשות בחו"ל – סקי בחורף בסנט מוריץ ושייט בקיץ באיי יוון, הייתה לו מכונית גרמנית מפוארת ואשתו לבשה את המותגים היקרים ביותר. בנואה תהה, איך ברנר מצליח לחיות ברמת חיים כזאת עם משכורת של הארגון? הכי הכעיס אותו שברנר ניהל לאחרונה משא ומתן ארוך ומתיש עם צבא פרו והצליח למכור להם ציוד של הצבא הצרפתי בכמות גדולה וברווחיות שיא. אני חייב לקרוע את המסכה מעל פניו של הנהנתן הזה, יש בטח שוחד שמסתתר איפה שהוא. אין עשן בלי אש. בעיניו של בנואה ניצת זיק של תקווה כאשר קיבל הודעה בפייסבוק שברנר ה"חבר" לפייסבוק הכניס תמונות חדשות בדף שלו. כשפתח את הדף נדהם לראות כמה תמונות יפהפיות משייט על האמזונס. אהה, אמר, לנו הוא מספר שהוא עבד יום ולילה, ובפייסבוק הוא מפרסם את טיוליו באמזונס. איך היה לו זמן לכך והכי חשוב מאין השיג כסף לנופש כל כך יקר?

בנואה נסע לפרו לביקור תקופתי וכמנהגו נפגש לארוחת ערב עם הסוכן המקומי. הוא ניסה לדלות ממנו פרטים על מעורבותו של ברנר בעיסקה ועל השייט באמזונס. הסוכן שלא חשד בדבר סיפר לו שהם נסעו בסוף השבוע האחרון, אחרי חתימת העיסקה לשייט על האמזונס וזאת הייתה חוויה מהסרטים. כשבנואה הביע את רצונו לעשות שייט דומה ותהה כמה עלה להם, ענה הסוכן שזה לא עלה דבר, כי הם טסו לאיקיטוס במטוסו הפרטי, שהו שם בהסיינדה המשפחתית ושטו בספינת הנהרות שרכש לאחרונה. אני יכול להזמין גם אותך אם תרצה, הוסיף הסוכן. לא היה גבול לשמחתו של בנואה: סוף סוף ברנר נלכד ברשת שלי והפעם הוא לא יימלט. הוא קיבל שוחד מהסוכן בניגוד משווע לקוד האתי הקובע מפורשות כי אסור לקבל מתנות בעלות ערך ניכר, כסף וכל טובת הנאה הניתנים כדי לזכות ביחס אוהד. המתנה שקיבל ברנר מהסוכן בוודאי מסתכמת בכמה אלפי דולרים ובוודאי נלוותה לה איזו מעטפה עם עוד אלפי דולרים. עכשיו אני מבין, חשב, מאיפה יש לברנר כל כך הרבה כסף למימון הוצאותיו. אני חי כמו דלפון בנסיעותי לחו"ל מהאש"ל המזערי של משרד ההגנה הצרפתי, אוכל במסעדות פועלים בשביל לחסוך, וברנר המושחת הזה עושה דולצ'ה ויטה, שט לו באמזונס, לא מצהיר על כך לארגון וכמובן לא משלם מיסים על ההטבה.

בנואה רצה לדווח על כך לממונה על האתיקה, אבל נזכר שברנר מונה לאחרונה לממונה על האתיקה. נתנו לחתול לשמור על השמנת, חשב. המושחת הזה מרשה לעצמו הכל כי הוא חבר של ראש הארגון, אבל הגיע הרגע לעשות ניקיון יסודי באגף ואם ראש הארגון לא יהיה מוכן להעיף את ברנר ולתת לו את התפקיד שלו, בנואה יערער על כך למנכ"ל משרד ההגנה. אני ארחיק לכת ואגלה את השחיתות גם לעיתונות, חשב. אך לא נראה לי שראש הארגון ירשה לעצמו להגן על ברנר. חברות חברות, אך כשהחרב מונחת על הצוואר, הוא ידאג להישרדות שלו בתנאי שאבטיח לו שדבר לא ידלוף מהשערוריה שחשפתי. בנואה כתב מכתב ארוך ומנומק לראש הארגון, אישי למכותב בלבד, מהמחשב שבביתו על מנת למנוע הדלפות וביקש להיפגש עימו בדחיפות לליבון הנושא.

פתרון

ראש הארגון קיבל את פניו של בנואה בסבר פנים יפות. אני משבח אותך על החוש האתי שלך ועל זה שחשפת את המקרה, אך אני סבור שלא הייתה כאן עבירה משמעותית. תחקרתי את ברנר שהודה שלא חשב על כל ההשלכות של מעשהו, אבל ראה בהזמנה של הסוכן לבלות עימו סוף שבוע באמזונס רק מחווה של רצון טוב, אחרי שבועות כל כך ארוכים ומייגעים בפרו. ברנר לא חשב על הסכום הכספי הניכר של המחווה וגם אם היה חושב על כך, לא היה באפשרותו לשלם כי הוא לא טס בטיסה מסחרית או גר במלון ושט בספינה ציבורית. איך אתה יכול להעריך מתנה שלא עולה למארח דבר כי ממילא הסוכן התכוון לבלות בסוף השבוע באמזונס ואם

לא היה טס אתו הוא היה טס עם חברים אחרים. החלטתי להסתפק בנזיפה שנרשמה בתיק האישי של ברנר ולעבור לסדר היום.

בנואה רתח מזעם. אתה מפציר בנו לנהוג על פי הקוד האתי ואתה זה שמפר אותו בפרהסיה, אמר. כבר מזמן חשדתי בברנר שהוא לוקח שוחד על פי אורח החיים הראוותני שלו ועכשיו גיליתי מקרה אחד, אך אם תחקור אין לי ספק שתגלה קופת שרצים עם עשרות מקרים של שוחד ושחיתות. ברור לי שאתה מגן עליו כי הוא חבר שלך ואתה לא מוכן להודות שטעית כשמינית אותו לראש חטיבה במקומי. אבל אני לא אתן לזה לקרות. בקוד האתי נכתב במפורש שהארגון מעודד עובדים להתריע ולדווח על חשדות להפרה אתית או משפטית. ברנר לקח שוחד וגם לא שילם מיסים על ההטבה שקיבל בסך אלפי דולרים. אסור לך לפגוע בי ובקידומי בגלל שחשפתי את השחיתות. אני פניתי בתום לב אליך כי רק האתיקה נר לרגלי. אבל אתה נפוטיסט, מקדם מקורבים לעמדות מפתח, בניגוד לקוד האתי. מה מצאת בברנר הזה שאין בי, הוא אפילו לא מדבר ספרדית רהוטה ובמשא ומתן יוצא לו בליל שפות ובראשן ערבית שלמד בסמטאות מרקש מהסבתא אבו קאסם שלו. תדע לך שאם אתה לא מעיף את ברנר לאלתר, תעוף בעקבותיו.

ראש הארגון היה המום. הוא החשיב את עצמו כאדם אתי השומר בקפדנות על הקוד האתי והנה הוא מואשם בשחיתות ועוד מאיימים עליו. הוא כבש את כעסו וענה בטון נינוח לבנואה: קודם כל אל תאיים עלי, עלי אף אחד לא איים מעולם ואתה האחרון שתאיים עלי. תדע לך שאתה עובד בארגון בחסד ולא בזכות. כבר שנים שדורשים ממני לפטר אותך ולא נתתי להם. אם אתה מעלה הפרות של הקוד האתי, בוא ואצטט לך מתוך סעיף מוסר עבודה, שם נקבע מפורש שעליך לבוא לארגון ולפגישותיך בחו״ל בלבוש הולם המכבד את הארגון והמעמד ואילו אתה מתלבש בסמרטוטים ובחיים לא ענדת עניבה. אני עובר לסדר היום על זה שאתה לא מגולח וריח הזיעה שלך הוא בלתי נסבל. אם אתה כל כך נקי כפי שאתה טוען למה אתה לא מתרחץ? יש לך יחסי אנוש למטה מכל ביקורת, אין לך אף חבר וכל אנשי הקשר שלנו בחו״ל מבקשים ממני להחליף אותך. אתה לא יעיל בעבודתך ולא תורם לארגון. לא מספיק להיות אתי, אתה גם צריך להיות בן אדם, חברותי והכי חשוב להביא תועלת לארגון.

ובאשר לברנר. הוא עובד מצטיין שמביא הכי הרבה מכירות בארגון עם הרווחיות הגבוהה ביותר. אם היית חוקר טוב יותר היית מגלה שהמקור לאורח החיים שלו הוא לא המשכורת שלו מהארגון אלא כספי המשפחה שלו ושל אשתו. ברנר בא מאחת המשפחות העשירות ביותר במרוקו, נצר לשושלת משפחת אבו קאסם המפורסמת. הוא למד בפנימיה צרפתית/אמריקאית אקסקלוסיבית במרקש ושולט בשפות רבות, לרבות ערבית שאתה כל כך מזלזל בה. את המשאים ומתנים הוא מנהל באנגלית וצרפתית, שאותם הוא יודע יותר טוב מכולנו. אם הוא עובד בארגון זה רק מאהבת צרפת. משפחתו מתחננת שיחזור למרקש וינהל את רשת הקניונים הגדולה במדינה במקום להעסיק מנהלים שכירים. גם אשתו באה ממשפחה מאוד עשירה וירשה

מיליונים. המשכורת והאש"ל הם עבורו בסך הכל דמי כיס. הוא מעד, זה נכון, אבל בתום לב, לא היה נעים לו להעליב את הסוכן ולסרב להזמנתו. הסוכן סיפר לי שהוא גם הציע לו את אחת מידידותיו שתלווה אותו לאורך המו"מ אך הוא סירב בנימוס.

אם תקרא בעיון את ההקדמה לקוד האתי תראה שהתנהגות אתית מושתתת על ההגיון, מבחן הסבירות והאינטואיציה. שקלתי את המקרה על סמך קריטריונים אלה. יש לי עובד מצטיין עם התרומה הכי חשובה לאגף שיפה נפש כמוך דורש לפטר. ולמה, כי הוא גנב עתיקות, כי הבן שלו קיבל מיליונים, כי הוא קיבל מעטפות כסף עם מאות אלפי דולרים? כל מה שהוא עשה זה לנסוע עם הסוכן לסוף שבוע באמזונס. מצד אחד אני צריך לשקול את עתידו המקצועי, המוניטין שלו ואת טובת הארגון ומצד שני אני צריך להיות טהרן כפי שאתה דורש ובלבד שייקוב הדין את ההר. השתמשתי אם כן בשכל הישר, כמצופה ממני בקוד האתי והגעתי למסקנה שעלינו לעבור לסדר היום. אני עושה זאת לא כי הוא חבר שלי. גם אם אתה היית עושה את אותה עבירה הייתי מוותר לך ולא מנצל זאת על מנת להעיף אותך. איזה נזק נגרם לארגון כתוצאה מהמעידה של ברנר – שום דבר. לעומת זאת, אתה יכול לגרום נזק לארגון אם תפוצץ את הפרשה. אם אתה כל כך חרד לטובתו של הארגון עליך לקבל את הקביעה שלי. כי אם תפוצץ את הפרשה ידבוק בך רבב שאתה עושה זאת לא למען ניקיון הכפיים של הארגון כי אם מיצר נקמנות, קנאה, אולי אפילו עם שמץ של גזענות, כשאני שומע היטב איך אתה מדגיש את האבו בשם אבו קאסם. אני מתכונן בכל מקרה לדווח על המקרה למנכ"ל משרד ההגנה ואקבל את פסיקתו תהיה אשר תהיה. גם אם תפוצץ את הפרשה אני לא אתנכל לך, אבל אני עוזב את התפקיד בעוד שנה וכשיבוא ראש הארגון החדש אל תצפה ממנו ליחס סלחני כמו היחס שלי אליך. תשקול, תחשוב ותחליט!

אירוע הממונה על האתיקה בארגון האיטלקי

כל הדמויות, העלילה והשמות באירוע בדיוניים בהחלט

קלאודיו שמח מאוד על מינויו כממונה על האתיקה בארגון בנוסף לתפקידיו האחרים. לכאורה הוא היה צריך להיות מודאג, כי גם כך היה עסוק מעל לראש, אבל האתיקה הייתה באמת בראש מעייניו וכולם ידעו על זה. זאת גם הסיבה שהוא סירב להרבה הצעות שהיו לו לעבוד ביצוא בטחוני בחברות עסקיות. הוא ראה את הדילמות של מנהלי היצוא ולא היה מוכן להתמודד איתן. העבודה בארגון התאימה לו כי אפשרה לו לעסוק בנושא שאהב, יצוא בטחוני, גם אם זה רק סיוע, ומאידך לשמור על מצפון נקי. לא הייתי רוצה לעמוד בלחצים של הקולגות שלי בתעשיה, חשב, כששוט הרווח הרבעוני מונח על צווארם והם חייבים לעשות כל דבר בשביל לרצות את ההנהלה ואת בעלי השליטה העומדים להרוויח או להפסיד מיליונים אם לא יסיים בהצלחה משא ומתן על חוזה של מאות מיליוני דולר. בארגון אתה יכול לשמור על היושרה שלך והמחיר שאתה משלם הוא שאתה לא מתעשר כפי שהיית יכול אם היית מצטרף לחברות הבטחוניות הציבוריות. אשתו תמכה בו לחלוטין והיא הסתפקה גם כן במשכורת צנועה של אחות.

אך קלאודיו לא ידע מה מחכה לו. מלכתחילה לא הרגיש בנוח כשקרא בקוד האתי שהוא אינו מצרף את חתימתו בסבבי החתימות השונים של הארגון. הטיעון היה שזה נקבע על מנת לא לסרבל את תהליכי העבודה באגף. אך הוא חשש שהכוונה האמיתית הייתה שלא יהיה בסוד העניינים כאשר נחשפים לדילמות האתיות החשובות. הוא הכיר היטב את חבריו לעבודה. הוא היה מגדיר אותם כאגנוסטים, בלי דיעה ברורה בנושא האתיקה. את הרוח הגבית לנושא האתיקה הפיח קסיו, ראש הארגון, שהיה "שרוף" על הנושא ורצה שעם הטמעת הקוד האתי ועבודתו המסורה של הממונה על האתיקה יפעלו כל העובדים בצורה אתית. קלאודיו חשב שזה מוגזם שמצפים ממנו "להפיח רוח חיים בקוד האתי", כפי שנכתב בקוד. מה הם חושבים שאני, הנביא יחזקאל? מאידך הזדהה לחלוטין עם הקביעה שנועדה לתאר מה מצופה מכל עובד לעשות על מנת לפתור את הדילמות האתיות. צריך הרבה עבודה קשה על מנת להיות אתי. מה שבא בקלות זה דווקא להיות מושחת. ולעבוד קשה אני יודע, חשב, התקדמתי בחיים בעיקר בגלל העקשנות שלי וכוח ההתמדה. אם נצרף לכך את השנים ששרת בבטחון שדה הוא ידע שיש לו גם את חוש הריח הנכון לזהות מקרים לא אתיים, גם אם הוא לא יהיה בסבב החתימות של כל נושא בארגון.

קלאודיו הרגיש שמשהו חריג מתבשל. הוא ראה שעובדים מסתודדים וכשרואים אותו מתפזרים. הוא תהה אם קסיו מודע למה שקורה או שגם הוא לא בסוד העניינים. ואז נפלה הפצצה. כרעם ביום בהיר התפרסמה הידיעה בכל העיתונים שהודו גירשה מתחומה את נציג הארגון בטענה שהיה מעורב באספקת ציוד פגום מעודפי הצבא האיטלקי לצבא ההודי. הודו מתכוננת לתבוע תביעת ענק את איטליה ומעכבת את טקס קבלת

כתב ההאמנה של השגריר האיטלקי החדש. קלאודיו התפרץ כרוח סערה למשרדו של ראש הארגון וראה שהוא לא פחות נסער ממנו. איך כל זה קרה מתחת לאף שלנו מבלי שנדע, שאל את קלאודיו. קלאודיו אמר לו שהרגיש שמשהו מתבשל אך לא היו לו את הסמכויות לחקור מה קורה. לי דווקא היו סמכויות אך זה לא עזר, ענה קסיו, כשפניו היו חיוורים כאדם שחרב עליו עולמו.

קסיו וקלאודיו נכנסו מיד לעובי הקורה. התברר שהסוכן ההודי רקם עסקה עם קורינו, נציג הארגון בהודו, שציוד צבא איטליה פגום שהיה מיועד להימכר כגרוטאות יימכר לצבא הודו כציוד תקין והוא יתחלק ברווח הגבוה של העסקה עם קורינו. קסיו לקח על עצמו את האחריות למחדל וקלאודיו בעקבותיו. מה זה עוזר כל הקוד האתי, החתימה של העובדים, ההטמעה והקורסים, והממונה על האתיקה וראש הארגון הכי אתיים בעולם, אם עובד אחד יכול למוטט את כל האמינות של האגף? מנכ"ל משרד ההגנה לא היה מוכן לקבל את התפטרותם ודרש מהם להפיק מייד את הלקחים על מנת שמקרים מעין אלה לא יישנו. תפוח רקוב אחד עלול למוטט מוניטין ללא רבב שנצבר במשך עשרות שנים, אמר והוסיף, תבדקו היטב את נהלי העבודה ואת הקוד האתי ותתקנו את כל הדרוש תיקון. עדיף שאתם תעשו זאת עם הרקע האתי שלכם מאשר עובדים חדשים שלא ברור עד כמה יהיו מחוייבים לאתיקה של האגף. קלאודיו וקסיו החלו לבדוק ביסודיות את כל השתלשלות העניינים על מנת להפיק את הלקחים הנחוצים.

פתרון

דבר ראשון קסיו וקלאודיו בדקו איך זה שהמקרה היה ידוע לעובדים רבים והם לא סיפרו להם דבר. התברר שמספר עובדים ידעו על העיסקה המתרקמת עוד באיבה ולא דיווחו על כך. כשקסיו תחקר אותם ושאל מדוע הם לא פנו אליו, ענו כי הם לא רצו להיקלע למעמד של מתריעים ולהלשין על קורינו שהיה חברם הטוב. זה לא נוגע להם ישירות, אז מדוע שיכניסו את אפם לשחיתויות, טוב לא ייצא להם מזה. קלאודיו ציין כיצד כתוב מפורשות בקוד האתי בפרק הממונה על האתיקה ובפרק מוסר עבודה ובפרק מנהיגות והתנהגות אתית ובפרק ניקיון כפיים כי אל הממונה על האתיקה מועבר כל מידע על התנהגות בלתי הולמת או פלילית של עובד, מקרה של קבלה או מתן שוחד, שחיתות וכו'. כמה פעמים אפשר לחזור על אותו משפט, שאל. זה נכון ענו, אבל לא היינו משוכנעים שזה ייצא לפועל ואם היינו מתריעים זה היה הורס את המוניטין של קורינו לעד. עדיף לכם להרוס את המוניטין של הארגון? שאל קסיו. והרי כתוב בקוד האתי עוד בפרק ההקדמה כי הקוד האתי בארגון קובע רף של העדפת טובת הכלל, פעילות למען האינטרס הציבורי, כשהעובדים הם משרתי הציבור שהאינטרס שלו גובר על האינטרס האישי שלהם.

החזון והייעוד של הארגון רואים ביצוא הבטחוני נדבך בביטחון הלאומי ובחוסנה של איטליה. ההתנהגות של העובדים שהעדיפו לטמון ראשם בחול סותרת את הייעוד של הארגון ובפירוש שמה את האינטרס האישי

שלהם, או ליתר דיוק אי רצונם להסתבך, מעל לטובת הארגון. הקוד האתי קובע מפורשות בהקדמה, שהוא מזים רעיונות נפוצים כ- אף אחד לא יידע על זה, זה כשר אבל מסריח, אל תספר לי אני לא רוצה לדעת, אל תגדיל ראש. התנהגות העובדים הייתה בדיוק הפוכה לנדרש מהם בקוד האתי. זאת ועוד, בפרק מנהיגות והתנהגות אתית כתוב שעליך לשאול את עצמך – האם הפעולה היא חוקית, צודקת, ישרה? מה יקרה אם זה יוודע ברבים, בתקשורת? האם תדמית הארגון, משרד ההגנה ואיטליה תיפגע? העובדים בפירוש לא נהגו כמצופה מהם על פי הקוד. הם לא זיהו את הדילמה האתית, לא עיינו בקוד האתי ובנהלים, לא הבינו את המשמעות וההשלכות, מה יקרה למחזיקי העניין, מה יהיו התוצאות, איך זה יפגע במוניטין והכי חשוב לא התייעצו עם הממונה על האתיקה או עם ראש הארגון. יש אם כן כישלון חמור בהטמעת הקוד האתי שלא הופנם דיו על ידי חלק מהעובדים שהעדיפו לשתוק.

הפגישה הקשה ביותר הייתה עם קורינו. מה חשבת, אמרו לו, שזה לא יתגלה? לא הספיקה לך המשכורת הטובה בארגון, רצית להתעשר בכל מחיר? קורינו ענה להם שהיוזמה הייתה של הסוכן ההודי שטען שיש לו מהלכים בממשל והוא ישחד את מי שצריך על מנת שהאמת לא תתגלה. הודו אחת המדינות המושחתות בעולם ולכן גם אחת המדינות העניות בעולם, כי הא בהא תליא. כשאתה נמצא שנים בסביבה כל כך מושחתת זה משפיע גם עליך. אני לא עברתי את שטיפת המוח האתית שאתם עושים לעובדי הארגון, כי אני יושב רחוק מכם בהודו. ממילא חשבתי שזה לא יעזור, אבל מי יודע, אולי אם הייתי משתתף בימי העיון משהו היה חודר לתודעה שלי ועצם העובדה שלא הייתי בסביבה האתית שלכם אלא דווקא אצל המושחתים ההם גרמה לי למעוד. אתה לא יכול להיות צדיק בסדום, זאת המסקנה שלי, אמר.

לבסוף נפגש קסיו עם קלאודיו. היכן טעינו ומה אתה מציע שנעשה? שאל את קלאודיו. אחרי כמה שעות של דיונים הם החליטו במקום להרפות מהאתיקה דווקא להגביר את ההטמעה. קודם כל, החליטו על סינון אתי לעובדים במטרה לגייס רק עובדים אתיים וישרים. במסגרת הבדיקות הבטחוניות הם ידרשו שיבדקו את הרקורד האתי של המועמדים ואם אפשר יבדקו גם את העובדים הקיימים. למה בודקים עבירות בטחון של עובדים ולא עבירות אתיות? ההשפעה השלילית של עבירות אתיות עלולה להיות הרבה יותר הרת אסון מעבירות בטחון, כפי שראינו במקרה של הודו. טוב שם טוב משמן טוב ומוניטין ללא רבב לא פחות חשוב לטווח הארוך מרווח על עסקה. לכן, יש חשיבות עליונה שיהיו בארגון רק אנשים ישרים. הם החליטו להגביר את ימי העיון על הקודים האתיים ואירועים אתיים לארבע פעמים בשנה במקום פעם בשנה. קסיו מינה את הממונה על האתיקה למשרה מלאה וצירף אותו להנהלת הארגון. קלאודיו קיבל גם סמכויות של מבקר פנים עם יכולת לחקור כל נושא שייראה לו חשוד. המסקנה שלהם הייתה, אם כן, כמו של הרופאים הסינים, לא לרפא מחלה כאשר היא מתגלה (גישת הרפואה המערבית) אלא לנקוט בפעולה מונעת על מנת שהמחלה לא תתפתח מלכתחילה (ביסוד האתיקה וביסוד הרפואה הסינית).

אירוע מידע פנים בארגון הגרמני

כל הדמויות, העלילה והשמות באירוע בדיוניים בהחלט

דיטמר אהב להיות במרכז העניינים ולדעת כל מה שקורה. כשאתה עובד בחברה בטחונית אתה מוגבל לתחומי פעילותה ואילו הוא בארגון ראה את התמונה הכוללת. היצוא הבטחוני הוא ענף יצוא עיקרי בגרמניה שהיא אחת המדינות המובילות בעולם ביצוא הבטחוני שלה. אז אני נמצא בעין הסערה, חשב. דיטמר נחשף במהלך עבודתו להרבה מידע פנים, שכן ידע על כל עיסקות היצוא הגדולות הנרקמות בעולם הרבה לפני שאר המשקיעים בבורסה. הוא מעולם לא חשב לעשות במידע זה שימוש, מה עוד שזה סתר את אחד הסעיפים המרכזיים בקוד האתי של הארגון, מידע פנים הקובע כי עובד הארגון לא משתמש במידע פנים לטובתו האישית שלא למטרה שבגינה התקבל המידע. לעובד הארגון יש נגישות למידע רב ערך העשוי לגרום להפקת רווחים גדולים אם ינוצל לטובתו האישית, כמו רכישת מניות של חברה שידוע לו כי היא עומדת לקבל חוזה בטחוני גדול. החברות הבטחוניות נאלצו לשמור בסוד את המו"מ על קבלת הזמנות יצוא גדולות עד שההזמנות התקבלו בפועל. אבל דיטמר ראה כיצד חברו הטוב שעבד כסמנכ"ל מכירות של אחת החברות הבטחוניות הגדולות עושה שימוש בלתי מוגבל במידע הפנים שהוא חשוף אליו, קונה ומוכר מניות במאות אלפי דולר ואף אחד לא מגלה או מתריע על כך. אין זאת כי כל הבקרה על מידע הפנים בגרמניה היא פרוצה, אולי בגלל העדר כוח אדם מספיק, אנשים מרוויחים מיליונים והעולם שותק.

הפעם, המצב היה שונה. דיטמר עמד להתחתן עם דורותיאה שהייתה עובדת סוציאלית והרוויחה פרוטות. דירה לא הייתה להם וחסכונות כמעט לא היו, אך האהבה פרחה ואחרי חברות של חודשיים הציע לה נישואין והם עמדו להתחתן בעיריה בחודש הבא. דיטמר, שעקב אחרי מניות החברות הבטחוניות, ראה כיצד מניות חברת מוצרים צבאיים נסחרות בשווי נמוך מאוד כאשר ידע שמתרקמת עסקה בהיקף של שלוש מאות מליוני דולר עם ארצות הברית. הוא חישב ומצא שאם ירכוש אופציות של החברה בבורסה, לא מניות רק אופציות, ויהמר על עליית מחיר המניה הוא עשוי להרוויח מיליון אירו תוך כמה ימים על השקעה יחסית קטנה. תוצאות הרבעון האחרון של החברה היו מאכזבות והמניה צנחה בשלושים אחוזים, אך העסקה החדשה שהייתה אמורה להיות מאוד רווחית תקפיץ את מחיר המניה בחמישים אחוזים לעומת המחיר הנמוך הקיים. דיטמר חשש שהרכישה שלו תתגלה. הוא עמד לעשות עבירה לא רק על פי הקוד האתי של הארגון, כי אם גם על פי חוקי המדינה והוא יכול היה להישלח למאסר ממושך.

מאסר ממושך, הצחקת אותי, אמר לו חברו שעבד באחד הבנקים הגדולים. רק אחת לכמה שנים תופשים מישהו על עבירה של מידע פנים, עושים מזה רעש גדול, ומייד אחר כך כולם חוזרים לנצל מידע פנים. החבר

שאל אותו, מה אתה חושב שמישהו בגרמניה מתעשר מעבודה קשה? אולי כמה חנונים בהיי טק. כל השאר סוחרים ומרוויחים ממידע פנים. תלך לראות את סרט הפולחן וול סטריט ותראה איך גורדון גקו עושה זאת ומתעשר. כל הבנקאים בוול סטריט עושים זאת ואף אחד לא מצליח לתפוש אותם. פעם אחת תפשו את מייקל מילקן מדרקסל והוא ישב קצת בבית סוהר. אך הוא יצא לחופשי ועשיר כקורח ועכשיו הוא עוסק בפעילות פילנתרופית. קודם כל קשה מאוד להוכיח מסחר במידע פנים, שנית אין כמעט רגולציה בנושא ויש אולי שלושה מפקחים שלא מבינים דבר והם אמורים לגלות אלפי אנשים שמתעשרים ממידע פנים. והכי חשוב, למה שאתה תרכוש את האופציות? אתה עומד להתחתן עם דורותיאה, היא עוד לא אשתך, תן לה לקנות את האופציות ואף אחד לא יגלה זאת לעולם.

דיטמר שב הביתה מהורהר. דורותיאה ראתה שפניו לא היו כתמול שלשום ואמרה לו – מה קורה דיטמר, כואבת לך הבטן? יותר גרוע, ענה לה, כואב לי המצפון ואני מתחבט האם לעשות מעשה שיוביל אותי לאופקים אחרים לחלוטין. דיטמר סיפר לה בכמה מילים במה מדובר ושאל אותה אם היא תהיה מוכנה לרכוש את האופציות של חברת מוצרים צבאיים. דורותיאה ענתה ללא היסוס, בוודאי, מה אני אתן רק לטייקונים להתעשר? מה ההבדל בין טייקון ש"רוכש" פקיד בכיר שיש לו הרבה מידע פנים שקיבל במשרד האוצר לבינך שאתה משתמש במידע פנים שהשגת בארגון. אתה חושב שהטייקון משלם לאותו מנהל בכיר משכורת של מיליונים עבור עיניו היפות? הוא מביא איתו בתור נדוניה את כל הידע על ההפרטות הצפויות, מה המדינה מצפה לקבל, איפה מונחים כל הגליקים, מתי הולכים לעשות מכרזים על המשאבים הלאומיים. אם זה לא מידע פנים, מה זה מידע פנים? דיטמר היה המום, הוא לא ציפה לקבל תשובה כה מוחצת מאשתו לעתיד שחשב שחוץ מעבודה סוציאלית היא לא יודעת דבר. כששאל אותה מניין הבקיאות והדיעות האלה ענתה לו שבשנת 2011, היא גרה כמה שבועות באוהלי המפגינים בברלין והיתה אחת ממנהיגות תנועת המחאה. אחרי שהתנועה נכשלה היא הגיעה למסקנה שאין תקומה לצדק חברתי ובשביל לשרוד חייבים להצטרף לבכחנליה של המושחתים, אבל לא עם דגי הרקק, רק עם הכרישים הגדולים.

פתרון

דיטמר רכש את האופציות על שם אשתו לעתיד דורותיאה והרוויח במכה אחת מיליון אירו. כשהתיאבון בא עם האכילה, הוא המשיך לסחור במידע פנים כל פעם על שם מקורבים אחרים שנהנו לקבל את ליטרת הבשר שלהם רק עבור השאלת השם שלהם לדיטמר. הוא עשה לעצמו רציונליזציה כי הוא לא פוגע בארגון או במדינה. הבורסה היא קזינו אחד גדול, פעם אתה מרוויח ופעם אתה מפסיד, ורק מי שיש לו מידע פנים מעולם לא מפסיד. במשך השנים הוצעו לו עבודות רבות בתעשיה הבטחונית והוא סרב לכולן, כי ראה בארגון קרן קיימת שבזכותה הוא התעשר. לא הייתה לו כל בעיה עם הקוד האתי. היה לו מוסר עבודה מעל לכל ביקורת,

יחסי עבודה מעולים עם כולם, הוא היה מנהל חטיבה מאוד מוערך עם יחסים מצויינים עם התעשיות הבטחוניות ועם כל הגורמים במדינות היעד. הוא מעולם לא לקח שוחד ולא נתן שוחד, לא גלוי ולא סמוי. כשהיו מזמינים אותו לארוחה דאג תמיד לשלם את חלקו. מעולם לא מתח ביקורת על ארגון, בתוך האגף או מחוצה לו. הוא הרגיש שהוא נאמן לארגון בכל רמ״ח אבריו. לא פעם נחשף למקרי שחיתות, אך מעולם לא דיווח על כך. זה לא טוב לעשות גלים, חשב, צריך תמיד להיות מתחת לרדאר. פעילותו העסקית הייתה ללא דופי, תוך אמינות, מקצוענות, יוזמה והובלה, נאמנות ארגונית ואישית.

דיטמר אף הגיש את מועמדותו להיות הממונה על האתיקה (מה שבטוח בטוח), אך את התפקיד קיבל עובד אחר פחות מוכשר ממנו. אני לא יכול לוותר עליך, אמר לו ראש הארגון, גם אם תעסוק באתיקה בחלק מזמנך. אני זקוק שתקדיש כל שעה מזמנך לטובת הארגון, כי אתה עושה זאת טוב יותר מכולנו. דיטמר אסף רק מידע גלוי על מתחרי התעשיות הגרמניות, כי סלד מריגול תעשייתי ומהשגת מידע בצורה לא חוקית ולא אתית. כל הדיווחים שלו היו אמינים ומדויקים ועבודתו תאמה לפי מיטב הבנתו את הנחיות ה- OECD. דיטמר נבחר מספר פעמים לעובד מצטיין, הוא דאג לאיכות הסביבה ולמחזור, התנדב למספר מפעלים פילנתרופיים וגולת הכותרת שלו הייתה הקמת בית היתומים בפדרבורן שהושקעו בו כמה מיליוני אירו, מרביתם שלו. למי שתהה מניין לו כל כך הרבה כסף, כשהוא רק עובד בארגון, הוא ענה שאשתו קיבלה ירושה מדודה בארצות הברית שנפטרה ללא יורשים. ואכן, דיטמר ודורותיאה דאגו לנתב את כל הרווחים שעשו מהמסחר במידע פנים באמצעות הלבנת הון דרך מקלטי מס בארובה וג׳רסי וייחסו זאת לדודה של דורותיאה שנפטרה ללא יורשים. רשויות המס לא ביקשו מעולם שידווח על הונו כי משכורתו הייתה מתחת לסף הדרוש להגשת הצהרת הון. גם משכורת אשתו הייתה נמוכה כי היא המשיכה לעבוד כעובדת סוציאלית.

נפלאות דרכי המצפון של בני האדם. מצפונם של דיטמר ודורותיאה היה צח כשלג. דיטמר עבד למען המדינה ולתפארת גרמניה במשכורת צנועה של עובד מדינה ותרם תרומה חשובה להגברת היצוא של גרמניה. דורותיאה עזרה לעשרות משפחות במצוקה כעובדת סוציאלית ותרמה להם לא פעם מכספה האישי, כי המדינה לא יכלה לשאת בהוצאות סעד כה גבוהות. האם אדם יכול להיות אתי ותורם לחברה בתשעים אחוז מזמנו, כאשר הוא לא אתי רק בחלק קטן מזמנו בעודו משתמש במידע פנים לטובתו האישית? לדיטמר ודורותיאה לא היו ילדים, הם חיו בצניעות, ומרבית הכנסתם נתרמה למטרות קהילתיות. ניתן היה לסיים בנקודה זאת את האירוע ולהוכיח שהפשע משתלם, אלא שאנו עוסקים בבני אדם שאם הנסיבות החיצוניות לא מכשילות אותם, הם עצמם גורמים למפלתם.

דיטמר נשאר גבר יפה תואר ואילו דורותיאה שעולמה חרב עליה כאשר התחוור לה שאינה יכולה ללדת לא הקפידה יותר על מראה החיצוני. בשביל מי עלי להתיפות, תהתה, בשביל המשפחות במצוקה, בשביל מעט החברים שיש לנו? דיטמר קשור אלי בקשר גורדי, כאשר כל אחד מאיתנו יכול לגרום לאובדנו של האחר אם

יפתח את פיו. אך דיטמר הכיר עובדת צעירה ומוכשרת בארגון והתאהב בה מעל לראש. הוא דרש מדורותיאה גט והיה מוכן לחלק שווה בשווה את הונם. אך דורותיאה לא הייתה מוכנה לוותר, ויום אחד, אחרי מריבה נוראה, היא הלכה למשטרה עם כל המסמכים המרשיעים והודתה במסחר רב השנים במידע פנים. המשטרה עצרה את דיטמר באמצע יום העבודה בארגון, הניחה על ידיו אזיקים והובילה אותו אחר כבוד לניידת שחיכתה מחוץ לבניין. כל העובדים הביטו בפליאה איך חברם שהיה מעל לכל חשד מובל למאסר. דיטמר שוחרר בערבות כעבור כמה ימים אך לא יכול היה לשאת את הבושה, מה עוד שחברתו עזבה אותו בשאט נפש. המוניטין שלו היה כל כך חשוב לו, עד כי כאשר איבד אותו חרב עליו עולמו. דיטמר נפטר מהתקף לב והשאיר אחריו מסמך בו הוא מבקש סליחה מאלה אשר פגע בהם, בעלי המניות האלמונים שהפסידו את כספם כי לא היה להם מידע פנים. כי בעולם האכזרי של הבורסה, כשאחד מרוויח מיליונים יש רבים אחרים שמפסידים את אותו הסכום. דיטמר הבין זאת רק בדיעבד, אבל תמיד טוב מאוחר מאשר לעולם לא!

אירוע חובת הנאמנות לארגון האנגלי

כל הדמויות, העלילה והשמות באירוע בדיוניים בהחלט

יואן ראה בצעירותו את ההצגה משרתם של שני אדונים של גולדוני ומאז תהה איך ניתן לשרת שני אדונים בנאמנות וביעילות. אמנם כל העולם במה אבל המציאות קשה הרבה יותר מהתיאטרון. מאז שהחל לעבוד בארגון בסיוע מכירות לארצות הברית היה לו קשה בתמרון בין לא שניים כי אם שלושה אדונים. מעיון בקוד האתי בפרק פעילות עסקית ללא דופי למד כי חובת הנאמנות הראשונה במעלה היא לממלכה המאוחדת ולמשרד ההגנה. טוב, זה הגיוני, חשב, הם נותנים לי משכורת ומגיע להם שאעבוד בראש וראשונה עבורם, מה עוד שכאזרח טוב וקולונל במילואים אני רוצה לשרת את המדינה ככל יכולתי. העניין התחיל להסתבך כשבשורה הבאה היה כתוב כי לארגון יש גם מחויבות לסייע ולתמוך בתעשיות הבטחוניות ביצוא שלהן. זו כבר משוואה עם שני נעלמים שלא מביאה בחשבון שפעמים רבות יש סתירה בין שתי הנאמנויות. אך לשיא התסבוכת הגיע כאשר בהמשך הפסקה היה כתוב כי במקביל הארגון הוא הגורם המקצועי הממשלתי המסייע למדינות וללקוחות הזרים במגעיהם עם בריטניה. כותב הקוד האתי סיים את הפסקה בשורת המחץ בה נכתב כי הארגון מצליח למצוא את האיזון המירבי בין יעדים אלה מבלי שייפגעו מחזיקי העניין שלו, תוך סינרגיה מלאה. אין זאת, כי כותב הקוד הוא אלכימאי שמצא את נוסחת הפלא איך להפוך חול לזהב או אולי הוא להטוטן בקרקס שמתמרן בין שלושה כדורים שהוא שולח לאויר ותופש אותם מבלי שיפלו.

קוד אתי זה נחמד, חשב יואן, אבל האם מי שכתב את הקוד עבד אי פעם בתפקיד כל כך מורכב? האתיקנים האלה חיים במציאות מקבילה שבה הכל מסתדר בצורה אתית על הצד הטוב ביותר וכל מחזיקי העניין מרוצים, הלקוחות, העובדים, בעלי השליטה, הספקים, הנושים ואפילו האקולוגיה והקהילה. ממש חזון אחרית הימים. יואן למד באוניברסיטה שחובת החברה היא למקסם את הרווח ולדאוג לאינטרסים של בעלי השליטה. זה ברור, זה חד משמעי, כך אפשר לעבוד ולסדר את הקדימויות. מי זה החוכמולוג שמנסה למצוא את הסינרגיה בין האינטרסים של העובדים שרוצים שכר גבוה ככל האפשר ומצידם שהחברה תפסיד, הנושים שרוצים שלא ישקיעו דבר כי זה מסכן את החזר החוב שלהם, הלקוחות שדורשים את המוצר הכי יקר במחיר הכי זול והאקולוגיה שרוצה למחזר את הכל ולא חשוב כמה זה יעלה. בארגון זה עוד יותר קשה, תהה, לארגון יש אינטרס למקסם את היצוא הבריטי, לתעשיות יש אינטרס למקסם את הרווח ולמדינות היעד יש אינטרס לקנות הכי בזול את הציוד המשובח ביותר. חבל שאנחנו לא מיצאים להונגריה, חשב, כי כל עובד ארגון נדרש לסדר את הקוביה ההונגרית בדקה.

אך ליואן היתה בעיה קונקרטית שעמדה לסתור את הקוד האתי והוא לא ידע איך ליישב את הסתירות. חברת מערכות בקרת אש מכרה בעשרים שנה האחרונות לצבא הבריטי את המערכות שלה במחירים גבוהים למדי כי

היה לה מעמד מונופוליסטי. לאחרונה, קמה לה מתחרה, חברת גלזגו שפיתחה טכנולוגיה חדישה ומהפכנית המסוגלת לספק את אותן המערכות שהצבא הבריטי רכש בחצי המחיר. הצבא הבריטי נשאר נאמן משום מה למערכות שהוא הכיר ולא רצה להסתבך בניסויים חדישים בגלל המלחמה בעירק. ניסויים אפשר לעשות בשוויץ שם שום דבר לא בוער, אך אנחנו לא יכולים להסתכן בסטיות בירי הטנקים ובאיחורים באספקות. התקציב למערכות משוריין לחמש השנים הקרובות, זה ממילא נהנה מתמיכה אמריקאית כי מחצית הייצור מבוצע בארצות הברית. מי בכלל שמע על חברת גלזגו? מה אם הם יעלמו פתאום, מה יקרה אם לא יוכלו לשלם קנסות פיגורים? טיעונים כאלה ואחרים נאמרו ליואן שכבר לא ידע למי לעזור – האם למערכת הבטחון הזקוקה לציוד אמין וזמין או למשרד הכלכלה הרוצה לקדם תעשיה באיזורי פיתוח ולחסוך עלויות לצבא הבריטי. מילא הצבא הבריטי, חשב, אני גם צריך לדאוג למדינות היעד שרוצות לקנות את הציוד הכי טוב והכי זול. אז על מי אני אמליץ להם, על מערכות בקרת אש או חברת גלזגו?

בשבוע הבא צריכה הייתה להגיע משלחת מארה"ב. הם ביקשו מיואן להיפגש עם כל החברות הבריטיות המייצרות מערכות בקרת אש לטנקים. החברה המספקת לצבא הבריטי נפגשה עם אמיל, ראש הארגון, ולחצה עליו שלא יקחו את האורחים לגלזגו כי זה בניגוד לאינטרס של מערכת הבטחון הרוכשת את המערכות שלהם עשרים שנה ועלותן תוזל משמעותית אם יקבלו הזמנות עתק מארצות הברית כי ההוצאות הקבועות יתחלקו על פני פי שתיים יותר מערכות. יואן נכנס לאמיל והסביר לו שעליו להתחשב על פי הקוד האתי גם באינטרס של שאר התעשיות ושל מדינת היעד שירכשו מערכת טובה יותר במחיר יותר זול. זה אפילו על פי האינטרס של הממלכה המאוחדת כי התחרות בין שתי החברות תוזיל את העלויות לצבא הבריטי. עכשיו נזכרו המונופוליסטים האלה, אמר, להגיד שהמערכות לצבא הבריטי יוזלו? איפה הם היו כשגרפו רווחי עתק מהמעמד המונופוליסטי שלהם? יש לך סוף סוף אפשרות ליצור את הסינרגיה שכתוב עליה בקוד האתי, סיכם יואן את שיחתו עם אמיל. אמיל התקשר לחברה הותיקה והודיע להם שהוא מזמין את האמריקאים לבקר בשתי החברות. מנכ"ל החברה ביקש להיפגש עם אמיל בדחיפות. בפגישה הודיע לו שהתפנתה משרה של סמנכ"ל שיווק בחברתם במשכורת גבוהה, בונוסים ומניות, ואולי הוא מכיר מישהו המתאים לתפקיד?

פתרון

הקוד האתי של הארגון מתייחד בכך שהוא לא מנוסח בצורה כוללנית ומדבר בשפה גבוהה על אידיאלים ופילוסופיות. הוא נועד לפתור דילמות ולשמש כלי עבודה שניתן לעבוד אתו. חברות רבות מנסחות את הקוד האתי בשפה טלגרפית והקוד מותיר חורים רבים ברשת, אחרות מנסחות שבעה או עשרה עיקרים, של עשה ואל תעשה, ומשאירות את הפרטים ליד הגורל, לבסוף יש ארגונים שבהם מרוב עצים לא רואים את היער ועד שמגיעים לסעיף הרלבנטי בעמוד 95 כבר הלך לאיבוד יום עבודה. אמיל חיפש את הפתרון לדילמה שהוצגה לו

על ידי יואן בקוד האתי. הוא קודם כל קרא את הסעיפים של חובת הנאמנות שיואן התייחס אליהם ומצא שעל פיהם עליו לקחת את האמריקאים לשתי החברות כי בכך הוא משרת את שלושת האדונים שלו ובמיוחד את האדון העיקרי מערכת הבטחון. ליתר בטחון, התייעץ אמיל עם מנכ״ל משרד ההגנה ושאל אותו אם הוא היה רוצה שתצמח תחרות למערכות בקרת אש. המנכ״ל אמר לו חד משמעית שכן כי כבר זמן רב הוא מנסה להוזיל את עלויות הרכש וגם הוא בדק ברצינות עריכת מכרז בין שתי החברות על הצטיידות חדשה לשנים הבאות. יש לך אור ירוק, ענה. אמיל תהה מה היה קורה אם המנכ״ל היה מכריע לבקר רק בחברה אחת שמוכרת לצבא הבריטי וחשב שהיה מקבל את הדין.

מכאן, עבר אמיל לסעיף ניגודי עניינים בקוד, שם מצא את השורה בה נכתב כי ניגודי עניינים קורים כאשר האינטרסים של עובד הארגון נוגדים את האינטרסים של הארגון. אם האינטרס של הארגון הוא לקחת את האמריקאים לשתי החברות ואם האינטרס של אמיל הוא אולי לקדם את מערכות בקרת אש בגלל שילך לעבוד שם בתקפיד בכיר, האינטרס של הארגון גובר. זאת בהנחה שאמיל לא ראה בהצעה של החברה הותיקה מעין שוחד עקיף וסמוי להטות את החלטתו לכיוון שלהם. בפרק שקיפות וסודיות בקוד האתי קרא אמיל כי הארגון נדרש ליידע את התעשיות הבטחוניות הרלבנטיות בכל נושא, לרבות ביקור משלחות ומכרזים, בשקיפות מלאה. גם כאן, הסיק, ברור שעליו לקחת את האמריקאים לשתי החברות. אמיל עוד קרא בקוד כי הארגון מקפיד על יושרה ואתיקה למופת על בסיס הבנה מעמיקה של עולם היצוא הבטחוני וחותר למצב את בריטניה כמובילה עולמית בתחום היצוא הבטחוני. פעילות הארגון מבוססת על יושרה, אמינות וממלכתיות, ייצוגיות ושליחות, נאמנות ארגונית ואישית. עובד הארגון פועל ללא משוא פנים ואינו נותן יחס מועדף לשום חברה, אדם או גורם שהוא בא אתו במגע מקצועי. אי אפשר היה לכתוב בצורה מפורשת יותר כיצד עלי לנהוג, החליט אמיל, הכתובת היא לא רק על הקיר כי אם גם על הקוד.

אמיל הודיע ליואן שהוא אמיל יתלווה לביקור של האמריקאים בתעשיות המקומיות. אמיל הסביר את היתרונות והחסרונות של כל חברה, ניסיון מבצעי מצד אחד, פיתוח מהפכני מצד שני, ניסיון מוכח של עמידה בלוחות זמנים לעומת אי ידיעה כיצד תצליח חברה קטנה לעמוד בלוחות זמנים של ייצור המוני. אמיל עמד על כך שגם המנכ״לים של שתי החברות יהיו נוכחים בעת ביקור האמריקאים. כעבור כמה חודשים החליטו האמריקאים לפצל את ההזמנה בין שתי החברות ולתת הזדמנות לחברת גלזגו להוכיח את עצמה. בעקבות האמריקאים גם משרד הבטחון החל להזמין מערכות מחברת גלזגו. סמוך לעזיבתו את התפקיד התבשר אמיל כי חברת גלזגו נרכשה על ידי חברת מערכות בקרת אש במחיר שיא של שלוש מאות מיליוני ליש״ט. הרכישה בוצעה על פי שווי חברה הגבוה פי שלושה מאשר שוויה הבורסאי. יואן אמר לאמיל, אתה רואה, אם לא היינו מתנהגים על פי הקוד האתי ועוד היינו משתמשים במידע הפנים שהיה לנו, היינו הופכים למולטי מיליונרים.

אנו גרמנו בהחלטתנו לבעלי השליטה והמניות של חברת גלזגו רווח אגדי, אנחנו נשארנו עם המצפון הנקי והפנסיה התקציבית, והם נותרו עם היכטות והמטוסים הפרטיים.

ביום הראשון של אמיל אחרי שפרש מהארגון קיבל טלפון ממנכ"ל החברה הממוזגת. אמיל, אמר לו המנכ"ל, אנחנו מאוד התרשמנו מהיושרה שלך ומהצורה המקצועית שניהלת את תפקידך כראש הארגון, אין הרבה אנשים עם יושרה כזאת בבריטניה, ובוודאי אין הרבה אנשים שרואים את תפקיד הארגון שבו הם עובדים מעל לטובתם האישית. אתה האדם שאנחנו זקוקים לו על מנת לרשת אותי. בשנה הבאה אהיה בן 67 ואני מתכוון לפרוש. אני מבקש שתבוא לעבוד עבורנו במשכורת גבוהה, בונוסים ומניות בשווי ניכר. אין לנו ספק שכמו שכפי שהצלחת בארגון אתה תצליח גם בניהול חברתנו, תייעל את העבודה, לא תיתן לנו לנוח על זרי הדפנה ותצעיד את החברה לאופקים חדשים. דאגנו יותר מדי לאינטרסים של בעלי השליטה ופחות מדי לאינטרסים של מחזיקי העניין. אם היינו מוזילים את המערכות לצבא הבריטי ומפתחים מערכות חדישות יותר לא היינו זקוקים לרכוש את חברת גלזגו במחיר כה גבוה. אולי בכל זאת האתיקנים רואים הרבה יותר לטווח הארוך מאשר הניאו ליברלים הדוגלים במיקסום הרווח ותו לא. ואתה יודע, תוכל להביא אתך גם את יואן שהיושרה והמקצוענות שלו לא נופלים משלך.

את רואה, אמר אמיל לאשתו אחרי שהניח את השפופרת, היושרה לעיתים משתלמת ואני חב את תפקיד חיי דווקא לקוד האתי. אך גם אם לא הייתי מקבל את ההצעה, אני שלם עם עצמי בכל מה שעשיתי בארגון ולאורך כל הקריירה שלי. עכשיו עלי לפתור את הדילמה האתית הנוספת, להרים טלפון ליואן ולספר לו על ההצעה, או להיות נאמן לארגון גם אחרי שעזבתי ולא לספר לו דבר. אולי אקרא מחדש את הקוד האתי ואמצא שם את הפתרון?

אירוע שוחד במדינת היעד של הארגון הספרדי

כל הדמויות, העלילה והשמות באירוע בדיוניים בהחלט

פביולה שמעה מסביבה את האמירות הנדושות כי נשים אתיות יותר מגברים ובכלל, אם נשים היו שולטות במדינות ובעסקים היה מגיע סוף סוף השלום עלי אדמות והחברות היו מפסיקות לעשוק את מחזיקי העניין שלהן. שלא לדבר על צדק חברתי וכלכלי שהיה יורד על העולם בגלל אופיין הרחום של הנשים. אולי זאת הסיבה שמינו אותי אחראית על סיוע במכירות הבטחוניות לאפריקה, חשבה, היבשת הכי מושחתת בעולם וגם הכי עניה. פביולה מיקדה את עיסוקה בתחומי הפעילות של החברות הבטחוניות שמכרו בעיקר לניגריה, חוף השנהב וקניה. בפעם הראשונה שנסעה מלאגוס לאיבדן בניגריה ראתה גרוטאות של משאיות ומכוניות פזורות לכל אורך הדרך. כששאלה את הנהג שלה מה אלה הוא ענה כי אלה השרידים של כלי הרכב שנתקעו, כאשר מהבושים יצאו הפושעים המקומיים, רצחו את היושבים ברכב ובזזו אותם ואת כלי רכבם. בעת שהתארחה אצל ידידים שגרו בשכונה מוגנת עם שומרים והם היו מוזמנים למנגל בבית השכן התפלאה שהם נכנסו למכונית ויחד עם השומר ראש הם נסעו עשרים מטר לבית השכן. לחיות בתנאים כאלה זה לא פיקניק ובוודאי למכור בתנאים אלה, חשבה. מה אני עושה פה, לא יכלו לתת לי למכור לשווייץ או להולנד? אבל האישה היא סתגלנית מטבעה והיא הסתגלה בקלות ובמהירות לתנאי הסביבה.

למרות חששותיה, פביולה לא נחשפה למקרים של מתן שוחד. זה נגד את החוק הספרדי והמקומי, את אמנת ה- OECD וכמובן את האתיקה. ככל עובדי הארגון קראה והפנימה פביולה את הקוד האתי שבו נקבע מפורשות כי זה לא תפקידה לבדוק ולגלות מקרים של שוחד, אולם במידה ונודע לעובד הארגון על מקרה של חוסר נקיון כפיים בתעשיות הבטחוניות עליו לדווח על כך מיידית לממונה על האתיקה בארגון. בכלל, תהתה, מדוע הקוד האתי לעובדי הארגון שבו עובדות כל כך הרבה נשים מנוסח בלשון זכר? למה לא כתוב "לעובדת הארגון", מה יש, הגברים ייעלבו אם יכתבו עליהם בלשון נקבה ואנחנו לא נעלבות כשכותבים עלינו תמיד בלשון זכר? אבל די לקטר, אין הרבה מקומות עבודה שהיו מאפשרים לנשים כמוני להתקדם כל כך מהר ולהגיע לתפקידים בכירים במהירות כזאת.

פביולה התחברה במיוחד לפלורה, מנהלת המכירות לאפריקה של בטחון בינלאומי. פלורה שלטה על בוריין באנגלית, צרפתית, ספרדית ופורטוגזית ואפילו למדה סווהילית. היא למעשה יכלה לנהל משא ומתן בשפות של כל ארצות אפריקה, למעט מדינות ערב שלהן לא מכרו. פלורה למדה באוניברסיטה בינלאומית לימודי אפריקה ושהתה עשר שנים בכמה מדינות אפריקאיות בשליחות של רצון טוב של כמה ממוסדות האו"ם. היא

אהבה את אפריקה ואת האפריקאים אהבת נפש וכמעט התחתנה עם חבר ניגרי מוסלמי, אך בלחץ המשפחה חזרה לספרד וקיבלה את העבודה בבטחון בינלאומי. שום דבר לא בוער באפריקה ומשאים ומתנים נמשכו לעיתים שבועות. אי אפשר היה גם לראות אופרות, קונצרטים או הצגות אוונגרדיות, כך שאת הלילות בילו פלורה ופביולה בבר של המלון בשיחות נפש ארוכות. שתיהן היו עדיין רווקות למרות שהתקרבו לגיל ארבעים והן אפילו שקלו לאמץ תינוקות מקומיים כאמהות חד הוריות. עם המקומיים לא היו להן יחסים חברתיים והן דאגו לשמור על דיסטנס מהקולגות שלהן.

לכן, התפלאה פביולה כאשר שמה לב שפלורה נפגשת מספר פעמים בשבוע עם הסוכן המקומי שלא רק היה מבוגר ממנה בעשרים שנה אלא היה גם נשוי לשלוש נשים והיו לו עשרים ילדים. מה אתך, פלורה, שאלה פביולה, התאהבת בסוכן שאת לא משה ממנו? פלורה חייכה ולא השיבה דבר. בטחון בינלאומי ניהלה משא ומתן למכירת ציוד בטחוני בהיקף של חמישים מליון אירו, התחרות הייתה קשה, ועבור פלורה הזכיה במכרז הייתה חשובה ביותר, מאחר ובשנה האחרונה לא מכרה דבר לאפריקה. אם נקבל את הפרויקט, אמרה, יהיה לנו רווח של עשרים מליון אירו וזה יהיה החוזה הכי רווחי של החברה שלנו השנה. באחד הלילות ביקשה פלורה מפביולה שתשכנע את השגריר הספרדי להתערב למענם אצל שר הבטחון המקומי. זה התפקיד שלכם, לא, התעקשה פלורה, אני מבקשת באופן רשמי סיוע ביצוא הבטחוני שחשוב לספרד לא פחות מאשר לבטחון בינלאומי. וכך אכן עשו.

עם פתיחת המעטפות של המכרז התברר שבטחון בינלאומי זכתה במכרז בהיקף של שבעים מליון אירו, כאשר ההצעות של המתחרים היו נמוכות בהרבה. זה יכול לקרות רק באפריקה חשבה פביולה, אך פלורה טענה שהמערכות שלהם עלו על המערכות האחרות בטיבן ולכן דווקא הם זכו. שבועיים אחרי הזכיה, כאשר עסקו בסגירת הסעיפים החוזיים האחרונים התבשרה פלורה כי בקשתה לאמץ זוג תאומות מקומיות אושרה והיא יכולה לקבל אותן לאלתר. עם שובה לספרד, התפטרה פלורה מעבודתה בטענה כי היא רוצה להתמסר בכל זמנה לגידול התאומות. היא קנתה דירת פאר במגדל יוקרתי בסביליה, מכונית לקסוס מפוארת ושכרה אומנת במשרה מלאה. פביולה ניצבה בפני דילמה קשה, האם להודיע לממונה על האתיקה בארגון כי ייתכן ופלורה קיבלה שוחד או להתעלם מכל העניין.

פתרון

פביולה אהבה מאוד את פלורה. היא ידעה עד כמה היה חשוב לה לגדל ילדים משלה לאחר שנואשה ממציאת גבר חלומותיה שתוכל לגדל את ילדיהם המשותפים. הקוד האתי של הארגון פתר אותה למעשה מהצורך לגלות מתן שוחד, זה לא באחריותי, חשבה, יש גורמים חשובים ממני האמונים על הסוגיה הזאת. אמנם הייתה קתולית, אך למה עליה להיות יותר צדיקה מהאפיפיור? לשון הקוד האתי לא הייתה חד משמעית. מה

אמר הקוד? הוא קבע כי במידה ונודע לעובד הארגון על מקרה של חוסר נקיון כפיים בתעשיות הבטחוניות עליו לדווח על כך מיידית לממונה על האתיקה בארגון. ובכן, לא נודע לי כלום, חשבה. מקסימום יש לי חשדות. לכן, אליבא דקוד האתי אני פתורה מלדווח. מאידך, מה יקרה ויעלו על המקרה וישאלו את פלורה מאיפה הבוננזה הפתאומית ומי נתן לה את הכסף לרכוש את הפנטהאוז היוקרתי והלקסוס? אם יתגלה שקיבלה שוחד מהסוכן, כקיקבק על השוחד שהעבירה לו למריחת גורמי הבטחון המקומיים, מה תוכל לענות לחוקרים, שהיא לא ידעה, לא חשדה, למה היא לא סיפרה? זאת ועוד, לעובדי הארגון יש חובת אמונים לארגון. האם הארגון ייפגע אם יוודע מקרה השוחד? אין ספק, יהיה נזק רב לארגון ולתדמית ספרד. אבל, חשבה, ממילא כולם מושחתים שם באפריקה והשוחד ניתן ברשות ובסמכות השלטונות, אז איך יבואו בטענות לספרד?

איזו צורה תהיה לי, חשבה, אם אני אודיע על שחיתות ומי שאמון על כך במשרד ההגנה לא יודע דבר? אולי הם ייעלבו ויאשימו אותי בקנאה ונקמה אישית נגד פלורה שקיבלה את התאומות ואני לא. אילו הוכחות יש לי, מלבד הוכחות נסיבתיות. אולי פלורה קיבלה ירושה ולא קיבלה שוחד? ולמי אני צריכה לדווח על השוחד, לארגון, לבטחון בינלאומי או למדינת היעד? על נקודה זאת היא יכלה לענות בקלות, כי על פי הקוד האתי עליה לדווח אך ורק לממונה על האתיקה בארגון. בטרם תחליט אם לדווח או לא, החליטה פביולה לשוחח בעניין עם פלורה. היא הגיעה לביתה עם מתנות לתאומות ובקבוק שמפניה לבית החדש. פלורה קיבלה אותה בסבר פנים יפות, הראתה לה את המתוקות והן החלו בלגימת השמפניה המשובחת. כטוב לבה במשקה התוסס, סיפרה לה פלורה כי ניהלה מערכת יחסים עם הסוכן, הוא סידר לה את קבלת התאומות ונתן לה מתנה של שני מליון אירו אחרי הזכיה במכרז. כששאלה אותה פביולה אם זה לא קצת יקר לשלם סכום כל כך גבוה עבור הרפתקת האהבים, ענתה לה פלורה, שכלל לא כי אלמלי היא הייתה משתפת פעולה אתו הוא ובטחון בינלאומי מעולם לא היו זוכים במכרז. ההרפתקה הייתה רק בונוס נוסף.

פביולה הקליטה את השיחה. היה לה חומר מרשיע נגד חברתה פלורה. היא החליטה להיוועץ עם הממונה על האתיקה, כמצווה ממנה על פי הקוד האתי. כבר בפרק ההקדמה נכתב כי הקוד האתי מזים רעיונות נפוצים כמו זה האומר כי כולם עושים זאת (באפריקה) וכנראה שזה בסדר, אף אחד לא יידע על זה (אם אני לא אספר), אל תגדיל ראש וכדומה. במקרה זה היא אכן הגדילה ראש. היא לא הבינה כיצד פלורה שכל כך אהבה את אפריקה ואת האפריקאים נתנה יד לעסקת שוחד שהקורבן המיידי הוא האוכלוסיה המקומית שתרד עוד יותר אל מתחת לקו העוני, בעוד כמה פוליטיקאים ואנשי עסקים מושחתים יתעשרו עוד יותר. איזו צביעות, חשבה, להתנדב למען הקהילה המקומית, ומאידך להיות שותפה לעיסקת שוחד המכוונת בראש וראשונה נגד המקומיים. אם אני לא אספר על כך, חשבה, הנורמות הקלוקלות האלה יגלשו גם לספרד, וספרד תהפוך למדינה עוד יותר מושחתת ממה שהפכה להיות לדעתה. למי נרצה להידמות, לניגריה או לשוויץ, לזימבבווה או לדנמרק, לקונגו זאיר או להולנד?

הממונה על האתיקה שמע את כל הפרטים ואת הקלטת והחליט לדווח על כך מייד לראש הארגון. ראש הארגון בירך את פביולה על יוזמתה ואמר לה: תמיד האמנתי שנשים הן יותר אתיות מגברים. אני נוטה לחשוב שאם היה במקומך גבר הוא מעולם לא היה מדווח על המקרה. אני שמח שמיניתי אותך לתפקיד ובטוח שנכון לך עתיד גדול בארגון. בעקבות גילוי הפרשה, הודח מנכ"ל בטחון בינלאומי, הסוכן המקומי נעצר (ושוחרר כעבור מספר ימים), פלורה הכחישה הכל, אך מאחר ולא יכלה להוכיח מניין קיבלה את הכסף עבור רכישת הפנטהאוז והלקסוס וגם לא דיווחה על כך לרשויות המס היא נעצרה ובתום המשפט על העלמת מס נשלחה לחמש שנות מאסר. התאומות נמסרו לאימוץ של משפחה ספרדית אחרת כי פלורה לא יכלה לגדל אותן בבית הסוהר. פביולה תוהה עדיין אם עשתה את הצעד הנכון, כי אפריקה נשארה בכל זאת יבשת מושחתת שהשחיתות והשוחד בה הולכים ומתרחבים, גם ספרד ממשיכה להידרדר בשחיתות. כל מה שעשיתי היה לשווא חשבה, אני גרמתי להרס חייה של חברתי הטובה, אולי בכל זאת קנאתי בה. אך מאידך, אם כולם היו נוהגות ונוהגים כמוני, ספרד הייתה הופכת למדינה אתית ונקיה יותר.

אירוע שקיפות וסודיות בארגון הרוסי

כל הדמויות, העלילה והשמות באירוע בדיוניים בהחלט

גרישה חזר בשאלה בגיל שמונה עשרה כי רצה להתגייס לצבא הרוסי, בניגוד למצוותו של הפטרירך הפרובוסלבי ולמקובל במשפחתו. לא היה לו קל בחברה החילונית, מה עוד שמשפחתו ועשרת אחיו ואחיותיו נידו אותו. אבל זה לא הפריע לו להצטיין בצבא הרוסי בתפקידים קרביים ולהשתחרר בגיל שלושים בדרגת מאיור. לארגון הגיע במקרה, כאשר ידידה שלו גלינה שהיתה מנהלת חטיבה בארגון סיפרה לו שמחפשים ממונה על משאבי אנוש בארגון. במקביל לשירות הקבע שלו בצבא למד לתואר ראשון ב.א. כללי, אחרי שהשלים את הבגרויות. גרישה השתלב חיש מהר והודות ליחסי האנוש המעולים שלו הצליח מאוד בתפקיד. עם השנים "סלחה" לו משפחתו והוא נהג לבקר אותם מדי פעם, רק הייתה לו בעיה לזכור את כל השמות של האחינים שלו, שלושים ושלושה (שיהיו בריאים בעזרת השם), מה עוד שהיה רווק מושבע שלא הייתה לו כל כוונה להתחתן. ברחתי בזמן, חשב, לפני התגייסותו לצבא הרוסי ניסו לשדך לו את בת השכנים שבכל זאת נישאה לאחיו ולזוג המאושר כבר חמישה ילדים. לגלינה, ידידתו, היה מינוי נוסף – הממונה על האתיקה, אך כיוון שתפקידה כמנהלת חטיבה גזל ממנה את רוב זמנה, סיכמו ביניהם שהם יבצעו את ההטמעה של הקוד האתי בעבודת צוות וינסו לתת פתרונות לדילמות האתיות התפעוליות שעובדי הארגון נחשפו אליהן.

לאחרונה הובא לידיעתם מקרה של חברה רוסית קטנה בשם "Восход Voskhod Sunrise זריחת השמש" שביקשה להיכלל בביקור של לקוח קוריאני ברוסיה. הארגון צירף אותם ברצון בביקור על פי הקוד האתי האוסר אפליה בין חברות רוסיות גדולות וקטנות. כעבור שבועיים, טס מנכ"ל החברה הרוסית לדרום קוריאה לקדם משא ומתן דווקא עם הגורם המתחרה לחברה שהיא פגשה בביקורה ברוסיה. זאת ועוד, זריחת השמש לא עידכנה אף אחד בארגון ובמיוחד לא את גוגול, הדסקאי האחראי לדרום קוריאה. גוגול רתח מזעם כי נודע לו על כך מהלקוח שהוא ארגן לו את המפגשים ברוסיה שהתלונן על הרמה האתית הנמוכה של החברות הרוסיות שמתמרנות בין מתחרים תוך שימוש במידע שקיבלו בצורה סודית. אומרים עלינו הקוריאנים שאנחנו לא אתיים במשאים ומתנים שלנו, אבל דע לך אמר הקוריאני לגוגול שאף קוריאני לא היה מתנהג בצורה כה מלוכלכת כזריחת השמש. אם השמש עולה אצל שכנתנו יפן שאנחנו לא סובלים אבל הם בכל זאת אתיים, אין ספק שאצלכם בקצה השני של אסיה שמש האתיקה שוקעת.

גוגול הרים טלפון למנכ"ל החברה הרוסית שהיה עדיין בקוריאה ושטף אותו במילים קשות על ההתנהגות הלא אתית שלו ובמיוחד על זה שהוא לא יידע אותו בנסיעה שלו. אנחנו אמורים לסייע לכם, אמר גוגול, אבל איך נעשה זאת אם אתם עושים דברים בהחבא. בקוד האתי שלנו נקבע במפורש בפרק שקיפות כי הארגון

נדרש ליידע את התעשיות הבטחוניות הרלבנטיות בכל נושא, לרבות ביקור משלחות ומכרזים, בשקיפות מלאה, אלא אם קיימים אינטרסים לאומיים העלולים להיפגע כתוצאה מהשקיפות. אני מתכבד להודיע לך שחצית את הרוביקון ובעצם התנהגותך הלא אתית פעלת בניגוד לאינטרסים של רוסיה שנפגעה מהשקיפות שבה נהגנו כלפיך עד כה. השקיפות צריכה להיות הדדית, אמר. זאת ועוד, בפרק ההקדמה של הקוד האתי שלנו נקבע שהארגון מצפה מכל מחזיקי העניין שלו, לרבות התעשיות הבטחוניות, שיהיו מונחים על פי עקרונות הקוד האתי של הארגון. בהתנהגותך פעלת בניגוד לקוד האתי שלנו והוצאת את עצמך ממעגל התעשיות שאנחנו נעזור להן בעתיד.

מנכ״ל זריחת השמש לא נשאר חייב. הוא הרים מיד טלפון לראש הארגון והתלונן על התנהגותו התוקפנית של גוגול. דע לך, אמר, שלא סתם לא יידעתי את גוגול. הנ״ל פטפטן שלא ברא השטן וכל מידע שהוא מקבל הוא מפיץ בתפוצת ברית ורשה. זה כבר הסב לנו נזק כבד בעבר כשהפסדנו עסקאות בגלל התנהגותו. עיינתי בקוד האתי שלכם המפורסם בגאווה רבה באתר הארגון ובאותו הפרק של שקיפות וסודיות כתוב במפורש כי הארגון מחוייב לסודיות מלאה בהתנהלותו אל מול התעשיות הבטחוניות ומדינות היעד למען שמירת אמינותו. אם שקיפות היא הדדית כפי שטוען גוגול, גם סודיות צריכה להיות הדדית. אם אתם מתיימרים להתנהג באתיות תלכו עד הסוף ואל תעשו חצי עבודה. אני מתכוון לשלוח לך תביעה על כל הנזק שגרמתם לנו ונראה איך תתמודד עם זה. אבל לפני שאני עושה זאת, תבדוק בחצר שלך מה לא בסדר ואל תזרוק אבנים אם אתה גר בבית של זכוכית. ראש הארגון הבטיח לו שיכנס לעובי הקורה וזימן אליו לישיבת חירום את גוגול, גרישה וגלינה, לבדוק את טענות שני הצדדים.

פתרון

את הישיבה פתח גרישה בציטוטים מהברית החדשה על שכר ועונש, מידה כנגד מידה וכדומה. וכל זאת למה, שאל גוגול? מה שיוצא מזה, ידידי גוגול אמר גרישה, שאם אתה לא נוהג בצורה אתית אל תצפה שאחרים יתנהגו אליך בצורה אתית. המנכ״ל צודק לחלוטין וגם גלינה ואני שמנו לב שאתה משתף את כל העולם ואשתו בכל מה שקורה בארגון ולא נוהג למדר מידע כפי שצפוי ממך. סליחה, אמר גוגול, אתם אלה שמשננים לנו השכם והערב שיש להטמיע את הקוד האתי, להיות שקופים, לא להפלות בין חברות. ביום העיון האחרון על ריענון הקוד האתי הבאתם אירוע שבא ללמדנו כי אין להפלות בין חברה קטנה לגדולה. וזה בדיוק מה שעשיתי, לקחתי את הקוריאני לזריחת השמש אך גם למתחרה הגדולה שלה, בדיוק כפי שמצופה מאיתנו.

אבל מה שאתה לא יודע גוגול, אמרה גלינה, זה שהקוריאני התמים לכאורה מסר מידע מסווג ששמע בזריחת השמש למתחרה הרוסית הגדולה שלה בתמורה להסכם שיתוף פעולה עם החברה הרוסית הגדולה. הוא כמובן לא סיפר את זה לך וגם החברה הרוסית לא סיפרה לך, כי הם חששו מהדלפות וכשנודע על העניין למנכ״ל

זריחת השמש הוא החליט לעשות מידה כנגד מידה ונסע לקוריאה לחתום על הסכם עם המתחרה. מה שעשו לו הוא עשה להם. גם את זה הוא לא סיפר לך כי הארגון מרוב רצונו לנהוג באתיות ובשקיפות הפך למסננת שלא מצליחה להבדיל בין שקיפות לסודיות. כשהויכוח ביניהם התלהט, התערב ראש הארגון ואמר: אל תאשימו את הקוד האתי בפשעים שהוא לא עשה. אם הייתם נוהגים לפי הקוד, הייתם צריכים לפעול בדיוק כפי שהעיר לנו המנכ"ל ולשמור כפי שכתבו במפורש בקוד: הארגון מצווה לשמור על איזון נאות בין שקיפות לסודיות, למען שמירת אמינותו. זה כתוב באותה הפיסקה של השקיפות, והא בהא תליא.

אתם חכמים גדולים שלושתכם, אמר גוגול, אבל לי יש תפקיד קווי וצריך לפתור יום יום עשרות דילמות שגם אם תתאמצו לא תוכלו להתייחס אליהן לא בקוד האתי ולא ביום העיון השנתי על הטמעת הקוד האתי. איך אני יכול לדעת מתי אני צריך להתנהג בשקיפות ומתי בסודיות? ובכלל, אני לא מבין גרישה למה חזרת בשאלה, כי אתה ממשיך להתנהג עם פלפוליסטיקה של כתבי הקודש ובמקום הספר הקדוש יש לך עכשיו את הקוד האתי שאתה הוגה בו יומם ולילה. גלינה יצאה מיד להגנתו של ידידה ואמרה לגוגול: אתה מתעלם מכמה מרכיבים מרכזיים בקוד האתי. קודם כל, כתוב במפורש שעליך להתייעץ עם הממונה על האתיקה. יש לי הרבה מאוד ידע בנושאים שלכם, אני גם הכי ותיקה פה, כך שאם אתה מתמודד עם דילמה אתית עליך לבוא ולהתייעץ אתי. אנחנו נשב ביחד ונפתור כל דילמה שיש לך, ואם היא תימצא ראויה גם נכתוב עליה אירוע ונציג אותה ביום העיון על הטמעת הקוד האתי על מנת שכל האגף ילמד ממנו.

זה מביא לי רעיון, אמר ראש הארגון. לא יעזור אם אנחנו נמצא את שביל הזהב בין שקיפות לסודיות, אם נציגי מדינות היעד והתעשיות הבטחוניות לא יתנהגו כך. גלינה, תדאגי לתרגם לאלתר את הקוד האתי מרוסית לאנגלית ולהעלות אותו באתר שלנו. במקביל תפיצי למדינות היעד ולכל המשלחות שבאות אלינו הנחיות ברורות איך עליהם לנהוג, ובמרכזן לשמור על סודיות של כל מה שהם רואים בתעשיות המקומיות ולא להעביר מידע למתחרים. את אותן הנחיות עם העתק מהקוד האתי תפיצי גם לתעשיות שלנו ותכתבי לכולם שעל סמך הקוד האתי שלנו כל מחזיקי העניין שלנו צריכים להיות מונחים על פי הקוד האתי שלנו. השוט שלנו הוא שמי שלא ינהג כך לא נוכל יותר לסייע לו. והגזר הוא שאנחנו ננהג בשקיפות מלאה ובלי משוא פנים כלפי כל אחד במדינות היעד ובתעשיות המקומיות. אך את הלקח הכי גדול עלינו להפיק בעצמנו. אני מבקש משלושתכם לשבת בשבוע הקרוב ולכתוב הנחיות תפעוליות ברורות איך עלינו להתנהג בארגון בביקורי משלחות בתעשיות שלנו עם הסבר מפורט על שביל הזהב בין שקיפות לסודיות. וגוגול, אולי אתה קורא לקוד האתי שלנו ספר קודש, אבל כפי שעוד לומדים ומפרשים את ספרי הקודש כמעט אלפיים שנה אחרי שהם נכתבו, כך עלינו לעבוד על עדכון ופירוש הקוד האתי, לרענן את ההנחיות, לכתוב כל פעם אירועים חדשים, כי הקוד הוא מסמך חי ונושם, שיש לטפח ולרענן אותו ולא אות מתה שנכתבה רק כי כך צריך.

אירוע מוסר עבודה בארגון הסיני

כל הדמויות, העלילה והשמות באירוע בדיוניים בהחלט

האן נולד, גדל והתחנך בכפר שיתופי סיני, שירת בצנחנים כקצין מצטיין ועבד בארגון במכירת ציוד הצבא הסיני לדרום מזרח אסיה. האן שמח מאוד כאשר הציעו לו למכור באסיה, קרוב לבית, עם מנטליות דומה למנטליות שלו. כאשר יצא לשליחות הראשונה הוא הרגיש בבית עם הלכלוך, הסרחון והעוני. הוא ראה עוני גם בסין, אך העניים שראה במזרח הרחוק נראו לו מדוכאים, אומללים והכי מסכנות היו נערות הרחוב שהציגו את מרכולתן בעבור פרוטות, או נערות הליווי של הזקנים האירופאיים שעבורם הווה המזרח שיא הארוטיקה. האן הלך עם חברים למכון מסאג׳ ושבר שיא גינס כאשר היה הראשון בהסטוריה שבאמת ביקש רק מסאג׳ וכשהמדאם נזפה בנערה השדופה שלא קיבלה מחיר כפול עבור מסאג׳ מלא, שילם את ההפרש ובלבד שהיא לא תיענש. גם סרחון לא הבהיל אותו, במקביל ללימודיו התיכוניים עבד האן ברפת ובלול של הכפרשלו, אבל במזרח הסרחון היה חריף הרבה יותר, נואש, סופני, ריח של ריקבון. מה אני מחפש פה, חשב, למה לא ביקשתי לנסוע לדרום אמריקה?

במשך הזמן הוא נשבה בקסמי הארצות האלה והחל לראות גם את הצדדים החיוביים שלהן, הוא התרגל לאוכל, לתרבות, אך גם שתה לשוכרה, הימר בסכומים גדולים ונהג כמנהג המקומיים עם... נשים. האן התידד עם הסוכן המקומי שהזמין אותו לברים ושילם עבור כל מה ששתו, נתן לו אשראי להימורים, וסיפק לו את הידידות שלו מרגע הנחיתה ועד ההמראה. בסין היו מעט מאוד הטרדות מיניות ואישה יכלה ללכת בלילה בביטחה, ואילו פה אתה יכול להיות הפרברטי הכי גדול ואתה עדיין תהיה בנורמה. האן היה רווק, צעיר ולא חשב שהוא עובר עבירה אתית כלשהי בהתנהגותו. אמנם, ביום העיון לרענון הקוד האתי הדגישו בפרק מוסר עבודה כי חל איסור מוחלט לעסוק בהימורים, להשתכר ולעשות מעשים לא מוסרים. מה יפי הנפש של הארגון מבינים מה שהולך בדרום מזרח אסיה, חשב, זה אולי טוב בסין, אך ברומא התנהג כרומאי ובמזרח כאיש המזרח. מצפים ממני שאבין את המקומיים ואמכור בהיקפים של מאות מיליונים ולכן עלי להתנהג כמותם כי הם רואים בכך התמזגות עם הסביבה המקומית.

האן חשב אם כן שבהתנהגותו הוא פועל לטובת האגף, שומר על שמו הטוב ומייצג אותו באופן נאות כפי שהקוד האתי קובע. הארגון התמודד על מכרז של מאה וחמישים מליון דולר ולמו״מ על השלב הסופי הגיעה משלחת של שבעה אנשים מסין. הסוכן הזמין אותם למסעדה המפוארת ביותר בבירה ודאג שיאכלו בפרטיות באחד מחדרי המסעדה. ליד כל כיסא הוצב שרפרף ובו ישבה נערה מקומית שנועדה לסייע לסינים לאכול את האוכל המקומי ולגרום להם שלא יתגעגעו יותר מדי הביתה. אל השולחן הוגשו כמנהג המקומיים עשר מנות

והשתיה זרמה בשפע. הנערות שנראו בנות 14 אבל הסוכן טען שהן בנות 24, כי אצלם הן רזות, שתו אף הן והחלו להתנהג באינטימיות עם הסינים. בעת הארוחה תחקר הסוכן בצורה דיסקרטית את המשלחת וכטוב ליבם ביין המקומי הם גילו לו את כל רזי המכרז. בתום הארוחה נפרדו בחיבוקים מהסוכן ומהנערות, אבל לא היה מעבר לכך דבר.

הו הרגיש שאט נפש מהארוחה ומהסוכן. הוא היה ראש המשלחת ורצה לקום וללכת כשראה את הנערות, אך כאשר האן הסביר לו שהסוכן ייעלב קשות וכך מקובל במזרח הרחוק, ויתר באי רצון אך ידע שהוא עושה שגיאה. הו היה נשוי באושר עם אשתו שלושים שנה ולהם ילד אחד ושני נכדים. היה לו זמן מועט בלבד למשפחתו כי עבד יום ולילה ומאוד הצליח בתפקידו. למחרת, הסינים נראו קצת מבוישים והיה שקט מוזר בשולחן הסיני בחדר האוכל בזמן ארוחת הבוקר. לפני צאתם מהמלון קיבלו הודעה מוזרה מהסוכן שהוא לא יוכל להצטרף אליהם כי דודו נפטר והוא נסע ללוויה. המשלחת נפגשה עם מנהל ההרכשה המקומי ושם ציפתה להם הפתעת חייהם. הציעו להם לרדת בשלושים אחוזים במחיר (כל הרווח הצפוי כפי שסיפרו לסוכן אמש) אחרת הם ילכו למתחרים. את הסוכן לא יכלו לאתר, וכשסוף סוף מצאו אותו התברר שהוא כבר לא רוצה לעבוד עם הסינים ומעתה הוא עבר לעבוד עם המתחרים שלהם. כשהו שרתח מזעם אמר לו שהוא יתבע אותו על ניצול מידע פנים, ענה לו הסוכן בקור רוח שהוא יציג לבית המשפט את סרטי ההקלטה של חברי המשלחת סועדים ומחובקים עם הנערות המקומיות שהן קטינות. כשהאן התערב בשיחה ואמר לו שכך לא מתנהגים עם חברים, ענה לו הסוכן שקודם יחזיר לו את אלפי הדולרים שלווה ממנו להימורים. האן סיפר להו בבושת פנים שאכן לווה מהסוכן אלפי דולרים לכיסוי חובות הימורים. הו עמד בפני אחת הדילמות הקשות ביותר שלו ותהה איך עליו לנהוג במצב החמור אליו נקלעו.

פתרון

הקוד האתי בארגון ספג הרבה מחמאות אך גם ביקורות. היו שטענו שהוא לא מעורה בהוויה של עובדי הארגון ולא מכיר את הדילמות הקשות שהם מתמודדים אתן. הקוד יותר מיד מפורט ומתייחס לסוגיות על נקיון כפיים, אישורים על עבודה בהתנדבות, הגדרות של שוחד לפיהן "כל דבר הוא שוחד". על העובדים להיות נאמנים קודם כל לארגון ולהעדיף את האינטרסים שלו על פני האינטרסים של החברות הבטחוניות שהן למעשה הלקוחות של הארגון, עליהם לנהוג בשקיפות "בלתי אפשרית", ובמוסר עבודה גבוה, אך לית מאן דפליג כי לכל עובדי הארגון יש מוסר עבודה גבוה. למה אם כן נועדו ההנחיות כי אסור לעסוק בהימורים (מה עם הגרלות ממשלתיות?), להשתכר (הכותב הוא נציג אלכוהוליסטים אנונימיים?), ולעשות מעשים לא מוסריים? מה הכוונה במעשים לא מוסריים? אם זה הטרדה מינית, הקוד מפנה אותנו לכל החוקים והנהלים הכתובים עבור עובדי ממשלה, אך אולי הכוונה כי אי אפשר לקנות פלייבוי? מה זה, האח הגדול?

אולם, רוב העובדים הבינו, לאחר ששמעו את ההסברים ודנו באירועים הנלווים לקוד, שכוונות הקוד האתי הן לא התערבות בחייהם של העובדים אלא צורך קיומי שנועד לאפשר לארגון לתפעל בצורה האופטימלית. אם הקוד היה מנוסח בשפה כוללנית, נוסח לא תרצח ולא תגנוב, אפשר היה להתחמק מדרישות הקוד כפי שקורה בקודים של חברות רבות המנוסחים טלגרפית ולא ספציפית. הקוד האתי של הארגון הוא מורה נבוכים המגדיר בבאי בתך הקטנה איך צריך לנהוג במצבים ובדילמות האופייניים בעיקר בארגון, לרבות בפרק מוסר עבודה. באחד האירועים נסקר מקרה כיצד בגלל איחור בהגעה בזמן למסירת מכרז בארץ יעד, נחשף מנהל המכירות לסחיטה ונדרש לתת שוחד כי אחרת היה מפסיד את המכרז. במקרים אחרים נחשפו ברשתות החברתיות מקרים לא נאותים של עובדים.

אם חברי משלחת משתכרים ומגלים סודות מסחריים לסוכן שלהם שמנצל זאת לרעת הארגון, זה לא היה קורה אם הם לא היו שותים ופותחים את חרצובות לשונם. הטענה של עובדים רבים היא שבחו"ל ובעיקר במזרח הרחוק עליך לשתות עם המקומיים אחרת הם נעלבים. הנסיון מוכיח שאם אתה עומד בסרובך לשתות בטענה שאתה לא שותה בשום מקרה ולא רק אתם, ואתה מגלה אמפתיה לתרבות המקומית, למשפחותיהם ולכלכלתם, הם מקבלים זאת ולא נעלבים על אי שתיה, שהיא במקרים רבים דרך שלהם לבדוק מה מסתתר מאחורי הצעות המחיר ולחשוף סודות מסחריים. זאת לא טהרנות לדרוש לא לשתות, זאת התנהגות עסקית סבירה. באותה מידה אין לעסוק בהימורים ובוודאי לא בארצות היעד. אין כמעט מהמר אחד שלא מסתבך בסופו של דבר ואז הוא מפסיק להתנהג בצורה רציונלית ומעמיד בסכנה את הצלחת הארגון. זאת ועוד, המהמר נאלץ ללוות כספים מגורמים מפוקפקים והוא נתון לסחיטה המכריחה אותו לשתף אתם פעולה ולספר להם סודות מסחריים של הארגון, התעשיות הבטחוניות או מחזיקי עניין אחרים. מי שלא מהמר לא מסתבך, זה אמנם חוקי להמר, אך זה בדיוק ההבדל בין חוק לאתיקה.

אם אתה עושה מעשים לא מוסריים אתה נחשף לסחיטה כפי שאירוע זה מוכיח. ניתן לצלם ולהסריט את מעלליך ולסחוט אותך אם אינך רוצה שזה ייחשף ברבים. ומה אומר הקוד האתי: "שאל את עצמך – האם הפעולה היא חוקית (נערות קטינות?), איך ארגיש אחרי מעשה? מה יקרה אם זה יוודע ברבים, בתקשורת (היו מקרים רבים שעלילות עובדי מדינה, ספורטאים ומשלחות נחשפו וגרמו למבוכה רבה)? איך ארגיש אם זה יוודע למשפחתי (לאשתך, לילדיך, לחותנת)? האם תדמית הארגון וסין תיפגע (לילות ההילולים על חשבון המדינה)? האם אחוש מבוכה אם המעשה שלי יוודע ברבים? האם אדם סביר היה מתנהג כמוני (לא כולם מתנהגים כמו הזאב מוול סטריט)? האם קיימת פעולה חלופית שאינה גורמת לי לקונפליקט (לסרב בנימוס להצעת הסוכן)? כיצד הייתי מרגיש אילו היו נוהגים כלפי באותה מידה (שמים אותי בכלוב של זכוכית בלבוש מינימלי והלקוחות בוחרים אותי)? האם בפעולתי יש משום ניצול מקום עבודתי בארגון להפקת רווח אישי

(אני מקבל את היחס המועדף דווקא בגלל שאני עובד הארגון)? כל השאלות האלה נשאלות בקוד האתי לסייע לנו להתמודד עם הדילמות.

הו החליט שהוא לא נכנע לסחיטה. הוא הודיע למקומיים שהוא לא מוריד את הצעת המחיר שלו. את ההזמנה קיבלו המתחרים. הו פיטר עם שובו לסין את האן והגיש את התפטרותו, שנדחתה. האירוע נכתב על ידי הממונה על האתיקה ונלמד על ידי כל עובדי הארגון ביום העיון השנתי לריענון הקוד האתי. אין חכם כבעל נסיון שנכווה ברותחין. הו מעביר סינון אתי את העובדים והסוכנים שלו ומצטער שאינו יכול לעשות כך גם עם הלקוחות שלו.

אירוע אחריות חברתית וסביבתית בארגון הקנדי

בקוד האתי בארגון מוזכרים נושאי אחריות חברתית וסביבתית כנושאים המשותפים לכל עובדי משרד ההגנה ועובדי המדינה. לפיכך, לא נכתבו פרקים נפרדים עבורם, אולם לארגון יש פעילות נרחבת בנושאים אלה.

הארגון רואה חשיבות בתקשורת עם הקהילה ובפעילות למען הקהילה כחלק מהחזון, מהאסטרטגיה ומהערכים שלו, ומעודד התנדבות עובדים למטרות חברתיות, ללא תמורה חומרית כלשהי. הארגון מאמין כי גוף הפועל בתוך הקהילה ושואב ממנה את עובדיו ומשאביו, יוביל ויתרום לקידום ושיפור תנאי חברי הקהילה ובמיוחד החלשים.

עובדי הארגון תורמים מזמנם למטרות חברתיות ראויות ופועלים בהתנדבות בקהילה בתחומי כישרונם, יכולתם ובקידום וליווי בני נוער בסיכון ועידודם לקראת גיוס לצבא הקנדי. כמו כן עובדי הארגון מסייעים לחיילים בודדים אקדמאיים במציאת תעסוקה בתעשיות הבטחוניות. פעילות זאת היא יסוד חשוב בגאוות היחידה של הארגון.

הארגון נרתם לחסכון במשאבי טבע ומונע פגיעה בסביבה בהיבטים הבאים: מניעת הדפסות שלא לצורך, חסכון בחשמל, כיבוי מזגנים, מחשבים ותאורה בעת יציאה מהמשרד. באגף מוטמעת מדיניות של מכירת פסולת מעודפי הצבא הקנדי (רכיבים אלקטרוניים, צמיגים, דלקים וכדומה) למיחזור ולשימוש חוזר במקום השלכה והטמנה וכן מיחזור תחמושת פגומה במקום פיצוצה לשם שמירת האוזון.

הארגון מצווה לשמר את איכות הסביבה ולציית לכל הוראות השמירה על איכות הסביבה, לרבות פינוי אשפה וחומרים מסוכנים במקום העבודה, ולהימנע מפגיעה סביבתית. יש להימנע ולדווח על כל מעשה העלול להזיק לסביבה. הארגון פועל בהתאם לחוקים ולתקנות בינלאומיים וקנדיים למוצרים שהוא מוכר.

כל עובד בארגון רשאי לנהוג בזמנו החופשי כראות עיניו, להשתתף או לא בהפגנות כל עוד אין להן אופי פוליטי, לפעול בארגונים התנדבותיים כל עוד אין להם קשר עם מחזיקי העניין של הארגון, אם כי בסעיף נקיון כפיים בקוד האתי בארגון נכתב במפורש כי העובד חייב לקבל אישור של הנהלת הארגון על עבודה בהתנדבות עבור גוף כלשהו, ובפרק ניגודי עניינים נכתב כי עובד הארגון אינו מועסק בעבודה כלשהי מחוץ לארגון, לרבות הוראה, הרצאות או כתיבה, ללא קבלת אישור מפורש של ראש הארגון. נשאלת השאלה, האם זאת התערבות של "האח הגדול" המפקח על מעשי העובדים גם מחוץ לשעות העבודה, או אמצעי למנוע ניגודי אינטרסים ושוחד עקיף. בעת כתיבת הקוד האתי חשבו על מקרים רבים היכולים לשים "מכשול בפני עיוור" ולגרום להתנהגות לא אתית שמקורה תום לב של העובד.

ומה הם ה"מכשולים" שניתן להצביע עליהם ויכולים לקרות גם בארגון אם לא ניתן על כך את הדעת? אם נאסר על עובד הארגון לעבוד בהתנדבות מבלי לקבל אישור של הנהלת הארגון זה נועד למשל למנוע מצב שבו אחת התעשיות הבטחוניות, המעוניינות שהעובד יעדיף אותה על פני אחיותיה וינתב אליה את כל ההזדמנויות העסקיות ולא לחברות האחרות, תתן במישרין או בעקיפין תרומה של מאות אלפי דולרים לארגון הירוק שאותו מנהל עובד הארגון ובכך הוא יהיה "חייב" לה. זה לא שוחד, אין התניה, העובד יכול להמשיך לנהוג על פי ראות עיניו, אך מבחינה מוסרית הוא כבר לא עצמאי בשיקוליו, כי הוא אסיר תודה לחברה הגדולה שפתאום מצאה עניין בשימור נחל מזוהם או הצלת חוף מוזנח. אמנם למרות שקנדה היא אחת הארצות הכי אתיות בעולם, מתגלים עדיין מקרים בהם נותנים שוחד ישיר, ופה ושם נותנים גם מעטפות עם מזומנים, אבל במקביל מתפתחות דרכים מתוחכמות כמו למשל תרומות למוזיאון, לארגון פילנתרופי, קונים ציור של אשתך בשווי גבוה פי כמה מערך השוק שלו, משלמים לבן שלך מיליונים בשביל לשוטט באינטרנט, מוכרים לך בית בחצי מערך השוק שלו, תורמים למפלגה שלך מיליון.

הארגון מעורב בעסקות של מאות מיליוני דולר שחברות יכולות להרוויח בהן עשרות מליונים ומנהליהן מליונים רבים. אם מנהל חטיבה עוזר לחברה מסוימת לפנים משורת הדין הוא יכול לגרום לה לזכות במכרז והחברה תשמח לתגמל לו במישרין או בעקיפין, ובוודאי אם זה לא ייחשב כשוחד. ומדוע עובד הארגון לא רשאי לתת הרצאות, לכתוב ספר או לעסוק בהוראה מבלי לקבל אישור של ראש הארגון? קודם כל כי יש כללים ברורים של נציבות שירות המדינה כמה מותר לקבל בגין הרצאות ופעילויות אחרות. אחרת, החברה המצפה לתמורה מהעובד תשמח לתת לו, אם לא היום אזי כשיעזוב את הארגון, אלף, עשרת אלפים, או חמישים אלף דולר עבור הרצאה אחת, (וכולנו מכירים מקרים מעין אלה, שבהם שולמו סכומים כאלה לפוליטיקאים ולא בגלל היכולת הרטורית שלהם), עובד או עובד לשעבר יכול לקבל עשרת אלפים, מאה אלף דולר או יותר עבור תפקיד אקדמאי כזה או אחר (וגם כאן הדוגמאות רבות במכללות או בארגונים אחרים), ועובד או עובד לשעבר יכול לקבל סכומי עתק עבור ספרו, גם אם הוא עוסק בגלי ההגירה לקנדה בתחילת המאה העשרים, אם במקרה העובד או איש הציבור יכול להביא לחברה רווחים של מליוני דולר, וגם תשלום מאות אלפים מביא עדיין תשואה נאה וכדאית לחברה.

לעובדים רבים בארגון יש מודעות חברתית וסביבתית גבוהה והם רוצים לתרום מזמנם ויכולותיהם למען הקהילה, הסביבה וגם ובעיקר עבור עצמם, עבור ההרגשה הטובה שאתה תורם ולא אדיש לנעשה סביבך. אי לכך, הארגון לקח על עצמו לפעול בצורה אקטיבית בתחומי האחריות החברתית והסביבתית על פי הכתוב לעיל. זה גם מאפשר לתעל את הכוונות הטובות של העובדים בצורה מאורגנת וללא חשש של משוא פנים והעדר ניקיון כפיים. בנוסף, הפעילות הזאת תורמת לתדמית ולמוניטין של הארגון. וכבר נכתב בפרק ההקדמה של הקוד האתי כי הקוד האתי בארגון קובע רף של העדפת טובת הכלל, פעילות למען האינטרס הציבורי,

כשהעובדים הם משרתי הציבור שהאינטרס שלו גובר על האינטרס האישי שלהם. זה חל כמובן גם על פעילות חברתית וסביבתית.

אבל, עלינו להיזהר שהפעילות של הארגון למען הקהילה והסביבה לא תהיה מעין WINDOW DRESSING, לטהר את המצפון שהארגון מוכר נשק ההורג אנשים ובמקביל עוזר לאנשים ולסביבה בהתנדבות. תמיד יהיו המקטרגים שייחסו כוונות נסתרות ולא טהורות לארגון, אבל אם עובדי הארגון ומנהליה יבצעו את פעילותם מכל הלב זה אולי לא יזים את דברי המלעיזים אבל זה ייתן הרגשה טובה לעובדים ויתרום תרומה חשובה לחברה ולסביבה. פעילות של עובדי הארגון בפרויקטים של אחריות חברתית יכולה להגביר את הקשר בין העובדים ולתרום ללכידות ולשליחות האגף, לעבודת הצוות ולגאוות היחידה.

בפרק מנהיגות והתנהגות אתית בקוד האתי מציעים לעובדים לשאול את עצמם מספר שאלות על מנת לוודא אם פעילותם היא אתית. התנדבות למען הקהילה והסביבה עונה תשובה חיובית לשאלות: האם הפעולה היא צודקת וישרה, איך ארגיש אחרי מעשה, מה יקרה אם זה יוודע ברבים, בתקשורת, איך ארגיש אם זה יוודע למשפחתי ולחברים שלי, האם תדמית הארגון, משרד ההגנה ומדינת קנדה תיפגע/תשופר, האם אדם סביר היה מתנהג כמוני, כיצד הייתי מרגיש אם היו נוהגים כלפי באותה מידה? – לכל השאלות האלה התשובה היא כמובן חיובית ביותר.

אירוע הסעיפים הכלליים בקוד האתי בארגונים במדינות רבות

להלן מספר סעיפים כלליים המופיעים בקודי ההתנהגות של עובדי המדינה במדינות רבות ומוזכרים רק בכותרת בקוד האתי של הארגון. יחד עם זאת, התייחסות ספציפית לדוגמאות בארגון ממחישה טוב יותר את נחיצותם בארגון.

פעילות מפלגתית ומדינית - על עובד הארגון חל איסור לעסוק בפעילות מפלגתית, לרבות השתתפות בהנהלה של מפלגה או גוף מדיני, להתרים למען כל מטרה, לקחת חלק בתעמולת בחירות, להשתתף בהפגנות ותהלוכות בעלות אופי מדיני ולתת את הסכמתו לפרסום שמו מטעם מפלגה או תנועה. איסור זה חל גם אם העובד לא יציין או יגלה ברבים שהוא עובד הארגון.

טוב ורצוי שכל אזרח במדינה יצביע בבחירות ויהיו לו דיעות פוליטיות. זו מהותה של הדמוקרטיה וכל אחד שרוצה להשפיע יכול לעשות זאת באמצעות מודעות פוליטית. אך אם עובד עוסק בצורה אינטנסיבית בפעילות מפלגתית, חבר מרכז מפלגה, מתרים למען מפלגה או פוליטיקאים בפריימריז ובבחירות, לוקח חלק פעיל בתעמולת הבחירות, זה עלול לפגוע בעבודתו בארגון, כי העובד בארגון אמור לפעול על פי שיקולים ממלכתיים ואם הוא יזוהה כאיש מפלגה בכיר זה עלול לפגוע בתדמית חסרת הפניות של הארגון.

מניעת אפליה - עובדי הארגון מתייחסים בצורה הוגנת ושווה לכל העובדים ובאופן רחב יותר לכל מחזיקי העניין, ללא קשר לגזע, מוצא, צבע, דת, מין, הריון, נכות, גיל, נטיה מינית וכדומה. קידום, הערכה ותגמול עובדי הארגון נקבע על פי הישגי העובדים, ללא אפליה על בסיס כלשהו ודיעות קדומות.

עובדי הארגון כמו גם כל עובדי המדינה צריכים לנהוג בצורה הוגנת ושווה לכולם. לדוגמא, אין למנוע קידום של עובד בגלל גילו המבוגר בטענה שממילא הוא עומד לפרוש בעוד חמש שנים או של עובדת בגלל הריונה. הבעיה מתחילה כאשר מסווים מניעים פסולים בשיקולים של טיב העבודה וטוענים שהעובד המבוגר או העובדת בהריון הם פשוט לא מספיק טובים מבחינה מקצועית. זהו נושא סבוך ביותר, אבל טוב לשנן את נושא מניעת אפליה לכל עובד הארגון גם אם הוא לא ספציפי לארגון, כי זה לא אומר שאינו יכול לקרות גם בארגון. ממילא קשה לקרוא את כל הנהלים של עובדי המדינה, ולכן רצוי שהעיקריים שבהם יודגמו לפחות באירוע מעין זה בצמוד לקוד האתי.

מניעת הטרדה - הטרדה היא התנהגות המפריעה לעובד אחר בעבודתו בגלל גזעו, צבעו, דתו, מינו, הריון, מוצא, נכות, גיל, נטיה מינית וכדומה. הערות לא רצויות, מעליבות ופוגעות אסורות, כמו גם כל התנהגות מילולית או גופנית לא נאותה על רקע מיני או אחר, היוצרות סביבת עבודה עוינת, פוגעת, מאיימת ומפחידה,

התגרויות מיניות לא רצויות, בדיחות פוגעות וכדומה. במידה ונודע לעובד הארגון על הטרדה מינית או אחרת עליו לדווח על כך מיידית לממונה על האתיקה.

קשה לעקור דיעות קדומות במיוחד מאנשים שלא נחשפו בפני אלה שהוא חש כלפיהם דיעה קדומה. אם עובד לא פגש מעולם אשה לסבית עד אשר הגיע לארגון הוא עלול להתבטא כלפיה בצורה מעליבה ופוגעת. חשוב לציין שהטרדה היא לא רק הטרדה פיזית כי אם גם הטרדה מילולית, בדיחות טפלות (כלפי יהודים אך גם כלפי פולנים), אוסטרקיזם ונידוי נשוא ההטרדה מקשרים חברתיים וקולגיליים, והשמעת איומים. זאת ועוד, גם אם עובד שומע הערות מעליבות שאינן מושמעות כלפיו אלא כלפי עובדים אחרים ואלה לא רוצים להתלונן, על העובד שנחשף להטרדה של האחר ליזום שיחה עם הממונה על האתיקה, כי המוטרדים חוששים לא פעם לעשות זאת בעצמם.

בטיחות ובטחון - יש לשמור על כללי הבטיחות, הבריאות והבטחון. אסורה אחזקת נשק ללא רשיון וללא אישור קצין הביטחון. יש לדווח באופן מיידי על כל סיכון בטיחותי ובטחוני, מפגע בריאותי, עישון בזמן העבודה במקומות אסורים. אלימות במקום העבודה אסורה מכל סיבה שהיא מצד או נגד כל עובד, אסור להשמיע איומים, לגרום לחבלות גופניות, לפגוע במזיד ברכושו של אדם או לנהוג בצורה אגרסיבית כך שמישהו ירגיש נפגע.

בנושא זה לא אמורות להיות דילמות כלשהן כי לכאורה אין מי שלא רגיש לנושאי בטיחות ובטחון. אולם בהרבה מקרים יש הזנחה פושעת שעלולה להמיט אסון. לדוגמא, אם בבדיקות הבטחוניות לשערי משרד ממשלתי יש עובד מסוים שלא עושה את עבודתו כהלכה יש לדווח על כך בצורה מיידית כי הוא מסכן את כל באי המשרד. מובן מאליו, שאין גם להשמיע איומים או להכות עובד או עובדת, ויש להתייחס לגילויים מעין אלה בחומרה רבה ולא בסלחנות גם אם המאיים הוא דמות מקובלת בחברה והמאויים הוא דמות שהיא מנודה.

שמירה על נכסי הארגון - יש להשתמש בנכסים, ברכוש ובמשאבים של הארגון אך ורק לצרכי עבודה, לרבות שמירה על הקניין הרוחני של הארגון ושל מחזיקי העניין של הארגון. אין להעתיק תוכנה שנקנתה רק לצרכי עבודה בארגון לצרכים אישיים, חברתיים, ציבוריים או פוליטיים. יש למנוע כניסה של גורמי חוץ לא מאושרים לארגון. יש לשמור על כל ציוד המחשבים, המידע, התוכנה, הסיסמאות וכדומה של הארגון. יש להשתמש באינטרנט רק לצרכי עבודה ואסור להשתמש באינטרנט להורדת מידע פוגעני. אין לפגוע בשום מקרה במוניטין ובשמו הטוב של הארגון ויש להיזהר בזמן המגעים עם גורמי חוץ לא למסור כל מידע העלול לפגוע בארגון.

אין הכוונה כאן לאסור שימוש לצרכים פרטיים בעפרונות או בעטים או התקשרות הביתה לשאול מה שלום הילדים. חברות רבות דואגות הרבה יותר למנוע מקרים פעוטים מעין אלה ולא משקיעות את המשאבים

הדרושים לשמירה על הקניין הרוחני שלהן. שימוש באינטרנט לצרכים פרטיים עלול לפגוע בעבודה, כי ישנם עובדים המכורים לאינטרנט ועלולים לשוטט בו שעות על חשבון שעות העבודה. אם ניתן לחשוף שימוש מעין זה, יש לעשות זאת. טוב שם טוב משמן טוב ועל הארגון ליהנות ממוניטין מצויין. אך ייתכנו מצבים בהם עובדים עלולים לפגוע במוניטין הארגון ולהשמיע ביקורת במגעיהם עם גורמי חוץ, בגלל נטיה לפטפט או קיום קשרים קרובים מדי עם גורמי חוץ. לכן, יש לאסור זאת במפורש.

העסקת עובדים - הארגון מעסיק עובדים על פי כישוריהם, השכלתם, התאמתם לדרישות, תוך קיום הסכמי העבודה. קידום, הערכה ותגמול העובדים נקבע על ידי הממונים על פי הישגי העובדים ומדיניות הארגון. העסקת קרובי משפחה נעשית על פי כללים ברורים ובשום מקרה לא ייקלטו בארגון קרובי משפחה בתפקידים אשר קיימים ביניהם יחסי כפיפות ישירים או עקיפים או שקרבת המשפחה עלולה לעורר חשד לניגודי עניינים. במצב אידיאלי כל עובד בארגון מקודם ומוערך על פי כישוריו, השכלתו והתאמתו לתפקיד. אבל לצערנו, ייתכנו מקרים בהם מתערבים שיקולים זרים בהכרעות אלה, כגון נפוטיזם, יחסי חברות, יחסים חברתיים מעורערים, התבטאויות שאינן לפי רוחו של עובד זה או אחר. שיקולים אלה עלולים לפגוע קשות במוסר העבודה, במוטיבציה ובהישגי הארגון. כיוון שהמציאות הרבה יותר מורכבת מאשר קוד אתי כלשהו, עלינו להתמודד עם מצבים סבוכים כבדוגמא הבאה - את מי לקדם? את העובד המוכשר יותר למרות שהוא צעיר, או את העובד הותיק יותר על מנת שלא תהיה מראית עין של אפליה על פי גיל. האם להעדיף אשה לתפקיד מסוים בגלל נטיה לאפליה מתקנת, או עובד שחור, או נכה ולא את העובד המתאים יותר. מה אשם העובד המתאים בכך שאחרים מופלים לטובה? האם זה לא יפגע ביעילות של הארגון שלאו דווקא העובדים המתאימים יותר יקודמו על פי כישוריהם? אך מי קובע מי מוכשר יותר – ועדת מינויים על טהרת הגברים? האם אין להם דיעות קדומות כנגד נשים, ומי יודע אם הם אכן אוביקטיביים ללא רבב?

בנוסף לנושאים אלה, קיימים נושאים רבים שיש להם התייחסות בהוראות משרד ההגנה ועובדי המדינה ויש לבדוק את התאמתם בהקשר של הארגון. כמו כן, ישנם נושאים רבים שלא מוזכרים והוחלט שלא יוזכרו גם בקוד האתי של הארגון. למשל, סינון אתי של עובדים, של תעשיות בטחוניות, של ספקים וכדומה. עצם העובדה שזה לא נעשה כיום לא אומר שבעתיד זה לא ייעשה, אם יתגלה שהעדר סינון אתי פוגע קשות בתפקוד הארגון, כי לעיתים תפוח רקוב אחד עלול לגרום לנזק עצום במוניטין של הארגון, וטוב לטפל בבעיה בעודה באיבה.

חלק שני

צדק חברתי והקשרים אקטואליים

של מחזות וספרים

צדק חברתי וכלכלי בישראל – חלום ליל קיץ או מהפכה?

עם התפוגגות הקסם של המחאה החברתית יש מקום לבחון איך הגענו עד הלום וכיצד ניתן לצאת מהמיצר.

המודל הסקנדינבי, תנועת הרפובליקה השניה – מה ישים ונכון לישראל של היום?

(המאמר היווה בסיס להרצאה שנשא יעקב קורי ביום עיון בנושא צדק חברתי שהוא יזם בספטמבר 2011

כמפורט בהמשך ושניתן לראות את כולו באתר של הערוץ האקדמי)

חלום ליל קיץ

הקיץ חלף הלך לו ואתו האופוריה והחלומות הורודים על כינון צדק חברתי וכלכלי בישראל היום, עכשיו, ללא דיחוי. ראש הממשלה הצליח בצורה מבריקה להתחמק מה"מוקש" החברתי בטיוח של ועדת טרכנטברג, שהביאה לנו את הבשורה של הגדלת מס החברות באחוז אחד ומס עשירים בשני אחוזים. חזרנו באג'נדה שלנו אל האיום האיראני, התקפות החמאס וסכנות המשבר הכלכלי העולמי. ראשי המחאה יכולים לבקר בכנסת כמה שירצו, הם כבר לא מהווים איום על שלמות הממשלה ועל האידיאולוגיה הניאו ליברלית מבית מדרשו של מילטון פרידמן, יועצם של פינושה, רייגן, ת'אצ'ר ונתניהו. תנועת המחאה מפולגת, הסטודנטים מחד ומחאת האוהלים בראשות דפני ליף, סתיו שפיר ורגב קונטס מאידך. אך כל פלג מפולג אף הוא לרכיבים שונים, חזית צפונית, האוניברסיטה הפתוחה, ג'סי כהן ומחוסרי הדיור. בקונגרס החברתי הראשון מביאים לנו כמרצה מרכזי את דניאל כהן-בנדיט, דני האדום, שהנהיג את מהפכת הסטודנטים בפריז, בה השתתפתי לפני אי אילו שנים, אך היא התמוגגה בגלל הפיצול והאלימות שהפחידו את מרבית אוכלוסיית צרפת. כהן-בנדיט הוא האחרון שעלינו ללמוד ממנו להנהיג מהפכה.

הישגי המחאה החברתית עד כה הם העלאת הנושא החברתי לתודעת העם, הצגת חלופות ריאליות להבראה חברתית וכלכלית בועדות השונות, הפגנות שהגיעו בהדרגה עד כחצי מיליון איש ואולי החשוב מכל – הימנעות מאלימות והשגת תמיכה המונית של 86% מהציבור. אך כשפורטים את זה לפרוטות, רואים שלא כל אחד רוצה את אותו משטר חברתי וכלכלי: רני רהב תומך במחאה אבל לא מוותר על חתונות הפאר וה- BMW, נתניהו הניאו ליברל ויחימוביץ' הסוציאל דמוקרטית תומכים אבל כל אחד במשהו שונה לחלוטין, אחדים מסתפקים במסקנות טרכטנברג ואחרים רוצים לפתוח את התקציב ולהגדיל אותו בעשרות מילירדים. אולי הכישלון הגדול ביותר של המחאה הוא שהיא לא הצמיחה מתוכה מנהיג כמו רוזבלט שיאחד את העם להסכמה על ניו דיל. גם אחרי המיתון העולמי הגדול של 2008 נוצרה בעולם שעת כושר, כשהמנהיגות

הכלכלית דיברה על אתיקה ואחריות חברתית, על כישלון הניאו ליברליזם, הבל מקסום הרווח ואסון היצירתיות הפיננסית של וול סטריט. אבל תוך זמן קצר התמוסס כל הרצון הטוב, בין השאר בגלל הסכנות אובמה שלא ביצע כל עוד יכול היה את התיקונים שהיה מבצע מנהיג כרוזבלט. הסכנה העיקרית היא שתנועות המחאה בישראל, בוול סטריט ובשאר העולם ירדו לתהום הנשיה או גרוע מזה יביאו לקונטר רבולוציה פשיסטית כפי שאירע בצ'ילה אחרי האופוריה של איינדה שהעלתה את פינושה לשלטון.

ההידרדרות בצדק החברתי בישראל

בנובמבר 2008 הוזמנתי ע"י מרכז האתיקה להרצות בבורסה. הכנס היה באולם ענק מלא באנשי עסקים, כשמסביב כל המסכים הם אדומים בגלל הירידות הדרסטיות במניות (ניתן לראות את התמונה באתר שלי www.businessethics.co.il). הייתי אמור להרצות על המשבר הכלכלי וכיצד הוא נובע רובו ככולו מהיעדר אתיקה. אבל לפני נאמו נגיד בנק ישראל לשעבר ומנכ"ל משרד האוצר לשעבר. הם היו זחוחי דעת ונתנו תמונה מאוד ורודה על מצבה של ישראל: התמ"ג עלה, החוב ירד, השקל חזק, אין מה לדאוג. ואני עולה אחריהם ואומר שאני לא יודע באיזו פלנטה הם חיים. הכלכלה אולי בסדר, אבל מצבם של 80% מהאוכלוסיה מידרדר. המעמד הבינוני ירד פלאים ל- 28% מהאוכלוסיה, פחות אפילו מאשר בארה"ב, לעומת 47% בשבדיה, כאשר הגדרת הדמוקרטיה לדעתי היא שלטון העם לרווחת העם ולא אוליגרכיה הפועלת רק לרווחת האלפיון העליון והטייקונים.

מס החברות שהיה בשנת 1986 – 61% ירד עד 2011 ל- 24%, מס המעסיקים של 7% בוטל, ההפרשות לביטוח לאומי של המעסיקים ירדו מ- 16% לכ- 5%. באירופה וארה"ב משלמים המעסיקים 50% יותר הפרשות. אחר כך ראשי הממשלות ושרי האוצר בוכים בכי תמרורים שאין להם כסף לצדק חברתי, לבטחון, למשטרה ולאקולוגיה. ואילו בעלי החברות ומנהליהן מצטיירים כמיטיבי האומה אם הם תורמים חצי אחוז מהרווח לאחריות חברתית. חלקו של המעמד הגבוה עלה ל- 66% מסך ההכנסות הלאומיות, חלקו של המעמד הבינוני ירד ל- 21%, ואילו חלקו של המעמד הנמוך הוא 13%. בעוד שהעובדים הפיקו בממוצע תוצר של 107% לשעת עבודה, ירדה התמורה עבורה מ- 100% בשנת 2000 ל- 94% בשנת 2006. המשמעות – העובדים עובדים יותר, נותנים תמורה גדולה יותר ומקבלים פחות כסף. וככל שאני מדבר, מרחיב על המשבר הכלכלי בארץ ובעולם, מציין שרובו ככולו נובע מהעדר אתיקה, ומעושק של מחזיקי העניין על ידי רבות מהחברות הריאליות והפיננסיות, מהפערים ההולכים וגדלים, אני מרגיש כי רוח קרה נושבת למולי ולא בגלל מיזוג האוויר. הקהל זז באי נחת על הכיסאות. אני משבית את השמחה של המאון העליון. ואכן, לפני תנועות המחאה היו רק מתי מספר שהעזו לתקוף את השיטה, בוודאי אם הם מנהלים שצמחו כמוני בעולם העסקים. היו כמה עיתונאים,

כמה אנשי אקדמיה ופעילים במגזר השלישי ואנשי עסקים מעטים. את הפוליטיקאים ואנשי הממשל ניתן היה לספור על יד אחת והם לא החזיקו מעמד במשרותיהם.

הברונים השודדים בארה"ב עשקו את העובדים, הלקוחות והקהילה, הקימו מונופולים, קרטלים, בנקים, שלטו על הכלכלה - קרנגי, מורגן, רוקפלר, פורד - אבל הם גם הקימו תעשיית פלדה, תעשיית מכוניות, בנקים לתפארת שהצילו לא פעם את הכלכלה האמריקאית. ומה בנו הטייקונים שלנו, איזה ערך מוסף הם הביאו למשק, כמה מקומות עבודה הם הוסיפו למדינה? הם עסוקים כבר חמש עשרה שנה בכיסאות מוזיקליים. איל הון א' קונה את אי.די.בי מאיל הון ב', וגם זה במינוף אדיר של עשר לאחד, כשהוא לוקח לשם כך הלוואות מאשתי שהיא פנסיונרית במבטחים ונותן אחר כך עבודה ליו"ר מבטחים. איל הון ג' קונה חברות מהממשלה בנזיד עדשים וראה זה פלא, תוך שנה שנתיים מרקיע השווי שלהן פי כמה. איל הון ד' קונה מהמדינה בנק גדול, ומאז הוא נותן הלוואות לא אחראיות לאיל הון ה', וכשהלה לא מחזיר אותן הבנק מעלה את העמלות לציבור, על מנת שניתן יהיה לממן בהן את משכורות העתק למנהלים שלפני זה הסתפקו בשכר קטן פי כמה. והם נעלבים כשקוראים אותם לסדר על ההשקעות הספקולטיביות שלהם, מתקיפים את הנגיד וסגניו, וטוענים שההתערבות של הרגולטור היא בלתי נסבלת.

איל הון ו', ז', ח' קונה את בזק, את אורנג', את קרנות הפנסיה וכו', במקרה הטוב הוא משלם לעצמו דיבידנדים שמנים לצמצם את המינוף האדיר, ובמקרה הרע עושים תספורת לבעלי אגרות החוב מהציבור. הסיכון הוא תמיד על הציבור, הרווח הוא תמיד של אילי ההון. זה מה שנקרא בארה"ב שהמציאה את השיטה, שהגיעה לשיאה במשבר הכלכלי של 2008 – To privatize profits and socialize losses. והאם אילי ההון נוהגים בצורה יותר אחראית מאשר הממשלה, ההסתדרות או אילי ההון הקודמים? בוודאי שלא – הם משקיעים את כספי התאגידים, לא שהם הביאו מהבית, אלא שאנחנו מימננו, או את החסכונות שלנו בקרנות הפנסיה הנשחקות, בהשקעות ספקולטיביות במוסקבה, לאס וגאס, במולים בהונגריה, בבנקים בחו"ל. אין להם ערך מוסף, אין תעסוקה, אין גם מיסים סבירים בגלל ההורדה הדרסטית של שיעורי המס ומקלטי המס. יש רק טייקונים מיליארדרים וציבור עני. יש רק מעמד בינוני שעוד מעט לא יהיה קיים, פערים אדירים, מחירים בשמים, מיסוי עקיף כבד מנשוא.

המודל הסקנדינבי

אני מאמין גדול במודל הסקנדינבי. למדתי הרבה עליו ואני משוכנע שישראל צריכה לאמץ אותו, ולא את המודל האמריקאי הניאו ליברלי, כפי שעשו ממשלות ישראל מאז אמצע שנות התשעים. מדינות סקנדינביה

נמצאות בעשרת המקומות הראשונים בכל המדדים: קודם כל במדד האתיקה והשקיפות של Transparency International - מזה מתחיל הכל כי מהאתיקה נגזרים כל שאר המדדים החיוביים. הן מובילות גם במדד הדמוקרטיה, במדד איכות החיים, במדד השוויון והפערים הנמוכים של GINI, במדד התמ"ג לנפש הן רק בין 20 הראשונות כי בצמרת נמצאות מדינות הנפט הערביות הקטנות. אבל אם משקללים מדד זה במדד GINI, ניווכח כי הן המדינות העשירות והשוויוניות ביותר. ולאלה המלעיזים כי רק במדינות הניאו ליברליות התפוקה לעובד "העשוק" גבוהה, הרי שמדינות סקנדינביה הן בין 15 הראשונות גם במדד התמ"ג לשעת עבודה.

הסקנדינביות הן אם כן גם עשירות, דמוקרטיות, שוויוניות, אקולוגיות, וגם חרוצות. וכמובן המעמד הבינוני מהווה בהן את האחוז הגבוה ביותר באוכלוסיה. אך בנקודה זאת יבוא תמיד מישהו שיטען כי ישראל הנמצאת במלחמה מאז הקמתה לא יכולה להשתוות למדינות סקנדינביה השלוות. תקציב הביטחון ירד מ-30-35% מהתמ"ג בשנים 74-76, 15-30% בשנים 68-90, לפחות מ- 10% בעשור הנוכחי. הוא לא מהווה לפיכך מניעה לקיום מדינת רווחה, מה עוד שבשנות השבעים למרות הביטחון היינו מדינת רווחה הרבה יותר מאשר כיום. אין לי ספק ששחיקת מעמד הביניים וביטול מדינת הרווחה לא נבע בגלל אילוצים תקציביים אלא אך ורק מתוך רצון אידיאולוגי ו/או מושחת של פוליטיקאים ופקידי ממשל להיטיב עם אילי ההון תמורת אתנן ישיר או עקיף בתרומות או ג'ובים. המספרים מוכיחים שאי השוויון שנוצר בשני העשורים האחרונים לא נובע מבעיות בטחוניות אלא מצמצום המיסוי לעשירים ולחברות. מכל המדינות הסקנדינביות, היהלום שבכתר היא נורבגיה שבה אפילו ניתן למצוא באינטרנט את רשימת כל אזרחי המדינה עם תשלומי המס, גודל ההכנסות והיקף ההון שלהם. אתה רוצה לדעת כמה ראש הממשלה וראש הקונצרן הגדול ביותר שם משלם מס, אין בעיה, זה נגיש לכל. נורבגיה היא אם כן מודל לשקיפות, לעומת העמימות של ישראל כשאנו לא אמורים לדעת את פרטי התקציב, כשעסקאות כופר נחתמות באישון לילה. גם הס מלהזכיר את תשלומי המיסים של הטייקונים והאלפיון העליון, שאולי נהנים ממקלטי מס, תכנון מס כחוק אבל בוודאי לא בצורה אתית, הקמת נאמנויות סבוכות להפחתת תשלום המס, שלא לדבר על שיעורי המס הנמוכים שהם משלמים במס רווחי הון, העדר מיסי ירושה וכו'. וכששואלים את פקידי האוצר מדוע לא מעלים להם את שיעורי המס או מטילים מיסי ירושה הם עונים שממילא הם יצליחו להתחמק מהם. באותה הזדמנות, מדוע שהמשטרה לא תרים ידיים במאבקה נגד הגנבים והרוצחים בטענה כי הם ממילא יצליחו להתחמק. אבל זה לא מספיק, ישראל שוברת שיאים גם בהעלמות המס המסתכמות ב- 23% לעומת 9% בארה"ב. סוף סוף משהו שאנו יכולים ללמוד מהאמריקאים. ולמה השיעור כה נמוך שם? קרוב לודאי בגלל העונשים הכבדים המוטלים על

מעלימי המס לעומת היחס הסלחני למעלימי המס הישראלים, כי ממילא אין כ״א במשטרה, הרשות השופטת קורסת תחת העומס, ויש תשלומי כופר.

אני לא יודע כמה מכם ראו ביס דוקו את הראיון המדהים על המחאה החברתית עם רני רהב, בעל משרד יחסי ציבור משגשג המייצג אילי הון רבים. זאת פנינה קולנועית ומגיע פרס לבמאים שלו. כששואלים את רהב מדוע שלא נאמץ את המודל הנורבגי, הוא עונה כי אם נאמץ אותו יתאבדו בישראל פי 10,000 מאשר כיום. מי יודע כמה אנשים מתאבדים בישראל מדי שנה? בממוצע – 400. כלומר אם נהיה כנורבגים, יתאבדו כל שנה 4,000,000 איש. תלך לנו המדינה תוך פחות משנתיים... זאת אולי גם הסיבה שיש בנורבגיה רק 4.7 מיליון תושבים, כל השאר התאבדו. ולמה מתאבדים הנורבגים? אין ספק, כי טוב להם מדי, הם דמוקרטים מדי, שוויוניים מדי, הם קוראים יותר מדי את איבסן ולא צופים בתוכניות ריאליטי, הם עשירים מדי. סגולה בדוקה לאומללות, דיכאון והתאבדות. ומה הישראלים צריכים לעשות, גם לזה יש לרני רהב תשובה. קודם כל צריכים להצדיע לאילי ההון הבונים אגפים בבתי החולים, ואם אנחנו לא עושים זאת - זה בגלל שאנחנו ״חארות״. הסטודנטים בקרבנו צריכים לעבוד בקייטרינג במסיבות הפאר של אילי ההון. כי אחרת, ממה הם יממנו את הלימודים? ממי? ממה? ואני שואל את הסטודנטים – מה אתם מעדיפים: לימודים אקדמאיים חינם כמו בסקנדינביה או בצרפת או לעבוד בקייטרינג בשכר מינימום אצל אילי ההון על מנת לשלם את שכר הלימוד הגבוה? כי אליבא דרני רהב, אם אנשים לא יקנו BMW, הכלכלה תלך לעזאזל, לא יהיה כסף לתת לילדים ללמוד. וכל אלה שהם ״פאקינג צנועים״ שישתקו, כי צניעות תגרום נזק כל כך חמור לכלכלה הישראלית שלא נוכל לרפא אותה. ושתנועות המחאה לא יעזו לעשות אפילו 1% ממה שעשו במצרים, כי אנחנו רקמה אנושית אחת, והטייקונים סבורים שהם חלק מהעם. אבל האם העם מאמין שהטייקונים הם חלק ממנו?

פתרונות מקוריים לכינון צדק חברתי וכלכלי

רבים מאלפי הסטודנטים שלימדתי באוניברסיטת חיפה ואחרות, שהראיתי להם סרטים על צדק חברתי, אתיקה, הון ושלטון מהעולם ומישראל, מאלפי הקוראים שקראו את הספרים שלי, אלה שקראו את המאמרים שלי ושמעו את ההרצאות שלי, שאלו אותי לא פעם - אם הכל כה גרוע מה אנחנו צריכים לעשות. לא מספיק לבקר, צריך גם להציע פתרונות. ואכן, כתבתי עבור חבר כנסת חשוב לבקשתו הצעות חקיקה בעשרים נושאים שהוא לא עשה בהן דבר, אך הן מופיעות בספר האקדמי שלי בעברית. הצעתי להקים מכון לאתיקה שייתן דירוג אתי לכל החברות והמנהלים הבכירים בישראל, כך שנדע באילו חברות להשקיע לפחות מההיבט האתי. המכון גם יקבל המחאת זכויות ההצבעה של בעלי מניות המיעוט על מנת שהממשל התאגידי

יהיה אכן דמוקרטי ושאילי ההון לא ישלטו בפירמידות עם אחוזים ספורים של הבעלות. החברות נשלטות היום בממשל תאגידי לא דמוקרטי כאשר מיעוט של עשרים אחוז או אף פחות שולט ברבות מהן בגרעין שליטה ואילו כל שאר בעלי המניות לא מאוגדים ולכן הם מהווים מיעוט. אם אנחנו, בעלי מניות המיעוט, המשקיעים בבורסה ישירות או באמצעות קרנות הפנסיה, נמחה את זכויות ההצבעה למכון האתיקה נוכל לשלוט בחברות אלה, בבנקים ובחברות ההשקעה.

במחי יד נבטל את הריכוזיות במשק, הטייקונים לא יוכלו לעשות ככל העולה על רוחם עם מיעוט מזערי של הבעלות על הפירמידות. ומה הבשורה הגדולה של ועדת הריכוזיות – להפריד אחזקות ריאליות ופיננסיות. זאת, כאשר הריכוזיות בישראל היא למעלה מ- 40% לעומת כ- 30% בצרפת ובשוויץ, כ- 20% בנורבגיה, פינלנד, גרמניה ואיטליה, מעט יותר מ- 10% בשבדיה וספרד והרבה פחות בבריטניה. הצעתי להקים מועצה מפקחת לצד מועצת המנהלים שתתן ייצוג הולם למחזיקי העניין ולהפוך את הדירקטורים החיצוניים לעצמאיים תוך חזרה למודל הקודם של חברות רק בשני דירקטוריונים על מנת שלא יהיו דירקטורים סדרתיים. 30% מהדירקטורים בגופי ההשקעות ובבנקים בפוטנציאל לניגוד עניינים. עכשיו מגלים כי מוסדיים בבעלות טייקונים ופירמידות נוטים להצביע כמעט אוטומטית בעד האינטרס של בעלי השליטה. הייתי הראשון בעולם שכתב תיזה לדוקטורט על אתיקה לבעלי מניות מיעוט וכתבתי על כך ועל הדרכים לשמור על האינטרסים של מחזיקי העניין בתיזה, בספרים האקדמיים ובמאמרים. אבל טוב מאוחר מאשר לעולם לא. הצעתי לבקשת אחד ממנהלי הבנקים הנהגת כללי אתיקה בבנקאות ומאז – נעלם, אם כי הכללתי אותם בספרי.

ועדת טרכנטברג הציעה הצעה מהפכנית להעלות את מס החברות באחוז ל- 25% ולהפסיק את ההורדה הצפויה עד 18%. זה הסיפור הידוע על הרבי והעז. מס החברות שהיה 61% יכול לחזור ל- 30% ואף 40% על מנת שיימצאו המקורות לקיום מדינת הרווחה. יגידו לנו – 40% זה נורא, אף חברה לא תישאר בישראל. אבל מה עם ארה״ב ויפן הגובות מס חברות דומה? יחד עם זאת, הכוונה שלי היא שלא כל החברות ישלמו מס כזה – חברות שמיצאות, מעסיקות עובדים באיזורי פיתוח ויש להן ערך מוסף גבוה ייהנו מפטורים והפחתות במסגרת מפעל מאושר וכדומה. ואילו המס המירבי ייגבה מבנקים, חברות השקעה, חברות ביטוח, חברות סלולר, נדל״ן, בזק, קרטלים, גאז ונפט, חברות דלק, חברות כח אדם וחברות של טייקונים עם ערך מוסף נמוך, שמשקיעות בהשקעות ספקולטיביות ובלאס וגאס, שלא הגדילו את מספר העובדים ובוודאי שלא באיזורי פיתוח, שכל מה שהם עושים זה מעבירים בעלות על קונצרנים מאחד לשני. אין שום סיבה להוריד

לחברות אלה את שיעורי המיסוי והביטוח הלאומי בשביל להעשיר את הטייקונים עוד יותר ולחלק משכורות עתק של מיליונים למנכ״לים.

המספרים מוכיחים שבשיעורי מיסוי כוללים גבוהים כאחוזים מהתמ״ג כמו בסקנדינביה התעשיה והכלכלה משגשגים ושיעור השוויון גבוה ויש מדינת רווחה: דנמרק: 49%, שבדיה: 48%, צרפת: 46%, נורבגיה ופינלנד: 44%, גרמניה: 41%, הולנד: 40% - לעומת ישראל: 37%. לא שמעתי שאזרחים וחברות בורחים מסקנדינביה בגלל המיסוי הגבוה, בין השאר כי איכות החיים בארצות בהן שיעור המיסוי גבוה מאשר בישראל היא הגבוהה בעולם. למשטרים הניאו ליברלים שלנו לא איכפת כלל מרווחתם של שמונים עד תשעים אחוזים מהעם, כי הם דואגים רק לרווחתם של המאון והאלפיון העליון, כשראשי המשטר וחלק מפקידיו מקבלים תרומות וג׳ובים בסכומים גבוהים הנופלים בהרבה מההטבות שהם נותנים לטייקונים. זאת ההשקעה האופטימלית – מיליונים בודדים לאנשי שלומנו על מנת לקבל הטבות במיליארדים בהפרטה שלוחת רסן בנזיד עדשים, במכירת חיסול של מחצבי המדינה, בהורדת מיסים דרסטית לחברות ובודדים, בהטבות מס מפליגות וכשנתפסים המושחתים עושים עימם עיסקאות כופר שאף אחד לא יודע על קיומן.

תנועת הרפובליקה השניה

בראשית 2009 ובעקבות המשבר הכלכלי, נוכחתי לדעת שהגיעו מים עד נפש ואם לא נמצא פתרון רדיקלי שיאתחל את המדינה מאפס לא יהיה פיתרון לכל תחלואיה. כתבתי את עיקרי המצע של תנועת הרפובליקה השניה על דף אחד, אבל הוא נסמך על כל הספרים והמאמרים שלי. נפגשתי עם כמה עשרות אנשים ופרסמתי את המצע באתר של אומ״ץ ושלי, אך נוכחתי לדעת שאני מקדים את זמני. היום, לנוכח הצלחת תנועת המחאה החברתית שהוציאה לרחובות במהלך חודשיים מיליון איש וזכתה לאהדה של 86% מהאוכלוסיה, פרסמתי אותו שוב. במבוא שלו אנו קוראים כי תנועת הרפובליקה השניה היא תנועה עממית חוץ פרלמנרית שנועדה לשנות מהיסוד בדרכים דמוקרטיות את פני המדינה בכל המישורים ולהציב בראש סדר הקדימויות את הצדק החברתי, היושרה, השוויון, איכות הסביבה ואיכות החיים של כל התושבים. במילים אחרות – בדיוק מה שקרה עם תנועת המחאה. זאת ועוד, כתבתי כי התנועה מאגדת בתוכה חילונים ודתיים, מתנחלים ויונים, יהודים וערבים, נשים וגברים, מעמד הביניים, עשירים ועניים, אנשי פריפריה ומרכז, אנשי עסקים, אקדמיה, אנשי רוח והמגזר השלישי. שוב – בדיוק מה שקרה עם תנועת המחאה המנסה לאגד את רוב שכבות הציבור, כי כולנו עשוקים: חרדים, חילונים, ניצים, יונים וערבים.

הסעיף הראשון במצע הוא צדק חברתי, שבמסגרתו מעמד הביניים יהפוך לחמישים אחוז מהאוכלוסיה, שיעור כפול מהנוכחי. הפערים החברתיים יהיו כמקובל בעשר המדינות הדמוקרטיות המובילות בצדק החברתי, בעיקר סקנדינביה, ואילו העוני יירד אל מתחת לעשרה אחוזים מהאוכלוסיה. זהו אם כן הסעיף הראשון והחשוב ביותר. אחריו מופיע הסעיף הכלכלי, הגורס כי ישונה מהיסוד המשטר הניאו ליברלי ויימצא האיזון הנכון בין מעורבות הממשל לשוק החופשי. החברות יביאו בחשבון את האינטרסים של כל מחזיקי העניין, לרבות השגת רווחיות נאותה, אך בשום פנים לא מיקסום הרווח הממקסם גם את הסיכון ואת עושק מחזיקי העניין. יונהג מיסוי פרוגרסיבי ביותר שיכביד את עולו על החברות והעשירון העליון ויחזיר לפחות עד חצי הדרך את עול המיסים שהיה נהוג בשנת 1986 והדומה לעול המיסים בסקנדינביה, שבה שורר משטר קפיליסטי למהדרין אבל עם פן הומני. ולניאו ליברלים בקרבנו המעריצים את מילטון פרידמן, יועצם של פינושה, ת׳אצ׳ר, רייגן ונתניהו, אומר שאני בהחלט בעד שוק חופשי, אני לא סוציאליסט ובוודאי שלא קומוניסט ואנטי ביזנס. אבל אין לנו בישראל שוק חופשי כי אם שוק מונופוליסטי, קרטליסטי, פירמידלי, ריכוזי, העושק את בעלי מניות המיעוט, את הצרכנים, העובדים והקהילה.

יש החוששים גם כי אם נגיע לצדק חברתי ייפרץ התקציב, ניכנס לגרעונות ויגדל החוב של ישראל. התוכנית שלי היא מאוזנת, עם הכנסות והוצאות דומות, שעושה צדק עם רוב רובה של האוכלוסיה על חשבון מיעוט מבוטל של אזרחים שהגיעו לרווחי עתק בחסות עושי דברם בממשלה ובשירות המדינה. אין עיני צרה בעשירון העליון שרובו עשה את הונו ביושר ובלי לנצל בצורה מחפירה את המדיניות הניאו ליברלית של הממשלות, תוך הפרטות שערוריתיות, הורדה מסיבית של תשלומי המס לחברות ולעשירים, תוך הכבדת עול המיסוי העקיף על רוב רובה של האוכלוסיה. אבל העשירון העליון צריך לשלם מיסים גבוהים בצורה משמעותית מאלה שהוא משלם כיום. היסוד השלישי המשלים את שלושת היסודות הבסיסיים הוא יסוד האתיקה, השם כיעד את ביעור השחיתות מהיסוד, אחרי שהגיעה לשיאים שלא יאומנו המכלים כל חלקה טובה בעם. יוכבדו העונשים על עבריינֵי הצווארון הלבן, ייערך סינון אתי למועמדים לתפקידים ציבוריים וכלכליים, כך שישראל תמוקם בין עשר המובילות במדד TI.

על מנת להגיע ליעדים אלה, יהיה על המשטר להפוך למשטר נשיאותי, כשלנשיא סמכויות ביצוע מלאות ובממשלתו מיטב המומחים, בלי קואליציות ובלי קבוצות לחץ. אחוז החסימה יועלה לחמישה אחוזים, תהיה הפרדה מלאה בין דת ומדינה, יינתנו זכויות אזרח מלאות לכל האוכלוסיה, וכל הצעירים והצעירות יגוייסו לשירות בצה״ל או שירות לאומי של שלוש שנים. לא תהיה אפליה על בסיס דת, גיל ומין לכל משרה ובכל נושא. ייאכף חוק חינוך חובה חינם לכל צעיר עד גיל 18, הכולל בתוכו מריכיבי ליבה ולימוד ברמת שפת אם

של עברית, ערבית ואנגלית. הלימודים האקדמיים יהיו חינם, כמו בכל המדינות הנאורות. המצע כולל גם סעיפים חשובים כמדיניות, בטחון פנים, איכות הסביבה, רווחה, תעסוקה, עסקים והרשות השופטת. אך ברצוני להתעכב על שלושה נושאים חשובים ביותר, שאם יאומצו יגדילו מאוד את המקורות בנוסף להכבדת המיסוי על החברות והעשירים ועונשים דרקוניים לעבריינים.

הנושא הראשון הוא ניתוק הקשר בין הון ושלטון. נושאי תפקידים בכירים בממשל יקבלו שכר מקביל לשכר במגזר הפרטי ותנאי פנסיה נדיבים, אך ייאסר עליהם לעבוד במגזר הפרטי. המעבר החופשי מהמגזר הממשלתי לפרטי גרם למדינה הפסדי הכנסה של עשרות מילירדי שקלים, כאשר הופרטו נכסי המדינה בנזיד עדשים, לא בוצעה רגולציה של ממש, לא נאכפו ההגבלים העסקיים שאיפשרו להגיע לקרטלים ולפירמידות של ימינו, לא נגבו המיסים כראוי ולא נענשו עבריינים הצווארון הלבן. החברה הישראלית תצטרך לעבור מהפך, כאשר היא מרימה על נס את המתריעים כנגד השחיתות, מוקיעה פושטי רגל שהערימו על נושיהם, עבריינים מס שהונו את השלטונות ובעלי שליטה שעשקו את בעלי המניות. והחשוב מכל – יהיה פתרון הוליסטי וערכי לכל תחלואי המדינה, תוך מעבר לערכי הצניעות (גם אם יירדו ההכנסות ממיסי ה- BMW), החסכונות לעומת משיכות היתר וההלוואות, תונהג ריבית ריאלית של כחמישה אחוזים שתעודד חיסכון ותמנע היווצרות בועות נדל"ן ואחרות, ייבנו שיכונים ציבוריים, כל קרנות הפנסיה יהיו מושקעות באגרות חוב ממשלתיות, ייאסרו מינופים גבוהים, יוכבד עול המיסוי על הספקולנטים וקרנות הגידור, על החברות המשקיעות את עיקר כספן בחו"ל, על מוצרי המותרות.

ואיך ממשיכים הלאה?

שופנהואר אמר שלאמת יש שלושה שלבים: השלב הראשון שבו אומרים עלינו שאנחנו הזויים, דון קישוטים, לא רציניים. את השלב הזה כבר עברנו, כאשר אלה שדיברו על צדק חברתי, אתיקה ואקולוגיה היו נחשבים לתמהונים ובהרצאותיהם הופיעו רק בודדים. השלב הבא הוא השלב שבו אומרים עלינו שאנו אויבי העם, כן - אותו המחזה של איבסן הנורבגי שהוקע עד כדי כך שהיה עליו לצאת לגלות ארוכה, אך, כיום נורבגיה היא המדינה האתית והמשגשגת ביותר בעולם. בארצות הניאו ליברליות מכנים אותנו קומוניסטים, אנטי ביזנס, ובמקרה הטוב סוציאל – דמוקרטים. עושים לנו אוסטרקיזם, מסלקים אותנו מהאוניברסיטאות, מהחברות, מהדירקטוריונים ואפילו מהחברה. בשלב הזה היינו עד לחודש יולי 2011. השלב השלישי הוא השלב שבו כולם מצטטים את המנטרות שדגלנו בהן כאילו שהם המציאו אותן. העיתונאים הניאו ליברלים שרים זמירות חברתיות, הטייקונים אומרים שהמחאה החברתית צודקת, אנשי האוצר שעשקו את העם הופכים לחברתיים לעילא ומופיעים בכל תוכנית טלוויזיה.

אפילו הפוליטיקאים אומרים שצריך לבצע שינויים מרחיקי לכת אבל לא היום, בלי לפרוץ את מסגרת התקציב, בלי להכעיס את מנהלי הבנקים, החברות, משקיעי החוץ וחברות הדירוג הבינלאומיות. הם מנסים לחנוק את תנועות המחאה, לפורר אותן, לקנות את ראשיהן. ממנים ועדות לריכוזיות, טרכטנברג ואחרות. נותנים פירורים פה ושם שישפרו את המצב בצורה הדרגתית, עד יעבור זעם, כי ממילא תוך כמה שנים, הכלב ימות, הפריץ ימות או תהיה מלחמה. ואם תנועות המחאה יאבדו את הסבלנות ויעברו לאלימות ידכאו אותן, במקרה הטוב כמו שעשה דה גול למהפכת הסטודנטים במאי 1968 שהשתתפתי בה ובעקבותיה קיבל את הרוב הגדול ביותר באסיפה הלאומית, או במקרה הרע כמו שעשה פינושה בצ'ילה. ראשי תנועת המחאה צריכים להתאזר באורך רוח, להישאר תנועה עממית המאגדת בתוכה את כל העשוקים שהם רוב האוכלוסיה, בלי לפצל את הכוחות, להמשיך במאבק לאורך שנים רבות. אם בשנת 2011 היה הקונגרס החברתי הראשון צריך לזכור שגם חלפו אי אלו שנים בין הקונגרס הציוני הראשון עד הקמת מדינת ישראל. ולוואי ולא נצטרך לעבור שואה ומלחמות לרוב עד אשר תיכון מדינת רווחה, אך אם נרצה - זאת לא תהיה אגדה. זאת הדרך היחידה להתגבר על המכשולים ולהגיע אל יעד השוויון והשגשוג לכולנו אם אנו **חפצי חיים**.

יום העיון על צדק חברתי שיזם ד״ר יעקב קורי באוני׳ חיפה

בית הספר למדעי המדינה באוניברסיטת חיפה

תנועת אומ״ץ – אזרחים למען מנהל תקין וצדק חברתי ומשפטי

מתכבדים להזמינך ליום עיון בנושא:

צדק חברתי בישראל?

לקראת סיכומי ועדת טרכטנברג

יום העיון יתקיים ביום א׳ 25 בספטמבר 2011 בין השעות 09:00-17:00

באוניברסיטת חיפה באולם 5009, בנין רבין

<u>התכנסות: 09:00-09:30</u>

<u>מושב הפתיחה: 9:30-11:00</u>

9:30-10:00 - **מנחה: פרופ׳ ערן ויגודה-גדות**, ראש בית הספר למדעי המדינה, אוניברסיטת חיפה

10:00-10:30 - **מר אריה אבנרי**, יו״ר אומ״ץ, סופר ועיתונאי

10:30-11:00 - **ד״ר יעקב קורי**, מרצה, סופר, ואיש עסקים

הפסקת קפה: 11.15- 11.00

<u>פנל אקדמי/עסקי: 11:15 – 13:00</u>

מנחה: פרופ׳ רן לחמן, ראש מכון יזרעאלי, המכללה למינהל

פרופ׳ יהודה כהנא, ראש המכון לעסקים והסביבה, אוניברסיטת תל אביב, ויזם עסקי

פרופ׳ מאיר חת, המכללה למנהל, ובעבר יו״ר טבע, בל״ל והבורסה

מר מיקי שרן, מנכ״ל ממגורות דגון ויו״ר התאחדות התעשיינים צפון

פרופ׳ יעל ישי, בית הספר למדעי המדינה, אוניברסיטת חיפה

הפסקת צהריים : 13.00-13.30

<u>פנל אקטיביסטי/חברתי: 13:30 – 15:15</u>

מנחה : **גב' גליה שגיא**, מנכ"לית שבי"ל TI

חכ"ל אראלה גולן, יו"ר אומ"ץ חברתי

ד"ר איציק ספורטא, בית הספר למנהל עסקים, אוניברסיטת תל אביב

מר רגב קונטס, ממייסדי מחאת האוהלים

מר יוסף (יוס) ברוך, דובר החזית החיפאית

הפסקת קפה 15.30 - 15.15

<u>מושב הסיום: 15:30 - 17:00</u>

מנחה: מר אריה אבנרי, יו"ר אומ"ץ

15.40 - 15.30 - **מר און סבר**, חבר הנהלת אומ"ץ ויו"ר אגודת הסטודנטים הארצית של האוניברסיטה הפתוחה

15.50- 15.40 - **גב' נעמה לזימי**, ראש משרד אקדמי באגודת הסטודנטים של אוניברסיטת חיפה

16.00 - 15.50 – **עו"ד בועז גור**, מראשי תנועת המחאה בחיפה

16.30- 16.00 - **גב' דפני ליף**, ממנהיגי תנועת המחאה

שאלות ותשובות מהקהל

דברי סיכום : **פרופ' דני גוטווין**, החוג לתולדות ישראל, אוניברסיטת חיפה

מר אריה אבנרי, יו"ר אומ"ץ

יום העיון בערוץ האקדמי של אוניברסיטת חיפה

יום העיון על צדק חברתי שיזם ד"ר יעקב קורי התקיים באוניברסיטת חיפה ב- 25.9.11 הועלה בערוץ האקדמי ומופיע בקישור: http://actv.haifa.ac.il/programs/List.aspx?li=109

יום העיון מופיע בערוץ האקדמי ב- "כלכלה ומשפט" בסדרה: "צדק חברתי בישראל? לקראת סיכומי ועדת טרכנטברג", ומחולק לארבעה פרקים של כשעה כל אחד, ובסה"כ 4 שעות ו- 22 דקות. הכנס התקיים מטעם בית הספר למדעי המדינה באוניברסיטת חיפה ותנועת אומ"ץ, ביוזמתו של ד"ר יעקב קורי שהזמין את כל המרצים שלקחו חלק בכנס. הערוץ האקדמי ערך ועיבד את החומר, ולא הכניס קטעים מסוימים משיקולים טכניים, כמו למשל קטע מההרצאה של ד"ר קורי שבה היו תקלות בסאונד. קטעי הויזואל מהקהל הוכנסו משיקולים טכניים כשיש תקלות ותזוזה במצלמה.

במושב הפתיחה מרצים (71 דקות):

מנחה: פרופ' ערן ויגודה-גדות, ראש בית הספר למדעי המדינה, אוניברסיטת חיפה, מההתחלה ועד הדקה ה-21.

מר אריה אבנרי, יו"ר אומ"ץ, סופר ועיתונאי, מדקה 22 עד דקה 45, סה"כ 24 דקות.

ד"ר יעקב קורי, מרצה, סופר ואיש עסקים, מדקה 46 עד דקה 71, סה"כ 26 דקות.

בפאנל אקדמי/עסקי מרצים (65 דקות):

מנחה: פרופ' רן לחמן, ראש מכון יזרעאלי, המכללה למנהל, מההתחלה עד הדקה השביעית, סה"כ 7 דקות.

פרופ' יהודה כהנא, ראש המכון לעסקים והסביבה, אוניברסיטת תל אביב, ויזם עסקי, דקות 8 עד 31, 24 דקות.

פרופ' מאיר חת, המכללה למנהל, ובעבר יו"ר טבע, בל"ל והבורסה, מדקה 32 עד דקה 47, סה"כ 16 דקות.

מר מיקי שרן, מנכ"ל ממגורות דגון ויו"ר התאחדות התעשיינים צפון, מדקה 48 עד דקה 65, סה"כ 18 דקות.

(פרופ' יעל ישי, בית הספר למדעי המדינה, אוניברסיטת חיפה, סירבה להצטלם עבור הערוץ האקדמי).

בפאנל אקטיביסטי/חברתי מרצים (64 דקות):

מנחה: גב' גליה שגיא, מנכ"לית שבי"ל TI, מההתחלה עד דקה 5, וכן בחלקי הדקות 23, 26 ו- 41, סה"כ 7 דקות.

מר רגב קונטס, ממייסדי מחאת האוהלים, מדקה 6 עד 7, מדקה 27 עד 40, מדקה 58 עד דקה 64, סה"כ 23 דקות.

חכ"ל אראלה גולן, יו"ר אומ"ץ חברתי, מדקה 8 עד 10, מדקה 23 עד דקה 25, מדקה 52 עד 53, סה"כ 8 דקות.

מר יוסי (יוס) ברוך, דובר החזית החיפאית, מדקה 11 עד 15, מדקה 47 עד 51, מדקה 54 עד 57, סה"כ 14 דקות.

ד״ר איציק ספורטא, בית הספר למנהל עסקים, אוניברסיטת תל אביב, דקות 16-22, 42-46, סה״כ 12 דקות.

במושב הסיום מרצים (62 דקות):

מנחה: מר אריה אבנרי, יו״ר אומ״ץ, (הערוץ האקדמי לא מעלה ברכות, שאלות ותודות, וגם לא שאלות מהקהל). מר און סבר, חבר הנהלת אומ״ץ ויו״ר אגודת הסטודנטים הארצית של האוניברסיטה הפתוחה, מההתחלה עד דקה 7, סה״כ 7 דקות. גב׳ נעמה לזימי, ראש משרד אקדמי באגודת הסטודנטים של אוניברסיטת חיפה, מדקה 8 עד 12, סה״כ 5 דקות. עו״ד בועז גור, מראשי תנועת המחאה בחיפה, מדקה 13 עד דקה 21, סה״כ 9 דקות.

פרופ׳ דני גוטווין, החוג לתולדות ישראל, אוניברסיטת חיפה, מדקה 22 עד 23, מדקה 39 עד 59, סה״כ 23 דקות.

גב׳ דפני ליף, ממנהיגי תנועת המחאה, מדקה 24 עד דקה 38, מדקה 60 עד דקה 62, סה״כ 18 דקות.

מכתב גלוי לראשי תנועת המחאה החברתית

אם תנועת המחאה תיגרר לאלימות ינצלו את ההזדמנות כל מתנגדיה לרסק אותה, ואם יהיה איום רציני על המשטר שלנו המבוסס על הון ושלטון והפך את ישראל מזמן לרפובליקת בננות לא ירחק היום ועלול לקום פה על-פי דוקטרינת ההלם משטר טוטליטרי נוסח פינושה בצ'ילה, או המשטרים ביוון, ארגנטינה, ספרד ופורטוגל

נקדים בגילוי נאות: עד לכתיבת מאמר זה, מוצאי שבת ה- 13.8.2011, לא היה לי כל קשר עם המפגינים למען צדק חברתי. יש לי אפילו אליבי מושלם, חזרתי השבוע ממסע ארוך לארה"ב וכשנסעתי אפילו לא חלמו על הפגנות של מאות אלפי אנשים והיה רק מאהל קטן ברוטשילד, כמוהו היו עשרות בעבר. נסעתי מארץ שבה העריצו טייקונים וכולם רצו להידמות להם, כאשר הייתי בין הבודדים יחד עם איציק ספורטא מבין אנשי האקדמיה, יהושע סובול מבין אנשי הרוח, וכמה עיתונאים אמיצים ממיקי רוזנטל ועד קרן נויבך, שהעזו לבקר את תופעות ההון והשלטון, עושק המעמד הבינוני ובעלי מניות המיעוט ושילמו על כך מחיר יקר. חזרתי למדינה שבה כולם מזמרים את המנטרות שלנו, שאמרנו כל אחד בסגנונו, רוזנטל בצורה פרטנית ואני בצורה גנרית, שבה עיתונאים שהיו אדישים לחלוטין לנושא כותבים מאמרי הזדהות, אנשי רוח מתבטאים בשפתם המצוחצחת בעד צדק חברתי כשבעבר הם מעולם לא כתבו על כך אפילו שורה אחת, אנשי אקדמיה מייעצים למפגינים ולממשלה למרות שבעבר הצביעו על מצבה הכלכלי המשופר שלנו אבל לא התייחסו לפערים האדירים שנוצרו, ואפילו פוליטיקאים אומרים שהמפגינים צודקים אבל עכשיו אין זו העת, בגלל ספטמבר השחור, אירן, גרעון תקציבי, המשבר העולמי וכו'.

ועוד גילוי נאות: לפני אי אלו שנים, בשנת 1968, הייתי עד למרד הסטודנטים בפריז כאשר למדתי באינסאד שבפונטנבלו מנהל עסקים, האוניברסיטה היחידה שלא שבתה, והייתי קרוע בין ההערכה הרבה למרד הסטודנטים, הפועלים ואנשי הרוח לבין כלכלת השוק שלמדתי אותה באינסאד. לא זרקתי אבנים על השוטרים כי אני דוגל באי אלימות, אבל ראיתי כיצד הטנקים שהביא דה גול מגרמניה חוצים את פונטנבלו ושועטים לפריז לדכא את ההפגנות.

היה עיתונאי אחד, סבר פלוצקר מידיעות אחרונות, שבמאמר נבואי שכתב לפני המבול עוד ביוני השנה ציין כי הצעירים שחגגו בכיף את מותו של סמי עופר לא באים יש מאין, "הם לבטח קוראים אדוקים של עיתונים

מסוימים, מאזינים קבועים של תוכניות רדיו מסוימות וגולשים לאתרי אינטרנט מסוימים. משם הם מקבלים את השראתם. משם הם יונקים את השנאה למי שמכונים בשיח הישראלי "בעלי ההון". ומשתמע מהכתבה שאם "מסיתים" אלה לא יחדלו ממעשיהם הנלוזים ומביקורתם על "בעלי ההון", הם יהיו אחראים למעשי רצח של אילי ההון בדיוק כפי שאלה שליבו את השנאה ליצחק רבין אחראים להירצחו. ביקורת על תופעות הון ושלטון מתוארת כשנאת עשירים, עם שימוש במונחים מרקסיסטים המבעבעים ומתפרצים מדי פעם בעוצמה. הפועל היוצא מהתבטאויות אלה הוא אם כן "מוות לאצולת הממון, הביאו גיליוטינה!". ומי הם אלה שאותם רוצים מחרחרי הקנאות הרצחנית לחסל?

אילי ההון הם מיטיבי האומה שהביאו להתפתחות וצמיחה חסרת תקדים בישראל, עליית התוצר לנפש מ- 15 אלף דולר ל- 30 אלף דולר, "לא הודות למאמרים, לטוקבקים ולשידורי הרדיו, אלא הודות לפעילותו היצרנית של המגזר העסקי, על עובדיו, מנהליו ובעליו." עלינו אם כן לאהוב את אדונינו, את בעלי החברות, כי שנאת העשירים כבר אינה מרקסיסטית כמו בשנות השישים אלא פאשיסטית. ומביאים לתימוכין כי "התנועות הפאשיסטיות באירופה דגלו מראשית דרכן בשנאת עשירים, במיוחד היהודים ובנישולם מנכסיהם. התעשיינים והבנקאים תוארו בתעמולה הפאשיסיטת כאויבי העם והאומה. כמו אצלנו." ישראל מידרדרת אם כן לפאשיזם פרולטרי שבו ייצרחו אילי ההון בגלל ההסתה שלוחת הרסן של הרז'סידים, הורגי המלך, שמעולם לא תרמו דבר לחברה ולכלכלה פרט להשמצות וליבוי ייצרים רצחניים. יש לנו אם כן רובספיירים, דנטונים או לכל הפחות יגאל עמיר המשחיזים את הגיליוטינה.

זה היה אם כן לפני מאה שנה, כשעוד לא היו ההפגנות, מאמרי התוכחה, הפסדי הטייקונים והגיליוטינה ברוטשילד. אני מסכים עם פלוצקר רק בנקודה אחת והיא שאכן קיימת סכנה מוחשית לאלימות שתביא אותנו ללונדון, אתונה או לכיכר מלכי ישראל בשנת 1995. כבר למעלה מעשור אני טוען בספרי האקדמיים באנגלית ובעברית, בתיזה לדוקטורט בצרפתית, ברומן ובמחזה שכתבתי, בעשרות המאמרים ובמאות ההרצאות שניתנו בפורומים שונים בארץ ובחו"ל, בארגונים, חברות ובקורסים אקדמיים, שהמאבק של מחזיקי העניין בישראל ובעולם, הלקוחות, הקהילה, העובדים, קבלני המשנה והאקולוגיה, צריך להיות מאבק לא אלים נוסח מהטמה גנדי. אפילו המובאה הראשונה באתר שלי www.businessethics.co.il היא של גנדי, ענק הרוח המטיף למאבק פציפיסטי נגד התופעות של עושר ללא עבודה, הנאה ללא מצפון, ידע ללא אופי, אמונה ללא הקרבה, פוליטיקה ללא עקרונות, מדע ללא אנושיות, עסקים ללא אתיקה. בקיצור, כל התופעות שמהן סובלות כיום ישראל, ארה"ב, בריטניה ומדינות ניאו ליברליות רבות אחרות.

אם תנועת המחאה תיגרר לאלימות ינצלו את ההזדמנות כל מתנגדיה לרסק אותה, ואם יהיה איום רציני על המשטר שלנו המבוסס על הון ושלטון והפך את ישראל מזמן לרפובליקת בננות (מונח שבו כבר השתמשתי במסה שלי מלפני יותר מעשור) לא ירחק היום ועלול לקום פה על פי דוקטרינת ההלם משטר טוטליטרי נוסח פינושה בצ׳ילה, או המשטרים ביוון, ארגנטינה, ספרד ופורטוגל. ייתכן אם כן שהמשטר ואילי ההון הטוענים ״כולה שלי״ יהפכו את ישראל למדינת שבעת הטייקונים ושבעה מיליון העניים בפוטנציה. כלומר פלוצקר צודק באיתור הסכנה, אך מי שעלול לעשות את הדיכוי הפשיסטי הוא לא ההמון הזועק כי אם האליטות המאוימות, ואני משאיר לקוראים לנחש מי יהיה הפינושה שלנו שיקשה עליו להיבחר בדרכים דמוקרטיות, בעיקר אם לא ניגרר למלחמה עם החיזבאלה, החמאס, אירן, או לא יפרוץ משבר כלכלי עולמי.

אנו תוהים מי יהיה הרובספייר שכה מפחדים ממנו, האם הכוונה לפעילים בתנועות כדוגמת אומ״ץ החושפים שחיתויות חדשות לבקרים, האם הכוונה למקבלי אות אומ״ץ: אנשי תקשורת כקרן נויבך, מיקי רוזנטל, רביב דרוקר, כרמלה מנשה, גיא מרוז, אורלי וילנאי, מיקי מירו, גבי גזית, נתן זהבי, משה נגבי ועודד שחר, פוליטיקאים כמשה כחלון, שלי יחימוביץ׳, אריה אלדד ומיכאל איתן, עובדי ציבור כיעקב בורובסקי וירון זליכה? או שמא הכוונה ליו״ר תנועת אומ״ץ אריה אבנרי ועורך מחלקה ראשונה יואב יצחק? האם רוצחי אילי ההון בפוטנציה הם אנשי אקדמיה כאיציק ספורטה, סופרים ומחזאים כיהושע סובול, עורכים ועיתונאים כגיא רולניק, עובדי מרכז אדוה, אנשי ציבור ועסקים המגנים את הקשר הגורדי בין הון ושלטון, ההפרטה שלוחת הרסן ואי הצדק החברתי? אין זאת כי כולנו עסוקים בחיבור של פרוטוקול חדש של זקני ציון, מקללים פולסא דנורא, מעלים באוב את רוחות השאול, תוקעים סיכות בבובותיהם של אילי ההון, של אולמרט, הירשזון, בניזרי ואחרים מתוך שנאה, קנאה וצרות עין. אנחנו לא רק מבקרים אותם, אלא גם לא מעריצים ואוהבים אותם כפי שהם מצפים מכולנו. אלא שהיום התפרסמה כתבה של גדול הלוחמים בשחיתות בישראל, יו״ר אומ״ץ, אריה אבנרי, היוצא להגנתו של נוחי דנקנר שגם נגדו ״השתלחו״ המפגינים. הוא כותב: ״ברשותכם אני מבקש לפתוח בהערה אישית: במרוצת שנות עבודתי כעיתונאי חוקר בידיעות אחרונות ובמעריב ובמהלך פעילותי הציבורית בתנועת אומ״ץ כאחראי על פרויקט ההון והשלטון טיפלתי במרבית הטייקונים במדינה.

על ״לקוחותיי״ נמנו, בין השאר, האחים עופר, יוסי מימן, יצחק תשובה ,מוטי זיסר, לב לבייב, אילן בן דב, אליעזר פישמן, שרי אריסון, משפחת שטראוס, האחים גינדי, סטף ורטהימר ומי לא. אף אחד מהם לא זכה להנחה ממני. כמה מהם נאנחו. רק בטייקון אחד לא נגעתי במאבקי הבלתי נלאה בשחיתות הציבורית ולא במקרה. זהו נוחי דנקנר יו״ר קבוצת אי.די.בי הטייקון שהוכפש השבוע על-ידי פעילים במהפכה החברתית על

לא עוול בכפו. אני שם נפשי בכפי, נוטל אחריות מקצועית ואישית וקובע באורח חד-משמעי שהסיבה העיקרית לכך היא שאיל ההון נוחי דנקנר הינו בעיני אדם ישר ובעל עקרונות, תופעה חריגה לחלוטין בקרב חבורת הטייקונים במדינה. נוחי נגס למעשה באקסיומה שאי-אפשר להיות איל הון מצליח בלי להתעמת עם החוק או לעקוף אותו. אבל יש סיבה נוספת שאינה מוטלת בספק: נוחי הוא טייקון יוצא דופן בנוף הישראלי שהנושאים החברתיים אינם מרפים ממנו ומהווים חלק בלתי נפרד מסדר יומו העסקי." ואבנרי מונה אחד לאחד את כל מצוותיו של נוחי דנקנר ומסיים בכותבו: "אבל מכאן ועד לצירופו של נוחי לרשימת הטייקונים שמתכננים "תספורות" שיפגעו בציבור הרחב הדרך רחוקה. שמו הטוב של נוחי יקר לו והוא יעשה הכול כדי שקבוצת אי.די.בי תעמוד בהתחייבויותיה חרף הקשיים שהיא נקלעה אליהם. נוחי דנקנר ראוי לאשראי של תנועת המחאה החברתית כי ביסודו של דבר הוא פעיל חברתי לכל דבר אבל מצידו השני של המתרס."

כאמור, אינני נוהג לתקוף אישית אף אחד מהטייקונים ואני רק תוקף את השיטה בצורה גנרית. ישנם עיתונאים העושים זאת הרבה יותר טוב ממני ואני מציע לכל אחד הרוצה לקבל תמונה מאוזנת לראות את הכתבה של מיקי רוזנטל על נוחי דנקנר באתר נענע: http://news.nana10.co.il/Article/?ArticleID=717092 , לשאול בעלי מניות מיעוט הטוענים שנעשקו על ידי חברותיו, לברר מדוע איל הון אחראי משקיע מילירדים בהשקעות ספקולטיביות בקרדיט סוויס, מדוע כשמשקיע לבייב ברוסיה זה לא טוב אך כשדנקנר משקיע בלאס וגאס זה טוב, למה הוא פעיל חברתי יותר מהאחים עופר התורמים לבתי חולים ולאיצטדיון בעירי האהובה חיפה, מדוע הרוחניות של שרי אריסון היא ביזארית אבל ביקוריו של דנקנר אצל הרנטגן הם לגיטימיים. ובסוף הערה אישית מדוע אשתי שהיא פנסיונרית במבטחים ומקבלת ארבעת אלפים ש"ח לחודש הייתה צריכה לממן את רכישת אי.די.בי ממשפחת רקנטי במינוף של עשר לאחד ולפי הויקיפדיה: "על פי כתבת תחקיר, אשר שודרה בתוכנית "השבוע" בערוץ 10 במאי 2010, בשנת 2002, בזמן ששימש כיו"ר קרן מבטחים, עזר אביטל לנוחי דנקנר לגייס סכום של יותר מ-50 מיליון דולר מכספי חברי הקרן לצורך קניית חברת אי.די.בי.. זאת, למרות שנוחי דנקנר ביקש את הסכום ללא ערבות, ולמרות מסמך פנימי שקבע כי נפלו פגמים בהליכי אישור עסקת המימון. כיום משמש אביטל כיושב ראש חברת "מקסימה" השייכת לקבוצת אי.די.בי."

אביטל אף זכה על פי כלכליסט מ- 1.7.2010 במענק מפנק של 240,000 ש"ח כשהוא עובד בחצי משרה והרווח הנקי ירד ב- 30%. אבל נוחי דנקנר הוא על פי אריה אבנרי, גדול הלוחמים בשחיתות, "אדם ישר ובעל עקרונות" ואין לי ספק שהוא איש כבוד, כמוהו גם כל אלה שאבנרי מונה בראשית המאמר שהוא יצא להילחם כנגדם. ואם אבנרי חושש שזעם המפגינים יפגע בדנקנר מדוע לא חשש במשך שלושים שנה שזעם המפגינים

יפגע באהוד אולמרט שכתב נגדו מאות מאמרים וספרים רבים, לרבות "זעקי ארץ מושחתת". אני מפציר אם כן במפגינים לאמץ את העקרונות של גנדי, להישאר בגבולות הביקורת הלגיטימית, בלי גיליוטינות ושריפת בובות, בלי שמחה לאיד על מותו של סמי עופר, ולקוות שנוחי דנקנר שמניות כור ודיסקונט השקעות שלו ירדו ב- 40% על פי הארץ של ה- 12.8.2011, לא יעשה תספורת כי כפי שאומר אבנרי שמו הטוב של נוחי יקר לו והוא יעשה הכול כדי שקבוצת אי.די.בי. תעמוד בהתחייבויותיה, כי הוא איש ישר ופעיל חברתי. ולאלה שזכרונם קצר, האם לב לבייב, ליאון רקנטי, האחים עופר ואחרים שנקלעו לקשיים בעבר עשו תספורת או לא לנושים? וכולם הם אנשי כבוד, כולם תורמים לקהילה. ועל מנת שלא יבלבלו אותנו עם עובדות: על פי "מעלה" התרומות של החברות לאחריות חברתית הן בממוצע פחות מאחוז אחד מרווחיהן הנקיים, לא מהמחזור - מהרווח...

ואם נחזור לחשש שההמונים יביאו בישראל לשלטון פשיסטי. הפוסל במומו פוסל. בכל המקרים שקמו שלטונות פשיסטים הם לא קמו על ידי המפגינים מהמעמד הבינוני והפלבאים אלא בסיועם הפעיל של האליטות. לא ידועה לנו מחאה מיוחדת של אצולת הממון נגד השלטונות הפשיסטיים בצ'ילה, שדווקא שגשגה ושבעה נחת מרגע שנעלמו המתריעים בשער והעיתונות החופשית. היועץ הבכיר של פינושה היה לא אחר מאשר מילטון פרידמן הניאו ליברל שמנהיגי ישראל דבקים ברעיונותיו באדיקות יתרה. ההמונים בארה"ב לא עשו דבר לאילי ההון ומנהלי החברות שהרסו את הכלכלה האמריקאית והעולמית. רק מייקל מור ניסה לעצור אותם במאסר אזרחי ללא הועל. ברני מיידוף, הזכור לרע, הוא היחידי שנתן את הדין ובגלל זה הוא יושב 150 שנה בבית הסוהר. הוא תרנגול הכפרות לכל הכלכלה הניאו ליברלית הקלוקלת השולטת ברוב העולם המערבי, למעט מדינות רווחה כסקנדינביה, גרמניה וצרפת. ההמונים בישראל גם לא יצאו לרחובות כשהבנקים פשטו את הרגל ואף אחד ממנהלי הבנקים ובעליהם לא ישב בבית הסוהר. אדרבה, ברוב המקרים תוקפים את המתריעים בשער המנסים לעזור לחברה לעלות על פסים של כלכלה איתנה, לא ספקולטיבית, בלי מינופים מוגזמים, בלי שחיותויות והונאות ובעיקר עם יושרה וצדק חברתי.

בחודש נובמבר 2008 הייתה לי חוויה מיוחדת במינה כאשר הרציתי בבורסה על הלקחים מהמשבר הכלכלי העולמי. נאמתי מייד אחרי מנכ"ל משרד האוצר לשעבר ונגיד בנק ישראל לשעבר שהיו זחוחי דעת על מצבה האיתן של כלכלת ישראל, ירידת החוב הלאומי, עליית התוצר לנפש (גם פלוצקר מזכיר זאת לטובה כיום) וכדומה. ואני יצאתי נגדם ונגד דעת כמעט כל הנוכחים שם - שהם כנראה חיים בפלנטה אחרת, כי אולי טוב למדינה אבל רע לרוב רובם של האזרחים שמצבם הורע, חלקם בעוגה הלאומית קטן ומעמד הביניים מהווה רק 28% מהאוכלוסיה, מחצית משיעורו בשבדיה. בהתאם למאמר שמתפרסם בספר המאמרים "אחריות

ציבורית בישראל״ ונכתב על ידי פרופסור ערן ויגודה-גדות, ראש בית הספר למדעי המדינה באוניברסיטת חיפה ועל ידי, המתבסס בין השאר על דו״חות אדוה, ובהתאם לנתונים שהתפרסמו לאחרונה - בעשור האחרון ירד השכר הריאלי למשרת שכיר בישראל ב- 3% בעוד עלות השכר השנתית הממוצעת של מנהל בכיר בחברות הבורסאיות עלתה ב- 65%. התוצר לשעת עבודה עלה בשיעור של 4.7% ואילו התמורה לעבודה ליחידת תוצר ירדה ב- 4.4%. העובדים עובדים יותר, נותנים תמורה גדולה יותר ומקבלים פחות כסף. עשרות אלפי משפחות הדרדרו בשנים האחרונות מן המעמד הבינוני למעמד הנמוך, העוני הולך וגדל למימדים מפלצתיים וחלקו של המעמד הבינוני בעוגת ההכנסות הלאומית בישראל ירד ברבע משנת 1988. חלקו של המעמד הגבוה מגיע לשני שלישים מעוגת ההכנסות. עיקר הגידול בהכנסות משנת 1990 התרחש רובו ככולו בעשירון העליון (בעיקר במאון ובאלפיון העליון ובקרב שועי הארץ). המאון העליון של השכירים קיבל ב- 2009 6.3% מכלל הכנסות השכירים ואילו מקבלי השכר הנמוך (2/3 מהשכר החציוני), שהיוו כ- 26% מכלל השכירים, קיבלו ביחד חלק דומה של עוגת ההכנסה – 7.7%. חלקם של שמונת העשירונים הנמוכים קטן משמעותית וישראל הפכה למדינה הכי פחות שוויונית בקרב המדינות המפותחות!

ומי תורם יותר לכלכלת ישראל: המעמד הבינוני הצורך את מרבית הכנסתו המידלדלת בישראל או אילי ההון המשקיעים את כספם במיזמים בלאס וגאס, ניו יורק, מוסקבה וקניונים בהונגריה ובהשקעות ספקולטיביות בבנקים שוויצרים? המעמד הבינוני מהווה כיום 28% מהאוכלוסיה, פחות אפילו מארה״ב הלא שוויונית, לעומת 38% בשוויץ, 40% בהולנד, 43% בגרמניה, ו- 47% בשבדיה. המדינה הדמוקרטית ביותר בעולם היא אם כן שבדיה, כי אני מאמין שדמוקרטיה היא שלטון העם למען רווחת העם ולא שלטון אוליגרכי של אילי ההון ועושי דברם ומקבלי תרומותיהם ומשרותיהם בפוליטיקה, בשירות הציבורי ובעיתונות. הפערים הנוראים האלה נוצרו בשני העשורים האחרונים בתקופת שלטונם של הליכוד, קדימה ומפלגת העבודה, שאין הבדל ביניהם בניהול המדיניות הניאו ליברלית המיטיבה עם העשירים ומרעה עם המעמד הבינוני והנמוך. אחוז דמי הביטוח הלאומי שהמעסיק משלם הסתכם בשנת 1986 בכ- 16.2% ומאז ירד ל- 5.4%. מס המעסיקים במגזר הפרטי ירד מ- 7% לאפס.

שיעור ההשתתפות הממוצע של המעסיק במדינות ה- OECD הוא 20.4% לעומת 5.4% בישראל (כרבע), בעוד שחלקו של העובד דומה לזה שב- OECD ומסתכם בכ- 12%. העובד משתתף בכשבעים אחוזים מדמי הביטוח הלאומי לעומת 36% ב- OECD, כלומר פי שניים. מס החברות על רווחים לא מחולקים הסתכם בשנת 1986, ב- 61%. מאז ירד המס בהדרגה ל- 25% (ירידה של כשישים אחוזים), בשאיפה לרדת בשנים הקרובות ל- 18%. ואחר כך השליטים שלנו בוכים בכי תמרורים כי אין כסף לספריה בקרית שמונה, לבתי החולים, לרופאים,

לחינוך ההולך ומידרדר, לפנסיונרים המקבלים ביטוח לאומי אפקטיבית רק מגיל שבעים, לדמי אבטלה ולעובדים הסוציאליים. הורדת המיסים מאפשרת לחברות ולבנקים לחלק נתח גדול מרווחיהן לבעלים ולמנהלים, כשמגיעים למשכורות של עשרות מיליוני שקלים לשנה, בעוד שחלק העובדים בעוגה הולך ונשחק. שליש מהעובדים מקבלים שכר ברמה של עד שכר מינימום, כאשר במשך עשור גדל שיעורם של השכירים המקבלים שכר מינימום ביותר ממחצית. להגיד שגדל התוצר לנפש או השכר הממוצע במשק זה כמו לטבוע בבריכה שהעומק הממוצע שלה הוא חצי מטר.

עם כל הכבוד להפגנות ולמחאה, אני חושש מאוד שהמחאה "תתבזבז" על שיעור כזה או אחר של מיסים על ההון ולא תתקוף את בעיות היסוד של מדינת ישראל, שהן הקשר בין ההון והשלטון, הריכוזיות הקיצונית, הפערים החברתיים ההולכים ומתרבים ושטיפת המוח שעושים לנו חדשים לבקרים, שהמחאה צודקת אך מיצתה את עצמה. הצגתי משנה סדורה מה יש לעשות על מנת לאתחל מחדש את המדינה במאמרי מדצמבר האחרון ובמצע תנועת הרפובליקה השניה http://www.news1.co.il/ArticlePrintVersion.aspx?docId=54408&subjectID=3. דברים אלה נראו אולי הזויים בזמנו אך כיום רבים מדברים במונחים דומים. ולכן אילי ההון ועושי דברם מתחילים לחשוש שהמחאה הציבורית תפגע בעסקיהם. כי עכשיו העם מתחיל להתפכח, לא מעט בזכות הפעילות של אלה שהטיפו בשער בעשור האחרון. אנו רואים שאין תחרות חופשית כי אם קרטלים המנציחים מחירים הגבוהים בהרבה מהמחירים באיחוד האירופי העשיר, כשההכנסה הפנויה שלנו נמוכה בהרבה מאירופה ועול המיסים העקיפים הוא ללא נשוא. ישנה זרימת הון ברורה ממעמד הביניים הנושא בעיקר נטל המיסים הרגרסיביים למעמד העליון ולחברות המשלמות פחות מיסים ובנוסף לכך הם מצליחים בתכנוני מס מתוחכמים להוריד אף יותר את המיסים ששיעורם ירד במחצית. בנורבגיה האתית מתפרסמים סכומי המיסים שמשלמים כל אזרחי המדינה.

אם גם אצלנו זה היה מתפרסם, שערותינו היו סומרות אם היה מתברר שדווקא העשירים משלמים מיסים נמוכים ביותר. ושלא יבלבלו אותנו בנתונים המצביעים על כך כי שני העשירונים העליונים משלמים כעת 90% מסך גביית מס ההכנסה. אחרי שדרדרו חלק ניכר מהשכירים אל מתחת לקו העוני ובעלי השכר הנמוך נושאים בעיקר נטל המיסים העקיפים, אחרי שהחברות משלמות הרבה פחות ממחצית המיסים ששילמו בעבר, אין זה פלא שמרבית מס ההכנסה בא משני העשירונים העליונים. אבל רוב אלה לא מקבלים שכר גבוה במיוחד. אנו צריכים לבדוק מה הוא נטל המס הכולל של המאון העליון, האלפיון העליון ואילי ההון, לרבות מס רווחי הון. מדוע הם אינם משלמים מס ירושה, אילו מבני מס מתוחכמים הם בונים עם נאמנויות בארץ ובחו"ל על מנת

להפחית את תשלום המס. אדרבא, תהיה שקיפות מלאה של תשלום המיסים ונראה כמו בנורבגיה כמה מיסים משלמים עשירי המדינה למדינת ישראל. זאת היא ביקורת לגיטימית ואין בכך כל איום על שלומם של הטייקונים והפוליטיקאים.

עד עכשיו התעלמו מאיתנו. אולמרט לא התייחס למאמריו וספריו של אריה אבנרי ואילי ההון לא התרגשו מדבריהם של מספר אקדמאים, סופרים ועיתונאים שלא השפיעו על החברה. הם דאגו לרכוש את הבעלות על העיתונים, רשתות הטלוויזיה, הקתדרות באקדמיה, חלוקת משרות דירקטורים לפרופסורים שלא רואים לא שומעים ולא מדברים, הצעת משכורות בסכומי עתק לעובדי ציבור שסייעו להם בהפרטת נכסי המדינה בנזיד עדשים, טשטוש העקיבות בחריגות של מונופולים וממשל תאגידי, מתן תרומות נדיבות לפוליטיקאים מכל גווני הקשת ואחריות חברתית בסכומים של פחות מאחוז מהרווח הנקי השנתי. התרומות המגוחכות האלה עזרו להם לשמור על תדמית של מיטיבי האומה ואף אחד לא שאל כיצד הם השיגו את 99% האחרים של הרווח. הם נהנו מכל העולמות, הם, רואי החשבון שלהם שסייעו להם בחשבונאות היצירתית, עורכי הדין שלהם שעזרו להם להכשיר את השרץ, העיתונאים עושי דברם שהללו את נדיבות ליבם. הם קיבלו תארי דוקטור כבוד אחרי שתרמו לקתדרות, מנהלי בתי החולים סגדו להם, ראשי העיריות היללו אותם וכל העמותות היו סמוכות על שולחנם. אך גם לציבור הרחב דאגו עם לחם ושעשועים, לחם שעדיין נשאר בפיקוח אך בלי הקוטג׳, ושעשועים של תוכניות ריאליטי המעוררות מחשבה ביקורתית כמו כוכב נולד לשיר, לרקוד ולרזות, הישרדות, היפה והחנון, האח הגדול והראש הקטן.

אך החגיגה עשויה להסתיים, לא מעט בזכות אותו קומץ של אקטיביסטים בעמותות, בעיתונות החופשית ההולכת ומצטמקת, ובאקדמיה שעדיין לא הופרטה, אך בעיקר בזכות הפגנות ההמונים. ועדת ששינסקי היא אנתמה, אומ״ץ היא רז׳סידית, גיבור מעמד הפועלים הוא מרקסיסטי/פשיסטי ושיטת השקשוקה הוא פרסום תועבה. כל עוד נבחנו ולא נשכנו יכלו להתעלם מאיתנו. אך בגלל שישינסקי נגרם הפסד של מילירדי דולר לעומת המצב הקיים שמיקסם את רווחיהם של אילי ההון. ומה שקרה בקידוחי הגז יכול לקרות גם בים המלח ואולי רחמנא ליצלן גם ידרשו לעשות מיגון למיכל האמוניה שיעלה מיליוני דולר. ועכשיו, עם ההתעוררות של ההמונים, המלווה בהתעוררות תקשורתית, באקדמיה, של אנשי הרוח והמגזר השלישי, הצרכנים יקבלו תודעה צרכנית, אולי ידרשו מקרנות הפנסיה להפסיק להשקיע בבורסה ולסבול חדשות לבקרים מתספורות בעומק של קרקפות אינדיאניות, בעלי המניות המרומים פעם אחר פעם יפסיקו להשקיע בבורסה. ולכן, הדרך לשמירת השלטון האפקטיבי בידי אילי ההון ועושי דברם היא באמצעות הפרד ומשול, השמצות שלוחות רסן, הדבקת תוויות ועלילות דם.

אין זה הזמן לחרמות ומאבקים בין מתנחלים לשלום עכשיו, דתיים, חרדים וחילונים, יהודים וערבים, ספרדים, מזרחים ואשכנזים, עשירים ועניים. מאידך אם יחוקקו חוקים נגד חרמות על מפעלים המייצרים מעבר לקו הירוק, יוכלו בעתיד לחוקק גם חוקים נגד מחרימי הקוטג' בתואנה שבשני המקרים החרמות גורמות נזק למפעלים. צריך אם כן לאחד כוחות ולא לפזר את ההתנגדות על פני הנושאים האחרים המפלגים את העם וטוב עושים מנהיגי המאבק המחבקים את כל שכבות האוכלוסיה ולא נותנים לפלגנות להפריד ביניהם. יש היום נושא אחד שצריך לאחד את העם והוא צמצום הפערים החברתיים והכלכליים, צדק חברתי. אם יהיה שלטון פשיסטי בישראל כולם יינזקו, אפילו העשירים, כפי שקרה בגרמניה, איטליה וארגנטינה. מתחילים עם המתריעים בשער ומסיימים עם כל מי שלא נכנע לשלטון. אל תשנאו את המתנחלים, את הערבים או את החרדים, כי עושק האוכלוסיה התחיל עם המעטים ומקיף היום את כולנו, במדינה של שבעת הטייקונים ושבעה מיליון העניים בפוטנציה. ואם תתגשם חס וחלילה נבואת סבר פלוצקר ואזהרתו של אריה אבנרי ואחד מאילי ההון אכן יירצח או ייפגע על ידי מתנקש מטורף, או נבואתו של הבעלים של חברת מוצרי צריכה גדולה, כי מחאת המחירים בישראל תוביל למרד חברתי שיתפרץ באופן אלים כי לישראלים יש כיום סיבה טובה לצאת לרחובות, יבוא הקץ לגל ההפגנות. ובהזדמנות זאת על פי דוקטרינת ההלם יעוטו על המוהיקנים האחרונים של מדינת הרווחה, יאשימו אותם ברצח ובהמרדה, יעצרו אותם, את שלי, יהושע, קרן, מיקי, גיא, יואב ואיציק, וינהיגו משטר חירום כפי שעשו פרנקו, מוסוליני, פינושה, הקולונלים והגנרלים. ויתקיים בנו הפסוק הידוע של המלך רחבעם "אבי ייסר אתכם בשוטים ואני אייסר אתכם בעקרבים". לכן, ראשי תנועת המחאה החברתית, אני מפציר בכם לעשות הכל על מנת למנוע אלימות או התקפות שלוחות הרסן, אם אנו חפצי חיים.

אחים, במדינה פרצה שריפה

עלינו לעשות אתחול מחדש למדינה- הרפובליקה החדשה צריכה לקום בתנועה עממית חוץ-פרלמנטרית שתשנה מהיסוד בדרכים דמוקרטיות ולא אלימות את פני המדינה בכל המישורים ותציב בראש סדר הקדימויות את הצדק החברתי, היושרה ,השוויון ואיכות הסביבה

השריפה שפרצה בפארק הכרמל לא הביאה רק למותם של למעלה מארבעים איש, לשריפת עשרות בתים, להשמדת שמורת הטבע היפה ביותר בישראל, לזיהום אוויר רבתי ולנזקים במאות מיליוני ש״ח. השריפה פרצה במדינת ישראל כבר לפני חמש עשרה שנה ושורפת באיטיות, יסודיות והתמדה כל חלקה טובה במדינה. בדמגוגיה האופינית לו מנסה הממשל להסטות את תשומת הלב מהעיקר אל הטפל. האם תקום ועדת חקירה אם לאו, האם שר הפנים צריך ללכת הביתה, או רק מנהל שירותי הכבאות, או שמא האשמים הם שני בני ה-16 שעשו מדורה קטנה להנאתם ולא דאגו לכבות אותה. הבעיה הקיומית שאנו חייבים להתמודד אתה היא בשינוי הממשל, העומדים בראשו, האידיאולוגיה שלו. עלינו לעשות ריסט/אתחול מחדש למדינת ישראל, להקים רפובליקה שניה השונה מהותית מהממשל הקיים, כפי שהרפובליקה החדשה של דה גול היתה שונה מהותית מהממשל הרקוב של קודמיו.

הרפובליקה החדשה צריכה לקום בתנועה עממית חוץ פרלמנטרית שתשנה מהיסוד בדרכים דמוקרטיות ולא אלימות את פני המדינה בכל המישורים ותציב בראש סדר הקדימויות את הצדק החברתי, היושרה, השוויון, איכות הסביבה ואיכות החיים של כל התושבים. המדינה מתחלקת לשני מחנות המחרפים נפשם בהגדרתה אם היא מדינת הלאום היהודי או מדינת כל תושביה. הפתרון האתי היה יכול להיות שהיא מדינת הלאום היהודי **ו**כל תושביה, כי אין להתכחש שהיא קמה כבית ללאום היהודי, אבל גם אין להתכחש ללאומים האחרים החיים בתוכנו. אך המדינה היא לא זה ולא זה, ישראל היא כיום מדינת שבעת הטייקונים ושבעה מיליון האזרחים שהם עניים בפוטנציה.

על ישראל לשים בראש מעיניה את הצדק החברתי, להפוך את מעמד הבינים ל- 50% מהאוכלוסיה, שיעור כפול מהנוכחי, כמו שבדיה, כמו מדינות מתוקנות אחרות ולהתרחק מהמודל האמריקאי הניאו ליברלי המביא

לאי שוויון משווע. ישראל היא חלק מאירופה הנאורה, החברתית, השוויונית ולא חיקוי זול של ארה"ב שאימצה את המגרעות שלה בלי המעלות. עלינו להוריד את מימדי העוני אל מתחת לעשרה אחוזים מהאוכלוסיה, שיעור הנמוך ביותר מחצי מהנוכחי המתקרב למימדי העולם השלישי והופך אותנו למדינה עם הפערים הגדולים ביותר ב- OECD.

יש לשנות מהיסוד את המשטר הניאו ליברלי הקיים, שהונהג על ידי המפלגות עם האידיאולוגיה הכלכלית הזהה, הליכוד, קדימה ומפלגת העבודה. יש למצוא את האיזון הנכון בין מעורבות הממשל לשיטת השוק החופשי. עברנו כמו רוסיה משלטון ניאו בולשביקי של מפא"י וגרורותיה לשלטון ניאו ליברלי קיצוני יותר מהשלטון של ריגן, ת'אצ'ר ופינושה. על החברות להביא בחשבון את האינטרסים של כל מחזיקי העניין ולא להשתחוות למולך של מיקסום הרווח שגורם בהכרח לעושק העובדים, הלקוחות, הספקים, הנושים ואיכות הסביבה. חברה הרוצה למקסם את הרווח, תזהם את הסביבה, כי ממילא החוק לא נאכף כי אין כסף לפקחים (לכבאים ולשוטרים...). היא תשלם לעובדיה משכורת מינימום ולא תאפשר להם להתאגד, היא תספק מוצרים פגומים ותעשה תספורת לנושיה.

יש להנהיג מיסוי פרוגרסיבי עם מס מקסימלי לעשירים ובעלי השכר הגבוה, כמו במדינות הסקנדינביות, שעשיריה לא בורחים ממנה למרות המיסים, בנורבגיה מפורסמים תשלומי המס של כל האזרחים באינטרנט, ויחד עם זאת הן המדינות עם העושר לנפש, השוויון, איכות החיים והאתיקה הגבוהים ביותר בעולם. בישראל, עושים בדיוק ההיפך, הולכים ומפחיתים את שיעורי המס לעשירים ולחברות ומכבידים את שיעורי המס העקיף הפוגע בראש וראשונה במעמד הביניים ובעניים. בחמש עשרה השנים האחרונות תחת הנהגת שלושת המפלגות הגדולות חלה נדידה ברורה של העושר מתשעת העשירונים אל העשירון העליון ובתוכו אל האלפיון העליון עד הטייקונים השולטים בנו. כבר לפני עשור כתבתי במסה על אתיקה בעסקים בישראל שאנו הופכים לרפובליקת בננות ועכשיו רבים מודים בכך.

יש לבער את השחיתות מהיסוד ולהכביד בצורה דרסטית את העונשים על עבריינים הצווראון הלבן. עליהם לשבת עשרים ושלושים שנה בבית הסוהר כשהם נתפשים בגניבות של מיליונים, אך אל לנו לשכוח שבמרבית המקרים לא מתגלות השחיתויות ואם הן מתגלות יוצאים ידי חובה בתשלום כופר, מבלי שתיחשף זהות העבריינים. ייערך סינון אתי למועמדים לתפקידים ציבוריים וכלכליים ובראש וראשונה לדירקטורים המכהנים בעשרות דירקטוריונים ומקבלים שכר עתק על עבודתם הקשה. לא מזמן השתתפתי בפאנל עם איש עסקים ידוע שאמר כי אין דירקורים המכהנים בעשרים דירקטוריונים כפי שטענתי בעוד שבויקיפדיה כתובים

במפורש 20 הדירקטוריונים בהם הוא חבר. לא ניתן לנהל בצורה נאותה בשעה שאתה חבר בכה הרבה דירקטוריונים, וזו אחת הסיבות העיקריות למחדל.

ישראל צריכה לשאוף להימנות עם עשר המדינות המובילות בעולם במדד האתיקה של TI, בעושר לנפש, באיכות הסביבה ובאיכות החיים. זורים לנו חול בעיניים שאנו מדינה במצור שמוציאה כספים רבים על ביטחון ואנו מוקפים אויבים. אחוז ההוצאות לביטחון הוא כיום נמוך בהרבה מהאחוז שהיה לפני שלושים שנה, אנו במצב שלום עם מרבית שכנינו, וגם את הוצאות הביטחון אנו יכולים לקצץ בצורה דרסטית אם נבטל את הפנסיה המוקדמת של אנשי הקבע, אם במקום לרכוש מטוסים חמקנים נרכוש מטוסים לכיבוי שריפות ואם נמצא את הדרך לעשות שלום עם שאר אויבינו. המדינות המובילות – סקנדינביה, ניו זילנד והולנד גם הן מדינות קטנות, ואילו סינגפור שפעם למדה מאיתנו יכולה ללמד אותנו פרק באיכות חיים, איכות סביבה, מלחמה בשחיתות ואתיקה בעסקים. ישראל הולכת והופכת למדינה מצורעת, מיטב ידידינו נוטשים אותנו ובמקום להיות אור לגויים אנו הופכים להיות אוד לגויים. נס חנוכה שקרה לנו, כאשר כל העולם התגייס לעזרתנו לא יקרה בשנית אם יעופו עלינו אלפי טילים.

המחדל מתחיל בשיטת הממשל שהיא מושחתת עד היסוד. יש להנהיג משטר נשיאותי כשלנשיא סמכויות ביצוע מלאות ובממשלתו מיטב המומחים ולא שליחים של רבנים, אילי הון וגורמים שוליים בחברה. דמוקרטיה היא מעצם הגדרתה שיטת ממשל שבה העם הוא השולט ואילו אצלנו מיעוט מבוטל הוא השולט כאשר הוא סוחף את קולות ההמונים המפוחדים מסכנת האיום האירני בעוד הם חשופים לאיום השריפות, הפורצים, הרוצחים, האנסים, העושקים, הנהגים האלימים, הצעירים המסוממים, הפנסיה המושקעת בהשקעות ספקולטיביות, גיל הפרישה ההולך ועולה כאשר מפוטרים בגיל 50 ועד גיל 70 עליך להסתפק בעבודות דחק נטולי זכויות במשך עשרים שנה. מלעיטים אותנו בתוכניות ריאליטי של הדחות הזמרים, הרקדנים, ההרפתקנים, השפים, היפות והחנונים. לא רוצים שנראה מחזות של מילר, פניול, איבסן, סובול או שאו כי שמא נלמד משהו על צדק סוציאלי ונבין מה קורה.

תנאי הכרחי למשטר החדש הוא הפרדה מוחלטת בין דת ומדינה. הנהגת נשואים אזרחיים לכל האוכלוסיה, איסור קיום מוסדות לחזרה בתשובה ואיסור קיום מפלגות דתיות. יש להשאיר את הדת לרשות הפרט. ושלא יפחידו אותנו כי יווצרו פה שני עמים, הם כבר קיימים בפועל כי חרדי לא יתחתן מעולם עם חילוני, קל וחומר חרדי אשכנזי עם רחמנא ליצלן חרדי ספרדי. אנו במו ידינו מאפשרים את האבסורד של סבסוד חילוני לחרדים, על מנת שלא ילכו לצבא, לא ישאו בעול וילמדו כל ימי חייהם במקום להיות יצרנים ופרודוקטוביים,

כמו שהחרדים בארה"ב ובצרפת. על המדינה להפסיק כל תשלום למוסדות חרדיים שלא ילמדו בעיקר לימודיהם את לימודי הליבה, לרבות ציונות. יש לאפשר גיור רפורמי לכל דיכפין עם הכרה מלאה במלוא הזכויות, כי אזרח הוא רק מי שתורם למדינה, משלם מיסים, משרת בצבא או בשירות אזרחי, גברים ונשים כאחד. זאת דמוקרטיה, ולא תיאוקרטיה נוסח אירן.

יש לנתק את הקשר הגורדי בין הון לשלטון, לאסור על עובדי מדינה לעבור לעבוד בסקטור הפרטי על מנת לא להעמיד בפניהם את הדילמה איזה אינטרס חשוב יותר זה של המדינה הרוצה לשלוט באוצרות הטבע שלה, בידע שהיא מימנה, בחברות שהם מפריטים או זה של אילי ההון אליהם הם עוברים לעבוד אחרי שבילו מספר שנים בפורגטוריום של הממשל. אותו דין יחול על אנשי צבא העוברים לעבוד אצל הספקים שלהם, על שופטים שייאסר עליהם להיות בוררים כשהם צריכים להחליט במשפטים איזה אינטרס עדיף של האזרח הקטן או של החברות הגדולות שביניהן הם יצטרכו להיות בוררים בשכר גבוה פי כמה. במקביל יועלה שכר עובדי המדינה בעשרות אחוזים ותובטח להם פנסיה תקציבית גבוהה כמו בסינגפור ובמדינות אתיות אחרות, כי מנהל משרד ממשלתי צריך להרוויח לא פחות ממנהל חברה גדולה וכך לא יהיה לו תמריץ לעבור לעבוד בשוק הפרטי. אל דאגה, התקציבים שיתפנו אחרי ניתוק ההון מהשלטון יבטיחו מקורות הגבוהים פי כמה מתוספת המשכורות לפקידי הממשל, ויותיר די תקציבים לחינוך חינם עד הדוקטורט, משכורות גבוהות לשוטרים ואפילו לרכישת מטוסים לכיבוי שריפות.

עיקר משאבי הפיתוח יופנו לתחום איכות הסביבה והאנרגיה הירוקה. יצומצם זיהום האויר בהתאם לתקנים הבינלאומיים, ייאכפו כל חוקי איכות הסביבה ויוכבדו העונשים למפירים לרבות עונשי מאסר לתקופות ממושכות. על ישראל להפוך להיות מעצמה בתחום הקיימות בדיוק כפי שהפכה להיות מעצמה בתחום ההיי טק. במקביל יופנו תקציבים מספקים לרווחה, בריאות, סיוע לקשישים ומוגבלים. מי שבא בדמעות תנין ואומר שאין כסף לרווחה מפחית בצורה חסרת אחריות את המיסים לעשירים ולחברות, כאשר העשירים והחברות ממילא מפנים את עיקר השקעותיהם והונם לארצות חוץ בעולם הגלובלי של ימינו. העובדים מגבירים משנה לשנה את הפרודוקטיביות שלהם אך התמורה עבור יחידת תוצר הולכת ופוחתת, יש לנו יותר ויותר עובדים במשכורת מינימום, עובדי קבלן ועובדים עניים, כאשר אם היו נותנים לעובדים שכר הוגן הם היו תורמים הרבה יותר לכלכלה מאילי ההון הדבוקים לעטיני השלטון ותורמים ביד נדיבה לפוליטיקאים, כשבמקביל הם מציעם משכורות עתק לעובדי הציבור שסייעו להם בעבר. מס החברות על רווחים בלתי מחולקים הסתכם בשנת 1986 ב- 61% וכיום הוא הולך ומתקרב ליעד של 25%. ואחר כך בוכים שאין כסף לסל התרופות, לחינוך הגבוה, להקטנת הצפיפות בכיתות ולכבאים. אחוז דמי הביטוח הלאומי שהמעסיק שילם

ירד במקביל מ- 16% ומתקרב בצעדי ענק לאפס. מס המעסיקים שהיה 7% הפך מזמן לאפס. זאת כאשר החברות במשטרים הקפיליסטים של אירופה וארה"ב משלמים 50% יותר תנאים סוציאליים מישראל. זורים לנו חול בעיניים, התקציבים שהולכים לקבוצות הלחץ היו מספיקים די והותר לכולנו.

המדינה כבר מזמן היא לא מדינה של כל אזרחיה, של היהודים, של הערבים או של החרדים. כולם מפסידים מהמשטר המושחת, הגולם קם על יוצרו. החרדים הפכו לעניים אך כך קל יותר לרבנים לשלוט בהם, המשתמטים ממס בצורה פלילית או מתכנון מס המבוצע על ידי עובדי מס הכנסה לשעבר שוכחים שאם הם לא משלמים מיסים לא יהיו אחרים שישאו את העול והם יהיו חשופים לפריצות, לאיום האויבים שלנו ולשריפות בכרמל. החרדים לא שמים לב שאם הם לא ילכו לצבא והם ימשיכו להוליד שנים עשר ילדים למשפחה בקרוב הם יהיו הרוב ולא יהיה מי שיגן עליהם. אלה שמשקיעים את כספי הפנסיה שלנו בהשקעות ספקולטיביות מתעלמים מהמשבר הכלכלי הבא שיהיה גרוע יותר מהשפל הכלכלי הגדול ועליהם לצאת בצורה מידית מהבורסה המנופחת. אלה המוקיעים את המתריעים האמיצים החושפים את השחיתות לא שמים לב שאם השחיתות תמשיך לגאות היא תכלה גם אותם.

על המדינה ואזרחיה לעבור שינוי מהפכני. יש לשוב לערכי הצניעות כשהאדם לא נמדד לפי גודל הארנק, מכונית היגואר או המטרג' של הוילה שלו. יש להרים על נס עת הסיוע לקהילה, לא מטעם אילי ההון התורמים פחות מחצי אחוז מהרווח של החברות שלהם, אלא של כל האזרחים. יש לשאוף להליכה בדרך הבינים, בדרך הפשרה, במדיניות החוץ כמו גם בכלכלה ובחברה. יש למצוא את האיזון הנאות בין העדר השליטה בעם זר לבין הזכויות שלנו על ארץ ישראל, בין אילי ההון השולטים בנו שלטון ריכוזי ללא מיצרים לבין האינטרסים של שבעת מיליון האזרחים שהם עניים בפוטנציה אם המשטר האוליגרכי יימשך עוד מספר שנים, בין החרדים שמכתיבים את רצונם על כל האוכלוסיה לבין החילונים שיפסיקו להתאבד ולממן את ביטול אורח החיים שלהם מהמיסים שהם משלמים. יש לשוב לערכי החיסכון עם מינופים מזעריים, שאדם יחיה מעמל כפיו ולא מעמל כפיהם של האחרים כשכל אחד הוא מאכער וראיס הרוצה לחיות על חשבון הזולת, כאשר הסופר לא מקבל תמורה עבור ספריו, השחקן לא מקבל שכר מינימום, הפועל הפשוט לא מקבל זכויות סוציאליות ואנו עוברים שטיפת מוח של ריאליטי והפחדה מאירן.

רק כך לא ייפנו אותנו חדשים לבקרים מבתינו כפי שפינו אותי מספר פעמים בגלל החשש משריפה בכרמל בתרחיש הידוע מראש והחוזר מדי מספר שנים. די היה לי בהיותי פליט פעם אחת כשסולקתי מהמדינה בה נולדתי ללא שוב. רבים וטובים מתחילים להטיל ספק בעצם צדקת קיומה של ישראל. המדינות הידידותיות

ביותר מפנות לנו עורף, נורבגיה, שבדיה, בריטניה ואפילו ארה״ב. אנשי הרוח שתמכו בצורה מובהקת בישראל כבר לא באים לבקר אותנו – תיאודורקיס, קן לואץ׳, פרופסורים דגולים וסופרים ידועי שם. בעבר גם החרימו אותנו אבל היינו משוכנעים בצדקת דרכנו. אך הדרך שלנו כבר לא צודקת – אנחנו המדינה המצורעת ביותר ב-OECD, עם הפערים הגדולים ביותר, עם שיטת המיסוי הכי פחות פרוגרסיבית, אנו שולטים בעם זר אך גם אנחנו לא מאוחדים כאשר השמאלנים לא מופיעים באריאל, החרדים לא מכירים בגיורים של צה״ל, אילי ההון אומרים על אוצרות הטבע כולה שלי ואפילו לא חציה שלי, המתריעים מוקעים במקום להיות נערצים, אנו פחות ופחות מתורבתים, סובלנים כלפי האחר, עם שיעורי אלימות מסמרי שיער, עם שחיתות הפושטת כמו גנגרנה בכל שכבות האוכלוסיה, כשישראל הידרדרה פי שניים במדד האתיקה תוך עשור. לפיכך עלינו לפעול בצורה הוליסטית, בכל הרמות ובכל המישורים. אין לכבות שריפות תרתי משמע, יש לשנות את המשטר, את אורח המחשבה, להקים מחדש את מדינת ישראל על יסודות איתנים, של צדק, מוסר, תרבות, בטחון פנים וחוץ, שוויון, אחווה, צניעות, פשרה ויושרה אם אנו חפצי חיים!

הדוגלים בצדק חברתי וכלכלי –

אנרכיסטים, קומוניסטים וחוצפנים?

המחאה החברתית פרצה כרעם ביום בהיר בחודש יולי 2011 וזכתה לתמיכה ציבורית של 87%. היא הפתיעה את כולם, לרבות את מחולליה. כבר למעלה מעשר שנים כותבים ונואמים קומץ של עיתונאים, סופרים, אקדמאים ואנשי עסקים על עוולות המשטרים הניאו ליברלים שקמו בישראל משנת 1996 ועד היום, אבל נדמה היה לנו שקולנו אבד במדבר. לא פעם התלוננתי בפני הסטודנטים שלי שהם מפגינים רק בנושא שכר הלימוד אך לא על עוולות חברתיות וכלכליות כפי שעושים זאת סטודנטים ואקטיביסטים ברחבי העולם. בהרצאות וכנסים של ארגונים חברתיים השתתפו לכל היותר כמה עשרות אנשים ונדמה היה שההמונים שבויים במקסם השווא של האח הגדול, נולד לשיר, לרקוד ולרזות, כשהם מנסים להישרד בג'ונגל הדרוויניסטי של שלטון החזק ביותר, שלטון של 19 המשפחות שהפכו לשבע, הפוליטיקאים המושחתים המורשעים או המזוכים מחמת הספק של החוק אך לא של האתיקה, ופקידי מדינה החוצים את הקווים עם משכורות עתק מאילי ההון שהם "פיקחו" עליהם והפריטו להם.

רק מעטים ראו את העושק ההולך וצובר תאוצה כמו גנגרנה המכלה את הגוף החי. כאשר עשקו את בעלי מניות המיעוט לפני כמעט שני עשורים בישראל הייתי בין הבודדים שהרימו קול והעזו לצאת חוצץ, אבל כל האחרים שתקו, גם העשוקים. כאשר עשקו את העובדים ופגעו בשכרם, בזכויות הסוציאליות ובהתארגנות שלהם רק מעטים התריעו וכל האחרים שתקו. כאשר עשקו את הלקוחות וגבו מהם מחירים מופרזים עבור מוצרים פגומים – מתי מעט העזו להתלונן אבל כל האחרים שתקו. כאשר עשקו את קרנות הפנסיה עם תספורות של עשרות מילירדים על אגרות החוב שהן רכשו עבורנו בלי בדיקה נאותה, כתבו על כך פה ושם אך כל האחרים שתקו. וכבר אז אני טענתי שבהתחלה עשקו אותי אבל בסוף יעשקו את כולם כי כולם שתקו, וכך אכן קרה. כיום תשעים אחוז של האוכלוסיה עשוקה. זה כבר לא רק המזרחים מהפריפריה, זה גם האשכנזים מצפון תל אביב. זה כבר לא רק בעלי מניות המיעוט זה גם החוסכים בקרנות הפנסיה. זה לא רק בעלי הדירות הסמוכות למפרץ חיפה, זיהום הסביבה הוא כבר כמעט בכל מקום. זה כבר לא רק עובדי הקבלן, זה גם העובדים הקבועים של החברות המבוססות. ברגע שאין דין ואין דיין, הכל מותר, רק החזק שורד, עושקים את כולם כי כולם שתקו כשעשקו את המיעוט. ומעושק כלכלי, חברתי וסביבתי יעברו לעושק פוליטי והדמוקרטיה עלולה להיעלם גם דה יורה, כפי שקרה בצ'ילה, יוון וארגנטינה.

המחאה האלגנטית שלנו הוציאה לרחובות מאות אלפים מבלי לשבור ולו חלון ראווה אחד, וטוב שלא נזקקה לאלימות כי היא הייתה גוררת אחריה מעשי דיכוי ברוטליים של המשטרה. מייד עם פרוץ המחאה פרסמתי מכתב גלוי להימנע מאלימות, כי המאבק היעיל והצודק ביותר הוא מאבק לא אלים נוסח גנדי. ניסו לזרות לקהל הרחב חול בעיניים כפי שנהוג במקומותינו. אילי ההון, אנשי הממשל והפוליטיקאים שילמו מס שפתיים, הקימו את הפטה מורגנה של ועדת טרכנטברג שעשתה מהפכה חברתית בהעלאת מס החברות מ-24% ל- 25%, אחרי שהיה בעבר 61%, והממשלה אף לא הצליחה להעביר המלצה לתוספת מס עלוב של 2% לעשירים ביותר. מחירי המזון ירדו ועלו כמו ברכבת שדים, כשלא ידענו את מי להחרים קודם, כי לא מצאנו ולו צדיק אחד בסדום שישמש לנו דוגמא.

ובאורח פלא תנועת המחאה התפוררה ונפוצה לכל עבר, דפני ליף שהצליחה בחושיה המחודדים וללא כל השכלה כלכלית לעלות על כל חוליי החברה ולהוציא את ההמונים לרחובות, כשאנו האקדמאים התבצרנו במגדלי השן ובמקרה הטוב הצלחנו להשפיע על מאות אנשים בספרים ובקורסים שלנו, קרויה כיום על ידי רבים "אנרכיסטית, קומוניסטית וחוצפנית". למה? כי היא עמדה בראש מחאה שדרשה לקיים כלכלה קפיטליסטית עם תחרות חופשית, ללא מונופולים, קרטלים ופירמידות, ללא ריכוזיות ושבע משפחות השולטות על חיי כולנו. כי זאת לדעת, בישראל כמו בארה"ב, אילי ההון בעד כלכלה חופשית רק כשהיא זהה לפירמידות שלהם (דבר והיפוכו, גם על פי מילטון פרידמן). הקפיטליזם טוב רק כשהם מרוויחים, אבל כשהם מפסידים הם הופכים לקומוניסטים שסטלין היה מחוויר לעומתם, משתפים את ההמונים בהפסדיהם עם תספורות ועם סיוע ממשלתי של טריליונים שהאזרח הקטן משלם.

אני שומע וקורא מכיוונים רבים שתנועת המחאה אשמה במיתון העומד בפתח, לא הפסדי העתק של המהמרים בלאס וגאס ובהשקעות ספקולטיביות. גל הפיטורים של החברות שהרוויחו בעבר רווחים קרטליסטים הוא באשמת תנועת המחאה, אך לא עושים את החשבון שגם אם מפטרים פה ושם עובדים ההוזלות של חברות הסלולר חסכו לציבור עשרות מונים יותר. שלא לדבר על הפסדי קרנות הפנסיה, חברות הבניה והמשקיעים בבורסה שמקורם כמובן במחאה החברתית (וגם בבונים החופשיים וב"יהודים" כפי שנהגו הגזענים תמיד להאשים אותם בכל הצרות), ולא בגלל המינוף האדיר והבועות בשוק הנדל"ן והבורסה. החטא הקדמון הוא של הבנקים המרכזיים בארה"ב, אירופה וישראל המורידים את הריבית לקרוב לאפס בשביל להנשים בצורה מלאכותית את הכלכלה. תרופת השווא הזאת מביאה נזק גדול פי כמה מהמזור, כי לכסף צריך להיות מחיר כמו לכל מוצר וכשלכסף אין מחיר נוטים לבזבז אותו, וכאשר קונים מניה או בית במחיר כפול

בגלל הורדת הריבית והתפתחות הבועות לא הרווחנו דבר ועדיף היה אם היינו חוסכים את הכסף. יש לנו כלכלנים המבלבלים אותנו עם נוסחאות מתימטיות מסובכות בשביל להצדיק מחירי נגזרים ואפילו מקבלים על כך פרסי נובל למרות הרס הכלכלה העולמית, כאשר ממולם ניצבים אנשים לא פחות מנוסים עם היגיון בריא כנסים טאלב הטוענים שהמלך עירום ומרוב ברבורים שחורים כל השוק הוא אדום.

בנק ישראל מגלה את אמריקה בכותבו שהכנסתו של מעמד הביניים עלתה ריאלית בעשרים אחוזים במשך עשור, אבל מתעלם מכך שעל פי מחקרי אדוה ו- OECD חלקו של מעמד הביניים ירד ל- 28% מהאוכלוסיה, יותר נמוך אפילו מאשר בארה״ב, לעומת 47% בשוודיה, שהיא דמוקרטיה אמיתית ולא אוליגרכיה כמו במשטרים הניאו ליברלים של ארה״ב וישראל. מספרים לנו אגדות שאנחנו לא יכולים להשתוות לסקנדינביה בגלל הבטחון, החרדים והערבים, אך לא מספרים לנו על הירידה היחסית של הוצאות הבטחון מהתמ״ג. תקציב הביטחון ירד מ- 30-35% מהתמ״ג בשנים 74-76, ו- 15-30% בשנים 68-90, לפחות מ- 10% בעשור הנוכחי. הוא לא מהווה לפיכך מניעה לקיום מדינת רווחה, מה עוד שבשנות השבעים למרות הביטחון היינו מדינת רווחה הרבה יותר מאשר כיום. אין לי ספק ששחיקת מעמד הביניים וביטול מדינת הרווחה לא נבעו בגלל אילוצים תקציביים אלא אך ורק מתוך רצון אידיאולוגי ו/או מושחת של פוליטיקאים ופקידי ממשל להיטיב עם אילי ההון תמורת אתנן ישיר או עקיף בתרומות או ג׳ובים. המספרים מוכיחים שאי השוויון שנוצר בשני העשורים האחרונים לא נובע מבעיות בטחוניות אלא מצמצום המיסוי לעשירים ולחברות. זה לא אומר שלא צריך לייעל את תקציב הביטחון מבלי להלך עלינו אימים עם האיום האירני, העדר תקציבים לכיפת ברזל, השקעת סכומי עתק במטוסים חמקנים, כשמוציאים לפנסיה מוקדמת עשרות אלפים במקום בגיל 67 כמו כולנו. ובשביל לשסות אותנו זה נגד זה אומרים לנו שהתקציבים לצדק כלכלי יכולים לבוא רק מתקציב הביטחון ולא מסכומי העתק שהועברו ללא הצדקה לאילי ההון ולחברות שלהם. ומי אחראי לעוניים של החרדים והערבים אם לא השלטונות שמנציחים את העוול לחרדים ולחילוניים של תורתם אמונתם, ללא לימודי ליבה, שמחוקקים את חוק טל, ומפנים תקציבים לא מספקים לסגירת הפער של הערבים?

מכל המדינות הסקנדינביות, היהלום שבכתר היא נורווגיה שבה אפילו ניתן למצוא באינטרנט את רשימת כל אזרחי המדינה עם תשלומי המס, גודל ההכנסות והיקף ההון שלהם. אתה רוצה לדעת כמה ראש הממשלה וראש הקונצרן הגדול ביותר שם משלם מס, אין בעיה, זה נגיש לכל. נורווגיה היא אם כן מודל לשקיפות, לעומת העמימות של ישראל כשאנו לא אמורים לדעת את פרטי התקציב, כשעסקאות כופר נחתמות באישון לילה. גם הס מלהזכיר את תשלומי המיסים של הטייקונים והאלפיון העליון, שאולי נהנים ממקלטי מס, תכנון מס כחוק אבל בוודאי לא בצורה אתית, הקמת נאמנויות סבוכות להפחתת תשלום המס, שלא לדבר על

שיעורי המס הנמוכים שהם משלמים במס רווחי הון, העדר מיסי ירושה וכו'. וכששואלים את פקידי האוצר מדוע לא מעלים להם את שיעורי המס או מטילים מיסי ירושה הם עונים שממילא הם יצליחו להתחמק מהם. באותה הזדמנות, מדוע שהמשטרה לא תרים ידיים במאבקה נגד הגנבים והרוצחים בטענה כי הם ממילא יצליחו להתחמק. אבל זה לא מספיק, ישראל שוברת שיאים גם בהעלמות המס המסתכמות ב- 23% מהתמ"ג לעומת 9% בארה"ב. סוף סוף משהו שאנו יכולים ללמוד מהאמריקאים. ולמה השיעור כה נמוך שם? כנראה בגלל העונשים הכבדים המוטלים על מעלימי המס לעומת היחס הסלחני למעלימי מס אצלנו, שמחר נלך לעבוד אצלם. ואנו עושים עיסקאות טיעון מבישות כי ממילא אין כח אדם במשטרה, הרשות השופטת קורסת תחת העומס, ויש תשלומי כופר. מעניין אם יש יד מכוונת למצב ביש זה המביא לנזק אדיר לכלכלה הישראלית, כאשר פקידי המס, ראשי המשטרה ופקידי האוצר הולכים לעבוד אצל אילי ההון המתחמקים ממס לא פעם בגלל הייעוץ שלהם, כאשר שופטים בדימוס עובדים כבוררים בין אילי ההון שהם שפטו.

נתניהו עשה את טעות חייו בכך שצירף את ישראל למדינות ה- OECD, שהרי לפני כן פרט לאי אלו "הזויים" אף אחד לא נתן את הדעת על שחיקת מעמד הביניים, התגברות העוני, פריון העבודה הנמוך, יוקר המחיה הגבוה ואיכות החיים הירודה. כשנתניהו הרג את מדינת הרווחה הוא תירץ זאת ברצונו להוציא את הבטלנים לעבודה. אך הוא לא שיער שצירופנו למועדון האקסקלוסיבי יגלה את קלונו ברבים כאשר יתברר שחלק ניכר מהעובדים חיים בעוני במשכורות מינימום ואפילו פחות, עם שיא של אחוז עובדי קבלן, כשהפריון עלה אך המשכורת לשעת עבודה ירדה. היחידים שנהנו מהמדיניות הניאו ליברלית שלו הם העשירים ואילו מעמד הביניים נשחק והעוני גדל. אך לא רק הליכוד אשם, גם השותפים שלו – קדימה והעבודה, ש"ס ומפלגות המרכז, אשמים בכל אשר קרה, כפי שמתחוור כיום כשיש לנו אל מי להשתוות. עכשיו אנו מתבוננים בראי ורואים עד כמה אנו מכוערים, כאשר מסביבנו מדינות יפות ומתוקנות ובראשן סקנדינביה. מי בכלל ידע עד כמה שוודיה היא מדינה מתוקנת עד שלא ראינו שהיא בראש מדינות ה- OECD יחד עם אחיותיה נורווגיה, דנמרק ופינלנד, העומדות בראש כל המדדים הכלכליים והחברתיים?

עד אז השווינו את עצמנו לכל היותר לארה"ב, אנחנו חדשנים כמו האמריקאים, ניאו ליברלים כמו האמריקאים, יש לנו "שוק חופשי" כמו האמריקאים, בקיצור אנחנו סניף של ניו יורק או פאלו אלטו. אבל התברר לנו שארה"ב אינה עומדת בראש הטבלה בקרב המדינות המתוקנות, רחוק מכך, היא לא כמו ישראל המשתרכת בתחתית יחד עם מקסיקו וטורקיה, אבל היא בוודאי לא דוגמא ומופת, ביחוד לא אחרי משבר 2008. אנחנו אימצנו את המגרעות של ארה"ב מבלי לאמץ את המעלות, למעט חברות ההזנק. אנחנו מדינה לא שוויונית, עם מעמד ביניים שהוא חצי מזה של שוודיה ומעט נמוך יותר מהאמריקאי, יש לנו עוני אמריקאי.

אנחנו מתייחסים לערבים ולאתיופים כמו ששם מתייחסים להיספנים ולשחורים ואין לנו אפילו חוקים של אפליה מתקנת. יש לנו שוק מונופוליסטי וריכוזי אף יותר מהאמריקאי, הפוליטיקאים מושחתים כמו באמריקה, יש לנו לוביסטים למען אילי ההון וחברות הענק כמו באמריקה. אך מאידך אין לנו אכיפת חוק כמו בארה״ב, אין לנו עונשים כבדים על עבריינים הצווארון הלבן והמשתמטים ממס כמו בארה״ב, אחוז הכלכלה השחורה בישראל הוא יותר מפי שניים מהאמריקאית, מוסדות ההשכלה שלנו מפגרים בהרבה אחרי האמריקאים ואנחנו אפילו משלמים 10% יותר מיסים מהתמ״ג מהאמריקאים.

דפני ליף והתומכים בתנועת המחאה וצדק חברתי וכלכלי הם אנרכיסטים כי הם לא רוצים להסתפח למפלגות המושחתות ולא מוכנים להתפשר על עקרונות האתיקה והצדק. כשאתה מסתפח למפלגה אתה זקוק לתרומות של אילי ההון ואתה הופך לשבוי בידיהם. אנחנו אנרכיסטים כי אנו דוגלים בשלטון העם – דמוקרטיה – וברווחת העם, ולא באוליגרכיה פלוטוקרטית דה פקטו, רפובליקת בננות השמה ללעג את מוסדות השלטון ושולטת בהם. אנחנו אנרכיסטים כי אנו לא רוצים לאמץ את השיטות של הפרד ומשול ודוקטרינת ההלם (בהתאם לספרה של נעמי קליין) שחסידיה המובהקים ביותר הם הניאו ליברלים מהאסכולה של רייגן ובוש בארה״ב, ת׳אצ׳ר בבריטניה, פינושה בצ׳ילי ונתניהו בישראל. אצלנו האשמים הם החרדים, הערבים, המתנחלים או כל שכבה מקופחת כזאת או אחרת שהם כביכול מוצצים את דמנו. הם עושים זאת בצורה מאוד לא מוצלחת כי החרדים והערבים הם האוכלוסיות העניות ביותר במדינה. גם בארה״ב השיטה הפוליטית משסה כל פלג של האוכלוסיה נגד השני.

אובמה נמצא אי שם בין הסוציליזם לקומוניזם אליבא דרפובליקאים, כאשר את המימון שלו הוא מקבל מוול סטריט והוא לא העז לעשות דבר נגד אילי ההון והבנקים הגדולים, אבל בהשוואה לבוש הוא קומוניסט. הדמוקרטים והרפובליקאים הם תאומים סיאמיים בכל מה שקשור למשטר הניאו ליברלי, אבל הם בכל זאת נלחמים זה בזה, שלא לדבר על אימת האוכלוסיה הלבנה והווספית מהשתלטות ההיספנים והשחורים על המדינה. זה בכלל אסון שגם לומדים ספרדית בבתי הספר, עד עכשיו הרי הסתדרנו רק עם האנגלית שלנו! 1% מהאמריקאים שולט על הכלכלה, משלם את שיעורי המיסים הנמוכים ביותר ואמריקה מתיימרת להיות הדמוקרטיה הגדולה בעולם, כשהיא פלוטוקרטיה העושקת 99% מהאוכלוסיה, שבכל זאת מצביעים בשביל אילי ההון העומדים מאחורי הפוליטיקאים כי כולם רוצים להידמות אליהם ולהגשים את החלום האמריקאי, כשבינתיים הם נשחקים ורואים תוכניות ריאליטי.

המצב בישראל דומה לאמריקאי, אילי ההון והמפלגות דואגים לשסות פלג נגד פלג במקום שהמקופחים יתאחדו. העבודה, קדימה והליכוד, שינוי, ש״ס והחרדים דאגו להנציח את השלטון הניאו ליברלי, את ההטבות של אילי ההון והחברות הגדולות, את קיפוח מעמד הביניים, את התגברות העוני, תוך שיסוי פלג בפלג. כל עוד שכולם שונאים את כולם הם לא יוכלו להתאחד נגד האשם העיקרי לצרות הישראליות והאמריקאיות, הלא הם אילי ההון, פקידי הממשל והפוליטיקאים המושחתים שגרפו לכיסם מילירדים, כאשר פקידי האוצר הפריטו את החברות, הבנקים ואוצרות הטבע בנזיד עדשים לאילי ההון והלכו לעבוד אצלם במשכורות של מיליונים. בדיוק כמו שבארה״ב מתקיימת הדלת המסתובבת בין גולדמן זקס ודומיה לבין הממשל הדמוקרטי (רובין) והרפובליקאי (הנק פולסון). ומעניין שדווקא בסקנדינביה אין כמעט תופעות של הון ושלטון ומעבר בין המגזר הפרטי לציבורי והיא הכי אתית, שוויונית, עשירה, עם פריון עבודה מעולה ואיכות חיים הטובה ביותר. לעומתם, הפוליטיקאים שלנו מתעשרים כשהם עושים לביתם ובמשך שנה או שנתיים של עבודה מחוץ לממשל הם גורפים עשרות מיליונים, גרים במגדלי יוקרה, מקבלים בתים בהנחות שערוריתיות, תשלומים של עשרות אלפי דולר ל״הרצאה״, מיליונים עבור ייעוץ, עבור עבודת סרק של ילדיהם או נשותיהם, כאשר זה לא נקרא שוחד על ידי יועצינו המשפטיים.

אנחנו נקראים קומוניסטים כי אנו רוצים מדינה יותר שוויונית, לא חס וחלילה כמו ברה״מ שדווקא לא הייתה כלל שוויונית, אלא שוויונית כמדינות סקנדינביה שהן קפיטליסטיות למהדרין. אנחנו לא מאמינים באגדה של חלחול העושר והשגשוג למטה, כפי שכבר הוכיח בספריו בצורה מבריקה חתן פרס נובל ג׳וזף שטיגליץ וכפי שהמחקרים של אדוה מוכיחים. כי זאת לדעת, העשירים רוצים הכל ולא מוכנים להשאיר לנו כלום. במדד השוויוניות אנחנו בתחתית הסולם במדינות ה- OECD והמצב נעשה גרוע יותר משנה לשנה. דווקא המדינות הכי שוויוניות הן הכי עשירות, הכי אתיות, עם איכות החיים הטובה ביותר, עם הפיריון הגבוה ביותר והכלכלה הכי משגשגת. אבל ממשיכים לעשות לנו שטיפת מוח, דפני ליף קומוניסטית, הפרופסורים החברתיים קומוניסטיים, אנשי העסקים הספורים הם אנטי ביזנס, אנשי הרוח הם דון קישוטים והעיתונאים מוקצים ונתבעים בתביעות דיבה. קרנות אתיות משקיעות רק בחברות שבהן פערי השכר בין בעל השכר הגבוה ביותר לנמוך ביותר הוא 1:30, לא חס וחלילה 1:1 כמו שמבקשים הקומוניסטים, ולמרות זאת התשואה שלהן אינה נופלת מהתשואה הממוצעת של המדדים וקצב הגידול שלהם אדיר. אך כשבכנסת מועלית הצעה לחוקק חוק שהוצאות שכר של יותר מפי 50 לא יוכרו כהוצאות מוכרות לצרכי מס קמה מהומה עולמית.

כאיש עסקים אני יכול לקבוע בוודאות – אף איש עסקים לא יברח מהארץ אם משכורתו תהיה "רק" שני מיליון ש"ח לשנה במקום עשרה מיליון. הבנקים העולמיים לא מחכים בזרועות פתוחות למנהלי הבנקים שלנו, החברות הרב לאומיות לא יקלטו את המנהלים שלנו ואפילו כרישי הנדל"ן שכבר משקיעים בעיקר בחו"ל לא יעזבו אותנו. אדרבא, יש לנו יבוא של מילירדרים בגלל שאין לנו מס עיזבון ויש לנו חוקים שערורייתים המיטיבים עימם. ובאשר למנהלי ההיי טק הם רק מחכים לאקזיט בחו"ל בשביל למכור הכול. בלקסיקון של אילי ההון: קומוניסט הוא כל אחד שלא סוגד להם ולא מוכן להגיד "אהבתי את אדוני" לכל תעלוליהם. אך אם היה קם בישראל משטר טוליטרי, הראשונים שהיו נשלחים לגולג היו המחזאי יהושע סובול, יו"ר אומ"ץ אריה אבנרי, הפעיל החברתי והמרצה באוניברסיטת תל אביב יצחק ספורטא, גיא רולניק עורך דה מרקר, ברברה סבירסקי מנכ"לית אדוה, ראשי תנועת המחאה דפני ליף ורגב קונטס, אני, ואולי גם טרכטנברג...

דפני ליף חוצפנית כי היא מדברת לראש הממשלה ולשרים בגובה העיניים והיא בסך הכל בשנות העשרים שלה. היא גם נותנת לראש הממשלה "אולטימטום", והרי ידוע שנתניהו שלא פוחד מאולטימטום של אובמה והפלשתינאים, ייתקף בפחד נוראי מהאולטימטום שלה. כל הדוגלים בצדק חברתי וכלכלי הם בוודאי ובוודאי חוצפנים כי הם לא מוכנים לאמץ את המנטרה של הניאו ליברלים, את רעיון העוועים של מקסום הרווח המביא למקסום הסיכון, המינוף ועושק מחזיקי העניין, את השפיטה של האדם על פי גודל הארנק שלו, את מקסם השווא של השוק החופשי והיד הנעלמה שגרם תוהו ובוהו בכלכלה העולמית, כי במשטר הניאו ליברלי אין שוק חופשי אלא קרטלים ופלוטוקרטיה, אין יד נעלמה כי אם מניפולציות בוול סטריט. אבל זאת כמובן חוצפה להגיד זאת ומי שמעז להתבטא על פי מצפונו ספריו לא יימכרו בהוצאות הספרים, מחזותיו לא יועלו מעל בימות התיאטרון, הקורסים שלו לא יילמדו באוניברסיטה, הוא לא ימצא עבודה באף חברה ודירקטוריון ומאמריו לא יפורסמו בעיתונים, כי כל המוסדות שלנו, לרבות הממשלה מזמן עברו לרשותם של אילי ההון השולטים בכלכלה, בפקידי הממשל, בפוליטקאים, בעיתונות, בהוצאות הספרים, בטלוויזיה, תורמים לאוניברסיטאות ולתיאטראות, לאלכ"רים, לא הרבה – רק חצי אחוז מהרווח הנקי של חברותיהם אבל זה כבר מספיק בשביל לקרוא להם מיטיבי האומה. כי במדינה פושטת יד שהפריטה את עצמה עד מוות, קיצצה את מיסיה לחברות עד כלות, הרגה את מדינת הרווחה, אין לנו תקומה אלא אם כן נציית לאילי ההון ולא נתחצף. וגם אם אנו זכים כבדולח כבר יעלילו עלינו עלילות שווא.

רבים מאלפי הסטודנטים שלימדתי באוניברסיטת חיפה ואחרות, שהראיתי להם סרטים על צדק חברתי, אתיקה, הון ושלטון מהעולם ומישראל, מאלפי הקוראים שקראו את הספרים שלי, את המאמרים שלי, את האתר שלי ושמעו את ההרצאות שלי, שאלו אותי לא פעם - אם הכל כה גרוע מה אנחנו צריכים לעשות. כי לא

מספיק לבקר, צריך גם להציע פתרונות. ואכן, כתבתי עבור חבר כנסת חשוב לבקשתו הצעות חקיקה בעשרים נושאים שהוא לא עשה בהן דבר, אך הן מופיעות בספר האקדמי שלי בעברית ונלמדות בסמינריונים שלי על צדק חברתי וכלכלי. הצעתי להקים מכון לאתיקה בלתי תלוי שימומן מאחוז מהעסקאות בבורסה, עם מנהלים ללא רבב, שייתן דירוג אתי לכל החברות והמנהלים הבכירים בישראל, כך שנדע באילו חברות להשקיע לפחות מההיבט האתי. המכון גם יקבל המחאת זכויות ההצבעה של בעלי מניות המיעוט על מנת שהממשל התאגידי יהיה אכן דמוקרטי ושאילי ההון לא ישלטו בפירמידות עם אחוזים ספורים של הבעלות. החברות נשלטות היום בממשל תאגידי לא דמוקרטי כאשר מיעוט של עשרים אחוז או אף פחות שולט ברבות מהן בגרעין שליטה ובחברות הנכדות מספיקה שליטה של שלושה אחוזים, ואילו כל שאר בעלי המניות לא מאוגדים ולכן הם מהווים מיעוט. אם אנחנו, בעלי מניות המיעוט, המשקיעים בבורסה ישירות או באמצעות קרנות הפנסיה, נמחה את זכויות ההצבעה למכון האתיקה נוכל לשלוט בחברות אלה, בבנקים ובחברות ההשקעה. במחי יד נבטל את הריכוזיות במשק, כי הטייקונים לא יוכלו לעשות ככל העולה על רוחם עם מיעוט מזערי של בעלות על הפירמידות והחברות יהיו אחראיות בפני מחזיקי העניין ולא בפני הטייקונים.

ועדת טרכנטברג הציעה הצעה מהפכנית להעלות את מס החברות באחוז ל- 25% ולהפסיק את ההורדה הצפויה עד 18%. זה הסיפור הידוע על הרבי והעז. מס החברות שהיה 61% יכול לחזור ל- 30% ואף 40% על מנת שיימצאו המקורות לקיום מדינת הרווחה. יגידו לנו – 40% זה נורא, אף חברה לא תישאר בישראל. אבל מה עם ארה"ב ויפן הגובות מס חברות דומה? יחד עם זאת, הכוונה שלי היא שלא כל החברות ישלמו מס כזה – חברות שמיצאות, מעסיקות עובדים באיזורי פיתוח ויש להן ערך מוסף גבוה ייהנו מפטורים והפחתות במסגרת מפעל מאושר וכדומה. ואילו המס המירבי ייגבה מבנקים, חברות השקעה, חברות ביטוח, חברות סלולר, נדל"ן, בזק, קרטלים, גאז ונפט, חברות דלק, חברות כח אדם וחברות של טייקונים עם ערך מוסף נמוך, שמשקיעות בהשקעות ספקולטיביות ובלאס וגאס, שלא הגדילו את מספר העובדים ובוודאי שלא באיזורי פיתוח, שכל מה שהם עושים זה מעבירים בעלות על קונצרנים מאחד לשני, עם הלוואות מהבנקים ומהציבור הרחב. אין שום סיבה להוריד לחברות אלה את שיעורי המיסוי והביטוח הלאומי בשביל להעשיר את הטייקונים עוד יותר ולחלק משכורות עתק של מיליונים למנכ"לים.

המספרים מוכיחים שבשיעורי מיסוי כוללים גבוהים כאחוזים מהתמ"ג כמו בסקנדינביה התעשיה והכלכלה משגשגים, שיעור השוויון גבוה ויש מדינת רווחה: כמו בדנמרק: 49%, שוודיה: 48%, צרפת: 46%, נורווגיה ופינלנד: 44%, גרמניה: 41%, הולנד: 40% - לעומת ישראל: 37%. לא שמעתי שאזרחים וחברות בורחים מסקנדינביה בגלל המיסוי הגבוה, בין השאר כי איכות החיים בארצות בהן שיעור המיסוי גבוה מאשר בישראל

היא הגבוהה בעולם. למשטרים הניאו ליברלים שלנו לא איכפת כלל מרווחתם של שמונים עד תשעים אחוזים מהעם, כי הם דואגים רק לרווחתם של המאון והאלפיון העליון, כשראשי המשטר וחלק מפקידיו מקבלים תרומות וג'ובים בסכומים גבוהים הנופלים בהרבה מההטבות שהם נותנים לטייקונים. זאת ההשקעה האופטימלית – מיליונים בודדים לאנשי שלומנו על מנת לקבל הטבות במיליארדים בהפרטה שלוחת רסן בנזיד עדשים, במכירת חיסול של מחצבי המדינה, בהורדת מיסים דרסטית לחברות ובודדים, בהטבות מס מפליגות וכשנתפסים המושחתים עושים עימם עיסקאות כופר שאף אחד לא יודע על קיומן, החברה סולחת למושחתים והם הופכים לגיבורים ומודל לחיקוי.

ומה הבשורה הגדולה של ועדת הריכוזיות – להפריד אחזקות ריאליות ופיננסיות. זאת, כאשר הריכוזיות בישראל היא למעלה מ- 40% לעומת כ- 30% בצרפת ובשוויץ, כ- 20% בנורווגיה, פינלנד, גרמניה ואיטליה, מעט יותר מ- 10% בשוודיה וספרד והרבה פחות בבריטניה. כאמצעי למזעור השלטון ללא מיצרים של בעלי השליטה בחברות הריכוזיות שלהם, הצעתי להקים מועצה מפקחת לצד מועצת המנהלים שתתן ייצוג הולם למחזיקי העניין ולהפוך את הדירקטורים החיצוניים לעצמאיים באמת תוך חזרה למודל הקודם של חברות הדירקטורים רק בשני דירקטוריונים על מנת שלא יהיו דירקטורים סדרתיים. 30% מהדירקטורים בגופי ההשקעות ובבנקים הם בפוטנציאל לניגוד עניינים. עכשיו מגלים פתאום כי גופים מוסדיים בבעלות טייקונים ופירמידות נוטים להצביע כמעט אוטומטית בעד האינטרס של בעלי השליטה. אך אני כבר התרעתי וכתבתי על כך אירועים וספרים לפני עשור, לאחר שחוויתי על בשרי את ניגודי העניינים של הדירקטורים. אמור לי מי מחוקק את חוק החברות ומי יועץ למחוקקים ואומר לך מה יהיה כתוב בחוק ואת האינטרסים של מי הוא ישרת.

אין טעם איפוא בועדות הקמות חדשים לבקרים העושות טלאי על טלאי ושומה עלינו לשנות את כל השיטה, על פי מצע תנועת הרפובליקה השניה שכתבתי לפני מספר שנים והתפרסם ברבים ובאתר שלי, הגורס שינוי כולל של השיטה בתנועה חוץ פרלמנטרית שתאחד את הרוב העשוק במדינה ותחרוט על דגלה צדק חברתי, כלכלי, שלטוני וסביבתי, הפיכת מעמד הביניים ל- 50% מהאוכלוסיה והורדת שיעור העוני ל- 10%, ניתוק קשרי הון ושלטון ואיסור המעבר מהסקטור הציבורי לפרטי, הנהגת מיסוי פרוגרסיבי וצודק, כל זאת כמו במשטרים הנאורים במדינות ה- OECD, תוך איזון בין כלכלת שוק חופשי לרגולזציה, איזון בין האינטרסים של כל מחזיקי העניין, עם תקציב מאוזן וחוב לאומי נמוך, שינוי שיטת הממשל, הפרדת הדת מהמדינה, לימודי ליבה ושירות צבאי או לאומי לכל האזרחים, ושינוי בנורמות החברתיות והציבוריות.

אם דפני ליף והמצדדים בצדק חברתי וכלכלי בישראל נקראים אנרכיסטים, קומוניסטים וחוצפנים, עלינו לזכור כי כל מי שהביא לשינויים של ממש בישראל ובעולם כונה בעבר בכינויים דומים, כי האמת נראית בהתחלה הזויה, בהמשך היא נקראת אויבת העם, אך בסופו של דבר היא הופכת לנחלת הכלל ולדבר המובן מאליו. ועל מנת להגיע ליעדי השוויון והשגשוג עבור כולנו ולהשיג צדק חברתי, כלכלי, שלטוני, חינוכי וסביבתי, עלינו לאמץ את הצעדים המתבקשים לאלתר, גם אם הם נראים לכאורה דרסטיים, אך יש לעשותם בצורה הוליסטית אם אנו **חפצי חיים!**

אחריות אבסולוטית מהשריפה בכרמל ועד דיכוי תנועת המחאה

המבחן האולטימטיבי למנהיגות של פוליטיקאים, עובדי ציבור ומנהלי עסקים הוא ביכולת לקחת על עצמם אחריות אבסולוטית לעמידה ביעדים של הארגונים עליהם הם מופקדים. בתי הספר לניהול עוסקים הרבה בסוגיית האחריות, אך רק במבחן המעשה ניתן למצוא לה פיתרון. מבקר המדינה מחלק את האחריות לאחריות מיוחדת ומיניסטרילית, אולם אני מכיר רק אחריות אחת – אחריות אבסולוטית. עוד בתחילת הקריירה הניהולית שלי נתקלתי בתופעה שקולגות וכפיפים השתדלו למזער את האחריות שלהם, להבדיל מהסמכות ומתנאי השכר שאותם הם השתדלו להשיא. כשהייתי מופקד על התחומים העסקיים של חברת היי טק גדולה, באו אלי המנהלים שדיווחו לי ותרצו אי עמידה ביעדים בכוח עליון. אם משרד הביטחון הפסיק לשלם לספקים לא ניתן כמובן לעמוד בתנאי הגביה, אם מדינה דרום אמריקאית פשטה את הרגל לא ניתן לקבל את התמורה למערכות שסיפקנו להם, ואם יש אינפלציה של 500% לשנה לא ניתן לשמור על הערך הריאלי של רזרבות החברה. בצוק העיתים מצאתי את התשובה לתירוצים למיניהם וקבעתי מונח 'חדש' - "אחריות אבסולוטית". לקחתי על עצמי והטלתי על כל הכפיפים שלי אחריות אבסולוטית לעמידה בכל היעדים למרות הכוח העליון, המעורבות של גופים אחרים שלא בתחומי הסמכות שלנו, והקשיים האובייקטיביים שהתמודדנו אתם. הרעיון היה להחליף את האנרגיות מאנרגיות שליליות לחיוביות.

התישבתי עם כל אחד מהם וניסינו למצוא פיתרון לכל בעיה במקום למצוא תירוץ לכל מחדל. כך למשל, אם משרד הביטחון סגר את הקופה, פיתחנו קשרים כל כך טובים עם עובדי המשרד ומנהליו שלגבינו הם היו עושים יוצא מהכלל ומשלמים לנו בלי שוחד והטבות כלשהן. אם מדינה דרום אמריקאית פשטה את הרגל מצאנו גורם המומחה לבעיות אלה (שלימים הפך לטייקון) שמצא את הדרך להשיג לנו את התמורה בברטר עם תספורת סבירה. בתקופת האינפלציה של מאות אחוזים לשנה, התקשרנו עם אחד הבנקים המובילים וביחד השקענו במכשירים פיננסיים מתוחכמים עם ביטחון מלא ותשואה נאה, וכך לא רק ששמרנו על הערך הריאלי של הרזרבות אלא גם היינו הגורם המרכזי לרווחיות החברה. אם לקוח עיקרי ביטל פרויקט מפתח שבועות לפני הנפקה ראשונה בוול סטריט שכנענו את החתמים בשקיפות מלאה שניתן למצוא תחליפים לפרויקט שלא יפגעו לאורך זמן בתחזיות שלנו והצלנו את ההנפקה. באותה הרוח לקחנו על עצמנו להבריא את הפעילות האזרחית בניגוד לכל הסיכויים אחרי שההנהלה הקודמת הביאה את החברה אל סף פשיטת רגל, הנפקנו אגרות חוב למחקר ופיתוח ברווחיות שיא למרות שהחברה האחות זייפה נתונים של הנפקת אג"ח המו"פ שלה, בשערוריה שנתגלתה כמה ימים לפני שהתחלנו בהליך ההנפקה, הבאנו הזמנה ממדינה במזרח אסיה למרות

משא ומתן בתנאים בלתי אפשריים שנמשך למעלה מחודש ימים, ועוד. מנהלים שהמשיכו לחפש תירוצים וגלגלו את האשמה מהאחד לשני פוטרו באופן מיידי, כך שכל העובדים הבינו את המסר ועברו למצב של שיתוף פעולה במקום עימות והתחמקות. כך הפכנו במהרה לגורם המרכזי ברווחיות החברה.

אני מודה ומתוודה שלא המצאתי את הפטנט של האחריות האבסולוטית. רבים וטובים ממני פעלו על פי אותה ההנחה והגיעו להישגים פורצי דרך בהיסטוריה. צ'רצ'יל החליט לעמוד איתן אל מול המתקפה הנאצית לעומת המדיניות התבוסתנית של הצרפתים שנכנעו ללא תנאי. דנמרק הצילה את כל יהודיה לעומת הרומנים ששיתפו פעולה עם הנאצים וטבחו בין השאר את רוב המשפחה של אשתי. בן גוריון החליט על הקמת המדינה ברוב של קול אחד כשחלק ניכר מההנהגה היה משוכנע שלא ניתן להילחם כנגד העדיפות המספרית והטכנית של הערבים. רבין ניצח במלחמת ששת הימים שהפכה לניצחון הכביר ביותר בהסטוריה, אחרי שכל צבאות ערב נלחמו בנו למרות שלא היה לנו אפילו מטר אחד של אדמה כבושה ואף אחד לא חשב להקים מדינה פלשתינית בגדה או בעזה. המנהלים והיזמים של הכלכלה הריאלית בישראל כסטף ורטהיימר וגיל שוויד הקימו תעשיה לתפארת עם יצוא, תעסוקה, ציונות ורווחיות, ואף פעם לא האשימו את הבעיות האקסוגניות כמו חלק מהטייקונים שלנו על מנת לתרץ תספורות, שמיטת חובות ומיסים. אנשי העשייה הגדילו ראש, לקחו אחריות אבסולוטית, פתרו את הבעיות הקשות מנשוא ולא הסתתרו מאחורי תירוצים של גורל, כוח עליון, אל נוקם ונוטר, ועוד תירוצים של אנשי המחדל, שנועדו לטשטש את העובדה שהם נכשלו כישלון מכפיר בהשקעות שלהם בלאס וגאס, רוסיה והונגריה, בבנקים שוויצרים, למרות העצות של הבאבות, למרות מינופים שערורייתים שלהם על חשבון קרנות הפנסיה שלנו והתספורות.

יש לי נגיעה אישית במאורעות השריפה על הכרמל ובעקבות המחדל אף כתבתי את מאמרי הראשון על הצורך לשנות מהיסוד את שיטת הממשל. אני לא מאמין בניסים, אבל ה"ניסים" שהיו לנו בשריפות הקודמות בכרמל נגמרו בחודש דצמבר 2010. למזלי הטוב או הרע אני גר על גבול פארק הכרמל בבית עם נוף מרהיב ליער ולים, שנתן לי את ההשראה לכתוב את עשרת הספרים שפרסמתי בעשור האחרון. איני זקוק לבית בפרובנס או בטוסקנה כי חיפה היא לא פחות יפה מכל מקום אחר בעולם. אך אליה וקוץ בה. מדי כמה שנים אנחנו נאלצים לפנות את הבית כי השריפה מאיימת להבעיר את ביתנו. חיברתי נוהל שריפה ואני מתורגל לפנות את הבית עם כל התכולה היקרה לנו תוך עשר דקות. 44 הקורבנות יכלו להפוך בקלות ל – 444 קורבנות כי רוב הכרמל משיק ליערות ואין עד היום פיתרון יעיל למלחמה בשריפות. נתניהו הצטלם יפה מאוד כמציל האומה וגייס אפילו מטוסים מטורקיה, אבל עד היום לא מצא את הדרך איך להימנע משריפות ואיך להילחם בהן כפי

שקובע דו״ח מבקר המדינה, ובכוונה אני אומר נתניהו כי הוא האחראי האבסולוטי הראשי לאסון בסדר גודל כזה בכך שלא עשה דבר על מנת למנוע אותו.

ניתן היה לצפות שבממשלה של כארבעים שרים וסגני שרים יימצאו אנשי מעש שיפתרו את כל תחלואי ארצנו, אך קרה ההיפך. הממשלה היא כה גדולה לא בשביל לפתור את הבעיות אלא על מנת להנציח את שלטון הליכוד. באשר לאחריות אלי ישי, אני כבר הולך לאיבוד עם כל האפולוגטיקה של המפלגות החרדיות, אם האסון קרה בגלל שכל עם ישראל עוד לא חזר בתשובה או בגלל שהתפילות של האברכים למען צה״ל ולמען הביטחון שלנו נתקעו באמצע הדרך. השקפת העולם שלי בדיוק הפוכה משלהם, הם מאמינים שהכל בידי שמיים ואני מאמין שהכל בידי האדם. ידוע לי כמובן שאני עושה הפשטה ויש תמיד מקום למזל או חוסר מזל, לכוח עליון או לתנאים אוביקטיביים, אבל הנחת העבודה היא שהכל נתון בידי וכך אני פועל וזה יוצר הרבה יותר ניסים מאשר אם הנחת העבודה היא שהכל בידי שמיים וכל מה שנותר לעשות הוא להתפלל. אין לי כל טענות לשר הפנים, רק עצה קטנה – אם היית עושה רק עשירית מהמאמץ שהפעלת לטיהור שמך ולגלגול האחריות למשרד האוצר בפתרון בעית הכבאות בישראל, היית מצליח בלי ספק למנוע את האסון. באשר לאחריות המשרד לבטחון פנים, הרי ברור שהם לא אחראים למחדל, הם לא הורו לאוטובוס לעלות בכביש השריפה, וגם לא אחראים למצוא את הפורצים שפרצו לביתי ולאינספור בתים.

לפלא בעיני איך התגייסו מאות לעזרתו של שר האוצר היקר שלנו, לרבות עיתונאים, אנשי עסקים ושופטים. אריסטו לימד אותי שהידידות הזכה ביותר היא ידידות שאינה תלויה בעבר, אם כי אמי אמרה לי מגיל אפס שהכל אינטרסים בחיים. האוצר בוודאי לא אחראי לשום דבר. סליחה, הוא אחראי לכך שמצבה של ישראל טוב בהרבה משל אירופה, ובכל זאת הייתי מתחלף היום במצבן של גרמניה, צרפת וסקנדינביה למרות משבר היורו והאיחוד האירופי. זו זריית חול בעיניים שנועדה לטשטש את העובדה שמצבו של מעמד הביניים ותשעים אחוז מהעם נשחק קשות מאז שנת 1996 בגלל המדיניות הניאו ליברלית של הליכוד וגרורותיו – קדימה, שינוי ועצמאות. המעמד הבינוני ירד פלאים ל- 28% מהאוכלוסיה, פחות אפילו מארה״ב הלא שוויונית, וכמחצית מהשיעור בשוודיה – 47%, שהיא אכן מדינה דמוקרטית הדואגת לרווחת העם ולא לרווחת העשירים. בישראל, מצבם של הטייקונים, האלפיון העליון, המאון העליון ואפילו חלק מהעשירון העליון השתפר בהרבה, רווחיות החברות השתפרה ללא הכר אחרי שמס החברות ירד מ- 61% ל- 24%, מס המעסיקים של 7% בוטל, ההפרשות לביטוח לאומי של המעסיקים ירדו מ- 16% ל- 5%, כשבאירופה ובארה״ב משלמים המעסיקים 50% יותר הפרשות. במקביל ירדו מיסים אחרים וניתנו פטורים לכל אנשי שלומנו, קרי לאלה שחלק מראשי האוצר והפוליטיקאים האתיים ילכו לעבוד אצלם כשהם מסיימים להוריד להם את

המיסים, לחוקק חוקים עם חורים שיסייעו להם להתחמק גם ממעט המיסים שנשארו, ולהפריט את המדינה בנזיד עדשים. אך יש לנו ממשלה ושר אוצר חברתיים, שאימצו את דו"ח טרכטנברג המהפכן שהעלה את מס החברות באחוז אחד. ואפרופו טרכטנברג הרואה את עצמו כפעיל חברתי, אזכיר לו את האמרה של המפגינים "הלא נחמדים" בבואנוס איירס, אחרי שארגנטינה פשטה את הרגל בעקבות אימוץ המדיניות הניאו ליברלית של קרן המטבע הבינלאומית בראשות סטנלי פישר ועל פי דוקטרינת ההלם של מילטון פרידמן, יועץ נתניהו ופינושה: Que se vayan todos. ולמי שלא בקי במאמע לושען של הארגנטינאים: שיסתלקו כולם...

הדרך להימנע מאסונות כמו השריפה בכרמל, מהאסון הבא של מיכל האמוניה, מהאסון של הרכבת הבוערת, מהאסון של אלפי הטילים שינחתו מאירן, מהתמוטטות הכלכלה העולמית, בארה"ב, אירופה וישראל, מהפערים החברתיים ההולכים וגדלים החותרים תחת לכידות העם, ועוד הרבה אסונות שהממשלה היקרה שלנו עוד עלולה להתמודד אתם היא בלקיחת אחריות אבסולוטית המחייבת את השרים לשבת יחדיו ולפתור בעיות במקום לגלגל האשמות, לאמץ את עיקרון ההאנשה לפיו עלינו לחשוב מה היה קורה אם אני הייתי הקורבן בשריפה או בהונאה, לשנות את התפישה האידיאולוגית הניאו ליברלית של הישרדות החזקים (קרי האוליגרכים) ולחשוב כי "כולם היו בני", כמו שקורה במדינות תרבות עם מדיניות חברתית באירופה הצפונית והמרכזית. ושלא יגלגלו עיניים לשמים שרי ופקידי האוצר, המועצות והועדות המייעצות להם, שאם נאמץ את עקרונות הצדק החברתי אנחנו נהפוך ליוון, ספרד ואיטליה. בארצות אלה הפערים החברתיים גדולים בהרבה מאשר בגרמניה, צרפת וסקנדינביה המצליחות גם להיות יותר שוויוניות, יותר אתיות, יותר עשירות וחרוצות, יותר דמוקרטיות ועם איכות חיים יותר טובה ממדינות הדרום. אך הניאו ליברלים ממשיכים עם זריית החול בעיניים, כי לנו יש הוצאות בטחון הגדולות בהרבה משלהם, בה בשעה שהן ירדו מ- 35%-30% מהתמ"ג בשנים 74-76, 30%-15% בשנים 1968-1990, לפחות מעשרה אחוזים בעשור הנוכחי. הבטחון לא מהווה לפיכך מניעה לקיום מדינת הרווחה.

לכל כלכלן מתחיל ברור כי הקשיים שלנו נובעים בראש וראשונה מהקיצוץ הדרסטי במיסים. במדינות הרווחה שיעור המיסוי גבוה בהרבה מאשר בישראל, אך הן משגשגות הרבה יותר מאיתנו, יש להן כלכלה לתפארת, עם משקיעים מקומיים וזרים, עם מדיניות רווחה. בדנמרק שיעור המיסוי הוא 49% מהתמ"ג, בשוודיה – 48%, בצרפת – 46%, בנורווגיה ופינלנד – 44%, בגרמניה – 41%, בהולנד – 40% ובישראל... 37%. ובמקום להאשים את עצמם מאשימים את המחאה החברתית. כי הרי בגללה פוטרו אלפי עובדים, נשחקה רווחיות החברות ואנחנו שוקעים במיתון עמוק שיחייב קיצוץ של ... התקציבים החברתיים. אין לזה כמובן כל קשר עם המציאות, מי שנתן למונופולים ולקרטלים להגיע לרווחי עתק הן הממשלות הניאו ליברליות משנת 1996, ואף

שמעתי לאחרונה אנקדוטה מעניינת כי הירשזון הזכור לטוב הוא זה שביטל את הפיקוח על הקוטג' ואיפשר למחירים להשתולל. אך כמו שהיהודים אשמים ברצח ישו וכמו שהאנוסים אשמים בהשחתת המידות של הרוב הנוצרי הותיק, כך אשמה המחאה החברתית בכל הצרות שלנו. האנטישמים אומרים שהמשבר העולמי והתמוטטות המניות בוול סטריט היא מזימה יהודית, וכמו שאין קשר בין המשבר העולמי ליהודים, כך אין קשר בין המחאה למיתון, אך זה מסייע להקטנת התמיכה בצדק חברתי. הפרד ומשול, היא סיסמת הממשלה שלנו, היהודים נגד הערבים, החילוניים נגד החרדים, היונים נגד הניצים, וכולם נגד המחאה החברתית.

יש לנו בחסדי האל קואליציה מקיר לקיר, המייצגת את אליטות ההון, כשמונים אחוז מהכנסת (אך פחות משמונה אחוזים מהעם), חלק מהמתנחלים ומהחרדים, החוששים מפינוי מאחזים וביטול חוק טל. התאחדו לנו רגע אחד לפני הבחירות כל אלה הפוחדים לעמוד אל מול משפט הבוחר. נתניהו וחבריו בקואליציה לא מפחדים מיאיר לפיד שהוא בבואה של אביו, שגם הוא לא עשה דבר בשביל אלה שבחרו בו, ואודה על חטאי – גם אני הצבעתי עבורו. הם לא מפחדים ממפלגת העבודה הסמוכה על שולחנה של ההסתדרות החדשה, שכמו הלייבור החדש והדמוקרטים החדשים, משדרת על גל אחד עם הטייקונים והועדים החזקים. הם בוודאי לא מפחדים ממרצ הממשיכה לדבוק בעקרונות היוניים שלה במזרח תיכון חדש המוכיח שהם טעו לאורך כל הדרך, כאשר בכל השטחים שנסוגונו מהם קמו קיני טרור – בעזה, בלבנון, ברשות של ערפאת וחבר מרעיו, בסיני, והגבול השקט היחידי הוא גבול סוריה שם לא נסוגונו כלל. נתניהו גם לא מפחד מהניצים שגם בהם בגד כשהסכים לעקרון שתי המדינות ומהחרדים שרוצים מדינה תיאוקרטית. יש לו רק פחד אחד והוא מפני תנועת המחאה שבקיץ האחרון אחדו סביבם 87% מהציבור בישראל. תוך פחות משני עשורים הצליחו הניאו ליברלים לעשוק כמעט את כל האוכלוסיה ואם היא תתאחד כפי שקרה בקיץ האחרון ויימנעו מאלימות ותימצא להם מנהיגות ראויה הם יוכלו לסחוף אחריהם למעלה מחמישים אחוזים מהציבור בתנועה עממית כפי שעשה דה גול ולהקים רפובליקה שניה בישראל, על פי מצע דומה לזה שכתבתי לפני מספר שנים, הדוגל בשינוי כל אידיאולוגית הממשל והפיכת ישראל למדינת רווחה אחראית, שתדאג לעם במקום לטייקונים, לתעשיה הריאלית במקום לספקולנטים, לציבור הנושא בעול במקום למוצצי לשד הממשל.

כיום, קיימת מדיניות מכוונת לשבירת תנועת המחאה וניטרול ההשפעה של הדוגלים בצדק חברתי, תוך לקיחת אחריות אבסולוטית של הממשלה, המשטרה (ישראל ביתנו, קדימה, עצמאות וליכוד חד הם), אליטות ההון, המדיה המגוייסת בשירות אילי ההון בעלי המדיה, ואפילו ארגוני אתיקה המחלקים פרסים לגיבורי יום האתמול כי חלף במקום לגיבורי הצדק החברתי כדפני ליף, איציק ספורטה, גיא רולניק, יואב יצחק ואריה אבנרי. במאמר קודם התייחסתי לתגיות שמתייגים בם את הדוגלים בצדק חברתי "אנרכיסטים, קומוניסטים

וחוצפנים״, ואם ראשי תנועת המחאה לא יבלמו את זעם המפגינים ולא יקחו אחריות אבסולוטית למניעת אלימות בכל מחיר, הם יספקו את הדלק לאוטו דה פה, שיבעיר את התנועה, ראשיה, דיווחיה וספריה. ובמקרה הקיצוני - אם ראשי הממשל והאליטות לא יצליחו לשבור את תנועת המחאה וירגישו שהם מאבדים את השלטון, הם יאפשרו הקמת דיקטטורה פשיסטית נוסח פינושה, יקיר נפשו של מילטון פרידמן מורו ורבו של נתניהו. אני בכוונה משתמש במונח אוטו דה פה, גם בגלל המוצא שלי ועוד יותר בגלל הספרים הנפלאים של בנציון נתניהו, האבא המשכיל והמבריק של - , אותם קראתי לאחרונה על דון יצחק אברבנאל, תולדות האנוסים והאינקוויזיציה, אך בעיקר בגלל האמונה שלי שהמחאה לא תיגמר בטוב, האלימות של המשטרה או השבאב המתלהם תגיע במהרה לאובדן חיי אדם (וכבר היו דברים מעולם), או להתאבדות בשריפה של אחד המפגינים. וזה מחזיר אותנו לאסון השריפה בכרמל, כי האש שהתחילה בכרמל עוד לא כובתה, הגחלים עוד לוחשות, היא תשוב ותבער באסונות המתרגשים עלינו תחת ההנהגה המייצגת את הכנסת אך לא את העם העשוק, תנסה לכלות את תנועת המחאה, הסכנה היחידה למשטר הניאו ליברלי המסואב. ואולי יקרה הנס בעקבות ׳תפילות׳ אבירי הצדק החברתי ורגע אחד לפני האסון - הוא יימנע, אם אנו **חפצי חיים**.

הסיוט של יוליה – סטירה בענייני דיומא

קוראים לי יוליה, אני עובדת קבלן בניקיון במשרדו של הטייקון פילנתרופ והיה לי הלילה סיוט נוראי ומתוק כאחד.

אני סובלת מפגם גנטי, אני ישרה כמו סרגל ובגלל זה עליתי ארצה כי לא יכולתי לסבול את השחיתות ברוסיה.

אמרו לי שיש שופטים בישראל ובאמת פילנתרופ זוכה כבר שלוש פעמים מחמת הספק ושילם פעמיים כופר.

פילנתרופ זה לא שמו האמיתי, אך קוראים לו כך כי הוא מבצע בחינם תספורות לחבריו, נושיו ובעלי האג״ח שלו.

הוא כמובן לא יודע שיש לי תואר בספרות אנגלית וצרפתית מאוניברסיטת מוסקבה כי אני תמיד עם המטאטא.

גם חבריו הפוליטיקאים ופקידי הממשל, הפוקדים את משרדו ויוצאים עם מעטפות שמנות, מאמינים בשלטון החוק.

הם מזוכים חדשים לבקרים כי יש להם עוזרים נאמנים המוכנים לקחת על עצמם את אשמתם והשופטים מאמינים.

בכלל, יש שופטים המאמינים לסיפורי בדים של נאשמים המדברים בעברית גבוהה ומשתייכים לאליטות משותפות.

יש לנו במדינה הפרדת רשויות בין אלה שיש להם רשות לעשות הכל לאלה שיש להם רשות רק לסבול בשקט.

המנהיגים שלנו ופקידי האוצר נוקטים במדיניות חברתית מאוזנת – לוקחים מעט מהרבים ונותנים הרבה למעטים.

הלילה חלמתי סיוט נוראי שכיסה אותי בזיעה קרה אך במקביל הייתה לי הרגשה עילאית שמעולם לא חוויתי.

הסתובבתי עם הסרבל והדלי ופתאום צנחו עלי מאות אלפי דולרים בשטרות של דולר עד שכיסו את כל גופי.

עוד לא הספקתי להתאושש ונפלה עלי מעטפה עם כרטיסי הפלגה לכל המשפחה לשיט תענוגות מסביב העולם.

בסיוט פגשתי אנס סדרתי שמחלו לו על הפשעים שביצע כי השופטת קבעה שאין לו מבנה נפשי של אנס וסוטה.

התידדתי עם רוצח ילדות שיצא זכאי כי טען להגנתו שנתקף באי שפיות זמנית בכל פעם שרצח אחת מקורבנותיו.

הכרתי נהג שדרס וברח שסיפר לי כי דנו אותו למאסר על תנאי כי דרס רק זקן חרדי שאינו מהאליטות.

עשה עלי כתבה עיתונאי שקיבל רק עבודות שירות על פרסום מסמכים סודיים כי הוא לפחות אמיל זולא.

במסעדה יוקרתית פגשתי איל הון פושט רגל שהצליח להעביר למשפחתו מאתיים מיליון ולהעלים מס כחוק.

לפתע עמדתי מול מחשב וכשהתחלתי לשוטט בו ולחפש איים יווניים התבשרתי שזכיתי בפרס של מיליונים.

את הפרס נתן לי קבלן ידוע בזכות אבות, כי אבי היה אסיר ציון בגולגים של הק.ג.ב. בסיביר ומת שם מקור.

עוד זה מדבר וזה בא לבשר לי כי קיבלתי הזמנה להרצות בארה״ב במחיר של חמישים אלף דולר להרצאה.

במקביל קיבלתי בקשה לייעץ לחברה בטחונית גדולה עבור מיליון דולר כי אני מומחית לספונג׳ה ודטרגנטים.

נקראתי לנשיא שאמר שאם היו מבקשים מהטייקון להגדיל את התמלוגים הוא היה עושה זאת מרצונו ולא בכפיה.

קיבלתי את פרס ישראל לספרות כי נשמרתי לא לכתוב על צדק חברתי וכלכלי אלא רק על השואה והסכסוך.

בכל מקום הרעיפו עלי כספים, כבוד וכיבודים בגלל שאני עובדת מצטיינת ומסתפקת בשכר המינימום שלי.

אך בגלל הפגם הגנטי שלי דחיתי מכל וכל את כל הפרסים כי ממש סבלתי מכל הטוב שקיבלתי שלא כדין.

התעוררתי בבוקר בשעה שש בדירת החדר של המשפחה בפלורנטין, לבשתי את הסרבל ועליתי לאוטובוס.

בדרך ראיתי איך השוטרים עורכים פשיטה על מאהל המחאה ושוברים ידיים ורגליים לפעילים החברתיים.

באיי התנועה שרפו את עצמם כמה מיואשים שקצה נפשם בחייהם כי אין להם עבודה אפילו בניקיון.

הגעתי לעבודה ובירכתי את האל הטוב כי אני חיה בישראל שיש בה שופטים, צדק חברתי ודין זהה לעשיר ולעני.

צדק ואתיקה הוליסטיים בכל תחומי החיים

הפוסל במומו פוסל וכך רבים מאנשי העסקים הלא אתיים מנסים בכל מאודם למצוא פגמים בהתנהלות אנשי עסקים אתיים על מנת להוכיח שכולם מושחתים והכל אפור ממילא. אם הפריטו לי חברה ממשלתית בחצי חינם ואיש הממשל שדאג לכך עובר לעבוד אצלי במשכורת של מיליונים זה כמובן חוקי ולא פחות אתי מההתנהלות של איל הון שקיבל פטור ממס במפעל המאושר שהקים בגליל. ג׳פרי וויגנד, גדול המתריעים בכל הזמנים שחשף כי חברות הטבק מכניסות חומרים ממכרים לסיגריות והסב להן נזקים במילירדים הוא הרי גונב מחנויות כי ביטל שיק של פותחן קופסאות מקולקל שרכש בארבעים דולר. ובכלל לא מזיק לאסוף תיק בדרכים חוקיות כמובן על המתחרים ולדעת מי בוגד באשתו, מי צורך סמים ובניו של מי השתמטו מצה״ל. אם אתה נואם בבורסה על ההשלכות האתיות של המשבר הכלכלי העולמי, אתה עושה זאת על מנת לקדם את מכירות ספרך, אך אם אתה נואם ומקבל עשרות אלפי דולרים להרצאה מחברות שסייעת להן כשר או שאתה עתיד לסייע להן בתפקידך הציבורי הבא זה בסדר. כולם מושחתים ממילא ומה כבר רוצים ממך כשאתה מנסה למקסם את הרווח כמחוייב מהיעדים של התאגיד שלך.

אין ולא יהיה אף פעם איש עסקים שיתנהל בכל הקריירה שלו בצורה אתית, כמו שאין גם אדם שלא שיקר מעולם ולא עבר עבירת תנועה בחייו. אך יש בכל זאת הבדל תהומי בין נהג הנוסע במהירות של 120 קמ״ש בכביש המהיר כשהוא ריק לבין נהג הנוסע באותה המהירות בתוך העיר ודורס אישה זקנה. בשני המקרים הנהגים עוברים על החוק, אך זה לחלוטין לא נמצא בשטח האפור. ככל שאני עוסק יותר באתיקה, נתקל במאות דילמות אתיות ומלמד אלפי סטודנטים אני מגיע למסקנה שעולם העסקים אינו אפור אלא שחור ולבן. יש אנשי עסקים מושחתים הלוקחים שוחד גלוי או סמוי שבמרבית המקרים אינו מתגלה ויש אנשי עסקים ישרים כסרגל. יש מנהלים שאינם מכבדים את ההסכמים שחתמו עליהם, עושקים את עובדיהם ומתנהגים אליהם בגסות, מרמים את הלקוחות, מפגרים בתשלומים לספקים ושופכים לקישון את כל הפסולת של מפעליהם ואילו אחרים מכבדים גם הסכמים בעל פה, מתייחסים בכבוד לעובדיהם, לא ממהרים לפטר אותם גם בעיתות מצוקה, מספקים את המוצרים בהתאם למפרטים, כאשר האתיקה והקיימות הם נר לרגליהם. הם אולי לא תורמים לקהילה מחצית האחוז מרווחיהם ומצטיירים כגדולי הנדבנים אך הם מרוויחים ביושר את כל רווחיהם, כך שאין גם צורך בתרומות המתוקשרות שלהם.

על מנת להגיע אל שורש הבעיה, יש צורך לחזור למקורות. מה הסיבה לקיומה של חברה עסקית ומה הסיבה להיותי איש עסקים? אם הסיבה היא אך ורק למקסם את הרווח זה ממילא יביא אותי למחוזות לא אתיים בעליל גם במישור העסקי וגם במישור האישי. אם אני רואה את עולם העסקים כמשחק פוקר שבו מותר לבלף ולעשות כל דבר על מנת לנצח, מותר יהיה גם לי לבלף, להעתיק ואף לרכוש תואר בכסף מלא, מותר גם לרמות את הבעל או האשה, החבר והמדינה. האתיקה היא הוליסטית אך כמובן לא מוחלטת. יבואו המקטרגים ויאמרו שאוסקר שינדלר בגד באשתו והציל אלפי יהודים ואילו אייכמן היה איש משפחה למופת, אך אלה היוצאים מהכלל, כי אם הכלל הוא תפוש ככל יכולתך אין זה נעצר בעולם העסקים וגולש גם לחייך הפרטיים. זאת ועוד, אם אתה עושק את בעלי מניות המיעוט ומעגל פינות בעמידה במפרטים סופך לרמות גם את בעלי השליטה ולזייף את הדוח״ות הפיננסיים שלך. על כן, המבחן האולטימטיבי לכל מנהל הוא האם אתה אתי אם לאו. זו פרשת הדרכים שממנה נובעת כל הווייתך. ולא מקובלת עלי תסמונת משה דיין שכל עוד אתה רמטכ״ל מוצלח אתה יכול לגנוב עתיקות ולהטריד מינית את הפקידות שלך. ואם אתה אתרוג הרוצה להחזיר שטחים מותר לך לקבל שוחד מחבריך אילי ההון.

היום מבצעים בדיקות אין ספור לפני שמגייסים מנהל חדש, סטודנט למנהל עסקים או קצין גבוה. בודקים את רמת המשכל, את הציונים שלו בתנ״ך ובגיאוגרפיה בבגרות, והאם הוא מנהיג מלידה. אך לא עושים את הדבר האלמנטרי שהוא בדיקת האתיות של המועמד. קודם כל צריך לקבוע אם האדם אתי או לא ומתוך המועמדים האתיים לברור מי הכי מוכשר ומתאים לתפקיד. אם לא עושים זאת מגייסים לארגון אנשים כניק ליסון, ז׳רום קרביאל, אתי אלון או משקיעים בחברות כליהמן ברדרס, AIG ואצל ברני מיידוף. הסינון האתי הוא תנאי ראשוני לכל בדיקה, גם ברמה של דירקטורים, מנכ״לים או רמטכ״לים. ואין לפחד שלא יהיו מועמדים, יש מאגר עצום של מנהלים אתיים שכיום לא מגיעים כלל לעמדות מפתח כי הן נתפשות במקרים רבים על ידי אנשים כוחניים, תאבי בצע, גסי רוח, הרומסים ברגל גסה כל ערך וכל אדם ומאמינים שרק כך ניתן להגיע לפסגה. זה לא רק בעולם העסקים, במשטרה או בצבא, זה גם באקדמיה, במשרדי עורכי דין ורואי חשבון ואפילו באלכ״רים. מבדקי יושרה ניתן לערוך באמצעות משחקי תפקידים באירועים המובסיסים על מקרים אמיתיים שבהם מתוארות דילמות אתיות. סינון אתי יחסוך למשק העולמי עשרות מילירדי דולרים בשנה של עבירות הצווארון הלבן וימנע את המשבר העולמי הבא שעלול להיות קטלני.

אך אין די בבדיקה מחודשת של ייעוד החברה תוך זניחת רעיון העוועים של מקסום הרווח ואימוץ המטרות המקוריות של החברות – השגת איזון אופטימלי בין האינטרסים של כל מחזיקי העניין. אין גם די בסינון אתי ובבחירת מנהיגות אתית לכל החברות והארגונים במדינה. במקביל יש להוריד בצורה דרסטית את המינוף

חסר המעצורים המגיע לעיתים לארבעים לאחד ולעבור למדיניות עסקית המוצאת את האיזון המתאים בין רווחיות לסיכון, כי מקסום הרווח מביא בהכרח למקסום הסיכון כפי שקרה במשבר העולמי שגרם לעולם נזקים של טריליוני דולרים. יש לאמץ מדיניות של איזן פיננסי ושקיפות עם רגולציה סבירה ותקיפה ופיקוח צמוד ואתי של רואי החשבון, עורכי הדין וקציני האתיקה. אך המתינות הפיננסית אינה צריכה להיות רק נחלתן של חברות. גם בתקציב המשפחתי יש לאמץ עקרונות של תזרים מזומנים חיובי, מבלי לקחת הלוואות ומשיכות יתר. תרבות הצריכה המבוססת על הלוואות מביאה בסופו של דבר להתנהגות לא אתית. יחיד או משפחה צריכים לקחת משכנתא רק אם ההחזר שלה שווה לשכר הדירה המשולם בגובה של לא יותר מרבע ההכנסה החודשית. מי שלוקח הלוואה לרכישת מקרר, מכונית, נסיעה לחו״ל וצריכה שוטפת לא יוכל לעמוד בפרץ אם המעסיק שלו יבקש ממנו להתנהג בצורה לא אתית, כי אם יהיה מובטל לא יוכל להחזיק בכרטיס האשראי שלו, הוא יאבד את מכוניתו, ביטוח הבריאות ובראש וראשונה את ביתו. אדם המנהל את משק ביתו בתזרים מזומנים חיובי יוכל לעמוד בפרץ ביתר קלות ולשמור על היושרה שלו, כי גם אם הוא יפוטר יש לו מספיק חסכונות להתקיים עד מציאת עבודה חדשה.

גם החברה והקהילה חייבים לשנות מהיסוד את גישתם לשחיתות ולחוסר האתיקה. עלינו להפסיק לשפוט אדם על פי גודל הארנק שלו, אורך היגואר ומספר החדרים בוילה שלו. המצליחן הוא זה שגר במגדל היוקרתי בתל אביב גם אם השיג את הונו בצורה לא אתית ואפילו לא חוקית. אנשים שישבו בבית הסוהר, הגיעו לעסקות טיעון, שילמו כופר או יצאו בשן ועין מתביעה על שחיתות, ממשיכים להתקבל בזרועות פתוחות בחברה הישראלית, כשרואים אותם כגיבורי על. פושט הרגל שסידר את כל הנושים שלו, המושחת שהצליח לעבוד על פקידי המס, איש העסקים שעשק את כל מחזיקי העניין הם אורחים רצויים בחברה ומושא לחיקוי, בעוד המתריע שחשף שחיתויות הוא מוקצה, מוסער ואויב העם. זאת, למרות שהמושחתים הורסים את החברה גם אם הם נותנים נדבה של מאית מהונם לבית חולים או בית ספר למנהל עסקים, בעוד שהמתריעים מצילים את החברה ומקריבים קורבן כבד עבור יושרם. חברה מושחתת, במובן של תאגיד וקהילה, מביאה בסופו של דבר כליה על עצמה. כך קרה בכל המדינות המושחתות, בעוד המדינות האתיות ביותר, סקנדינביה, הולנד וניו זילנד משגשגות על פי כל אמת מידה, לרבות הכנסה לנפש, אושר, קיימות, השכלה, בריאות ותוחלת חיים. סיפורי המעשיות של הניאו ליברלים כבר מזמן הוכחו כמקסמי שווא, הורדת המיסים לעשירים ולחברות מחלחלת כלפי מטה, מיעוט רגולציה מביאה לשגשוג, ההפרטה מייעלת את המשק. משטרי דיכוי אלה רמסו כל חלקה טובה בכלכלות העולם, בהתבסס על דוקטרינת ההלם, הגדלת הפערים למימדי העולם השלישי ופגיעה אנושה בחינוך ובבריאות של האוכלוסיה. במדינות הנאורות כסקנדינביה יש מיסוי גבוה על חברות ופרטים, רגולציה משמעותית, פערים מינימליים וכלכלה משגשגת, ואילו בישראל, ארצות הברית

ובריטניה, שאימצו את הקפיטליזם שלוח הרסן והאסוני של מילטון פרידמן, פינושה, רונלד רייגן, מרגרנט ת׳אצ׳ר, בנימין נתניהו וגרורותיהם בדמוקרטים החדשים, הלייבור החדש וההסתדרות החדשה מתקיימים הפערים הגדולים ביותר בעולם המערבי עם צמיחה רק לעשירון העליון, למאיון העליון, לאלפיון העליון, קרי בישראל - לשבעת הטייקונים ושבעת מיליוני העניים בפוטנציה הניזונים מתרבות האח הגדול והישרדות.

האתיקה והצדק החברתי מתחילים מהבית. רק אם כל אחד מאיתנו יהיה אזרח ״מרובע״, המשלם מס כחוק, עובד למחייתו בעבודה ייצרנית שאינה מבוססת על ניצול מחזיקי עניין ועובדי קבלן, לא פושט רגל או מנצל מידע פנים על מנת למקסם רווח, לא מרמה את חבריו הטובים ביותר כמייקל מילקן או ברני מיידוף, מתנהג בצניעות אם הוא מנהיג כבן גוריון, בן צבי או קציר הגרים בצריף ולא גר במגדל יוקרתי, או אם הוא אזרח או מנהל מהשורה שלא מוציא אלפי שקלים על ארוחות, מאות אלפי שקלים על נסיעות לחו״ל וחצי מיליון שקל על מכונית הצורכת כמויות עצומות של דלק, לא לוקח או נותן שוחד ישיר או עקיף באי יווני, בתרומות למפלגה או בהרצאות בסכומי עתק, המתנהג בשקיפות כאשר המיסים שהוא משלם מפורסמים באתר הממשלתי כמו בנורבגיה כך שיראו שהוא משלם מס בהתאם להכנסותיו ולא על פי הקשרים שלו עם רשויות המיסים ותחכום ההשתמטות ממס, שמעולם לא שילם כופר ולא הוטל דופי ביושרו, נוכל להגיע לכלכלה עם אתיות הוליסטית, שתהיה מעבר לאות היבשה של החוק שתמיד יהיו עורכי דין ורואי חשבון מתוחכמים שיוכלו לעקוף אותו, ברמה האישית, העסקית והציבורית, שתביא לשגשוג לכל שכבות האוכלוסיה, עם עוני מינימלי, מעמד ביניים של מחצית האוכלוסיה ועם מאושר וחפץ חיים.

צדק חברתי - יתרונות המודל הסקנדינבי

(דואר אלקטרוני שנשלח לאיציק ספורטא ב- 31.8.2011)

הי איציק,

אני שמח שחזרת כי השתנו דברים רבים בהעדרך. לפני שנתיים וחצי כשכתבתי את המצע והזמנתי אותך אלי לארוחה עם כמה חברים, חוץ מזה שפרסמתי אותו באתר של אומ"ץ תמכו בו רק כמה עשרות. היום זה נשמע הרבה פחות הזוי על רקע המחאה החברתית ויש פרופסורים, פוליטיקאים ואף אנשי עסקים שמסכימים אתו. בכלל, כל מה שאמרנו וכתבנו בעשור האחרון והיינו די בודדים בהשקפותינו הפך למיינסטרים. הבעיה היא שאף אחד לא זוכר לא אותך ולא אותי, אבל מילא העיקר שהאמת מנצחת גם אם אחרים לוקחים את הקרדיט, אנחנו נהיה פה גם אחרי שהם יברחו...

נאמתי והשתתפתי ביום שלישי לפני שבוע באוניברסיטת תל אביב בפני ועדת החזון של תנועת המחאה ומסרתי להם את החומר הלוטה, המאגד את רוב מה שכתבתי בסוגיות אלה במאמרים ובספרים. בארבע דיברתי בפורום אחר של השר מיקי איתן ושם עוררתי מהומה קטנה כשהצעתי לגייס את התקציבים החסרים לצדק חברתי מאימוץ המודל הנורבגי של פרסום תשלומי המס האישיים של כל האוכלוסיה, לרבות אילי ההון. אני די בקיא בנושא ויודע אילו מאמצים אדירים משקיעים שועי הארץ להפחית למינימום את תשלומי המס (כחוק...) בין היתר באמצעות נאמנויות בחו"ל ומקלטי מס. גם החברות שלהם תורמות פחות מאחוז אחד מהרווח הנקי לאחריות חברתית, ואחר כך הם מתקבלים כמיטיבי העם. אם הם היו משלמים מס כמונו המדינה הייתה נראית אחרת.

את המידע על הפרסום באינטרנט של המיסים שמשלמים כל האזרחים, לרבות ההכנסות וההון, קיבלתי מחבר נורבגי (עד היום אני שומר על קשר חם עם בוגרי אינסאד מכל רחבי אירופה). האתר הוא http://www.dn.no/skattelisten/ . כשאתה פותח את האתר אתה רואה את חמישים האזרחים הנורבגים שיש להם את ההכנסה, תשלום המס או ההון הגדולים ביותר. אתה יכול גם לחפש אדם ספציפי אם אתה מכניס את שמו ב- Navn. כך למשל אם אתה רוצה למצוא את תשלומי המס, ההכנסה וההון של ראש ממשלת נורבגיה Jens Stoltenberg אתה רואה אותם ב- http://www.dn.no/skattelisten/2009/JENS+STOLTENBERG/1959/1139066/ אתה יכול גם למצוא

את הפרטים של Helge Lund, מנכ"ל Statoil ובוגר אינסאד. הוא נולד ב- 1962, יש לו הכנסות של 10,269,428 כתרים, הוא שילם מיסים בסך 4,900,537 כתרים ויש לו הון של 7,554,866 כתרים. לא ידוע לי אם הוא התאבד בגלל זה (על כך בסוף המייל...).

http://www.dn.no/skattelisten/2009/HELGE+LUND/1962/980311/?roleid=176575 האתר מאפשר לך לעשות אילו חתכים שאתה רוצה. לשם כך אעביר לך קורס מזורז בנורבגית: Inntekt – Income, Skatt – Tax, Formue – Fortune, Navn – Name, Poststed – Mailplace, Fodt – Born, Postnr. – Zip Code, Fylke – County, Kommune – Municipality, Alder – Age, Sok - Seek . בעקבות פרסום הנתונים אילי ההון לא ברחו מהמדינה והמדינה מספקת לאזרחיה את המידע המגיע לו.

זהו אם כן כלי מדהים, שיא השקיפות, כאשר אתה יכול ללמוד מה הן ההכנסות של כל אזרח, המס שכל אזרח שילם וההון של כל אזרח בכל חתך שהוא. ושלא יגידו כל עורכי הדין של אילי ההון וכל אבירי זכויות האזרח שזה פוגע בפרטיות של האזרחים. אם בנורבגיה המידע הוא נחלת הכלל אין כל הצדקה שבישראל זה לא יהיה כך. אבל לא רק נתונים אלה אתה יכול ללמוד בנורבגיה. אתה יכול גם לדעת על כל עסקת מקרקעין וקניית בית המתפרסמת בעיתון המקומי, עם שם המוכר, שם הקונה וסכום הקניה. אם זה יונהג בישראל, ניתן יהיה ללמוד על עיסקאות נדל"ן של אולמרט ברחוב כרמיה, על עלות קניית החווה של אריק שרון וכמה עולה דירת פנטהאוז במגדל יוקרתי ששר זה או אחר רוכש אחרי שהיה בסך הכל שנה או שנתיים באזרחות (ושילם את מלוא המס?)...

לא הייתי ממליץ לאמץ את המודל הנורבגי בישראל "הישנה" לפני תנועת המחאה כשקינאו במקבלי השכר הכי גבוה, כשהעריצו את משתמטי המס, את עושקי בעלי מניות המיעוט ואת פושטי הרגל ועושי התספורות שהצליחו להערים על המערכת. אך נראה לי שעם ישראל התפכח והוא רואה איזה נזק עצום לחברה נגרם בגלל כל החוכמולוגים העושים תכנון מס "כחוק", מקימים TRUSTS ובורחים למקלטי מס. סוף סוף הם נוכחים לדעת שזה על חשבון האזרח הישראלי המשלם הון לבנקים על מנת שמנהליו יוכלו לגרוף עשרות מיליונים, המשלם מס אמת כאשר חלק מהעשירים משלמים הרבה פחות מס ממנו יחסית להכנסה ולפעמים אפילו אבסולוטית. הוא האזרח שלא מנסה להשתמט, משרת בצה"ל, לא עושה עיסקאות בשחור כשהכלכלה השחורה היא אחת הגבוהות בעולם, משלם את חובותיו ונעשק על ידי אילי ההון המספרים אותו, מקבלים את נכסי המדינה בנזיד עדשים ועושים ספקולציות בחו"ל במיליארדים על חשבון קרנות הפנסיה שלו.

כפי שאתה יודע אני שוקד עכשיו על כתיבת ספר The Future of Capitalism in a Sustainable Society (ראה פרטים ב- BOOKS באתר שלי על הגירסה האנגלית וב- HEBREW על הגירסה בעברית). אכתוב בסופו של דבר את הספר על פי המוסכם עם הגורם שיממן לי את כתיבתו בארץ או בחו״ל. אך דבר אחד משותף לשני הספרים: אני משתמש בשניהם במודל הסקנדינבי שצריך לשמש דוגמא לישראל ולארה״ב. אני חוזר עכשיו משהות של מספר שבועות בארה״ב, קראתי למעלה ממאה ספרים על המשבר הכלכלי ונדמה לי כי האומה הזאת צועדת בביטחה לקראת התאבדות ופשיטת רגל כי היא אמצה את המודל הניאו ליברלי עד תומו בשתי המפלגות ואחרי המשבר האחרון היא עוד מאיצה אותו. בישראל ביבי מיישם את התיאוריות הניאו ליברליות על פי מורו ורבו מילטון פרידמן, שייעץ בעבר גם לפינושה, והוא לא ייסוג כהוא זה מדיעותיו גם אם כל עם ישראל יישב באוהלים, כמו אבות אבותיו לאחר יציאת מצרים. אך ביבי הוא לא היחידי, גם קדימה עם אולמרט ולבני, ומפלגת העבודה עם פואד ובוג׳י דוגלים בזה דה פקטו, כך שאין כיום אלטרנטיבה, ואל לה לתנועת המחאה ללכת לפוליטיקה בגלל הטרמפיסטים והמפריד לעומת המאחד.

במקום להידמות לארה״ב (אימצנו את כל המגרעות שלה בלי המעלות) עלינו להידמות לסקנדינביה – לנורבגיה, שבדיה, דנמרק ופינלנד ובמידה מסוימת גם להולנד, שוויץ, לניו זילנד, לוכסמבורג, קנדה ואוסטרליה. כל אלה הן מדינות רווחה, בגודל די דומה בדרך כלל לישראל, שאיכות החיים של אזרחיהן היא הטובה ביותר בעולם על פי כל המדדים האפשריים.

1.קודם כל מדד האתיקה והשקיפות והעדר השחיתות של Transparency International שמזה נובעים שאר המדדים, כי האתיקה והשקיפות הם התנאים ההכרחיים לרווחה: http://www.transparency.org/publications/annual_report . ארצות סקנדינביה בין 10 הראשונות, ישראל במקום ה- 30, כשבעבר היא הייתה במקום ה- 16 וארה״ב במקום ה- 22.

2. מדד איכות החיים של האקונומיסט http://en.wikipedia.org/wiki/Quality-of-life_Index מדינות סקנדינביה הן בין 12 הראשונות כאשר ישראל במקום ה- 38 וארה״ב במקום ה- 13 (כי המדד כולל אקלים וגיאוגרפיה וחיי קהילה לרבות ביקור בכנסיה, ומה לעשות הסקנדינבים חיים באקלים קר ולא נוח והם לא פונדמנטליסטים).

3. מדד הדמוקרטיה של האקונומיסט http://en.wikipedia.org/wiki/Democracy_index

הן בין 7 הראשונות כשישראל היא במקום ה- 37 וארה"ב במקום ה- 17.

4. מדד המדינות הטובות ביותר בעולם של ניוזוויק

http://www.infoplease.com/world/countries/best.html הן בין 10 הראשונות כשישראל היא במקום ה- 22 וארה"ב – 11 (כי המדד כולל גם דינאמיות כלכלית שבה ארה"ב מצטיינת והיא במקום השני בעולם).

5. מדד GINI של הפערים בהכנסות בעולם

http://www.mongabay.com/reference/stats/rankings/2172.html - הן נמצאות בסוף במקומות 134, 132, 131, 117 עם הכי פחות פערים בעולם: 23-25 לשבדיה, דנמרק ונורבגיה ו- 29.5 לפינלנד, לעומת ישראל במקום ה- 71 עם 38.6 וארה"ב במקום ה- 44 עם 45.0.

6. מדד המדינות על פי החוב הלאומי כאחוז מהתמ"ג

http://en.wikipedia.org/wiki/List_of_sovereign_states_by_public_debt - מדד זה מצביע על חוסנן הפיננסיות ומראה שהן מדינות רווחה מבלי לפגוע בחוסן הפיננסי והן כמובן הרבה יותר שקולות פיננסית מאשר ישראל. הן נמצאות באמצע במקומות ה- 54, 56, 61, 70. המדינות עם החוב הגבוה ביותר כאחוז מהתמ"ג הן יפן במקום הראשון, יוון במקום ה- 5, איסלנד במקום ה- 6 בגלל פשיטת הרגל שלה, איטליה במקום ה- 8, אירלנד במקום ה- 11 – כולן בגלל המשבר הכלכלי, ישראל במקום ה- 22, ארה"ב במקום ה- 12, אם הולכים לגביה על פי מדד ה- IMF המביא בחשבון גם חובות של מדינות בארה"ב וחובות אינטרה ממשלתיים. המדינות עם הכי פחות חוב ביחס לתמ"ג הן מדינות נפט עשירות (לוב במקום האחרון ה- 128) או מדינות אפריקאיות עניות שאף אחד לא רוצה לתת להן הלוואות.

7. מדד המדינות על פי התמ"ג לנפש

http://en.wikipedia.org/wiki/List_of_countries_by_GDP_(PPP)_per_capita – הן נמצאות במקומות 4 – נורבגיה (בגלל הנפט), 14, 17, 22 – כשישראל במקום ה- 27 וארה"ב במקום ה- 7. ההסבר לכך הוא שהעשירים בארה"ב ובישראל וכמובן במדינות הנפט כברוניי, איחוד הנסיכויות הערביות, קטר וכווית, הם כל כך עשירים שהם מושכים את הממוצעים כלפי מעלה, אך אם בודקים את המדד לעומת מדד השוויון בהכנסות של GINI, רואים כמובן שמדינות סקנדינביה הן המדינות השוויוניות העשירות ביותר בתמ"ג לנפש,

כשמתחרות איתן לתואר זה לוכסמבורג, אוסטרליה והולנד השוויוניות ושוויץ, קנדה וניו זילנד שהן קצת פחות שוויוניות, אך עדיין הרבה יותר שוויוניות מישראל.

8. מדד המדינות על פי התמ"ג לשעת עבודה.

http://en.wikipedia.org/wiki/List_of_countries_by_GDP_(PPP)_per_hour_worked זהו מדד חשוב מאוד כי הניאו ליברלים טוענים שבמדינות רווחה העובדים לא עובדים קשה והתפוקה שלהם לשעת עבודה נמוכה מאשר במדינות השוק החופשי הטהור, שבהן לעובדים אין ביטחון סוציאלי ובגלל זה הם מתאמצים יותר ומפיקים יותר. למרבה הפלא – גם פה המדינות הסקנדינביות הן ב- 15 המקומות הראשונים כשנורבגיה במקום הראשון לפני ארה"ב אפילו, שהיא במקום הרביעי, אחרי הולנד שגם היא מדינת רווחה וקרוב לצרפת במקום השישי וגרמניה במקום השמיני שגם הן מדינות רווחה. עוד אגדה מבית מדרשו של מילטון פרידמן שמתנפצת. אין נתונים על ישראל במדד זה, אבל סביר להניח שהמדד נמוך בהרבה מאשר של המדינות הסקנדינביות.

9. מכל הסיבות שהובאו לעיל, המעמד הבינוני מהווה כיום בישראל רק 28% מהאוכלוסיה, פחות אפילו מארה"ב הלא שוויונית, לעומת 38% בשוויץ, 40% בהולנד, 43% בגרמניה, ו-47% בשבדיה. המדינה הדמוקרטית ביותר בעולם היא אם כן שבדיה, כי אני מאמין שדמוקרטיה היא שלטון העם למען רווחת העם ולא שלטון אוליגרכי של אילי ההון ועושי דברם ומקבלי תרומותיהם ומשרותיהם בפוליטיקה, בשירות הציבורי ובעיתונות.

אני ממליץ לך לקרוא כמה מהספרים שקראתי על המודל הסקנדינבי והאירופי ואת הטובים ביותר אני כותב להלן ובמיוחד אילו עמודים לקרוא, והם משמשים אותי לכתיבת הספר שלי:

Einhorn Eric S. and Logue John, *Modern Welfare States: Scandinavian Politics and Policy in the Global Age*, Praeger Paperback, 2003, pp. 191-257

Rifkin Jeremy, *The European Dream: How Europe's Vision of the Future is Quietly Eclipsing the American Dream*, Tarcher, 2005, pp. 58-85 and 358-385

Eichengreen Barry, *The European Economy since 1945: Coordinated Capitalism and Beyond*, Princeton, 2008, pp. 379-426

Coates David, *Models of Capitalism: Growth and Stagnation in the Modern Era*, Polity, 2000, pp. 233-264

Pontusson Jonas, *Inequality and Prosperity: Social Europe Vs. Liberal America*, Cornell University Press, 2005, pp. 142-203

Reid T.R., *The United States of Europe: The New Superpower and the End of American Supremacy*, Penguin, 2005, pp. 144-176

ואם אתה תוהה מניין לי הנורבגית שלי, במסגרת לימודי למעלה מחמישים שפות, למדתי גם נורבגית, שוודית ודנית (פינית היה קשה מדי אך למדתי איסלנדית). לא שאני יודע אותן, למדתי אותן עם טייפים וספרים ללימוד עצמאי וקראתי בכל אחת מהן כמה ספרים עם תרגום צמוד כי אחרת זה קשה מדי. אני לא יכול לדבר ומבין פחות מחצי, אבל אני נהנה לקרוא ספרים בשפת המקור בליווי תרגום צמוד. הספר הראשון שקראתי היה המחזה האהוב עלי "אויב העם" של הנריק איבסן הנורבגי – En folkefiende, ומאז קראתי עוד מחזות שלו במקור (את כל המחזות של איבסן כבר קראתי מזמן), את סטרינדברג השבדי, את אנדרסן הדני (זה הכי קל) ואני כרגע קורא בנורבגית את Sult של Hamsun, בשבדית את Liljecronas hem של Lagerlof ובדנית את Fru Marie Grubbe של Jacobsen. אני גם רואה הרבה סרטים סקנדינבים וסבור שהסרט הטוב ביותר בכל הזמנים הוא "תמונות מחיי הנישואין" של אינגמר ברגמן. בתוכנית הלימודים שלי אני מלמד את "אויב העם" וכבר אלפי סטודנטים גילמו את הדילמות האתיות של ד"ר שטוקמן, אשתו ואחיו. אתה מתרשם מהאביב הערבי, אך אני שבאתי מהמחוזות ההם מתרשם הרבה יותר מהקיץ הנורבגי.

לסיכום, אני מציע לך להוביל קמפיין לאימוץ המודל הסקנדינבי בישראל שיחליף את המודל האמריקאי שגרם לנזקים חמורים ביותר לחברה הישראלית. לשם כך אתה יכול לארגן השתלמות בפגרת הלימודים לארצות סקנדינביה שבמסגרתו אתה תיפגש עם אנשי ממשל, פרלמנט, חברה, רוח, כלכלה ועסקים. אם תרצה אוכל להצטרף אלייך (על חשבוני כמובן) ולתרום מהידע שרכשתי בנושאים אלה. ממילא התכוונתי לעשות זאת אבל לך יהיה יותר קל להיפגש עם האנשים הרלבנטיים. אתה יכול לתאר לעצמך איך תיראה ישראל עם המודל הסקנדינבי והאקלים הים תיכוני?

ולפני שניפרד, נסיים בקטע הומוריסטי שאתה יכול להשתמש בו בתוכניות הטלויזיה שלך. תראה את הקטע הקצר עם רני רהב מיודעך: http://www.youtube.com/watch?v=-wWoAwNo_gc

זה ממש מדהים ומתאים בול למה שכתבתי בכתבה האחרונה שלי על המודל הנורבגי (שלא כדאי לאמץ כי יש שם פי עשרת אלפים יותר מתאבדים, כנראה בגלל התנאים המפליגים שלהם...) ולאזהרה הסמויה שלו מה יקרה אם יהיה פה אחוז אחד מהמחאה שהיתה בארצות ערב, ותזכור כי ממילא המפקדים במי"ל של המשטרה, השב"כ והצבא, פקידי הממשל והפוליטיקאים משרתים אצלם ממילא. ותודה לרהב של רהב ואילי ההון שבזכות חתונותיהם המפוארות יש לאלפי סטודנטים עבודה (בשכר מינימום כשהם לא היו צריכים לעבוד אם הלימודים היו בחינם כמו באירופה שם יש תקציבים למכביר מהמיסים גבוהים שמטילים על אילי ההון ולא כמו אצלנו שביבי הפחית את המיסים על החברות בשישים אחוזים וגם את מס ההכנסה לחזקים).

האם ראית את ההצעה המחפירה של התעשיינים? הכותרת בעיתון היא שהם מסכימים שיגדילו את המיסים. אבל בגוף הכתבה כתוב שהם מסכימים להעלאת מיסי החברות באחוז אחד ל- 25% למשך שנתיים בלי לציין שהם היו בעבר 61%, ביטלו להם את מיסי המעסיקים וההפרשות שלהם לביטוח לאומי ירדו ב- 75%. הם גם מוכנים שיעלו את המיסים הישירים למשכורות מאוד גבוהות מ- 45% ל- 46%, כשהמס השולי צריך להיות בעשרות אחוזים יותר גבוה. אך הם מסכימים לכל זאת בתנאי שישמרו על תנאי המפעלים המאושרים שמבטיחים להם פטור מלא ממיסים, התנאים המפליגים בהקלות ממס שנתנו לחברות ענק ולאילי הון על מנת שיבואו לישראל וכדומה. שם הכסף הגדול, אך הם מוכנים לתת לעם את הפירורים כשאת הקצפת הם ימשיכו לזלול. עובדים עלינו בעיניים ויש כאלה שמאמינים... אתה אופטימי וזה טוב, גם אני, אחרת לא הייתי פעיל, טוב שירד לעם האסימון, אבל שינוי אמיתי יבוא רק עם כאבים חזקים כי בעצב תיוולד הרווחה.

כל טוב,

קורי

הקשרים אקטואליים למחזה "ביקור הגברת הזקנה" של דירנמט

מחזהו הנצחי של פרידריך דירנמט "ביקור הגברת הזקנה" שנכתב בשוויץ בשנת 1956 אקטואלי כיום כמו אז, בהעלותו דילמות אתיות כגון: לכל אחד יש מחיר, הסכנות הטמונות בחיים באשראי, הכסף הוא ערך עליון, הון ושלטון וקנית הפקידים, על דאטפת אטפוך, לא נותר צדיק בסדום, הקורבן תמיד אשם והעושק תמיד צודק, עולם העסקים רציונלי או לא, האפולוגטיקה של העושקים, החלשים חיים במציאות מדומה, העושק מתחיל בחלש ונגמר בחזק, המצפון של העושק לא מציק לו, אילי הון ומנהלים פסיכופתים, כפל לשון, המילירדרים לא כפופים לעקרונות המוסר.

הרומן שלי עם הגברת הזקנה

בשנת 1956 כתב המחזאי השוויצרי פרידריך דירנמאט את המחזה "ביקור הגברת הזקנה" ומיד אחר כך הוא תורגם לשפות רבות והועלה מעל במות התיאטרון הטובות בעולם, לרבות בישראל, כשהביצוע האחרון מועלה בהצלחה בהבימה עם גילה אלמגור ויהורם גאון. בשנת 1964 יצאה גרסת הקולנוע הראשונה עם הבמאי ברנרד ויקי והשחקנים הפופולריים אינגריד ברגמן ואנתוני קווין, כשויקי משנה את הסוף ולא הורג את איל. בשנת 1992 יצאה הגרסה המצמררת Hyenas, צבועים, בסרט הסנגלי של הבמאי הידוע Djibril Diop Mambety. עלילת המחזה ידועה: העיירה גילן באירופה קרובה לפשיטת רגל כשלפתע מגיעה אליה גברת זקנה קלייר זאחנסיאן, האישה העשירה בתבל, שאינה אלא צעירה בת העיירה שנכנסה להריון מאלפרד איל. איל שיחד שני עדים שיתנו עדות שקר שגם הם שכבו עם קלייר ולכן לא ניתן לקבוע מי האב. איל העדיף להתחתן עם בתו של בעל חנות המכולת ואילו קלייר הדרדרה לזנות אחרי שגורשה בבושת פנים מהעיר. קלייר פגשה בבית הבושת את בעלה המילירדר ומאז החליפה בעלים רבים וסבלה מתאונות אינספור שהפכו אותה לחבולה ומרירה למרות עושרה האגדי. תושבי העיר מצפים שקלייר תעזור להם ואיל מנסה להעלות זכרונות מהעבר, אך היא מציעה לתושבים מילירדים תמורת הרצח של איל כי היא מעוניינת בצדק. בהתחלה הם מסרבים בשאט נפש, אך בצוק העיתים אחרי שהתושבים מתחילים לחיות בהקפה הם מגיעים למסקנה שטענתה צודקת ובסופו של דבר רוצחים את איל לאחר "משפט צדק". ההצגה של הבימה בבימויו המבריק של אילן רונן מצטיינת במיזוג אופטימלי בין הצד המילולי המביא את דבריו הנוקבים של דירנמט בצורה נקיה וקולחת

לבין הצד הויזואלי שהוא מרהיב ביופיו ופונקציונלי ביותר. קלייר בביצוע גילה אלמגור מצמררת ברשעות שלה ובעלת עוצמה של אלה או אילת הון מהולה בכאב של אישה. איל בביצוע יהורם גאון הוא לבבי, חלש, פוחד, מתמרד, משלים עם גורלו, כשהוא משתנה לנגד עינינו בצורה אנושית ומשכנעת כי הוא "כל אדם". שחקני המשנה ובמיוחד ראש העיר דב רייזר מצויינים, וכך גם התפאורה והמוסיקה.

מזה שמונה שנים אני מלמד את המחזה "ביקור הגברת הזקנה" בתוכניות הלימודים הבסיסיות שלי על אתיקה עסקית, יחד עם מחזות ורומנים אחרים ככולם היו בני ומותו של סוכן של ארתור מילר, קרנפים של יונסקו, אויב העם ובית הבובות של איבסן, הסוחר מונציה של שקספיר, טופז וז'אן דה פלורט של מרסל פניול, רביזור של גוגול, המשיסה של זולא, אופרה בגרוש של ברכט, גלנגרי גלן רוס של מאמט, גטסבי הגדול של סקוט פיצג'רלד, גיבור מעמד הפועלים של סובול, רישיון לחיות של גורן, ואת הרומן שלי "הישמרו מדורון יוני" שעובד למחזה. שיטת לימודים ייחודית זאת הוכיחה את עצמה כדרך הטובה ביותר להקנות את ערכי האתיקה לסטודנטים שהעניקו לי את תואר המרצה המצטיין, כי האתיקה חודרת בצורה הטובה ביותר באמצעות הרגש והמחזות. הסטודנטים מגלמים דמויות מרכזיות של המחזות ומתפתחת דינמיקה קבוצתית שבה אנו מעלים הקשרים אקטואליים למחזות מעולם העסקים בעולם ובישראל. אין חדש תחת השמש ומה שהיה נכון בתקופתו של דירנמט לפני 50 שנה נכון אף היום, אם כי השוויצרים הפיקו את הלקחים והישראלים – לא הפיקו. יחד עם זאת, ראויים לציון תיאטרון הבימה שהעלה מחזה חשוב זה מחדש דווקא בתקופה של מחאה חברתית, קרן נויבך שהעלתה לשידור את יהורם גאון ואותי לדון בנושאים חשובים אלה בתוכניתה "סדר יום", תנועת אומ"ץ והיו"ר שלה אריה אבנרי שחרתו על דגלם את המאבק נגד השחיתות, עורכים ללא חת כגיא רולניק ויואב יצחק, אנשי רוח היוצרים מחזות חברתיים כיהושע סובול, חוקרים חברתיים כברברה סבירסקי מאדוה, ואקטיביסטים חברתיים כאיציק ספורטא, רגב קונטס ודפני ליף.

לכל אדם יש מחיר

המוטיב המוכר ביותר של המחזה הוא שלכל אדם יש מחיר. אין אדם שלא ניתן לשחד אותו, את תושבי העיירה גילן במילירדים ואת המנכ"לים של ימינו במיליונים. כך קלייר מצליחה לשחד את התושבים כי יש לה את כל הזמן שבעולם. לעשירים ולחזקים יש תמיד זמן, רק לעניים ולמעמד הביניים אצה הדרך כי המשאבים שלהם מוגבלים. אבל עם כל הכבוד לדירנמט ולקול המון נראה לי שהקביעה הזאת רחוקה מהמציאות, אפילו בימינו הקשים. כשאני מלמד באקדמיה הימית אומרים לי לא פעם החובלים שהם יהיו מוכנים לעשות כל דבר תמורת תשלום מתאים, אך כשאני שואל אותם – גם למכור לאירנים את הסודות שיאפשרו לטבע את הספינות שבהן חבריכם הלוחמים? הם עונים לי שזה כמובן לא. סטודנטים מבוגרים יותר שכבר ראו הכל לא

יהיו מוכנים להפקיר את המשפחה והילדים שלהם בעד כל הון שבעולם. משם אני מפליג למחוזות יותר רחוקים כשאני מציג את האלגוריה של המנדרין של רוסו, שבה ניתן על ידי לחיצה על כפתור להרוג את המנדרין הכי עשיר בסין, אף אחד לעולם לא יידע ואתה יורש את כל רכושו – האם אתה לוחץ על הכפתור או לא. כמעט כולם עונים לי בוודאי שכן. טוב, אבל אם אתם לוחצים גם אחרים יכולים ללחוץ ובתמורה להרבה פחות כסף ויכולים לחסל אתכם בשביל לרשת אתכם. כך שהאתיקה בכל זאת משתלמת כי היא תעודת הביטוח שלא ישתלטו עלינו חוקי הג'ונגל ולא נחזור לימי מקיאבלי הזכור לשמצה.

נושא שמעורר פולמוס גדול הוא שהדרך לכל הפשעים האתיים מתחילה באשראי ובתשלומים. קלייר טוענת בתחילת המחזה כי יש לה זמן והיא תחכה. התושבים מתחילים לרכוש בהקפה מצרכים במכולת של איל, נעליים, מעילי פרווה ואפילו מכוניות. מאיפה יש להם כסף אם כולם הם פושטי רגל? אין זאת כי הם סומכים על כך שבסופו של דבר קלייר תצליח במזימתה ואיל יחוסל. וכאן יש דילמה ממדרגה ראשונה. התושבים הם כולם יפי נפש שלא ירצחו את איל אהובם עבור כל הון אבל הם מתחילים לחיות באשראי ועל החשבון כשהם יוכלו להחזיר את חובם רק על ידי חיסול איל. ההקשרים לעולם של ימינו ברורים ביותר. אני טוען בפני הסטודנטים שבכל חיי מעולם לא לקחתי הלוואה ולא קניתי בתשלומים למרות שהתחלתי מאפס כי רציתי לשמור על חופש הבחירה שלי ועל יכולתי לעזוב מקום עבודה אם ירצו לאלץ אותי להתנהג בצורה לא אתית. אדם בימינו חי על אשראי, מממן את ביתו במשכנתה של 100%, את המכונית שלו באשראי, את הקניות בסופר בכרטיס אשראי כשאין לו כסף בחשבון העו"ש, את החתונה, הבר מצווה, הטיולים לחו"ל, חדר המוזיקה והבגדים של מותגים, הכל בהקפה או לכל היותר בתשלומים. מי שרוכש הכל במזומן שולט על התקציב, על העתיד ועל היושרה שלו כי בכל חודש יש לו את מלוא המשכורת לרשותו ואין לו כל הורדות.

ומה אם אין לך כסף לרכוש דירה, האם תחיה כל חייך בשכר דירה שואלים הסטודנטים? לא, אני עונה, אני רוכש דירה עם משכנתה רק אם המשכנתה מהווה פחות ממחצית שווי הדירה וההחזר החודשי הוא לא יותר מרבע השכר נטו ולא יותר מתשלום שכר הדירה. כך לעולם לא תחיו במשיכות יתר ולא תשמחו את הבנקים בתשלום ריביות עתק הגבוהות בעשרה אחוזים מהריבית שאתם מקבלים עבור החסכונות שלכם. רק כשאתה יכול להרשות לעצמך אתה רוכש בית המתאים ליכולות ההחזר שלך, אתה לא נוסע לחו"ל אם לא חסכת את הכספים ובוודאי שאתה לא רוכש מצרכים בסופר שלא לדבר על מותגים מיותרים אם אין לך כסף. רכשתי את המכונית הפרטית הראשונה שלי רק בגיל 35 ונסעתי לטיול בחו"ל לראשונה רק בגיל 34. התנהגות "סגפנית" זאת אפשרה לי לשמור על ערכי ועל האתיקה ולא להיכנע לפיתויים של קלייר זאחנסיאן ודומיה. אם ניתן לשים את האצבע על הרעה החולה בה' הידיעה הגדולה ביותר של ימינו הרי זה החיים באשראי ללא חסכונות

ומקדמי ביטחון. חברות לא אתיות בונות על כך כי הן יודעות שמנהל החי באשראי וממונף פי כמה יעשה כל מעשה לא אתי שידרשו ממנו, כי בלי המכונית, הבית, כרטיסי האשראי והמותגים הוא שווה כקליפת השום.

מאז המשבר הכלכלי של 2008 קראתי למעלה ממאה ספרים בנושא זה ועתיד הקפיטליזם, צפיתי במספר דומה של סרטים וקראתי אלפי מאמרים לקראת כתיבת ספר שאני מתעתד לכתוב באותו הנושא יחד עם פתרונות מעשיים ומקוריים למשבר הכלכלה הקפיטליסטית. כיום כבר כולם מודים כי כל המשבר היה נמנע אם לא היו מינופים של פי 30 או פי 40 (מינוף אתי הוא לדעתי הלוואות שאינן עולות על ההון העצמי נטו), אם לא היו רוכשים בתים בסאב פריים ואף בשכבות סוציו אקונומיות עשירות יותר שהם מעבר ליכולות ההחזר של הרוכשים (כשמנהלי הבנקים צריכים להיות אתיים לא פחות מג'ורג' ביילי בסרט אלה חיים נפלאים). אסור להוציא יותר מתשעים אחוזים ממה שאתה מרוויח וחייבים לחסוך לפחות עשרה אחוזים בכל רמת שכר שהיא. כלל זה נכון לגבי בודדים, חברות ובוודאי מדינות, והמדיניות הלא אחראית של ארה"ב, יוון, איטליה ואחרות יביאו אותן בהכרח לעברי פי פחת כמו שהבנקים ומיליוני אזרחים הגיעו לפשיטת רגל במשבר הכלכלי האחרון. לכסף צריך להיות מחיר של ממש ובוודאי לא שברי אחוז כמו שהיום בארה"ב, דבר היוצר בועות של נדל"ן ומניות, פוגע ברצון האזרחים לחסוך ומאלץ אותם להשקיע בבורסה במישרין או דרך קרנות הפנסיה הסובלות מתספורות כאלה או אחרות (כל תספורת היא לא אתית וכל איל הון המבצע תספורת או פושט רגל הוא בהגדרה לא אתי). עד היום נגידי הבנקים המרכזיים לא רואים אמת פשוטה זאת שפרידריך דירנמט ראה כבר בשנת 1956 ומדיניותם חסרת האחריות תוביל בסופו של דבר לשואה כלכלית כמו שקלייר השחיתה את כל העיר שהיא רצתה להתנקם בה.

אנחנו חיים בעידן מטריאליסטי מאין כמותו, במיוחד בכלכלות הניאו ליברליות של ארה"ב, בריטניה וישראל. את הטון הכתיבו תלמידיהם של גדול מאחזי העיניים במאה שעברה מילטון פרידמן – רייגן, בוש, ת'אצ'ר, נתניהו ופינושה. הכסף הוא הערך העליון וכל אדם נמדד על פי גודל הארנק שלו. הכל נובע מרעיון העוועים שמלמדים אותו כמנטרה בכל בתי הספר לכלכלה ומנהל עסקים שיש למקסם את הרווח ואין בלתו. בהגדרה, מקסום הרווח הוא לא אתי כי הוא בא על חשבון מקסום הסיכון ומקסום העושק של כל מחזיקי העניין האחרים – העובדים, הלקוחות, בעלי מניות המיעוט, הספקים, הנושים, הקהילה, איכות הסביבה והמדינה. בכל הספרים והמאמרים שלי אני חוזר וטוען שאין סתירה בין אתיקה לרווחיות כל עוד דואגים שיהיה רווח סביר שיהיה אחת ממטרות החברה ההרמונית, שבה תתקיים מקבילית כוחות בין האינטרסים של כל מחזיקי העניין. אם אתה ממקסם את הרווח אתה מוותר על האנושיות שלך, מגייס עובדי קבלן למכביר, פוגע בתנאי השכר, ההתאגדות וההטבות הסוציאליות של העובדים שלך, מחזיק צבא של עבדים החיים במשכורות

מינימום, מייצר מוצרים פגומים ויקרים בזכות המונופול, הקרטל והפירמידה שבה אתה שולט, מטפח את ערכי ההון והשלטון והורס את המרקם העדין של החברה תוך פגיעה אנושה בצדק החברתי, הכלכלי והסביבתי. לקלייר לא היו ילדים אבל הניאו ליברלים הם הילדים המאומצים של קלייר זאחנסיאן הקונה כל דבר בכסף כאשר כל האזרחים סוגדים לה ורואים בה את מושא חלומותיהם.

קניית פקידי הממשל

קלייר קונה את העיר אבל גם את כל נושאי המשרות בעיר, את השופט, השוטר, הרופא, ראש העיר, הכומר, המורה, אפילו את אשתו של איל וילדיו. כבר בהתחלת המחזה היא רומזת מה היא מצפה מהם והם סרים למרותה ללא עוררין. פקידים אלה, הגבירים של העיירה, היו אמורים להיות נאמנים לערכים המקצועיים ולטובת העיר, אך בעבור בצע כסף הם זונחים את כל האידיאלים שלהם. גם בימינו, שבהם קיימת מדיניות הדלת המסתובבת כשעוברים מהאוצר לחברות של אילי ההון, מגולדמן זקס לממשל, מהצבא לחברות הבטחוניות ולעיתים מהמשטרה למשפחות הפשע, נוצרות נורמות שעל פיהן ניתן לקנות את נאמנותם של הפקידים לאילי ההון תמורת הבטחות משתמעות שבתום הקדנציה הם יזכו להשתכר עשרות מיליונים. היום זה passé לתת שוחד, אתה משלם מיליונים עבור שיטוט באינטרנט וזה חוקי, אתה נותן הנחות מפליגות בנדל"ן וזה חוקי, אתה משלם עשרות אלפים עבור חברות בדירקטוריון אם אתה מוכן לא לשמוע, לא לדבר ולא לראות וזה חוקי. אתה מזמין חוות דעת הטוענות שאין ריכוזיות (גם מלטה יוק), שזה לא הוגן לדרוש תמלוגים עבור משאבי הטבע של המדינה, שהתספורות הן הוגנות עבור בעלי אגרות החוב. לעולם לא אשכח את פניו המופתעות של מנכ"ל חברה גדולה שהזמין ממני חוות דעת על עסקה שהוא התכוון לבצע והייתי אמור לקבוע אם היא הוגנת או לא עבור בעלי מניות המיעוט.

מכיוון שאני הראשון בעולם שכתב על אתיקה לבעלי מניות המיעוט, כתבתי על כך תיזה לדוקטורט, ספרי מחקר ומאמרים, זה היה אך טבעי שיפנה אלי. הוא הבטיח לי סכום גבוה ודרש את חוות הדעת ללא דיחוי. חקרתי לעומק את הנושא וקבעתי שהעסקה אינה הוגנת לבעלי מניות המיעוט. המנכ"ל היה כל כך מופתע, כי זאת היתה כנראה הפעם הראשונה שנותן שירות העז ללכת על פי צו מצפונו, שהוא לא רצה לשלם לי. אמרתי לו שיש בינינו חוזה והוא מעולם לא אמר לי שהוא מצפה שאקבע כי העסקה הוגנת לבעלי מניות המיעוט. בסופו של דבר הוא שילם לי, זרק את חוות דעתי לפח והזמין מיועץ אחד חוות דעת שתאמה לרצונותיו. אך זה היה ניצחון פירוס כי יותר אף אחד לא הזמין ממני בישראל חוות דעת, כי במדינתנו הריכוזית והפירמידלית שמועות כאלה עושות להן כנפיים. אך האם ניתן לקוות לאותה יושרה גם מהשוטר/איש הצבא של גילן/ישראל ההולך לעבוד בחברה שממנה רכש, מהמורה/פרופסור המשתתף בדירקטוריונים, מהכומר/עסקן דתי העושה

את הדת קרדום לחפור בו, מהרופא/מומחה שר"פ המסנן את החולים על פי יכולתם לשלם עבור הניתוחים, מראש העיר/הפוליטיקאי, הפקיד והשר העוברים לעבוד אצל איל ההון, מהשופט/הבורר בין אילי ההון אחרי שיוצא לגמלאות ומקבל סכומי עתק בנוסף לפנסיה?

על דאטפת אטפוך

הלל הזקן אמר לתלמידיו, כך מסופר, "על דאטפת אטפוך וסוף מיטיפיך יטופון", או מידה כנגד מידה. אלפרד איל בגד בקלייר בגלל בצע כסף, הוא עיוות את המשפט בגלל בצע כסף, הוא גרם לה להפוך לזונה בגלל בצע כסף. וזה לא חשוב שבצע הכסף שלו היה השתלטות על חנות המכולת העלובה של אבי אשתו. הוא זנח את קלייר בגלל בצע כסף ובסופו של דבר הוא גם נרצח בגלל בצע כסף. האם נעשה דין צדק? אם אתה סומך רק על הכסף, מי ערב לך שבסופו של דבר לא יימצא מישהו שיחזיר לך באותה המטבע ויעשוק אותך בעד בצע כסף? ברגע שאתה מוותר על ערכים, העושק הופך לקורבן וחוזר חלילה. אם אין אתיקה אין בסופו של דבר גם חוק, גניבה ורצח הופכים לנחלת הכלל, כי החיים שלך שווים כקליפת השום, אך לא יותר משכרו של רוצח מקצועי. וגם לא תוכל לבקש צדק כי לא יישאר אף צדיק בסדום. כאשר עשקו את בעלי מניות המיעוט לפני כמעט שני עשורים בישראל הייתי בין הבודדים שהרימו קול והעזו לצאת חוצץ, אבל כל האחרים שתקו, גם העשוקים. כאשר עשקו את העובדים ופגעו בשכרם, בזכויות הסוציאליות ובהתארגנות שלהם רק מעטים הרימו קול וכל האחרים שתקו.

כאשר עשקו את הלקוחות וגבו מהם מחירים מופרזים עבור מוצרים פגומים - מעטים העזו לצאת חוצץ אבל כל האחרים שתקו. כאשר עשקו את קרנות הפנסיה עם תספורות של עשרות מילירדים לאגרות החוב שהן רכשו בלי בדיקה נאותה עבורנו, כתבו על כך פה ושם אך כל האחרים שתקו. וכבר אז אני טענתי שבהתחלה עשקו אותי אבל בסוף יעשקו את כולם כי כולם שתקו, וכך אכן קרה. כיום תשעים אחוז של האוכלוסיה עשוקה, זה כבר לא המזרחים מהפריפריה, זה גם האשכנזים מצפון תל אביב, זה כבר לא בעלי מניות המיעוט זה גם החוסכים בקרנות הפנסיה, זה לא בעלי הדירות הסמוכות למפרץ חיפה, זיהום הסביבה הוא כבר כמעט בכל מקום, זה כבר לא רק עובדי הקבלן, זה גם העובדים הקבועים של החברות המבוססות. ברגע שאין דין ואין דיין, הכל מותר, עושקים את כולם כי כולם שתקו כשעשקו את המיעוט. ומעושק כלכלי, חברתי וסביבתי יעברו לעושק פוליטי והדמוקרטיה עלולה להיעלם גם דה יורה.

המחאה האלגנטית שלנו, שהיו לה 87% תמיכה, הוציאה לרחובות מאות אלפים מבלי לשבור ולו חלון ראווה אחד, וטוב שלא נזקקה לאלימות כי היא הייתה גוררת אחריה מעשי אלימות ברוטליים של המשטרה או

אפילו דיקטטורה נוסח פינושה. אילי ההון, אנשי הממשל והפוליטיקאים שילמו מס שפתיים, הקימו את הפטה מורגנה של טרכנטברג שעשתה מהפכה חברתית בהעלאת מס החברות מ- 24% ל-25%, אחרי שהוא היה בעבר 61% והממשלה אף לא הצליחה להעביר המלצה לתוספת מס עלוב של 2% רק לעשירים ביותר. ובאורח פלא תנועת המחאה התפוררה ונפוצה לכל עבר, דפני ליף שהצליחה בחושיה המחודדים וללא כל השכלה כלכלית לעלות על כל חוליי החברה ולהוציא את ההמונים לרחובות, כשאנו האקדמאים התבצרנו במגדלי השן ובמקרה הטוב הצלחנו להשפיע על מאות אנשים בספרים ובקורסים שלנו, קרויה כיום במקומותינו "אנרכיסטית, קומוניסטית וחוצפנית".

למה? כי היא עמדה בראש מחאה שדרשה לקיים כלכלה קפיטליסטית עם תחרות חופשית, ללא מונופולים, קרטלים ופירמידות, ללא ריכוזיות ושבע משפחות השולטות על חיי כולנו. כי זאת לדעת, בישראל כמו בארה"ב, אילי ההון בעד כלכלה חופשית רק כשהיא זהה לפירמידות שלהם (דבר והיפוכו, גם על פי מילטון פרידמן). הקפיטליזם טוב רק כשהם מרוויחים, אבל כשהם מפסידים הם הופכים לקומוניסטים שסטלין היה מחוויר לעומתם, משתפים את ההמונים בהפסדים שלהם עם תספורות ועם סיוע ממשלת ארה"ב של טריליונים, קרי סיוע של משלם המיסים (האזרח הקטן, כי אילי ההון ואפילו המאון העליון משלמים מיסים פחותים בהרבה באחוזים, גם על פי וורן באפט האיש הכי עשיר בעולם עד שהחל לחלק את הונו חזרה לחברה). ומי מחליט על כך אם לא שר אוצר שהיה עד למינויו מנכ"ל גולדמן זקס הנחלץ להגן על הקולגות שלו, נגיד בנק ניאו ליברל ונשיא ארה"ב ששמונה שנות שלטונו הביאו את ארה"ב לעברי פי פחת. החברות והבנקים שהם too big to fail ימשיכו לשגשג ולשלם מיסים מינימליים, אבל האזרח הקטן יכרע תחת העומס של חילוץ החברות פושטות הרגל וממשלת ארה"ב צועדת בבטחה לחדלות פרעון.

כשניסיתי להתלונן על עושק בעלי מניות המיעוט וכמוני מנכ"ל אחר שהעז להתקומם נגד הדירקטוריון הלא אתי שלו, דרשו מאתנו הרשויות הבאת smoking gun evidence , שכמובן לא ניתן היה להציג כי הפשע תמיד מבוצע בחדרי חדרים וכמעט אף פעם לא נמצא המתריע שיעז לחשוף את הפושעים האתיים. איל שלנו הולך לשוטר להתלונן על קלייר זאחנסיאן, אך השוטר לא מוכן לעצור אותה כי לא בוצעה עדיין שום עבירה. כמובן שכאשר תתבצע העבירה ואיל ייצרח לא יהיה מי שיתלונן כי כל תושבי העיירה ירוויחו מכך מילירדים. בתי המשפט והמשטרה לא מתערבים גם כיום, כי אין הוכחות לביצוע עבירה. רק כשקורה נס כמו בפרשת הולילנד שבה היה עד מדינה שהיה מוכן לפתוח את הפה פותחים בחקירה (ואני לא מוכן להמר על תוחלת החיים של עד המדינה הזה). בשאר המקרים, איך מצפים מהאזרח הקטן לאסוף ראיות נגד הטייקונים כשזה תפקידה של המשטרה, אבל למשטרה אין את המשאבים לעשות זאת, כי התקציב שלה לא מספיק אפילו להילחם כנגד

משפחות הפשע. ומי דואג לכך שלמשטרה לא יהיה תקציב מתאים, שלבתי המשפט לא יהיה כח אדם לפסוק משפט צודק ומיידי, אם לא אנשי האוצר והפוליטיקאים ההולכים אחר כך לעבוד אצל אילי ההון הנהנים מכך שאין למשטרה ולבתי המשפט המשאבים המספיקים. זאת כמובן לא מזימה מתוכננת, זה רק קורה במקרה לטובתם של אילי ההון, כמו כל דבר במדינה שלנו ובארה"ב.

קיים הבדל תהומי בין האתיקה והחוק. מדינת ישראל היא מדינת חוק (עדיין) אבל היא כבר אינה מדינה אתית ואת זה מוכיח מדד Transparency International, שקבע כי ישראל הידרדרה פי שניים ויותר במדד האתיקה תוך מספר שנים. בישראל אין צדק חברתי, כלכלי וסביבתי, והמוחים בחלום ליל קיץ שקעו בתרדמת החורף כשהם צופים להנאתם באופיום להמונים של האח הגדול, הישרדות, נולד לשיר, לרקוד ולרזות והתוכנית הגדולה מכולן "מעושרות". איך אותם אנשים שזעקו חמס על העושק החברתי צופים בשקיקה בתוכניות הריאליטי האלה, במקום לראות את ביקור הגברת הזקנה, כולם היו בני ואויב העם? או שאלה לא אותם האנשים, המבקרים בהצגות איכותיות, הקוראים את דה מרקר, החברים בארגונים אקטיביסטים או שומעים קורסים על אתיקה שהם מתי מספר, כשההמונים קונים לעצמם נעליים צהובות על חשבון המתנות של הגברת הזקנה.

הקורבן תמיד אשם

דירנמט עושה לעצמו עבודה קלה כשהוא מציג את איל כקורבן שהיה גם עושק, כי איל אשם במעשה נפשע, למרות שהוא לא ביצע פשע המחייב גזר דין מוות. אבל אילי ההון והמשטרים החשוכים ביותר קובעים כי הקורבן תמיד אשם, בהגדרה אפילו. בסרט "המקור", המספר את סיפורו של גדול המתריעים בכל הזמנים ג'פרי וויגנד שחשף (הראשון והיחיד) שחברות הטבק מכניסות חומרים ממכרים לסיגריות ובכך הציל את חייהם של מיליונים שהפסיקו לעשן, הפך וויגנד קורבן לרצח אופי במימון של חברת טבק ענקית שגייסה את המשרד הטוב ביותר לחשיפת פרטים מביכים כדי לערער את האמינות של וויגנד. כך הם הלכו ומצאו שהוא גונב מחנויות כי הוא ביטל פעם שיק של פותחן קופסאות מקולקל בשווי של $39.99, ואם הוא גונב מחנויות ועוד עשרות עלילות שווא, הוא לא אמין ולכן הגילוי שלו אף הוא לא אמין. וכאן אני נכנס לויכוחים עם הסטודנטים שאומרים שאם אדם הוא לא אמין - כל מה שהוא אומר הוא לא אמין. אך אני טוען שאין לזה כל קשר. במקרים רבים המתריעים הם אנשים מושחתים, הם עדי מדינה שקופת שרצים תלויה להם מאחוריהם, כמו במקרה של הולילנד, כמו הקונסילירי של המפיה. אז מה, מי זה אמר שהמתריעים צריכים להיות צדיקים? מה שקובע הוא - האם הם דוברי אמת כשהם חושפים את ראשי המפיה או את פרשיות השוחד של הולילנד, גם אם הם גנבים, אפילו אם הם רוצחים סדרתיים.

לפושעים האתיים יש זמן למכביר ותקציבי עתק לעשות דיסקרדיטציה ורצח אופי למתריעים וההמון מאמין להם כי הרסו את יכולת השיפוט שלו עם תוכניות הריאליטי הממכרות. ואם נמצא מתריע או לוחם למען צדק חברתי שהוא זך כבדולח ואין לו קופת שרצים (אני מכיר אישית כמה כאלה), מעלילים עליו ותופרים לו תיק כי אין גבול ליצירתיות. שואלים את דפני ליף בשידור חי איך זה שהיא לא שירתה בצבא כשיודעים שהיא סובלת ממחלת הנפילה, ואז אם היא מסרבת לענות מדביקים עליה תווית של שמאלנית ומשתמטת ואם היא מגלה שהיא חולה הרי שהיא לא אמינה כי איך יכול להיות חולה במחלת הנפילה אמין? דפני ליף חוצפנית כי היא מדברת לראש הממשלה ולשרים בגובה העיניים והיא בסך הכל בשנות העשרים שלה. היא גם נותנת לראש הממשלה "אולטימטום", והרי ידוע שנתניהו שלא פוחד מאולטימטום של אובמה והפלשתינאים, ייתקף בפחד נוראי מהאולטימטום שלה. היא קומוניסטית כי היא בעד כלכלה חופשית ולא ריכוזית, היא אנרכיסטית כי היא לא רוצה להסתפח למפלגות המושחתות שלנו ועומדת על כך להישאר תנועה חוץ פרלמנטרית. מכיוון שאני דוגל כבר הרבה שנים בהקמת תנועת הרפובליקה השניה שצריכה להישאר חוץ פרלמנטרית, אני בוודאי מכונה בפי המקטרגים אנרכיסט למרות שאני דוגל בדמוקרטיה של שלטון העם ולא באוליגרכיה שהיא השלטון הנוכחי בישראל. אני מכונה קומוניסט ואנטי ביזנס מזה זמן רב, עוד כשכתבתי את ספרי האתיקה הראשונים שלי, לפני יותר מעשור, כי הרי ידוע שכל אחד שדוגל באתיקה אקטיביסטית הוא הרי קומוניסט, כי קפיטליסט הוא רק מי שסוגד למשפחות ההון שלנו ומאמין בריכוזיות, פירמידות ומונופולים קפיטליסטים, שהם למעשה "קוואזי קומוניסטים". למותר לציין שאם היינו במשטר קומוניסטי הראשונים שהיו נשלחים לגולג היו סובול, אבנרי, ליף, ספורטא ואני, המתעב משטר קומוניסטי הרבה יותר מאשר משטר של רפובליקת בננות נוסח מרכז אמריקה, כפי שכיניתי את ישראל במסה הראשונה על אתיקה עסקית משנת 2001.

הכלכלה לא רציונלית

אחת האגדות שמלמדים את הסטודנטים לכלכלה ומנהל עסקים היא שהכלכלה ועולם העסקים הם רציונליים. אין דבר שרחוק יותר מהאמת מאקסיומה אבסורדית זאת. הכלכלנים שמאוד חרדים לתדמית המתימטית שלהם מבזבזים עשרות שנות מחקר בהמצאת נוסחאות מתימטיות מסובכות שקובעות מחירי נגזרים, סיכון של CDO, ועוד מעשיות מעין אלה. הם הרי רוצים לקבל פרסי נובל ועד לפני מספר שנים רוב מקבלי פרס נובל לכלכלה עסקו בנוסחאות מסובכות מעין אלה שקידשו את עבודת האלילים של הניאו ליברלים. החוגים ל- MBA בישראל מתחרים ביניהם מי יעניק תואר יותר מהיר, בשנה אחת בלבד, עם לימודים של יום בשבוע, עם לימודי ליבה הכרחיים בלבד. הבן שלי למד בוורטון שנתיים מלאות יום ולילה ובקושי הספיק לכסות את העיקר, אך בישראל מקנים את אותו התואר בזמני שיא. כשנמצאים במירוץ נגד

הזמן (במשטר הניאו ליברלי שלנו החינוך הוא מאוד יקר, כל הסטודנטים בארץ עובדים ואין להם זמן ממילא) אין זמן ללמוד אתיקה וערכים, שהם התנאי ההכרחי לקיום עסקים בני קיימא. במקום זאת לומדים כלכלה, שהוא מקצוע לא רלוונטי לחלוטין למנהל עסקים, כי הרי זה לא יהיה רציני לסיים את הלימודים מבלי לדעת כלכלה. בתור כלכלן, שסיים את האוניברסיטה העברית בירושלים בימים הקדומים של פטנקין כששינסקי עוד היה מתרגל, ועשה קריירה מוצלחת למדי בעסקים בינלאומיים, אני מודיע בהכנעה שלא השתמשתי אפילו בפעם אחת בכל מה שלמדתי בכלכלה.

לעומת זאת נתקלתי מאות פעמים בדילמות אתיות שמאוד היה עוזר לי אם הייתי לומד לפחות כמה קורסים בנושא. רק בשנים האחרונות התחלנו לשמוע זמירות חדשות כאשר בכנסים של דבוס מדברים על אתיקה וערכים, נסים טאלב כותב על הברבור השחור ודניאל כהנמן מקבל פרס נובל על עבודותיו פורצות הדרך בכלכלה לא רציונלית. נסיוני בן עשרות השנים הביא אותי למסקנה שעולם העסקים הוא ביסודו לא רציונלי, מונע על ידי רגשות, אגואיזם, גזענות, נפוטיזם, קנאה, שנאה, אכזריות, סדיזם, פסיכופתיות, אך גם אהבה, אמפתיה, רחמים, צדק, רגישות, אלטרואיזם, יצירתיות ועוד. קלייר זאחנסיאן לא ממקסמת את הרווח כשהיא מציעה מילירדים לרצוח את איל. היא יכלה להציע מיליונים והיו עושים את העבודה לא פחות טוב. היא רוצה שירצחו את איל לא בכדי למקסם את הרווח אלא כנקמה על פשעיו. דירנמט היה צריך לקבל פרס נובל לכלכלה על גילוייו פורצי הדרך, אך הוא בוודאי היה מתנחם בעובדה שאני אחד הבודדים שמעז ללמד את מחזהו הטוב ביותר במסגרת לימודי אתיקה עסקית במעוזם של מוסדות ניאו ליברלים.

כאשר הכנתי את תוכנית הלימודים הראשונה שלי על אתיקה עסקית קראתי מחדש עשרות מחזות והיה לי ברור ששני מחזות מתיאטרון האבסורד ימצאו מקום כבוד בסילבוס: ביקור הגברת הזקנה של דירנמט וקרנפים של יונסקו. בעשרים השנה האחרונות ראיתי כיצד לנגד עיני מתקרנפים כמה מהחברים והקולגות הקרובים ביותר שלי. כיצד אנשי עסקים, עורכי דין ורואי חשבון ישרים והגונים נותנים יד לפשעים אתיים, לעיתים מרצון ולעיתים מחוסר ברירה. לא היה גבול להפתעות שלי ועל כך כתבתי את הרומן הראשון בישראל על אתיקה עסקית "הישמרו מדורון יווני" שאותו אני מלמד את הסטודנטים כי הוא מציג את מה שמתרחש מאחורי הפרגוד העומד בסתירה מוחלטת למה שהם לומדים בשאר הקורסים הרציונליים והניאו ליברלים שלהם. מדהים כיצד עד שנת 2000 לא נכתבה אף יצירה בנושא אתיקה עסקית בישראל (בעולם נכתבו מאות יצירות) ומאז נכתבו רק יצירות בודדות של סובול, גורן ואחרים. כמו במחקרים שלי על עושק בעלי מניות המיעוט שהיו חלוציים (עד התיזה שלי לא היה שום מחקר אקדמי בנושא זה בכל העולם), לא היה איש שדיבר על כך וכיום כולם מדברים, מדברים אך לא עושים דבר.

הפושעים האתיים שהביאו עלינו את המשבר הגדול ביותר מאז השפל הגדול לא נתנו את הדין ואף אחד לא ישב בבית הסוהר, למעט ברני מיידוף תרנגול הכפרות של כולם. אין זאת כי הם למדו את הלקח של השערוריות של אנרון, וורלדקום וחברות אחרות שהביאו למעצרים של עשרות שנים למנהלים המושחתים. היום אילי ההון והמנהלים הלא אתיים הפנימו את הלקחים ומבצעים את כל פשעיהם האתיים במסגרת החוק, בארה"ב ובישראל. דירנמט מראה לנו איך כל העיירה מתקרנפת לנגד עינינו בדיוק כמו יונסקו. אפילו אשתו וילדיו של איל מתקרנפים, בנו רוכש מכונית חדשה על חשבון מותו של אביו, אשתו רוכשת מעיל פרווה ובתו לומדת אנגלית. הם גם מעדיפים לבלות בסרט כשרוצחים את איל, כמו שהקהל שלנו מעדיף לצפות בתוכניות ריאליטי בשביל לברוח מהאמת המרה.

אעז לאמר שבישראל של ימינו וגם בארה"ב אין לך כמעט ברירה אלא להתקרנף, כי אם לא תאמץ את המנטרות הניאו ליברליות ולא תשתף פעולה עם הטייקונים, אם תעז להשמיע דיעה חריגה בדירקטוריונים, יישמט מטה לחמך ולא תוכל להיות דירקטור סדרתי בעשרים דירקטוריונים כפי שעושים רבים וטובים בקרבנו. את חוות הדעת וההגנה המשפטית והחשבונאית מקבלים אילי ההון ממיטב עורכי הדין ורואי החשבון, ואני רוצה לראות את עורך הדין ורואה החשבון שיעז לצאת חוצץ כנגד אחד מאילי ההון, מחר לא תהיה לו עבודה בגלל הריכוזיות וקשרי התמנון. בישראל הריכוזית אין לך כמעט סיכוי להישאר אתי. גם לא מפיקים לקחים, וחוזרים להשקיע אצל איל הון לא אתי שעשה לך תספורות קרקפתיות אינדיאניות, השתלט על החברה שלך והפריט אותה כשהמניות צנחו בתשעים אחוזים בגלל תנאי השוק או בגלל היד הנעלמה של איל ההון, עשה כבתוך שלו בשיטת הדלת המסתובבת בין החברות הפרטיות והציבוריות שלו כאשר מכניסים את ההוצאות בציבוריות ואת הרווחים בפרטיות. ומי עוזר להם בכל זה? אותם היועצים, עורכי הדין ורואי החשבון שנשבעו מעין שבועת "היפוקרטס" לדין צדק ושקיפות בדיווחים. ודווקא מחזות אבסורדיים חודרים לקרביים של הסטודנטים הרבה יותר מאשר המסות של קנט ואריסטו.

העשוקים חיים במציאות מדומה

בביקור הגברת הזקנה חיים הגיבורים במציאות מדומה, או כדברי הפתגם העתיק בלדינו "מה שהזקנה רצתה בחלום היא ראתה". ראש העיר טוען בתחילת המחזה שלעולם לא ניתן יהיה לשחד אותו, כל שועי העיירה נשבעים אמונים לאיל... וקונים אצלו את המצרכים היקרים ביותר בהקפה! אפילו אשתו של איל אומרת לו שקלייר היא אשה טובה ובסוף היא תוותר לו ולא תהרוג אותו. כשהיטלר עלה לשלטון היהודים האמינו שהוא יתמתן, אפילו אחרי ליל הבדולח הם לא חשבו שהוא ירצח אותם, גם בגטו ורשה חשבו שהם יישלחו למחנות

עבודה. ארה"ב מנסה לשכנע אותנו שאירן לא תלך עד הסוף ומכל מקום הסנקציות יכריעו את אירן, יש לאפשר למצרים ולרצועת עזה לקיים בחירות דמוקרטיות כי כך עושים במדינות מתוקנות כארה"ב ואירופה, אך הם לא חושבים ולו לרגע שמשטרים איסלמיסטים וקיצוניים העולים לשלטון בצורה דמוקרטית יפסיקו את הדמוקרטיה מהרגע שיעלו לשלטון, כפי שקרה באירן ובעזה, וכפי שקרה בגרמניה של 1933. אנשים רוצים לחיות במציאות מדומה ומשכנעים את עצמם כי זאת המציאות, כי כך קורה במשחקי המחשב ובספרי האגדות. אני כנראה קורצתי מחומר אחר ורואה את המציאות המרה כפי שהיא בלי כחל וסרק. זאת ועוד – אני לא פעם רואה מגמות בהתהוותן כפי שחזיתי את השערוריות התאגידיות בספרים שלי שפורסמו בשנת 2001 עוד לפני שהן פרצו ואת המשבר העולמי בשנת 2008 בספרי שפורסם עוד לפני נפילת ליהמן ברדרס. אבל רבים וטובים ממני ניחונו בתכונות אלה: שטיגליץ, טאלב...

שטיגליץ היה הפרופסור הראשון עם המוניטין העולמי שהתריע כנגד עוולות הגלובליזציה, שמצא כי העושר המוענק לידי אילי ההון על ידי המשטרים הניאו ליברלים לא זולג למטה גם אם מפחיתים עד למינימום את המיסים שלהם. אלה המאמינים בכלכלה רציונלית גורסים כי זה אינטרס של חברות הענק ושל אילי ההון לשתף בעושר גם את שאר האוכלוסיה כי כך ינועו גלגלי המשק. הם עוסקים ב- wishful thinking, אך במציאות של ימינו אילי ההון שיש להם הרבה רוצים את הכל וככל שיש להם יותר זה לא מספיק להם כי אין גבול לתאוות הבצע, או כדברי אחת מגיבורות מחזמר ידוע: with you it's all or nothing – all for you and nothing for me. וכמו שבמחזה שלנו המציאות המדומה מביאה אותנו לסוף המר, גם בכלכלה של ימינו הכתובת כתובה על הקיר ורק מתי מעט מצליחים ומעזים לקרוא אותה, כי עד תום העשור תהיה התמוטטות של הכלכלה העולמית אם נמשיך בדרך זאת.

המורה מבין שההתקרנפות לא תיפסק עם איל אלא היא תשחית את כל העיירה. כי כפי שכתבנו, כשאנשי העסקים מידרדרים במדרון השחיתות, הגברת הזקנה תגיע גם אליהם וגם להם יקרה מה שקרה לאיל. הרצח הראשון או הגניבה הראשונה הם הקשים ביותר, הבאים אחריהם הרבה יותר קלים. בייחוד כשאתה רואה שהגניבה או הרצח עברו בשלום ולא קרה לך כלום. מה חושבים עכשיו אילי ההון והחברות הגדולות שהביאו עלינו את המשבר של 2008 ואת התספורות בישראל? עשינו מה שעשינו ולא קרה לנו כלום, כי אנחנו גדולים מדי כדי ליפול, כי החברים שלנו בממשל סייעו בידינו, כי קרנות הפנסיה הריכוזיות לא העזו לצאת כנגדנו במלחמה שערה. וכמו המסוממים שמתחילים עם מריחואנה ומסיימים בקוקאין, הם מתמכרים לתחושת הכוח, כי הסמים נמכרים בחופשיות ואין אף שוטר שבא לעצור אותך. אבל כולנו יודעים מה קורה למי שמכור לסמים או לאלכוהול או להימורים, וזה מה שיקרה בכלכלה העולמית. ההפסדים לכלכלה העולמית היו הפעם

כעשרה טריליון דולר, כעשרים אחוז מהתמ"ג העולמי, אבל הנגזרים הם כבר כיום מאות טריליונים ובבוא המשבר הבא ההפסדים יהיו בסדר גודל זה והפעם לא יעזרו ממשלות ארה"ב, אירופה או אפילו ישראל והכלכלה תתמוטט כי הגנגרנה הולכת ומתפשטת ובעקבות השוטים באים העקרבים.

ואין לסמוך על המצפון של העושקים כי הוא מעולם לא הציק להם והוא לא יתחיל להציק להם היום. ראש העיר בא לאיל עם רובה טעון ומבקש ממנו להתאבד למען המצפון הנקי, שלו או של העיר. אך המצפון נמחק לחלוטין כאשר אתה עשוי להרוויח מילירדים. המצפון הוא נחלתם של המנהלים האתיים שיש להם נדודי שינה כשהם צריכים לפטר עובד אחד. אך מנכ"ל שמפטר אלפי עובדים עושה זאת כלאחר יד ועוד מתוגמל על ידי בעלי החברה בשכר של עשרות מיליוני דולר, על ההבראה של החברה. פיטורים המוניים הם ללא ספק הפתרון הכי פחות אתי, כי לפני שמגיעים אליו צריכים לבדוק את כל האופציות האחרות. זאת ועוד, הוא מצביע על מורך לב של המנכ"ל הכושל שבמקום להשקיע ביצירתיות, לפתח מוצרים מהפכניים, לנקוט בשיווק פורץ דרך, הולך על הפתרון הקל של פיטורים המוניים ומאמלל עשרות אלפי אנשים. אך אל דאגה, שנתו לא תנדוד גם אם יתאבדו אי אלו מהמפוטרים כפי שקורה יותר ויותר בארה"ב וגם בישראל. מקסימום הוא יסע לקרנבל בריו בשביל להתאושש.

מנכ"לים ברוטלים וחברות פסיכופתיות

ספרים רבים נכתבו בשנים האחרונות על מנכ"לים ובעלי שליטה ברוטליים הפורקים את כל התסכולים שלהם בחברות עליהן הם מופקדים. בכלכלה הניאו ליברלית של ימינו, בעלי השליטה עושים ככל העולה על רוחם בחברות שהם מחזיקים בהן לעיתים אחוזים בודדים מהבעלות ומנכ"לים שולטים שליטה אבסולוטית בחברותיהם כמו לואי ה- XIV. במקרים רבים הם מתנהגים בצורה ברוטלית לעובדים שלהם ומתייחסים להם כאל עבדים החייבים להתמסר אבסולוטית לחברות שלהם ללא כל עכבות אתיות, כי אם הם מפוטרים ולנוכח האשראי העתק שהם לקחו הם ייזרקו לרחוב. בתנאים כאלה אנו מגיעים לחברה לא שוויונית בצורה קיצונית עם שכבה מאוד צרה של שליטים והמון עובדים שהם למעשה עבדים. גם פה, הס מלהזכיר את המציאות המרה לסטודנטים הלומדים שבעלי השליטה והמנכ"לים דואגים לחברות שלהם, יש להם חובת נאמנות לחברה ועוד אגדות כאלה או אחרות. כמו שקלייר זאחנסיאן פורקת את כל התסכולים והשנאה שלה על העיירה, כך הבוסים הברוטלים פורקים את כל התסכולים על העובדים ואף אחד לא פוצה פה או מצפצף. בחברות רבות נושא השיחה המרכזי בבוקרו של יום הוא מה מצב הרוח של הבוס והאם הוא הולך לפרוק את העצבים שלו על הכפיפים המסכנים. במקרים רבים המנהלים והטייקנוים הם מתוסבכים, אגואיסטים, סוציופתים, פסיכופתים. הגדיל לעשות ג'ואל בקן שבספרו המעולה "התאגיד" The Corporation ובסרט

שנעשה על פיו מתאר איך כל המאפיינים של פסיכופת תואמים את מה שקורה בחברות רבות ולמנהלים רבים (וכמובן גם לקלייר זאחנסיאן): חוסר התחשבות ברגשות של אחרים (העובד הוא הרי עבד), חוסר יכולת לקיים יחסים בני קיימא (אפילו לא לעובדי הקבלן), חוסר התחשבות בבטיחות של האחרים (תוך זיהום הסביבה), רמאות, שקרים תכופים והונאות על מנת להשיג רווח (קלייר שלנו כבר לא זקוקה לזה כי היא האישה העשירה ביותר בעולם), חוסר יכולת לחוות אשמה (אני תמיד צודק והחוק הוא תמיד לצידי בזכות כספי ועורכי הדין הטובים ביותר שלי), חוסר יכולת לאמץ נורמות חברתיות (החברה זה אני). וכפי שאומרת קלייר – אתם הפכתם אותי לזונה ואני אהפוך את העיר לבית בושת – אכן, כלכלה רציונלית למהדרין...

תכונה נוספת המשותפת לקלייר ולעולם העסקים המודרני הוא כפל הלשון. קלייר הרי מחפשת "צדק", לא נקמה, תושבי העיר עושים "צדק" ולא רוצחים את איל שמת הרי מרוב שמחה. אין להם עכבות לפושעים האתיים של ימינו, הם מכנים אי צדק צדק, בעלי מניות המיעוט הם ספקולנטים המחפשים רווח קל כאשר בעלי השליטה הם הספקולנטים המשקיעים בלאס וגאס ובהשקעות מפוקפקות. עולם העסקים הפך מזמן למחזה אבסורד שאומרים בו דבר מה ומתכוונים להיפוכו. גורדון גקו הידוע לשמצה מהסרט וול סטריט אומר לבעלי המניות שהוא מבריא חברות כאשר הוא רק מבתר חברות ורוצח אותן כי מתות הן שוות יותר מאשר חיות. פיטר שטוקמן במחזה של איבסן אויב העם אומר לתושבי העיירה שהוא רוצה להיטיב עמם כאשר למעשה הוא עושק אותם. מפלגה חדשה טוענת שהיא רוצה להיטיב עם מעמד הביניים כאשר בשבתה בממשלה היא עושה הכל לעזור לאילי ההון העושקים את מעמד הביניים ובתקופתה חלה הנסיגה הגדולה ביותר בחלקו של מעמד הביניים בעוגה הלאומית. מפלגה חברתית חרדית דואגת לאינטרסים של החלשים אך בכנסת הם משתפים פעולה עם הטייקונים ופוטרים אותם ממיסים. איל הון מקים אגף בבית חולים אך המפעלים שלו מזהמים את הסביבה ומספקים את החולים לאגף. בנק גדול מוציא דו"חות שנתיים על פעילותו האתית ובמקביל הוא מפטר קרוב לאלף עובדים, לא כי הוא מפסיד אלא רק כי הוא רוצה למקסם את הרווח, כשהבנק משקיע בהשקעות חברתיות (0.5% מהרווח הנקי כבר מזכים אותו כחברה הכי אתית במשק על ידי עמותה הממומנת על ידו). בסיום המצמרר של הסרט הסנגלי "צבועים" אנו רואים את משפט השדה הנעשה לאיל וההמון עונה אחרי המורה שהוא לא הורג את איל למען הכסף כי אם למען הצדק והמצפון, כי הם לא יכולים לחיות כאשר הפשע שורה בקרבם. הפושע הנוראי איל היה מועמד להיות ראש העיר כשכולם ידעו על פשעו ולא התרגשו ממנו ופתאום כשהם אמורים לקבל מילירדים הם רוצים לעשות צדק ולבער את המושחת מקרבם.

קלייר טוענת שרגשות אנושיים נאצלים הם עניין למיליונרים רגילים. עם כוח פיננסי כמו שלה ניתן לשנות את סדרי העולם. אדם ישר הוא זה שמשלם והיא משלמת. זה רחוק מלהיות מצחיק כי דירנמט בחושיו

המחודדים אכן תפש את עיקר משנתם של הטייקונים וחברות הענק – הם אינם כפופים לאמות המידה המוסריות שלנו, פשוטי העם ואפילו המיליונרים הזעירים. להם מותר הכל, לעשוק את כל מחזיקי העניין, לעשות תספורות בלי שיבואו על עונשם, למוטט את המשק האמריקאי ולהיגאל על ידי עושי דברם בממשל. כי המחזה של דירנמט הוא אוניברסלי, הוא נכתב על ידי שוויצרי, אך הוא מתאים גם לארה"ב, לצרפת, לסנגל, ובוודאי לישראל. סדנא דארעא חד הוא ואין הבדל בכל מסרי המחזה בין המדינות השונות. כמו שעקרונות הצדק והמוסר ישימים בכל העולם על פי הצהרת זכויות האדם של האו"ם שכל מדינות העולם חתומות עליה, כך גם העושק ותאוות הבצע משותפים לכל העולם, לסין ודרום אפריקה, לקנדה, הודו ואפילו לסקנדינביה. בהבדל אחד, שבסקנדינביה למדו להתגבר על היצר ובנו משק מתוקן לתפארת ובארה"ב וישראל כמו בכל הכלכלות הניאו ליברליות אנו מידרדרים מדחי אל דחי. עוד אמת שהמחזה מצביע עליה היא שתרבות לא קשורה לערכים. אותה גילן שבה התארח גתה (ללילה אחד...) וברהמס חיבר בה רביעיה רוצחת את איל בגלל בצע כסף. זה קורה גם בסנגל, אך מה כבר אפשר לצפות מחברות "נחשלות", אבל שזה יקרה באירופה הנאורה – לא ולא אומר ראש העיר.

וכך גרמניה הנאצית הנאורה מולדתם של גתה ושל ברהמס, כמו גם איטליה הנאורה מולדתם של ורדי ודנטה, אפילו צרפת הנאורה מולדתם של הוגו וזולא, איבדו את כל העכבות במלחמת העולם השניה וטבחו ללא רחם את רוב אזרחיהם היהודיים. זאת ועוד, דירנמט עושה "הנחה" לתושבי גילן שהם מבצעים את הפשע כי הם נואשים, רעבים, פושטי רגל. אבל המציאות של ימינו מוכיחה שלא רק נואשים מבצעים פשעים אתיים, גם עשירים מופלגים כמו הטייקונים שלנו ושל ארה"ב, גם חברות רווחיות במיוחד ובנקים השולטים בכלכלה מבצעים את הפשעים הגדולים ביותר כי הם רוצים עוד ועוד, כי עין האדם כבדה עד בלי די, כי היא לא שבעה לעולם ורק כאשר מפזרים עליה מעט עפר היא פתאום מאבדת את משקלה. וההיפך אף הוא נכון, עניים חסרי כל יכולים להנתנהג בצורה אתית גם אם הם נואשים ורעבים ללחם. דירנמט רק טעה בגדול טעות אחת, הוא סובר שצריך לשחד את תושבי גילן במילירדים בשביל לרצוח אדם אחד. בימינו ניתן להסתפק בהרבה פחות ובכך למקסם את הרווח או למזער את העלות של חיסול הקורבן.

הצגת תחלואי החברה ברבים

נתניהו עשה את טעות חייו בכך שצירף את ישראל למדינות ה- OECD, שהרי לפני כן פרט לאי אלו "הזויים" כמוני, כמו אבנרי, ברברה סבירסקי מאדוה, סובול או ספורטא, אף אחד לא נתן את הדעת על שחיקת מעמד הביניים, התגברות העוני, פריון העבודה הנמוך, יוקר המחיה הגבוה ואיכות החיים הירודה. כשהרג את מדינת הרווחה הוא תירץ זאת כי רצה להוציא את הבטלנים לעבודה. אך הוא לא שיער שצירופנו למועדון

האקסקלוסיבי יגלה את קלונו ברבים כאשר יתברר שחלק ניכר מהעובדים חיים בעוני במשכורות מינימום ואפילו פחות, עם שיא של אחוז עובדי קבלן, הפריון עלה אך המשכורת לשעת עבודה ירדה. היחידים שנהנו מהמדיניות הניאו ליברלית שלו הם העשירים ואילו מעמד הביניים נשחק והעוני גדל. אך לא רק הליכוד אשם, גם השותפים שלו – קדימה והעבודה, ש"ס ומפלגות המרכז, אשמים בכל אשר קרה, כפי שמתחוור כיום כשיש לנו אל מי להשתוות. עכשיו אנו מתבוננים בראי ורואים עד כמה אנו מכוערים, כאשר מסביבנו מדינות יפות ומתוקנות ובראשן סקנדינביה. מי בכלל ידע עד כמה שוודיה היא מדינה מתוקנת עד שלא ראינו שהיא בראש מדינות ה- OECD יחד עם אחיותיה נורווגיה, דנמרק ופינלנד? עד אז השווינו את עצמנו לכל היותר לארה"ב, אנחנו חדשנים כמו האמריקאים, ניאו ליברלים כמו האמריקאים, יש לנו "שוק חופשי" כמו האמריקאים, בקיצור אנחנו סניף של ניו יורק או פלו אלטו.

אבל התברר לנו שארה"ב אינה עומדת בראש הטבלה בקרב המדינות המתוקנות, רחוק מכך, היא לא כמו ישראל המשתרכת בתחתית יחד עם מקסיקו וטורקיה, אבל היא בוודאי לא דוגמא ומופת, ביחוד לא אחרי משבר 2008. אנחנו אימצנו את המגרעות של ארה"ב מבלי לאמץ את המעלות, למעט חברות ההזנק. אנחנו מדינה לא שוויונית, עם מעמד ביניים שהוא חצי מזה של שוודיה ומעט נמוך יותר מהאמריקאי, יש לנו עוני אמריקאי, אנחנו מתייחסים לערבים ולאתיופים כמו ששם מתייחסים להיספנים ולשחורים ואין לנו אפילו חוקים של אפליה מתקנת, יש לנו שוק מונופוליסטי וריכוזי אף יותר מהאמריקאי, הפוליטיקאים מושחתים כמו באמריקה, יש לנו לוביסטים למען אילי ההון וחברות הענק כמו באמריקה. אך מאידך אין לנו אכיפת חוק כמו בארה"ב, אין לנו עונשים כבדים על עבריני הצווארון הלבן והמשתמטים ממס כמו בארה"ב, אחוז הכלכלה השחורה בישראל הוא יותר מפי שניים מהאמריקאית, מוסדות ההשכלה שלנו מפגרים בהרבה אחרי האמריקאים. ואיך זה מתקשר לביקור הגברת הזקנה?

כבר בראשית המחזה אנחנו מתוודעים להילך הרוחות בעיירה לגבי האשמים במשבר: אלה היהודים, הבונים החופשיים, הקומוניסטים. השיטה של הפרד ומשול אמנם הומצאה על ידי הרומאים, אבל מאמציה המובהקים ביותר הם הניאו ליברלים מהאסכולה של ארה"ב, בריטניה וישראל. אצלנו האשמים הם החרדים, הערבים, המתנחלים או כל שכבה מקופחת כזאת או אחרת שהם כביכול מוצצים את דמנו. הם עושים זאת בצורה מאוד לא מוצלחת כי החרדים והערבים הם האוכלוסיות העניות ביותר במדינה. שלא לדבר על דפני ליף שהיא אשמה בכל, בהיותה אנרכיסטית, קומוניסטית וחוצפנית. גם בארה"ב השיטה הפוליטית משסה כל פלג של האוכלוסיה נגד השני. אובמה נמצא אי שם בין הסוציליזם לקומוניזם אליבא דרפובליקאים, כאשר את המימון שלו הוא מקבל מוול סטריט והוא לא העז לעשות דבר נגד אילי ההון והבנקים הגדולים, אבל

בהשוואה לבוש הוא קומוניסט. הדמוקרטים והרפובליקאים הם תאומים סיאמיים בכל מה שקשור למשטר הניאו ליברלי, אבל הם בכל זאת נלחמים זה בזה, שלא לדבר על אימת האוכלוסיה הלבנה והווספית מהשתלטות ההיספנים והשחורים על המדינה. זה בכלל אסון שגם לומדים ספרדית בבתי הספר, עד עכשיו הרי הסתדרנו רק עם האנגלית שלנו! 1% מהאמריקאים שולט על הכלכלה, משלם את שיעורי המיסים הנמוכים ביותר ואמריקה מתיימרת להיות הדמוקרטיה הגדולה בעולם, כשהיא פלוטוקרטיה העושקת 99% מהאוכלוסיה, שבכל זאת מצביעים בשביל אילי ההון העומדים מאחורי הפוליטיקאים כי כולם רוצים להידמות אליהם ולהגשים את החלום האמריקאי, כשבינתיים הם נשחקים ורואים תוכניות ריאליטי.

המצב בישראל דומה לאמריקאי, אילי ההון והמפלגות דואגים לשסות פלג נגד פלג במקום שהמקופחים יתאחדו (זו באמת אימרה קומוניסטית), העבודה, קדימה והליכוד, שינוי, ש"ס והחרדים דאגו להנציח את השלטון הניאו ליברלי, את ההטבות של אילי ההון והחברות הגדולות, את קיפוח מעמד הביניים, את התגברות העוני, תוך שיסוי פלג בפלג. כל עוד שכולם שונאים את כולם הם לא יוכלו להתאחד נגד האשם העיקרי לצרות הישראליות והאמריקאיות, הלא הם אילי ההון, פקידי הממשל והפוליטיקאים המושחתים שגרפו לכיסם מאות מילירדים, כאשר נערי האוצר הפריטו את החברות, הבנקים ואוצרות הטבע בנזיד עדשים לאילי ההון שהלכו לעבוד אצלם במשכורות של מיליונים. בדיוק כמו שבארה"ב מתקיימת הדלת המסתובבת בין גולדמן זקס ודומיה לבין הממשל הדמוקרטי (רובין) והרפובליקאי (הנק פולסון). ומעניין שדווקא בסקנדינביה אין כמעט תופעות של הון ושלטון ומעבר בין המגזר הפרטי לציבורי והיא הכי אתית, שוויונית, עשירה, עם פריון עבודה מעולה ואיכות חיים הטובה ביותר. גם בביקור הגברת הזקנה ניתן לראות אנלוגיות לתחלואי הכלכלה ומדהים איך סופר שהוא לא כלכלן ראה את זה דווקא בשוויץ האתית והשוויונית, דווקא בשנת 1956 שהייתה בתקופה הכי שוויונית וחברתית בעולם המערבי, שנמשכה מסוף מלחמת העולם השניה עד שנות השבעים. עדיין לא קם לנו הדירנמט של ימינו שיציג במחזה, בסרט או ברומן את תחלואי המשק העולמי. יהושע סובול התחיל בזאת ואנו מקווים שיצטרפו אליו רבים וטובים בעולם.

איל טוען שהוא ביצע את פשעיו נגד קלייר למען המשפחה, כי הוא הרי "אהב" את הבת של בעל חנות המכולת ורצה להתחתן אתה. הוא אף טוען שאלמלי עשה מה שעשה לקלייר היא לא הייתה מתחתנת עם האדם העשיר ביותר בעולם, כך שהוא למעשה עזר לה בזה שהוא האשים אותה בהפקרות יחד עם שני עדי שקר. הציניות הזאת אופינית גם למחזות ורומנים אחרים, ג'ו קלר שלח את החלקים הפגומים למען המשפחה שלו, סזר ואיגולין מתנכלים לז'אן דה פלורט כי לא מתאים לו להיות חקלאי ולטובתו כדאי לו שיחזור לעיר הגדולה. כך הטייקונים עושים לנו טובה בזאת שהם עושים לנו תספורת של 50%, כי הרי יכולנו להפסיד הכל, המושחתים

המדרדרים את מחיר החברות שהם רוצים להשתלט עליהן עושים טובה לבעלי מניות המיעוט כאשר הם נותנים להם 10% מהשקעתם, החרדים האשכנזים עושים טובה לנערות המזרחיות המסולקות מבתי הספר האליטיסטים כי הן ירגישו שם מנוכרות כשלומדים ביידיש ולא יוכלו לראות טלוויזיה. לכל פושע יש הצדקה לפשע שלו, לאיל (המשפחה), לקלייר (הצדק), לגזענים (טוהר הגזע), למפיה (nothing personal), לניאו ליברלים (השוק החופשי), לאנסים (היא גרתה אותי), לרוצחים (הוא הכניס ראשו מתחת לגרזן), לספרי הצמרת (נתנו להם תשואה של 0.5% יותר).

התנהגות חביבה לקורבנות

עד כמה שהשתדלתי להיות איש עסקים זהיר, ובדרך כלל הצלחתי בזאת, הרי שאם עשקו אותי התנהגו אלי בצורה נחמדה ביותר, כשמנעו ממני העלאה הרעיפו עלי תשבוחות, killing me softly הייתה הסיסמא האהובה. וגם במחזה שלנו, קלייר מדברת יפה מאוד לאיל, הם מעלים זכרונות נעימים מהעבר רגע לפני שאיל מוצא להורג, תושבי העיר מרעיפים אהבה על איל ונשבעים לו אהבת נצח, הם עוטפים אותו באהבה כשהוא מנסה לברוח ברכבת ומונעים ממנו להימלט, הם לא מרימים את הטון אפילו פעם אחת, למעט כעסו של ראש העיר כשאיל מסרב להתאבד וההתנהגות של השוטר לאיל רגע לפני מותו. כך גם הפוליטיקאים המושחתים ואילי ההון מתנהגים אלינו הקורבנות שלהם בנחמדות אין קץ. הם מחניפים לנו, אומרים לנו עד כמה אנו חשובים להם, זה ברור, כי אם לא היו ההמונים, שבולעים כל פעם מחדש את הפתיונות שלהם בבחינת הצבת מכשול בפני עיוור, את מי ניתן היה לרמות? והרי מייקל מילקן ענה למקטרגיו שממי יכול היה לגנוב אם לא מהקרובים לו ביותר? אנחנו מוכנים לסלוח לאיל הון שעשק אותנו כל עוד שהוא לא העליב אותנו, הוא הרי רצה להחזיר את החוב אבל לא יכול היה, הוא רצה שהמניה שלו תעלה אך השוק נפל, הוא רוצה למכור לנו בזול אך מחירי הדלק עולים.

כל עוד אנחנו רואים את האח הגדול ולא את ביקור הגברת הזקנה נמשיך לאכול את כל הלוקשים הקרים שמוכרים לנו הפוליטיקאים ואילי ההון כי אין לנו מוח ביקורתי. ממילא אנחנו קוראים את העיתונים שלהם (פרט לאנומליה של דה מרקר) וצופים בערוצים שלהם (פרט לאנומליה של תוכנית המקור של רביב דרוקר ומיקי רוזנטל). בסרטו של מיקי רוזנטל שיטת השקשוקה יש רק מעידה אחת כאשר אשתו של סמי עופר קוראת למיקי בכניסה למוזיאון תל אביב "חלאה", אבל זה היוצא מהכלל המעיד על הכלל. גם עורכי הדין מנומנסים להפליא, חברי המלומד, מרשי, כבודו וכדומה. אני לא יודע מה עדיף שישדדו אותי בביתי ויחטיפו לי מכות או שישדדו אותי בבורסה ויגידו לי עד כמה אני חשוב לחברה. השיא הוא כאשר מבקשים מהקורבן שירחם על העושק, כמו רוצח ההורים שמבקש את רחמי בית המשפט כי הוא יתום. כך פורצ'יה מבקשת

משיילוק בסוחר מונציה שירחם על אנתוניו בה בשעה שברור לכל כי במצב ההפוך אף נוצרי לא היה מרחם על היהודי החלש. אבל כשפעם אחת היהודי הוא בעמדת כוח מבקשים ממנו לרחם על הנוצרי מהאליטות. רק אחרי שהיהודי לא משחק את המשחק מוצאים פלפולים משפטיים על מנת להוכיח שהקורבן שיילוק הוא למעשה האשם ולכן רוצים לקחת ממנו את כל רכושו ודורשים ממנו להתנצר. כך מבקשים תושבי העיר מקלייר לרחם על איל ועליהם ולא להחזיר מידה כנגד מידה. אך להבדיל מהמקרה של שיילוק, המילירדרים מכתיבים את אמות המוסר והיא מבצעת את זממה בלי כל הרהורי חרטה. כל עוד החברות ואילי ההון מרוויחים הם לא חושבים לשתף אף אחד בבוננזה, הם משלמים מינימום מיסים ומינימום שכר. אך חס וחלילה אם הם נקלעים לצרות בגלל הספקולציות שלהם או מיתון עולמי מובן מאליו שהמדינה צריכה להיחלץ לעזרתם, הנושים צריכים להסכים לתספורות והעובדים צריכים להסכים לקיצוץ בשכרם. רחמו על העשיר, העני ממילא רגיל להסתדר לבדו!

אם כך, חובתו של הקורבן לשתף פעולה עם העושק. ראש העיר דורש במפגיע מאיל שיתאבד על מנת שימנע ממנו את אי הנעימות לרצוח אותו. הוא מאוד כועס על איל שלא מוכן להוציא לו את הערמונים מהאש. כך גם איגולין דורש ממאנון שתתפלל למען השבת המים לעיירה, ברומן ההמשך של ז'אן דה פלורט "מאנון", על מנת להציל את גן הציפורנים שלו כאשר כולם יודעים שבשביל להשתלט על האחוזה איגולין וסזר גרמו למותו של אביה ז'אן. בשטיפת המוח המתמדת שעושים לנו אילי ההון והשלטונות השולטים על המדיה ועל המשק מתכנתים אותנו שנראה את אילי ההון כצודקים תמיד ואת קורבנותיהם כאשמים תמיד. אורח מחשבה זה אומץ ממשטרים טוטליטריים והרי ידוע הוא שהמשטר הניאו ליברלי שולט בעיקר על ידי The Shock Doctrine: The Rise of Disaster Capitalism על פי ספרה המעולה של נעמי קליין. מוכרים לנו את הלוקש שמדיניות נתניהו בזמן השוק של האינתיפדה השניה כשמתו למעלה מאלף אזרחים היא טובה למשק ובחסות זאת הוא הורס את מדינת הרווחה, על פי עקרונות הניאו ליברליזם של מורו ורבו מילטון פרידמן, יועצו של פינושה.

הצדק הוא הרי תמיד עם העשירים והשלטון המושחת, ואילו העני בהגדרה צריך תמיד לוותר למען המולדת, העשירים והציפורנים של איגולין. זאת ועוד, דווקא העניים המרודים ביותר מצביעים עבור המפלגה העושקת אותם הכי הרבה - הליכוד הניאו ליברלי, בגלל ששוטפים את מוחו בפחד מפני הערבים, אירן, החיזבלה והחמאס. אך קדימה ושינוי (או דומיה) לא טובים יותר כי הם מפחידים את בוחריהם בחרדים וכך הלאה. אתה בוחר את העושק מרצונך החופשי ולזה הם קוראים דמוקרטיה. הונאה רבתי זאת מתאפשרת בגלל שהפושעים האתיים שומרים על דימוי ללא רבב. הם הרי תורמים לאגף בבית החולים, למוזיאון, למגרש

ספורט ולמתנ"ס, הם אפילו תורמים לארגונים אתיים ועומדים בראשם. הם נהנים מכל העולמות, הרצחת וגם ירשת, עושקים את כולנו ומצטיירים כאמא תרזה. או כמו מקי סכינאי, גיבורו האלמותי של ברכט, הם תמיד בכפפות לבנות ואף אחד לא רואה את הסכין. כשמצילים את החברה שהשתלטו עליה אחרי שדרדרו את מחיר המניות ב- 90% הם מצטיירים כמיטיבי האומה כי הצילו אותה מפשיטת רגל וגם בעלי האג"ח המסופרים צריכים לענות "אהבתי את אדוני" כי הם מקבלים מחצית מהשקעתם.

העיתונות כתרופת שווא

בספרו המעולה של מונקס The Emperor's Nightingale הוא מתאר את תרופות השווא שלא מסייעות בידי מחזיקי העניין: המנכ"ל, החוקים, הדירקטוריון, הדח"צים, היועצים והעיתונות. דירנמט לא פוסח אף על העיתונות. בימינו המדיה שייכת ממילא לאילי ההון אבל בימיו של דירנמט היא עוד התיימרה להיות בלתי תלויה. דרך אגב, השתלטות הטייקונים על המדיה היא לא פטנט ישראלי ואפילו לא אמריקאי. כבר בצרפת של נפוליאון השלישי היה זה אמצעי מקובל על ידי ספקולנטים להשתלט על עיתון על מנת לסייע בספקולציות של הטייקונים, כפי שמיטיב לתאר גדול הסופרים האתיים אמיל זולא בספרו המעולה "הכסף", שמשום מה טרם תורגם לעברית למרות שהוא הרומן הטוב ביותר על אתיקה עסקית. העיתונות בביקור הגברת הזקנה היא שטחית ואוכלת את כל הלוקשים שפרנסי העיר מאכילים אותה. כך הדיווח שאיל מת מרוב שמחה. אבל הם בכלל לא מודעים שמתנהל משפט ראווה ושכל הנאמר בו הוא בכפל לשון. נאומו של המורה מתקבל על ידי העיתונות כגדלות מוסרית, הם שטחיים ולא מעמיקים ודי לקרוא כמה מהמאמרים של גדולי העיתונאים בעיתונים רבי תפוצה על מנת להיווכח כי אין חדש תחת השמש. העיתונאים שומעים כי כל מה שמבוצע נעשה למען הצדק והמוסר, לא למען הממון, למען המצפון.

הרצח הרי ממילא מבוצע באפילה, הרחק מעיני הציבור, והם לא מודעים לו. הפשעים האתיים מבוצעים בדרך כלל באפילה, הרחק מעיני התקשורת, כי הפושעים האתיים לא אוהבים את האור והשקיפות, וכפי שנאמר ב"אופרה בגרוש" של ברכט בסוף המחזה – אתה רואה רק מה שבאור בשעה שמה שבחושך נסתר מהעין. גם בימינו אלה, בארה"ב כמו בישראל ובמדינות הלא אתיות, התשקיפים לא ברורים, ההודעות לרשות ניירות הערך, העיתונות והבורסה עמומות ולעיתים אף סותרות, מספרים לך שלא ניתן להשוות את ישראל לסקנדינביה בגלל ההוצאות הבטחוניות אך שוכחים להגיד לך שדווקא עד שנות התשעים הוצאות הבטחון היו פי שתיים ופי שלוש יותר גבוהות כאחוז מהתמ"ג מאשר בימינו, בעוד שבשנים האלה השוויון היה גבוה בהרבה מאשר כיום. אומרים לך שהריכוזיות בישראל לא גדולה כאשר הריכוזיות בישראל גבוהה פי שלוש מאשר בשוודיה ה"ידועה" כארץ עם קונצרנים גדולים, פי שתיים מאשר בנורווגיה, בפינלנד או בגרמניה. אבל

אל תבלבלו אותנו עם עובדות, אנחנו כותבים מאמרים קצרים ביותר, טוענים תחת כל עץ רענן שאין ריכוזיות וגם אם יש - הבעיה של ישראל היא הרי החרדים, אז תילחמו בחרדים ותעזבו במנוחה את אילי ההון המממנים את העיתון שלנו. תנו לנו להמשיך לזרות חול בעיניים ואל תשכחו לצפות בפרק ההדחה של האח הגדול, תחרות הזמר הצעיר או המזרחי, השמן, השורד, השף וסדרת המופת "מעושרות".

מי הוא בעצם העושק ומי העשוק

דירנמט לא נוקט עמדה. הוא לא אומר לנו מי יותר אתי או יותר מושחת: קלייר, איל, אשתו, בנו ובתו, ראש העיר, השופט, הרופא, השוטר או הכומר. לכן הדינמיקה הקבוצתית המתפתחת בקורסים שלי מעניינת עוד יותר כי כל אחד מהסטודנטים צריך להציג את הדילמות האתיות של גיבורי המחזה. פעמים רבות הסטודנטים מוצאים תובנות במחזה שאפילו דירנמט לא חלם עליהן. ניתן לסנגר ולקטרג על כל אחד מהגיבורים וכמובן על כל אחד מגיבורי הפסיכודרמה של עולם העסקים בארה"ב ובישראל. בסמינריון שלי על צדק חברתי וכלכלי בישראל מוקדש שיעור שלם על סטף ורטהיימר המוצג כאיל הון אתי, אך יש לנו סטודנט שהוא הקטגור והשני הוא הסנגור. אם הקטגור עושה עבודה טובה הוא מוצא סיבות אינספור להציג דווקא את הגיבור האתי כגיבור שלילי, כמו גם במקרה של המחזה שלנו כשמציגים דווקא את קלייר כגיבורה האתית של המחזה. אם אין דין ואין דיין בגילן ובית המשפט פוסק נגד קלייר הקורבן הצעיר, מן הדין שקלייר הזקנה תעשה צדק לעצמה, כי אין שופטים בגילן, ואלה שהיו שופטים הם עכשיו המשרתים שלה. עד שובה לגילן איל קיים את הפסוק של "רשע וטוב לו", וקלייר לוקחת על עצמה את התפקיד של האל בעשיית צדק כי הרי היא אלת הון ואילי ההון הם הכי קרובים לאלוהים. איל הופך מעושק לקורבן ובסוף המחזה הוא מקבל מימדים של גיבור טרגי המשלים עם גורלו ולא מתקומם כנגד אי הצדק (או הצדק) של המשפט המבוים. ראש העיר דואג לרווחתם של תושבי גילן בדיוק כמו ראש העיר פיטר שטוקמן באויב העם וניתן לסנגר עליו כמו גם לקטרג. המורה הוא קול המצפון ומי שמונע ממנו לצאת אל העיתונות ולאמר את האמת הוא דווקא איל, אז המורה הוא אתי או לא אתי? האם תושבי העיר הם פחדנים נטולי חוט שדרה או עניים מרודים הרוצים רק לשרוד בעולם המודרני והאכזרי? הם אינם יכולים להילחם נגד האלים כמו יוליסס או אודיסיאוס שנלחם נגד פוסידון. קלייר השתלטה על כל העיר והביאה אותם למצבם הירוד, אז לכן אלה לא כוחות שווים ויש להם רק ברירה אחת להיכנע לרצונה של אלת ההון. וזאת אולי גדולתו של המחזה – שהוא ניתן לפרשנויות אינספור. לפני שנתיים ראיתי בברלין עיבוד אחר של המחזה, הפעם בשפת המקור, שבו הגיבורים עולים ויורדים במשך שעתיים בגרם מדרגות במין תזזית כזאת המנסה בכל מחיר לתת פירוש מקורי למחזה שהפך לקלסיקה. שתי הגרסאות הקולנועיות רחוקות יום ולילה האחת מהשניה וההצגה החדשה של הבימה שונה בצורה מהותית מההצגות הישראליות הקודמות. אך דמותם של איל, קלייר ותושבי העיר ישארו לנצח דמויות הגדולות מהחיים, וכמו

שאני מצאתי מקבילות למחזה בעולם העסקים המודרני, יהיו בוודאי חוקרים אחרים שימצאו מקבילות לעולם העסקים של 2050, שיהיה ניאו ליברלי, ניאו חברתי, במודל הדרך השלישית של שטיגליץ, בכלכלת חליפין בעקבות שואה גרעינית או שפל עולמי, או גן עדן עלי אדמות. בדבר אחד אני בטוח – יש לעשות כל מאמץ ללמד באוניברסיטאות, בחברות, בבנקים, במשרדי עו"ד ורו"ח מחזות כמו ביקור הגברת הזקנה שיחשפו אותנו לביקורתיות ולדילמות אתיות וידירו אותנו מהחלופות המטמטמות של הריאליטי, אם אנו **חפצי חיים**!

צדק חברתי וכלכלי, הטייקונים והמשקיע הקטן – "הכסף" מאת אמיל זולא

מבוסס על הספר "הכסף" L'argent (1890) מאת אמיל זולא

מבוסס על הסרט:

L'Argent TV 1988, 250 minutes, based on Emile Zola's book about the financier Aristide Saccard, Director Jacques Rouffio, with Claude Brasseur, Miou-Miou and Michel Galabru

<u>תמצית היצירה וניתוחה</u>:

אם ניתן לבחור בסרט, ספר או מחזה אחד המתאר בצורה המשכנעת ביותר את הדילמות של צדק חברתי וכלכלי, אתיקה בעסקים, הטייקונים והמשקיע הקטן, הרי זה ספרו של אמיל זולא "הכסף", שזכה לעיבודים קולנועיים ובימתיים למכביר. זולא היה בין הראשונים, יחד עם איבסן, שעסק באתיקה עסקית בספרות ועשה זאת בכישרון יוצא מהכלל, בסגנון נוגע ללב הנוגע בנימים הרגישים ביותר של הקוראים והצופים. אמיל זולא, האתיקן האולטימטיבי, לוחם הצדק הבלתי נלאה, נקרא בזמנו סופר מגויס, כפי ש"מאשימים" כיום סופרים דגולים כיהושע סובול מחבר "גיבור מעמד הפועלים". כל עוד תיאר את הדילמות של המעמד הנמוך ב- Germinal וב - L'assomoir, את הדילמות של האיכרים ב- La terre, או אפילו את עולם הדימדומים של נערות השעשועים של פריס ב- Nana, לא היו ההתקפות על זולא בוטות במיוחד, אם כי הוא תמיד נחשב לרדיקל ומסוכן. אך בשנות התשעים של המאה התשע עשרה הוא העז לתקוף את קודש הקודשים של צרפת הבורגנית - את אילי ההון ואת הצבא. את אילי ההון תקף ביצירת האלמוות שלו L'argent "הכסף", אחד הספרים האחרונים של סדרת רוגון מאקאר, ואילו את הצבא תקף בספרו La debacle ועוד יותר בפרשת דרייפוס כמה שנים מאוחר יותר. הוא תקף את האנטישמיות, את סילוף האמת, את עושק המשקיע הקטן, את הפער החברתי העצום ששרר בצרפת. הוא שילם בהגלייתו מצרפת בעקבות המאמר שלו "אני מאשים" ומשפט הדיבה שבא בעקבותיו ויש האומרים כי שילם על כך בחייו בעקבות הרעלת תנור החימום בביתו שקיפחה את חייו.

עלילת הספר והסרט "הכסף" מתרחשת בשלהי הקיסרות השנייה, זו של נפוליאון השלישי, אחיינו של נפוליאון הגדול. נפוליאון השלישי גילם את כל השחיתות והצביעות של החברה הצרפתית, אך גם את הזוהר, החיים הקלים והמופקרים, כפי שהיטיב לבטא אופנבאך באופרטות שלו. אם לקיסר הייתה פילגש שהוא רכש אותה בסכום אגדי, אריסטיד סאקאר Aristide Saccard, גיבור הספר שהתוודענו אליו בספרו הקודם של זולא "המשיסה", רכש אותה בסכום גבוה אף יותר ודאג לכך שכל החברה הגבוהה תדע על כך, כי זה היה סמל סטטוס. אך סאקאר היה קשור מאוד גם לנפש טהורה - קרולין המלין Caroline Hamelin , שנמשכה אליו כמו שפרפר נמשך לאש. היא הופכת לפילגשו ולמרות הניגוד המוחלט באופי שלהם היא מתאהבת בו. החיוניות שלו, האנרגיה הבלתי נדלית והתפרצויות אקראיות של טוב לב של סאקאר הן ברקע של משיכה זו. סאקאר, שירד מנכסיו, גם רוכש את אמונה של נסיכה המקימה בית יתומים מכספה והוא מסייע בידה בהתנדבות (גם גורדון גקו גיבור הסרט "וול סטריט" תרם רבות לגן החיות של הברונקס...). סאקאר מנסה לקבל את ניהול כספה העצום, חמש מאות מיליון פרנק שקיבלה בירושה מבעלה, על מנת להשקיע אותו בבורסה, אך היא מתנגדת לכך כי כספה הושג על ידי בעלה בבורסה בדרכים לא כשרות אך חוקיות שגזלו את חסכונות אלפי משקיעים מסכנים, ולכן היא מעוניינת להוציא אותו רק למטרות צדקה ולא להתבייש יותר.

סאקאר ירד מנכסיו בגלל יריבותו של גינדרמן Gundermann, בנקאי יהודי רציני וסגפני. גינדרמן הוא היפוכו המושלם של סאקאר הנהנתן, שניהם מבלים במסעדות מפוארות אך בשעה שסאקאר סועד סעודות מלכים עם מיטב היינות גינדרמן שותה רק כוס חלב ומתנהג בצניעות למרות עושרו האגדי. באחת הארוחות המשפחתיות של סאקאר עם קרולין הוא שומע מאחיה, ג'ורג' Georges Hamelin, שכל התוכניות שג'ורג' התווה לפיתוח לבנון/המזרח התיכון - כריית מחצבים, תחבורה, בתי ספר, מוסדות בריאות, מפעלים לא יכולות לצאת אל הפועל בגלל העדר משאבים. בשל כך נגוז חלומו של ג'ורג', קתולי אדוק, להחזיר את האפיפיור לארץ הקודש ולהציל אותו מההשפלות שהוא סופג מהאיטלקים הלאומנים הרוצים לנשל אותו מאדמותיו. סאקאר, היזם הנצחי, רואה בתוכניות של ג'ורג' הזדמנות לסחוף את ההמונים הקתולים בחלום של הפרחת השממה במזרח התיכון ובארץ הקודש. הוא מוכר חלומות כמו יזמי ההיי טק בימינו, שרק מתי מספר מהם מצליחים לפרוץ בחברות ההזנק שלהם. סאקאר בוחר שם מאתגר: La banque universelle, הבנק העולמי, לא פחות ולא יותר. נשאלת השאלה - מי היזם האמיתי ג'ורג' שהגה את הרעיון, עשה את התוכניות, בילה תקופות ארוכות במזרח, או סאקאר המתרגם את תוכניות המלין לשפת המעשה ומוצא את המשאבים הכספיים שג'ורג' לא הצליח לגייס.

סאקאר בא למאזו Mazaud, סוכן בורסה, ומבקש לגייס 25 מיליון פרנק. "Think big", כפי שאומרים אילי ההון של ימינו הממנפים את השקעותיהם בסכומים שהם פי עשרה או פי עשרים מהשקעתם העצמית. רצוי תמיד לעבוד בכספם של האחרים, זאת הסיסמא של אילי ההון האלה - בין אם זה כספי בנקים, אגרות חוב, או כספם של בעלי המניות הקטנים. כך אנו רואים אילי הון ישראלים משתלטים על חברות ענק עם השקעה מינימאלית הממונפת בהלוואות של ידידיהם הבנקאים, שגם הם לא משקיעים את כספם כי אם את כספנו, בקרנות הפנסיה של העובדים הקטנים ובהנפקות במחירים מפולפלים כשהם גורפים את עיקר הרווחים בעוד שהמשקיעים, הבנקים - קרי הציבור הרחב והמדינה המצילה אותם מפשיטות רגל כמו בפרשת המניות הבנקאיות - נושאים את עיקר הסיכונים. מאזו המום מהעזתו של סאקאר, הוא יודע כי אין לו אגורה, יש לו רק פרויקט שאף הוא של מישהו אחר, ולמרות זאת הוא רוצה לגייס עשרות מיליונים ובהמשך אף מאות מיליונים. אך סאקאר מאמין שצריך שני דברים בשביל להצליח בחיים: לחלום כמו משוגע ולעבוד בפרך כבהמת משא והוא "אשף" בשניהם. כשקרולין שואלת אותו אם הוא אינו רוצה לנוח הוא עונה לה שהמנוחה היא המוות.

סאקאר פונה לקולגה המנהל בנק עותומאני במזרח ורוצה לרתום אותו לפרויקט. הלה עונה לו במכתב ברוסית וסאקאר הולך אל ידידו זיגזימונד הבקי בשפות רבות והעסוק בתרגום המניפסט הקומוניסטי של קרל מרקס. הוא קומוניסט שרוף אך סאקאר אוהב אנשים שנלחמים על העקרונות שלהם כזיגזימונד הקומוניסט וג'ורג' הקתולי. התשוקה היא הדבר החשוב ביותר, זה מה שמניע את העולם, אומר סאקאר, ואנחנו רואים עד כמה לא מקורי גורדון גקו כשהוא מלמד סנגוריה על תאוות הבצע באסיפת בעלי המניות בסרט "וול סטריט". זיגזימונד Sigsimond מוסר לו על התשובה החיובית של הבנקאי. הוא חולה מאוד ומטופל על ידי בוש Bush, מלווה בריבית קצוצה בשוק האפור, המתמחה בגיוס חובות אבודים. כך הוא מחפש כבר שנים אדם שנתן שטרי חוב לבחורה צעירה שילדה לו בן והוא נעלם. על פי כתב היד של סאקאר הוא מבין שסאקאר הוא האיש ששינה את שמו מספר פעמים במהלך הקריירה המפוקפקת שלו. אך הוא אומר לשותפתו גברת משין Madame Mechain שעתה זה לא הזמן לפנות לסאקאר כי אין לו כסף לפדות את אגרות החוב. ואכן סאקאר אותו היכרנו בספר "המשיסה" התעשר והתרושש מספר פעמים, היה נשוי פעמיים והיו לו פילגשים למכביר. יש לו בן מנישואים ראשונים - מקסים Maxime שירש את כספי אמו העשירה רנה ואינו מוכן לעזור כלל לאביו הנוכל. אך יש לו גם בן לא חוקי אותו ילדה הפילגש שקיבלה את השטרות בשם ויקטור Victor שהפך לנער רחוב שלוח רסן. במקורו נקרא אריסטיד בשם רוגון, מוצא משפחתו מדרום צרפת ואחיו הוא שר

בממשלת הקיסר נפוליאון השלישי. אז'ן רוגון, אחיו, (שגם עליו כתב זולא ספר Son Excellence Eugene Rougon) מתנכר לו, כי הוא מכיר את נוכלויותיו של סאקאר ולא מוכן להכיר בקשר ביניהם.

סאקאר מבלה במסעדה יוקרתית שאוכל בה גם גינדרמן והוא אומר לבנקאי היהודי בהתרסה שהוא פתח בנק חדש עם הון של עשרים וחמישה מיליון פרנק. הוא שואל אותו בציניות אם הוא מוכן להשקיע בבנק שלו כי המניות ירקיעו שחקים. גינדרמן מסרב כמובן ואומר שסאקאר יפול גם הפעם אם כי ממקום גבוה יותר כי יש לו קשרים ותמיכה של אילי הון אחרים, העולם הקתולי ואולי הכס הקדוש. מה שמניע את סאקאר מעבר לשיקולים הכספיים הם שיקולי אגו: הוא רוצה להכריע את גינדרמן ה"נמלה" כי הוא מאמין בעליונות ה"חרגולים" (ובמשתמע הקתולים על פני היהודים). סיטואציה זו מזכירה את הסוחר מונציה, אלא שהפעם הנמלה מנצחת והבנקאי היהודי האחראי גובר על הבנקאי הקתולי קל הדעת. גם אנתוניו ובאסאניו בסוחר מונציה היו קלי דעת אך הם נהנו מהתמיכה של הדוכס מונציה איש התחבולות. הפעם אנו נמצאים בצרפת של המאה התשע עשרה, החוק יותר רציני מהחוק הונציאני של המאה השש עשרה, אך שנאת היהודים היא עדיין בעינה כפי שזולא עתיד להיווכח כמה שנים מאוחר יותר בפרשת דרייפוס. זולא הסתמך על מקרה דומה שאירע בצרפת כשבנק קתולי קרס בגלל ספקולציות והאשימו בכך את היהודים ואת בנק רוטשילד. אך סאקאר ודומיו אינם קיימים יותר בעוד שהרוטשילדים ממשיכים לשגשג. סאקאר גם רוצה להוכיח לאחיו השר המכובד שהצליח הרבה יותר כי הוא לא נופל ממנו. לאורך כל הספר והסרט אנו נוכחים פעם אחר פעם כי מה שמניע את עולם העסקים הוא לא היד הנעלמה הרציונאלית של אדם סמית כי אם בראש וראשונה שיקולים פסיכולוגיים, רגשות, אהבה, שנאה, אגו, קנאה ותחרות.

סאקאר נפגש עם הירה Huret , איש אמונו של אחיו רוגון, ומבקש ממנו שישתדל למענו אצל אחיו. הלה אומר לו כי אין לכך סיכוי כי אחיו סולד ממנו, אך כשסאקאר מבטיח לו מניות בבנק ומושב בדירקטוריון הירה מתרצה. סאקאר מנסה לעבוד על הסנטימנטים הקתולים שלו אך הירה עונה לו כי גינדרמן בא לעזרת הממשלה בהלוואות כשהיא זקוקה להן וצריך להתייחס אליו בכבוד. סאקאר אומר לקרולין כי עולם העסקים הוא כמו מלחמה ומי שפוחד הוא זה שנהרג ראשון. כל זאת הרבה לפני ההערצה ל- street fighters של ימינו. סאקאר מוכן ללכת עד הסוף כי יש לו מנטאליות של מהמר, זה הסיכוי היחידי שלו לעלות, וניתן להוסיף גם כי הוא רק מסכן כספי אחרים. עוד תופעה המאפיינת את עולם העסקים, לפחות את הצד הלא אתי שלו, היא תופעת ה- externalities, ההשפעה החיצונית, הרצון להעביר לאחרים את הכל, חוץ מאשר את הרווח כמובן:

את הסיכון לבעלי המניות הקטנים ולנושים, את ההשפעות ההרסניות של הפסולת הרעילה לקהילה ולמדינה, את צרכי ההון החוזר לספקים ולעובדים.

קרולין המאוהבת, בעלת השיער האפור, שהלבין בעקבות פרשת אהבה נכזבת, רואה בסאקאר רק את החיוב: הוא אמיץ, אימפולסיבי, נדיב. לעומת סאקאר דגרמון, Daigremont, הוא הרבה יותר ציני. הוא איל הון הרוצה ברווחים קלים, אוכל ושתייה כיד המלך, נשים ושעשועים, תוך סיכון מינימאלי. הוא מוכן ללכת עם סאקאר כל עוד שהעסק כדאי לו. דגרמון מצטרף לבנק אך מתנה זאת בתמיכה של רוגון. סאקאר מצרף לדירקטוריון גם את סבטיני Sabatini, נהנתן חסר עכבות עם רקע מפוקפק שהעז ללחוץ את ידו ולגלות לו אמפטיה כשסאקאר היה על הקרשים. רכישה אחרת לדירקטוריון הוא המרקיז דה בוהין de Bohain, הנותן את שמו ואת תואר האצולה שלו על מנת להוסיף נופך של כבוד לדירקטוריון. אך הוא נהנתן חסר תקנה המרמה בקלפים ומסבך את סאקאר הרוצה לתת לבנק חזות מכובדת. דמות נוספת ברומן ובסרט הוא העיתונאי ג'נטרו Jantrou, המקים בכספי סאקאר עיתון בשם התקווה L'esperance. הוא עושה דברו של סאקאר וכותב בעיתונו מאמרים מחמיאים על הבנק וגם על הממשל ורוגון. הירה מדבר עם רוגון בזכות סאקאר והלה אומר לו: "שאחי יעשה מה שהוא רוצה, אבל שלא יסמוך עלי". אך סאקאר לא מרפה מהירה, הוא אומר לו: "המיניסטריון לא נצחי, הקיסרות לא נצחית, רק הכסף נצחי". הוא בסופו של דבר משכנע אותו להגיד לכולם שרוגון אינו יכול לתמוך בסאקאר בצורה פומבית על מנת שלא ידבק בו רבב, אך הוא אמר: "שאחי יעשה מה שהוא רוצה", בלי לספר על הסיפא. והרי זו שיטה מקובלת בעסקים לא אתיים שמוסרים חצאי אמיתות, דיווחים מעורפלים, מסתירים את הבשורות הרעות ומנפחים את הנתונים החיוביים.

קרולין המצפונית והמוסרית שהפכה לפילגשו של סאקאר ממשיכה להיות ספקנית בקשר לדרכי עבודתו של אהובה, אך הוא מראה לה את התוכניות של אחיה ואומר לה שמהן ייבנו מחר מפעלים, מחצבות, בתי ספר. קרולין מודאגת כי על פי החוק ההון המונפק צריך להיות גם נפרע וכמה מהמייסדים לא משלמים עבור מניותיהם, כמו הירה והמרקיז. הוא מרגיע אותה ואומר שכך עושים כולם. גם זה תירוץ מאוד שגור של אנשי עסקים מושחתים המתרצים את התנהגותם הנלוזה באימרה השחוקה כי כך דרכו של עולם. הבנק שומר כמה מהמניות בניגוד לחוק תחת השם של סבטיני שהוא למעשה prete-nom איש קש בדיוק כמו טופז במחזה של פניול. סאקאר צוחק מקרולין החוששת מכך, אך היא עונה לו כי היא מפחדת על האדם שהיא כל כך אוהבת. ואכן, יש לסאקאר אישיות מצודדת כמו להרבה נוכלים, נוסח גורדון גקו בוול סטריט. קשה שלא לאהוב אותו, בדיוק כמו שקשה לאהוב את גינדרמן הישר אך הקר והמנוכר, עם כוס החלב הנצחית שלו. סאקאר רוצה לתת

לבנק שלו תדמית רצינית וצנועה, זהו בנק של הפקדות של אנשים קטנים, עם חזות סולידית, בניין צנוע, הוא אפילו מבקש מהנסיכה רשות לשכן את הבנק שלו בשלב ראשון בבית היתומים שלה. אבל אחר כך סאקאר אומר כי הוא מתכונן "להקציף את המיונז עם הספקולציה. התקנות של הבנק מיועדות רק לנוטריונים, זה לא עם תקנות שכרו את תעלת סואץ, זה עם אנרגיה, המצאה, חזון. הספקולציה עבור ההמונים היא נלוזה אך היא זו שמפתחת את הארץ, היא הדם החדש, היא המחזקת, בלי הבורסה הכל קטן, הכל עומד במקום, הכל מת, אך עם הבורסה הכל אפשרי, יש לכם מפעלים כלומר עבודה, קווי מסילת ברזל, מייצרים שפע ובכך נוצרות אפשרויות חדשות. הכסף הוא האלוהים, כל העולם יהיה עשיר עם הבנק העולמי וכל העולם יהיה מאושר, הודות לי!" דברי סאקאר שמים בצל את דברי גורדון גקו, מייקל מילקן ואיבן בסקי. הוא הרבה יותר ציורי מהם, אמין ואמיתי אם כי הוא דמות בידיונית, אבל זולא כאמור גדול מהחיים.

ישיבת הדירקטוריון הראשונה מתוארת בסרט ללא מילים על רקע מוסיקה. אין צורך להכביר במילים, הסרט "הכסף" היה לפני שמונים שנה גם סרט אילם בבימויו של הבמאי הדגול L'Herbier. המילים מיותרות כי כולנו הרי יודעים מה יאמרו הדירקטורים, אומרי ההן אחרי סאקאר המנהיג המושחת הבלתי נלאה. כך גם קורה בממשלות מושחתות, בדירקטוריונים מושחתים, באלכ"רים מושחתים, החלילן מהמלין מנגן בחלילו וכל הילדים הולכים בעקבותיו אל האבדון. גינדרמן אומר על סאקאר: "סאקאר חושב שאני בז לו כי הוא לא יהודי. זה לא נכון, אני אשבור אותו מתוך כבוד למקצוע שלנו כבנקאים. אני לא אוהב שמשחקים עם הרצינות של הבנקאות. אני אתן לסאקאר לגדול, לקחת את הנקמה שלו עלי ואז אשבור אותו." ובינתיים המניות של הבנק נמכרות כלחמניות טריות. קונים אותן פנסיונרים, אצילים, סוחרים. אך הבן של סאקאר מקסים לא מוכן להשקיע בבנק, הוא הרי יודע עם מי יש לו עסק. באסיפת בעלי המניות אף אחד לא שואל שאלות, כולם מצביעים פה אחד. ממנים את ג'ורג' המלין לנשיא הבנק העולמי.

כאן המקום לצטט את אחד התיאורים המבריקים של זולא על ישיבת הדירקטוריון של הבנק. מי שקורא את התיאור חושב שהוא משתתף בישיבת דירקטוריון של חברה במאה העשרים ואחת, למרות שהוא נכתב במאה התשע עשרה. זולא, אחד מגדולי הסופרים בכל הזמנים, נכנס לעורו של כל נושא וכל מקצוע שכתב עליו כאילו שהוא עצמו היה ספקולנט, איכר, צייר, נערת שעשועים, שיכורה, עובד מכרות, כומר, שר ונגיד או רוצח, וזאת גדולתו. "סאקר הצליח לשלוט בכל חברי מועצת המנהלים, כשהוא קנה אותם פשוטו כמשמעו ברוב המקרים. הודות לו המרקיז דה בוהין, שהסתבך בפרשיית שוחד והונאה והתגלה עם היד בתוך הקופה, יכול היה להתחמק מהשערורייה על ידי פיצוי החברה שגנב ממנה; והוא הפך בעקבות כך למשרתו הנאמן, בעודו שומר על ארשת אצילית של אריסטוקרט, הקישוט הטוב ביותר של מועצת המנהלים. הירה גם הוא, לאחר שרוגון

פיטר אותו, אחרי שגנב את המברק שהודיע על מסירת ונציה, הקדיש את עצמו לחלוטין להצלחה של ה'בנק העולמי', מייצג אותה בפרלמנט, דג עבורו במים עכורים בפוליטיקה, בשומרו לעצמו את חלק הארי של ההונאות חסרות הבושה, שיכלו להביאו יום אחד למאסר. והויקונט של רובין-שאגו, הסמנכ"ל, קיבל מאה אלף פרנק כשכר סודי בשביל לחתום בלי בדיקה בעת היעדרויותיו התכופות של המלין; והבנקאי קולב קיבל אף הוא עבור הסכמתו הפסיבית לעשות טובות, בעודו משתמש בחו"ל בכוחה של החברה, שהביא אותה לסיכון בבוררויות שלו; ואפילו סדיי, סוחר המשי, שנפגע קשות מתוצאות מכירת חיסול נוראה, קיבל הלוואה על סכום עתק, שהוא לא היה מסוגל להחזיר. רק דגרמון שמר על עצמאותו המלאה כלפי סאקאר; שהטרידה את האחרון לעיתים, למרות שהאיש הנחמד נשאר מקסים, הזמין אותו לסעודות, חתם על כל דבר בלי לשאול שאלות, עם החביבות של פריסאי סקפטי המוצא שהכל טוב, כל עוד הוא מרוויח כסף." (Zola, L'Argent, p. 310-311)

סאקאר משוחח עם ידידו זיגזימונד הקומוניסט והוא שואל אותו כיצד יחיו בלי הכסף בעולם שהוא מטיף לו והלה עונה לו "יחיו בחופשיות". הקומוניסט אף מייחל להצלחתו של סאקאר כי בבוא יום הדין כאשר הפרולטריון ילאים את כל נכסי המדינה ייקל עליו להשתלט על הבנקאות אם יוותר רק בנק אחד, הבנק של סאקאר. או כדברי לנין כמה שנים מאוחר יותר - ככל שהמצב גרוע יותר כך הוא יותר טוב. ככל שהשחיתות פושה בכל, ככל שמצב ההמונים הולך ומידרדר כך תיקרב הגאולה - קרי השלטון הקומוניסטי. אך אנחנו בעידן הפוסט מודרניסטי יודעים כי אלה דברי הבל: התמוטטות הכלכלה הגרמנית הולידה את המשטר ההיטלריאני, השלטון הקומוניסטי בברית המועצות הביא לדיקטטורה האכזרית ביותר בכל תולדות רוסיה, הרפורמות של איינדה בצ'ילי הביאו את פינושה לשלטון. כל מהפכה היא רעה, המהפכה הצרפתית הביאה את נפוליאון ובעקבותיו את הבורבונים השנואים. כל מעשה קיצוני מביא למעשים קיצוניים אף יותר. הדרך הטובה ביותר היא דרכו של אריסטו, דרך הביניים, הדרך האבולוציונית שהביאה למשטרים המתקדמים ביותר בעולם: בסקנדינביה, באנגליה, בהולנד ובשוויץ. כך גם בעולם העסקים, סאקאר סבור שהספקולציה מצעידה את העולם קדימה, אך ההיפך הוא הנכון, היא ממוטטת את הכלכלה, מביאה אסון למיליונים של עובדים, חוסכים ומשקיעים. הדרך של גינדרמן היא הדרך הנכונה, השקולה, הזהירה, האחראית. הבעיה היא כמובן שהמנהיגים האתיים ואילי ההון השקולים אינם במקרים רבים כריזמטיים ולא מגיעים לשלטון ולעמדות כוח, כאשר ההמונים נוהים דווקא אחרי מנהיגים חסרי אחריות ואילי הון נטולי עכבות.

המשקיע הקטן מאופיין על ידי הפקיד הזוטר של העיתון Dejoie שהשקיע את כל כספו במניות הבנק על מנת לממן את הנדוניה של בתו. עם התמוטטות מחירי המניות בסוף הספר, הוא מאשים את האמביציה שלו ולא

את סאקאר, תסמונת קורבן אופיינית. כאשר היה לו מספיק כסף לנדוניה הוא רצה שיהיה לו כסף גם לפנסיה וכך התיאבון שלו הלך וגדל עד כי המניות קרסו והוא איבד הכל. בתו נטשה אותו כי אהובה עזב אותה והיא לא סולחת לאביה. היא ברחה עם גבר בן ארבעים בדרך שתוביל להידרדרותה. הוא בוכה בנוכחות קרולין אחרי המפולת וכשהיא מדברת על סאקאר הוא מתקומם ואומר: "סאקאר צדק כששיכנע אותי לא למכור. העסק היה מדהים. היינו אוכלים את כולם אם הבוגדים לא היו נוטשים אותנו. רק סאקאר יכול להציל אותנו עכשיו וזה אסון ששלחו אותו למאסר. אמרתי לשופט שיחזיר לנו אותו ואני מפקיד בידיו מחדש את הוני, את חיי, כי האדם הזה הוא אלוהים, הוא עושה כל מה שהוא רוצה. אמרי לסאקאר כשתראי אותו שאנחנו תמיד אתו". אחרי דברים נמלצים אלה של בעלי המניות הקטנים שאף פעם לא לומדים, אל לנו להתפלא מג'ילדה שמקפחת את חייה על מנת להציל את חיי אהובה הדוכס ממנטואה שבגד בה ונטש אותה עבור אשה אחרת ומתלונן כי הנשים הן ההפכפכות בריגולטו.

חזרה לעלילת הסרט והרומן - סאקאר מכפיל את הון המניות של הבנק, הוא חוזר על תרגיל ההנפקות מספר פעמים כי הוא כל הזמן זקוק לכסף חדש על מנת להמשיך בספקולציה. הוא שומר אצלו שלושת אלפים מניות העשויות לעזור לו בהצבעות חשובות באסיפות בעלי המניות, כי הוא יודע שגינדרמן אוסף בסתר מניות של הבנק העולמי על מנת למוטט אותו בבוא העת. סאקאר מאלץ את ג'ורג' לחתום על הצהרה כוזבת כאילו כל כספי המניות שולמו לחברה ובכך מסתבך בפלילים. כשג'ורג' וקרולין באים אליו על מנת לקנות את המניות שהם קיבלו בחינם אחרי שקיבלו ירושה הוא לא מאפשר להם לעשות זאת, כביכול כי הכסף מגיע להם בגלל היזמות שלהם, אך למעשה כי בכך הם הופכים לשותפים לדבר עבירה כי הם הצהירו שהם שילמו עבור המניות והספרים זויפו בהתאם. יש לאילי ההון המושחתים אינטרס להשחית את עושי דברם כי כך הם לא יכולים להתלונן עליהם. כך עושה אריה להדס ברומן "הישמרו מדורון יווני", כך עושה גורדון גקו לבאדי פוקס ב- "וול סטריט", ברגע שמלחכי הפנכא הופכים לשותפים במשיסה קונים את שתיקתם בנזיד עדשים ומאפשרים לאילי ההון ליהנות מהטרף ללא סיכון של ממש. קרולין חוששת שתפרוץ מלחמה עם פרוסיה אך סאקאר אומר שזה לא מעניין אותו כי כל מעייניו נתונים בבנק ובבעלי המניות הקטנים. כך גם אילי ההון המושחתים הדואגים כביכול למדינה, למקומות תעסוקה, ליצוא, אך ממקסמים את הרווח שלהם על חשבון מחזיקי העניין והמשקיע הקטן, אי תשלום מס, פגיעה באקולוגיה ועושק העובדים. וסאקאר מסכם כי העיקרון של העסק שלו הוא ליצור כדור שלג באמצעות האמון של בעלי המניות.

הברונית סנדורף היא ספקולנטית כפייתית המשקיעה בבורסה את כספה מאחורי הגב של בעלה שהוא יועץ בשגרירות אוסטריה-הונגריה בפריס. ג'נטרו העיתונאי מוכן לנדב לה טיפים בתמורה לחסדיה, אך היא

מעדיפה להתמסר לסאקאר המתייחס אליה כזונה ומשחרר לה מדי פעם עצות מועילות. סאקאר וג'נטרו דואגים לפרסם מידע מטעה על הקורות בלבנון בה מושקעים כספי הבנק על מנת להמשיך ולחמם את הקדירה הרותחת בשוק ההון. מה שחשוב זה לא מה שקורה כי אם מה שנכתב בעיתון כי יש רק אמת אחת האמת הכתובה, ללא קשר עם האמת בפועל. הקשר בין אילי הון מושחתים והעיתונות חוזר כחוט השני בכל היצירות על אתיקה עסקית - ב"אויב העם", ב"ביקור הגברת הזקנה", ב"טופז", ב"המקור", ולעיתים לחיוב כמו ב"הסינדרום הסיני" או "רישיון לחיות" של יצחק גורמזאנו גורן. ג'נטרו רוצה לשכנע את הקוראים כי הבנק לא יכול להיפגע מהמלחמה בין פרוסיה לאוסטריה, כי כל עסקיו מחוץ לאירופה. קרולין החוששת תדיר אומרת: "אלוהים, עשה שכל זה יצליח" וסאקאר עונה לה: "תשאירי את אלוהים בצד, הוא יותר מדי רחוק מהבורסה". סאקאר מקבל מידע פנים משותפו הירה כי צרפת נקראה לתווך בין פרוסיה לאוסטריה והמלחמה עומדת בפני סיום. הוא מחליט להמר בכל כספו (קרי כספי האחרים שהוא שולט עליהם) ובכל כספי החוסכים בבנק שלו (ללא ידיעתם כמובן) על מנת לבצע ספקולציה שכתוצאה ממנה הוא מרוויח עשרים מיליון פרנק. סאקאר כמו גקו לא מסכן דבר, הוא הולך תמיד על בטוח, יש לו מידע בדוק על פיו הוא פועל, הוא מסכן את כספי האחרים, או כדברי אחת מגיבורות המחזמר "אני אוקלי אשת לפידות" לאהובה: "איתך זה הכל או לא כלום - הכל בשבילך ולא כלום בשבילי".

אם הספקולציה מצליחה סאקאר גורף את כל הרווחים ואם לא - המשקיעים, הנושים והחוסכים סופגים את כל ההפסדים. וכך גם בימינו כאשר אילי הון מסכנים את כספי הבנקים מהם הם לווים, כספי קרנות הפנסיה הממנות אותם או כספי המדינה התומכת בהם. אם הם מרוויחים הכסף הולך אליהם אך אם הם מפסידים האחרים סופגים את ההפסדים. כך למשל, אם מוכרים חברה במאות מיליוני דולרים עם ידע שפיתחה באמצעות תמיכות מהמדען הראשי גורפים את כל הקופה לכיס אילי ההון ועושי דברם תוך עושק בעלי המניות הקטנים ולא מחזירים למדען הראשי מאתים מיליון דולר שקיבלו ממנו לפיתוח הידע. המנכ"ל האתי זועק שנעשה עוול, המדען הראשי פונה לעיתונות, אך השיירה עוברת ואילי ההון נהנים מהמשיסה בלי לתת את הדין, כפי שמתואר באחד האירועים בספרו של יעקב קורי על אתיקה בעסקים.

סאקאר גורף עשרים מיליון פרנק מהספקולציה ונותן מיליון לג'ורג' וקרולין. ייאמר לזכותו של סאקאר כי הוא נדיב ותומך במקורביו, מוקיר תודה לאלה שעוזרים לו, לעומת הקמצנות ואי כיבוד המילה של גינדרמן הסגפן. וגינדרמן מסכם את האירוע בדרכו הלקונית: "אני אוהב את הרווח של עשרים המיליון שעשה סאקאר. הם ישגעו אותו מגאווה והגאווה היא כמו דבר." קרולין אומרת לסאקאר כי הוא העבד של הכסף, אך סאקאר רואה בכסף (לפחות כתשובה לקרולין) מכשיר ליצירת תעסוקה, חינוך, בתי חולים, שגשוג. כפל הלשון

של אילי ההון המושחתים חוזר כחוט השני בכל האירועים והיצירות על אתיקה עסקית. עושקים את בעלי המניות לטובתם, דואגים ליצוא לטובת המדינה - איך יכולים אילי הון המקבלים את האותות היוקרתיים ביותר של המדינה לטעון כי הם פועלים למען המדינה כאשר הם מתחמקים מתשלום מס במקלטי מס, תופעה לא אתית בעליל כי לא ניתן להיות אתי אם אתה לא נותן את המגיע ממך למדינה. ניתן לענות לאיל ההון: "את היצוא לא אתם עושה, כי אם החברות שאתם מנהלים ושממומנות בעיקרן מבעלי מניות קטנים, מאשראי של בנקים וספקים, ואילו כאשר אתם מתחמקים מתשלום מיסים מדובר בהון האישי שלכם". סאקאר קונה הפעם במחיר מופקע מגינדרמן ארמון על מנת לשכן בו את הבנק. כבר לא מדובר בבנק עם חזות צנועה אלא בבנק ראוותני, כמו שאנרון הייתה ערב התמוטטותה. סאקאר מתרץ זאת הפעם (יש תמיד תירוצים לכל התנהגות) כי החוסכים יעדיפו לבוא לבנק עם חזות עשירה, בנק שמרוויח כסף ומראה זאת בפרהסיה. ואילו המרקיז דה בוהן, החסיד השוטה, מחרה מחזיק אחריו "וגם בנק ישר". מניית הבנק מגיעה לשער של 1,300. קרולין ממשיכה לאהוב ולהעריץ את סאקאר הנוכל, כי יש בו משהו מסעיר, עדין, שגורם לך לשכוח את הנוכלויות שלו. בינתיים ממשיכים לחמם את השוק בצורה מלאכותית עד שהתנור יתפוצץ. האמביציה החדשה של סאקאר היא להגיע לשווי מניה של 3,000. לא רחמנא ליצלן למקומות תעסוקה לעשרת אלפים איש אלא לתמוך בספקולציות שלוחות הרסן. סאקאר בביקור אצל מאזו סוכן הבורסה שהפך לחסיד שוטה שלו, מסביר לבנו הקטן ההמום איך פועלת הבורסה ומפחיד אותו בסכנות האורבות לבנק בגלל השנאה של גינדרמן.

באחד הרגעים הקומיים של הסרט רואים נשף של החברה הגבוהה בפריס בשלהי שנות כהונתו של נפוליאון השלישי שכזכור הודח בעבקות מפלתו במלחמה עם פרוסיה בשנת 1870. הפילגש החדשה של סאקאר שהייתה בעבר פילגשו של הקיסר עושה היכרות בין שני האישים שמשוחחים ביניהם. ביסמרק, אורח הכבוד בנשף, מעיר בציניות: "שניהם החלו מאפס, לשניהם יהיה אותו הסוף, הסוף של ההרפתקנים." אך סאקאר הוא בשיא כוחו ומאמין כי לעולם חוסן. דגרמון מרים כוס לכבודו בנשף ומברך את סאקאר, המלך של פריס. במהלך הסרט מתרקמת ידידות בין מקסים, בנו של סאקאר, לבין קרולין. הוא מפציר בה שתנטוש את סאקאר ולא תסכן את כספה בהרפתקאותיו כי הוא הורס כל מה שהוא נוגע בו. מקסים אומר על ג'ורג' אחיה כי הוא חלש אופי הבולע את כל מה שסאקאר מאכיל אותו: המאזנים המפוברקים, אנשי הקש, הצהרות הכזב על ההון הנפרע, זיופי הספרים. קרולין מתחבטת אם למכור את מניותיה אך מחליטה לא למכור אותן כי היא מאמינה בסאקאר ולא תוכל להתמודד עם אכזבתו אם יוודע לו הדבר. לעומתה, הירה אומר לסאקאר כי הוא לא מאמין לו יותר ומאלץ אותו לרכוש את מניותיו במזומן. אט אט בוגדים בסאקאר החברים הקרובים ביותר

שלו. אך גם בשער של 3,000 אין בכוונתו של סאקאר להיעצר, כי אם המניות יתייצבו הקהל ימכור אותן ואז תתרחש המפולת וגינדרמן ישתלט על הבנק.

הדו קרב לחיים ולמוות בין סאקאר וגינדרמן הולך ומתקרב. לבסוף קרולין מוכרת את כל המניות שלה ושל ג'ורג' אחרי שמתברר כי הכס הקדוש לא מוכן לסייע לבנק הקתולי, בגלל אופיו הספקולטיבי של הבנק. סאקאר מסתיר את המידע מחשש למפולת. הברונית באה לגינדרמן ומציעה לו מידע בתמורה לעזרה. גינדרמן מגלה לה שהוא מודע לכל עלילותיהם של הדירקטורים בבנק. הוא מתוודה כי הוא אדם בודד ללא תענוגות. הוא מבטיח לה שהוא יתגמל אותה כראוי, אך כשהיא מוסרת לו את כל תוכנית המגננה של סאקאר המאהב שלה, גינדרמן משלח אותה בלא כלום בתואנה כי הוא לא אוהב בוגדים. כשהיא מתעקשת לקבל עצה ממנה כפי שהוא הבטיח הוא אומר לה: "אל תתעסקי בענייני כספים, זה עושה אותך מכוערת". התנהגות זאת של גינדרמן מציפה דילמה אתית, האם לתגמל בוגדים "שטינקרים" המסייעים לנו בעולם העסקים או לבגוד גם בהם. מה יותר חשוב מילת הכבוד שנותן גינדרמן או האופי הבוגדני של הנמען למילת הכבוד.

שער המניה של הבנק מגיע ל- 3,000. החגיגה בעיצומה, אך הולכים ורבים מקרי הבגידה. האחרון שבהם הוא ג'נטרו יועצו הקרוב של סאקאר. גינדרמן כבר רכש 40% ממניות הבנק והוא מעביר לסאקאר מסר שהוא הולך לתקוף אותו ב- 22 בנובמבר, יום חלוקת הדיבידנדים לבעלי המניות. גינדרמן מעוניין למכור יותר מניות מאשר סאקאר יוכל לרכוש ובכך למוטט את שער המניה של הבנק. סאקאר מתגונן בגייסו עשרה מיליון פרנק, עוד חמישים מיליון יקבלו כמשכנתא על בניין הבנק, מאזו משתכנע להעמיד לרשות הבנק 150 מיליון פרנק בחשיפה, כי הרי התוכנית של סאקאר תצליח במאת אחוזים... סאקאר אומר שזו אוסטרליץ השניה ואילו מאזו אומר לו שזה מה שאמר נפוליאון ערב ווטרלו. אך סאקאר מבטיח את תמיכתו של דגרמון המגייס לשם כך את אחיו הבנקאי מארה"ב. סאקאר מתכונן לעשות שימוש בכבל התת מימי לארה"ב על מנת לקבל העברה טלגרפית של 400 מיליון פרנק מהבנק בארה"ב. אנו רואים אם כן את ניצני הגלובליזציה והתקשורת הבינלאומית ברשות עולם הפיננסים. מאזו אומר לסאקאר כי הכסף שיעמיד לרשותו הוא מעשה לא חוקי ואם התוכנית לא תצליח הוא יתאבד. ליתר ביטחון הולך מאזו לדגרמון לוודא שהוא אכן יעמיד את הכסף לטובת הבנק והלה מבטיח לו את עזרתו לסאקאר, כי הרי הוא נהנה מתמיכת אחיו השר ובעקיפין מתמיכת הקיסר. סאקאר הבטיח לדגרמון כי ירוויחו כפליים על ההשקעה ובמידת הצורך הבנק הממשלתי הצרפתי ייתן להם את המיליונים החסרים על מנת למחוץ את גינדרמן. אנו יכולים להבין מדבריו כי הקיסר לא יתמוך בבנק יהודי כנגד בנק קתולי, אך בפועל מתברר כי בעולם הפיננסי והפוליטי חשובים האינטרסים הכספיים הרבה יותר מאשר המוצא של הבנקאים ואילי ההון.

מגיע היום הגורלי של ה- 22 בנובמבר. סאקאר מתלבש במיטב האלגנטיות, כי זו לידה מחדש עבורו. הוא מתוודה בפני קרולין כי כל מה שהוא עושה הוא על מנת להוכיח לאחיו רוגון כי הוא קיים ולמחוץ את גינדרמן. הוא משוכנע בניצחון, כי צילם של שונאיו מעיק עליו והוא חייב להשתחרר ממנו סוף סוף. בערבו של יום הוא יהיה סוף סוף מאושר במחיצתה של קרולין, כאשר יהפוך לבנקאי מספר אחד בצרפת. גינדרמן מתחיל למכור את מניותיו. הן יורדות לשער של 2,500. בשער של 2,000 סאקאר מבקש מג׳נטרו שיבריק לאחיו של דגרמון בארה״ב ויבקש את הכספים שהובטחו. אך כמו שנפוליאון חיכה לגרושי בקרב ווטרלו והלה לא הגיע, כך גם לא מגיע הכסף מארה״ב. המניות הולכות וצונחות ומאזו ממשיך לרכוש עם מבט של אימה בעיניו. החשיפה שלו הולכת וגדלה והוא יודע כי הוא אבוד. כששער המניה מגיע ל- 1,500 הולך סאקאר לדגרמון והלה אומר לו כי בירר ומצא שהוא לא נהנה מתמיכתו של אחיו רוגון ולכן החליט לנער את חוצנו ממנו, מכר את מניותיו ולא סיפק לו את האשראי. ואז נזכר סאקאר לנסות ולשכנע את דגרמון בשם בעלי המניות הקטנים. כל אילי ההון הלא אתיים מנסים ביום פקודה לבקש את רחמי בית המשפט, ״לרצוח״, לרשת ולקבל חנינה. והם אכן מקבלים חנינה כפי שקרה בפרשת המניות הבנקאיות. דגרמון עונה לסאקאר כי היה חייב לחשוב עליהם לפני ששיקר לו באשר לתמיכת אחיו. אילי ההון המושחתים תמיד מוצאים תירוצים על מנת להסביר את המעשים הלא אתיים שלהם, אך האמת היא שבחושיהם המחודדים הם מריחים את הדם כמו הצבועים העטים על הפגרים ומצטרפים למשיסה.

אחרי המפולת מאזו מתאבד ואשתו וילדיו מוצאים את הגופה יחד עם קרולין. מקסים אומר לקרולין כי: ״אבי גרם לקורבנות לכל אורך חייו: הנשים שלו, הפילגשים שלו, החברים שלו, אלה שנתנו בו את אמונם, את, אחיך, אני, כולנו נבגדנו, נעצו בנו סכין, וכשאני חושב כי הוא קרא לעיתון שלו התקווה, הוא היה צריך לקרוא לו הבושה, השקר, הזבל״. קרולין, חסידה שוטה, עונה לו כי סאקאר רצה למכור את כל הנכסים שלו על מנת להגן על בעלי המניות הקטנים, אך לא היה לו הזמן לכך. רק אחרי שהיא הולכת לבית הסוהר ומבקרת את סאקאר היא משתכנעת שאהובה הוא רמאי ללא תקנה, ללא חרטה. הוא טוען כי קוראים לו רמאי כי הפסיד בקרב, אם הוא היה מנצח כולם היו מהללים ומשבחים אותו. אין לו חרטה כי הוא לא אשם, הוא לא גרם למותו של מאזו כי אם דגרמון שבגד בהם (הוא שוכח כי שיקר לדגרמון בקשר לתמיכת אחיו רוגון). אך במשפט הוא יגיד את מה שעל ליבו ויוקיע את ה״אליטות״ - כל אלה שהביאו לחורבנו, הוא שבא מהפריפריה, ממשפחה לא עשירה, בלי כפית זהב בפה. הוא מתכונן להפיל איתו את כולם. אך הוא מתכוון להתחיל מחדש, הוא ימצא כסף בשביל לפצות את המשקיעים הקטנים... כמו כל אילי ההון המושחתים שפושטים רגל כשכל נכסיהם מוגנים, שמוכרים את מניותיהם על סמך מידע פנים יום לפני המפולת, העושקים בראש חוצות את כל

מחזיקי העניין. את הכל הם עושים למען בעלי המניות הקטנים, למען העובדים, הלקוחות, הקהילה והמדינה. הוא עוד יהפוך את קרולין ואת אחיה ג'ורג' היושב אתו בבית הסוהר לעשירים. כשקרולין רואה שאין בו חרטה והוא לא למד דבר היא נוטשת אותו לגורלו. סאקאר עוד שוגה באשליות ואומר לקרולין כי עם הטוהר שלה והרצון שלו הם יניעו מנוע שלעולם לא ייעצר. אך כשהוא מסתובב לעברה הוא רואה שהיא נעלמה.

זולא מתאר תיאור מצמרר בסוף הספר "הכסף" את גורלם המר של בעלי מניות המיעוט שהשקיעו את כל כספם בחברה של אריסטיד סאקאר שפשטה את הרגל והשאירה אותם חסרי כל. זהו רקווים שנכתב ביד אומן לסבלם של בעלי מניות המיעוט, של הקורבנות, של מחזיקי העניין החלשים: "אבל המתים האלמונים, הקרבנות ללא שם, בלי היסטוריה, מילאו במיוחד ברחמים אין קץ את ליבה של גב' קרולין. אלה היו המונים, אשר היו מונחים בינות לשיחים נידחים, בקברים מכוסי עשב, גוויות אבודות, פצועים הגונחים בחרדה, מאחורי כל גזע עץ. הרבה דרמות אילמות, ערב רב של פנסיונרים קטנים ועניים, בעלי מניות מיעוט אשר השקיעו את כל חסכונותיהם באותה המניה, משרתים בדימוס, בתולות זקנות חיוורות החיות עם חתול, אנשים שפרשו לפרברים עם אורח חיים מסודר כמו סרגל, כמרים כפריים שהגיעו עד פת לחם, כל האנשים האלה אשר התקציב שלהם מזערי, כך וכך לחלב, כך וכך ללחם, תקציב כה מדויק ומצומצם ששתי פרוטות פחות יכולים למוטט אותו! ולפתע, אין כלום, החיים נגדעו, ברחו מהם. ידיים זקנות ורועדות, מיואשות, מגששות באפילה, לא מסוגלות לעבוד, כל הנשמות הצנועות והשלוות האלה אשר נזרקו בבת אחת לאימי המחסור!" (Zola, L'Argent, p. 440)

אך סוף כל גנב הוא לא לתליה. רוגון החושש מפיו הגדול של אחיו מחליט להבריח אותו לאמסטדרם. בהולנד הפוריטנית סאקאר מתחיל מחדש כאשר הוא מופיע בפני דירקטוריון הולנדי ומנסה לשכנע אותו לבנות סכר ענק שייבש חלק ממי הים, פרויקט ענק כמו תעלת סואץ, שיוסיף כמות עצומה של קרקעות להולנד הקטנה, עם אדמה פוריה, שגשוג ותעסוקה. הוא מסכם את נאומו המליצי במילים: "תנו לי את הכסף ואני אתן לכם את החיים". סאקאר היזם הבלתי נלאה רואה עצמו כאלוהים הנותן חיים, לא כשטן הזורע מוות וחורבן. הוא ממשיך במסע ההרס שלו המפיל אלפי קורבנות תמימים, כמו הרפתקנים רבים אחרים בעולם העסקים ובעולם המדיני. הדרך היחידה להילחם כנגד הסאקארים למיניהם, הגורדון גקו מ"וול סטריט", האריה והאלי מ"הישמרו מדורון יווני", ראשי הערים המושחתים מ"אויב העם", "ביקור הגברת הזקנה" ו"רביזור", החברות והאישים המושחתים ב"ארין ברוקוביץ'", "המקור", "ברברים בשער", "מרי: סיפור אמיתי", "טיפול לקוי" ודומיהם, היא הדרך האתית, החרמת הגורמים הלא אתיים עד לייבושם המוחלט. גם אם הם מבטיחים את הירח אסור לעבוד בחברותיהם, לקנות את מוצריהם, להשקיע במניותיהם, להלוות להם כספים, להקים

את מפעליהם במדינותיהם ולתת להם שירותי קהילה. אוסטראקיזם מוחלט היא התשובה המוחצת לכל הסאקארים למיניהם, למרות לשונם החלקה, כושר השכנוע השטני שלהם, אהדת החברה ואנשי הממשל. כי הכוח הוא בסופו של דבר ברשות העובדים, המשקיעים הקטנים, הצרכנים והקהילה. החברות לא קמו על מנת להעשיר עד בלי די אילי הון מועטים אלא על מנת לדאוג לאינטרסים של כל מחזיקי העניין, כי בלעדיהם אין לחברות ולאילי ההון תקומה. האתיקה היא איפוא הערובה האולטימטיבית לצדק, לשגשוג, לחיים...

צדק תרבותי - ביקורת על היצירה של יהושע סובול – מחזאי חברתי

מחזה חברתי ישראלי חלוצי - המחזה "גיבור מעמד הפועלים" מאת יהושע סובול

מבוסס על המחזה "גיבור מעמד הפועלים" מאת יהושע סובול בהוצאת אור-עם (2006)

המחזה הועלה בשנת 2006 בהפקה של תיאטרון הקאמרי שהוקלטה ומצויה בארכיון הקאמרי

הצגה "גיבור מעמד הפועלים" בהפקת תיאטרון הקאמרי, 2006, 80 דקות, בימוי עודד קוטלר

<u>תמצית היצירה</u>: דרמה משפחתית על רקע משבר חברתי כלכלי. חברת אוטובוסים בעיר דרומית מופרטת והבעלים מחליט לפטר את הנהגים הוותיקים והמנוסים ולהעסיק במקומם נהגים צעירים בשכר מינימום. זאת על פי משנתו הידועה של מילטון פרידמן שאומצה ע"י רבים בהנהגת המדינה ובצמרת הכלכלה שייעוד החברה הוא למקסם את הרווח ללא התחשבות בשיקולים של אחריות חברתית. כשהבעלים מפטר נהג וותיק באמתלה של גרימת תאונה מתקומם בנו שגם הוא נהג בחברה ויוצא למאבק נגד העוול שנגרם לאביו ולרבים אחרים. הבעלים, איל הון בזעיר אנפין, שגדל וצמח באותה עיירה דרומית אך מתכחש למקורותיו, עשה את הונו כתוצאה מקשרים פוליטיים עם הצמרת המדינית וכך גם השתלט על חברת האוטובוסים. הוא מטשטש את עקבות התאונה ורותם למזימתו את מנהל המוסך של החברה שהוא חברו הטוב של הנהג המפוטר. המחזה מתאר את הדילמות האתיות של הגיבורים השונים על רקע הווי העיירה הדרומית, ההפרטות שקורות חדשות לבקרים במקומותינו, והעוול שנגרם למחזיקי העניין בחברת האוטובוסים על מזבח ההתעשרות הקלה של איל ההון. העיירה היא בעצם מדינת ישראל והנהגים מייצגים את כולנו שמוותרים על נכסינו ועושרנו במקביל להתעשרות חסרת מעצורים של קומץ אילי הון החוברים לשלטון המושחת.

<u>ניתוח היצירה</u>:

מי הוא גיבור מעמד הפועלים? בבר (אלברט מולכו), הנהג הוותיק שפוטר והמנסה למצוא את מקומו בחברה המופרטת והמנוכרת שזרה לו? מורדי מולכו, בנו של בבר, היוצא להיאבק בבעלים בתחילה בעימות חזיתי אך מאוחר יותר בדרכי עורמה על מנת להשיב את כבודו האבוד של אביו? מלי מולכו, אשתו של בבר, המנסה ליישב את ההדורים בדרכי נועם תוך הסתגלות למציאות המודרנית האכזרית? נטלי אפללו, ארושתו של מורדי ובתו של פולי, המחליטה לתפוש את השור בקרניו ולהגיע לחקר האמת גם אם היא כואבת ותובעת קורבנות?

פולי אפללו, מנהל המוסך של חברת האוטובוסים, המשתף פעולה עם הבעלים ומייצג אולי יותר מכולם את מנטאליות העבד של רבים ממעמד הפועלים בעידן המודרני? ליאור אפללו, בנו של פולי, שהוא המנהיג של להקת רוק מקומית בשם "מעמד הפועלים"? ואולי בלשון סגי נהור התכוון סובול דווקא למרקוס, סלי מרקדו המנכ"ל והבעלים של חברת האוטובוסים, שהוא בעצם הגיבור של מעמד העבדים החדש הסובל ממנטאליות של קורבן ועבד נרצע והמעריץ את מדכאיו שהם נשוא הקנאה והחיקוי של עמך ישראל המודרנית?

יהושע סובול הוא מחזאי שאינו איש עסקים או פועל, לא תושב עיירה דרומית וייתכן אף שאינו מכיר את הווי העבודה בחברות מופרטות. האם עולמם של גיבורי המחזה הוא זר ורחוק ממנו? האם מחזאי או סופר צריכים לכתוב רק על מציאות שהם מכירים מכלי ראשון, על נושאים המעניינים את הקהל למרות שהסופר רחוק מהם, או על נושאים שחקר בצורה מעמיקה? או שמא מחזאי יכול לכתוב רק על נושא שהוא חש אמפתיה עזה אליו, שהוא בנפשו? נתייחס בהמשך גם למחזותיו האחרים של סובול בנושאי הסכסוך הישראלי פלסטיני, סרבנות גיוס, גטו וכדומה. האם סובול הוא אם כן סופר מגויס הלוחם למען צדק חברתי, מדינה מוסרית, שלום עכשיו ובכל מחיר?

מדוע יש כה מעט יוצרים ישראלים, סופרים, מחזאים ואנשי קולנוע, הכותבים על נושאים חברתיים, אתיקה עסקית, הפרטה, פועלים והשכבות החלשות בישראל? נכתבו מאות יצירות על העימות עם הערבים, על תולדות היישוב, על נושאים היסטוריים, על בעיות דת ומדינה וכו'. מנה את היצירות שאתה מכיר שנכתבו על נושאים של צדק חברתי, אחריות חברתית ואתיקה. האם קיים טאבו גלוי או סמוי לעיסוק בנושאים אלה? מי הם יוצרי הטאבו: הנהלות התיאטרונים והוצאות הספרים, אילי ההון, הגופים הממשלתיים המתקצבים את מוסדות התרבות או שמא הקהל הרחב שאינו מוכן לשמוע על בעיות אלה? כל זאת לעומת גדולי הסופרים, אנשי הקולנוע והמחזאים שדנו בנושאים אלה בעולם: אמיל זולא, ארתור מילר, ברכט, איבסן, גוגול, יונסקו, דירנמט, מרסל פניול ואפילו שיקספיר, ומאות סרטים כ"ארין ברוקוביץ", "אלה חיים נפלאים", "ההונאה הגדולה", "ברברים בשער", "סילקווד", "הסינדרום הסיני", "קומת מנהלים", "המקור" ועוד.

סובול מציג זה מול זה את הווי העיירה הדרומית - הצניעות וההסתפקות מועט - המזכירים את ארץ ישראל היפה של פעם לעומת המנטאליות הנובו רישית של מרקוס, המבין הגדול בסיגרים ובמשקאות. האם אנו יודעים מהתחלת המחזה למי נתונה אהדת המחזאי או שמא הוא מבטא את המניעים של מרקוס בצורה אובייקטיבית? נסה ללמד קו זכות למניעיו של מרקוס: הוא קיבל חברה חולה הזקוקה נואשות להבראה, אי אפשר להמשיך ולקיים ארגונים מפסידים, מדוע בעצם לא להעסיק נהגים צעירים ונמרצים במשכורת מינימום

במקום הנהגים ה"קשישים" המקבלים משכורת כפולה, לא ניתן לשרוד בצורה אתית בעולם שהוא מייסודו מושחת, העובדים הם "משאב" בדיוק כמו שמנים, גלגלים או בלמים. אף אחד לא מתלוננן אם מנסים לרכוש גלגלים יותר בזול לכן זו צביעות לתמוך בתשלום כפול עבור עבודה דומה רק בגלל שלעובדים הוותיקים יש יותר זכויות. אם לא נעסיק צעירים הם יהיו מובטלים. אז מה עדיף, שעובדים צעירים עם ילדים קטנים יהיו מובטלים בראשית הקריירה שלהם או עובדים ותיקים עם ילדים בוגרים העומדים לצאת לפנסיה?

נטלי, העובדת בחברת האוטובוסים אך היא גם סטודנטית למינהל עסקים, מבינה היטב איך מרקוס, עסקן מפלגתי שהיה פקיד באוצר, משיג את המימון לרכישת חברת האוטובוסים. היא אומרת לבבר ומורדי שבזכות הקשרים המפלגתיים שלו וידידיו בצמרת האוצר, קיבל מרקוס הלוואות מהבנק בתנאים נוחים ורכש את החברה "בחצי חינם". בתמורה, מוסיף אחיה ליאור, הוא "מחזיר טובות" למי שבנה אותו. אילו דוגמאות מוכרות בהן אילי הון רכשו חברות ממשלתיות או הסתדרותיות במחירי מציאה כאשר הפקידים או הפוליטיקאים שהיו מעורבים במכירת החברות קיבלו טובות הנאה, הם או בניהם או נשותיהם. התייחס למקרים שבהם בן של פוליטיקאי בכיר קיבל מיליונים עבור שיטוט באינטרנט מקבלן שזכה במכרזים ממשלתיים, פוליטיקאי בכיר אחר רכש או מכר בתים מאילי הון במחירים הנמוכים או הגבוהים הרבה יותר ממחיר השוק, פקידים בבנק ישראל או משרד הביטחון העוברים לעבוד בתפקידים בכירים בבנקים או חברות ביטחוניות תמורת עצימת עין או העדפה בתהליך ההרכשה, יועצי מס הבאים מצמרת מס הכנסה הנותנים ללקוחותיהם "טיפים" איך ניתן להתחמק מתשלום מיסים במסגרת תכנון מס כחוק, וכדומה.

פולי משתף פעולה עם מרקוס תוך הונאה עצמית שזה לא יפגע בידידו הטוב ביותר בבר שבנו מורדי עומד להתחתן עם נטלי, בתו של פולי. בפועל הוא יודע היטב שהוא עושה מעשה נפשע היכול להרוס את חיי חברו בבר, את הזוגיות של בתו והכי חמור את מצפונו שלו. אך הוא חרד לרווחת ילדיו ויודע שבישראל של ימינו רק טיפוסים כמרקוס ומלחכי הפינכא שלהם יכולים לשרוד. פולי מת בסופו של דבר מצער על הבגידה שלו. הוא משלם את מלוא המחיר ומודה בפשעו על ערש מותו. אך האשם האמיתי, מרקוס, אינו נותן את הדין. מורדי מצליח להשיג בדרכי עורמה מעין וידוי ממרקוס שלא היה ברקס לבלמים, אך בהכירנו את מערכת המשפט, את האיכות הגבוהה של עורכי הדין שיכול להשיג מרקוס ואת הקשרים שלו עם צמרת המפלגה והשלטון לא קשה להניח שלמרות הראיות לכאורה הוא יצליח להתחמק מעונש, מה עוד שהעבירה היא לכאורה פעוטה ויימצא מי שיטען שאין זה מעניינו של הציבור. עבריינים הרבה יותר גדולים מתחמקים מעונש ומשלמים כופר מבלי שיינתן פרסום לדבר, כך שהם שומרים גם על שמם הטוב. במקרה החמור הם מקבלים עבודות שירות ומתקבלים בחברה כגיבורי מעמד המתעשרים וכמושא להערצה, על זה שהם הערימו על המערכת.

מורדי מתעקש להגיע לחקר האמת ומצליח לרתום את נטלי למאבקו, למרות שהיא בתו של פולי ויודעת שהנפגע העיקרי יהיה דווקא אביה. אך אהבתה למורדי גוברת וכשהיא מבינה שהנושא הוא בנפשו, היא מקריבה את אביה על מזבח אהבתה. ניתן למצוא מקבילות רבות לדילמה קורנלינית זאת כאשר הגיבורות הקלאסיות של קורניי לא ויתרו על אהבתן לאביהן או על כבוד המשפחה והקריבו את אהבתן. אך חלפו למעלה משלוש מאות שנה מאז ימיו של קורניי ובישראל של ימינו הצורה שבה פותרת נטלי את הדילמה שלה נשמעת משכנעת. לעומתה בבר הוא דמות המקובעת בעולמה שלא מצליחה לצאת מקורי העכביש שטווה סביבו מרקוס. מרקוס מנסה לשחד את מורדי, שהוא רואה בו איום, במשרה בהונגריה. חברת האוטובוסים מהווה לגבי מרקוס רק קרש קפיצה בדרך אל העולם הגדול. החלום של אחדים מאילי ההון הישראלים הוא כבר לא ייצור בגליל או בנגב כי אם עסקי נדל"ן במזרח אירופה. זה הוא אם כן שברו של חלום הציונות. עמך נשאר לחיות בעיירות דרומיות או צפוניות מוכות אבטלה, קסאמים או קטיושות, כאשר בעלי החברות המופרטות מעבירים את הייצור לארצות זולות יותר, את הונם לחו"ל ומפטרים את הוותיקים.

"גיבור מעמד הפועלים" הוא מחזה אמין שקרוב לוודאי נכתב בלהט יצירה ע"י מחזאי הכואב את כאבם של הפועלים והעובדים שהרוויחו עד כה את לחמם בקושי רב אך בכבוד, וכל עולמם חרב עליהם עם הפרטת מקומות העבודה שלהם ומסירת השליטה לאילי הון נטולי עכבות הרוצים להרוויח בכל מחיר. הציונות בשנת 2006 עברה אם כן מהנגב והגליל אל הקניונים של בודפשט.

יהושע סובול כתב מחזות רבים בנושאים חברתיים, רובם בשנים האחרונות. "חיים קסומים" מועלה בווינה בראשית 2007 בבכורה עולמית (Charmed Life). זהו מחזה סוראליסטי המתאר מפגש של אנשי עסקים עם שמות בדויים של ציפורים אקזוטיות, הנפגשים באחוזה נידחת לדון בתרופה שהמציאה חברתם לחיי נצח. המחזה מתאר את הדילמות האתיות של חברות התרופות, של מנהלים בכירים בחברות גלובליות, של בני אדם אמביציונים המוכנים ברובם לעשות הכל עבור בצע כסף וטיפוח הקריירה שלהם. הם מנסים על בשרם את התרופה וחיים מאות שנים כזקנים מופלגים המאבדים כל קשר עם המציאות. המחזה מתאר את התוצאה של אימוץ הערכים המודרניים של רדיפה אחר הכסף והשררה, ניוון הערכים האנושיים. חיי הנצח הם סמל למיליארדים שצוברים אילי ההון שאינם יכולים ליהנות מעושרם כיוון שאינו מוסיף להם דבר לאישיותם.

"מעבר לקו המשווה" שטרם הועלה על הבמה הוא מחזה אבסטרקטי המתאר את חיי האלפיון העליון בישראל של ימינו. אנו חווים את השילוש הבלתי קדוש שבו חוברים הון, שלטון ופשע. אסא בשן, גיבור המחזה, הוא

איש עסקים קשוח וחסר עכבות הנעזר באיש אמונו בונדי על מנת לסלק מכשולים מדרכו. בונדי קם על יוצרו וכשהוא מגיע לפסגה ונבחר לראש הממשלה הוא מתנער מאסא, כמשל אולי לקשר של הפוליטיקאים המושחתים בישראל של ימינו עם אילי ההון וברוני הפשע. אנו הגענו במסע ההתבגרות שלנו אל דרומית לקו המשווה, בטרה אינקוגניטה, יבשת לא ידועה שבה מותר לעשות כל דבר, לפשוע, לעשוק, להרוג את הילדים, לגנוב, לאנוס ולרצוח. מתי חצינו את קו המשווה, בשנת 1967 אחרי מלחמת ששת הימים, בשנת 1995 אחרי רצח רבין, או שמא בשנות התשעים עם איבוד ערכי האתיקה, האצת ההפרטה, הגדלת הפערים בהכנסות ונטישת מדיניות הרווחה? המחזה משרה אווירה של יאוש ואובדן דרך תוך דשדוש בדרך ללא מוצא.

"זרים" (בהוצאת אור-עם משנת 2004) הועלה בהבימה בשנת 1998 בבימוי נולה צ'לטון ובביצוע מוני מושונוב וסנדרה שדה. המחזה מתאר את קורותיו של גצל, ישיש ערירי מוותיקי היישוב המאבד את הקשר עם המציאות. גצל מטופל ע"י מדלנה, עובדת זרה מרומניה. ביניהם מתפתחים יחסים של חום, מסירות וחמלה. לביתו של גצל מגיע אהובה של מדלנה, בנהוטו, עובד מסיירה לאונה, המבוקש ע"י המשטרה כחשוד בפעילות ארגונית בקרב פועלים זרים. גצל מאמץ אותו כבן ושלושת האנשים העקורים מארצותיהם ומסביבתם הופכים למעין משפחה תמימה עד שהמציאות פולשת באכזריות לתוך עולמם. המחזה וההצגה, הבימוי והמשחק, הם בפסגת ההוויה התיאטרלית של ישראל המודרנית. סובול מתאר ביד אמן את הדילמות החברתיות והאנושיות של גיבורי המחזה, שבניגוד לכל הסיכויים מוצאים קרקע משותפת, אהבה ואמפתיה. יש במחזה הקשרים רבים לאתיקה בעסקים בהצגת תנאי העסקתם של העובדים הזרים, ביחס השלטונות אליהם, ביחס החברה לשונים מאיתנו. בחברה שבה כל דאלים גבר, המפקירה את בניה החלשים, הופכים הזרים לשעיר לעזאזל של מכאובינו, ל"יהודים" החדשים האשמים לכל האסונות הפוקדים אותנו.

גם ברומנים של סובול "שתיקה" ו"ויסקי זה בסדר" יש הקשרים אתיים רבים וביקורת נוקבת על ישראל של ימינו. סובול, כברכט של גרמניה בתקופת רפובליקת ויימאר, הוא נביא הזעם של ישראל הזועק כנגד השחיתות והעושק שהוא רואה בכל מקום. האם נשכיל להפנים את המסר שלו?

ביקורת על היצירה האחרת של יהושע סובול

דואר אלקטרוני ששלח יעקב קורי ליהושע סובול ביום שני 18 בדצמבר 2006

ליהושע שלום רב,

הרשה לי להודות לך על החוויה המסעירה של קריאת כל יצירותיך שיצאו לאור וגם כמה שטרם יצאו לאור, סה"כ 20 יצירות. אני מקווה שישנם לפחות אלפים שכמוני קראו את הכל ואני גאה להימנות עימם. תקצר היריעה מלנתח את כל מה שקראתי ובוודאי רבים עשו זאת בצורה מעולה, אך אם חסר לי משהו להשלמת החוויה זה קריאת ביוגרפיה עליך שכתובה ביד אומן ע"י סופר דגול ברמה של הנרי טרויא (זולא) או אנדרה מורואה (הוגו). אבל כיוון שאתה איש שיחה מרתק (וגם שחקן כפי שראיתי בטלוויזיה) אני הייתי מציע לך לבחור כתיבת ביוגרפיה נוסח זאת של אלברטו מורביה על פי שיחותיו עם אלן אלקאן (Moravia/Elkann, Vita di Moravia, Tascabili Bompiani, 2000). יש מעט מאוד מחזאים (וסופרים) שכתבו על נושאים כל כך מגוונים תוך הצטיינות בכל תחום ועוסקים במקביל בפעילות חברתית (שמעתי על ההפגנות שלך), תרבותית וציבורית. אני מקווה שלא תפזול לפוליטיקה כי אתה עלול להיכוות כפי שקרה לכל האינטלקטואלים שבחרו בדרך זאת. כבר שיתפתי אותך בהתרשמותי מיצירתך על "גיבור מעמד הפועלים", "זרים", "חיים קסומים" ו-"מעבר לקו המשווה". אני מעביר לך בזאת את ניתוח היצירות על אתיקה עסקית בישראל בספר החדש שלי ובראשן המחזות שלך. כמו כן ניתוח "רישיון לחיות" של יצחק גורמזאנו גורן, ניתוח הרומן שלי וניתוח הסרט "שביתה" עם הערות סיכום על כל הספר שבוודאי תמצא בהם עניין. אם תרצה להתעמק במסרים המרכזיים של הספר שלי אני מצרף גם את תוכן העניינים, ההקדמה והמבוא. אך אני כה מלא מהעושר של יצירתך שאני רוצה לשתף אותך לפחות בהתרשמות שלי ממנה.

נתחיל אולי במחזות הביוגרפיים שלך: אלמה היא יצירה מקסימה, הרבה יותר טובה מהביוגאפיה שקראתי על אלמה מאהלר של פרנסואז ג'ירו. קראתי את המחזה בנשימה עצורה, הצלחת לתאר את הדמות המורכבת שלה בצורה מרתקת והקורא ממש מתאהב באלמה, למרות שעבורי היא ההיפך הגמור לאידיאל שלי כרעיה. גם הדיאלוגים הקצרים והמקוטעים קולעים למטרה, ולוואי ואני הייתי יכול לכתוב כך את "בחירתה של נלי" במקום הדיאלוגים הארוכים והמסורבלים שלי. סולו ריתק אותי כי הוא העלה אצלי הרבה נימים הקשורים בפעילותי באתיקה עסקית. גם אני יכולתי לחזור בתשובה ולחזור לרמת הכנסה הגבוהה פי עשרה אם רק הייתי אומר מודה אני. אני הייתי עצם מעצמיו של עולם העסקים, בן טיפוחיו של מורטירה, המנטור שלי,

והייתי רק צריך להימנע מלהתקיף את חוסר האתיקה שלו ולחשוף את קלונו ברבים. אך כמו שפינוזה (שנינו ס״טים עם כבוד עצמי...) לא ויתרתי ועוד העצמתי את פעילותי. ואכן, הסיפוק שקיבלתי היה עצום, הפכתי לאדם אחר, טוב בהרבה, תורם לחברה, פתוח ונערץ על ידי מאות סטודנטים, הרבה יותר מוערך על ידי החברים שלי (אלה שנשארו והחדשים). אתה מצליח לרתק את הקהל ביצירה פילוסופית קשה ומורכבת וכל דמות מקבלת נופך, חיות ועצמאות. נפש יהודי הוא האנטיתזה שלי - אוטו הוא אדם רדוף תסביכים, יהודי ששונא את עצמו ואת עמו (אני מכיר הרבה כאלה, ידידים צרפתים שלי, יהודים בין שתי מלחמות עולם ושמאלנים רבים נוסח נועם חומסקי). המחזה עורר בי עניין אינטלקטואלי רב אבל לא ריגש אותי כי לא התחברתי אליו. כשהוא מת בגיל 23 חשבתי רק שחבל שהוא לא מת 23 שנים קודם. שונאי ישראל אלה עשו לנו יותר נזק מאשר גדולי האנטישמים, אם כי אני תומך כמובן בזכותו להתבטא. אני נגד צנזורה וער לכך שיש אנשי עסקים ואילי הון החושבים עלי כמו מה שאני חושב על אוטו וויניגר.

נעבור למחזות על תולדות היישוב. אני זוכר את ליל העשרים כאחת החוויות הקסומות ביותר שהיו לי בתיאטרון הישראלי. השחקנים היו נהדרים, הבימוי היה מושלם, אם כי היה קשה לזהות בקווים המפרידים בין הגיבורים הגבריים של המחזה. אם צריך היה לתמצת את תולדות היישוב החלוצי ביצירה אחת אני חושב שזאת היצירה המתאימה ביותר כי היא נותנת in a nutshell את ה- gist של כל מה שהיה כאן. הלוואי והיית כותב מחזה דומה על היישוב הספרדי בארץ ישראל (לא בוסתן ספרדי...) - הנושא היה סוף סוף מקבל ביטוי הולם במחזאות הישראלית. לגבי כפר אני מוכרח להתוודות, לא זכור לי אף מקרה שעזבתי הצגה באמצע. כשראיתי הצגת סטודנטים בסורבון בהיותי ״סטודנט״ לדוקטורט זה היה בחצר הפתוחה והסטודנטים שהיו מאוד מוכשרים הציגו מחזה אוונגארדי בינוני. היו מעט צופים והסטודנטים שיחקו בתוך הקהל. כמה דקות אחרי תחילת ההצגה החל לרדת גשם זלעפות. לא היה לי מעיל ומטריה ונרטבתי יחד עם השחקנים עד לשד העצמות. אך לא נטשתי ונשארתי למעלה משעתיים לראות את ההצגה. אני כל כך אוהב תיאטרון שאני מעריך ונהנה גם מהצגה גרועה ולא משתעמם אף פעם. למה אני מספר לך את זה? כי ההצגה היחידה שעזבתי באמצע הייתה כפר. לכן כשבאתי לקרוא את המחזה הייתי מוכן לגרוע מכל ולהפתעתי הרבה זה מחזה מדהים, פיוטי ומותח, צ׳כובי במובן הטוב של המילה. אין זאת כי גשר היו מאוד מאוד גרועים (כל המחזות שראיתי שלהם היו גרועים והגרוע מכל היה טרטיף) ואני לחלוטין לא מבין את הבון טון של מבקרי התיאטרון השוזרים להם כתרים. הכל בומבסטי, מלאכותי, פלקאטי, לא אמין ואם הם הצליחו להשחית את כפר לא פלא שהם השחיתו גם את מולייר. פן אחר של תולדות היישוב הוא הפן החרדי ומכל ההצגות בנושא זה כל נדרי היא הטובה ביותר. הדמות של אסתר היא גדולה מהחיים, רחל ודנה מקסימות ובתור פמיניסט מושבע ריתק אותי לראות את הדמויות של הגיבורות החרדיות שהן גיבורות במלוא מובן המילה.

הטרילוגיה הבאה היא הטרילוגיה של הפלשתינאים או ה- underdogs. המחזה הראשון "זרים" כבר נסקר בספר שלי בפרק המוקדש לך. מחזה זה מתאר את היחס לעובדים זרים, מזרח אירופאים, אפריקאים, אסיאנים או פלשתינאים. לגבי המחזה פלשתינאית יש לי עוד וידוי. היו לי כל כך הרבה דיעות קדומות נגדו שלא הלכתי אפילו לראות אותו. אקדים ואומר שהיחס שלי לערבים מאוד מורכב. טראומת הילדות הראשונה שלי הייתה לראות את קהיר שרופה על ידי פורעים ובוזזים לאומנים שיצאו להרוג ולפצוע מאות אירופאים בינואר 1952. אני לא יודע אם ראית ערים שרופות אבל קהיר הייתה שרופה לחלוטין, לרבות הרובעים האירופאים שלה ואלמלי בעל חנות המכולת מתחת לבית שלנו היה יווני המיודד עם הערבים ייתכן ולא היינו זוכים להכיר כלל והייתי מצטרף לכל אותם אירופאים שנשרפו חיים בבתים שלהם ונדקרו למוות ברחובות. השנאה של הערבים הייתה כה תהומית, כמעט רצחו את אמי בשוק על ויכוח סרק, אבי פחד שיאסרו אותו בגלל פעילותו הציונית, כל היהודים פחדו פחד מוות מהערבים וכל האגדות על היהודים שחיו בשלום ובשכנות טובה עם הערבים הן אגדות לילדים. היהודים במצרים היו חלק של הקהילה האירופאית שמנתה למעלה ממיליון נפש והיה נתק גמור בינם לבין הערבים. הייתי התלמיד הראשון בכיתה ב- Lycee ורק במקצוע אחד נכשלתי - בערבית. הייתי אמור לעבור מועד ב' בספטמבר 1953 אך בחודש זה כבר התחלתי ללמוד בישראל. עד היום לא ביקרתי במצרים ממנה גורשתי עם חותמת בדרכון "אסור לחזור" כי je viens d'un pays qui n'existe plus כדברי הצועני הזקן בשיר הצרפתי.

במישור האישי הייתי תמיד ביחסים מצוינים עם ערבים. בכיתה בקהיר היו לי חברים ערבים, באינסאד היו לי חברים לבנונים וסורים, במיזם שהקמתי The Christian Heritage ולא יצא לפועל היו לי שותפים וידידים ערבים, ואילו כיום יש לי קשרים מאוד חמים עם הסטודנטים הערבים והפלשתינאים. אך אני מלא חשש שהכוונה של ההנהגות הערביות (להבדיל מהאזרחים) היא לחסל אותנו ואני לא מאמין לא לאוסלו, לא לערפאת חתן פרס נובל, לא לאבו מאזן ובוודאי לא לחמאס. חזון אחרית הימים שלי הוא שאנחנו נחיה בשלום בגבולות ארץ ישראל המנדטורית עם גבולות פתוחים חברים באיחוד האירופי, עם מדינת יהודים בגבולות הקו הירוק עם גושי ההתיישבות, עם מדינה פלשתינאית הכוללת את ירדן, רצועת עזה ומרבית הגדה, הערבים שבגבולות ישראל יוכלו לבחור בין אזרחות ישראלית ופלשתינאית, היהודים בהתיישבויות המבודדות יהיו אזרחים ישראלים היושבים בפלשתין לבטח, בקיצור וגר זאב עם כבש. אך לי אין תסביכים ולי ברור מאוד מי זה הזאב העוטה עור של כבש, לכן אני לא קונה את המשל של ההצגה במחזה. גם הדמות של מגדה שהיא מקסימה נראית לי לחלוטין invraisemblable. האם עשית מחקר כמו בגיבור מעמד הפועלים וגילית שהיה ולו

רק מקרה אחד שערביה לאומנית התאהבה בטרוריסט יהודי? לא זכור לי מקרה אחד כזה כמו שלא זכור לי אף מקרה שיהודי אנס בחורה ערביה. ובאשר להאשמה של מגדה על נירנברג פינת אושוויץ אספר לך סיפור אמיתי שקרה לי לפני כמה שנים. הייתי מכל המקומות דווקא באינסטנבול בארוחה עסקית שארגן בן דודי הטורקי (שמו ז'אק קורי כמוני והוא בן דוד מדרגה שלישית, בוגר אינסאד ועוסק כמוני במיזוגים). היינו כעשרים איש - אנשי עסקים עם נשותיהם מלאומים שונים. כטוב לבו ביין שאל אותי קולגה איטלקי שלוש שאלות "שחבריו היהודים עדיין לא נתנו לו תשובות מספקות עליהן": 1. איך זה שהיהודים לא הכירו אחרי אלפיים שנה בישו כמשיח ולמה רצחו אותו? 2. מה סיבת הקיום של ישראל כשהיא תלויה ב- 95% מכלכלתה בתרומות של יהודים, גרמניה וארה"ב? 3. איך זה שהיהודים שסבלו כל כך הרבה מהנאצים מתנהגים יותר גרוע מהם כלפי הערבים? הס השתרר באולם כל העיניים הופנו אלי, בן דודי שולח לי עיניים מתחננות שלא אענה ואשתי צובטת לי ברגל שארגע.

חייכתי ועניתי בקול שקט ובוטח שאלה שאלות קלות יחסית. לגבי הראשונה הסתובבו אז ביהודה עשרות תימהונים בני כתות שונות וביניהם אחד ישו שהיו לו כמה מאמינים הרבה פחות מאשר לבני כתות אחרות. אף אחד לא התייחס אליהם ברצינות חוץ מפונטיוס פילטוס שהיה רומאי, קרי איטלקי, שרצח אותו. כך שמי שרצח את ישו זה האיטלקים וההוכחה הניצחת שהוא לא המשיח היא שאם הוא היה המשיח היה שורר שלום עולמי ואילו בשם הנצרות מתו עשרות מיליוני בני אדם נוצרים וכופרים כאחד. לגבי העצמאות הכלכלית שלנו הבאתי לו מספרים שהתרומות מכל העולם מהוות אחוז מבוטל מהתל"ג ואנחנו מעצמת היי-טק. לגבי היודו-נאצים (האשמה שהיא מאוד פופולארית אצל ליבוביץ, הערבים, השמאלנים האירופאים ואי אלו יהודים ישראלים) אמרתי לו שקודם כל נטבחו בשואה כל בני המשפחה שלנו שגרו במילאנו (חלק ניכר מהמשפחה שלי היו איטלקים) על ידי משתפי הפעולה של הנאצים האיטלקים הפשיסטים. לכן הוא האחרון בתור איטלקי שיכול לשאול שאלה כזאת. אם היינו נאצים היינו נוקטים בפתרון סופי נאצי ורוצחים מיליונים של ערבים שבשליטתנו. אם היינו יותר הומאנים כמו האיטלקים באביסיניה ואריתריאה, הצרפתים באלג'יריה והודו-סין, האמריקאים בויט-נם ועם האינדיאנים, הרוסים, היפנים, הסינים, הבריטים, הבלגים בקונגו הבלגית, הספרדים והפורטוגזים באפריקה ואמריקה וכו' היינו טובחים בין עשרות אלפים למאות אלפים. בכל מלחמות ישראל עם ירדן והפלשתינאים מתו כמה אלפי פלשתינאים וכמה אלפי יהודים. אומנם יותר פלשתינאים מיהודים אבל רובם היו חיילים ולוחמי טרור ומיעוטם אזרחים בה בשעה שאצלנו רובם היו אזרחים ומיעוטם חיילים. כך שהטענה שאנו יודו-נאצים היא מופרכת מעיקרה. אנחנו לא מתנהגים כצבא כיבוש הומאני אך אנחנו הרבה יותר הומאנים מכל הצבאות האחרים. הטוב ביותר היה שלא נשלוט בעם זר, אבל אוסלו והאינתיפאדה (ועכשיו ההינתקות ולבנון II) הוכיחו שהבעיה היא בכלל לא שטחים אלא רצון ההנהגה

הפלשתינאית לחסל אותנו. …I rest my case . מזה צא ולמד מה אני חושב על המחזה הפלשתינאית או כדברי הפתגם האיטלקי si non e vero e ben trovato. זמן אמת הוא מחזה טוב המתאר את חיבוטי הנפש של הצעירים שלנו. אני יודע את זה מכלי ראשון ואני מזדהה בהחלט עם הגיבורים, חוץ כמובן מאשר עם דני סלע מסיבות ברורות של אתיקה עסקית. יש אולי רגליים לסברה שההידרדרות האתית החלה עם תום מלחמת ששת הימים וקשורה בהשחתה המוסרית שלנו כעם כובש, אבל אם זה נכון מדוע היא הוגברה כפל כפליים דווקא משנות התשעים שבה קרו תהליך אוסלו והנסיגה החפוזה מלבנון?

הטרילוגיה של המחזות שלך על אתיקה עסקית - גיבור מעמד הפועלים, מעבר לקו המשווה וחיים קסומים נסקרה בספר שלי. לגבי הרומנים שלך - שניים (האם השלישי בדרך?), שתיקה יכול להימנות עם הפנינים של הספרות העברית. גיבור הספר הוא מאוד משכנע וכל הדמויות משתלבות לפסיפס מרתק. יש ברומן ערפל קפקאי ובתור אוהד מושבע של קפקא מאוד אהבתי את הספר. ויסקי זה בסדר הוא בסגנון שונה לחלוטין, רומן מתח בכל אבריו, הרבה יותר טוב מכל ספר מתח כי יש בו יסודות פסיכולוגיים עמוקים, המתאר בהרחבה כמו שתיקה את מצבנו בישראל של היום. קראתי אותו בנשימה עצורה ובמיוחד את ההקשרים הספרותיים שלו. תרשה לי להציע שהרומן השלישי שלך יהיה קומי או שתכתוב קומדיה לשם שינוי. גם קורניי כתב קומדיות, שלא לדבר על שקספיר ואני משוכנע שאם תנסה - תצליח בגדול. וזה מביא אותי לטרילוגיה הבאה שלך - המחזות האפוקליפטיים. ראיתי את נשף מסכות והוא היה מאוד משכנע. יש לי אמפתיה גדולה למחזות אלה כי אני משוכנע שאנו קרובים לאסון מתקרב ובא - או בהקשר הפונדמנטליסטי של איראן, החיזבאלה והחמאס עם טרור ביולוגי, כימי או אטומי, או בהקשר האקולוגי על רקע מיכלי האמוניה היכולים להביא למותם של עשרות אלפים או יותר תוך חצי שעה (ראה אתר אומ״ץ של אריה אבנרי שנלחמים בחירוף נפש בנושא זה), או בהקשר של דיקטטורה פשיסטית, שיש לה מהלכים רבים בקרב הנוער ויכולה להתקשר עם ההקשרים הקודמים. כדאי לך לקרוא בפרק הסיום של הספר שלי מה אני חושב על כך, זה אמיננטי, התנאים בשלים לכך ואם תהיה לפוליטיקאים המושחתים הזדמנות לחסל את המבקרים שלהם הם יעשו זאת בחבירה עם אילי ההון וברוני הפשע. מספיק שיהיו מהומות של המקופחים על רקע העושק המונומנטאלי על מנת שיתפשו את השלטון דה יורה בנוסף לשלטון דה פקטו שיש להם זה מכבר.

המצב בישראל של היום דומה מאוד לזה שהיה ביוון, ארגנטינה וצ׳ילה וכשאני מדבר עם אנשים הם מצפים ואפילו מייחלים לכך. אם זה יקרה אתה ואני, אריה אבנרי ולינדנשטראוס, איציק ספורטה ויצחק גורן, ועוד כמה מאות נהיה הראשונים להפוך ל- desaparecidos. כתבתי על נושא זה סיפור קצר אפוקליפטי ״ברוך אשם״ המתאר את גורלה של ישראל אם תקרה הפיכה מעין זאת כאשר הגיבור של הסיפור הוא אדם בשם

ברוך (Benito), יהודי איטלקי שנולד למשפחה שהעריצה את מוסוליני וקראה לילד על שמו. יש כאלה שאומרים שהרודן יהיה דווקא רוסי, אבל כדרכי הרחקתי עדות וכמו ברומן שלי שכולם היו יווניים פה הגיבור הוא דווקא איטלקי. גם נגד סינדרום ירושלים היו לי דיעות קדומות אבל מאוד אהבתי את המחזה. הוא מאוד אמיתי ומתאר היטב את מצבנו כיום. עד ראייה מאוד נגע לי כי אני דוגל באי אלימות במלחמה בשחיתות. ברגע שאתה משחק את המשחק של המושחתים הם תמיד ינצחו כי בחוסר אתיקה הם תמיד יהיו טובים ממך. לכן אני נגד התנגדות בכוח לעריצות ההון ואני בעד התנגדות פסיבית, חרם צרכנים, אי השקעה במניות וכדומה. אם הייתי בגרמניה הנאצית אולי הייתי גם מעדיף למות מאשר ללבוש מדים, אבל בישראל אני גא להיות רב סרן במילואים, שמילאתי את חובתי למדינה ושסייעתי לתעשייה הביטחונית בעבודתי באלביט במשך 14 שנה, כי כזכור אני רואה עצמי כשה ולא כזאב וזוכר היטב את מה שהיה ערב מלחמת ששת הימים כשלא היו לנו שטחים ורצו לחסל אותנו למרות שנסוגונו מסיני וכל העולם עמד מנגד. ביום שהערבים ירגישו שאנו חלשים ותהיה בינינו מלחמת אחים הם כולם יתאחדו נגדנו ובראשם מצרים. אם רק היה להם הזדמנות הם היו רוצחים את כולנו בה בשעה שלנו היו הזדמנויות ושמרנו על צלם אנוש, כאמור לעיל.

אסיים בטרילוגיה המרתקת ביותר - טריפטיך הגטו. נראה לי שנושא השואה הוא הכי קרוב לליבך. גטו הוא יצירת מופת וביקשתי מעמליה שתחפש לי את הקלטת של הביצוע המקורי ולא של חיה סמיר שהרסה את ההצגה. מבחינה תיאטרלית זה התיאטרון במיטבו. הדמויות מרתקות ביותר ומעלות אין ספור דילמות אתיות. אני למשל לא הייתי מסוגל להיות גנס גם אם חיי עשרות אלפים היו תלויים בי. אני מאמין שאין לכרות ברית עם השטן בכל תנאי, אין לשתף פעולה עם גורמים מושחתים ועם משטרים מושחתים, אין לבטוח בסוריה או בערפאת ומרעיו (היוצא מהכלל הוא סאדאת שקנה את ליבנו בכנותו ובלבביותו. לעולם לא נדע אם מתק השפתיים שלו היה רק תכסיס על מנת לקבל את סיני או שהוא היה אכן כנה בדבריו. השלום הקר לא מצביע על כנות ממשיכיו, החרם שעשו על נגיב מחפוז, וההברחות של אמצעי הלחימה לעזה מצביעות על כוונות זדון. אך עדיף שלום קר עם אויב מאשר מלחמה מנצחת עם קורבנות). אם הייתי צריך לבחור את בחירתה של סופי הייתי הולך למוות עם שני הילדים שלי כי אני לא מאמין לנאצים, אך איני יודע איך הייתי מתנהג אם הייתי צריך לחלץ כמה ילדים מבית בוער. בדילמות שאתה מביא באדם ובמרתף אני לחלוטין עם קאנט ונגד התועלתנים. מי שדוגל בתועלתנים מצדיק את הנאציזם שדאגו לרווחתם של רוב האוכלוסייה הגרמנית על חשבון חייהם ורכושם של המיעוט היהודי. צריך להיות מצפן שלפיו הולכים בין אם זה אלוהים, המצפון או אריסטו. אסור לעשות רע בשום תנאי ובמקרה של הפורד פינטו צריך להשקיע עוד 11 דולרים בכל רכב בשביל להציל את חייהם של 300 קרבנות וודאיים אך אלמוניים, גם אם פוגעים ברווחיות, כי אתה צריך

תמיד לשאול את עצמך מה יקרה אם אתה או קרובים שלך יהיו בין הקורבנות, להשליך את האוניברסאליות של המקרה ולא לעשות לאחר את מה שלא היית רוצה שיעשו לך.

אני חב תודה גדולה לכל אלה שפגעו במקור פרנסתי ומרגע שהחלתי לעסוק באתיקה הורידו את רמת הכנסותי בתשעים אחוזים. זה איפשר לי קודם כל לבחון מי הם חברי האמת שלי, חיזק בצורה בלתי רגילה את הזוגיות שלי עם רותי ואת הקשרים עם ילדי, זה גרם לי להכיר אנשים נפלאים כאריה אבנרי, כמוך, כיצחק גורן, איציק ספורטה, עמליה אייל, הפרופסורים בטיני, פאן לויק ופקה בחו״ל, זה איפשר לי להיכנס לאמביציה להרוויח פי כמה ממה שהפסדתי ולהפוך ללא תלוי באף אחד, לעשות דוקטורט וללמד ולהשפיע עם הספרים וההרצאות שלי על אלפי אנשים בארץ ובחו״ל, להפוך לאדם טוב יותר, תורם לקהילה עם מודעות חברתית חזקה. אחרון אחרון חביב, הגעתי לשיאים אינטלקטואליים שלא ידעתי מעולם עם כתיבת חמשת ספרי המחקר, הרומן והמחזה על גירסאותיו, סיפורים קצרים, מאמרים ואפילו שירה בלאדינו שפורסמה בירחון ״אקי ירושלים״. עד לפני עשור קראתי הרבה ספרים ומחזות, אבל חוץ מכמעט כל כתבי שקספיר שקראתי בעת היותי סטודנט מעולם לא היה לי זמן לקרוא את כל כתבי הסופרים האהובים עלי. קראתי הרבה יצירות של קפקא, פרוסט, הוגו, סארטר, טולסטוי, דימא, מורואה, מופסן, רמרק, לורנס, תומס מאן, מחזות, רומנים ושירה של גדולי היוצרים אך בצורה מקוטעת כי למי היה זמן לקרוא הרבה כשבאלביט עבדתי כל יום עד עשר בלילה ובתור עצמאי עבדתי שבעה ימים בשבוע על מנת להיות מקביל למקבלי השכר הגבוה ביותר במשק. בעשור האחרון קיבלתי מתנה נהדרת (בנוסף למצפון, הגשמה עצמית וזוגיות) - זמן למכביר. ובזמן הזה קראתי סוף סוף כמעט את כל כתבי ארתור מילר, אוניל, טנסי ווילאמס, הנרי ג׳ימס, פירנדלו באיטלקית, סרבנטס בספרדית, ברכט בגרמנית, עגנון, ברנרד שאו, צ׳כוב, איבסן, אמיל זולא, בלזק, אנוי, ג׳ירודו, מרסל פניול, קורנייי, רסין, מוליר, דנטה, אלברט כהן, סטרינדברג, ועכשיו גם יהושע סובול.

נראה לי שיש לנו כר נרחב לשיתוף פעולה חוץ מאשר בעיבוד המחזה שלי. הסכנה החמורה ביותר העומדת בפני מדינת ישראל היא הסכנה לדמוקרטיה והאפשרות הסבירה לכינון משטר פשיסטי. אנשי הרוח לא עושים דבר בנדון כי רבים מהם מקובעים בשמירה על מטעי הזיתים בשטחים. כל שנה מתים 1,200 אנשים בגלל אקולוגיה, אנו צפויים לאסונות אקולוגיים אפוקליפטיים, הפכנו לרפובליקת בננות עם חבירה של הון, שלטון ופשע, הפער בהכנסות הוא הגדול ביותר בעולם המערבי, יש לנו את השלטון המושחת ביותר שהיה לנו מעודנו, העניים נוברים באשפה, העשירים מבריחים את הונם לחו״ל, הצבא לא הצליח להביס מיליציה של אלפיים אנשי חיזבאלה, כל הצפון היה במקלטים במשך חודש וחצי, שדרות במקלטים כבר שנים.... ואלה מוסקים זיתים בשומרון. זה כמו לטפל בכאב שיניים ביום הדין הגדול. צריך לשנות את כל התפישה של האינטליגנציה

בישראל על מנת לא להידמות לגרמניה בימי ווימאר העליזים. קטונתי מעשות זאת, אבל לך יש את שיעור הקומה להוביל מהלך כזה. אני מוכן לעזור לך בכל אשר אוכל. יש לנו שלטון חלש, עובדים חלשים, סכנה קיומית ודמורליזציה מוחלטת. זה מרשם לאסון, אם אתה, אני ואחרים לא נרתם - האסון בוא יבוא. אני נוסע ביום חמישי הקרוב למפגש של עמותת אומ״ץ של אריה אבנרי המתקיים בשעה חמש בבית סוקולוב. אם תרצה אתה מוזמן אם כי אני מודע לבעייתיות של הנושא. אני מציע שלפחות ניפגש. אם אתה מלמד ביום חמישי הקרוב באוניברסיטה נוכל לנסוע ביחד לתל אביב, ברכב שלך, שלי או ברכבת. נוכל גם להיפגש בחיפה או בתל אביב כפי שנוח לך. אני מלמד בימי חמישי עד השעה 12 באוניברסיטה אבל אחר כך אני פנוי. נוכל לדון בנושאים אלה, במחזה שלי, במחזות שלך, בספר המחקר שלי, בכל מה שרצית לדעת על עולם העסקים הישראלי וטרם הספקת לשאול. אני אתקשר אליך על מנת לתאם פגישה.

כל טוב,

קורי

<ethicssocresphebrewbookrev12007israeliplays.doc>

<ethicssocresphebrewbookrev12007introduction.doc>

דוא״ל של יהושע סובול ליעקב קורי שנשלח ביום שלישי 19 בדצמבר 2006

ליעקב שלום רב,

רוב תודות על תשומת הלב הרבה שהענקת למחזותיי ולספריי, ועל הניתוחים המרתקים והנוקבים שהקדשת להם. הארת במחזות היבטים וומשמעויות שאני עצמי לא תמיד הייתי מודע להם. בסופו של דבר גם כתיבה , כמו כל מלאכת יצירה, מורכבת מיסודות ראציונליים ומרכיבים אי-ראציונליים שעולים מנבכי הנפש. לכן על פי רוב היוצר עצמו איננו הפרשן הטוב ביותר של יצירתו.

הופתעתי להיווכח שנטיה שהבשילה בי בזמן האחרון מוצאת את ביטויה בדבריך. כוונתי להצעתך שאנסה לפנות לכתיבת קומדיה. בשנים האחרונות גוברת והולכת תחושתי שהאנושות שוקעת והולכת בבילבול ואובדן עשתונות שעליהם היא מגיבה במין עווית מגוחכת של קנאות אפילה ופונדאמנטליזם אגרסיבי מצד אחד, ברדיפה בהולה אחרי רוחניות שטחית מצד שני, ובתקינות פוליטית מטופשת שמחייבת לקבל כל גילוי של פראות בהבנה כביכול ובסלחנות ללא גבול כאילו אין יותר הבדל בין נאורות לאובסקוראנטיזם, בין חוכמה לאווילות, בין נורמליות לשיגעון ובין בגרות לאינפאנטיליות. על המצב האנושי הפאתטי והאומלל הזה ממש מתנוססת באותיות גדולות המילה ״קומדיה״. לאן שאפנה את המבט אני נתקל בגילויים קומיים מובהקים.

זה מתחיל בסירוס השיטתי של השפה ובעירפולה בעזרת ביטויים תקינים-פוליטית כמו "מאותגר-מציאות" במקום "חולה רוח" או "מאותגר הארה" במקום "חשוך", זה ממשיך עם תשוקת הכניעה של המערב הליברלי בפני כל גילוי של טרור שמקורו באיסלאם וזה מגיע להתבטלות מוחלטת בפני הממון.

הוסף לכל אלה את משבר המנהיגות העולמי, שהביא לראשות מעצמת העל מין פוחח דל-ביטוי חדור רוח קלריקאלית ילדותית ונמוכת-מצח בעוד מדינות חשובות נשלטות על ידי תליינים ורוצחים לשעבר ומדינות אחרות על ידי פטפטנים ומושחתים, ואתה מקבל בליל חומרים שזועק לאיזו קומדיה אכזרית בעלת ממדים גלובאליים. אבל קומדיה היא הז'אנר הדרמטי הקשה ביותר, וקומדיה טובה היא באמת מוצר נדיר מאין-כמוהו.

אני עדיין חייב לך את הפרשנות שלי לסוחר מוונציה. ביסודו של דבר אני קורא את המחזה כמחזה על אנטישמיות, ולא כמחזה אנטישמי. הכול מתחיל בזהוי החברה של וונציה כחברה בריונית-פשיסטית שמזלזלת בחוקיה שלה עד כדי התאמתם לצורכי הרגע המשתנים ובעיקר לשירותה ולצרכיה של הכנופיה השלטת. כדי להבהיר את נקודת המוצא שלי אני ממקם את עלילת המחזה בוונציה של שנת 1938, אשר מבחינת ארסיות האנטישמיות הרווחת בה היא דומה בהחלט לאנגליה של שנת 1594, בה נכתב המחזה על רקע עלילת דם כנגד הרופא היהודי של המלכה אליזאבת שהואשם בנסיון לרצוח את המלכה. מכל מקום, כאשר ממקמים את העלילה בוונציה של מוסוליני, מתבררים דברים רבים שנראים תמוהים במחזה. כך למשל אני רואה את אהבתו של אנטוניו לבאסאניו לא כאהבה הומוסקסואלית, אלא כאהבת אישה לגבר. אני טוען שאנטוניו אינו אלא גברת בשם אנטוניה שבמישטר פאשיסטי, כמו גם בימי המלכה אליזאבת, לא יכלה לעסוק במיסחר, וכדי להתגבר על אפליית הנשים היא מתחזה לגבר. באופן דומה אני מסביר את העובדה התמוהה שאביה של יורשת עשירה, יפה וחכמה כמו פורשיה נאלץ להעמיד את בתו למין מיכרז-חתנים כמו שזה קורה במחזה, כאילו בלי זה העלמה לא תמצא לה שידוך.

תמיהה נוספת היא שאחדים מהחתנים מסתלקים מהמקום עוד לפני שניגשו למיבחן התיבות, כאילו זה מה שהרתיע אותם כשהפתיון הוא יפהפיה עשירה. הפתרון לחידה הזו טמון במערכה הרביעית, במישפט הפומבי המאולתר, שם מופיעה פורשיה כגבר. הפירוש שלי: פורשיה היא לא פורשיה אלא פורשיו, כלומר: היא גבר הומוסקסואלי טראנסווסטי. אביו של פורשיו חרד לגורלו במיסגרת המשטר הפאשיסטי, והחליט להתנות את הענקת הירושה לבן חובב הגברים המתנקב בכך שהלה יינשא לגבר, וכך תקבל נשיותו המדומה הכרה וגושפנקא חוקית. אשר לשיילוק, איש הכספים היהודי הממולח הזה יודע שקיומו תחת שלטונו של הדוצ'ה (הדוכס אצל שקספיר) רעוע וארעי, ובכל רגע עלולים לבוא ולהחרים את כל רכושו. כאשר אנטוניה ובאסאניו

ההולל הדו-מיני באים לבקש ממנו הלוואה, הוא מפרש את הבקשה כהוצאת גזר דין עליו ועל רכושו וממונו. לכן הוא מתנה את מתן ההלוואה בתנאי הביזארי של ליטרת הבשר. בו בזמן הוא מעודד את בתו ג'סיקה להסתלק עם מאהב ארי כדי להציל את עצמה מגורל יהודי. במחזה הוא לא עושה זאת במילים אלא במעשים: הוא מפקיד בידה את כל ממונו, ומדבר אליה בלשון סגי-נהור, כי הוא יודע שהמשרת הארי לאנסלוט גובו הוא סוכן של המישטר ומלשין מועד. לכן שיילוק היהודי משלח את ג'סיקה להשמיע את המונולוג האנטי-שיילוקי והאנטישמי שלה כדי שלאנסלוט ירוץ להעיד שג'סיקה היא "בסדר", ואפשר לקבל אותה כנוצריה כשרה. כל זה מגיע לשיא במישפט. כל הפרשנות שלי למחזה החלה מניתוח סצינת המשפט.

לא ייתכן שאיש כספים כשיילוק אינו בקיא בחוקי ונציה, והוא זקוק לעורך דין שיזכיר לו את אותו סעיף בחוק בעניין שפיכת דם נוצרי בידי יהודי. חוקי החוזים בזמנו של שקספיר לא היו שונים הרבה מחוקי החוזים בזמננו, וכללו את עיקרון ה"מכללא", כלומר: אין צורך לפרט בחוזה את כל המשתמע מההסכם. כך למשל אם אני חותם על טופס הסכמה לניתוח, אינני יכול לטעון אחר כך שלא נכלל בהסכמה סעיף שבו הסכמתי במפורש שבעת הניתוח יישפך דם מדמי. מקדמת דנא מקובל בכל מערכת חוק שהסכמה למעשה מסויים היא גם הסכמה לכל מה שאותו מעשה גורר בדרך הטבע. לכן כאשר פורשיו אומר לשיילוק שמותר לו לחתוך ליטרת בשר אבל אבוי לו אם תוך כך יישפך דם נוצרי, שואל שיילוק בלעג: האם זה החוק? ופורשיו משיב: אתה תראה את החוק בפועל. במילים אחרות: אתה תיראה מה זה חוק. כלומר: משנים את החוק בעת המישפט לפי שרירות ליבו של הדוצ'ה שפורש חסותו על כל הארוע הזה שאינו אלא מישפט ראווה ולא מישפט צדק. במילים אחרות: עושים צחוק מהחוק.

כך ביימתי את המחזה בפסטיבל שקספיר באילינוי בשנת 2002, ומבקרי התיאטרון משיקאגו שיבחו והיללו את ההצגה. אחד מהם הגדיל לעשות וטען שזהו הפירוש והביצוע המבריק ביותר של המחזה הקשה הזה שהוא ראה בחייו. השחקן ששיחק את שיילוק כתב לי השנה שהשיקאגו שייקספיר קאמפאני העלו את המחזה השנה, וכי המבקר של השיקאגו טריביון הישווה את ההפקה שלהם לזו שלי, וטען שההפקה שאני ביימתי לפני ארבע שנים היתה טובה ומעניינת יותר מזו של השיקאגו שקספיר קאמפאני.

אשר ליום חמישי הקרוב, לצערי לא מתאפשר לי לנסוע בחברתך לתל-אביב, כי לאחר סיום השעור שלי עלי לנסוע צפונה, ואחזור לתל-אביב רק בשעות בערב.

ושוב - תודה על הדברים המרגשים והמעניינים שלך.

כל טוב

יהושע סובול

צדק חברתי וכלכלי בישראל - הרומן "הישמרו מדורון יוני" מאת יעקב קורי והמחזות "נלי דורון" ו- "בחירתה של נלי"

מבוסס על הרומן האתי "הישמרו מדורון יוני" מאת יעקב קורי בהוצאת בימת קדם, תל אביב, 2001

מבוסס על קלטת וידיאו של 120 דקות מערב לרגל הוצאת הרומן וספרי המחקר של יעקב קורי במרכז סוזן דלאל ב-2001, עם קטעים מומחזים, ראיון של יצחק גורמזאנו גורן עורך "בימת קדם" עם המחבר, ופאנל על אתיקה בעסקים בישראל בהנחיית העיתונאי אריה אבנרי, עם פרופסור פרץ לביא, איש העסקים יונתן אדרת ויעקב קורי.

מבוסס על המחזה "נלי דורון" מאת יעקב קורי (שנכתב בשנת 1997) והמחזה "בחירתה של נלי" מאת יעקב קורי ועמליה אייל (שנכתב בשנת 2005) ושיצא לאור בצרפת בצרפתית (Le choix de Nelly) בשנת 2012.

<u>תמצית היצירה</u>:

הספר "הישמרו מדורון יוני" מתאר בצורה נוקבת את השחיתות בעולם העסקים הישראלי, כפי שרק איש עסקים המכיר את המציאות מידע אישי יכול לתאר. סוגיית השחיתות בעולם העסקים הישראלי לא קיבלה עד כה ביטוי נאות בספרות וכמעט ולא נכתבו ספרים על ידי אנשי עסקים בנושא זה. בזאת טמונה הייחודיות של הספר, שמשכנע באוטנטיות שלו ובמסר שהוא מעביר לגבי עתיד החברה הישראלית בשנות האלפיים, מסר של ייאוש מהול בתקווה.

הספר "הישמרו מדורון יוני" הוא מאוד אקטואלי ושזורים בו מוטיבים רבים העומדים במוקד ההתעניינות של הציבור בישראל: שחיתות בעולם העסקים, גזענות ומעמד האשה. אך זהו גם ספר אוניברסלי על אהבה ובגידה, המתאר את ההתמודדות בבגידה והתגברות האהבה על כל התלאות.

גיבורי הספר הם נלי ויולי דורון, זוג ישראלים שלא מוכן להיכנע לנורמות החדשות ומשלם את מלוא המחיר על כך, תוך בגידה של חבריהם הטובים ביותר. הסבל שהם עוברים מתואר כאודיסיאה ישראלית מודרנית, על רקע מוצאם היווני והקבלת הדמויות לגיבורי הומרוס.

העלילה מתחילה במסיבת הפתעה שעורך יולי בביתו בתל אביב לאשתו נלי ובה מופיעים כל ידידיהם, שהמפגש ביניהם מוליד מזימה להשתלט בנזיד עדשים על חברה שיולי מלווה ומושקע בה, תוך נישולו מנכסיו והונאת בעלי המניות. במהלך הספר נשחק יולי, יוליסס המודרני, איש העסקים הקשוח ובעל התחבולות, המנסה להיאבק בשחיתות תוך שמירה על כללי אתיקה אלמנטריים, ולא יכול להתמודד עם אנשי העסקים נטולי העכבות הנלחמים בו בגיבוי כמעט מלא של כל הסביבה.

לעומתו מתפתחת נלי, פנלופי הישראלית, בעקבות המשבר ממורה תמימה לאשת לפידות. נלי חדלה להיות אותה פנלופי הכנועה, שאינה עושה דבר פרט לטוויה בפלך ושמירת נאמנות עיוורת לבעלה, והופכת להיות אישה מודרנית הלוקחת את גורלה בידיה על מנת להציל את בעלה, את עצמה ואת הזוגיות שלהם. לבסוף נמצא הפתרון להתרת הסבך בהחדרת הסוס הטרויאני, דורון יווני, למבצר האויב. אך האם הניצחון הוא שלם, האם הדרכים שבהם משתמשים גיבורי הספר להתרת הקשר אינן משחיתות גם אותם, מהו הגבול שאסור לחצות כשנלחמים בשחיתות, והאם הניצחון שווה את המחיר. זוהי הדילמה העיקרית של "הישמרו מדורון יווני", שכל אחד מהקוראים מתייחס אליה עם נטיותיו האישיות ומוצא את ההקבלות לחוויות שחווה בעצמו. הספר עובד לבמה ע"י יעקב קורי ועמליה אייל בשם: "בחירתה של נלי".

<u>ביקורת של הסופר והמחזאי יהושע סובול על היצירה:</u>

ציטטות מתוך דוא"ל של יהושע סובול ליעקב קורי מה - 28.10.2006 ומה - 29.10.2006

"קראתי בהנאה את המחזה שלך "בחירתה של נלי", ומצאתי בו עניין רב. הדמויות, מערכות היחסים והנושאים שעולים במחזה הם בעלי חשיבות מרובה להבנת הערכים השולטים בעולם העסקים בעשור הראשון של המאה העשרים ואחת. הניהיליזם המוסרי של הדמויות מסביר מצד אחד את החומר האנושי שממנו עשויים גיבורי הקאפיטליזם הפראי של העידן החדש, ומצד שני דוקא הניהיליזם הזה הופך את גיבורי המחזה לדמויות מרתקות ואפקטיביות מאוד מבחינה דרמטית. בנוסף לכך הופתעתי ושמחתי לגלות שאכן יש לנו עניין משותף בתחום האתיקה או חוסר האתיקה שמאפיינת את חיות הטרף של העולם האמיץ החדש ישן שבו אנו חיים כיום."

"יש רוח רנסאנסית בגישתך וביוזמתך המבורכת להוציא את התיאטרון מבועת הבידור שאליה הוא נוטה להדרדר, ולחייב אותו לחדש את קשריו החיוניים עם המציאות המשמעותית ביותר של העידן שלנו, הלא היא המציאות של עולם העסקים, שוק הכספים ומניפולציות הבורסה. אהבתי במחזה שלך את התיאבון המיני האדיר של דמותו של אלי שמקורה באותה אנרגיה ליבידיאנית שמניעה גם את טורפנותו ודורסנותו בתחום העסקים. בסופו של דבר כמו שהוא בעצם אונס את נלי בפראות מאצ'ואיסטית, ולא בדיוק עושה איתה אהבה, כך הוא גם "מ...." את כל מי שנותן בו אמון בעסקים. אלי הוא מין יצור שמסוגל רק לקחת עוד ועוד מבלי לתת כלום בתמורה מלבד הבטחות ריקות שהוא עצמו אינו מתכוון וגם אינו יכול למלאן. והרי בתחום היחסים בין בני אדם בוגרים מתנהלות כל הזמן עיסקות שמבוססות על קח ותן, אם אלה עיסקות הגונות שנעשות בתום לב וביושר. עיסקה הגונה בתחום היחסים היא עיסקה שבה כל פרטנר מצהיר בכנות על מה שהוא רוצה לקבל ומודיע ביושר על מה שהוא מסוגל לתת בתמורה, ומכאן ואילך נמסרת לצד השני ההחלטה

אם יש או אין עיסקה. עיסקה לא הגונה היא כמובן עיסקה שבה הנוכל מצהיר שהוא רוצה דבר אחד בעוד שבאמת הוא חומד משהו אחר (מצהיר למשל שהוא מחפש אהבה בעוד שהוא רוצה רק מין מזדמן ותו לא) , ובד בבד עם זאת הוא מודיע על מה שהוא מוכן ויכול לתת בתמורה בה בשעה שאין לאל ידו לתת מאומה מכל מה שהבטיח, וכמובן שאין בכוונתו לתת ולא כלום. הדברים הללו עתיקים כימי האנושות בתחום הרגשי, אבל בימינו קיבלו מישנה תוקף ומישקל דוקא בתחום שממנו שאולים כל הדימויים של נתינה וקבלה, כלומר - מתחום העסקים. הדראמה עוסקת מאז ומעולם בהפרת התחייבויות או במתן התחייבויות שלא יהיה ניתן להגשימן או שלא היתה מלכתחילה שום כוונה להגשימן כבר ברגע שניתנו."

<u>ניתוח היצירה</u>:

גיבורי הרומן אריה ויולי הם בעלי אישיות של לוחמים, אריה בפרטיזנים ויולי במלחמות ישראל. אך אריה העתיק את המנטאליות של "במלחמה כמו במלחמה" לעולם העסקים ואילו ליולי יש עכבות אתיות. לאור זאת, חברת לאריסה קופצת מדרגה בהיקף מכירותיה אחרי עזיבת יולי, אבל היא נאלצת לשלם מחיר אתי כבד. את העושק האתי מכסים ע"י כפל לשון, שהוא מרכיב חשוב של אנשי עסקים לא אתיים. אריה בחר את השם לאריסה לחברתו, כי בעיר זאת חי היפוקרטס, והשבועה של הרופאים מתקשרת ליושרה של חברת התרופות לדבריו. "אנחנו עוסקים בדיני נפשות, זה המוטו שלי בחיים – הגינות, הקרבה ויושר כלפי כולם, כי בשביל מה אנו חיים אם לא בשביל לעזור לזולת?" הרומן ממחיש גם את הדיסאינפורמציה כמרכיב חשוב בחברות לא אתיות וגם בהתנהגותם של אריה ואלי. נלי מכירה היטב את דודה "המנומס, הלבבי והדביק" אך יודעת שמבעד לתדמית האזרח ההגון התורם לקהילה שיצר לעצמו הוא מסוכן כנחש ופועל תמיד בחושך. "הוא נוהג כמאפיוזו מהסוג הגרוע ביותר", או כפי שאביה, אחיו של אריה, היה אומר בלאדינו "גונב פיתות ומנשק מזוזות". יולי הרגיש בהידרדרות האתית של לאריסה וכשזו הגיעה על גבול הפלילים עזב את החברה בגיבויה המלא של נלי. נקודת השבר בהשחתת החברה הייתה במינויו של אלי למנכ"ל החברה, כאשר אלי ביצע פשעים אתיים ואחרים שאפילו אריה, שהפך ליו"ר, לא העז לעשות קודם לכן, כי אלי היה מוכן לדרוך על גוויות עם אמביציית ענק. אריה ואלי מתרצים את עזיבתו של יולי בגלל קנאתו באלי שמונה למנכ"ל, ויולי לא מוציא את דיבתה הרעה של החברה אותה עזב כי לא מקובל בעולם העסקים הישראלי לירוק לבאר ממנה שתית גם אם היא הסתאבה.

אריה ואלי מדרדרים את מחיר מניית חברת מולקולה של הממציא הדס ויועצו יולי בתשעים אחוז בדרכים עקלקלות על מנת להשתלט עליה כי הם רואים את הפוטנציאל האדיר של המצאתו של הדס אך לא מוכנים ומסוגלים לשלם את המחיר הגבוה הקודם של המניה. מאידך זו הזדמנות לצאת מהסטגנציה הנוכחית של

לאריסה. לאחר שקנו במחירים נמוכים חבילות מניות של מולקולה, שיחדו את חברי מועצת המנהלים ובמיוחד את הדס, לאריסה מציעה הצעת רכש למניות מולקולה ובכך הם מכריחים את שאר בעלי המניות למכור להם את מניותיהם תוך הפסד כמעט כל השקעתם. הם רוצים למחוק את מניות מולקולה מהבורסה על מנת שכל הרווח ילך ללאריסה. השיטה של המנהלים הלא אתיים בשיחוד הגורמים עליהם הם רוצים להשתלט היא בסיבוכם בעבירות על החוק, התחמקות מתשלום מס, אי דיווח לבנק ישראל, כך שכשהם מרמים גם אותם אלה אינם יכולים להתלונן לרשויות או לתבוע אותם כי הם חשופים בעבירות הפליליות שהם ביצעו. כך גם נוקטים אריה ואלי לגבי הדס. הפושעים האתיים דואגים גם לשתף במשיסה את היועצים, חברות אמריקאיות או אירופאיות מהשורה הראשונה, המרשימות מאוד בדו"חותיהם המנומקים את בעלי המניות. תמורת מאות אלפי דולרים והגנה מפני תביעות מסוגלים יועצים אלה למסור חוות דעת שהצעת הרכש של לאריסה למשל במחירים אפסיים לבעלי מניות המיעוט היא הוגנת. גם הדירקטורים החיצוניים, שאמורים כביכול להגן על האינטרסים של בעלי מניות המיעוט, שותפים במקרים רבים ביודעין או שלא ביודעין במזימות הגורמים הלא אתיים תמורת הטבות שונות.

המכפילים בעסקות לא אתיות הם עצומים. אנו רגילים למכפילים גבוהים בחברות הזנק, אבל שם הסיכון הוא גדול כי רק חברה אחת מעשר או עשרים מצליחה לפרוץ. ואילו היזמים הלא אתיים לא מסתכנים כי יש להם מידע פנים, הם מדרדרים את מחיר המניות ובמקרה של מולקולה הם מצליחים להשתלט עליה במחיר של $10M. בכל זאת קיימת מכשלה רבתי לגורמים לא אתיים. במולקולה הם צפו שווי של מאות מיליוני דולר בגלל ההמצאה המהפכנית תוך תשואה של אלפי אחוזים על השקעתם. אבל במקרים רבים, כמו אלה שנסקרים באירועים בספריו של המחבר הם מבריחים מהחברות בשיטותיהם את הממציאים ואת העובדים הבכירים והחברות מתמוטטות. רוב בעלי מניות המיעוט אינם מודעים להונאה האתית, מקבלים את המחיר הנמוך למניה וסוברים שהמחיר ירד מסיבות אובייקטיביות. קשה מאוד לרדת לנבכי התחמון של הפושעים האתיים כי הם כה מסובכים ונסתרים שגם הרשויות האמורות לפקח לא מצליחות להתמצא בהם. רק אשפים פיננסיים כיולי מגלים את הסיבות האמיתיות לירידה. לחברות הלא אתיות יש זמן ומשאבים ללא גבול לבצע את זממן. הן מחכות לקוניונקטורה של ירידה כללית של מחירי מניות למשל, מתבססות על המוניטין הטוב שלהן, על תרומתן לקהילה. הן משחדות, מאיימות, נותנות פיצוי עקיף, ולעתים לא מהססות אף להגיע לאלימות על מנת להשיג את יעדיהן. באילו אמצעים בוחרים אריה ואלי?

הרבה אנשי עסקים מושחתים חושבים שהם מורמים מעם, כמו אריה, שלא חלים עליהם החוקים של בני תמותה רגילים. בספריו של המחבר מתוארת התנהגותו של מייקל מילקן, ב-"וול סטריט" אנו שומעים את

משנתו של גקו, לעיתים זה אף מגיע להשקפות פשיסטיות כמו של טום ביוקנן בגטסבי הגדול או אריה סימון ב"הישמרו מדורון יוני". קיים שוני בסיסי בשיטות הפעולה של אריה סימון (אומץ של "אריה") ושל אלי פוקס (עורמה של פוקס-שועל). הן גורמות לנו לתהות עד כמה הן מנוגדות או משלימות, האם עדיף לעקוף קונפליקטים או שיש להיאבק בכל הכוח להשגת המטרות, גם אם דוחקים אנשים לפינה? הרומן מראה לנו תגובות שונות של הקורבנות, חלקם נשברים, חלקם ממשיכים להילחם בדרכים אתיות ואחרים נזקקים ללוחמה לא קונבנציונאלית. בעסקים קיימת סיסמת שווא ש- "Nothing is personal" אך אנו נוכחים לדעת שיולי, נלי, אריה, אלי, הדס, ואנשי העסקים האחרים מתנהגים בצורה מאוד אישית ולא קרה כפי שמצופה מהם. במקרה של אריה ההונאה העצמית מגיעה לשיאים כאשר הוא רואה עצמו כמיטיב עם העם ופועל לרווחת החברה מתוך תחושת שליחות. הוא חי בצניעות, תורם לקהילה, מעסיק עובדים רבים, מייצא בסכומים גבוהים. לאנשי עסקים לא אתיים יש איפוא דימוי של חלוצים, חתני פרס ישראל, בעלי תוארי דוקטור כבוד ויקירי העיר והחברה. אחת השיטות לאיבחון חברה לא אתית היא במסרים השונים שהיא מעבירה לגורמים שונים. במקרה של לאריסה הם אומרים לבעלי מניות המיעוט שמולקולה מתמוטטת, לנושים של לאריסה הם אומרים שיש למולקולה פוטנציאל ענק, לרוכשים הפוטנציאליים של מולקולה הם אומרים שהדס לא ירצה להכניסם כשותפים וכדומה.

אריה טוען שיולי המציא חלק מהשיטות הנלוזות שבהם הם משתמשים בשביל להשתלט על מולקולה וכך הוא יוכל להגיע לחקר האמת ולגלות את מזימותיהם. יוליסס הוא הרי איש התחבולות, הוא המציא את הסוס הטרויאני. אך האם יש דמיון בין תחבולות עסקיות לגיטימיות, כישרון משא ומתן, לבין מעשים לא אתיים ולא חוקיים? "אלה שצמחו מתוך הארגון הם הכי מסוכנים" אומר אריה "הם כמו השטינקרים המאפיוזים שהצליחו להפליל את ראשי המאפיה בארה"ב ובאיטליה." האם יולי הוא קונסילירי שבגד בקאפו די טוטי קאפי? האם אריה ואלי השתמשו בשיטות המאפיוזיות שלהם כשיולי היה בארגון? האם זה לא בגללן שהוא החליט לעזוב? יולי הוא לא צדיק בסדום ולא "הלשין" על אריה ואלי על ההונאות שלהם, כל עוד שהם לא פגעו בו אישית. איזה מין מצפון יש ליולי שהוא מתעורר רק כשהדברים נוגעים לו? מדוע הוא מצפה מהאחרים שיתערבו למענו כשהוא לא התערב למען אחרים כשלאריסה הונו אותם? מדוע הוא קורא למאבק שלו להשיב את הפסדיו "מאבק אתי"? "אין אף אחד שלא תלויה נגדו קופת שרצים כזאת או אחרת. צריך רק למצוא אותה." האם אימרה זו נכונה? האם אין בכך כדי לייאש כל מאבק אתי? כי הרי קרוב לוודאי שכל איש עסקים עשה בשלב זה או אחר בחייו עבירות אתיות, אבל זה אינו אומר שבגלל זה הפך ללא אתי. אם אדם שיקר כמה פעמים בחייו האם זה עושה אותו שקרן?

חוק האומרטה בעולם העסקים הישראלי, "חיה ותן לחיות" הפך במקרים רבים לאידיאולוגיה. האם אין בכך לרפות את ידי כל מי שמבקש לשפר את מוסר העסקים? כל גילוי של שחיתות או התנהגות לא אתית מתקבל כמלשינות, מוקע על ידי החברה, תוך איום של נידוי המנהל או החברה שחשפו את המעשים. זאת, גם אם החברה/האיש נפגעו ע"י המעשה. מניעים של מתריעים יכולים להיות: רדיפת צדק ואתיקה, נקמנות, אהבה לקורבן (סימה), הפסדים כספיים, עלבונות, שיקולי אגו, דאגה לבריאות הקהילה (ד"ר שטוקמן), כעס על הממונים (המקור) וכו'. האם כולם טהורים? אך האם זה משנה? יולי נכנס למאבק חסר הסיכוי נגד לאריסה, אך הוא חש שזה בנפשו, או כפי שמכנה זאת סימה: אביר השולחן העגול שנלחם על סוסו האצילי בגיבורים הרשעים של מלחמת הכוכבים. יולי תוהה מדוע סימה נשארת באירגון המסואב של לאריסה, למרות היותה מצפונית? הוא מזהיר אותה שהמנהלים הבכירים אינם חותמים לעולם על המסמכים הבעייתיים. הם מעבירים תמיד את הסיכון לדרגים הנמוכים שנותנים את הדין אם העבירה מתגלה, העלמת מס קניה, אי תשלום מס, הברחת מטבע, תשלום שוחד, זיוף ספרים, העלמת מידע וכו'.

הרומן מתאר תופעות כהפרד ומשול, שקר ככל יכולתך, כאמצעים לגיטימיים במלחמת ההישרדות של חברות לא אתיות. אלי ואריה מעלילים על יולי שכאילו הוא מנסה למכור את החברה של הדס מאחורי גבו לגורמים מפוקפקים וגורמים לנתק בין שני החברים ולהרס האמון שרכש הדס כלפי יולי. עלילות, השמצות, חצאי אמיתות, עיוות מידע, anything goes בעולם העסקים המודרני. אחד המוטיבים המרכזיים ברומן הוא שיר הקרקס, שבו מסופר על הילד שחוטף סתירה אדירה בפנים מהבריון באוהל בקרקס ולא מספר על כך לאחרים. זהו סמל לכל אלה שסבלו מהתעללות של גורמים לא אתיים וחזקים ושלא מוכנים לעשות דבר למען האחרים שיבואו אחריהם. הם לא היו שם כשהייתי צריך אותם אז מדוע אצא עכשיו מגדרי למענם. אך רק שבירת מעגל הקסמים יכולה לשנות את המציאות. הגורמים הלא אתיים פועלים בחושך, הם אינם סובלים שקיפות ומשתדלים שהגורמים שהם רוצים לסכסך ביניהם לא ייפגשו. הדס ויולי בכל זאת נפגשים, יולי מצליח להזים חלק מהמידע השקרי שמסרו להדס אריה ואלי, אך הדס כה שבוי בידם שהוא לא יכול לצאת מהקשר, מה עוד שהם כבר סיבכו אותו בעבירות העלמת מס, מטבע ושוחד. השיטה הבדוקה ביותר להילחם נגד שיטות לא אתיות היא בפרסום מירבי, שקיפות מלאה, פגישות מיידיות עם כל הגורמים. אלא שקשה להתמודד בגורמים הלא אתיים כי הם מצוטטים לשיחות הטלפון של קורבנותיהם, שוכרים בלשים העוקבים אחר כל צעד שלהם, יש להם קשרים בכל מערכות השלטון, זמן וכסף למכביר להתגבר על כל מכשלה.

כמעט בלתי אפשרי לאחד את הכוחות של הגורמים הסובלים מעושק אתי. בנוסף למחסור בכסף ובזמן, כמה מהם מפחדים מקופת השרצים, אחרים חוששים מהאיומים על פרנסתם וחייהם, יש חשש מפני קבלת תדמית

של מתריע השורפת אותך לתמיד בישראל, או שיקול כלכלי קר שעדיף לספוג את ההפסד ולהשקיע את המאמץ בנושאים חדשים. תופעה אופיינית אחרת היא הדבקת תווית של פרנואיד, troublemaker, מתריע, מושחת, עובד מתוסכל הפועל מתוך נקמנות, אינטרסנט הרוצה להעלות/להוריד את מחיר המניות כי הוא short/long, לכל מי שמעז לצאת חוצץ נגד הפושעים האתיים. יש לטעת בלב כולם את האמת הבסיסית שהיא החוק הראשון בחוקיות ההונאה האתית בספריו של המחבר: "בטווח הארוך כל גורם שמתעסק עם חברות לא אתיות מפסיד". גם אם אריה ואלי למיניהם מתייחסים אליך בדביקות שרמנטית כפי שהתייחסו להדס הם מכינים לכל הקשורים איתם עוקץ, כפי שנוכח הדס מאוחר מדי. יולי חשב שאין זה מן ההגינות לנצל מידע פנים, גם כשמניות מולקולה היו בשיאן וקל וחומר כשהתחילה ההידרדרות. נלי עם הקומון סנס שלה אמרה לו למכור, להפסיד קצת והעיקר להיפטר מהן. אך יולי בהגינותו הקיצונית לא יכול היה לעשות זאת להדס, הוא האמין בחברה וחשב שהיא תתאושש. האם שיקוליו הם אתיים?

הדס טוען: "אני בסך הכל פרופסור מפוזר, שנשלף מהאקדמיה ושהצליח למצוא תרופה מהפכנית." מה גורלם של הממציאים, יזמי ההיי טק במגעיהם העסקיים עם כרישי הפיננסים? האם יש להם סיכוי לא להידלל, לא להישחת, לשמור על היושרה המקצועית והאתית שלהם? ניתן להביא הרבה דוגמאות לשני הכיוונים של חברות הזנק, ממציאים וממממנים. הרומן מעלה סוגיה אחרת: עמידה בהבטחות מילוליות, מילת כבוד, עמידה בהסכמים, מזל וברכה בעולם העסקים של ימינו ובמיוחד בישראל. כלפי מי עומדים בכל זאת בהבטחות? מיהו expendable? באים לקראת הגורמים החזקים ומפצים אותם אך אין חשיבות למחזיקי העניין האלמוניים. הכוח של הגורמים החלשים יבוא לידי ביטוי רק אם הם יחפצו לנצל אותו: הפסקת השקעה במניות של חברות לא אתיות, חרם על מוצריהם וניתוק כל מגע איתם. "עוד יכתבו על ההשתלטות של לאריסה על מולקולה כאירוע בבית הספר למינהל עסקים. איך אפשר להשתלט על חברה עם פוטנציאל ענק מבלי לסכן כלום, תוך תיחמון מהספרים של בעלי המניות המסכנים, ועבודה בעיניים על הממציא שקיבל נזיד עדשים על המצאתו." אך האם הרומן הוא סיפור בדיוני? האם ניתן לדון בו רק באקדמיה? הדס חש נבגד ומרומה על ידי אריה ואלי שפיתו אותו בנזיד עדשים ועתה הוא אינו יכול לעשות דבר נגדם כי עבר על החוק ואין לו הוכחות נגדם. יחד עם זאת הוא לא יוצא להילחם נגדם, כי הוא חלש, חולה, אין לו את הגב המשפחתי שיש ליולי, את הידע המספיק למאבק. הוא חש עצמו כמו גרגור סמסא בגלגול של קפקא שהפך לחרק. אם יעשה עצמו לקטן ובלתי מזיק, מקווה הדס שאלי ואריה יחוסו עליו. אך האם הם חסים עליו? האם הם לא גוזלים ממנו גם את כבשת הרש ומוציאים אותו מהחברה אשר בנה? מה הטעם לא להתנגד, אם ממילא נגזר גורלך? האם יש סיכוי לכבשים אם הם לא שותקים ומשיבים מלחמה שערה בסיוע של רועים כמו יולי נגד אריות ושועלים?

ניתוח דמויות כאריסטיד סאקאר ב"הכסף" של אמיל זולה, אריה סימון ב"הישמרו מדורון יוני", גורדון גקו ב"וול סטריט", מעלה את השאלה האם הם לא גיבורים הרבה יותר מוחשיים מהדמות החיוורת של קן ליי באנרון, או של איבן בסקי? איזו דרך יעילה אם כן יותר להוראת האתיקה בעסקים: באמצעות יצירות ספרותיות, אירועים מעולם העסקים או הרצאות פילוסופיות? לאריסה הוא מבצר ביוונית. עד כמה נלי, ילידת לאריסה, היא המבצר של יולי יחד עם ילדיו דודי ודנה? האם היה יכול לצאת ולהתמיד במאבק אם היה בודד כמו הדס? או אם היה לו בן זוג חלש כמו סימה? יש חשיבות בלתי רגילה לתא המשפחתי בהצלחה בעסקים, באומץ להיות מתריע, ביכולת לעבוד מסביב לשעון, בעמידה בפני פיתויים כספיים ואחרים. סוגיה אחרת המועלית ברומן היא סגירת חשבונות כמניע בעולם העסקים מעבר לשיקולים הקרים של רווחיות. כך למשל נוכל להביא כדוגמאות: את העובדה שאריה ואלי נפגעו מכך שיולי עזב אותם והם רצו שיזחל חזרה אליהם, שאריה היה דודה של נלי והתאכזב מהניכור שלה, שאלי קינא בהרמוניה המשפחתית של יולי בעוד חייו עם אשתו הם גיהינום, שסימה רצתה להשיב אליה את יולי?

נלי אומרת ליולי: "חמוד שלי, אתה רוצה שאבוז לך על שנשארה בך תמימות והגינות בתוך הג'ונגל של עולם העסקים? להפך, בגלל זה אני אוהבת אותך, טיפשון." האם זה נכון רק לגבי נלי המורה התמימה או גם לנשים של אנשי עסקים שהתרגלו לקניות בכיכר המדינה, לסופי שבוע ביערות הכרמל, לחופשות סקי בשוויץ, למסעות נופש ביאכטות מפוארות? נלי ויולי מאשימים את אריה שלא הזהיר אותם, בהיותו הדוד של נלי, על תוכניות ההשתלטות שלו על מולקולה. אם הם היו יוצאים בזמן ולא היו מפסידים את חסכונותיהם הם לא היו צריכים לצאת במאבק. אך האם אריה היה יכול להזהיר אותם גם אם רצה? האם לא היה צריך לחשוש שיולי יפעיל את המשרוקית של ה- whistleblower ?

הקוראים של הספר מוזמנים לחשוב האם יולי לא היה עושה דבר אם היה מציל את עצמו? אם כן- מה הבסיס המוסרי של מאבקו המונע משיקולים אגואיסטיים של הפסד כספי ויצר נקמנות? אך מאידך, כאשר יולי יוצא למאבק נגד השיטה, מה זה חשוב שתחילת המאבק נבע מסיבות לא אתיות, כל עוד תוצאתו היא לרווחת הכלל? מה חשוב יותר – הכוונה או התוצאה?

היבט אחר הוא הגזענות בעולם העסקים הישראלי כפי שהיא משתקפת ברומן. האם קיימות דיעות קדומות נגד מזרחיים, בעלי שמות מזרחיים, חזות מזרחית? האם הן מוצדקות? האם מזרחיים יותר אתיים מאשכנזים בעולם העסקים הישראלי? נוכל לחשוב על דוגמאות רבות לטייקונים מזרחיים וספרדים שלא התנהגו בצורה אתית בעסקיהם. אך מה הוא בכלל אחוז המזרחיים בצמרת העסקית? נלי מתריסה בפני יולי: "אין צדק

בעולם הזה, לכאלה אנשים אלוהים נותן הכול ואותנו, שאנחנו כל הזמן עוזרים לאנשים ומעולם לא עשינו רע לזבוב, הוא דופק." אך בדת נאמר כי שכר של מצווה - מצווה. לפי אילו אמות מידה מוסריות "מגיע" אם כן לאנשי עסקים אתיים להצליח יותר מאשר לקולגות המושחתים שלהם? וגם אם מגיע, האם זה קורה כך במציאות? אלי ואריה טוענים בפני יולי כי ניצלו הזדמנות עסקית בהשתלטותם על מולקולה והיטיבו עם בעלי מניות המיעוט בכך ששילמו להם לפחות 10% מהשקעתם. כאן אנו רואים במלוא חריפותו את ההבדל בין אתיקה, ערמומיות ושחיתות. אם הם לא היו מורידים במזיד את מחיר המניה הם היו מתנהגים בצורה ערמומית אך בכל זאת אתית. הם לא ניצלו הזדמנות, הם גרמו לה לקרות. "איש הכספים האינטלקטואל!" מטיח אלי בפני יולי. האם זה עלבון? עד כמה האינטלקטואליות, קריאת ספרים, ביקור בתיאטרון וראיית סרטי איכות תורמות לאיש העסקים בפיתוח ראייה אתית? כמה אחוזים מאנשי העסקים שאנחנו מכירים הם אינטלקטואלים? האם הם יותר אתיים מאחיהם? האם הם מצליחים יותר, עקביים יותר?

יולי טוען: "אני המצאתי תחבולות מתוחכמות אבל לגיטימיות, אבל בגלל שאתם הרבה פחות חריפים, אתם עושים טריקים שפלים וגסים, מכות מתחת לחגורה, שיטות של המאפיה." ניתן אם כן להיות מתוחכם ואתי כאחד, אליבא דיולי. אך בהעדר תחכום, האם ניתן להצליח רק בעזרת שוחד ואמצעים לא אתיים? כנגדו מתריסים אנשי העסקים הלא אתיים: "אז מה אם אנחנו מעגלים פינות, אנחנו לא במדינה אוטופית שאתה חולם עליה. ישראל של 1994 (ושל 2006?) היא חברה מטריאליסטית, שרק החזקים שורדים בה, זאת לא מדינה של יפי נפש בכיינים כמוך." עד כמה זה נכון ועד כמה זה מוצדק אם לא עוברים על החוק (או גם אם עוברים ויוצאים זכאים מחוסר הוכחות)? האם מקומם של יולים למיניהם לא יכירם בעולם העסקים הישראלי האכזרי של ימינו והם יכולים להשתלב רק באקדמיה אם בכלל? יולי אומר: "עוד לא ראיתי בישראל חברה רצינית אחת שבאמת נתנה את הדין על דיווחים כוזבים ואף חבר במועצת מנהלים עוד לא ישב בכלא על מעלליו." עד כמה זה נכון ומדוע? אנו יכולים לאשש את דברי יולי בפרשת המניות הבנקאיות, כאשר קבעו שאין זה מ:"עניינו של הציבור", בפרשיות של הונאת הרשויות המסתיימות בתשלומי כופר, בכשלון התביעות הייצוגיות, בסינדרום הש.ג. שנותן את הדין. אריה מציע ליולי לנטוש את המאבק חסר הסיכוי, לחזור לתפקידו הקודם כסמנכ"ל הכספים ולסייע במיזוג מולקולה אל תוך לאריסה. עד כמה ההצעה של אריה, לשעבר ליאון או כפי שקורא לו יולי בגלל מוצאו הספרדי-איטלקי-מאפיוזי "דון קור-ליאון", היא הוגנת ואינה ניתנת לסירוב? מה היה קורה אם יולי היה מסכים?

הרומן מתאר את האודיסיאה שעובר יולי במסעותיו אל חבריו (לשעבר) אותם הוא מנסה לגייס למאבקו בנימוקים שונים. האם יש לו סיכוי כשהוא מסומן כבר כמתריע, אדם שירד מהפסים, בדווי שמונע משיקולי

וונדטה, נגוע בתסמונת האתיות? האם מאבקו גם פוגע בסיכוייו לקבל עבודות חדשות כשמתייחסים אליו כ"אונטערמענטש"? האם יש סיכוי לנצח בדרכים אתיות במאבק נגד גורמים לא אתיים? אם נזקקים לדרכים לא אתיות, האם זה אינו משמיט את הלגיטימציה של המאבק? זאת ועוד, בדרכים לא אתיות תהיה תמיד ידם של הגורמים הלא אתיים על העליונה, כי אין להם עכבות והם הרבה יותר מנוסים ומתמידים במאבקים אלה. אהוד אורגד, מנכ"ל החברה המתחרה ללאריסה, ניסה להילחם נגדם בעבר בדרכים אתיות ונכשל. לפיכך הוא אינו מוכן לצאת למאבק נוסף חסר סיכוי יחד עם יולי. גורמים רבים שלא הצליחו במאבקים אתיים מאבדים את רצונם להילחם או גרוע מכך מתקרנפים ומצטרפים לבכחנליה של הגורמים המושחתים על מנת להישרד. תביעות נגדיות הפכו לשיטה של גורמים לא אתיים אם מישהו בכל זאת מעז לתבוע אותם. במקביל, הם מגייסים את עורכי הדין הטובים ביותר, משקיעים סכומי עתק בהאזנות סתר ומעקבים, מנהלים קמפיין תקשורתי ענק, נותנים פיצויים עקיפים לגורמים שלא כדאי להסתכסך איתם. לא פעם הם מוכנים להשקיע הרבה יותר מסכום התביעה למען דבקות בעיקרון להרתיע תובעים פוטנציאליים, כך שידעו שלא כדאי לתובעם. אנו תוהים מדוע יולי לא מקבל את הצעתה של ליאורה דיאמנט לעבוד איתה כמוצא של כבוד שיבטיח לו הכנסה גבוהה, הוא לא יצטרך לעבוד עם גורמים מושחתים וזה יעזור לו לנקז מהמערכת את הרעלים שנכנסו בעקבות המאבק הדון קישוטי שלו נגד אריה ואלי. מה המחיר שליאורה דורשת עבור הצעתה ועל איזו יושרה אחרת הוא יצטרך לוותר? יולי לא מוכן לשלם את המחיר הזה כי התא המשפחתי שלו חשוב מכל.

Noblesse oblige הוא התירוץ של הוראס בורגיניון לא להילחם נגד אריה שהוא חבר באותו מועדון, שייך כמוהו לאליטות. "כמה משפחות יש בישראל שבאמת נחשבות? אלף, אלפיים מכסימום (הוא מגזים, יש רק עשר, עשרים). אם הם לא יהיו בטופ, אז בוזגלו וטולדנו יהיו, אם אתה מבין למה אני מתכוון..." האם נשמעים טיעונים מעין אלה בעולם העסקים? הקורא מוזמן לקרוא את האירוע "גזענות בעולם העסקים" הבנוי כולו על "אמרות שפר" שנאמרו בשנים האחרונות על ידי אנשי עסקים כלפי המזרחים. תופעה אחרת הנפוצה בישראל היא התכונות השאקאליות של הצבועים תרתי משמע בעולם העסקים. כשרואים איש עסקים בצרות מפסיקים לשלם לו במקום לחוש לעזרתו. משתתפים במשיסה על גופו המדמם. כך קורה גם ליולי כשלקוחות שלו מציעים לו לשלם רק 10% מחובם כי הם יודעים שהוא לא יוכל לתבוע גם אותם, וגם אין לו משאבים לכך. אנו עדים גם למעורבותו של העולם התחתון בעסקים לגיטימיים בישראל, לרבות בחברות היי טק. באופן פרדוכסאלי נרקמת ידידות מוזרה בין יולי האתי לאיציק גולדנברג איש השוק האפור אשר השקיע במולקולה. אך איציק מסרב לעזור ליולי בדרכים חוקיות ואתיות כי הוא יודע שאין בהן תוחלת, והוא בכל זאת מקבל פיצוי מלא על השקעתו מאריה, בדרכים המפיוזיות שלו. וכאן נשאלת השאלה: האם זה אתי לכרות ברית עם

מפיסטו בשביל להכריע את השטן? איציק הוא איש כבוד על פי דרכו, של פושעים אבל לא של נוכלים. יולי בכל זאת מצליח למרר את חייהם של אריה ואלי. גילוי האמת לאיציק גולדנברג עולה לאריה באובדן היאכטה שלו ובהחזר ההשקעה עם ריבית של השוק האפור. יולי פוגע במוניטין של לאריסה בכל מקום אפשרי לרבות הרשויות, נותר משקע מחשיד שיקשה על לאריסה למצוא בעתיד שותפים. כך שמאבקו של יולי לא היה לשווא. דווקא יענקל'ה המפקד של יולי מהצנחנים נרתם לעזרתו, על פי המנטאליות של עזרה ל- old buddies בישראל. האליטות אולי עוזרות לעצמן, אך גם הלוחמים בסיירת. עד כמה אחוות לוחמים בעולם העסקים היא אתית? האם אין בכך נפוטיזם? או שמא דווקא בגלל שיש אימון מוחלט במי שהציל את חייך בקרב זהו המבחן העליון ליושרה? יולי לא מהסס לבקש את עזרתם של חבריו מהשכונה מאותו המוצא. עד כמה זה לגיטימי, והאם זה עוד קיים בישראל של ימינו? יש הטוענים שכמו שלא יכולת להתקבל בעבר לביקור רופא בקופת חולים בלי תור, אם לא דיברת יידיש, כך אינך יכול לפתור את בעיותיך עם פקיד השומה אם אינך משתייך לאותו המוצא. האם זו גזענות חדשה ומוצדקת? ומכאן לסוגיה אחרת: מדוע מפלגות שחרטו על דגלן את המאבק החברתי לא ממהרות לאמץ גם את המאבק על טוהר המידות בעסקים? יוסי אדרי, סגן שר וח"כ, חושב שכולם גנבים ממילא כי אם לא, הם לא היו מתעשרים. לבוחריו אין את הלוקסוס של קיום מאבק אתי ואם תציע להם איזו גברת זקנה מליון שקל עבור ראשו של מישהו הם יתנו לה אותו ברצון. היבט אחר הוא: עד כמה המשטרה אינסטרומנטאלית במאבק נגד השחיתות בישראל? האם הם לא דורשים מהלוחמים למען טוהר המידות smoking gun evidence בשעה שזה בדיוק תפקידה? והרי זאת משימה בלתי אפשרית ליחיד לנוכח התחכום והכסף שמשקיעות החברות בהסתרת מעלליהן. מה עוד שאין למשטרה תקציבים למאבק בטרור ובפשע, קל וחומר כנגד הברונים השודדים.

קיימת אכסיומה שהעיתונות היא המבצר האחרון כנגד השחיתות בישראל. אך עד כמה העיתונות אכן פועלת נגד השחיתות של אילי ההון הגדולים ביותר? מה הסכנה בחבירה באחזקות בתקשורת ובעסקים בישראל, כך שעיתונאי המסתבך עם איל הון יכול למצוא את עצמו ללא מקום עבודה כי אותו איל הון מושקע בעיתונו, או בערוץ טלוויזיוני, או קשור בקשרי עסקים עם הבעלים של העיתון. מדוע חושפים רק שחיתויות של הש.ג.? מדוע העורכים הכלכליים מיישרים קו עם המדיניות התאצ'ריסטית של השלטון? האם יש סיכוי שתתגלה פרשיה נוסח אנרון ע"י העיתונות הישראלית? מה אם כן יחס העיתונות לחבירה בין הון לשלטון? מר בלו אומר בסוף הסרט על אנרון כי יש אלפי מקרים כמו אנרון, בארה"ב הם הולכים ונחשפים כי יש עיתונות חופשית. האם יש סיכוי למקרים כמו אנרון להתגלות לפני המפץ הגדול? מי יעז לצאת חוצץ כנגד קן ליי הישראלי הנתמך ע"י רוקפלר הישראלי? מה עוד שמדובר בעשר עד עשרים משפחות שכולן קשורות זו בזו בעסקים. נשאלת השאלה: האם העיתונות הכלכלית רדודה? האם העיתונאים מספיק מנוסים על מנת להבין את

התחכום של אילי הון מושחתים? מה יש להם להפסיד אם יצאו למאבק נגד השחיתות, יכתבו על כך ספרים, מאמרים והרצאות, כמו לוחם השחיתות מס' 1 בישראל אריה אבנרי? מי שמע על אירגון אמיתי או אומץ, כמו שכולם שמעו על ארבע אמהות?

תפקידה של רשות ניירות ערך במאבק נגד חברות לא אתיות צריך להיות מכריע. אך שולי רכס, עורכת הדין של הרשות, אומרת: "רק אני מבינה מה באמת קרה כאן...אני יוצאת עם חרב שלופה להילחם בדרקון ואומרת 'אוואנטי' והקולגות שלי נשארים לשכב בשוחות וצועקים לי 'בראבו'...עורכת דין מבריקה כמוני מזמן יכלה להצליח אם הייתה פורשת לפרקטיקה פרטית ומגנה על הכרישים במקום לנסות ללכוד אותם באמצעות חכה לדגי רקק." האם זאת מציאות או בדיה? ומכאן לדילמות האתיות של עורכי הדין: במי עליהם לתמוך? במתריעים חסרי המשאבים או בגורמים לא אתיים שנותנים להם סכומי עתק בשביל לייצג אותם במשפטים, לעזור להם להתחמק מתשלומי מס, להונות בעלי מניות מיעוט, לכתוב חוות דעת המטהרות את השרץ? עו"ד יהודה קרייתי, חברו הטוב ביותר של יולי, האם הוא משל או מציאות? פן אחר ברומן הוא: הדילמות של מנהלי קרנות הנאמנות: להגן על האלמנות והיתומים שהשקיעו את כל חסכונותיהם בקרנות או על הבנקים שהם בעליהם ויש להם אינטרסים שונים כולל קשרים עסקיים עם גורמים לא אתיים? האם החומה הסינית היא קשה כסלע או רכה כחול? הדירקטורים החיצוניים בקרנות – האם הם משרתי הציבור או מחפשי הכנסה קלה? מדוע נלו, מנהל קרן הנאמנות בספר, אדם ישר כסרגל ואשף פיננסי, לא יכול בסופו של דבר לעזור ליולי למרות שהקרן שלו (לא היא – אלא המשקיעים בה, יחי ההבדל הקטן) הפסידה מיליונים בהונאה של לאריסה? האם יש לזה קשר לפתגם שהוא מצטט בפני יולי ש"החולצה קרובה לגוף אבל העור עוד יותר"? מדוע רואי החשבון של מולקולה לא מוכנים לעזור ליולי למרות שיש לעובדים הוכחות על זיוף ספרים בעת המיזוג? בפני מי יש לרואי החשבון חובת נאמנות: בפני החברה, בעלי השליטה, המנכ"ל, הרוכשים של מולקולה, בעלי מניות המיעוט, הרשות לניירות ערך או אולי בפני מצפונם והיושרה המקצועית שלהם? התשובות לכל השאלות ברורות.

יולי מנסה לפתוח את תיבת הפנדורה של לאריסה ולא מצליח, מדוע? הרי יש ללאריסה לא מעט שונאים, גופים רבים וחזקים שהם הונו אותם? נלו ברוב התלהבותו להכריע את לאריסה אשר הונו את הקרן שלו אומר ליולי שעוד יעשו מזה אירוע שיילמד בפקולטה למינהל עסקים. הוא אולי מצליח לעמוד ביעד זה אבל לא בגלל הסיבות שחשב עליהן. יולי מוכן להתפשר עם אריה על פיצוי נאות לו ולקרן הנאמנות בתמורה לויתור על תביעה ייצוגית של מאה מיליוני דולר לכל בעלי המניות. איפה נעלמו כל הכוונות הנעלות של יולי לעזור לחברה ולטהר את השחיתות? האם מחיר המצפון שלו הוא כמה מיליונים בלבד? או שמא הוא התאכזב מאותם אלה

שלא רצו לעזור לו ולכן הוא פועל לבד? מה היא גלולת הרעל שיולי מזכיר ולמה הוא שומר אותה רק למקרה שיקרה לו אסון? האם זה מקובל בסכסוכים בין חברות, במיזוגים לא ידידותיים כנשק יום הדין, 'תמות נפשי עם פלישתים'?

יולי מדמה את אריה למקי סכינאי, שכמוהו הוא מסתיר את הסכין שלו. האם ניתן לדמות את ההתנהגות של חלק מהחברות הלא אתיות להתנהגות של המאפיה? מה קווי הדמיון והשוני? חוק האומרטה, הנאמנות העיוורת, החרמת (או "חיסול") של המתריעים, איומים, האזנות ומעקבים, תאונות מסתוריות במכונית המשפחה ולכלב הילדים. אנשי עסקים ומתריעים בישראל שהעזו לחשוף ליקויים בחברות, במוסדות ובארגונים היו קורבנות להתנהגות מאפיוזית של עושקיהם.

אריה מאשים את יולי בבגידה במורשתו כי שינה את שמו מבוסקילה לדורון, במשפחתו כשהוא יוצא להילחם נגד דוד אשתו, בחברות שבהן הוא עבד, לאריסה ומולקולה, ובמשתמע גם באשתו נלי. האם יולי הוא אם כן גיבור או בוגד? מה העונש שמשלם יולי על זה שהתפתה "לכרות ברית עם השטן" ולהסכים לפיצוי העקיף שהציע לו אריה? האם פיצוי זה היה אתי או אפילו חוקי? מדוע בסופו של דבר לא עמד אריה בדיבורו והאם ניתן לסמוך בכלל על גורמים לא אתיים? מדוע לא הפנים את הלקח של הדס? העיוור הגדול ביותר הוא זה שאינו רוצה לראות וכך גם יולי התמים. יולי לכל אורך הספר עושה טעויות רבות ומכיר בהן. אלי עושה טעות גדולה אחת עם נלי ומשלם על כך. רק אריה לא עושה אף טעות ושומר על קור רוחו לכל אורך הדרך. מדוע? מה המשותף בינו לבין סזאר סוביראן? מה השוני בינו לבין גורדון גקו? אריה הוא איש העסקים המושחת האולטימטיבי, אדם נטול רגשות, עם חשדנות ובוז לסובבים אותו. סימה מייעצת ליולי שילך לבאבא יוסוף על מנת שייתן לו קמע נגד עין הרע ויחזיר לו את הבאראכה. מה המקום לאמונות תפלות, אסטרולוגיה, התייעצות עם מקובלים ומעלים באוב בעולם העסקים הישראלי? האם זו תופעה נפוצה?

לעיתים נוטים העושקים בגלל עודף ביטחון עצמי להגזים בעלילותיהם. אריה ואלי מעלילים על יולי מערכת יחסים הרבה יותר מסועפת עם סימה כוללת ילד מחוץ לנישואין במקום לספר לנלי רק על ההרפתקה בת השבועיים שהייתה ליולי וסימה בנסיעה העסקית לפאריס. בגלל התשתית הבריאה של יחסיהם מוכנה נלי לשמוע את האמת אחרי שלב הכעס הנורא. דווקא בגלל ההגזמה בדיבה, הצילומים ובדיית הראיות היא מחליטה להישאר עם יולי ולסלוח לו. הקיצוניות מביאה לעיתים דווקא את התוצאה ההפוכה מהמקווה. איך קורה הבלתי יאמן ונוצרת הברית בין נלי לסימה? מדוע בעולם העסקים הישראלי זה אינו קורה וגורמים מקופחים לא חוברים יחדיו על מנת להילחם נגד אלה העושקים אותם? 'קום התנערה עם חלכה?' היה קיים

לפני 100 שנה אך מדוע אינו קיים כיום? דווקא בגלל האכזבה הרבה מהשלטון הכמעט בולשביקי של ראשית המדינה, מתקדמת ישראל בצעדי ענק לתנאי אי השוויון הקיצוניים, לשחיתות בכל הרמות, לחבירה בין הון ושלטון המאפיינים רפובליקות בננות. נלי עוברת מטמורפוזה ממורה לכיתות היסוד, מפנלופי הקטנה והנאמנה לאישה מודרנית הלוקחת את גורלה בידיה ומוכנה להילחם בשיטות לא מקובלות אם כי לא אלימות למען משפחתה, רווחתה ואושרה. רק כשאדם נצרף באש הייסורים הוא לומד להכיר את עצמו, רק כשיולי על סף התהום לא יכול להושיע לעצמו היא מוצאת את יעודה.

אנו לומדים להכיר ברומן את החברים שעזבו, אלה שנשארו ואלה שחוזרים אחרי שיולי ונלי מתעשרים. האם חברים הם גורם שניתן לסמוך עליו במציאות העסקית בישראל? או שמא המציאות בישראל היא כמו בוול סטריט של גורדון גקו האומר: "אם אתה רוצה חבר נאמן קח כלב" וכדברי סזאר לאיגולין בז'אן דה פלורט: "אתה רוצה חברים או שאתה רוצה ציפורנים?" מדוע יולי סולח לחבריו לבסוף, האם זה מפני שאחרת לא היו נשארים לו חברים או שהחברים האתיים פחות ססגוניים? נלי אומרת ליולי במסיבת יום ההולדת שלו שאת כנפיו לא ניתן לקצץ כי היא הדביקה לו אותן. אך את המלחמה שלו הוא כבר ניצח כי הוא נתן את הכיוון, הצדיק האחרון בסדום שיכול להציל את העיר כולה מאבדון. האם זה תירוץ קלוש להסתרת הכישלון של יולי או שמא היא צודקת וגם אם הוא לא ניצח בקרב הוא עוד ינצח במערכה? דמות טרגי-קומית היא הדס הממציא הגאון. מה שובר את הדס בסופו של דבר ומביא אותו להתאבדות? אובדן הכסף, הפיטורין שלו מניהול מולקולה, גזילת ההמצאה שלו, לקיחת התהילה ממנו, הלעג של אריה ואלי שחשב אותם לידידים, רוע הלב של עולם העסקים, הבדידות הנוראה שלו, המחלה שלו? או כולם ביחד?

מנהל הוצאת ספרים גדולה אמר למחבר כשרצה להוציא לאור את הספר שהוא מוכן לקבל את הספר בתנאי שהמחבר יוציא את כל השטויות של האודיסיאה. המחבר סרב כמובן, אך נשאלת השאלה: האם המוטיבים המיתולוגיים שבספר, ההקבלה לאודיסיאה, ליוליסס, פנלופי, פוסידון, דיוניסוס, קאליפסו והאדס תורמות לסיפור או מקשות על הבנתו? האם האנלוגיות מעולם הספרות, התיאטרון והקולנוע, המוסיקה הקלאסית והעממית מובנות לקהל הרחב ומחזקות את העלילה? האם המבנה דמוי המחזה רצוף הדיאלוגים מקל על הקריאה? למיטב ידיעתו של הסופר הרומן "הישמרו מדורון יווני" הייתה אחת היצירות הישראליות הבודדות (רומן, מחזה או סרט) שנושאה הוא אתיקה בעסקים שפורסמה עד שנת 2001. מדוע לא נכתבו יצירות על נושא זה? האם הוא אינו חשוב, אינו נוגע לכולנו? האם הוצאות הספרים מקלות או מקשות על פרסום רומנים בנושאים אלה?

אחת הדמויות הרבגוניות ביותר ברומן היא נלי. היא משתנה לאורך הרומן מן הקצה לקצה. אך איזו דמות היא עדיפה על הקורא: נלי המורה המסורה והנאמנה או נלי הרוצה "לחסל" את אלי ואריה, הנלחמת בהם בשיטות לא קונבנציונאליות, המכריעה את אלי בשיטות שלו ושולחת אותו למאסר, המאיימת על אריה שתעליל עליו את הרצח של הדס בגלל תביעות אצבעותיו על האקדח, המצטרפת לניהול של לאריסה ומולקולה. ואיזו נלי עדיפה בעיני יולי? ומנלי לאריה: מדוע אריה מסכים להיכנע בסופו של דבר והאם זו כניעה? ויתור על היותו יו"ר של לאריסה בגיל 75, עם הון של עשרות מיליוני דולר, עם שמירת שמו הטוב, עם טפילת כל האשמה על אלי בתירוץ שלא ידע על פשעיו (סינדרום הש.ג. לפיו אילי ההון אף פעם אינם נותנים את הדין) אך תמורת התפייסות עם יולי שנוא נפשו. אם אריה לא נכנע, מדוע יולי מסכים בסופו של דבר לעיסקה שרוקחת נלי לפיה הם יקבלו את ניהול החברה, בעלי מניות המיעוט יקבלו פיצוי הולם, הם מתחייבים לנהל אותה בדרכים אתיות, והם מקבלים את חצי הונו ובעלותו על החברה של אריה דודה של נלי? האם זו לא סחטנות כלפי אריה ואם כן האם היא מוצדקת, עד כמה ניתן לשמור על אתיקה אם רוצים להצליח בעולם העסקים הישראלי? האם נאום ההלל של יולי על אריה נוסח נאום ההלל של מרק אנתוני על יוליוס קיסר הוא ויתור כואב, או הוא לעג לאריה שממילא כולם יודעים על אשמתו ורק עוזרים לו to save face?

כל קורא מוזמן לחשוב איך הוא היה נוהג לו היה במקום הגיבורים הראשיים של הספר: יולי, נלי, אריה, אלי, הדס, סימה, החברים של יולי? האם יולי ונלי ויתרו לבסוף על עקרונותיהם למען בצע כסף? והאם השאלה הייתה רק של גובה הפיצוי, כי מי הם הגיבורים אנו כבר יודעים. האם אנו יכולים להאמין לרצינות הכוונות של יולי ונלי להנהיג את לאריסה באתיות? אם יולי היה ממשיך במאבקו חסר התוחלת באריה גם אחרי הפללת אלי, האם היה לו סיכוי בהיעדר משאבים כספיים וחברים? יולי ויתר על מקצת מעקרונותיו על מנת לזכות להשיג אתיקה וצדק עוד בחייו. ועל מה ויתר בסופו של דבר: אריה פורש וממילא לא נשאר לו עוד זמן רב לחיות, הם מקבלים כל מה שרצו ואלי נתן את הדין. נלי אומרת ליולי בסוף הספר שניהול לאריסה בשיטותיו עם אנשי אמונו יחד עם הירושה של עשרות מיליוני דולר היא המתנה המאוחרת שהיא נותנת לו ליום הולדתו החמישים שהסתיים כידוע בצורה טרגית עם התקף הלב שלו. לכך הוא עונה: הוא שאמרתי, הישמרו מדורון יווני... האם ה"מתנה" היא אכן סוס טרויאני שיביא לאובדנם? "נלי ויולי פתחו במבצר שלהם חלונות רחבים אל הנוף, שנכנס בהם אוויר צח אך גם מהול בזיהום הסביבה." מה עדיף, לחיות בסביבה האתית, המוגנת במבצר שלהם, מנותקים מהמתרחש סביבם, או לקחת חלק בעשייה, גם אם היא מזוהמת ומזהמת? במבצר הם לא תורמים לחברה אך כעת יש להם לפחות סיכוי לשפר את האתיקה העסקית.

היבט אחר הוא: גיוס בעלה של סימה ללאריסה: האם זה נפוטיזם או תגמול לאומץ ליבה של סימה בביעור השחיתות בחברה? מוטיב מוזיקלי אופייני הוא שיר השיירה בקצב הרבטיקו המריר בסוף הספר העומד בניגוד לסירטקי העליז והתמים במסיבת ההפתעה של נלי בראשיתו. בשיירה צועדים כל המושחתים והקורבנות מדורי דורות, מימי עגל הזהב, עבור דרך גיבורי הספרות, ועד לאלי במדי אסיר, הדס המקרטע, אריה, יולי ונלי. Welcome to the club? האם יולי ונלי מצטרפים לשיירה, כל קורא מוזמן לדמיין לעצמו מה יקרה להם. בסוף הרומן נכתב כי דווקא בגלל יסוריהם ידבקו יולי ונלי בעקרונות האתיים שרכשו בתקופת השפל שלהם. הם מתבוננים בחבריהם בסלחנות, בהבנה, אחרי ככלות הכל קל לעשירים ולחזקים לסלוח ולהבין. גם אם הגיעו לפיסגה הם ישתדלו לא להיות הבריונים של הקרקס, כי הם טהורים יותר מצריבת האש ומהביקור בגיא צלמוות. נלי ויולי הבינו סוף סוף מה התכלית של הרפתקת חייהם. הם יהיו החלוצים המודרניים של שנות האלפיים, ויתרמו להפיכת הארץ הזאת למדינה דמוקרטית ואתיה שלא תדאג רק לאליטות ממוצא, מעמד, או שכבת הכנסה מסוימת. Wishful thinking או כוונת אמת, לגיטימציה להתפשרות שלהם עם המצפון או התחלה חדשה ואמיצה? נוכל רק לקוות שיולי ונלי אכן יגשימו את משאלותיהם.

ילדי חורף 73 – שנת 2049

סטירה עתידנית מבוססת על שירו של שמואל הספרי

אנחנו הילדים של חורף שנת שבעים ושלוש,

חלמתם אותנו לראשונה עם שחר, בתום הקרבות.

כשנולדנו היתה הארץ פצועה ועצובה,

הבטתם בנו, חיבקתם אותנו, ניסיתם למצוא נחמה.

ולכן לא נלחץ, ולכן לא נדרוש, ולכן לא נאיים,

אם דרוש לכם כח ניתן, לא נחסוך, רק רצינו ללחוש.

הבטחתם אביב ופריחות, הבטחתם לקיים הבטחות.

הגענו לגיל שבעים וחמש בשלהי קיץ שנת 2049.

עם הגיענו סוף סוף לגיל הפרישה החדש רק רצינו ללחוש.

אנחנו מובטלים כבר שלושים שנה ועובדים כעובדי קבלן.

כתובתנו היא רחוב הפחונים בשכונת האביב של הקבלן אגסי.

בראש ממשלתנו עומד הנסיך הניאו ליברלי יחזקאל חזקיהו.

אנחנו מאמינים בו, לא לוחצים, לא דורשים, לא מאיימים.

הבטחתם אביב ופריחות, הבטחתם לקיים הבטחות.

כל חיינו חסכנו בקרן הפנסיה החדשה שהופרטה לקרן התקווה.

לפני ארבעים שנה היא נשחקה ברבע אך המשכנו לקוות.

לפני עשרים שנה היא נשחקה בחצי אך המשכנו לתת לכם כוח.

הבטתם בנו בחמלה, חיבקתם אותנו, ניסינו למצוא נחמה.

אשתקד היא נשחקה סופית במפולת הנגזרות אך אתם לא אשמים.

ידוע לנו שצריך לעשות כל מאמץ להזרים הון חדש לשוק ההון המקרטע.

הבטחתם אביב ופריחות, הבטחתם לקיים הבטחות.

הריתם אותנו בחורף 73 וכל חיינו היו חורף ארוך ומתמשך.

לא יכולנו לחסוך לדירה ואנו מוציאים מחצית משכרנו הדל על שכר הדירה בפחוני אגסי.

לא יכולנו לשלוח את בנינו לאוניברסיטה והם עובדים אתנו בעבודות הדחק.
הם עובדי ניקיון בקניוני הרצפלד, מאבטחים ברשת בתי הקולנוע פילמנואר.
הם כורים במרבצי הגאז קושיה ופועלים שחורים במפעלי הכימיקלים איילות.
אם יש להם מזל הם מקבלים עבודה במרבצי האשפה העולמיים במורדות הכרמל.
הבטחתם אביב ופריחות, הבטחתם לקיים הבטחות.

את השמים מכסים ערפילי זיהום האויר אך המזהמים משחדים את פקחי האכיפה.
ראשי משרד האכיפה עוברים לעבוד אצל אילי ההון אשר מקימים אגף לחולי ריאה.
על מנת לאשש את הכלכלה המקרטעת ולעודד הנפקות של אגרות חוב ומניות
בוטלו מיסי החברות, מיסי ההון, מיסי הירושה והמיסים לבעלי השכר הגבוה.
מס ערך מוסף עלה לשלושים אחוזים והונהג מחיר כלכלי ריאלי למים ולחשמל.
כתוצאה מכך אנחנו חיים לאור נירות ושותים מי גשם הנאספים בגגות הפחונים.
הבטחתם אביב ופריחות, הבטחתם לקיים הבטחות.

אנחנו לא מאיימים כי למדנו לציית למנהיגים שלנו המבטיחים לנו נצורות.
המדינה בת מאה אך הסכסוך עם שכנינו לא נפתר למרות עשר המלחמות.
רק עשרה אחוזים מאתנו הולכים לצבא ותשעים אחוזים לומדים בישיבות.
אנחנו לא יודעים יותר לעשות אהבה, לא צוחקים ויודעים רק לבכות.
בעקבות ההתחממות, אין יותר אביב כי אם רק קיץ לוהט וצחיח נטול פריחות.
הבטחתם יונה אך היונה מתה מצמא ונקברה בשער האשפות.
הבטחתם אביב ופריחות, הבטחתם לקיים הבטחות.

ישראל ירדה למקום ה- 205 במדד האתיקה של Transparency International.
ניגריה עדיין נמצאת מאחורינו אבל היא נותרה היחידה, גם זה הישג ראוי לציון.
המעמד הבינוני ירד בחצי לחמישה עשר אחוזים ותשעים אחוזים מהכלכלה בידי אחוז אחד.
אך 19 המשפחות החליטו להגדיל את התרומות שלהן מחצי אחוז לאחוז אחד מהרווח.
הם וחבר מרעיהם שולטים בנו, בממשלה, בכלכלה, בעיתונות, באוניברסיטאות, במחשבות.
ואילו אנו שלא יכולנו לקבל ביטוח בריאות ירדה תוחלת החיים שלנו לשבעים וחמש שנים.
לכן אנחנו לא מודאגים מאמצעי הקיום שלנו עם הגיענו לגיל הפרישה, כי אנחנו...מתים!

צדק חינוכי - דרך מקורית להוראת צדק חברתי וכלכלי

קיימות דרכים רבות להוראת צדק חברתי וכלכלי, כולן טובות ולגיטימיות. ניתן להתעמק בכתבי אריסטו, קאנט, מקיאבלי והתועלתנים, מבלי לפסוח כמובן על אדם סמית, אבי היד הנעלמה, ולקנח במילטון פרידמן. אחרים מלמדים את הצדק החברתי, הכלכלי והאתיקה באמצעות אירועים שהפכו לנחלת הכלל כמו ארועי הפורד פינטו, בן אנד ג'ריס, מרק, טיילנול, והמהדרין אף כותבים בעצמם אירועים על מקרים שהם חקרו או חוו על בשרם. אך אין כמעט אף מרצה המקדיש את עיקר תוכנית הלימודים שלו היכולה להגיע עד 60 שעות להוראת הצדק והאתיקה באמצעות מחזות, רומנים וסרטים. על מנת לבדוק מה היא הדרך היעילה ביותר, צריך לוודא באיזו דרך רוצים להגיע לתודעה של הסטודנטים, אנשי העסקים או אנשי ארגונים וממשל. ועוד קודם, מה היא מטרת הקורס – קבלת ציון במקצוע רשות או חובה, הקניית ידע או מטרה שאפתנית עוד יותר - הקניית ערכים וחינוך ציבור הלומדים.

האם ניתן לחנך סטודנטים בני 30 או אנשי עסקים בני 50, האם הם פתוחים לקבלת רעיונות חדשים וחוויות מרגשות? זאת ועוד, האם אנו רוצים להפוך את הלומדים לאנשים אתיים יותר או מסתפקים בכך שהם יידעו לזהות בעתיד מה זה צדק חברתי, מה זו דילמה אתית? על סמך נסיון של הוראת צדק חברתי וכלכלי והאתיקה בעסקים לאלפי סטודנטים ואנשי עסקים, רובם בישראל, אני יכול להגיד בבטחה כי הם יודעים בסוף הקורס לזהות דילמה אתית. אם הם הפכו לאתיים יותר, זאת ניתן לחקור במחקר אקדמי, אך לאור העובדה שכל הסטודנטים מגישים מטלות של ניתוח דילמות אתיות במהלך הקורס ומגישים עבודת גמר בנושא זה, ולאור הקשר החם הנשאר עם רבים מהם, אין לי ספק כי לפחות הם יודעים לאבחן מה זה צדק חברתי וכלכלי ומה זו דילמה אתית.

לאחרונה, הוזמנתי להרצות בפני ההנהלה הבכירה של Transparency International, ארגון האתיקה הגדול ביותר בעולם הפעיל ביותר ממאה וחמישים מדינות ואשר הייתי בעבר בדירקטוריון שלו בישראל. מטה TI יושב בברלין אך מורכב מנציגים של מדינות רבות בעולם. מכיוון שלילה קודם לכן ראיתי את "אופרה בגרוש" של ברטולט ברכט (ב- Berliner Ensemble אותו ייסד ברכט), החלטתי למקד את הרצאתי סביב שלושה מוטיבים הלקוחים מתוך המחזה. ברכט, גדול המחזאים של המאה העשרים, עסק במחזותיו בנושאים חברתיים, נרדף על ידי הנאצים וגלה בשל כך לארה"ב. המחזה אהוב עלי במיוחד כי הוא מתאר בצורה

הקולעת ביותר את הקשר בין הון, שלטון ופשע, ושילבתי אותו בתוכנית הלימודים שלי, בתיזה לדוקטורט ובספרי. המוטיב הראשון אותו הצגתי ב- TI לקוח מתוך המערכה הראשונה, הבלדה של מקי סכינאי המפורסמת, בה מספר הזמר על מקי שיש לו סכין אך את הסכין אין איש רואה, כפפותיו צחורות כשלג, למרות שידיו מגואלות בדם. כך גם לא ניתן לראות בשקיפות את הסכינים/סיכונים, המכשולים בפני עיוור והפחים הטמונים במכשירים הפיננסיים המתוחכמים, אג״ח הזבל, אג״ח הסאב פריים המקבלות דירוג של AAA למרות ששוויין אפסי.

העיקרון המנחה הוא חוסר שקיפות, והלא אנו נמצאים במטה של ארגון ״שקיפות בינלאומית״ שמטרתו להגיע לשקיפות מירבית. משם עברתי למערכה השניה בה מקי טוען כי קודם באה הזלילה ורק אחר כך המוסר. זלילה (Fressen בגרמנית וביידיש) במובן של גרגרנות, תאוות בצע, משכורות של מאות מיליונים במקביל לפיטורי יעול של עשרות אלפים, שלא מותירים מקום למוסר ולאתיקה. לעומת זאת הצגתי את השקפתי שיש לחתור להשגת רווחיות נאותה (אכילה) במקביל ולא לפני האתיקה, לעומת ״זלילה״, כאשר מנסים למקסם את הרווח על חשבון העובדים, המדינה, האקולוגיה והלקוחות. לבסוף ציטטתי את דבריו של מקי בסוף המערכה השלישית כאשר הוא נחלץ מהגרדום על ידי מלכת אנגליה ולמרות כל פשעיו הוא מקבל פנסיה של עשרת אלפים ליש״ט ואת טירת מרמרל. מקי שר ״נחלצתי, נחלצתי!״ בעליצות רבה למגינת ליבם של קרבנותיו כי הוא היה מקורב לשלטונות ובימינו הוא היה בוודאי שר ״bailed out, bailed out״, כפי שעלזו כל ראשי החברות שחולצו מהמהשבר תוך ספיגת הפסדי הטריליונים על ידי המדינות ומשלמי המיסים כי הם היו גדולים מדי ליפול ומיד אחר כך הם מיהרו לחלק בונוסים והטבות של מילירדים מתוך כספי החילוץ. ההרצאה התקבלה בהתלהבות ולוותה בדיון עירני וארוך, דווקא בגלל ההקבלה בין המחזה למשבר הכלכלי העולמי.

תוכנית לימודים אופיינית כוללת את ״הסוחר מונציה״ של שקספיר. המחזה נכתב לפני למעלה מארבע מאות שנה באנגליה על דילמות אתיות באיטליה, אך מה הרלבנטיות לישראל של ימינו? כל אחד שמכיר את היצירה מזהה אותה עם אנטישמיות, אך המחזה במהותו עוסק בדילמות של אתיקה עסקית. אנו עוסקים בסוחר אנתוניו ובבנקאי שיילוק. הסוחר אנתוניו לא זהיר במיוחד ומשקיע את כל הונו באוניותיו השטות על פני הימים מבלי שיוותר עם רזרבות מזומנים והון חוזר. בקיצור, הוא ממונף עד לעייפה, לוקח סיכונים לא סבירים ולווה משיילוק היהודי כסף כשהוא מוכן שיקחו מבשרו ליטרת בשר אם הוא לא יחזיר את החוב. המקרה מעורר דמיון מפתיע לדילמות האתיות של המשבר הכלכלי האחרון, כאשר חברות נקלעו למצוקת

אשראי בגלל מחסור במזומנים ומינוף מוגזם והיו זקוקות לקבלת הלוואות בתנאים קשים במיוחד שאיימו על עצם קיום החברות.

שיילוק, אינו מתנהג בהתאם לעיקרון מיקסום הרווח ומוותר על החזר של סכום כפול מההלוואה שלא נפרעה במועדה. הוא רוצה לנקום באנתוניו המעליב אותו ובז ליהדותו. לאן נעלמו האגדות של הכלכלה הרציונלית המונעת על ידי האינטרסים הכלכליים, היד הנעלמה שלא שמעה אפילו על רגשות נקם, שנאה, אהבה או רחמים? אנתוניו מונע על ידי שנאתו לשיילוק ואהבתו לבסניו שבעבורו הוא לוקח את ההלוואה, ושיילוק מונע על ידי שנאה, נקמה ובוודאי לא על ידי ההגיון. במצב זה, הסטודנטים נחשפים לדילמות האתיות של הגיבורים השונים של המחזה ושל הדוכס מונציה שצריך לפסוק במשפט ביניהם. אחרי שלמדו את המחזה אלפי סטודנטים, חובלים מחיל הים, אנשי עסקים, פקידי ממשל, יהודים, ערבים, דתיים, חילוניים, אנשים שבחיים לא שמעו על שקספיר המגלמים בשקיקה את הדילמות האתיות של הגיבורים השונים, ניתן לאמר בודאות שהמחזה נגע לליבם והצליח לעורר בהם מודעות אתית כלשהי.

בשיעור אחר הם עוברים לדילמות האתיות של "אויב העם" של איבסן. איבסן, אבי התיאטרון המודרני, היה נורבגי שהיה חייב לגלות ממולדתו לאיטליה וגרמניה כי הוא נתפש בארצו כמתריע בשער. החברה הנורבגית בזמנו הייתה לא אתית בעולם העסקים ועל כך כתב איבסן את אויב העם, שוביניסטית ועל כך כתב את בית הבובות. הוא חשף אחד לאחד את כל החוליים של החברה הנורבגית והציג אותם בלי כחל וסרק במחזותיו. ועל כך שנאו אותו הנורבגים. אך בזכות איבסן וחלוצים חברתיים כמותו נורבגיה הפכה להיות בימינו המדינה הכי אתית בעולם, יחד עם אחיותיה הסקנדינביות שבדיה, דנמרק ופינלנד (איסלנד יצאה לתרבות רעה לאחרונה...). ד"ר תומס שטוקמן, רופא העיירה, יזם הקמת מעיינות מרפא בעירו בסיוע של אחיו ראש העיר פטר שטוקמן. תומס מגלה שהטובלים במעיינות נעשים חולים ושולח דגימות של המים המוכיחות כי המים הם מזוהמים ולכן צריך להשקיע השקעה גדולה בתיקון הליקויים. אך גבירי העיירה (אילי ההון) השותפים במעיינות אינם מוכנים לשאת בנטל, על פי כלל הזהב של הפרטת הרווח והלאמת הסיכון שהתגלה ביתר שאת במשבר הכלכלי האחרון.

האזרחים הפשוטים שאינם מבינים בכלכלה לא מוכנים לשאת בנטל המיסים הנדרש לתיקון הליקויים ומכריזים יחד עם גבירי העיירה על תומס כאויב העם, כי הוא מתריע בשער, מאיים על השגשוג הכלכלי של העיר, ויבריח את התיירים אם יאפשרו לו להשמיע את דברו. סותמים את פיו של תומס, זורקים אבנים על ביתו, מפטרים אותו ואת בתו ממקום עבודתם, אפילו בניו הקטנים מקבלים מכות בבית הספר מחבריהם. בכל

דף של המחזה אנו נתקלים בדילמה אתית, המגיעות לשיאן כאשר מתברר שהחותן של תומס, בעל מפעל העור המזהם את מי המעיינות, רכש את המניות של המעיינות שהדרדרו בעקבות השמועות על הזיהום, ומציע אותן לתומס על מנת שיירד מטיעוניו על הזיהום. תומס יכול להתעשר אם יוותר על עקרונותיו, אך מחליט לדבוק באתיקה על חשבון רווחתו, עושרו ומשפחתו. אנו מכירים אילי הון ובנקי השקעות שהרוויחו במשבר האחרון מיליארדים כאשר קנו בשורט ניירות ערך שידעו כי יהיו בקרוב חסרי ערך בעוד יעצו ללקחותיהם לרכוש את ניירות הערך במחיר המופקע. על מי ניתן אם כן לסמוך אם הממשל מחלץ את גדולי הנוכלים, חברות הדירוג נותנות AAA לאג״ח זבל, מייקל מילקן, ברני מיידוף ובנקי ההשקעות מרמים את לקוחותיהם ומלעיטים אותם בהשקעות סרק, כמו תושבי העיירה המשווקים מי מעיינות מרפא מורעלים.

בכל הסרטים, הרומנים והמחזות אנו מוצאים הקבלות למציאות של ימינו, ובאמצעות ההאנשה, גילום התפקידים של הדמויות עם הדילמות האתיות והדינמיקה הקבוצתית, נפרצת הדרך לליבותיהם ורגשותיהם של הסטודנטים, שהתגלתה כנתיב יעיל ביותר להוראת צדק חברתי והאתיקה העסקית. כנראה שלא כל אנשי העסקים יהפכו לאתיים בעקבות המחזות, רובם אפילו לא ישנו את נטיותיהם הלא אתיות או את אדישותם, אך עם היתקלם בעתיד בדילמה אתית יעורר הדבר הקשרים והם ייזכרו במקי סכינאי, שיילוק, ג׳ו קלר מכולם היו בני, תומס שטוקמן, ג׳פרי וויגנד המתריע שחשף את החדרת החומרים הממכרים לסיגריות, גורדון גקו מוול סטריט, ארין ברוקוביץ׳, גיבורי המחזה החברתי ״גיבור מעמד הפועלים״ של יהושע סובול והרומן האתי ״הישמרו מדורון יוני״ של יעקב קורי, ובמיוחד בג׳ורג׳ ביילי, גיבור הסרט ״אלה חיים נפלאים״, בנקאי המשכתנאות האתי והדלפון (אך הכי ״עשיר״ בעיירה...) שנתן הלוואות זולות לדלת העם (הסאב פריים), תוך לקיחת מרווחי מינימום ושמירת ההלוואות והסיכון, בלי איגוח ומתוך שליחות חברתית. הסטודנטים ואנשי העסקים יחשבו פעמיים ברגע האמת, ואם כך ינהגו – דיינו!

צדק חברתי, כלכלי ושלטוני – מאמר בעקבות פרסום הספר

לצדק החברתי והכלכלי הייתה עדנה של מספר שבועות בקיץ 2011, אבל הצליחו להקהות את חושינו, הפכו אותנו ללוטופגים אוכלי פרות הלוטוס. אך כפי שיוליסס הצליח למצוא דרך להימנע מהשפעות פירות הלוטוס המטמטמים, אנו לא נתמכר לתוכניות הריאליטי, אנו עוד נמציא את הסוס הטרויאני. לא צריכים הרבה אנשים, קומץ של בעלי רצון טוב יספיקו, על-מנת לפתוח לרווחה לצדק בר הקיימא את שערי טרויה.

בעקבות העניין הרב שעוררו המאמרים והמסות שלי על צדק חברתי, כלכלי, סביבתי, גלובלי ושלטוני באתר NEWS1, בבטאון רואה החשבון ובמסגרות אחרות, החלטתי לפרסם קובץ שלהם כספר מקוון בשם "צדק חברתי, כלכלי ושלטוני". הספר פורסם באתר הספריה של אוניברסיטת חיפה, באתר שלי http://www.businessethicscory.com/newbooksociaeconomicgovernmentaljusticenellydoroneadsrev6.pdf ובאתרים אחרים וזכה לתהודה רבה. ניתן לקרוא ולהוריד אותו ללא תשלום. אחת הסיבות המרכזיות שהחלטתי להוציא את הספר בצורה מקוונת דווקא בעיתוי זה היא הבחירות הקרובות, כי בספר שהוא חלוצי, ייחודי והוליסטי, ניתן למצוא פתרונות מפורטים לכל תחלואי המדינה בנושאים אלה. המאמרים והמסות של הספר משמשים בסיס לתוכנית לימודים שאני מלמד מזה מספר שנים באוניברסיטת חיפה בהצלחה רבה. להלן מובאת ההקדמה לספר המתמצתת את עיקרי הנושאים הנסקרים בספר המקוון.

המחאה החברתית נעורה וגוועה בחלום ליל קיץ ולאחר שהגיעה להזדהות של 87% מהציבור במטרותיה פינתה את תשומת הלב הציבורית לנושאים אחרים כהדרת נשים, נוער הגבעות והאיום האירני. האיום הגדול ביותר על ישראל הוא אי הצדק לסוגיו ולפיכך יש צורך דחוף לשמר את המומנטום של המחאה החברתית על ידי חינוך, לימודי ליבה לכל, יזמות, ביעור השחיתות, הפיכת מעמד הביניים לכמחצית מהאוכלוסיה והורדת העוני לפחות מעשרה אחוז מהאוכלוסיה, תוך הקצאה צודקת יותר של משאבי האומה וצמצום הפערים שהם בין הגרועים ביותר במדינות ה- OECD, שמירת איזון נאות בין שוק חופשי נטול מונופולים, קרטלים, ריכוזיות ופירמידות לבין אסדרה וצדק חברתי, כלכלי וסביבתי, שמירה על ערכי הדמוקרטיה תוך שוויון זכויות והזדמנויות לכל, הכבדת העונשים על עבריני הצווארון הלבן ועבריינ המס, ניתוק הקשר בין הון

ושלטון, שמירה על איזון תקציבי וחוב נמוך, הורדה דרסטית ברמת המינופים, הסיכון והתספורות בעולם העסקים ובמיוחד בהשקעות של קרנות הפנסיה.

יעדים נוספים יהיו - שמירה על תקשורת חופשית מלחצים, קיום צדק שווה לכל, אכיפת הבטחון האישי ותקני איכות הסביבה, שקיפות בכלכלה ובממשל, טיפוח ערכי הצניעות והתנועות האקטיביסטיות והענקת פרסים הממקדים את תשומת הלב הציבורית בצדק חברתי וכלכלי. באמצעים אלה ניתן יהיה למצב את ישראל תוך עשר שנים בין עשר המדינות עם איכות החיים, השגשוג, הצדק לסוגיו, איכות החינוך, הסביבה והבריאות, הבטחון האישי והבטיחות, צמצום הפערים, הדמוקרטיה, ההתיעלות, הקידמה והאתיקה הגבוהים בעולם, כמדינות סקנדינביה, הולנד ושוויץ, הצריכות לשמש לנו דוגמא במקום ארה"ב ומדינות ניאו ליברליות אחרות כבריטניה.

מדהים עד כמה מועטים הספרים העוסקים בצדק חברתי וכלכלי בישראל, הרומנים, המחזות והסרטים. בולטים במיוחד: בסרט התיעודי - אסף סודרי עם הסרטים שביתה והתעוררות, במחזות – יהושע סובול עם גיבור מעמד הפועלים ויצחק גורמזאנו גורן עם רשיון לחיות, ברומנים – יעקב קורי עם הישמרו מדורון יווני, באקדמיה – יוסי יונה, אביה ספיבק, יוסי דהאן, איציק ספורטא, דני גוטווין. בעיתונות עוסקים בנושא זה רבים וטובים – אריה אבנרי, קרן נויבך, מיקי רוזנטל, רביב דרוקר, אורלי וילנאי, אך גם להם מתנכלים חדשות לבקרים בתביעות דיבה, איומים ואוסטרקיזם. זכיתי להשתתף בהצגת הבכורה של הסרט הנפלא התעוררות המתאר בצורה מבריקה את המחאה החברתית של קיץ 2011. ההצגה הייתה באולם הסינמטק בחיפה, אך באו לה מתי מעט מהקהל הרחב. ההצגות של סובול וגורן ירדו אחרי מספר מועט של הופעות ואילו הרומן שלי יצא לאור בהוצאת ספרים קיקיונית.

האם הנושא לא מעניין את הקהל הרחב, האם ועדות הרפרטואר מוטות על ידי שיקולים של הון ושלטון, האם מיטב היוצרים פוחדים לעסוק בנושאים טעונים אלה מחשש שהם יאבדו את התמיכות להם הם זוכים? באקדמיה אני בין הבודדים המעביר תוכניות לימוד בנושאים אלה, אריה אבנרי לא יכול לפרסם את מאמריו בעיתונים רבי התפוצה, מנסים "לאזן" את דיעותיה החברתיות של קרן נויבך עם עמיתים ניאו ליברלים, תבעו את מיקי רוזנטל על שיטת השקשוקה והכותבים החברתיים יכולים לפרסם רק באתרי אינטרנט כמחלקה ראשונה של יואב יצחק. בנושא צדק כלכלי, הון ושלטון בולט בבדידותו העיתון דה מרקר בעריכת גיא רולניק המעז לתקוף את כל הפרות הקדושות, אך בתפוצה של אחוזים בודדים מהציבור הרחב. הקהל הרחב לא נחשף אם כן כמעט כלל לסוגיות צדק חברתי וכלכלי.

קיימת השקה בנושאי קיימות בין צדק חברתי, צדק כלכלי, צדק סביבתי, צדק שלטוני, אתיקה עסקית, ממשל תאגידי, אחריות חברתית, אחריות ציבורית, סוגיות גלובליזציה, בעיות העוני, אי השוויון, שחיקת מעמד הביניים, שוויון נשים, עושק מיעוטים, דמוקרטיה שוויונית, סוגיות הון ושלטון, ריכוזיות, שחיתות, וכדומה. התחלתי את הפעילות האקדמית שלי בחקר עושק בעלי מניות המיעוט ובהדרגה המשכתי לעסוק, לכתוב ולהרצות במרבית הנושאים הנ"ל. וראה זה פלא – המדינות הכי נאורות, אתיות, דמוקרטיות, שוויוניות, עשירות לנפש, עם זכויות האשה המירביות, מעמד הביניים הגדול ביותר, עם החינוך הטוב ביותר ועם הצדק החברתי, הכלכלי, הסביבתי והשלטוני הגדול ביותר הן המדינות הסקנדינביות.

זו עסקת חבילה, ודווקא במדינות בסדרי הגודל של ישראל, שמרביתן בלי אוצרות טבע, מגיעים לאופטימום המאגד את כל התכונות הטובות של הכלכלה, החברה והממשל. אני מתייחס בספר בהרחבה לטיעונים שאין דמיון בינן לישראל, כי אין בסקנדינביה הוצאות בטחוניות כה גדולות, כי אין מתחים חברתיים כה רבים וכדומה, ומפריך אותם אחד לאחד. אין מניעה שנדמה או אף נהיה טובים יותר מסקנדינביה, בתנאי שנשנה מהיסוד את שיטת הממשל והכלכלה כפי שמפורט במצע הרפובליקה השניה, שנחדל להיות משק ניאו ליברלי, שאחרי המשק הקומוניסטי הוא המשק הגרוע ביותר בעולם, שהסב את הנזקים החמורים ביותר לאנושות ולכלכלה. במסגרת הדיסאינפורמציה של חלק מרשויות הממשל וצמרת העולם העסקי מודבקות למי שמתנגד למשטרים הניאו ליברלים ומצדד בצדק חברתי וסביבתי תוויות של אנרכיסטים וקומוניסטים, בהתאם למה שנהוג במשטרים טוטליטריים ובעזרת דוקטרינת ההלם, קפיטליזם של האסון והצפת הציבור בתרבות קלוקלת של תוכניות ריאליטי שנועדו לטמטם את הציבור על מנת שלא יפתח ביקורתיות נאותה ויאמר "אהבתי את אדוני".

אין שקר גדול יותר מזה, שכן הקומוניסטים הם הניאו ליברלים המלאימים את הפסדי העולם העסקי ומעבירים אותם כחוב של המדינה. האנרכיסטים הם הניאו ליברלים שאינם רוצים רגולציה כלשהי אלא אנרכיה של כוחות השוק שבצילה הם משתלטים במונופולים, קרטלים, הפרטות, פירמידות וריכוזיות על הנכסים של כולנו ועושקים כתשעים אחוז מהציבור הרחב בחוצפה שאין לה גבול, תוך שיחוד ישיר ועקיף של חלק מפקידי הממשל העוברים לעבוד אצל הטייקונים מיד לאחר שהעבירו להם את נכסי המדינה בנזיד עדשים וקיצצו בתשלומי מיסים ותמלוגים. זאת בגיבוי משפטי מלא הקובע כי הנחות מפליגות על רכישת נכסים הן חוקיות, שקבלת מעטפות מזומנים היא חוקית, נסיעות משפחתיות על חשבון חיובים כפולים היא

חוקית, שיטוט באינטרנט בחיפוש איים יווניים הוא חוקי, מינויים פוליטיים הם חוקיים, העדפת מקורבים היא חוקית, כל עוד לא הוכח שלנאשם היו כוונות זדון.

בספרי הקודמים התייחסתי לנושאי הצדק למינהו אבל התמקדתי באתיקה עסקית, העוסקת במהותה בעשיית צדק בכלכלה, תוך השגת איזון נאות בין האינטרסים של כל מחזיקי העניין מבלי להעדיף אחד על משנהו. אבל הגעתי כאמור למסקנה שהא בהא תליא, ולא ניתן יהיה להגיע לאתיקה עסקית מבלי שיושג צדק חברתי, כלכלי, שלטוני וסביבתי. לכן, כתבתי עשרות מאמרים ומסות (וגם סטירות, אירועים ומכתבים) בנושאים אלה שהתפרסמו בעיקר בטור הקבוע שלי בבטאון רואה החשבון, באתר של מחלקה ראשונה, באתר של אומ"ץ, באתר שלי, בתוכניות הלימוד שלי ובפרקים בספרים שלי או בספרים הערוכים סביב נושא מסוים כאחריות ציבורית ואחריות חברתית. החומר נכתב בעברית, באנגלית ובצרפתית ומוצג ברוב המקרים לראשונה פה כספר בעברית, יחד עם פרקים חדשים, תוך התמקדות בסוגיות הבוערות ביותר בחברה הישראלית – צדק חברתי וכלכלי. הספר כתוב בצורה קולחת ומיועד לקהל הרחב אך עם הקפדה אקדמית. לנוכח הניסיון המבורך בהצגת הנושאים עם הקבלות בתחום הספרות והמחזאות – מובאות בספר מספר מסות של צדק תרבותי בנושא ההקשרים האקטואליים של יצירות מופת כביקור הגברת הזקנה של דירנמט, הכסף של אמיל זולא, המחזות של יהושע סובול וספרים, סרטים ומחזות אחרים.

הספר גם מתייחס לנושאים של צדק סביבתי, צדק תקשורתי, צדק חינוכי וצדק בגלובליזציה ומביא חומר חדש המשלים את התמונה של הצדק החברתי והכלכלי. כמו כן קיימת התייחסות מעמיקה לסוגיות צדק שלטוני וצדק ציבורי ומשפטי, כי בסופו של דבר הכל פוליטי וקשור ברשויות הממשל והמשפט ואם קיים משטר ניאו ליברלי המעדיף את האלפיון העליון ובמיוחד עשרה עד עשרים טייקונים יש להחליף אותו בצורה דמוקרטית אך לא מפלגתית על מנת לכונן צדק חברתי וכלכלי. הספר עוסק בהוגי דיעות מקוריים כג'וזף שטיגליץ, נעמי קליין ופול הוקן, מילטון פרידמן ונעם חומסקי, בספרי מופת כ- "העולם הוא שטוח" של תומס פרידמן ו- "התאגיד" של ג'ואל בקן ובסופו מובאים מספר פרקים על הסופר, יצירותיו האחרות, פעילותו התרבותית והציבורית השופכים אור על דרכו והמסילות שהביאו אותו עד הלום. כמו כן מובאת במלואה הגרסה המקורית של המחזה "נלי דורון" העוסק בהרחבה בסוגיות המועלות בספר זה. המחזה תורגם ויצא לאור בצרפת אך זאת הזדמנות ראשונה לקרוא אותו בעברית.

בעקבות ההצלחה הגדולה שלה זכה ספרי "סוגיות נבחרות באתיקה עסקית ובאחריות חברתית" שיצא לאור ב- 2008 בהוצאת מאגנס, האוניברסיטה העברית, ירושלים, והתגובות הנלהבות של קוראי הספר, אנשי

עסקים, אקדמיה ועיתונאים (המובאות בספר זה), אני מתייחס בספרי החדש במשבר הכלכלי של 2007-2010, ובעיקר בסיבות למשבר זה הנובעות מתאוות בצע, גלובליזציה שלוחת רסן, מכשירים פיננסיים ומדיניות אשראי חסרת אחריות, העברת הפסדי העתק של החברות והבנקים הכושלים למדינות תוך הסתבכות בחובות לאומיים ענקיים, מוסר עסקים ירוד של חלק ניכר מהבנקים והתאגידים הגדולים בעולם, תופעות מדאיגות של הון ושלטון, חוסר שוויון הולך וגדל היוצר מתחים חברתיים, שחיקת המעמד הבינוני, התגברות העוני, פגיעה באיכות הסביבה ועוד. התרופות הסטנדריות למשברים אלה מתגלות כתרופות שווא: הורדת הריבית לאפס, הזרמת סכומי עתק לכלכלה, הגדלת הרגולציה והוקעת האשמים במשבר. הספר מציע דרכים מעשיות לפתרון המשבר בעולם ובישראל בתחומי הממשל התאגידי, הגלובליזציה, הקיימות, הון ושלטון, ומנהיגות עסקית בת קיימא. הדרכים המוצעות נותנות פתרון הוליסטי לתופעות ההולכות ומחמירות כאשר המערבולת הכלכלית שהתחילה בשנות השמונים של המאה שעברה והביאה לנזקים של ביליוני דולר הולכת ומתרחבת משנה לשנה והגיעה תוך עשרים שנה לנזקים של טריליוני דולר.

אני צופה שבמידה ולא יתוקנו הכשלים הכלכליים על פי העקרונות שהתוויתי או עקרונות דומים, לא יועילו צעדי הרגולציה, הורדת הריבית לאפס, הזרמת טריליונים למשקים במיתון, והכלכלה העולמית עלולה להדרדר ל"שפל יום הדין" לקראת שנת 2020, כאשר יקרסו מספר רב של חברות ענק רב לאומיות, הבנקים הגדולים ביותר וקרנות הפנסיה. ספר זה אינו ספר אפוקליפטי, אני משוכנע שניתן למנוע את שפל יום הדין באם נשנה את החשיבה הכלכלית ונהפוך את עולם העסקים לאחראי יותר. הבעיה החמורה היא שהאחראים למשבר לא נתנו את הדין והחברות הלא אתיות שנחלצו בשן ועין (לא של בעלי השליטה והמנהלים כי אם של העובדים, הציבור הרחב והממשלות) חוזרות לסורן עם מינופים של פי ארבעים, חמישים ומאה, הנפקות אגרות חוב ללא בטחונות למימון מיזמים מפוקפקים, ובונוסים במאות מיליונים למנהלי החברות הכושלות. הרגולטורים מושפעים על ידי אילי ההון והחברות הגדולות, באים מקרבם והולכים לעבוד אצלם, כך שקשה להאמין שהם ישנו את המציאות. לציבור המושקע בעל כורחו בקרנות הפנסיה אין ברירה כי הקרנות ממשיכות להשקיע בהשקעות ספקולטיביות, כך שלמרות המשבר אין חדש תחת השמש. לנביאי הזעם הייתה עדנה של מספר חודשים, אבל הם חזרו ושקעו באלמוניות עד המשבר הבא. הם משביתי שמחה ומתעלמים מאזהרותיהם, כי הם הרי קומוניסטים ואנרכיסטים.

יש לכלכלה מספיק זמן להתעשת על פי התהום ולעצור את ההדרדרות שלוחת הרסן של חברות ובנקים גדולים. יש לשנות מהיסוד את עולם העסקים על מנת שלא תתגשם נבואתו של גנדי על החרבת העולם הצפויה מעושר ללא עבודה (כיום - קרנות גידור ובוני פירמידות כברני מיידוף), עונג ללא מצפון (פערים חברתיים

גדולים מאי פעם), דעת ללא אופי (אובדן הערכים של צניעות ומידתיות), אמונה ללא הקרבה (פונדמנטליזם אגואיסטי ניאו ליברלי), מדיניות ללא עקרונות (שחיתות ללא תקדים בממשל ובמפלגות מימין ומשמאל, חילוניות ודתיות), מדע ללא אנושיות (קדמה, חינוך ובריאות רק לשכבות המבוססות) ועסקים ללא ערכים (המביאים לאבטלה ושפל יום הדין)!

הדרכים לפתרונות המשברים הכלכליים מוצגות באריכות בספר, ובעיקר - שינוי מהות החברה העסקית, הייצוג בדירקטוריון, איזון בין רווחיות ואינטרסים של מחזיקי העניין, מינוף שמרני, איתנות פיננסית, מנהיגות אחראית, פערי שכר סבירים, שקיפות בדיווחים, תשלומי מסים, סולידיות של קרנות הפנסיה, סינון ודירוג יושרה, מתריעים, שיתוף פעולה במקום תחרות שלוחת רסן, כימות עלויות חיצוניות, מניעת אפליה, אחריות חברתית, שמירה על איכות הסביבה, ממשל המחובר לעם ולא לאילי ההון, איזון בין שוק חופשי ורגולציה, חינוך לערכים של יושרה וענווה, הוקעה ציבורית של עבריינים צוארון לבן, הכבדת החקיקה על עבריינים, איזון בין תפישות כמותיות ואיכותיות במדעי החברה, ניהול הומני של הון אנושי, זכויות סוציאליות לעובדים, עמידה בהתחייבויות, אמון כערך עליון, הגדלת הנתח של מעמד הביניים וצמצום פערים חברתיים, הקפדה על איכות, ביעור השחיתות, החלטה של הציבור לעבוד רק בחברות ערכיות שקיבלו דירוג יושרה גבוה, לקנות, למכור, להשקיע ולקבל רק אותן לקהילה.

למיטב ידיעתי אין כיום ספר דומה שנכתב בישראל, מה עוד שהוא מוגש בצורה מאתגרת והוליסטית, המבוססת על נסיוני ומחקרי כאיש עסקים ואקדמיה. הספר מיועד לקהל הרחב, אך גם לאקדמיה, חברות וארגונים. הספר ממוקד בנושאים הבוערים והמדוברים ביותר בעולם המודרני, אם כי בישראל העניין בא והולך בגלים. ספרי הקודם בעברית "סוגיות נבחרות באתיקה עסקית ובאחריות חברתית" ניבא את המשבר הכלכלי הגדול של ספטמבר 2008 ויצא לאור חודשיים לפניו. אין לדעת מתי יבוא שפל יום הדין, אך קרוב לודאי שיקרה לא יאוחר משנת 2020, כי לא נעשה דבר למנוע אותו. לכן נכתב ספרי החדש על מנת להתריע על השפל הקרב ובא ולשנות את תפישות העולם בצורה יסודית. אני עדיין אופטימי, כי ההישרדות של העולם תלויה רק בנו ולא בתוכניות ריאליטי.

הרבה יותר קשה לשרוד בצורה אתית וצודקת בעולם מושחת מאשר לשרוד בתוכניות על אי בודד. שלטון האח הגדול והראש הקטן הניאו ליברלי סופו להיעלם גם אם הוא משתמש בשיטות נלוזות וממכר אותנו לתרופות שווא. עלינו להפסיק את השמנת היתר עם זכויות היתר של האלפיון העליון, בכירי הממשל והטייקונים, עם תוכנית הרזיה הרבה יותר אפקטיבית מ- "נולד לרזות". נחזור למקורות, למאכלי/עקרונות הבסיס הבריאים

במקום להתמכר לתוכניות השפים עם הכבד הקצוץ והקרם ברילה, לארוחות השחיתות במסעדות היוקרה באלפי שקלים על חשבון הפנסיה שלנו, לחיות בהתאם לאפשרויות שלנו, ללא מינופי יתר, בלי עיניים גדולות, ולא על חשבון הדם והיזע של האחרים. נשוב לערכי הצניעות והצדק במקום הנופשים המפנקים במלדיביים, השינה במלונות הבוטיק בניו יורק ופריז באלף דולר ללילה מכספי המדינה והתספורות, הטיסות במחלקה הראשונה על חשבון החיובים הכפולים, מכוניות היגואר והפורשה (מה רע בפריוס?), הפנטהאוזים במגדלי היוקרה בעשרות מיליונים, הגולף והיכטות, ההרצאות בעשרות אלפי דולר בתמורה לסיוע בעתיד, מעטפות המזומנים, שוחד הבחירות, העדפת המקורבים, ההשתמטות ממס, משכורות העתק כשוחד על מכירת החיסול של נכסי המדינה והעלמת העין משחיתות הטייקונים.

אנחנו חסידי הנמלים ולא החרגולים השרים ורוקדים בתוכניות הריאליטי, אנחנו אולי לא יפים וזוהרים כבתוכניות המעושרות, היפה והחנון, אך אנו מאמינים כי עדיף לשלם מיסים כחוק כחנונים, לשרת בצבא ובמילואים כפריירים, לספוג ערכים ותרבות מספרים, הצגות וקונצרטים במקום לבהות בטלויזיה בתוכניות הסרק וההבל. שעשועים הם עדיין מספקים לנו אך הלחם מתייקר, הקוטג' מתייקר, אנחנו משלמים על כל דבר יותר מאשר בארה"ב ובאירופה, מרוויחים הרבה פחות מהם, העם משלם יותר מיסים והטייקונים וחברות הענק הרבה פחות, ואנו מקבלים שירותי מדינה ההולכים ונשחקים. לצדק החברתי והכלכלי הייתה עדנה של מספר שבועות בקיץ 2011, אבל הצליחו להקהות את חושינו, הפכו אותנו ללוטופגים אוכלי פרות הלוטוס. אך כפי שיוליסס הצליח למצוא דרך להימנע מהשפעות פירות הלוטוס המטמטמים, אנו לא נתמכר לתוכניות הריאליטי, אנו עוד נמציא את הסוס הטרויאני. לא צריכים הרבה אנשים, קומץ של בעלי רצון טוב יספיקו, על מנת לפתוח לרווחה לצדק בר הקיימא את שערי טרויה, על מנת לכונן בישראל את הרפובליקה השניה, ובעולם משטר חדש של צדק חברתי וכלכלי, אם אנו חפצי חיים!

מי היא האריסטוקרטיה האמיתית בישראל?

נוצר מצב משונה, כאשר דווקא פשוטי העם הם אנשי הכבוד, האריסטוקרטים, המחזירים את חובותיהם , משלמים את מלוא המיסים, עובדים בשכר ההולך ונשחק, חיים ברמת חיים ההולכת ויורדת ,ואילו הטייקונים פושטי העור והרגל, המקרקפים אותנו על-פי מיטב המסורת האינדיאנית ,הם חסרי כבוד ובושה

אריסטוקרטיה במקור היווני היא שלטונם של הטובים ביותר. בימי אריסטו שימש המונח להגדרת שלטון בעלי המידות הטובות, השולטים למען הכלל, להבדיל מהאוליגרכים השולטים ברמה בישראל, ארצות הברית, בריטניה, יוון ורוסיה. האוליגרכים, שהם על פי רוב בימינו הטייקונים, מעדיפים לעיתים להישאר מאחורי הקלעים, אם כי הם תומכים ומקדמים פוליטיקאים הדואגים להיטיב עימם בהפרטת נכסי המדינה בנזיד עדשים, בהעלמת עין ממונופולים וקרטלים שלהם, מהתחמקותם לשלם מיסים, בקיום משטר ניאו ליברלי אוליגרכי כשבראש הפירמידה הם ממנים שחקן בסרטים דרג ב', מנהל שיווק של חברת רהיטים, אשת ברזל או גנרל עריץ כפינושה הצ'יליאני. האוליגרכים מקבלים גיבוי אידיאולוגי מנביאי שקר כמילטון פרידמן שיעץ לכולם, מפרופסורים המרביצים את תורתם הניאו ליברלית ונהנים ממשרות של דירקטורים בחברותיהם, מסופרים עם דיעות פשיסטיות כאיין ראנד.

לפיכך כל מי שהוא הכי טוב, בעל מידות טובות ומצליח, בין אם הוא איש עסקים, איש מדע, איש רוח, משרת ציבור ופוליטיקאי, שייך מעצם ההגדרה לאריסטוקרטיה של המדינה. ואילו טייקון הנכשל בעסקיו, פושט רגל או עושה תספורת הוא בהכרח "עמך", כי אין לו מידות טובות בגלל שהוא עושק את נושיו וגם נכשל בעסקיו. לעומת זאת אנשי העסקים האתיים והמצליחים, כמו סטף ורטהיימר, גיל שויד או ווארן באפט, הם באריסטוקרטיה שלנו. כך גם הפרופסורים בעלי המידות הטובות שגם מצליחים במחקריהם. משרתי הציבור הדואגים לציבור, ולא עושים לביתם כשהם מועלים בתפקידם תמורת אתנן של משכורות מיליונים אצל הטייקונים, הם האריסטוקרטיה. אנשי הרוח כיהושע סובול, ארתור מילר או הנריק איבסן הכותבים מחזות מופת חברתיים שנועדו לשפר את פני החברה והם בעלי מידות טובות, הם האריסטוקרטים. ואילו פוליטיקאים כפרנקלין דלנו רוזוולט שעשו מהפך בחברה ובכלכלה האמריקאית הם הדגם של האריסטוקרטיה שצריכה להנהיג את העם ולא פוליטרוקים או אוליגרכים.

הארי רקנאטי עליו השלום, שהיה ידיד שלי, היה אומר לי לא פעם על הטייקונים של היום שהם BASHA KLASSA (מעמד נמוך, "עמך" בלאדינו, שפת אמנו), להבדיל מהאצילות השורשית שאפיינה את אביו, אותו ובנקאים ואנשי עסקים מהדור הישן, ונעלמה במידה רבה מנוף הבנקאות הישראלית אחרי שהודחו הוא ובנקאים אחרים, אנשי כבוד, הרואים בבנק ישות שמרנית שנועדה לשמור מכל משמר את פקדונות הציבור ולתת אשראי רק לגורמים אמינים ולא לטייקונים הרפתקנים המשקיעים את כסף החוסכים, בעלי המניות הקטנים והמחזיקים באגרות חוב בהשקעות ספקולטיביות. כולנו יודעים מה קרה בהמשך לבנקים בישראל שכמעט ומוטטו את המשק הישראלי בשנות השמונים ומה קורה בבנקאות העולמית משנות השמונים ועד היום ובעיקר בעת המשבר הגדול של 2008.

חשבתי על כך במיוחד לנוכח התספורות של מרבית הטייקונים, שרבים וטובים אמרו שהם לא יעשו לעולם תספורות והשקיעו באגרות החוב שלהם את כספי הפנסיה שלנו בחוסר אחריות. החבורה הזאת הפכה למיליארדרים, אבל כשהם צריכים להשקיע השקעות ספקולטיביות הם עושים זאת על חשבון החסכונות שלנו ואנחנו משלמים עבור מחדליהם, כשהם יכלו, אם היו אנשי כבוד, לכסות את כל ההפסדים מנכסיהם האחרים.

כל הטייקונים העושים תספורות של 50% ויותר לא התרוששו מהתספורות, רק אנחנו נשארנו קרחים בגללן והם העבירו פירורים מהונם בשביל לשמור על השליטה בנכסיהם, בחסות התייחסות אוהדת של השלטונות הניאו ליברלים שלנו, של הפקידות הממשלתית הבכירה העוברת לעבוד אצלם בשכר של מיליונים, של הרגולטורים שרמתם הולכת ויורדת עד שדמו לקופים שאינם רואים, שומעים ומדברים, וכמובן של הבנקאים החברים אתם במועדון האקסקלוסיבי של פושטי הרגל והעור שדואגים לבטחונות להלוואותיהם וגם אם אינם מספיקים הם מגדילים את העמלות, משלמים ריבית אפסית לפקדונות שלנו ולוקחים ריבית נשך על ההלוואות שנותנים לנו.

קראתי לאחרונה מחדש את "המחרוזת" של גי דה מופאסאן המביא סיפור על אשה פשוטה, הגברת לואזל, מהעם, המאבדת את הענק שהלוותה לה חברתה העשירה ובשביל לשלם עבורו, כי היא באמת אשת כבוד, היא עובדת בפרך ומחזירה את הכסף עם הריבית עד הפרנק האחרון. זאת ועוד, הנשים הפשוטות בבנגלה דש שלוקחות הלוואות של עשרות דולרים מבנק גרמין של מוחמד יונוס על מנת להקים עסקים זעירים מחזירות ב- 98% מהמקרים את כל ההלוואות עם הריבית, כי הן נשות כבוד ועומדות בדיבורן, למרות שאין להן כסף מהצד.

נוצר מצב משונה, כאשר דווקא פשוטי העם הם אנשי הכבוד, האריסטוקרטים, המחזירים את חובותיהם, משלמים את מלוא המיסים, עובדים בשכר ההולך ונשחק, חיים ברמת חיים ההולכת ויורדת, ואילו הטייקונים פושטי העור והרגל, המקרקפים אותנו על פי מיטב המסורת האינדיאנית, הם חסרי כבוד ובושה. אך האם החברה מוקיעה אותם, לא משקיעה בהם, לא עובדת אצלם, לא מלווה להם, לא נותנת להם הטבות מס? לא ולא - הם החברים הכי טובים של המנהיגים שלנו, של פקידי האוצר שלנו, הם ה"אריסטוקרטיה" הישראלית, ועלינו אומרים שאנו קומוניסטים ואנרכיסטים, הזויים וחוצפנים, בעוד אנחנו המוהיקנים האחרונים של רוח הקפיטליזם. כל עוד החברה תמשיך לחשוב כך, כל עוד היא תתן את קולה לניאו ליברלים המנהיגים את המדינה מאז שנת 1996, המאיימים עלינו בדוקטרינת ההלם עם האיום האירני, הבעיה הפלשתינאית, השוויון בנטל, המשסים את פלגי העם זה נגד זה, במקום לדרוש שוויון בנטל עם הטייקונים וחברות הענק המשלמים פירורים כמיסים, נהנים מההפרטות השערוריתיות, מקהים את חושינו עם תוכניות הריאליטי המטמטמות - לא יהיה טוב במדינה הזאת לרוב רובו של העם חפץ החיים.

A group of Indian women have assembled to make bamboo products that they intend to resell.

קבוצת נשים מהודו מתאספות על מנת לייצר מוצרים מבמבוק שהן מוכרות תוך שימוש במיקרו אשראי.

הנשים הפשוטות שלוקחות הלוואות של עשרות דולרים על מנת להקים עסקים זעירים מחזירות ב- 98% מהמקרים את כל ההלוואות עם הריבית, כי הן נשות כבוד ועומדות בדיבורן, למרות שאין להן כסף מהצד.

Microfinance meeting in Tzaneen, South Africa. Group-lending is a key part of microcredit

ישיבת מטה מיקרו אשראי, כאן בטזאנין בדרום אפריקה. אשראי קבוצתי הוא מרכיב עיקרי במיקרו אשראי.

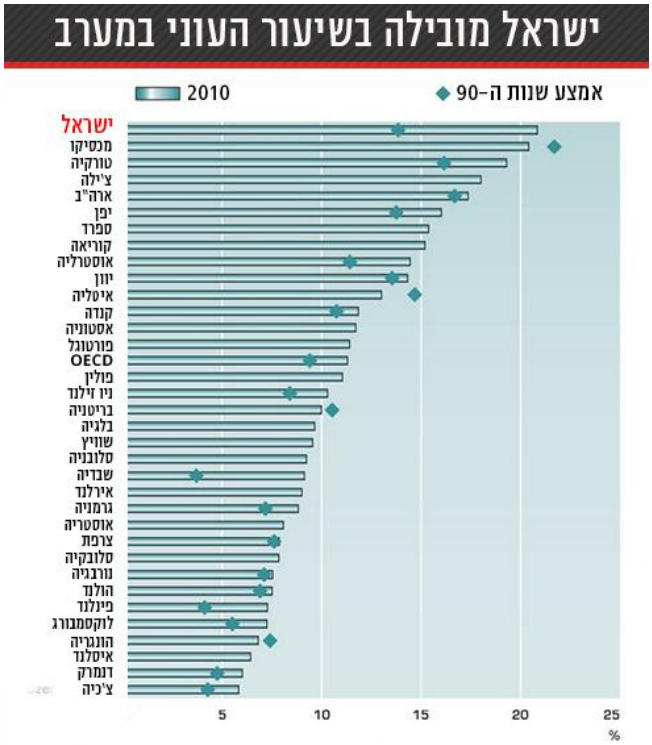

צדק בר קיימא בתרבויות העולם

לעם ישראל אין מונופול בנושא אם כי היינו הראשונים שהתבטאנו בו ואולי גם הראשונים לשכוח אותו. אני מביא ציטטות ב- 18 שפות, דתות ותרבויות הממחישות את האוניברסליות של צדק בר קיימא על כל גווניו.

עם כל רצוננו להיות מקוריים וייחודיים אנחנו רק חוליה אחת קטנה בשרשרת ארוכה של אומר ועשייה בנושא צדק בר קיימא. לעם ישראל אין מונופול בנושא אם כי היינו הראשונים שהתבטאנו בו ואולי גם הראשונים לשכוח אותו. אני מביא להלן ציטטות בשמונה עשרה שפות, דתות ותרבויות הממחישות את האוניברסליות של צדק בר קיימא על כל גווניו. התחלתי בדמות שתרמה הכי הרבה לאנושיות ולצדק במאה העשרים - מהטמה גנדי, המנהיג ההודי הדגול שהצליח להביא אומה אדירה שסועה, מוכה ומפולגת לעצמאות מהאימפריה הגדולה בעולם. הוא ראה בבהירות לפני עשרות שנים מה הן הסכנות הקיומיות של העולם והתריע בפניהן. הוא קבע שיש לראות את הצדק בצורה הוליסטית ואת החיים שלנו כמקשה אחת המאגדת את הרגשות וההגיון, העושר והעוני, העבודה והמצפון, הדעת והאמונה, האופי וההקרבה, הפוליטיקה והעקרונות, המדע והאנושיות, העסקים עם הערכים. גנדי טוען בזכות כלל הזהב "השנוא עליך – אל תעשה לחברך" המשותף לכל הדתות והתרבויות ושמקורו ביהדות, והוא כלל הצדק הגלובלי העומד בבסיס הצדק.

לא רבים בתרבות העברית החדשה קראו לעשיית צדק חברתי ותרבותי. אמנה רק שניים – משה שמיר ב- "מלחמת בני אור" ויהושע סובול ב- "גיבור מעמד הפועלים". שמיר טוען שהצדק אינו ניתן, אין לבקש אותו, הוא צריך לצמוח מקרקעו של עם. עוד לא הגיעה העת לכינונו בישראל של היום, למרות השחר של המחאה החברתית מקיץ 2011. הזיק ניצת אבל העם שלא סבל מספיק מהעושק לא הצית את האש, כאשר הצביע בבחירות של 2013 כהרגלו עבור ממשלה ניאו ליברלית העושקת את העם ובמיוחד את מעמד הביניים, שלא עושה דבר למען השכבות החלשות ושתנציח את הפערים החברתיים האדירים. סובול מסיים את המחזה שלו בשירו של ג'ון לנון על גיבור מעמד הפועלים, המקונן על העם החושב עצמו כפיקח, חופשי ואל מעמדי, אבל מתמיד בעליבותו כשהוא לא מצמיח מתוכו גיבור מעמד הפועלים. בלי הנהגה אידיאולוגית לא ייכון צדק חברתי, כלכלי ושלטוני, מה עוד שענקי התרבות האחרים שלנו כמעט לא עוסקים בו. אך נכות זאת קיימת רק בישראל, כי בעולם הנריק איבסן הנורווגי כתב ב"אויב העם" עוד במאה ה- 19 שהאדם החזק ביותר בעולם הוא זה הניצב לרוב לבדו ואילו לב טולסוי הרוסי, ג'ורג' ברנרד שו האנגלי, ארתור מילר האמריקאי ומרסל פניול הצרפתי הטיפו לערכי אתיקה וצדק והצליחו להשפיע השפעה ברוכה על צעירי העולם.

להשגת צדק כלכלי, על החברה לגנות את הנוכלים, להוקיע אותם, כפי שהיטיב להתבטא בטנגו קמבלצ'ה אחד מגדולי הרוח הארגנטינאים אנריקה סנטוס דיספולו. בארגנטינה של ראשית המאה העשרים כמו בארצות הברית ובישראל של ימינו אין הבדל בין האדם הישר לבין האדם המפר את התחיבויותיו, הורס את הכלכלה העולמית במיתון הגדול של 2008, עושה תספורות בישראל של 2013, מקבל מעטפות ושוחד גלוי ומוסווה, חוצה קווים בין הסקטור הציבורי לפרטי, מגולדמן זקס למשרד האוצר, ממשרד האוצר לחברות הטייקונים. כי כולם הם היינו הך בעיני החברה, המופקר, הנדיב או הנוכל. בכך עובר העם על הצו העליון להשגת צדק שלטוני וציבורי ביהדות וברומי, בישראל של ימינו כאשר הוא שותק ובכך נראה כמסכים, בשעה שעליו היה לדבר כשיכול היה. וכולנו יודעים מה קורה בעולם כשהעם מחריש.

אין צדק משפטי כשקיים פער עצום בין המשפט הנוטה לחזקים לבין הצדק שנועד לסייע לחלשים. האליטות, הטייקונים והמחוברים עוברים מבעד לקורי העכביש של החוק בסיוע עורכי דין נטולי עכבות ותאבי בצע בישראל של ימינו כמו בצרפת בימיהם של בלזק, זולא והוגו. אך גם אין צדק תקשורתי כשאין שקיפות בעיתונות וברשתות הטלוויזיה שרובם בידי הטייקונים בישראל, ארצות הברית, אנגליה וגרמניה של טרום הנציזם, כאשר מקי סכינאי יוצא נקי וזך כשלג למרות פשעיו, כי הסכין הפיזית שלו והוירטואלית שלנו חבויה ואין מי שרואה אותה. המושחתים המתוחכמים הופכים לנדבנים, מזהמים את הסביבה ותורמים לבתי החולים, תומכים בחוגים אקדמיים ועומדים בראש ארגוני אתיקה, דוגלים בבחירות בצדק חברתי ומצטרפים לבכחנליה של הטייקונים עם היבחרם. ברטולט ברכט היטיב לראות זאת ב- "אופרה בגרוש" ומתריעים ספורים כיואב יצחק, אריה אבנרי, דפני ליף, איציק ספורטא, אדווה או אני רואים ומזהירים, בה בעת שמכפישים אותנו, מבודדים אותנו, עוצרים ומכים את מנהיגי המחאה, מסלקים מהעסקים, התקשורת והאקדמיה.

אמי למדה בנעוריה צדק חינוכי בבית הספר בצרפתית של ראשית המאה עם ספר "מוסר" ובלשון ימינו – אתיקה שבו למדו הילדים והנערות את ערכי הליבה, כיבוד הזולת וזכויות האדם, מצפון, אחריות, חופש, מנהגים טובים, חובות הילד, הגבר והאישה, משפחתיות, כיבוד הורים, אחים וסבתות, הכרת תודה, כיבוד, משמעת וציות למורות, ערכי חברות והמנעות מאלימות, נימוס, כיבוד החוק, חובות אזרחיות ובחירות, בריאות הגוף והנפש, מידת האמצע והימנעות משיכרות, פטריוטיות ושירות בצבא, ערכי עבודה ופרנסה (זה לא היה בית ספר חרדי...), גמילות חסדים, הימנעות מתאוות בצע וקמצנות, חובות והימורים, חסכון וכלכלה נכונה, סדר וניקיון, סבלנות וסובלנות, אמירת אמת, התמדה וכח רצון, חיי קהילה וחובות חברתיות, שמירת

רכוש והימנעות מפשיעה, דייקנות ועמידה במילה, כיבוד דעות וערכי האחר, הקרבה וכדומה. את כל הנושאים האלה (בתוספת זכויות האישה החסרות) ניתן היה ללמד גם בימינו, ואכן מתכוונים להכניס מחדש את הספר לתוכנית הלימודים בצרפת. כל נושא נלמד במסגרת תוכנית הלימודים בספר בכל שלבי בית הספר, עם מסות, שירה, מחזות, ספרות ופילוסופיה, תרגילים וחיבורים. אותות החינוך המוקפד ניכרו באמי בכל שנותיה והיא הנחילה לי את ערכיה שלצערי לא למדתי בבתי הספר הישראלים ואפילו לא בלימודי ה- MBA באינסאד שבצרפת. אני רואה את ייעודי, מעבר להוראת הצדק החברתי, בחינוך "של הרגע האחרון" לערכים לכל אלפי הסטודנטים והקוראים שלי, על מנת שלא ייכנעו לנורמות המקובלות ולא ילמדו כדברי הפתגם האיטלקי לצלוע נפשית.

בימינו גברה תודעת הצדק הסביבתי במיוחד באירופה, בצורה חלקית בארצות הברית וכמעט ולא בישראל. צדק סביבתי יושג אם נאזין בעוד מועד לקולות הסערה המתרגשת ובאה העלולה להחריב את העולם וכדברי מדרש איכה "כשהפורעות באה לעולם אין מרגיש בה אלא יעקב" והכוונה היא כמובן לא ליעקב הכותב שורות אלה אלא לעם ישראל, הלא הוא יעקב. אך מולייר ב- "הקמצן" כותב על מר גורלו של אותו יעקב או ז'אק בשמו הצרפתי שמכעיס את מעסיקו באמירת האמת וסופג ממנו מכות ועלבונות, כמו שכל דוברי האמת סופגים מהנביאים בתנ"ך ועד המתריעים בימינו. אך גם אם אתה מתריע עליך ללמוד למקד את רוגזך וכעסך, כדברי אריסטו היווני, על האדם הנכון, במידה הנכונה, בעיתוי הנכון, למטרה הנכונה ובדרך הנכונה. אם תצעק "זאב, זאב" על כל תופעת שחיתות, בכל יום, תקהה השפעתך ברבות הימים, כי הציבור יראה בך "דוקטור דום" או נביא יום הדין בכל יום. זאת אולי המשימה הקשה ביותר של המתריעים, המאמינים בחלומות ונחשבים לעיתים ללא שפויים, אך כדברי לורנצו דה פונטה "מי שלא מאמין – מה הוא?". אני מאמין, כפתגמי הלאדינו כי "השעה האפילה ביותר היא לפני הזריחה. האמת צפה למעלה כמו השמן. המחפש – מוצא". כי בני החושך לא יצליחו לסמם אותנו עם תוכניות הריאליטי, העם יגיע לערכי הליבה כשתוגדש הסיאה, בישראל של ימינו, באנגליה, דרום אמריקה וארה"ב, כפי שהגיעו ניני ניניו של איבסן בסקנדינביה, בסיוע הפסיפס של התובנות האוניברסליות המובאות להלן, המוכיח שאנו חוליה בשרשרת ארוכה של האנושות חפצת החיים.

1. על צדק בר קיימא להיות הוליסטי, חובק כל מערכות החיים, כי כל סוגי הצדק מהווים שלמות הרמונית:

"There are seven things that will destroy us: Wealth without Work, Pleasure without Conscience, Knowledge without Character, Religion without Sacrifice, Politics without Principle, Science without Humanity, Business without Ethics." Mahatma Gandhi

"שבע תופעות יחריבו את עולמנו: עושר ללא עבודה, עונג ללא מצפון, דעת ללא אופי, אמונה ללא הקרבה, מדיניות ללא עקרונות, מדע ללא אנושיות, עסקים ללא ערכים." מהטמה גנדי (אנגלית, פילוסופיה הודית)

2. את הצדק החברתי אין לבקש מהשלטונות או מטייקונים. הוא צריך לצמוח מהעם, אט אט, מאדם לאשה:

"צדק אין מבקשים אותו. צדק אינו ניתן. צדק דרכו שהוא צומח. מקרקעו של עם, מאדם שסייע לחברו בשעת הדחק, מבית שנפתחה דלתו לאביון, מאדם שנהג חיבה באשתו, מבן שנהג כבוד באביו, מחבר שלא הונה את חברו. צדק כמוהו כחיטה וכשעורה. לא בארץ אחרת תמצאנו - אלא בארצך."

דברי שמעון בן שטח, מלחמת בני אור, משה שמיר (עברית)

3. אין צדק כלכלי כשהחברה אינה מנדה את הנוכלים, עושי תספורות, מקבלי מעטפות, פקידים חוצי קווים:

"Hoy resulta que es lo mismo ser derecho que traidor…! Ignorante, sabio o chorro, generoso o estafador!... Todo es igual. Nada es mejor." Tango Cambalache, Enrique Santos Discepolo

"בימינו אין הבדל בין האדם הישר לבין אדם המפר את התחייבויותיו...! נבער, חכם, מופקר, נדיב או נוכל!... כולם הם היינו הך. אף אחד אינו טוב יותר." טנגו קמבלצ'ה, אנריקה סנטוס דיספולו (ספרדית)

4. להשגת צדק שלטוני וציבורי עלינו להתריע על העוול, שאם לא כן אנו מסייעים בשתיקתנו לעושי העוול:

"Qui tacet, consentire videtur, ubi loqui debuit ac potuit"

"מי ששותק נראה כמסכים, בשעה שעליו היה לדבר כשיכול היה" (לטינית)

5. אין צדק משפטי כשקיים פער עצום בין המשפט הנוטה לחזקים לבין הצדק שנועד לסייע לחלשים:

"Les lois sont des toiles d'araignées à travers lesquelles passent les grosses mouches et où restent les petites" La maison Nucingen, Honoré de Balzac

"החוקים הם קורי עכביש שבעדם עוברים הזבובים הגדולים ואילו הקטנים מסתבכים בהם"

בית נוסינגן, הונורה דה בלזק (צרפתית)

6. צדק תקשורתי מושג כשיש שקיפות ודיווח מלא על עוולות הכלכלה והממשל המגיע לציבור ללא חוצץ:

"Und Macheath, der hat ein Messer

Doch das Messer sieht man nicht." Die Dreigroschenoper, Bertolt Brecht

"ולמקי סכינאי יש סכין, אך אין רואים את הסכין" בלדת מקי סכינאי, אופרה בגרוש, ברטולט ברכט (גרמנית)

7. צדק חינוכי נועד למנוע התקרנפות וחיקוי המושחתים, תוך הוראת ערכים, אתיקה ומוסר מהגיל הרך:

"Chi va con lo zoppo impara a zoppicare"

"המתרועע עם צולע לומד אף הוא לצלוע" (איטלקית)

8. צדק תרבותי יושג אם אנשי הרוח יעזו להתבטא בבדידות מזהרת נגד חוליי הממשל, הכלכלה והחברה:

"Den sterkeste mann i verden, det er han som står mest alene." En Folkefiende, Henrik Ibsen

"האדם החזק ביותר בעולם הוא זה העומד לרוב לבד" אויב העם, הנריק איבסן (נורווגית)

9. צדק סביבתי יושג אם נאזין בעוד מועד לקולות הסערה המתרגשת ובאה אשר עשויה להחריב את העולם:

"La dulse esperansa repoza sovre su kuesta, "על פני גבעתו תנוח התקוה המזהירה

I no lo desha sentir la boz de una tempesta לא תניח לו לשמוע את קולות הסערה

Ke furioza, menaza de destruyir el mundo." שבזעם מאיימת להחריב את העולם."

La Vinya de Navot, Yosef Avraam Papo (לאדינו) כרם נבות, מחזה תנ"כי, יוסף אברהם פאפו

10. צדק גלובלי יושג כאשר כל האומות וכל בני האנוש יפעלו על פי כלל זהב העומד בבסיס הצדק והאתיקה:

"דעלך סני – לחברך אל תעבד" (שבת לא א – הלל)

"השנוא עליך – אל תעשה לחברך" (ארמית, ביהדות, נצרות, אסלם, קונפוציאניזם, בודהיזם, הינדואיזם...)

ולהלן ציטטות נוספות הממחישות את האוניברסליות של הצדק בר הקיימא:

11. "כשהפורענות באה לעולם אין מרגיש בה אלא **יעקב**" (מדרש איכה, פ' ב' אות ט' בסופו)

12. "MAÎTRE **JACQUES**: je vous l'avais bien dit que je vous fâcherais de vous dire la vérité."

"השף **ז'אק**: הרי אמרתי לך שאכעיס אותך כאשר אומר לך את האמת." הקמצן מאת מולייר, מער' 3 תמונה 1

13. "כל אחד יכול להתרגז – אין קל מזה. אך להתרגז על האדם הנכון, במידה הנכונה, בעיתוי הנכון, למטרה נכונה ובדרך נכונה – אין זה דבר קל כלל ועיקר." (אריסטו, על הכעס, פילוסופיה יוונית)

14. "Chi crede a sogni è matto; e chi non crede che cos' è?" – Lorenzo da Ponte

"המאמין בחלומות הוא לא שפוי; ומי שלא מאמין – מה הוא?" – לורנצו דה פונטה

15-17.

"La ora la mas eskura es para amaneser. La verdad va enriva komo la azeite. Ken bushka topa."

"השעה האפילה ביותר היא לפני הזריחה. האמת צפה למעלה כמו השמן. המחפש – מוצא." (פתגמים בלאדינו)

18. "Keep you doped with religion & sex & TV. And you think you're so clever and classless and free. But you're still peasants as far as I can see. A working class hero is something to be."

"הם מסממים אתכם עם דת, טלויזיה ומין. ואתם חושבים את עצמכם לפקחים, אל-מעמדיים, בני-אדם חופשיים. אבל אתם סך הכל עלובי החיים. גיבור-של-עובדים זה גיבור אגדי." (ג'ון לנון, גיבור מעמד הפועלים, תרגום יהושע סובול)

חלק שלישי

צדק כלכלי, המיתון העולמי

ועתיד הקפיטליזם

36 עקרונות של צדק חברתי וכלכלי בישראל ובעולם לקראת 2020

על רקע המשבר בכלכלה העולמית, הנובע רובו ככולו מכשלים אתיים, יש מקום לבדוק את אתגרי העסקים והאתיקה בעולם העסקים בישראל ובעולם לשנים הקרובות על מנת למנוע שפל שעלול לקרות לקראת שנת 2020.

צמרת עולם העסקים, המנהיגות הכלכלית (כמו קלאוס שוואב, יו"ר הפורום הכלכלי העולמי, "כנס דאבוס"), הפוליטיקאים והתקשורת מגיעים למסקנה שהאתיקה היא תנאי חיוני לקיום כלכלה בת קיימא ורווחית.

מוצע אם כן לאמץ כקו מנחה את 36 העיקרים הבאים המציעים דרכים מעשיות לקיום חברה אתית ורווחית כאחת:

1. על החברות לראות ברווחיות תנאי הכרחי לקיומן אך לא את תכלית קיומן, כי חברות גם קשורות למחזיקי העניין: מעסיקות עובדים, מוכרות מוצרים, רוכשות מספקים, משלמות מיסים, משפיעות על הסביבה והקהילה.

2. זניחת עקרון מקסום הרווח הגורם בהכרח למקסום הסיכון ומקסום עושק מחזיקי העניין.

3. הקפדה על איתנות פיננסית, עם מינוף סביר, לא של פי 10 כמו של כמה מאילי ההון או של פי 30 כמו בליהמן ברדרס ובקרנות גידור, עם הון עצמי סביר, מצבת חובות נמוכה, תזרים מזומנים חיובי, יושרה של מנהלי הכספים.

4. פרסום דיווחים פיננסיים אמיתיים ושקופים, עם אחריות אישית של הנהלת החברה, ובמקום להוציא עשרות מיליונים על מנת להתחמק מחוקי סרביינס אוקסלי יוציאו מיליונים על מנת להטמיע את האתיקה בחברה.

5. אי העסקת עורכי הדין האמונים על תכנון מס "כחוק" כי כל החברות ישלמו את מלוא המס לאחר שישתכנעו כי אם הן לא יעשו זאת לא ניתן יהיה לקיים את שלטון החוק, לבער את הפשע, לממן את הצבא, החינוך והבריאות.

6. הוצאת קרנות הפנסיה וההשתלמות מהבורסה ומי שבכל זאת ירצה להשקיע בבורסה ישקיע רק בקרנות אתיות.

7. הפיכת הדירקטורים החיצוניים לעצמאיים על מנת שישמרו על האינטרסים של כל מחזיקי העניין בחברה.

8. הקמת מכון לאתיקה שיתן דירוג אתי לכל החברות, בעלי השליטה והמנהלים הבכירים, וגיוס עובדי מכון שיהיו בעלי רקורד אתי ללא רבב, כך שלא יקרו תופעות שחברות אשר קיבלו רייטינג של AAA יקרסו בגלל עושק אתי.

9. הפיכת האינטרנט לכלי האתי האולטימטיבי שיבטיח שקיפות מלאה, ימנע שימוש לרעה במידע פנים ויאפשר תקשורת גלויה בין כל מחזיקי העניין בחברה.

10. קידום שיתוף פעולה, איזון והרמוניה כתחליף לעקרון הכרעת היריב בכל מחיר ולתחרותיות נטולת העכבות.

11. מניעת אגרסיביות שלוחת רסן בשיווק, פרסומת מטעה והונאת הלקוחות, וקיום תחרות על טיב ומחיר המוצרים והשירות ללקוחות, בלי לשים מכשול בפני עיוור, תוך אספקת מוצרים טובים במחיר סביר.

12. אימוץ המודלים לחיקוי של ג'רי גרינפילד מבן אנד ג'ריס, וורן באפט או פול הוקן ולא את המודלים של קן ליי מאנרון או מנהלי ליהמן ברדרס, בר סטרנס ו- AIG.

13. המבחן להצלחה לא צריך להיות גודל הארנק אלא גדולת האיש.

14. על המנהל האידיאלי להנהיג את חברתו בצורה סמכותית, דמוקרטית ואנושית ולא באכזריות חסרת רגישות.

15. מניעת תופעות של הטרדה מינית, אפליה על בסיס מין גזע וגיל, נפוטיזם, והקפדה על התייחסות הוגנת לכל העובדים, שיגויסו לאחר שעמדו בהצלחה בסינון אתי.

16. פערי השכר בין בעל השכר הגבוה ביותר לבעל השכר הנמוך ביותר בחברה לא יהיו גבוהים מ- 30 : 1.

17. הקפדה על איכות הסביבה בחיפה שתהיה כמו בקופנהגן ולא כמו בנפולי ושחברות הכימיקלים בישראל ישקיעו במניעת הזיהום האקולוגי כמו שהן משקיעות במפעליהן בהולנד ובמדינות הנאורות.

18. העלאת מיקומה של ישראל בדירוג המדינות האתיות של TI לעשר המדינות המובילות, שנדמה לשווייץ ולא לניגריה, ושהממונים על חקיקת ואכיפת חוקי איכות הסביבה לא יעברו לעבוד בחברות המזהמות ביותר.

19. על החברות ואילי ההון לא להסתפק ביציאת ידי חובה בתרומה לאחריות חברתית של חצי אחוז מהרווח הנקי אלא עליהם להשיג את 99% הנותרים של הרווח בצורה אתית, ביושר ובשקיפות.

20. השלטון לא צריך להיות ניאו ליברלי או סוציאל דמוקרטי כי אם ניאו חברתי וחסיד הדרך השלישית של ג'וזף שטיגליץ, הדוגלת באיזון בין השוק החופשי ורמה סבירה של רגולציה ממשלתית.

21. פוליטיקאי מוצלח לא יהיה אחד הגר בדירה של 40 מיליון שקל במגדל יוקרתי או בעל בית שקיבל הנחה מפליגה מקבלן, כשכמעט כל חייהם היו עובדי ציבור, אלא פוליטיקאי הגר בצריף בירושלים כבן צבי או ברחובות כקציר.

22. מורשת גנדי תהיה זו של גנדי המקורי, ההודי, עם הצניעות, הענווה, היושרה, האמת, השלום והאחווה.

23. ניתוק הקשר הגורדי בין הון ושלטון, תוך חיבור הפוליטיקאים אל העם ולא אל 19 המשפחות, כשפקידי האוצר ישאפו לעשות לביתם בשירות המדינה בכל חייהם ולא יראו בשירות מסדרון המוביל אל שירות אילי ההון.

24. הגשמת חזונו של מילטון פרידמן להיעלמות האחריות החברתית כיעד של חברות וחזונם של הניאו ליברלים לצמצום מדינת הרווחה, כי אם כל החברות יתנהגו בצורה אתית לא יהיה צורך בתרומותיהן ובסיוע ממשלתי.

25. על החברה הישראלית לא להעריץ פושטי רגל שהערימו על נושיהם, עבריינים מס שהונו את השלטונות, בעלי שליטה שעשקו את בעלי מניות המיעוט, אלא לכבד את האזרחים המרובעים המשלמים מס ומחזירים את חובותיהם.

26. על עבריינים הצוורון הלבן לשבת בבית הסוהר עשרים שנה, בלי עסקות טיעון, כופר ושוחד סמוי או גלוי, ועל השופטים לא לנהוג ברחמים כלפי בנקאים, אילי הון או עובדי ציבור מושחתים המיוצגים על ידי צמרת עורכי הדין.

27. החברה הישראלית צריכה להוקיע כל מי שמפגר בתשלומים לספקים ולעובדים, כל מי שמעסיק בסיטונות עובדי קבלן, כל מי שלא משלם תנאים סוציאליים וכל מי שמונע מעובדים להתאגד על מנת לשפר את תנאיהם.

28. החברה הישראלית חייבת להרים על נס ולתגמל מתריעים כנגד שחיתות, עושק מחזיקי העניין ופושעים אתיים.

29. ישראל תאבד את בכורתה כמובילה בפער החברתי במדינות המפותחות ותגיע לרמה של שבדיה שבה כמחצית מהתושבים נמנים על המעמד הבינוני. כי דמוקרטיה לא מתמצה בבחירות כל 3 שנים כי אם ברווחת כל תושביה.

30. עלינו, הציבור הרחב, לקחת את עצמנו בידיים, לפעול כחוק ובצורה אתית אך בצורה מושכלת, כך שנשקיע רק בחברות אתיות, נרכוש בחברות אתיות, נעבוד רק בחברות אתיות ונקבל רק חברות אתיות ובנות קיימא לקהילה.

31. אל לנו לשאוף לקפיטלזים או חשבונאות יצירתיים כי אם למחקר ופיתוח יצירתי בתחומי ההיי טק, האנרגיה הנקיה והתעשיות המסורתיות, תוך שמירה על אסטרטגיה אתית הוליסטית.

32. איכות ומצוינות צריכות לשמש אבני היסוד לפעילות החברות והארגונים, שיצייתו לתקנים ומפרטים, מבלי לעגל פינות תוך פגיעה באיכות וסיכון חיי אדם.

33. תקני האתיקה, הקודים האתיים והדיבורים על אתיקה לא יהיו עלי תאנה כי אם תנאי הכרחי לקיום של החברה.

34. לא תהיה יותר הטיית מכרזים, הבטחת משרות לאנשי שלומנו, סחבת בבתי המשפט, כך שנפעל בתשתית אתית.

35. עלינו לחזור למקורות כך שלא נעשה לאחר מה שלא היינו רוצים שיעשו לנו, שנפעל באיזון, במתינות ולא בקיצוניות, שעקרון האוניברסליות יפעל על כולנו ויהיה אותו דין ואותה התייחסות לכל אחד מהאזרחים במדינה.

36. תרגום השיפור המשמעותי שקרה בתחומי הצרכנות, האיכות, הבריאות והחינוך גם לתחום האתיקה, האחריות החברתית והקיימות עד שנת 2020, כי זאת הערובה להמשך השגשוג של המדינה, אם אנחנו חפצי חיים.

אתיקה בעסקים בישראל – החלום ושברו

(מסה בסיומו של הרומן של יעקב קורי "הישמרו מדורון יווני" בהוצאת בימת קדם 2001)

במשך חמש השנים האחרונות הידרדרה ישראל במדד העולמי של המלחמה בשחיתות, מהמקום הארבעה עשר למקום העשרים ושניים. מדד זה, המפורסם על-ידי Transparency International – ארגון האתיקה הגדול בעולם, מְדרג את מדינות סקנדינביה כמדינות הפחות מושחתות בעולם ואת אחדות ממדינות בריה"מ לשעבר ואפריקה כמדינות המושחתות ביותר. האם ישראל, שהגיעה לאחרונה לשיאים מפוקפקים של חוסר שיוויון בהכנסות, הגדול ביותר במדינות המערב, נמצאת בדרכה אל תחתית ההגינות העסקית ואנו נעשים דומים יותר ויותר לרוסיה וניגריה במקום להידמות לשוודיה, ניו זילנד ודנמרק?

התופעה המדאיגה ביותר היא ללא ספק האדישות של עולם העסקים בישראל למצב הירוד של האתיקה בעסקים. ההשלמה עם השחיתות והצטרפותם של רבים וטובים מאתנו לבכחנליה של פריקת כל עול אתי על מנת לשרוד. תופעות כמו פיגורים מכוונים בתשלום לספקים, פגיעה בזכויות העובדים, הונאה של בעלי מניות מיעוט, התחמקות מתשלום מיסים ומהחזר מענקים ממשלתיים ופגיעה באיכות הסביבה, מקבלות לגיטימציה תחת המסווה של הצדקה כלכלית, כורח המציאות, הישרדות בשוק התחרותי, תכנון מס "כחוק", דאגה דמוקרטית לבעלי גרעין השליטה, מתן אפשרות לכוחות השוק לפעול, מקסימליזציה של הרווח וכדומה.

מדינת ישראל עברה מאז הקמתה מהפך, וממדינה עם ריכוזיות בולשביקית בידי הממשלה וההסתדרות, הפכה למדינה שכלכלתה נשלטת על ידי עשר עד עשרים משפחות, כמו במיטב רפובליקות הבננות. התמוטטות המניות הבנקאיות שהסבה למדינה הפסדים של מיליארדי דולרים אין בה עניין ציבורי, וכשכבר מובאים סוף סוף הבנקאים לדין, הם אינם יושבים אפילו יום אחד בבית הסוהר הודות להגנתם של מיטב עורכי הדין והיצמדות המערכת המשפטית לטיעונים לגליסטים יבשים ולא לעקרונות הצדק והאתיקה. בעלי מניות שסבלו מהונאה אתית בפרהסיה, אינם זוכים על פי רוב בתביעותיהם הייצוגיות, כשהם בכלל מעיזים לתקוף את שועי המשק העושים בחברות הציבוריות כבשלהם בזכות גרעין שליטה של עשרים או שלושים אחוזים.

מדינת ישראל תופסת גם שיאים בזיהום הסביבה, בפער חברתי שברוב המקרים הוא גם פער עדתי, באלימות, ברציחות ובגנֵבות. כשפורצים לבתיהם של אילי הון, גונבים את מכוניותיהם וילדיהם נפגעים מהזיהום באוויר ובנחלי ישראל, הם מתלוננים על פריקת העול במדינה, אך אינם חושבים ולו לרגע שזו תוצאה ישירה של הזרמת השפכים של חברותיהם לאוויר, לקרקע ולים, לתכנון המס "הלגיטימי" שלהם המאפשר להם להתחמק מתשלום מיסים, ולהונאת המשקיעים הקטנים בבורסה. כל עוד הם לא יגיעו

למסקנה ש"כולם היו בניי", ולא יתנהגו בצורה אתית, יחזור העוול שהם עושים לאחרים אליהם, כי בשוק שבו כל דאלים גבר, כולנו בסופו של דבר נפגעים ואנו חוזרים לתוהו ובוהו.

מצב עניינים זה צריך להביא את הציבור האחראי בישראל לדבוק בפתרון האתי לבעיותינו כדרך היחידה היכולה להוציא אותנו מהחושך אל האור ולהביא אותנו לחיק המדינות המתוקנות. מתי המספר שבינינו המקוננים על המצב במסיבות ליל שבת לא יצליחו לשרש את התופעות הקשות, כי החברה אינה מוקיעה את אנשי העסקים המושחתים והלא אתיים, אלא מעריצה אותם ורואה בהם מודל לחיקוי! אילי הון, שהונו בעלי מניות מיעוט פעם אחר פעם בחברות שמניותיהן עלו במאות אחוזים והידרדרו אחר כך כמעט לאפס, אינם מפסידים לעולם, כי יש להם מידע פנים אותו הם מנצלים בצורה ציבית למכירת מניותיהם לפני ההידרדרות, בעוד הפראיירים המתחלפים חדשות לבקרים קונים את מניותיהם בשיא ונאלצים למכור אותן בשפל תוך הפסד השקעתם.

המערכת המשפטית אינה מסוגלת להתמודד עם החברות הגדולות ואילי ההון, השוכרים את עורכי הדין הממולחים ביותר להגנתם, והם כמעט תמיד יוצאים זכאים במקרים הנדירים בהם הם מובאים לדין. רשות ניירות ערך, מועצות המנהלים, הדירקטורים החיצוניים, רואי החשבון, האנליסטים והחתמים, אינם מצליחים על פי רוב להגן על בעלי מניות המיעוט מפני הונאה אתית, כי לא ברור כלל על האינטרסים של מי עליהם להגן. למנהלי החברות אין כל ספק במי עליהם לתמוך – הם מָגֵנים בראש וראשונה על בעלי גרעין השליטה בחברה, הממנים אותם ומתַגמלים אותם. כשיש התנגשות בין האינטרסים של בעלי השליטה לשאר הגורמים הקשורים בחברה – הלקוחות, העובדים, בעלי המניות האחרים, הספקים, הנושים, הקהילה והמדינה – הנאמנות שלהם תהיה בדרך כלל לצד שמתַגמל ומְמנה אותם.

אך לא הכול חסר תקווה. יש ברשותם של הצדדים "החלשים" כלים אפקטיביים להילחם על זכויותיהם. החלשים במרכאות, כי הם מהווים למעשה את רוב בעלי המניות שברצותם יכולים להפסיק להשקיע בחברות. הם הלקוחות הקונים את מוצרי החברות והיכולים לעבור למתחרות, והם מרכיבים את הקהילה והמדינה היכולות לכפות את רצונן בדרכים חוקיות, אתיות וחברתיות.

כלי ראשון במעלה הוא האינטרנט, המהווה גרסה מודרנית של האגורה היוונית, בו כל אחד יכול להביע את דעותיו באתרי שיחות של גורמים הקשורים לכל חברה ציבורית. בישראל אין האתרים האלה נפוצים, אך בארצות הברית הם מהווים מקור ראשון במעלה למידע בלתי אמצעי על החברות, להזהיר את בעלי המניות מפני הונאות וגם, לפעמים, להשמצות שלוחות רסן. הכותבים מסתתרים תחת מעטה של אנונימיות, וכך הם יכולים לחשוף שחיתויות ולהפוך את החברות לשקופות במידה רבה. אין כשקיפות וכאור השמש על מנת להגן על האינטרסים של החלשים ולמנוע ניצול בלתי אחראי של הכוח של בעלי השליטה.

כלי לא פחות אפקטיבי הם הארגונים המיליטנטיים של לקוחות, בעלי המניות והקהילה.

בארצות הברית הייתה עד כה הצלחה רבה לארגונים אלה בהגנה על זכויות הגורמים הקשורים לחברה, אך בישראל הצלחתם מוגבלת בלבד, ולא קיים כל ארגון שמגן על בעלי מניות מיעוט כמו בארה"ב ובצרפת, למשל.

הכלי החשוב ביותר של בעלי מניות המיעוט הוא ללא ספק הנשק האולטימטיבי של הפסקת ההשקעה במניות של חברות לא אתיות. כלי זה יכול אמנם למוטט את הבורסה, אם יהיו הרבה חברות לא אתיות ומספר רב של בעלי מניות עם מודעות לזכויותיהם, אך מכיוון שבטווח הארוך כמעט תמיד בעלי מניות המיעוט מפסידים בהשקעותיהם בחברות לא אתיות, הם לא ייפגעו מנפילת הבורסה. יש להם תמיד את האופציה להשקיע בחברות אתיות או בתכניות חיסכון. אם קשה להם להחליט מי חברה אתית ומי לא, הם יכולים להשקיע בקרנות אתיות המשקיעות אך ורק בחברות אתיות בהתאם לקריטריונים קפדניים.

הקרנות האתיות מהוות היום 13% מכל ההשקעות בניהול מקצועי בארה"ב עם השקעות של יותר מאלפיים מיליארד דולר ב-175 קרנות בארה"ב, ושל מיליארדי יורו באירופה.

בישראל אין ולו קרן אתית אחת, וכל המאמצים להקים קרן מעין זאת העלו עד כה חרס.

הקרנות האתיות משקיעות בחברות על פי קריטריונים אתיים, סביבתיים, חברתיים, פוליטיים ומוסריים. קרנות אלה אינן משקיעות על פי רוב בחברות המוכרות אלכוהול, נשק, פורנוגרפיה, טבק, אנרגיה גרעינית, חומרי הדברה וכדומה. או בחברות העוסקות בהימורים, שיווק חסר אחריות, פרסומת פוגעת, או בחברות התומכות במשטרים מדכאים, בפעילות נגד ארגוני עובדים, בניצול העולם השלישי ובזיהום הסביבה. חברות אתיות עוסקות בפעילות למען הקהילה, מייצרות מוצרים באיכות ובטיחות נאותה, שומרות על איכות הסביבה גם אם אין חוקים מחייבים בנושא, נותנות יחס הוגן לספקים ולנושים ומשלמות להם במועד. נוקטות במדיניות נאורה ביחס לעובדים עם מתן שיוויון הזדמנויות, בלי אפליה, ללא ניצול ילדים, או קיפוח זכויות סוציאליות של העובדים ושומרות על זכויות כל בעלי המניות.

על מנת לעסוק באתיקה בעסקים בישראל בצורה אפקטיבית, צריך להיות משוגע לדבר שאינו נרתע מכל הקשיים, מהיחס המתנכר של הסביבה, מהחשדנות של אנשי העסקים ומהפגיעה בפרנסה המתלווה לעיסוק כה בעייתי. רוב העוסקים במלאכה הם אנשי אקדמיה ויש מעט מאוד אנשי עסקים המוכנים לתרום מזמנם ומרצם להתעסקות כל כך לא פופולרית. אני עצמי החלטתי להתמסר לנושא כשנוכחתי לדעת שקיימת סכנה קיומית לישראל אם ההידרדרות המוסרית והאתית תימשך בתאוצה הולכת וגוברת. חוויתי במו עיני התנהגות לא אתית כלפי וכלפי רבים מעמיתי, והחלטתי לכתוב על האתיקה בעסקים תזה וספרי מחקר תוך התמקדות בנושא האתיקה לבעלי מניות מיעוט.

אך אין די בספרי מחקר אקדמיים לקידום האתיקה בעסקים בישראל ובעולם. ספרים אלה, מעניינים ככל שיהיו עם מובאות מספרות יפה וממחזות, יוכלו להגיע לתפוצה מצומצמת בהיקפה, בעיקר לאנשי אקדמיה וחברי ארגונים אתיים. במקרה הטוב יעיינו בהם וילמדו אותם גם סטודנטים למִנהל עסקים, מנהלי ועובדי

חברות עסקיות ובעלי מניות מיעוט. הם גם אינם יכולים לחשוף את העולם הרגשי של הגורמים האתיים והלא אתיים בחברות, בני משפחותיהם, חבריהם הקרובים, שותפיהם העסקיים וחברי הקהילה שלהם. שום ספר מחקר אינו יכול לתאר את אשר מתרחש מאחורי הקלעים ובחדרי חדרים, את המזימות הנרקמות על ידי בעלי השררה נגד הגורמים החלשים על מנת לגזול את כספם, לאיים עליהם ולהתנכל להם.

רק רומן, הצגה או סרט יכולים להגיע לקהל הרחב. כולנו זוכרים את הרושם שהשאיר בנו הסרט "וול סטריט", ספרים כ"הכסף" של אמיל זולה והצגות אקטואליות על שחיתות בעולם העסקים. אך על מנת לכתוב רומן, מחזה או תסריט סוחפים נדרשים השראה, מוטיבציה וכושר כתיבה. המוזה יכולה לרדת אליך ממרומי האולימפוס ימים ספורים אחרי שסיימת לקרוא את האודיסיאה. הדם היווני שירשת מסבך, שנולד וגדל בלאריסה למרגלות האולימפוס, צריך להביא אותך לכתיבת ספר המתאר אודיסיאה מודרנית של איש עסקים ואשתו, היוצאים להילחם לבדם כנגד כוחות עדיפים מהם בהרבה. את המוטיבציה אתה עשוי לקבל מרצון בלתי ניתן לריסון לעבור באמצעות הרומן קתרזיס שיגאל אותך מהתסכולים על אי יכולתך להתמודד מול כל המערכת, למרות האודיסיאה שעברת.

חייבת להיות לך נחישות של ברזל לנצח בכל זאת את המערכה, אם לא נגד האשמים אז לפחות נגד השיטה, להזהיר את כל הבאים לאוהל הקרקס של עולם העסקים מפני הבריון הנותן להם סטירה אדירה בפנים. למרות שאף אחד לא הזהיר אותך, אתה תזהיר את האחרים ובכלים שלך, כלים אתיים, מחקרים אקדמיים שתוכל להרצות עליהם בפני המעטים שיהפכו לרבים, רומן בעברית שיחפש לו קהל קוראים, ואולי בעתיד יתורגם לשפות אחרות ויועלה כהצגה או כסרט בפני רבים בארץ ובעולם.

זהו הסוס הטרויאני שלך, שבו אתה מקווה להכריע את האויב, את טרויה, סדום או חברות ומנהלים לא אתיים, שחושבים שהם בלתי מנוצחים בזכות ההון, הקשרים והגב הפוליטי שלהם. לשם כך עליך לחבור לגורמים אחרים בעלי רגישות חברתית עמוקה, המודעים לפער החברתי והעדתי ההולך ומעמיק, שהוא פועל יוצא מהשחיתות בעולם העסקים ומהפגיעה בזכויות הגורמים ה"חלשים" בחברה שבארגון נכון יכולים להיות הגורמים החזקים – העובדים, הצרכנים, המשקיעים הקטנים והקהילה. גורמים אלה, שהם רוב האוכלוסייה, מקבלים כיום חלק קטֵן והולך מהעוגה הלאומית הנזללת ברובה, לעיתים תכופות בדרכים לא אתיות, על ידי האליטות הכלכליות השליטות, שהן מיעוט מבוטל בעם.

ואם בעקבות ספרי המחקר, ההרצאות, המאמרים, הרומן, ההצגה או הסרט, תיפול ולו רק אבן אחת מהמבצר של טרויה בעוד שנה, תצטרף אבן זו לאבנים האחרות שהתחילו לקעקע במבצר השחיתות סופרים, אנשי אקדמיה, מחזאים, משוררים, אנשי קולנוע, ואולי גם כמה אנשי עסקים ופוליטיקאים. וכך מאבן לאבן ומשנה לשנה, יוכרע בסופו של דבר המבצר ותוכרע המערכה ואפשר יהיה סוף סוף להגשים את החלוציות של שנות האלפיים בהקמת רפובליקה חדשה, דמוקרטית, של העם, עם שוויון עדתי, חברתי ומיני, שוויון

הזדמנויות, חלוקה צודקת של המשאבים הלאומיים וצמצום הפערים המבעיתים, בין המשפחות השליטות לבעלי הכנסות המינימום.

יוליסס המודרני ואֵחיו עברו את האודיסיאה שלהם לפני הגיעם לטרויה, מהמעברה ושכונות הפועלים, מקצות ערב, מרוסיה ורומניה, הם הצליחו להגיע לעמדות כוח למרות כל הקשיים והמכשלות. המצור החל, מתי מספר צרים על העיר, אך באמצעות הפעילות החלוצית והאמיצה שלהם יצטרפו עוד ועוד בשנים הקרובות למאבק עד אשר יכריע הסוס הטרויאני של האתיקה, התרבות והרוח את המטריאליזם הציני, ההתנשאות והצביעות של הטרויאנים המודרניים.

טרויה הוכרעה בעשר שנים, אנו מקווים שתוך פרק זמן דומה נוכל לחיות במדינה בלי זיהום אתי וסביבתי, בלי שחיתות ובלי הונאות בורסאיות, נוכל לחזור לחיק המדינות המתוקנות, ליטול דוגמה מהסקנדינבים ולא מניגריה ולהחזיר את הבנות משיטת המשטר לסל הפֵרות.

צדק כלכלי מושג על ידי מיזוג יעדי הרווחיות והאתיקה

בעולם העסקים רווחת סברה מוטעית שחברה יכולה להיות רווחית או אתית אך אינה יכולה להיות רווחית ואתית בו זמנית. אם חברה נאלצת לוותר על אחד משני המרכיבים האלה היא מוותרת על פי רוב על האתיקה, כי חברה נפגעת בפרמטרים רבים אם היא אינה ממקסמת את הרווח אך היא כמעט ואינה משלמת מחיר אם היא אינה ממקסמת את התנהגותה האתית. נתייחס קודם כל לאכסיומת מילטון פרידמן הקובעת שמטרת החברה היא אך ורק למקסם את הרווח ולא צריכות להיות לה מטרות של אחריות חברתית. באיזה תחום בחיים אנו עושים את המירב בהתנהגות שלנו - כלום אנו שואפים להגיע לשיא באכילה, שתיית יין טוב, חופשות, או אפילו בתשואה להון? לכל מקסום יש מחיר: אכילת יתר פוגעת בבריאות, שתיית יתר משכרת, חופשות ארוכות מנוונות ואילו תשואה מקסימלית להון באה על חשבון סיכון יתר של ההון כולו. אריסטו קבע לפני יותר מאלפיים שנה שצריך למצוא בכל דבר את האיזון, המידתיות, את שביל הזהב בהתנהגות שלנו, ומה שהיה נכון אז, נכון גם בימינו. ניתן למצוא את האיזון הנכון בין החומרה של עולם העסקים: התפוקות, המכירות, הרווחיות ושווי החברה, לבין התוכנה של עולם העסקים: האתיקה, האיכות, היושרה והאנושיות. רק כך ניתן להגיע להרמוניה מושלמת שתבטיח את שגשוג החברה ומחזיקי העניין שלה לאורך זמן.

תריסר העיקרים שהם תנאי היסוד של חברה אתית ורווחית כאחד הם:

1. אתיקה, רווחיות ואינטרסים של מחזיקי העניין

אין כיום עוררין לקביעה שתנאי חיוני אך לא מספיק לקיומה של חברה לאורך זמן הוא רווחיות. חברה שאינה מרוויחה לא תוכל להתקיים ולכן צריך להשקיע כל מאמץ להשיג רווחיות על מנת שהחברה תשגשג. הרווחיות היא כמו החמצן באוויר שבלעדיו לא ניתן לחיות, אך אף אחד מאיתנו אינו קובע את מקום מגוריו רק באיזור שבו יש מקסימום חמצן. או בפרפרזה לדברי מולייר במחזהו "הקמצן": צריך להרוויח (לאכול) בשביל לחיות אך לא צריך לחיות בשביל להרוויח (לאכול). לאיכות החיים של כל אחד מאיתנו כמו לאיכות החיים של חברה יש מרכיבים נוספים ובראש וראשונה התחשבות באינטרסים של מחזיקי העניין בחברה והתנהגות הוגנת כלפיהם: העובדים, הלקוחות, הספקים, הנושים ועוד. החברה צריכה לפיכך לציית לכלל הזהב: "אל תעשה לאחר את מה שלא היית רוצה שיעשו לך".

2. איתנות ויושרה פיננסית

יצירתיות פיננסית עלולה למוטט חברות, כמו בעשרות השערוריות שהתחוללו בשנים האחרונות, שהידועה שבהן היא פרשת אנרון. גם בישראל ידענו הרבה שערוריות של יצירתיות פיננסית שהידועה שבהן היא פרשת הרצת המניות הבנקאיות בשנות השמונים. כדי שחברה תשרוד ותשגשג עליה להתנהג בצורה שקולה ומתונה מבחינה פיננסית, עם מינוף סביר, עם הלוואות מינימאליות, עם תזרים מזומנים חיובי, עם יושרה של מנהלי הכספים, גם אם זה יפגע בסיכויי הצמיחה. ערך עליון בפעילות החברה כמו בקיום המדינה והפרט הוא ערך הביטחון. בדיוק באותה מידה שמדינה מוציאה אחוזים גדולים מהתמ״ג שלה על ביטחון גם חברה אינה רשאית לסכן את בטחונה בתרגילים פיננסיים, תוך העתקת ההפסדים לחברות קשורות, לקיחת הלוואות על ידי שותפי קש, דחיית רישום ההוצאות לשנים הבאות והקדמת הדיווח על הרווחים גם אם החוזים ניתנים לביטול. לעיתים רואי החשבון משתפים פעולה עם החברה, רשויות החוק מעלימות עין והציבור מפרגן, אך חברה הנוקטת בשיטות אלה לא תתקיים לאורך זמן.

3. אכיפה באמצעות ניהול סמכותי ודמוקרטי

רבים יחשבו שניהול סמכותי ודמוקרטי הוא אוקסימורון, אך החברות הטובות והמצליחות ביותר מוכיחות את ההיפך. ניהול חייב להיות סמכותי בחברה כמו במדינה. לא ניתן לנהל חברה בצורה רופסת כאשר כל אחד עושה ככל העולה על רוחו, כאשר מוציאים נהלים אך הם לא מקוימים, נותנים הוראות אך לא מצייתים להן, והחברה כולה מנוהלת כמועדון חברים. לכן חברה חייבת להיות מונהגת בצורה סמכותית עם ציות לכל דרגי הניהול ואכיפה חסרת פשרות של מדיניות החברה ונהליה. יחד עם זאת, אכיפה צריכה להתבצע בדרכי נועם, לא ע״י ניהול דיקטטורי ותוך התחשבות בדעת המנהלים הזוטרים והעובדים. כל ספרי הניהול המודרניים מטיפים לניהול מעין זה אך ברבות מהחברות קיימים מודלים של ניהול דיקטטורי או אנרכיסטי ומעטות הן החברות המנוהלות בצורה סמכותית ודמוקרטית כאחד. לא ניתן לקיים חברה אתית אלא בשיטת ניהול זאת המאגדת את הטוב שבכל העולמות.

4. איכות ומצוינות

החברה בשנות האלפיים רואה את האיכות והמצוינות כאבני יסוד לפעילותה, אך ברבים מהמקרים זאת אינה אלא סיסמת שווא או תרופת אליל. איך מתגברים על הדילמה של שיפור האיכות במחיר של השגת רווח הנמוך מהרווח המקסימאלי? מה המחיר של האיכות ועד כמה צריך לשפר אותו גם כשהוא אינו דרוש? התקינה מבוצעת ע״י מכוני התקנים, הספציפיקציות של הלקוחות קובעים מה נחוץ ומי שמציית לתקנים ולמפרטי הלקוח לא אמור להיתקל בדילמות מיוחדות בנושאי איכות ומצוינות. לעומת זאת, חברות לא אתיות

המעוניינות למקסם רווחים בכל מחיר לא מצייתות לתקנים ומפרטים, מעגלות פינות תוך פגיעה באיכות המוצרים ולעיתים תוך סיכון חיי אדם. מקסום הרווח הוא תמיד על חשבון משהו אחר, על חשבון הלקוחות, העובדים, המדינה, האקולוגיה וכמובן האיכות. גם פה צריך למצוא את האיזון המתאים בין הרווחיות והאיכות, כשיש לשאוף למצוינות בכל תחומי העשייה.

5. אמיתות ושקיפות הדיווחים

חוק סרביינס-אוקסלי שחוקק בארה"ב אמור לשפר בהרבה את אמיתות הדיווחים ושקיפותם. אך לא בכל המדינות קיימים חוקים דומים וגם אם הם קיימים לא אוכפים אותם במקרים רבים. חברה או בנק לא יכולים לשרוד לאורך ימים אם הם אינם מדווחים דיווחי אמת ואם הם אינם שקופים. השערוריות של בנק ברינגס הבריטי והבנק למסחר בישראל ומקרים רבים אחרים מוכיחים שאלה עקרונות יסוד של חברה אתית ורווחית. זאת ועוד, אם חברה מסתירה את בעיותיה עמוק עמוק בתוך התשקיפים והדו"חות הפיננסיים ואינה משקפת אותן בצורה בולטת היא חוטאת בחוסר אמת וחוסר שקיפות כי היא צריכה להציף את הבעיות באופן שהקורא הממוצע יהיה מודע להן. על האחראים לדיווחים להיות אף הם עם יושרה, ושומה על כל חברה לתת לצד הדיווחים הפיננסיים גם דו"חות אתיים, קהילתיים ואקולוגיים. מי שאין לו מה להסתיר לא צריך לפחד לחיות בתוך מבנה של זכוכית. כל החברות המודרניות הבונות משרדים שקופים עם מעליות שקופות אינן צריכות להעכיר דווקא את הדיווחים שלהן ולנקוט בכפל לשון, גם אם הן מקבלות ייעוץ של מיטב עורכי הדין ורואי החשבון ואפילו אם הן לא עוברות בכך עבירות פליליות.

6. אגרסיביות ויצירתיות שיווקית

עולם העסקים הפך להיות הזירה המודרנית למלחמות האבירים ורבים מאנשי העסקים מוציאים את כל האגרסיות שלהם דווקא בעולם העסקים, כאשר במסגרת המשפחה, החברים והקהילה הם יכולים להיות אנשים מאוד נינוחים. טבע האדם מכיל אגרסיות ולא ניתן להתעלם מהן, אך ניתן בהחלט לצמצם את זירת הפעילות של האגרסיות העסקיות אך ורק לתחום האגרסיביות השיווקית. צריך לשמור על מתינות עם עובדי החברה, בפעילות הפיננסית ובוודאי עם הקהילה ורשויות המדינה ועל כך יפורט להלן. בשיווק ניתן לתת דרור לאגרסיביות וליצירתיות על מנת לכבוש נתח שוק גדול ולהשיג שיעור צמיחה גבוה תוך שמירה על הרווחיות. יחד עם זאת על החברה להתנהג בצורה אתית לציבור הלקוחות ולדייק בפרסומיה.

7. אנושיות הניהול

המשאב החשוב ביותר בחברה הוא העובדים והמנהלים שלה. חברה שיש לה את הטכנולוגיה המהפכנית ביותר, את המוצרים הטובים ביותר, את הידע הייחודי ביותר לא תוכל לשרוד אם אין לה מנהלים ועובדים טובים וישרים, חדורי מוטיבציה, הרואים בחברה בית, נאמנים לה ומשקיעים בה את מיטב כשרונם ומרצם. על מנת להשיג זאת על הניהול להיות אנושי, יש להימנע מאפליה על רקע של מין, דת, גזע או גיל, צריך להימנע מקיום פערים עצומים ברמות השכר, משימוש מוגזם בעובדי קבלן נטולי זכויות, תוך עושק העובדים. מתן משכורות מינימאליות על מזבח מקסום הרווחים, קיצוץ בזכויות הסוציאליות, דיכוי ועדי עובדים וזכויות עובדים, הנהגת שלטון טרור ואיום תכוף בפיטורים, פיטורי ייעול חדשים לבקרים תוך שמירה על משכורות העתק של המנהלים - הם סממנים מובהקים של חברה לא אתית שלא תוכל לשרוד לאורך זמן ולא תוכל להרוויח בטווח הארוך. תכונת יסוד של מנהלים, רופאים, מורים או כל מקצוע שעוסק באנשים היא אנושיות וכמו שרופא נטול רגישות הוא בהכרח רופא גרוע כך גם מנהל לא אנושי הוא כשלון.

8. אחריות חברתית

לאחרונה חל עירוב תחומים בין אתיקה עסקית (Business Ethics), אחריות חברתית (Social Responsibility) וקיימות (Sustainability). ההבחנה בין מונחים אלה מלובנת על ידי מיטב המומחים וכל אחד מהם רואה את המונח "שלו" כחזות הכל. אחריות חברתית במובנה הצר היא הדאגה לקהילה, לחברה, לאינטרסים של הגורמים החלשים בחברה. יכולה להתקיים סתירה בין אתיקה לאחריות חברתית, כאשר המאפיה יכולה לתרום לקהילה מיליונים, חברות טבק תורמות לפעילויות תרבות ואילו חברות שעושקות בעלי מניות מיעוט מקימות מתנ"סים בעיירות פיתוח. אחריות חברתית היא אם כן אחד העיקרים של החברה האתית אבל היא בוודאי אינה יכולה לבוא במקום האתיקה. עדיף שתהיה חברה שלא עושקת את מחזיקי העניין - את הלקוחות, הספקים, העובדים ובעלי מניות המיעוט - אך שלא תתרום לקהילה מאשר המקרה ההפוך. הקהילה תשגשג הרבה יותר במקרה שחברות אתיות מעין אלה יפעלו בה, כי הקהילה מורכבת מלקוחות, ספקים, בעלי קרנות פנסיה ועובדים, והיא יכולה לוותר על מתנ"סים או קתדרות באוניברסיטאות, גמילות חסדים או ספריות, הבטלים בשישים לעומת עלות העושק של חברי הקהילה. "הברונים השודדים" הקימו מונופולים שעשקו את הלקוחות, הספקים והעובדים, תוך השגת רווחיות של מיליארדים והחזר של מעשר (במקרה הטוב) מרווחי העושק באמצעות תרומות לקהילה. ישנם מדדים שמגדירים חברה אתית כחברה התורמת אחוז אחד מהרווח שלה לקהילה. אותנו מעניין הרבה יותר כיצד הושגו שאר 99% של הרווחיות.

9. אחריות אקולוגית

אחת הדרכים המקובלות למקסם את הרווח היא ע"י העברת ההוצאות לגורמים מחוץ לחברה (Externalities). אם חברה שופכת את הפסולת הרעילה שלה לנחל, לים או למעמקי האדמה, או מפזרת אותה באוויר, היא אינה נושאת בהוצאות ומרעילה את כל הסביבה. כיום קיימים חוקים רבים המגנים על איכות הסביבה אך לצערנו חוקים אלה אינם נאכפים בצורה יעילה. זאת ועוד, החוקים הקיימים אינם מספקים ויש צורך לחוקק חוקים חדשים שיאפשרו הגנה של ממש על האקולוגיה. למדינה, לקהילה, לאלכ"רים ולפרטים אין אפשרות במקרים רבים להתמודד ביעילות כנגד חברות ענק שהן גדולות ועשירות ממדינות, שיש להן מהלכים בממשל, שתורמות לפוליטיקאים מושחתים או לבניהם, והקיימות של כולנו נרמסת בפרהסיה. אך כמו ב"כולם היו בני" או ב"ז'אן דה פלורט", הפגיעה בסביבה, באדם או בקהילה פוגעת בסופו של דבר בפוגע או בבניו. מי שמזהם את הקישון - בניו המשרתים בקומנדו הימי יחלו בסרטן, ומי שפולט גזים רעילים פוגע באוויר שכולנו נושמים. בכפר הגלובלי שבו אנו חיים פגיעה באקולוגיה ובאתיקה על כל מאפייניה חוזרת בצורה עקיפה או ישירה למבצע שלה.

10. אינפרא - סטרוקטורה (תשתית) אתית

חברה או פרט אתיים אינם יכולים לשרוד בסביבה שאינה אתית. על כל האינפרא - סטרוקטורה (התשתית) להיות אתית על מנת שחברה אתית תוכל לשרוד בה. אם החברה (Society) אינה מוקיעה פושעים אתיים, אך לעומת זאת מוקיעה מתריעים, אם היא נושאת על נס את אלה שמסדרים את מחזיקי העניין שלהם, את פושטי הרגל שמבריחים את רכושם, את אלה שמערימים על מס הכנסה ולא משלמים מסים במסגרת "תכנוני מס עם מקלטי מס" ולעיתים אף עוברים על החוק ובוודאי על האתיקה, אם ניתן לקנות חנינות, לשחד שופטים, להטות מכרזים, לא יועילו שום קודים אתיים והחברה תקרוס בטווח הארוך. כך קורה למשטרים מושחתים וכך קורה לחברות וקהילות מושחתות. צריך להבריא קודם כל את התשתית של המדינה, הפוליטיקה, השלטון המקומי, רשויות החוק והמשטרה. צריך לטעת ערכים אתיים בחברה ובקהילה על מנת לאפשר לחברות להיות אתיות ורווחיות. בדיוק כפי שקיימת תשתית של תחבורה, ביוב ואנרגיה כך צריכה להיות תשתית של אתיקה וערכים על מנת שהחברה ומנהליה יישרדו.

11. אילי הון אתיים

בבואנו ללמוד מי היא חברה אתית, עלינו לבדוק בראש וראשונה מי הם העומדים בראשה ולקחת דוגמא מהם. וורן באפט הוא הדוגמה הבולטת ביותר של איל הון אתי, האדם הכמעט עשיר ביותר בעולם שעתיד להפוך

לאיל הון זוטר בעקבות החלטתו לתרום את מרבית הונו, בעודו בחיים, לקהילה. באפט מאמין כי עושר שהגיע מהקהילה חייב לחזור לקהילה, לא מעשר כפי שעשו זאת הברונים השודדים, לא מחצית האחוז מהרווח כפי שעושות זאת חברות ישראליות המוגדרות כאתיות, אלא כמעט כל ההון שאף הוא הושג בעיקרו בצורה אתית. סטף ורטהיימר הוא דוגמא לאיל הון ישראלי שעשה דרכו ביושר, תרם רבות לקהילה, ובסוף מכר את החברה העיקרית שלו לוורן באפט. מצא מין את מינו במובן הטוב של המילה. זהו שינוי מרענן באקלים של שחיתות, שוחד ועושק אתי שהולך וצובר תאוצה בישראל ובעולם. אנו זקוקים לדוגמאות של אילי הון אתיים ולהוקעה של אילי הון לא אתיים על מנת להבין שניתן לקיים חברות רווחיות ואתיות כאחד. עלינו להוקיע אילי הון שעשו את הונם ע״י שיחוד פוליטיקאים בשביל לקבל נכסי מדינה בנזיד עדשים, ע״י עושק בעלי מניות מיעוט, ריקון קרנות פנסיה והפלה במזיד של מחירי מניות על מנת להשתלט על חברות. עלינו להעלות על נס אילי הון שמנהלים ועובדים אתיים יתגאו לעבוד עבורם, עם מוניטין ללא רבב, עם לקוחות מרוצים, התורמים לקהילה ולא פוגעים במחזיקי העניין. אילי הון אלה יהפכו למודל החיקוי החדש של כולנו.

12. אסטרטגיה עיסקית ואתית הוליסטית

כל אחד מהעיקרים האלה הוא חשוב ורלוונטי, אך הערובה לקיום חברה אתית ורווחית היא בתזמון נכון של כל היסודות יחד. רק חברה המקיימת את כל העיקרים תשרוד או צריכה לשרוד לאורך זמן. ברור שקיימות כיום הרבה מאוד חברות שאינן מקיימות את מרבית העיקרים, למעט אולי עיקרון האגרסיביות השיווקית. למרות זאת, הן משגשגות בזמן הקצר ולעיתים אף בזמן הארוך. חברת אנרון הידועה לשימצה החזיקה מעמד שנים רבות. החברות שהוקמו ע״י הברונים השודדים מתקיימות עד היום. אבל בידינו הדבר אם הן יוכלו להתקיים לאורך זמן, כי אנחנו - העובדים, בעלי מניות המיעוט וקרנות הפנסיה, הספקים, הנושים, הלקוחות, הקהילה ואזרחי המדינה יכולים לגרום להן להפסיק להתקיים. תנועות צרכניות הוכיחו כיצד ניתן ע״י חרם צרכנים להשפיע על חברות שעשקו את לקוחותיהן. איגודי עובדים הצליחו לדאוג לאינטרסים של העובדים בחברות של אילי הון חסרי עכבות. הירוקים הוכיחו כיצד ניתן לכופף חברות ענק שפגעו בסביבה. ארגונים אקטיביסטים שינו החלטות של חברות מושחתות שהונו את בעלי מניות המיעוט. מדינות אתיות הצליחו לבער את השחיתות והשוחד בארצותיהן. קהילות עם יושרה מוקיעות מקרבן חברות לא אתיות. בידינו הכוח לא לקנות, לא לספק, לא להשקיע ולא לתת אישורים לחברות לא אתיות. אם נשכיל להשתמש בכוח שלנו, אם נשתמש באסטרטגיה הוליסטית נוכל להגיע למצב שבו מרבית החברות יהיו גם אתיות וגם רווחיות. המכונים הלאומיים והמכון הבין לאומי לאתיקה יעזרו לנו בבחירת החברות האתיות, הקרנות האתיות יוכלו לתת לנו אפיקי השקעה אתיים וניתן את אמוננו רק בחברות, אילי הון ומנהלים אתיים. אין זה חזון אחרית הימים, הוא יוכל להתקיים בטווח הנראה לעין לטובת החברה כולה וכל פרט בה שהוא חפץ חיים.

תריסר העיקרים שתוארו לעיל מתגבשים לכלל הגדרה של חברה אתית. חברה אתית, כפי שהמחבר והרבה אקטיביסטים אתיים מגדירים אותה, היא חברה המתייחסת בהגינות כלפי כל מחזיקי העניין שלה ושמיישמת את העיקרון "אל תעשה לאחר את מה שלא היית רוצה שיעשו לך". חברה אתית היא חברה המשלמת בזמן לספקיה ולעובדיה. קל לבדוק זאת בניתוח הזכאים של החברה ובהזמנת ספקים ועובדים להתלונן על הלנת שכרם או תקבוליהם. חברה אתית היא חברה המאפשרת לעובדיה אם הם חפצים בכך להתאגד, הנלחמת בתופעות של הטרדה מינית, אפליה על רקע גיל ואפליה גזעית, הנותנת שכר שווה לגברים ונשים, שאין בה נפוטיזם, שמספר עובדי הקבלן שלה הוא מינימלי. חברה אתית היא חברה שהפער בין בעלי השכר הגבוה ביותר לנמוך ביותר הוא בהתאם להגדרות של קרנות אתיות רבות: 1:30, כלומר ששכר, בונוסים והטבות המנכ"ל שלה אינו מגיע ליותר משני מיליון ₪ לשנה.

חברה אתית היא חברה שאינה מזהמת את הסביבה, מים, קרקע ואוויר, גם אם החוק אינו אוסר זאת במפורש או המדינה אינה אוכפת את החוקים. הקריטריונים של זיהום יכולים להיות בהתאם לסטנדרטים המקובלים של ארגונים ירוקים ומוסדות בין לאומיים. חברה אתית היא חברה שאינה מתכננת תשלום מס במטרה שהיא ובעלי השליטה שלה ישלמו מעט מסים ככל שהדבר ניתן. אין הכוונה כמובן למסלול פטור ממס של מרכז ההשקעות שהוא מסלול לגיטימי, אלא לתכנוני מס על גבול החוק המזרימים את רווחי החברה למקלטי מס בחו"ל ואת רווחי אילי ההון לנאמנויות. פה פועל עיקרון האוניברסאליות הקנטיאני, כי אם כולם לא ישלמו מסים המדינה תקרוס. דווקא החברות החזקות ואילי ההון חייבים לשלם מסים, אם כי ייתכן ובגלל הכוח הרב שלהם הם ישלמו בפועל שיעורי מס פחותים מהאזרח הקטן.

חברה אתית היא חברה המתייחסת בהגינות לציבור לקוחותיה. בנק הנותן ריבית לשכיר של כארבעה אחוזים על הפק"מ שלו וגובה ממנו למעלה מעשרה אחוזים (ולעיתים אף קרוב לעשרים אחוזים) על האשראי שלו אינו יכול להיות אתי בהגדרה, כי המרווחים שהוא לוקח הם בין 100% ל- 400%, ואין להם אח ורע בעולם. בנק המפטר קרוב לאלף עובדים משיקולי התייעלות כשהוא מרוויח סכומי עתק ונותן משכורות של מיליונים ואף עשרות מיליונים למנכ"ל שלו אינו יכול להיות אתי בהגדרה. פיטורי עובדים צריכים להיות הצעד האחרון שחברה או בנק עושים, אחרי שמיצו את כל שאר צעדי הייעול וקיצצו דרסטית בראש וראשונה בשכר המנכ"ל והעובדים הבכירים.

חברה אתית היא חברה שאינה עושקת את בעלי מניות המיעוט שלה, שמנהליה (או מפקדיה) אינם מנצלים את מידע הפנים שברשותם על מנת לרכוש מניות ולקבל אופציות בשפל ולמכור את מניותיהם רגע אחד לפני המפולת. די אם נזכיר את הדוגמאות הידועות לשמצה של אנרון ושל חברות ישראליות גדולות הנסחרות בוול סטריט שמנהליהן בחרו רטרואקטיבית את תאריך קבלת האופציות. חברה אתית היא חברה שמנהליה אינם נותנים שוחד ישיר או עקיף לפוליטיקאים, לבניהם, לנשותיהם או לבני משפחתם. גם כאן צריך לפעול עיקרון האוניברסאליות. אם איל הון משלם מיליונים עבור שיטוט באינטרנט לבן של פוליטיקאי בכיר צריך לשאול האם הוא היה משלם אותם הסכומים לאדם עם כישורים דומים שאביו הוא פועל ניקיון. או אם איל הון רוכש בית של פוליטיקאי בכיר במחיר שהוא פי שניים ממחיר השוק או מוכר לו בית במחיר שהוא נמוך במיליון דולר ממחיר השוק (ללא קשר עם חוות דעת של שמאים שיכולות לחרוג במאות אחוזים) זה אולי חוקי אבל בוודאי שלא אתי. קל וחומר שאסור לקרנות אתיות להשקיע בחברותיהם של אילי ההון הלא אתיים, גם אם הם תורמים לקהילה.

חברה אתית היא חברה שאינה מעסיקה מנכ״לים או סמנכ״לים של משרדי ממשלה, רשויות ממשלתיות או גופי ביקורת ממשלתיים חודשים ספורים אחרי שהמנכ״לים הפסיקו לבקר אותם. כך למשל לא ייתכן שפקידי רשויות המס יעברו לעבוד בחברות שאותן הם ביקרו, שקציני הרכשה של חילות צה״ל יעברו לעבוד בחברות שמהן הם רכשו, או שמנהלי בנק ישראל, רשות ניירות ערך או מבקר המדינה יעברו לעבוד בחברות או בבנקים אותם הם ביקרו. זה אולי חוקי אבל זה בוודאי לא אתי, בדיוק כפי שלא יעלה על הדעת שחברה תאפשר לאחד ממנהליה לעבור לעבוד אצל המתחרים ללא תקופת צינון של מספר שנים. איזו מוטיווציה תהיה לאיש מס הכנסה לגבות את מלוא המס מחברה שרומזת לו או נותנת לו להבין שהוא יוכל לעבוד אצלה כשיעזוב את המשרד או אם הוא יודע שהוא יוכל לייעץ לחברות איך לנצל פרצות בחוקי המס שהוא עצמו יזם את חקיקתם.

חברה אתית היא חברה שבה הדירקטורים החיצוניים הם גם עצמאיים, כפי שהם נקראים ברוב המדינות בעולם. חוק החברות החדש סייע בהקמת מקצוע חדש של דירקטורים סדרתיים המכהנים כדירקטורים חיצוניים במספר חברות ולעיתים בעשר או בעשרים חברות. אין כיום מגבלה לכהונה במספר רב של דירקטוריונים וברור שיש תמריץ ניכר לדירקטורים החיצוניים, שאינם מבטאים במקרים רבים דעות עצמאיות, ליישר קו עם בעלי השליטה על מנת שהם לא יקבלו מוניטין של עושי צרות או מתריעים רחמנא ליצלן. חברה אתית היא חברה שבעלי השליטה שלה לא פשטו רגל מעולם, שתמיד שילמה בזמן לנושיה ולא הגיעה להסדרים עם הבנק על פריסת חובותיה. זה אולי חוקי להיכנס לקשיים ולפשוט רגל אך זה בוודאי לא אתי, כאשר הבנקים, הספקים, העובדים, הלקוחות והמדינה מפסידים מיליונים בעוד בעלי השליטה דואגים

לצאת בזמן ולהשקיע את הכסף שגזלו ממחזיקי העניין בחברות חדשות. כאן הדוגמא המובהקת ביותר היא פרשת הרצת המניות הבנקאיות שהבנקאים האחראים לה לא ישבו במאסר אפילו יום אחד ופקידי הציבור שביקרו אותם וגרמו להפסדים של מיליארדים לא נתנו את הדין.

אחת הדרכים המרכזיות להכריח חברות ישראליות להיות אתיות היא ע״י החלטה של בעלי המניות להשקיע רק בחברות אתיות ובקרנות אתיות ולגבות את הפעילות של המכון הלאומי לאתיקה. על החברות הישראליות להיות אתיות, לא רק בגלל ההיבט המוסרי, אלא גם כי יש בכך הצדקה כלכלית, יש למניותיהן ביקוש, קיימת האווירה המתאימה לפעילותן, וישנם גופים רבים שיהיו מעוניינים להשקיע בהן - קרנות פנסיה ועובדי מוסדות ציבור. בראש הקרנות האתיות צריכים להיות אנשי עסקים עם עבר אתי ללא רבב, שישכילו בסינון בין המוץ לבר, שיפעילו את העקרונות הנכונים ושיזהו את החברות עם פוטנציאל הרווחיות הגדול ביותר שהן גם אתיות. הקרן לא תשקיע בחברות עם הקוד האתי המוצלח ביותר, כי לאנרון כבר היה קוד כזה, אלא בחברות העוסקות בהטמעה אתית מבעלי השליטה ועד לאחרון העובדים גם אם אין להן קוד אתי. הקרן תשקיע בחברות העושות סינון אתי למשקיעים, ללקוחות, לספקים, לעובדים ולשאר מחזיקי העניין. חיוני שחברות ינהיגו מבדקי יושרה למנהלים ולעובדים בגופי הכספים, המכירות וההרכשה. חברות צריכות לעשות תכנון אסטרטגי אתי, לפרסם דו״חות אתיים ואקולוגיים כפי שמקובל כיום בהרבה מדינות, צריכות להיות שקופות ולעודד מתריעים שיחשפו שחיתויות וליקויים.

ההתפתחות של האתיקה בעסקים מתחילת שנות התשעים של המאה העשרים התבצעה במקביל להתפתחויות העולמיות בפוליטיקה, בחברה ובכלכלה. זהו איננו צירוף מקרים שבעשור בו קרס מסך הברזל, מרבית הקונפליקטים העולמיים נפתרו, והעולם המערבי הגיע להישגים כלכליים ללא תקדים, החלה האתיקה בעסקים להפוך לנורמה מקובלת במרבית העולם המפותח ובעיקר בארה״ב.

התודעה של איכות, אקולוגיה ושירות הפכה לאחת מאבני היסוד של הכלכלה המודרנית. הטרדת עובדים על בסיס מיני וגזעי היא כיום עבירה פלילית, חברות תורמות יותר ויותר לקהילה, ואתיקה בעסקים חדלה להיות נחלתם של אקדמאים תלושים מהמציאות. איך ניתן לבצע את השינוי בעמדות ביחס לאתיקה? צריך להתחיל בראשות החברות, במנכ״לים, מכיוון שהם אלה אשר קובעים בסופו של דבר את האקלים האתי של החברות. לרוע המזל, החברות הלא אתיות הן המבצר האחרון של המשטרים הדיקטטוריים. מרבית מדינות העולם, במיוחד לאחר התמוטטות המשטר בברית המועצות, מנוהלות על ידי משטרים דמוקרטיים. לכל מדינות

המערב יש חוקים על שוויון זכויות ללא הבדלי דת, גזע ומין. רק תחום אחד של הפעילות האנושית נשאר דיקטטוריאלי - החברות הלא אתיות, בהן המנכ"לים ובעלי השליטה מחזיקים בשלטון האבסולוטי ושולטים בחברות שלטון ללא מיצרים. עלינו לקחת דוגמא איפוא מהחברות האתיות בהן קיים שלטון דמוקרטי וסמכותי.

בשנים האחרונות חלה מהפכה בפרסום מידע באינטרנט. לרוב החברות הנסחרות בבורסה בארה"ב יש אתר באינטרנט בו מוצגים פרטים על החברה ובו משתתפים בהתכתבות ערה וחופשית בעלי מניות שהם על פי רוב משקיעים קטנים. באתר זה ניתן להפיץ אינפורמציה ודיסאינפורמציה כמו באגורה (כיכר השוק) באתונה. זו הדמוקרטיה בהתגלמותה, בה כל האזרחים יכולים להביע את דעתם. מידע על עושק צפוי של בעלי מניות יכול להתקבל מוקדם מספיק על מנת לאפשר לבעלי מניות המיעוט למכור את מניותיהם בעוד מועד. באתרים מתפרסם מידע על לקויי בטיחות, על עושק לקוחות, על קיפוח עובדים, על פגיעה בקהילה ובסביבה, על הונאת המדינה.

השקיפות המלאה של החברות, באמצעות האינטרנט והדו"חות האתיים, עשויה לשמור על האתיקה, אפילו אם היא מושגת על ידי מתריעים, עובדים ודירקטורים מצפוניים, רואי חשבון חיצוניים ומבקרי פנים. השקיפות מאלצת כל עובד לאמץ התנהגות אתית, מכיוון שמעשי העובד עלולים להתפרסם באינטרנט ובעיתונות או להיות נושא לחקירה של ארגונים אקטיביסטיים, כך שמשפחתו, חבריו והקהילה שלו ילמדו על התנהגותו ותוצאותיה. בשנים האחרונות אנו עדים בארה"ב ובצרפת, אך מעט מאוד בישראל, להתעוררות באקטיביזם של בעלי המניות וארגונים הנלחמים בשחיתות, ובהרבה מקרים הם הצליחו לשנות החלטות של חברות ענק, בעיקר בארה"ב, ולהעביר חוקים נגד שחיתות. אחד הארגונים האקטיביסטיים העיקריים הפועלים נגד שחיתות הוא Transparency International, אשר מפרסם דו"ח שנתי על מדד השחיתות במדינות העולם. המדינות האתיות ביותר הן המדינות הסקנדינביות, ניו זילנד, קנדה וסינגפור. אחריהן באות הולנד, בריטניה הגדולה, אוסטרליה, ארה"ב, גרמניה וצרפת. ישראל הדרדרה בשנים האחרונות בכעשרים מקומות ומתקרבת בצעדי ענק למיקום של המדינות המושחתות ביותר.

המאבק האתי של מחזיקי העניין המנוהל על ידי ארגונים אקטיביסטים צריך להתבצע בצורה נחרצת מבלי לחרוג מתחומי האתיקה, בין השאר כי בעלי השליטה יהיו תמיד חזקים יותר בשימוש בשיטות לא אתיות, ומחזיקי העניין יאבדו את הלגיטימציה של מאבקם. אך אין זה מספיק שהמערכה של מחזיקי העניין תתבצע בצורה נחרצת, אתית ואמיצה. היא צריכה להיות מנוהלת גם בצורה חכמה ואפילו ערמומית. יוליסס לא

הצליח להכריע את הטרויאנים עד אשר השתמש בסוס הטרויאני כדורון יווני לאויב שלא השכיל להישמר מפניו. במקרה שלנו הסוס הטרויאני באודיסיאה הארוכה של מחזיקי העניין הוא בעיקר האינטרנט והשקיפות. כלים אלה נראים לכאורה מאוד תמימים אך יש להם כוח אדיר שיסייע לצד החלש יותר במאבקו. הניצחון במהפכה של מחזיקי העניין יהיה הניצחון של כולנו, מכיוון שבימינו כל אחד מאיתנו הוא מחזיק עניין בחברה, באופן ישיר או עקיף, כמשקיע או כבעל קרן פנסיה, כלקוח, ספק, קבלן משנה, עובד, חבר בקהילה או אזרח במדינה שבה פועלת החברה. לכן שומה עלינו לשים את כל יהבנו בניצחון במהפכה אתית זאת כי הכוח מצוי בידי הגורמים המקופחים שהם הרוב ויקל עליהם לגבור על בעלי השליטה אם יתאגדו ויפעלו בצורה נחרצת ואתית לקיום האינטרסים שלהם, האתיקה, האחריות החברתית והאקולוגיה.

12 הפרמטרים להתנהגות אתית של בנקים

(מתוך מסמך שהוגש להנהלת אחד הבנקים הגדולים בישראל,

לפי בקשת הנהלת הבנק, אך לא היה לנושא המשך)

יש לראות בפרמטרים להלן קריטריונים אינדיקטיביים ולא ממצים, אך הנותנים מושג חלקי להתנהגות אתית של בנקים כלפי מחזיקי העניין (stakeholders). ברור שהבנק, החברה או המנהל אינם יכולים לעמוד בכל הקריטריונים האתיים דלהלן. לא קיים ארגון שהוא כולו אתי כמו שלא קיים מנהל שמעולם לא עשה מעשים לא אתיים. אולם עמידה בחלק ניכר מפרמטרים אלה וחשוב יותר מיצוב אתי בולט יותר של הבנק לעומת הבנקים האחרים בישראל עשויים להפוך את הבנק לבנק הכי אתי במדינה ולהקנות לו יתרונות עסקיים, מוסריים ותדמיתיים כבדי משקל שיצדיקו את ההשקעה בזמן ניהולי ובמשאבים ויחזירו אותה עשרות מונים.

1. <u>התנהגות הוגנת כלפי לקוחות הבנקים</u>. התנהגות אתית כלפי הלקוחות משמעותה למשל היא אי קיום קרטל בין הבנקים לגבי גובה העמלות, גביית עמלות סבירות מהלקוחות בהשוואה לעלויות הבנק עבור ביצוע הפעולות השונות, לעמלות שגובים בנקים אחרים בארץ ובחו״ל על אותן הפעולות, וכן בהשוואה לרווחי הבנק הכוללים. מבחינה ציבורית ואתית, רצוי שעיקר רווחי הבנק יבואו מהלקוחות העסקיים של הבנק ולא ממשקי הבית הקטנים. במדינה שפערי ההכנסות שלה הם כמעט הגבוהים ביותר בעולם המערבי, כאשר רק לפני שנים לא רבות היינו מדינה מאוד שוויונית, רצוי שהעשירים והחזקים ישלמו יותר ומעמד הביניים והעניים ישלמו פחות. על הבנקים לשכנע את הציבור שיד הבנק לא במעל במחיקת המעמד הבינוני, בהגדלת הפערים ובעושק החלשים. המדיניות התאצ׳ריסטית, שיש לה חסידים רבים בממשלות ישראל השונות, גורסת לפי משנתו של מילטון פרידמן שלחברות יש רק מטרה אחת - למקסם את הרווח, מבלי להביא בחשבון שיקולים אתיים. לעומת זאת אתיקנים אקטיביסטים גורסים שהאתיקה לא נופלת בחשיבותה מהרווחיות ויש למצוא את שביל הזהב בין שני היעדים. חברות אתיות מתנהגות בצורה הוגנת כלפי כל מחזיקי העניין שלהן: לקוחות, ספקים, עובדים, קהילה, ממשל, אקולוגיה, נושים ובעלי מניות המיעוט. הן מוציאות דו״חות אתיים תקופתיים בצד הדו״חות העסקיים, ואילו קרנות אתיות משקיעות אך ורק בחברות אתיות בהתאם לקריטריונים שונים שיפורטו להלן.

2. <u>התנהגות הוגנת כלפי שאר מחזיקי העניין של הבנק</u>. האתיקה מחייבת התנהגות הוגנת כלפי כל מחזיקי העניין. בשנים האחרונות אנו עדים לתופעה לא אתית בעליל של פיגורים בתשלומים לספקים מעבר לתנאי התשלום החוזיים. כבר בתורה הצטוו המעסיקים לא להלין את שכר עובדיהם עד הבוקר ואילו בישראל של ימינו עיריות וחברות מלינות את שכר עובדיהן לעיתים שנה ויותר. זה לא חל כמובן על הבנקים המשלמים שכר בזמן, אולם תשלומים לספקים עלולים לעיתים להתעכב. התנהגות הוגנת צריכה להיות גם כלפי בעלי המניות ובמיוחד בעלי מניות המיעוט הסובלים לעיתים קרובות מעושק מצד חברות לא אתיות. חובה זאת חלה גם על הדירקטורים של הבנק ובעיקר על הדירקטורים החיצוניים. התייחסות הוגנת צריכה להיות גם כלפי זרועות הממשל השונות. ישנן חברות לא מעטות העושות תכנון מס כה מתוחכם שהן כמעט ולא משלמות מיסים. תכנון זה הוא אולי לגיטימי וחוקי (אם כי לעיתים קרובות הוא גם לא חוקי) אבל במקרים הקיצוניים ביותר שלו הוא לא אתי. יש אולי הצדקה להתווכח עם פקידי המס ולהוריד אחוזים כאלה או אחרים מהשומה אבל אם חברה/בנק או מנהל חברה/בנק לא משלמים כלל מס בגלל תכנון מס זה הוא מעשה לא אתי בעליל, כי הוא גורם לכך שעיקר נטל המס ייפול על כתפי השכירים או החברות החלשות יותר. זו אולי הדוגמה המוחשית ביותר להבדל בין חוק לאתיקה כי כל אזרח, חברה וארגון חייבים לשאת בנטל המס המאפשר למדינה לקיים את הביטחון, החינוך, הבריאות ושאר השירותים לכלל האוכלוסייה.

3. <u>קיום חומה סינית בין הפעילויות השונות של הבנקים</u>. בימים אלה כשהוויכוח על הפרדת קרנות הנאמנות מהבנקים בעיצומו, כדאי לדון בסוגיה האם הבנקים אכן מצליחים לשמור על חומה סינית בין קרנות הנאמנות לבין הפעילויות האחרות של הבנקים. אירועים רבים ממחישים בצורה ממצה דילמה אתית זאת בדוגמאות שבנקאים רבים נתקלו לא פעם בשכמותן.

הערת המחבר: מסמך זה הוגש להנהלת הבנק כשהבנקים עוד שלטו בקרנות הנאמנות, אך נושא החומה הסינית תקף גם לגבי פעילויות אחרות של הבנקים ושל הגופים השולטים כיום על קרנות הנאמנות.

4. <u>מתן יחס ערכי דומה ללקוחות הקטנים והגדולים של הבנק</u>. העיתונים מלאים בסיפורים על דיירים מסכנים שנזרקו מבתיהם כאשר לא יכלו לעמוד בתשלומי המשכנתא לאחר שפוטרו ממקום עבודתם בגין המיתון. הבנקים מצטיירים כגופים קפיטליסטיים אטומים לסבלו של הפרט, כאשר מאידך אנו שומעים על אילי הון הזוכים ליחס מועדף כאשר הם לא מצליחים לפרוע חובות במאות מיליוני שקלים והבנקים לא ממהרים למנות לעסקיהם כונס נכסים. שיקולים אתיים אינם באים במקום שיקולים עסקיים. כל גורם אתי יסכים שלא ניתן לתת את אותו אחוז ריבית על יתרות זכות של אלפיים ₪ כמו על יתרות זכות של מיליונים. אולם האתיקה והציבור מצפים מבנקים שלא יהיה להם יחס של איפה ואיפה בין הלקוח הקטן שלא עומד

בהתחייבויותיו לבין איל ההון. הדבר גורם לשמועות על שוחד ישיר או עקיף למנהלי הבנקים בעבור מתן יחס סלחני לאיל ההון המצוי בקשיים ובוודאי שאינו תורם לתדמית האתית של הבנק. הצדק צריך להיעשות ולהיראות וצריך להיות אותו דין כלפי החלש והחזק.

5. <u>הקמת קרנות אתיות ע"י הבנקים</u>. ההוכחה החותכת ביותר להתנהגות אתית של הבנקים עשויה להיות בהחלטה להקים קרנות אתיות, לראשונה בישראל. הקרנות האתיות מהוות כיום כ- 13% מכלל ההשקעות בניהול מקצועי בארה"ב, מסתכמות בכ- 2.2 טריליון דולר ונותנות בממוצע תשואה דומה לתשואה של ה- S&P. השקעה אתית, או השקעה עם סינון חברתי, היא הפקדת כסף בקרנות נאמנות, מניות, אגרות חוב, ניירות ערך, או בהשקעות אחרות, שהן מסוננות במטרה לשקף ערכים אתיים, סביבתיים, חברתיים, פוליטיים או מוסריים. השקעה עם מודעות חברתית היא דרך לבניית תיק השקעות העולה בקנה אחד עם המצפון שלך ומשקף את האמונות שלך ואת המאוויים שלך לשינוי. שוק הקרנות האתיות הוא שוק עם אחוז צמיחה מאוד גבוה בארה"ב ובשנים האחרונות גם באירופה, בה הגיע היקפן למאות מיליארדי יורו. רק בישראל אין קרנות אתיות וכל המאמצים להקים קרן אתית העלו חרס.

6. <u>תרומות לקהילה</u>. אחד הקריטריונים להיות חברה אתית הוא בתרומות בהיקף גדול לקהילה. ראוי לציין שזה תנאי חשוב אך בהחלט לא מספיק. הארגונים הכי פחות אתיים הם נדבנים גדולים לקהילה, כמו המאפיה האיטלקית התורמת לכנסיה הקתולית, חברות הטבק התורמות לארגוני תרבות ובריאות, כשהן מרעילות מיליוני אנשים בשנה, וחברות היי טק הנידונות על ניצול לרעה של המונופול שלהן, הן התורמות הגדולות ביותר בכל הזמנים. חברת מעלה ערכה בשנת 2003 דירוג של החברות לפי היקף תרומותיהן. 34 החברות הציבוריות הנסחרות בבורסה בתל אביב והמרוויחות התורמות ביותר תרמו בשנת 2003 - 0.415% מהרווח לפני מס שלהן בממוצע בהשוואה ל- 1% בממוצע לכל החברות בארה"ב ול- 7.5% של חברת הגלידות האמריקאיות בן וג'ריס. יש לנו אם כן עוד הרבה מה ללמוד מארה"ב. החברה התורמת ביותר היא החברה הכלכלית לירושלים עם תרומה של 1.8M ₪, המהווה 3.4% מהרווח לפני מס של החברה. אחריה מבני תעשייה - 2.8%, איתורן - 1.3%, מי עדן - 1.1%, אלוני חץ נכסים והשקעות - 1%, סנו - 1%, קבוצת אגיס, אוסם, מפעלי נייר אמריקאיים ישראלים ואלביט מערכות עם 0.8% כל אחת, אי די בי אחזקות - 0.7%, תעשיות מלח - 0.7%, פרטנר - 0.6%, דלתא גליל תעשיות, גזית גלוב, מבטח שמיר אחזקות והחברה לישראל עם 0.5% כל אחת, בנק אינווסטק, בנק דיסקונט, כימיקלים לישראל, בנק דיסקונט למשכנתאות, טבע ובנק הפועלים עם 0.4% כל אחת, טפחות, בנק לאומי ומכתשים-אגן תעשיות עם 0.3% כל אחת.

7. גובה המשכורות, הבונוסים וההטבות של העובדים הבכירים. החברות הגדולות בישראל ובמיוחד הבנקים הגדולים זוכים לקיתונות של רותחין על משכורות העתק שהן משלמות למנהלים הבכירים שלהם. לא ניכנס כאן לויכוח אם המשכורות מוצדקות או לא. מנהלי הבנקים יאמרו בוודאי שהן מוצדקות וימצאו סימוכין כאלה ואחרים בבנקים באירופה ובארה"ב. אנו נתייחס להיבט הציבורי והאתי של הנושא. קרנות אתיות למשל לא משקיעות בחברות שפערי השכר בין העובד הבכיר ביותר לזוטר ביותר הוא יותר מאחד לחמישים או אחד לשלושים. כך למשל לא תשקיע קרן אתית בחברה או בבנק שחבילת השכר של המנכ"ל תהיה גדולה יותר מ- 1.2 עד 2 מיליון ₪ לשנה. זאת ועוד, אם בנק מפטר שמונה מאות עובדים כצעד להתייעלות כשהרווחיות שלו היא גבוהה גם כך ובמקביל לא ממצה את הדין כלפי איל הון שהונה את הבנק במצגי שווא וגרם לו למחיקת חובות של מאות מיליוני ₪ ובנוסף לכל - לא מוריד כלל את שכר הבכירים, ייחשב הדבר להתנהגות לא אתית בעליל ויזכה להדים מאוד שליליים בציבור. יש לכן צורך לקחת בחשבון פרמטרים אתיים בנוסף לתשואה להון ולרווחיות בתיגמול הדרגים הניהוליים של הבנק כי הם תורמים במידה רבה לחוסנו של הבנק לטווח הארוך, לתדמית הציבורית שלו ולמסר החברתי, המוסרי והלאומי שהוא מביא עימו מאז שנוסד לפני יותר ממאה שנה.

8. סינון אתי של לקוחות ועובדים. כולם מכירים את הדוגמאות המפורסמות של אתי אלון בבנק למסחר ושל ניק ליסון בברינגס בנק. אך ישנן עשרות דוגמאות בישראל על התנהגות לא אתית של מנהלים ועובדי בנק, הרצת מניות, מעילה באמון הלקוחות ונטילת שוחד. כמו כן הוזכרו מקרים שלקוחות הבנקים הונו את הבנק במצגי שווא וסיבכו אותו בהיקפים של מאות מיליונים. מתעורר לפיכך צורך דחוף לבצע סינון אתי של לקוחות ושל עובדים. הסינון הקיים מבוסס בדרך כלל על קריטריונים שהם לאו דווקא אתיים. לגבי לקוחות בודקים את מצבם הפיננסי, את יחסי הנזילות, אך לא בודקים לעיתים את אופים האתי של בעלי החברה, עמידתם בהתחייבויות, התנהגותם כלפי מחזיקי עניין, האם מכרו מניות לפני המפולת תוך הונאת בעלי מניות המיעוט, האם פשטו רגל בעבר, האם סיבכו בנקים ולא החזירו חובות. הרקורד החוקי שלהם יכול להיות ללא רבב, פשיטות הרגל היו בהתאם לחוק, התביעות הייצוגיות לא הוכרו ע"י בתי המשפט, אך סביר להניח שחברות אלה יעשקו בטווח הארוך תמיד את כל מחזיקי העניין שלהן: בעלי המניות, העובדים, הלקוחות, הספקים ואת הבנקים.

9. ייעוץ מקצועי אובייקטיבי. הבנקים זוכים לביקורת מאוד שלילית על חוסר האובייקטיביות שלהם כביכול בייעוץ המקצועי שהם נותנים ללקוחות. מאשימים את הבנקים שהם מייעצים לקנות רק את הקרנות שלהם, מעמידים הלוואות יקרות לקניית ניירות ערך ונותנים "טיפים" להשקעות בשוק ההון. אחד מעקרונות היסוד

של היהדות הוא "אל תשים מכשול בפני עיוור". אם בנק מעודד לקוחות לקחת משיכות יתר גם אם הוא יודע שהלקוח לא יוכל לפרוע אותן והחוב ילך ויתפח, אם בנק מעודד חברה קטנה לקנות ציוד בהיקפים גדולים גם אם הוא יודע שהחברה לא תוכל לעמוד בתנאי ההחזר של ההלוואה, אם בנק דורש לשעבד תוכנית חיסכון עם תשואה הנמוכה בהרבה מהריבית של ההלוואה, הרי שהבנק מתנהג בצורה לא אתית ויביא בסופו של דבר להתמוטטות החברה, לפשיטת הרגל של הלקוח או לגביית ריבית מופרזת על הלוואה ללא סיכון. כל מי שעסק בתוכניות הבראה פיננסיות יודע שבמקרים רבים בנקים התנהגו בצורה לא אתית, אם כי בלא מעט מקרים אחרים בנקים יצאו מגידרם על מנת לסייע ללקוח שהיה בקשיים והלקוח מוקיר תודה לבנק ונשאר נאמן לו גם כשמצבו העסקי משתפר. הבנק צריך לראות את טובת הלקוח לנגד עיניו כשהוא נותן לו ייעוץ מקצועי, גם אם טובתו של הלקוח דורשת מהבנק להקריב חלק מהתשואה שלו. הלקוחות מוקירים זאת ולעומת זאת לא סולחים למי שעשק אותם.

10. <u>שיקולים עסקיים המצדיקים התנהגות דיפרנציאלית ללקוחות</u>. לקוחות רבים באים בטענות לבנקים כאשר הם מגלים שהם מקבלים על פיקדונותיהם תשואה הנמוכה מהתשואה של לקוחות עיקריים. כך למשל לקוח שיש לו פיקדון של מאה אלף ₪ רוצה לקבל תשואה דומה ללקוח שיש לו פיקדון של מיליון ₪. לבנק זכות מלאה להתייחס בצורה דיפרנציאלית, על פי גובה הפיקדון של הלקוח, אך אסור לו להפלות בין לקוחות עם פיקדונות בסכומים זהים על בסיס של נפוטיזם, העדפות אישיות, אפליה על רקע דתי, עדתי או גזעי, וכדומה. מבחינה אתית כל לקוח צריך לקבל יחס זהה אם הוא משקיע סכום זהה. באותה מידה אין להפלות בין עובדים על בסיס מיני (אותו שכר לגברים ונשים על אותה עבודה) ודתי (ערבים ויהודים). יש לשלם לכל הספקים וקבלני המשנה בזמן בלי לפגר ולו ביום אחד בתנאי התשלום המסוכמים, אסורות הטרדות מיניות, אפליה גזעית ושוחד ישיר או עקיף. רוב המקרים האלה אסורים גם לפי החוק אך מאד קשים ליישום, כך שהבנק צריך להקפיד שהעובדים יהיו מודעים לחוסר האתיקה בהתנהגות מעין זאת ללקוחות, לעובדים או לספקים.

11. <u>שקיפות מלאה</u>. על הבנקים להתנהג בשקיפות מלאה כלפי כל מחזיקי העניין שלו. הדיווחים לרשויות, לבעלי המניות וללקוחות צריכים להיות דיווחי אמת, לא מעורפלים, התשקיפים צריכים לגלות את כל הידוע במידה שווה לכולם, יש לחלק אותו מידע לכולם בצורה שווה, אין לנצל מידע פנים בצורה כלשהי. מדינת ישראל עוד לא הפיקה את הלקחים מפרשת הרצת המניות הבנקאיות, מהתמוטטות בנק צפון אמריקה והבנק למסחר. מנהלי הבנקים כמעט ולא נתנו את הדין, אף מנהל בנק שנמצא אשם בהרצת המניות הבנקאיות, שעלתה למשק מיליארדים של דולרים, לא ישב בבית הסוהר אפילו יום אחד, למרות שבארצות הברית חוקקו

חוקים דרקוניים בעקבות התמוטטות אנרון (חוק סרביינס-אוקסלי). עם התגברות הדרישה לשקיפות מלאה ולהטמעה אתית, גובר הסיכון שלוקחים על עצמם מנהלי הבנקים על חוסר שקיפות והתנהגות לא אתית, גם אם הם אחראים רק בצורה עקיפה על העבירות האתיות או העבירות על החוק, כתוצאה ממעילה של אחד העובדים שלהם. למנהלי הבנקים בכל הדרגים יש אחריות אבסולוטית על הנעשה בבנק ולא ירחק היום בו יישלחו מנהלי בנקים למאסר ויוטלו על המנהלים קנסות כבדים על עבירות שהם ביצעו אך גם על עבירות שביצעו הכפיפים שלהם. לפיכך הצורך בהטמעה אתית בכל דרגי הבנק הוא צורך דחוף ומיידי, מעבר להצדקה המוסרית שלו.

12. <u>הייעוד ההיסטורי, הציבורי והאתי של הבנק</u>. ברישא של ניתוח הפרמטרים האתיים נטען כי אין לבנקים ייעוד בלעדי של השגת רווח מקסימלי או שווי מירבי. קיימים יעדים שאינם נופלים בחשיבותם, כמו התנהגות הוגנת ואתית כלפי כל מחזיקי העניין של הבנק. מטרות הבנקים הן גם חברתיות, ציבוריות ולאומיות. לבנק יש גם שליחות חברתית, יש לו מקום מרכזי בקהילה, מעבר לתרומות כאלה או אחרות. הבנק משלם מיסים, נותן תעסוקה לאלפי עובדים, מתפרס על פני סניפים רבים בכל חלקי הארץ וגם בלא מעט ארצות בעולם. עליו להתנהג בצורה הוגנת ואתית לכל מחזיקי העניין - ללקוחות, לספקים, למדינה, לקהילה, לבעלי מניות השליטה והמיעוט, לעובדים ולמנהלים, לאקולוגיה ולכל נותני השירותים לבנק. אך מעבר לכך מטרת הבנק להיות כתובת שניתן לסמוך עליה ללקוחות פרטיים הרוצים להפקיד בו את חסכונות חייהם ולשמור עליהם מכל משמר, לעסקים ופרטים שזקוקים להלוואה להקמה או הרחבה של העסק שלהם, תוך מתן ייעוץ הוגן שלא ישים להם מכשול אלא יסייע להם בטוב וברע, למתן משכנתאות למגורים לזוגות צעירים, לאנשים קשי יום המשקיעים את כל משאביהם בדירה קטנה של שניים או שלושה חדרים ומצפים מהבנק שלא יזרוק אותם לרחוב אם הם מפוטרים ממקום העבודה, להשגת תשואה סבירה לבעלי מניות השליטה ומניות המיעוט מבלי לעשוק את האחרונים. לסיכום: מה בסופו של דבר הייעוד של הבנק? לתת שירות טוב ללקוחות במחירים הזולים ביותר, לעזור לעסקים להתפתח בעלויות מימון סבירות, לאפשר לכל שכבות הציבור לרכוש בתים בריבית נמוכה על המשכנתא, להבטיח את העתיד של המשפחות, את החסכונות שלהם ואת חינוך הדורות הבאים. לבנק יש אם כן שליחות חברתית, אחריות חברתית, חובות אזרחיות, שהן מעבר לשיקולים הכספיים הצרים של רווחים ובעלי מניות. את הצדדים האלה יש להדגיש בקוד האתי של הבנק ובהטמעתו כי יש להם משמעות חברתית אך גם כלכלית. קיום השליחות החברתית הוא אם כן הייעוד ההיסטורי של הבנק והוא הערובה הטובה ביותר לקשרים ארוכי הטווח בין מחזיקי העניין לבין הבנק, שיש לה השלכות כלכליות של נאמנות ורווחיות, אך גם השלכות מוסריות, אתיות ולאומיות.

המכון הלאומי לאתיקה

המכון הלאומי לאתיקה (The Institute of Ethics) הוא גוף חדש שהמחבר מציע להקים בכל מדינה על מנת לשמור על האינטרסים של מחזיקי העניין.

התכונות המצופות מהמכון לאתיקה הן שהוא יהיה מכון עם סמכויות, מודל ריאליסטי, שיוקם על בסיס ידיעה יסודית של מצב האתיקה, הבנה בעולם העסקים, שיפעל ביעילות מירבית, עם משימות קונקרטיות, עם מנהלים מנוסים, עובדים מיומנים, מקורות מימון מובטחים, והחשוב ביותר - שיפעל בעצמאות עם מוניטין ללא רבב. אחד ממקורות המימון האפשריים של המכון לאתיקה יכול להיות מעמלה הנגבית מכל עיסקה המבוצעת בבורסה. מקור מימון אחר או נוסף יכול להיות מחיוב הציבור שייהנה מהמידע ומהשירותים שיספק המכון על הרקורד של חברות ואישים לא אתיים, של פשיטות רגל, של בדיקת עושק אתי וכדומה. מקור מימון אחר או נוסף יכול להיות מקרנות אתיות שיסתמכו על המחקרים של המכון בהחלטותיהן אם להשקיע או לא בחברות.

מנהלי המכון יהיו אנשים עם הבנה עיסקית, אנשי עסקים בדימוס, עם מוניטין ללא רבב שלא יהיו פעילים יותר בעולם העסקים ולא יהיו ברשותם מניות, אג״חים או אופציות של חברות עסקיות. הם יכולים לבוא גם מעולם האקדמיה, מהממשל ומכל סקטור שלא מעורב בעולם העסקים. אם תהיה החלטה שפקידים גבוהים בממשל לא יורשו יותר לעבור לסקטור העסקי, יוכל המכון האתי להוות מקור תעסוקה נוסף לפקידי הממשל בדימוס.

יש כיום נטייה הולכת וגוברת בעולם העסקים להכפיף את החברות לתקנות וולונטריות של ארגונים כלכליים כאלה או אחרים. הפועל היוצא של ״חוקים רכים״ אלה הוא במקרים רבים תקנות שהחברות לא עומדות בהן או שאין להן ערך של ממש, או שחלק מהחברות אף אינן מסכימות להיות כפופות להן. אפילו במקרים שהרשות לניירות ערך מוציאה המלצה להנהיג קודים אתיים מעורר הדבר אנטגוניזם בחברות שלא רוצות רגולציה כלשהי. יחד עם זאת יש משקל הולך וגובר לארגונים ״וולונטריים״ כמו האו״ם על מוסדותיו, האיחוד האירופי, הפרלמנט האירופי, קרן המטבע הבין לאומית וארגון הסחר העולמי.

מנהלי המכון האתי ימונו ע"י בתי המשפט ויפקחו על החברות שיסכימו להיות חשופות אליהם. איך ניתן להבטיח שמרבית החברות יסכימו לכך? בעיקר ע"י המוניטין וטיב המחקרים. המכון ידרג את החברות בהתאם לדירוג אתי כמו שדן את ברדסטריט וחברות אחרות מדרגות את החוסן הפיננסי של החברות ויכולתן להחזיר את החובות על פי AAA, AA, A, BBB, BB, B וכו'. כך ידורגו החברות על פי רמת האתיקה שלהן ע"י המכון לאתיקה.

המטרה היא להגיע לכך שבעתיד רק חברות שיקבלו דירוג אתי גבוה יוכלו לגייס את מיטב העובדים כי הן יבטיחו תנאים הוגנים לעובדים, הצרכנים יקנו את מוצריהן ויזמינו את שירותיהן בגלל האיכות הגבוהה שלהם, הספקים יסכימו לעבוד איתן כי הן ישלמו להם בזמן, הממשל יעניק להן מענקי מדען כי הוא ידע שהן יחזירו לו תמלוגים, הקהילה תסכים להעמיד להן קרקעות כי היא תדע שהם לא יזהמו את הסביבה ויתרמו לקהילה, הבנקים יתנו להן הלוואות כי הם ידעו שהחברה תעמוד בהחזרי הקרן ובתשלום הריבית, בעלי מניות המיעוט ישקיעו בהן כי הם ידעו שהן לא יעשקו אותם, רואי החשבון יסכימו לבקר את ספריהן כי ידעו שהן לא עוסקות בחשבונאות יצירתית, וכו'.

חברות שלא ידורגו או שיהיה להן דירוג נמוך ייחשבו כחברות "מוקצות" שאין לעבוד איתן. העלות של אי הכללת החברות בדירוג האתי תהיה כה גבוהה עד כי שום חברה המכבדת את עצמה לא תוכל להימנע מלפעול בצורה אתית, משיקולים כלכליים אם לא משיקולים מוסריים. זה כמובן מותנה בכך שהמכון לאתיקה יפעל בצורה יעילה, ייתן דיווחים אמינים ויצאו לחבריו מוניטין. הכל בנוי על מוניטין וטיב הדיווחים ולכן מנהלי המכון יצטרכו להיבחר בקפידה ולאחד יכולת עסקית מוכחת ורקורד אתי אמין. כאמור, הם גם יבחרו חברים במועצות המפקחות.

העיסקאות האפלות של חברות לא אתיות הן מאד מסובכות ויכולנו ללמוד על תחכומן מפרשיות אנרון, וורלדקום ואחרות, כך שמנהלי המכון ועובדיו יצטרכו להיות בעלי יכולת אנליטית גבוהה. לא פעם הרשויות האמורות לפקח על התנהגות החברות, לרבות רשויות המס וה-SEC, חסרות את המשאבים הדרושים לגייס את מיטב המוחות, או שעובדיהן לא מיומנים מספיק בגלל העדר רקע פיננסי מתאים, או שרצון העובדים לעבור בעתיד לסקטור הפרטי עלול לפגום בערנותם כלפי מחדלי חברות מסוימות. המכון הלאומי לאתיקה לא יסבול מליקויים אלה כי משאביו יהיו בלתי תלויים במקורות ממשלתיים, עובדיו ומנהליו יהיו בעלי קריירה עסקית מגוונת ונקייה והם לא יורשו לחזור ולעבוד בעסקים. הם יהיו עצמאיים גם כי משכורתם תהיה גבוהה ותנאי הפנסיה שלהם יהיו נדיבים.

מנהלי המכון האתי ועובדיו יהיו בעלי ידע נרחב בדיני חברות, מינהל עסקים, אתיקה, חשבונאות, כספים, וכמה מהם יצטרכו להיות בעלי מיומנות חקירתית על מנת לעלות על הונאות אתיות המבוצעות בתחכום ניכר. הוצאות המכון לאתיקה הן זניחות בהשוואה לתועלת הגדולה שתצמח למשק מהפעלתו. כיום ישנן הוצאות עתק הנובעות מחוסר האמון בעסקים בין חברות. השתתת יחסי העבודה בין חברות על בסיס אתי ושל אמון הדדי יוזיל במידה ניכרת את הוצאות ההתקשרות וכן את ההוצאות המשפטיות לעריכת חוזים ומשפטים. כיוון שבסיס החברות במכון יהיה וולונטרי יוכלו חבריו תמורת תשלום נמוך לקבל כל מידע שיצטרכו מהמכון, בין אם יהיו אלה לקוחות, ספקים, אירגוני עובדים, בעלי מניות מיעוט, ארגונים אקולוגיים או אף רשויות הממשל.

אחד התפקידים המרכזיים של המכון לאתיקה יהיה בבחירת דירקטורים לחברה מטעם בעלי מניות המיעוט ומטעם מחזיקי העניין. כיום שולטות קבוצות מיעוט בחברות ציבוריות רבות עם עשרים, עשרה או אפילו אחוזים ספורים מהמניות כי שאר בעלי המניות אינם מאוגדים. מוצע שבעלי המניות שאינם מיוצגים בדירקטוריונים ימחו את זכויות ההצבעה שלהם למכון לאתיקה. כך יוכל המכון למנות דירקטורים שייצגו את האינטרסים של רוב בעלי המניות ויווצר ממשל תאגידי דמקורטי בו הרוב שולט. תצומצם תופעת הפירמידות והריכוזיות בה קונצרן שולט בחברות נכדות עם שלושה אחוזים בלבד מהמניות שלהן. הרוב הוא אשר יקבע, בהנחה כמובן שבעלי מניות המיעוט ימחו את זכויות ההצבעה ושהמכון לאתיקה יבצע את תפקידו בצורה נאמנה. אך אם לא יעשה זאת, בעלי המניות יוכלו תמיד להפסיק להמחות את זכויות ההצבעה, כך שזה השוט שיוודא שהמכון לאתיקה אכן ייצג את האינטרסים שלהם. פעילות זאת תהווה מהפכה בממשל התאגידי ותמחק את זכויות היתר הלא מוצדקות של בעלי השליטה. בדירקטוריון יבחר המכון לאתיקה דירקטורים רק על פי המחאת הזכויות של בעלי מניות המיעוט, אך במועצה המפקחת שמוצע להקים בכל חברה ציבורית הוא יבחר גם נציגים של מחזיקי העניין הקשורים לחברה או לבנק.

המכון הלאומי לאתיקה יכתוב קודים אתיים ויסייע בהטמעתם. הוא יבצע פרויקטים של תכנון אסטרטגי אתי. הוא יסייע בשיפור ניכר ברווחיות החברות ע״י הוספת שיקולים אתיים לתהליך בדיקות הנאותות של החברות כלפי לקוחות פוטנציאליים, ספקים, שותפים, יזמים ומשקיעים, עם סינון אתי של התנהגות מחזיקי העניין והנהלתם. חלק משמעותי מחובות מסופקים ואבודים של לקוחות, הגידול בעלויות, הפסדים תפעוליים, הפסדים חד פעמיים בתהליך של מיזוגים ורכישות, מחיקת השקעות אבודות, ליקויי איכות, פיגורים באספקות, הוצאות משפטיות ופיננסיות, נובע מהתנהגות לא אתית של מחזיקי עניין שעשויה הייתה להימנע

ע״י בדיקת העבר האתי של הגורמים. הניסיון המר של השנים האחרונות, בעיקר של בנקים וקרנות הון סיכון, מיזוגים ורכישות, מאשש את הצורך בסינון האתי.

המכון לאתיקה ינהיג מבדקי יושרה בחברות למניעת מעילות, הפסדי עתק ואפילו פשיטות רגל, כמו במקרים של בנק ברינגס וארתור אנדרסן. המבדקים יפעלו בשיטה מתוחכמת, הכוללת ניתוח אירועים, סדנאות, ראיונות, סימולציות ומשחקי עסקים למועמדים חדשים ולמועמדים לקידום לתפקידי ניהול בכירים יותר. בבנקים ייערכו המבדקים למרבית העובדים ובחברות - לתפקידי מכירות ורכש, כספים וניהול. בקורסים שיעביר המכון יבוצע ניתוח דילמות אתיות של מנהלים ועובדים. המכון יוודא התנהגות אתית כלפי עובדים, הגנה על האינטרסים של המתריעים (whistleblowers), בדיקת מדיניות פיטורין (כאמצעי ראשון להתייעלות או כאמצעי אחרון), ביעור תופעות אפלייה והטרדת עובדים, שמירה על חופש התאגדות עובדים ועל זכותם לשבות, ויבדוק את המעורבות הקהילתית של החברות בחינוך, תרבות, רווחה וחברה. כמו כן יוודא המכון לאתיקה פרסום דו״חות אתיים וסביבתיים רבעוניים ושנתיים.

המכון הלאומי לאתיקה יסייע בהקמת קרנות אתיות שיגייסו עשרות או מאות מיליוני דולר ממגזרים חדשים של משקיעים שאינם משקיעים בבורסה או שאיבדו את אמונם בה כתוצאה מהשערוריות התכופות. דגש מיוחד יושם על משקיעים בני יותר מחמישים, נשים, בעלי השכלה גבוהה, איגודי עובדים, קרנות פנסיה, מוסדות וארגונים, שהם המשקיעים העיקריים כיום בקרנות אתיות בעולם. הקרנות האתיות מרימות תרומה נכבדת לכלכלה ולרווחיות ארוכת הטווח בגלל ההשקעות בחברות קטנות ואתיות יותר. התשואה שלהן בארה״ב דומה לזו של ה- S&P. הן יבצעו בעזרת שירותי המכון לאתיקה סינון חברתי, מוסרי, אתי וסביבתי. ההשקעות האתיות מסתכמות, על פי נתונים מעודכנים ב-2.1 טריליון דולר בארה״ב, 300 מיליארד יורו באירופה, ביותר מ-500 קרנות אתיות הצומחות בקצב הגבוה ביותר.

המכונים הלאומיים לאתיקה יאוגדו במכון הבין לאומי לאתיקה שייתן שירותים בין לאומיים. כיוון שאנו חיים בכלכלה גלובאלית, חברות לא אתיות רבות עלולות לעבור ממדינה למדינה ולכן חייב להיות שיתוף פעולה בין לאומי נוסח האינטרפול לביעור הנגע של העדר האתיקה והשחיתות. יהיה גם שיתוף פעולה במתן מידע על אנשי עסקים לא אתיים, על פשיטות רגל שנועדו להעשיר את פושטי הרגל על חשבון נושיהם.

למרות שהבסיס לפעילות המכון לאתיקה יהיה וולונטרי הוא יוכל לאלץ חברות שעשקו בעלי מניות מיעוט לפצות אותם אחרי שהעושק יתגלה כתוצאה מחקירות המכון. בהצעות רכש בהן מחייבים את בעלי מניות

המיעוט למכור את מניותיהם במחירים הנמוכים משמעותית ממחירי הקניה שלהן כתוצאה מעושק אתי יחויבו הרוכשים לשלם למוכרים לפחות את הערך המהוון של השקעתם. החברות יעדיפו להגיע להסדר עם בעלי המניות ולא ללכת למשפטים ארוכים כי החקירות של המכון יהיו מהירות ויבוצעו ע״י גורמים מקצועיים, להבדיל ממשפטים ותובענות ייצוגיות שבהן קשה מאוד להוכיח את אשמת החברות. חברות שיפצו את בעלי מניות המיעוט, ויסכימו להגברת הפיקוח עליהן על מנת שתופעות אלה לא יישנו, יוכלו לשמור על הדירוג האתי או שהוא לא ירד בצורה דרסטית מדי, דבר שהיה גורם להן נזק הרבה יותר כבד מאשר העלות של פיצוי בעלי מניות המיעוט.

פיצוי בעלי מניות המיעוט כתוצאה מחקירות אתיות יפחית את אחד המרכיבים היקרים ביותר בהשקעה במניות - הסיכון האתי. המשקיע חשוף בלאוו הכי להרבה מאד סיכונים בבואו להשקיע בחברה מסוימת - סיכון טכנולוגי, סיכון פיננסי, סיכון פרסונאלי של מנהלים לא מוכשרים, סיכון פוליטי, סיכון מקרו-כלכלי, סיכון של כוח עליון, סיכון של התמוטטות מחירי השוק בכל הבורסה או בענף הספציפי, סיכוני טרור ועוד. אם נוסיף לכך את הסיכון האתי הופכת השקעה בבורסה למסוכנת מאין כמותה, בייחוד על רקע ההידרדרות באתיקה של החברות. לפיכך, ניטרול או הפחתת הסיכון האתי ע״י המכון הלאומי לאתיקה תסייע רבות להאצת הפעילות במשק ותמשוך משקיעים חדשים.

למכון הלאומי לאתיקה יהיה מאגר מידע על עלויות ההונאות האתיות לבעלי מניות המיעוט הוא יוכל לבצע סטטיסטיקות עד כמה ירדו עלויות אלה כתוצאה מהגברת האתיקה במדינה. אך יהיה לו גם מאגר מידע על ההונאות של שאר מחזיקי העניין, על מוצרים פגומים, על הנזק שנגרם כתוצאה משיקולים לא אתיים כמו בפרשת הפורד פינטו, על הנזק כתוצאה מליקויי בטיחות בעבודה, על עלות המימון של הפיגורים בתשלומים לספקים, על גובה החובות האבודים ללקוחות מפוקפקים, על גובה ההטבות הממשלתיות שלקחו חברות מבלי לשלם תמלוגים וכו׳.

המכון הלאומי לאתיקה יפרסם רשימה של כל החברות שלא התנהגו בצורה אתית, כל האנליסטים שנתנו הערכות קניה ומכירה שגויות מנימוקים של חוסר אתיקה, כל רואי החשבון ש״גילו״ לפתע הוצאות שלא דווחו או שהוונו בהיקפים של עשרות או מאות מיליוני דולרים, כל הבנקים להשקעות שנתנו חוות דעת מומחים על מנת לסייע בהונאות האתיות של בעלי מניות מיעוט. המכון יחשוף בשקיפות מירבית את כל מה שהגורמים שמרו עד כה בסוד. לסיכום, המכון לאתיקה יהווה נדבך חשוב ביותר להגברת האתיקה ולהשגת רווחיות ואתיקה מירביים.

המועצה המפקחת והדירקטורים החיצוניים

המועצה המפקחת (The Supervision Board) היא גוף של ממשל תאגידי שהמחבר מציע להקים בכל חברה על מנת לשמור על האינטרסים של מחזיקי העניין ובמיוחד בעלי מניות המיעוט.

ג'ובנל היה משורר רומי שחי במאה השנייה ותקף את השחיתות באימפריה הרומית בספרו המפורסם "הסאטירות". הוא שאל את השאלה שהפכה לאימרה ידועה: "מי ישמור על השומרים?" ואכן, אם כבר קיימת מועצת מנהלים או דירקטוריון על מנת לפקח על המנכ"ל מדוע אנו צריכים בנוסף מועצה מפקחת? לכאורה, מי שצריך לשמור על האינטרסים של מחזיקי העניין ושל בעלי מניות המיעוט הם הדירקטורים החיצוניים. אך במקרים רבים לא כך הדבר ובוודאי זה לא מוגדר בחוק כיעד המרכזי שלהם. זה כנראה לא מיקרי מדוע קראו בחוק החברות החדש לדירקטורים החיצוניים בשם הניטרלי הזה ולא קראו להם דירקטורים עצמאיים כמו בכל העולם או אפילו דירקטורים מטעם הציבור כפי שהם כונו בעבר וזה לפחות רמז על חובת הנאמנות שלהם לציבור.

חוק החברות קובע שחובת האמונים של הדירקטור החיצוני היא כלפי החברה ואין זה שולל קיומה של חובת אמונים כלפי "אדם אחר" כלשון החוק, שעשוי להיות עובד, נושה, הציבור וכו'. אך בפועל מה שהנוגעים בדבר כנראה מאמינים, הוא שאין זה שולל חובת אמונים לחברה אחרת שבה הוא דירקטור, או שבה הוא עובד, כל עוד אין מצב של ניגוד אינטרסים. רבים מהדירקטורים החיצוניים הם דירקטורים "סדרתיים" החברים בחמשה, עשרה או עשרים דירקטוריונים כדירקטורים חיצוניים או רגילים, מה עוד שבצוק העיתים חלקם הגדול מתפרנס בעיקר משכר הדירקטורים. הדירקטורים נבחרים למעשה במקרים רבים ע"י הנהלת החברה ובעלי השליטה שלה למרות מה שקבוע בחוק. כיוון שכך חובת האמונים שלהם היא בראש וראשונה אליהם כי אם הם יעשו להנהלה בעיות יצא להם שם של מתריעים והם לא יצורפו יותר לשום דירקטוריון.

החוק קובע בסעיף 239 (ב): הדירקטורים החיצוניים ימונו על ידי האסיפה הכללית ובלבד שיתקיים אחד מאלה: (1) במנין קולות הרוב באסיפה הכללית ייכללו לפחות שליש מכלל קולות בעלי המניות שאינם בעלי השליטה בחברה או מי מטעמם הנוכחים בהצבעה. (במנין לא יובאו בחשבון קולות הנמנעים) (2) סך קולות המתנגדים מקרב בעלי המניות האמורים בפסקה (1) לא עלה על שיעור של אחוז אחד מכלל זכויות ההצבעה

בחברה. בפועל בעלי מניות המיעוט כמעט ולא באים לאסיפה הכללית, הם לא מאוגדים, ויש לבאים אחוז מזערי מקולות הנוכחים. לעומתם בעלי השליטה דואגים שקרנות נאמנות "ידידותיות" ישתתפו בהצבעה ויהוו לפחות שליש מהנוכחים בהצבעה שאינם בעלי שליטה. גם אם שני שלישים מהמצביעים שאינם בעלי שליטה יצביעו נגד או אפילו 90% אם השאר לא הופיעו להצבעה ייבחר בכל זאת הדח"צ (דירקטור חיצוני) כי צריך להתקיים רק תנאי אחד מהשניים שבחוק.

הפרנסה של הדח"צ מובטחת כי הוא יכול לכהן שש שנים, כמעט ואי אפשר להדיח אותו, אין צורך באישור ועדה חיצונית, אין הגבלה בדירקטוריונים, יש לו ביטוח חבות דירקטורים, כמעט ואין סיכוי שתוגש נגדו תביעה ייצוגית, וכמו כן הוא לא צריך להשקיע זמן רב בדירקטוריון. בפועל, בחברות לא אתיות, הדח"צ משמש כעלה תאנה בכל מה שקשור להגנה על האינטרסים של בעלי מניות המיעוט, הלקוחות, הנושים, הספקים, הסביבה, הקהילה והמדינה. המצפון שלו נקי כי הוא משוכנע שאינטרס החברה זהה לאינטרסים של ההנהלה ובעלי השליטה. בכל מקרה אין לדח"צ משקל כי ישנם רק שניים בתוך דירקטוריונים שיכולים להגיע לעשרים איש ויותר. הוא חלק מתרופות האליל האחרות שמוכרים לנו. אין לו השפעה של ממש. בהרבה מקרים הוא בכלל לא מבין מה שקורה, אין לו את המידע המתאים ואין לו את הזמן הדרוש לאסוף או לברר אותו.

התכונות החשובות ביותר של דח"צ צריכות להיות: אומץ, יושרה, הבנה עיסקית, עצמאות, אי תלות כלכלית במשרה, הגבלה לשתיים שלוש חברות, ניסיון עשיר בדירקטוריונים, זמן בשפע. הדח"צ צריך לשמור על האינטרסים של בעלי מניות המיעוט, הלקוחות, הסביבה, המדינה וכו'. לסיכום, חובת הנאמנות של הדירקטור החיצוני צריכה להיות קודם כל כלפי המצפון שלו. אסור לו לעשות לאחרים מה שהוא לא רוצה שיעשו לו. הוא צריך לראות בתפקידו שליחות ולא פרנסה. הוא צריך להתריע על עושק ולא להיחשב למלשן, כי מלשן הוא זה שמלשין לחזקים על החלשים ומתריע הוא זה שחושף שחיתויות, כמו באנרון וורלדקום, של החזקים כלפי החלשים. שלושת המתריעות שנבחרו לאיש השנה בטיים ממחישות את שינוי הגישה שחל לאחרונה בארה"ב, גם עם חוק סרביינס-אוקסלי, שעדיין לא אומץ בישראל.

לנוכח השפעתם השולית של הדח"צים יש צורך במינוי מועצה מפקחת. בגוף זה לא יהיה רוב לבעלי מניות השליטה. גם אם יהיה סרבול מה בקיום הגוף החדש עדיף הדבר על המצב הקיים כיום בו אף גורם אינו דואג לאינטרסים של בעלי מניות המיעוט ושל מחזיקי העניין. השארת מצב עגום זה בעינו יביא לתוצאות חמורות בהרבה ולעלויות הגבוהות משמעותית מהסרבול וההוצאות של הקמת הגוף החדש. המועצה המפקחת תנתק

את הקשר הבלעדי בין חובת הנאמנות של המנכ"ל לבעלי השליטה המתגמלים אותו, ממנים ומפטרים אותו, קובעים לו יעדים, נותנים לו בונוסים, אופציות ומניות.

בעלי השליטה יוכלו למנות למועצה המפקחת פחות מחמישים אחוזים מחבריה כדי שתהיה אפליה מתקנת לבעלי מניות המיעוט בייצוג במועצה. בעלי השליטה יקבלו ייצוג בגובה מחצית מאחזקותיהם בחברה. כך, אם יש להם 40% מהמניות יהיה להם ייצוג של 20% במועצה המפקחת, אם יש להם 99% מהמניות יהיה להם 49.5% במועצה המפקחת. יתרת הייצוג תהיה לבעלי המניות האחרים שאין להם שליטה בחברה ובמועצת המנהלים.

אך בנושא זה מתעוררת בעיה נוספת כי רק לעיתים נדירות מופיעים באסיפה הכללית, שבה ייבחרו חברי המועצה המפקחת, מספיק בעלי מניות מיעוט על מנת לבחור את נציגיהם. מכל מקום, אם יופיעו 10% או אפילו 50% הם יוכלו לבחור אחוז דומה כנציגיהם במועצה המפקחת. נניח שישנם עשרה חברים, לבעלי השליטה יש 80% מהמניות ועשרה אחוזים מבעלי מניות המיעוט הצביעו באסיפה. במועצה המפקחת יכהנו 4 נציגים של בעלי השליטה (40%), נציג אחד מבעלי מניות המיעוט (10%) וחמישה הנציגים הנותרים ייבחרו ע"י המכון הלאומי לאתיקה. אם לבעלי השליטה יש 40% מהמניות ואילו 40% מבעלי מניות המיעוט יצביעו באסיפה הכללית, יהיו במועצה המפקחת 2 נציגי בעלי השליטה (20%), 4 נציגי בעלי מניות המיעוט (40%), ועוד 4 נציגים שימונו ע"י המכון הלאומי לאתיקה. הנציגים שימונו ע"י המכון יוכלו לייצג גם את האינטרסים של מחזיקי העניין בחברה.

המועצה המפקחת תצטרך לאשר את מינויו ופיטוריו של המנכ"ל ואת תנאי העסקתו, לרבות בונוסים ומניות. זכות הווטו הזאת על החלטות הדירקטוריון תבטיח את האובייקטיביות של המנכ"ל ואת אי התלות הבלעדית בדירקטוריון. הפונקציות של המועצה המפקחת עשויות לשאוב השראה מאלה של הבונדסרט בגרמניה שהוא הבית המפקח על פעולות הבונדסטג. קיימים ארגונים דומים בממשל ובחברות בעולם ומטרת הגוף הנוסף היא check and balance כי כיום סמכויות הדירקטוריון הן כל יכולות והחבירה של המנכ"ל הכל יכול בחברה יחד עם בעלי השליטה היא הרת אסון לחברה בטווח הארוך כי היא אינה מתחשבת בגורמים המשפיעים ביותר על החברה: מחזיקי העניין.

ייתכנו וריאציות שונות על עיקרון ההצבעה למועצה המפקחת. אפשר בהחלט להבחין בין חברות שבהן יש לבעלי השליטה פחות מחמישים אחוזים מהמניות או יותר. אם יש להם פחות, יופעל הקריטריון של אפליה

מתקנת שהותווה לעיל. אך כל אחוז מעבר לחמישים אחוזים יקנה לבעלי השליטה אחוז דומה במועצה המפקחת. כך אם יש להם 76% מהבעלות יהיה להם 51% מהנציגות במועצה המפקחת (25% על ה- 50% הראשונים ועוד 26% על ה- 26% הבאים). אומנם יהיה להם רוב אבל רק במקרה שלבעלי מניות המיעוט יהיו באמת אחוז קטן מהבעלות, ובכל מקרה הם יוכלו לבחור את נציגיהם עם יחס מועדף כך שקולם יישמע אם כי לא יכריע. כיום אין לבעלי מניות המיעוט שום נציגות בדירקטוריון גם אם יש להם 90% ממניות החברה, אם בעלי השליטה יכולים לארגן גרעין שליטה של 10% ובעלי מניות המיעוט מפוזרים ולא יכולים לאסוף מספיק קולות להכריע את בעל השליטה.

אמצעי אחר להפחית את התלות של המנכ"לים בבעלי השליטה היא לאסור מתן אופציות ומניות למנכ"ל ותגמולו רק בשכר ובונוסים. בכך לא יהיה לו מניע "לטפל" במחירי המניות בעצה אחת עם בעלי השליטה, תוך ניצול מידע פנים, על מנת לקנות מניות כשהן בשפל ולמכור אותן כשהן בשיא. קשה מאוד להוכיח שימוש במידע פנים כאשר מתנהלים מגעים למשל לביצוע עיסקה גדולה, למיזוג או להנפקה, או אם התגלתה המצאה מהפכנית והמניה שהיא בשפל עומדת לעלות הרבה עם הפרסום. לעומת זאת אם צפויים קשיים לחברה המנכ"ל יודע על כך הרבה לפני בעלי מניות המיעוט ויכול לנצל את המידע ולהיפטר ממניותיו. המנכ"ל יכול גם "לטפל" במחיר המניה אם הוא נותן לאנליסטים תחזית הגבוהה בעשרות אחוזים מהתחזית האמיתית לרווחיות החברה. עם פרסום תוצאות האמת המניה צונחת בעשרות אחוזים, הרבה יותר מאשר הייתה יורדת אם היו עומדים בתחזית האמת ללא קשר מה הרווחיות. המנכ"ל ובעלי השליטה קונים את המניות בשפל והרווח שדחו לרבעון הבא יבטיח שהמניה תעלה במידה ניכרת.

ניתן לצרף למועצה המפקחת גם נציגים של מחזיקי העניין, כמו למשל נציגי העובדים כפי שזה נעשה בגרמניה, נציגי הנושים בחברה שגייסה הלוואות מאוד גדולות מהבנקים, נציגי הלקוחות בחברה שמוכרת בעיקר לכמה לקוחות גדולים, נציגי הספקים אם החברה תלויה בכמה ספקים גדולים, נציגי הקהילה אם החברה מאוד קשורה לקהילה שבה היא פועלת וקיבלה ממנה אדמות בחינם או שהיא מעסיקה אחוז גבוה מתושבי הקהילה, נציגים של רשויות אקולוגיות אם לחברה יש פעילות מזהמת במיוחד, נציגי הממשל אם החברה מקבלת הטבות ממשלתיות רבות כמפעל מאושר, מענקי המדען הראשי וכדומה.

הדירקטוריון יפקח על הפעילות השוטפת של החברה, בידיו יהיה הכוח אבל זה כבר לא יהיה כוח אבסולוטי. יש הטוענים שמה שמניע את אילי ההון השולטים על החברות הגדולות הוא בראש וראשונה הכוח. הם יוכלו אם כן לשמר את הכוח, אבל המועצה המפקחת תדאג לחלוקה צודקת יותר של הרווחים. היא לא מעוניינת

בכוח, כי אם באתיקה, בהגינות כלפי כל מחזיקי העניין ובראש וראשונה כלפי בעלי מניות המיעוט שהם בהרבה מאוד מקרים הקורבנות של עושק אתי מצד המנכ"לים ובעלי השליטה. כך יישמר אימון בעלי המניות הקטנים, קרנות הפנסיה וכל אותם הגורמים שכיום אין להם השפעה על החברה אך העשויים במוקדם או במאוחר לצאת משוק ההון כאשר יתחוור להם שבזמן הארוך הם תמיד מפסידים בהשקעותיהם בחברות לא אתיות.

המעורבות של המכון הלאומי לאתיקה בבחירת הנציגים במועצה המפקחת תבטיח שייבחרו מטעמו רק נציגים שהם בעלי מוניטין אתי ללא רבב. המועצה המפקחת אולי לא תפתור את השאלה בת האלפיים: מי ישמור על השומרים? אבל היא תדאג לריסון הכוח האבסולוטי של הדירקטוריון ולאיזונים שיבטיחו שמירת האינטרסים של כל הגורמים הקשורים לחברה ולא רק של בעלי השליטה כפי שהמצב כיום.

המודל של סטף ורטהיימר

מבוסס על חומר על סטף ורטהיימר בויקיפדיה, באינטרנט, במאמרים, באתר ישקר, בסרטונים ועל הספר: מודל תפן, דרך גני התעשייה לעצמאות כלכלית, עריכה וכתיבה: ורד מוסנזון, תפן יזמות בע"מ, 2003

קיימת בעיה מאוד רצינית בהוראת האתיקה בכלל ובישראל בפרט. קיימות דוגמאות למכביר של מנכ"לים, אילי הון, מנהלי כספים, אנשי רכש ומכירות לא אתיים. כל קורס לאתיקה סוקר את אנרון ואת החברות הגלובליות הלא אתיות שעושקות את העובדים, פוגעות באיכות הסביבה, בקהילה, בלקוחות, בספקים, מתחמקות מתשלום מיסים ולעיתים תורמות אחוז מרווחיהן למטרות צדקה. קשה למצוא "גיבור" אתי, מודל לחיקוי, שיהיה איש עסקים מוצלח, מנכ"ל נערץ, איל הון שעשה דרכו ביושר, שמוצא את האיזון בין האינטרסים של מחזיקי העניין לרווחיות. אם זה קשה בעולם, קל וחומר בישראל, בה התערערו הנורמות האתיות בצורה דרסטית בשנים האחרונות, בעולם העסקים, בפוליטיקה, במנהל הציבורי, במקצועות החופשיים, ברפואה ובחינוך. סביר להניח שרוב העושים במלאכה הם ביסודם אתיים אבל קשה להם יותר ויותר לשמור על האתיות שלהם לנוכח התשתית ההולכת ונעשית מושחתת. עם ישראל הוא לא מפרגן במיוחד וגם אם יימצא איל הון או מנכ"ל אתי יבואו מייד המקטרגים ויגלו שהוא לא משלם את מלוא המס המגיע ממנו, שהעובדים שלו לא מקבלים את המשכורות הגבוהות ביותר במשק, שהוא איש עסקים קשוח העושה את החיים קשים למתחרים שלו. יחד עם זאת הסטודנטים, העובדים, הקהל הרחב זקוקים לאישיות שתהווה עבורם מודל לחיקוי, אדם שהקריירה שלו הייתה אתית ברובה אם לא בכולה, כי אין איש עסקים אשר לא "פשע" מעולם במעשים לא אתיים, אבל אין זה אומר שאם מישהו עשה אי פעם מעשה לא אתי הוא דומה לאחר שכל חייו היו רצף של התנהגות לא אתית. אין דין נהיגה במהירות של 120 קמ"ש לעיתים נדירות בכביש מהיר בלי סיכון אף אחד לנהיגה במהירות דומה בשטח בנוי ובשיכרות, תוך דריסת הולכי רגל.

אריסטו אמר שעל מנת להיות אתי יש לקחת דוגמא מאדם אתי. הדוגמאות של מנהלים אתיים כאל קייסי, ריי אנדרסון, פול הוקן, ווארן באפט או סטף ורטהיימר ושל חברות אתיות כג'ונסון אנד ג'ונסון, אינטרפייס, מרק או בן אנד ג'ריס יכולות לסייע לאנשי העסקים ולסטודנטים כמודלים לחיקוי. לדעת אל קייסי המנהלים צריכים לשים דגש דומה להתנהגות אתית כמו לביצועים עסקיים טובים. הדיעה הקדומה שעולם העסקים הוא ג'ונגל לא מוסרי, שאנשי עסקים הם ציניים ומונעים רק ע"י האינטרסים האנוכיים שלהם היא לעיתים

בבחינת נבואה המגשימה את עצמה. לכן חשוב שכבר במסגרת לימודי מינהל העסקים ילמדו הסטודנטים שניתן לנהל את העסקים בהצלחה ותוך שמירה על כללי האתיקה. אריסטו סבור כי האדם שואף לאושר eudaimonia, כשיא של קיומו. אושר אינו זהה לתענוג והאדם האתי ישאף לחיות חיים מאושרים אך לאו דווקא חיי עונג. רצוי כמובן לשאוף לטוב במישור האישי אך לשאוף לטובת הכלל, הוא בוודאי מעשה נאצל הרבה יותר (Aristotle, Ethics, p. 64). העושר אינו האושר אליו אנו מיחלים כי אם רק אמצעי להשיג מאוויים אחרים. האדם הוא יצור חברתי ולכן שאיפתו לטוב כוללת את אשתו, ילדיו, הוריו, חבריו והחברה בה הוא חי. איכות חיי האדם נקבעת ע״י מעשיו. הסגולות המוסריות נרכשות ע״י הרגל, כי אדם אינו אתי או לא אתי מטבעו. הוא יכול להפוך אתי מכוח ההרגל ותפקיד החברה לפתח את הכישורים האתיים של האדם. זאת ועוד, אריסטו גורס שאדם צריך להיות מתון בהתנהגותו על מנת לשמור על סגולותיו הטובות. אין להגזים בסיפוק מאוויים ועונג, באוכל ושתייה, באומץ או בפעילות ספורטיבית. אך כל אדם חייב למצוא את האיזון המתאים לו. לדעת אריסטו אדם לא ישר בחר במודע את דרכו ואינו יכול לשנות אותה, להבדיל מעיקרון החרטה בנצרות. בעולם המודרני אנו עדים לתופעות רבות של פעילות פילנטרופית על מנת להקל על המצפון של אילי הון וחברות לא אתיות. כך ה- robber barons (הברונים השודדים) האמריקאיים הקימו מוסדות פילנטרופים לתפארת, חברות הטבק הן מגדולי התורמים לאמנות ולבריאות וחברות ישראליות לא אתיות רבות תורמות סכומי כסף נכבדים למטרות חברתיות ונתפשות כחברות אתיות.

עד לעיסקת מכירת ישקר לוורן באפט היו רבים שלא הכירו את סטף ורטהיימר. החברה שלו הייתה פרטית, לא נסחרה בבורסה, אף אחד לא ידע בבירור מה מידת עושרו. אחדים הכירו את פעילותו למען הגליל, הקמת גני תעשיה בתפן ובמקומות אחרים. אחדים זכרו שהיה פעיל בשינוי והיה חבר כנסת שלא הטיל את רישומו במיוחד על בית המחוקקים, אך היה אחד מאנשי העסקים והתעשיה הבודדים שנכנסו לכנסת על מנת להשפיע ומתוך נימוקים ציוניים צרופים. סטף די התאכזב מהפוליטיקה והקדיש את כל מרצו לעסקיו, לגני התעשייה, לחינוך ואחריות חברתית. בפרשת דב תדמור בשנות השמונים ניתן היה להבין שעסקיו מאוד מצליחים אבל ישקר הייתה עדיין קטנה בהרבה ממימדיה כיום. יחד עם זאת, האסטרטגיה המבריקה שבה נקטה המשפחה שהחלה לאסוף בבורסה מניות של אי.די.בי., שותפתם לישקר, הביאה לכך שאי.די.בי. הסכימה למכור את חלקה למשפחה, וישקר חזרה להיות בבעלות מלאה של המשפחה. רכישת 80% ממניות ישקר ע״י וורן באפט וברקשייר האתאווי בארבעה מיליארד דולר בשנת 2006 הביאה לכותרות את שני אנשי העסקים האתיים ביותר – באפט בעולם וורטהיימר בישראל. באפט וסטף אינם רק אתיים, הם אנשי עסקים מהשורה הראשונה, האנשים העשירים ביותר במדינתם, שעשו את הונם בדרכים אתיות מבלי לעשוק את מחזיקי העניין. הם עדות חותכת לכך שאתיקה ועסקים הם לא אוקסימורון וניתן להצליח בעסקים ולהיות אתי כאחד, בניגוד

לדעותיהם של הציניקנים. אולי קשה יותר להתעשר בצורה אתית, בוודאי שישנם אילי הון לא אתיים שהצליחו מאוד בעסקים גם בטווח הארוך, הברונים השודדים הם רק דוגמא אחת. אבל אפשר גם אחרת והאתיקה אינה מפחיתה מדרגת ההצלחה אלא אף מגבירה אותה.

קיימות הגדרות רבות לקיימות, אחריות חברתית, אתיקה עסקית, גלובליזציה, איכות הסביבה וממשל תאגידי. ישנם שרואים בקיימות את חזות הכל, אחרים רואים זאת באחריות החברתית או באתיקה עסקית. אבל אם רואים ראייה הוליסטית את כל הפרמרטים האלה, יתברר שהם מתאימים זה לזה כחלקים של פאזל רב חלקים. איש עסקים הפועל בצורה בת קיימא או sustainable לא יעשה לאחר את אשר לא היה רוצה שיעשו לו, ישמור על איזון בין האינטרסים של כל מחזיקי העניין, ידאג לממשל תאגידי תקין, עם שקיפות מירבית, עם שמרנות פיננסית, מינוף סביר, ניהול אנושי, הקפדה על איכות ומצוינות, סיוע לקהילה בפעולות חינוך, תרבות ורווחה, הקפדה על איכות הסביבה אף מעבר למתחייב בחוק, תשלום מס כחוק אך מבלי לתכנן מס "כחוק" במטרה להתחמק מתשלום מס, מתן דיווחים פיננסיים אמינים, ניהול סמכותי ודמוקרטי, כיבוד התחייבויות לעובדים, לספקים, לנושים, ללקוחות, לקהילה ולמדינה. אם בודקים את פועלו של סטף ורטהיימר בכל הפרמרטים האלה אנו רואים שהוא עומד בכולם. אין זאת אומרת שהוא לא עושה כל מה שלאל ידו לנקוט באגרסיביות שיווקית, לתפוש נתחי שוק גדולים, לנצח את התחרות, להיות רווחי ולצמוח, להפוך לחברה גלובלית המובילה בשווקים שבהם היא פועלת. אולם הוא לא מקיים את הדיבר העיקרי של מילטון פרידמן: הוא לא שואף למקסם את הרווחים בכל מחיר. הוא מרוויח היטב ובוודאי לטווח הרחוק, אך אם היה רוצה למקסם את הרווחים הוא לא היה משלם מיסים של מיליארד דולר על עיסקת מכירת ישקר אלא לוקח יאכטה ושט לו אל מקלטי מס בארובה או באי מן, הוא היה מעביר את כל מפעליו לסין, להודו או לפחות לתל אביב במקום להשאיר אותם בתפן ולדאוג לתעסוקה של אלפים מתושבי הגליל, הוא היה מוכר את ישקר בעוד כמה מיליארדי דולרים לכריש שהיה מפרק את החברה לחתיכות מוכר כל חלק בשווי גבוה יותר ומפטר אלפי עובדים.

לא קל לסטף לנהל חברה בישראל כאשר חלק ניכר מהתשתית העסקית נעשית מושחתת, כאשר מלחמת לבנון השניה פורצת בעקבות החלטה של שעתיים כאשר לו לוקח יותר זמן לבדוק כדאיות של הזמנת מחרטה פשוטה. המפעלים שלו ממשיכים לעבוד במשך למעלה מחודש תחת מטר קטיושות ווורן באפט מגבה אותו ולא בורח, כי כשהוא נכנס לחברה זה לתמיד בטוב וברע. אם סטף ובאפט היו מעבירים את ישקר לסין לא היו שום סיכונים בטחוניים, התשואה להון הייתה הרבה יותר גבוהה ואולי אפילו המשקיעים של ברקשייר האתאווי היו יוצאים מורווחים. אבל סטף ובאפט לא ממקסמים את הרווחים. יש להם ערכים נעלים לא פחות כמו

נאמנות, ראייה ארוכת טווח, דאגה לעובדים, דאגה לקהילה ולמדינה שהביאו את החברה עד הלום. סטף פועל על פי אסטרטגיה הוליסטית הרואה את כל המרכיבים של קיימות, אחריות חברתית, אתיקה עסקית, איכות הסביבה וממשל תאגידי כמקשה אחת. ישקר הפכה לחברה גלובלית אבל לא מסתירה את הישראליות שלה. באתר של ישקר מודגש שזאת חברה ישראלית, השם שלה אפילו מורכב מישראל ומקרביידס (יש-קר). סטף לא עובר לגור לאירופה או ארה״ב בשביל להיות קרוב יותר לשוק, הוא אפילו לא מנפיק את החברה שלו בוול סטריט בשביל לעשות אקזיט מפואר כעבור כמה שנים תוך נפילת מחירי המניות מייד אחרי ההנפקה כפי שעשו לא מעט אילי הון ישראליים. גם כשהוא מוכר את השליטה למשקיע זר, סטף בודק היטב בציציותיו ומוודא שהוא ימשיך לקיים את המטה והמפעלים בישראל, בתפן, מבלי לפטר אפילו עובד אחד, גם אם מילטון פרידמן וכל הניאו ליברלים יגידו שהוא כופר בעיקר.

כל עוד שיש בעולם הוגי דיעות כג׳וזף שטיגליץ חתן פרס נובל לכלכלה וחסיד הדרך השלישית (ראה פרק על משנתו של ג׳וזף שטיגליץ), כל עוד שאיכות הסביבה התברכה בצ׳מפיונים ברמתו של חתן פרס נובל (והאוסקר) אל גור, כל עוד שפועלים אנשי עסקים מסוגם של וורן באפט וסטף ורטהיימר יש תקווה שהעולם יוכל לצעוד לעבר עתיד טוב יותר הדואג לכל האזרחים, לחלשים ולחזקים ולא רק להתעשרות של כמה אילי הון נטולי עכבות. הגיע הזמן שהסינון הראשוני בבואנו לעשות עסקים יהיה סינון אתי, של יושרה, של שקיפות, של קיימות. רק אם החברה, איש העסקים, הארגון יעברו סינון זה נוכל להמשיך ולבדוק את הכדאיות הכלכלית של העסק או השותפות, נוכל להחליט האם להלוות להם כסף, לקנות את מוצריהם, לעבוד עבורם, לספק להם סחורה, לתת להם לפעול בקהילה, לקבל מפעל מאושר או תמיכה של המדען הראשי. אין לעשות עסקים בשום מחיר עם גורמים לא אתיים גם אם הם מבטיחים את הירח, כי בסופו של יום כל מחזיק עניין שיעשה עסקים איתם ייצא בהפסד, כי מי שעושק את העובדים, את הלקוחות, את הספקים או את הקהילה יעשוק גם את הבנקים הנותנים להם הלוואות, את בעלי מניות המיעוט הקונים את מניותיהם ואת השותפים המשקיעים בחברתם. אבל הסינון האתי צריך להיות מפוכח. אם חברה לא מאפשרת התאגדות של עובדים אבל משלמת משכורות גבוהות מהמקובל באיזור או במדינה שבה היא פועלת, נותנת להם תנאים סוציאליים מפליגים, בטיחות בעבודה, סביבת עבודה נעימה שתענוג לעבוד בה, שירותים קהילתיים עם דיור במחירים סבירים, לא מפלה את עובדיה על רקע מין, גזע, דת או גיל, אין פיטורים ללא אבחנה וכמות מוגזמת של עובדי קבלן, זה לא הופך אותה ללא אתית למרות שאחד מעקרונות האתיקה הוא התאגדות עובדים חופשית. יש לראות את התמונה הכוללת של רווחת העובדים. ראינו כבר שעובדים המאוגדים בהסתדרות נהנו מתנאים גרועים בהרבה מעובדים בחוזה אישי (וגם להיפך), מה שקובע אם כן זה רווחת העובד ולא האיגוד.

אם חברה לא משלמת את המס המירבי ומתווכחת עם פקיד השומה על גובה המס, אם היא מקבלת את ההטבות שמקנה לה החוק בגין מפעל מאושר לרבות פטור מלא ממס או מענקים גבוהים, אם רוכש החברה נהנה מהטבות מס למרות שהמוכר שילם את המיסים על המכירה, אין לראות בכך עיסקה סיבובית, נתינה ביד אחת ולקיחה ביד השניה. קודם כל יש להשוות את החברה ואיל ההון לאחרים שגם לוקחים וגם לא נותנים. זה סביר שחברה גדולה תנסה להוריד במקצת את בסיס המס, זה אולי לא הכי צודק אבל גם בבנקים נותנים שיעורי ריבית גבוהים יותר על פקדונות גדולים. מה שלא לגיטימי הוא שדווקא חברה גדולה ואילי הון שקיבלו כל כך הרבה מהמדינה לא ישלמו כלל מיסים בגלל מקלטי מס ומגדלים באיספמיה שבונים עבורם פקידי מס לשעבר. כאן פועל עיקרון האוניברסליות הקנטיאני שאם כולם יתנהגו כמותם המדינה תקרוס. אם אין תקציב לבטחון, למשטרה, למלחמה בפשע, בתאונות הדרכים בגניבות ובאלימות, אם אין תקציבים לחינוך, לבריאות, לרווחה, לניצולי השואה, זה בין השאר בגלל אילי הון וחברות גדולות חסרי מצפון שלא משלמים את המיסים לא בגלל מסלול פטור ממס לגיטימי אלא בגלל תכנון מס "כחוק" תוך בריחה למקלטי מס. סטף ורטהיימר שילם מיליארד דולר על עסקת המכירה, כמה אילי הון עשו כמותו ולא ניסו קודם כל לא לשלם כלל מס? המדינה סייעה רבות לסטף, אך הוא גם סייע רבות למדינה, לפיתוח הגליל, לתעסוקה של אלפים, להקמת גני תעשייה באיזורים המרוחקים ביותר מהמרכז (סטף לא אוהב את המילה פריפריה), ביצוא של 99% מתוצרת מפעליו, בהקמת כפר הורדים, בתשלום מיסים של מיליארדים.

איתן ורטהיימר (כאן המקום לציין שקשה לנו להבחין בין המודל של סטף ושל בנו איתן שנראים לנו זהים ולכן אפשר אולי להתייחס למודל "ורטהיימר") כותב במאמר בספר "מודל תפן" (עמ' 26): "להרוויח לא היווה עבורנו בשום שלב מטרה אלא תוצר לוואי. המטרה תמיד הייתה הלקוחות – והאנשים שלנו, לייצר פתרונות טובים יותר." זו כאמור כפירה בעיקר לעומת מה שמרבית אנשי העסקים בישראל ואולי אפילו בעולם חושבים. אם איש אקדמיה ועסקים כותב דברים דומים במאמר בבטאון רואה החשבון מאפריל 2007 ("תריסר הדיברות" מאת יעקב קורי, עמ' 34): "הרווחיות היא כמו החמצן שבלעדין לא ניתן לחיות, איש אינו קובע את מקום מגוריו רק באיזור שבו יש מקסימום חמצן. או בפרפרזה לדברי מולייר במחזהו 'הקמצן': צריך להרוויח בשביל לחיות אך לא צריך לחיות בשביל להרוויח", מחליטים להכניס את המאמר לבחינות הסיום של המועצה; אבל אם רוב אנשי העסקים בישראל ינהגו כמו סטף ואיתן ורטהיימר ויאמצו את המודל שהפך את המשפחה להכי אתית ועשירה כאחד יהיה לזה השפעה הרבה יותר קרדינלית. אולם, לא מספיק להתנהג בצורה שהיא אתית ו- sustainable.

וורן באפט החליט להחזיר לקהילה את מרבית הונו. אין צורך שמשפחת ורטהיימר תתרום לצדקה כמה מיליארדים, אנחנו לא זקוקים לחלוקה ולנדבות. אין למשפחה מצפון לא נקי שיביא אותה להקים כמה מתנ"סים על מנת לטהר את השרץ. אבל ורטהיימר יכול לבצע מהפך בעולם העסקים בישראל. אם המשפחה תשתמש במרבית הכספים שלה על מנת להקים קרנות אתיות שישקיעו רק בחברות אתיות, אם מרבית ההשקעות של המשפחה יהיו בתעשיות ירוקות, בפרויקטים חוסכי אנרגיה, במימון מחקר ופיתוח של מקורות אנרגיה חלופיים, במפעלי מחזור. עם כמה מיליארדים ובמינוף מתאים, עם סיוע ממשלתי נדיב, ועם הדבקת אילי הון אחרים בחידק של הקיימות sustainability, ניתן לבצע את המהפך הבא של ישראל אחרי הצלחת המהפך של ההיי טק בעשור האחרון. ישראל יכולה להיות אור לגויים, שיופק לא מנפט ומקורות אנרגיה מזהמים אלא מאנרגיה נקיה. הקרנות האתיות שיוקמו וישקיעו בתעשיות אתיות וירוקות יוכלו לפתור את מרבית הבעיות החברתיות. הם יתנו תעסוקה לעשרות אלפים בגליל ובנגב, יצמצמו בצורה דרסטית את תופעות השחיתות, הטיית מכזרים ועושק מחזיקי העניין. המנהלים ואילי ההון שחושבים שאנשי אקדמיה הדוגלים בקיימות הם "הזויים" יכבדו ויאמצו את המודל העסקי של המשפחה העשירה ביותר בישראל, כי היא כבר הוכיחה שניתן להיות אתי ורווחי כאחד. ישקר מתגאה בכך שהיא מייצאת 99% מתוצרתה. משפחת ורטהיימר תוכל להשאיר מורשת, לייצא את המודל העסקי שלה לאתיקה, אחריות חברתית וקיימות המשולבים עם רווחיות גבוהה וצמיחה, עם ציונות ופיתוח הגליל והנגב ל- 99% מעולם העסקים בישראל. זה יהיה יותר מהצהרת "באפט", זו תהיה הצהרת "ורטהיימר"!

36 חוקים של עושק בעלי מניות המיעוט בחברות לא אתיות

חוקים או כללים אלה הם התוצאה של עבודת המחקר הקואליטטיבי של המחבר ואומתו ברובם בפרשת אנרון שארעה בדצמבר 2001 לאחר פרסום ספרי המחקר בשנת 2001 בהוצאת קלוור בוסטון.

1. בחברות לא אתיות, יפסידו תמיד בעלי מניות המיעוט בטווח הארוך.
2. במקרים של עושק בעלי מניות המיעוט, נוטים מנהלים לא אתיים לעבוד בשולי החוק, למצוא פרצות ולקבל את הייעוץ המשפטי של מיטב עורכי הדין.
3. מועצות מנהלים ומנהלי חברות נוטים לשמור קודם כל על האינטרסים של בעלי השליטה, הממנים והמתגמלים אותם.
4. דירקטורים חיצוניים, החלטות של הוועדות בהן הם חברים וחוות דעת מקצועיות שהם מזמינים, הם במקרים רבים בלתי הוגנים כלפי בעלי מניות המיעוט, כי הם נוטים לצדד בעמדתם של בעלי השליטה.
5. משרדי רואי חשבון, עורכי דין, חתמים ויועצים, נאמנים במקרים רבים, קודם כל למנהלים שממנים ומתגמלים אותם, ובעלי מניות המיעוט צריכים להתייחס בזהירות לדיווחיהם והמלצותיהם.
6. בבדיקה של דו״חות האנליסטים והמלצות הקניה שלהם, יש להביא בחשבון מהם האינטרסים שלהם, אם יש ברשותם מניות של החברה ומה מידת ההצלחה שלהם עד כה.
7. מערכת המשפט אינה מגינה במקרים רבים על זכויותיהם של בעלי מניות המיעוט, שאינם יכולים להתמודד על בסיס שווה כנגד החברות, הנעזרות במיטב עורכי הדין ויש ברשותן זמן ומשאבים עדיפים.
8. חברות נוטות לעיתים לפצות ארגונים גדולים, שנעשקו כבעלי מניות מיעוט, בעיקר בפיצוי עקיף.
9. הרשויות לניירות ערך הן במקרים רבים תרופת שווא שאינן מגיבות על עושק בעלי מניות המיעוט ועל חשבונאות יצירתית.
10. החברה אינה מגנה ומחרימה מנהלים לא אתיים וסבורה שאתיקה משמעה שמירה מינימלית על החוק.
11. בעלי מניות מיעוט צריכים להימנע מלהשקיע בחברות שהיעד המרכזי שלהן הוא להגיע למקסימום רווחים, כי במקרים רבים הכוונה רק לרווח המקסימלי לבעלי השליטה והמנהלים.
12. בעלי מניות מיעוט צריכים להשקיע בחברות עם מנכ״לים אתיים, אשר קרוב לוודאי יגנו על זכויותיהם ולא יהיו נאמנים בצורה בלעדית לבעלי השליטה.
13. בעלי מניות מיעוט מזוהים לעיתים תכופות כחמדנים, מהמרים וספקולנטים, שאינם מתעניינים בהצלחה ארוכת הטווח של החברות בהן הם משקיעים, כי אם רק ברווחים מהירים ובתשואה חסרת סיכון.

14. זיהוי בעלי מניות המיעוט כספקולנטים חסרי מצפון והעדר האנשה של המשקיעים הבודדים, נותנים לגיטימציה במקרים רבים לעושק שלהם ולקיפוח זכויותיהם.

15. חברות לא אתיות נוטות להימנע משקיפות, לפרסם תשקיפים לא ברורים והודעות דו משמעיות לעיתונות ולהכין דו"חות פיננסיים כוללניים. השקיפות היא לפיכך המגן העיקרי של בעלי מניות המיעוט.

16. בעלי מניות צריכים להשוות בין התשקיף להודעות לעיתונות ולראיונות עם המנהלים ובעלי השליטה בחברה. אם קיים כפל לשון והמידע אינו תואם, זאת יכולה להיות אינדיקציה למצבה הקשה של החברה.

17. בעלי מניות המיעוט צריכים לקרוא בעיון את כל המידע על החברות בהן הם משקיעים, להשתתף בשיחות באינטרנט ולהבין את הדו"חות פיננסיים. במידה ולא - עליהם להסתפק בהשקעות בקרנות אתיות.

18. ההתנהגות של מניות החברה לפני ואחרי הנפקה היא אינדיקציה לאתיקה של החברה, במיוחד אם המחיר עולה תלולות לפני ההנפקה ומדרדר זמן קצר לאחריה.

19. בעלי מניות מיעוט צריכים להימנע מלהשקיע בחברות שלמנהליהן אין מניות שלהן, או שמכרו את רוב מניותיהם, או שבעלי השליטה שלהן מכרו חלק גדול ממניותיהם בהנפקה.

20. מנהלים של חברות רבות נוטים לקבל אופציות כאשר מחיר המניה במינימום ולמכור אותן בתום תקופת ההקפאה כאשר המחיר מגיע לשיא. בעלי המניות מוזמנים ללמוד על כך באינטרנט ולנהוג בהתאם.

21. מנהלים לא אתיים נוטים להשתמש במידע פנים ברכישת מניות לפני גידול ברווח ובמכירת מניות לפני הפסדים צפויים. בעלי מניות המיעוט יכולים לקבל רמז על הרווחיות הצפויה באתר בעלי עניין באינטרנט.

22. חברות המעונינות למכור חברה קשורה לחברה בת שלהן נוטות לדווח שמצב החברה הנמכרת קשה וללא משקיעים פוטנציאליים, על מנת להצדיק את התמוטטות מחיר המניה ומכירת החברה בנזיד עדשים לחברה הבת.

23. לחברות לא אתיות יש סטנדרטים כפולים לבעלי מניותיהן. הן מוסרות מידע מטעה על מצבן הקשה כביכול על מנת לייאש את בעלי מניות המיעוט, ולאחר שבעלי השליטה והמנהלים קונים מהם את המניות במחירי מינימום, מתברר שקיימות תחזיות מעודדות המעלות מחדש את מחירי המניות.

24. בעלי השליטה נוטים לבצע הצעת רכש למניות החברה סמוך לתום הפיתוח של מוצר מהפכני או לסיומו של הליך הבראה מוצלח, כאשר מחירי המניות נמוכים מאוד עקב הפסדי ההשקעות בפיתוח ובהבראה, ומאלצים את בעלי מניות המיעוט למכור את מניותיהם ובכך מונעים מהם להשתתף ברווחים הצפויים.

25. חוקי מדינת דלוויר נותנים חופש פעולה מירבי למנהלי החברות ולבעלי השליטה לעשות כמעט ככל העולה על רוחם בחברות, ולאפשר עושק בעלי מניות המיעוט מבלי שהם יוכלו להשיב מלחמה שערה.

26. בעלי השליטה ומנהלים נוטים להסתיר את המניעים האמיתיים שלהם לעושק בעלי מניות המיעוט, מאחורי דיבורים רמים על שמירת מקומות עבודה, עזרה לקהילה, הגברת היצוא וסיוע לכלכלת המדינה.

27. בעלי מניות מיעוט צריכים להתייחס בחשדנות למנהלי מוסדות ממשלתיים האמורים להגן על האינטרסים שלהם אם החוק מאפשר להם לעבור לעבוד בניהול החברות עליהן הם היו צריכים לפקח.

28. עסקות במניות המבוצעות באוגוסט, סמוך לחגים או בתקופות אחרות בהן בעלי מניות המיעוט נעדרים, נועדו לעיתים לעשוק אותם מבלי שיהיה סיפק בידם להתערב בעוד מועד.

29. אסיפות בעלי מניות מתוזמרות לעיתים קרובות כך שבעלי מניות המיעוט אינם יכולים להביע בצורה אפקטיבית את חוסר שביעות הרצון שלהם, וגם אם הם עושים זאת זה לא נרשם בפרוטוקול הדיונים.

30. בעלי מניות מיעוט צריכים להיזהר מחברות המפחיתות לעיתים קרובות מדי הוצאות חד פעמיות, הוצאות לרכישת חברות, הפרשות להתחייבויות עתידיות ולתוכניות הבראה וכדומה. הוצאות אלה עלולות להיות כיסוי להפסדים תפעוליים שוטפים ולהצביע על הפסדי עתק צפויים והתמוטטות מחיר המניה.

31. בעלי מניות מיעוט צריכים להימנע מלהשקיע בחברות הנשלטות בצורה בלעדית בידי בעלי השליטה, במיוחד כאשר יש להם פחות מ- 50% מהמניות, ושאין בהן ייצוג לבעלי מניות המיעוט במועצות המנהלים.

32. ארגונים אקטיביסטים צריכים לאסוף מידע על חברות, בעלי מניות ומנהלים שביצעו מעשים לא חוקיים ולא אתיים ולפרסם זאת באינטרנט. יש לרענן את הזיכרון הקולקטיבי ולדאוג להדלקת נר תמיד שיאיר את מעשי העושק שבוצעו בעבר, כך שלא יימחקו לעולם מתודעת הציבור.

33. יש לעודד מתריעים על התנהגות לא אתית של חברות כלפי בעלי מניות המיעוט, באמצעות פרסים, הוקרה והערכה, ואין להוקיע אותם כמלשינים.

34. בעלי מניות מיעוט, שהפסידו בבורסה כתוצאה מהתנהגות לא אתית של חברות, צריכים לפרסם את המידע באינטרנט, בעיתונות, ברשות לניירות ערך ובין חבריהם, ולנסות להגיע לסיקור מירבי של העוולות.

35. בעלי מניות מיעוט חייבים לנהל את המערכה שלהם כנגד החברות הלא אתיות העושקות אותם אך ורק בדרכים אתיות, כי במערכה לא אתית מנצח תמיד הצד החזק.

36. בעלי מניות מיעוט צריכים לשים דגש חזק על האתיקה של החברות ועל היושרה של המנהלים ובעלי השליטה בשיקולי ההשקעות שלהם ולהימנע מלהשקיע בחברות לא אתיות העלולות לעשוק אותם, גם אם יש לחברות אלה סיכויי הצלחה יוצאים מהכלל.

הכשלים האתיים במשבר הכלכלי העולמי

רבים הם הסוברים שכוונת הבנקים שנתנו משכנתאות לאנשים קשי יום שלא היו זכאים להלוואות בתנאים רגילים הייתה טובה וכנה. אך, ההלוואות שניתנו לאנשים קשי היום לא היו יותר זולות. במקרה הטוב הריבית הייתה נמוכה בתקופות הראשונות אבל בהמשך קפצה קפיצה ניכרת כך שהערך המהוון של זרם הריביות לאורך השנים היה גבוה יותר מהריבית הרגילה למשכנתאות, כי היא כללה גם את מרכיב הסיכון הנוסף, בהיותן מיועדות ללווים קשי יום. כל עוד שמדרגת הריבית הראשונה הייתה נמוכה ושוק הנדל"ן גאה לא היו בעיות. אבל כששוק הנדל"ן נכנס למיתון ומחירי הדירות ירדו, מדרגות הריבית קפצו, וחלק מהלווים לא יכלו להחזיר את ההלוואות, ההלוואות לא הוחזרו וזה סיבך את הבנקים לשמכנתאות. זאת ועוד, בחלק ניכר מהמקרים הבנקים גלגלו הלאה את הסיכון ומכרו את ההלוואות בצורה של ניירות ערך ללקוחות מוסדיים, לחברות השקעות, ביטוח וקרנות פנסיה. כך הסתבכו גם ליהמן ברדרס, בר סטרנס, מריל לינץ', AIG, אך גם קרנות פנסיה של עובדים בחברות גדולות ובארגונים שהשקיעו בניירות הערך האלה. זה היה עסק מסחרי לכל דבר. הבנקים היו מתווכים בין הלווים ללקוחות המוסדיים אבל גזרו קופון שמן בדמי התיווך ולא לקחו בדרך כלל סיכון.

חוסר האתיקה היה בכמה מישורים:

1. עברו על הציווי "אל תשים מכשול בפני עיוור". אם לא נותנים הלוואות בתנאים רגילים לאנשים קשי היום זה בגלל שהם לא יכולים להחזיר אותן. אם בכל זאת נותנים להם הלוואות מסבכים אותם ומסבכים את אלה שקונים את ההלוואות מהבנקים. מסבכים את קשי היום כי בגלל שהם לא יכולים להחזיר את ההלוואות הם מאבדים את כל התשלומים שהם כבר שילמו עד שהפכו לחדלי פירעון ובסוף הם גם מפסידים את הבית ונזרקים לרחוב. אם הבנקים היו "השומרוני הטוב" ובמקום להקים מתנ"ס פה ושם היו משתמשים בחלק מהרווחים שלהם לתת הלוואות בריבית נמוכה בכל התקופה ולא במדרגה הראשונה, בתנאי החזר נוחים ועם מרווחים נמוכים, הם היו מרוויחים מעט פחות, לא היו ממקסמים את הרווח, אבל נוקטים אקט של אחריות חברתית ועוזרים לחלשים. גם אם היו יוצאים באיזון או אפילו מפסידים על הלוואות אלה, זה היה מאוד "חברתי" מצידם, כי בכך היו למעשה גורמים שהלווים החזקים יותר יממנו את הלווים החלשים יותר, מעין מס פרוגרסיבי.

2. יש הרבה בנקים קהילתיים וקרנות אתיות (המתוארים בספרי "סוגיות נבחרות באתיקה עסקית ובאחריות חברתית", עמ' 83) התומכים בפיתוח יוזמות קהילתיות בעלות הכנסה נמוכה בארצות שבהן הם פועלים ובארצות מתפתחות: אספקת דיור נאות, יצירת מקומות עבודה, סיוע בהקמת חברות בעלות מודעות חברתית – מטרות אלה מושגות בעיקר באמצעות בנקים קהילתיים, ארגוני אשראי קהילתיים, קרנות הלוואות קהילתיות ומוסדות מימון לחברות קטנות. המיקרו הלוואות שהתחילו בבנגלה דש (הממציא שלהן אף קיבל על כך פרס נובל) הן עם אחוז אי העמידה בהחזרים הנמוך ביותר והלווים עומדים בתשלומים ללא דופי.

3. אבל במקרה של משבר הסאב פריים יש לנו עסק עם בנקים וחברות השקעה תאבי בצע שרצו רק למקסם את הרווח ולמזער את הסיכון. הבנקים למשכנתאות לא לקחו סיכון, הם לא נתנו הלוואות בריבית נמוכה אלא בתקופה הראשונה על מנת לפתות את הלווים להיכנס לעניין (כמו המבצעים של הטלפונים הניידים שנותנים לך הנחה בהתחלה ואחר כך אתה משלם פי כמה), הם הביאו בחשבון את מרכיב הסיכון בתזרים הריביות המהוון, הם העבירו את הסיכון לאי החזר ההלוואות לצד שלישי. הבנקים בארה"ב לא היו אם כן השומרוני הטוב אלא הכריש הרע.

4. הבנקים להשקעות, חברות הביטוח וקרנות הפנסיה שהשקיעו בניירות הערך המבוססים על ההלוואות גם הם לא לקחו סיכון. ליתר דיוק, בעלי השליטה לא לקחו סיכון. הספר שלי מלא דוגמאות על ההבדל הדק בין התאגיד לבעלי השליטה. בעלי השליטה דואגים לאינטרסים שלהם ולאו דווקא לאינטרסים של התאגיד, שצריך להיות לדעתי מקבילית הכוחות של האינטרסים של כל מחזיקי העניין של התאגיד: העובדים, הלקוחות, הספקים, הנושים, הקהילה, הממשל, האקולוגיה ובעלי מניות המיעוט. בעלי השליטה במקרים קודמים (כמו אנרון) דאגו למכור את המניות שלהם כשהן היו בשיאן, יש להם מידע פנים והם יודעים מתי למכור. מי שמפסיד זה בעלי מניות המיעוט, הנושים, הספקים, העובדים וכל אותם הגורמים שאין להם מידע פנים ונשארים בסוף מול שוקת שבורה. הם גם תיארו לעצמם שהמדינה תתערב כפי שהיא התערבה עד כה במשבר זה בארה"ב עד למקרה של ליהמן ברדרס והצילו את החברות מפני פשיטות רגל. יש להם גם מהלכים בממשל ומעבירים כרגיל את הסיכון לאזרח הקטן, כי לא הממשל משלם מכיסו על כיסוי החובות של הבנקים למשכנתאות או הבנקים להשקעות, אלא משלמי המיסים כיוון שבמדינות הניאו ליברליות מי שמשלם את המיסים זה המעמד הבינוני, כי העשירים והחברות הגדולות משלמים בפועל ויחסית הרבה פחות. גם בארץ מי ששילם על משבר המניות הבנקאיות לא היו הבנקאים שלא ישבו אפילו יום אחד בבית הסוהר ולא אנשי האוצר ובנק ישראל כי אם האזרח הקטן ששילם מיליארדים בגלל הבנקים. יש הרבה כתבות על מנהלי הבנקים המסכנים בארה"ב שהפסידו את משרתם, אבל לא את כספם.

5. אך מה עם קרנות הפנסיה? הרי לא ניתן להאשים את אלה שמנהלים את עסקיהן בשחיתות? קודם כל – יש רבים הטוענים שחלקם במישרין ובעקיפין נגועים בשחיתות. אבל נניח שכולם ישרים, האם הם משלמים על ההחלטות השגויות שלהם להשקיע בניירות הערך המפוקפקים שהיו מבוססים על ההלוואות של הסאב פריים? מי שמפסיד הם החוסכים בקרנות הפנסיה שערכן ירד באחוזים רבים, לא המנהלים כי אם החוסכים בקרנות. המצב בארץ עוד יותר בעייתי כי הפיקוח על קרנות הפנסיה מאוד רופף כפי שהיה בזמנו על קרנות ההסתדרות. החברות שחיות מהעמלות על ניהול התיקים לא מפסידות אם ערך התיק יורד. הן גם מתחרות על פיתוי בעלי קרנות הפנסיה ומנסות למקסם את הרווח על חשבון סיכון אדיר לכספי הקרן. בסוף הרבעון הן מוציאות דו"ח לחוסך בקרן הפנסיה או ההשתלמות ומסבירות לו כמה שהוא הפסיד, אבל הן מקבלות את מלוא העמלות שלהן וגם מנהליהן מקבלים שכר עתק. אבי אבות החטאת היה בהחלטה שקרנות הפנסיה יכולות להשקיע בבורסה בארץ, כפי שזה נעשה בארה"ב. אני חוזר וטוען בספרי ובהרצאותי שקרנות פנסיה צריכות להשקיע אך ורק באיגרות חוב ממשלתיות (לא של חברות אלא רק של הממשלה המקומית). אגרות חוב אלה הן בטוחות לחלוטין (אלא אם כן הממשלה חדלת פרעון וגם זה קרה בעולם פעמים רבות) ועובד יודע בודאות מה תהיה הפנסיה שהוא יקבל לעת זיקנה. אין להמר בשום פנים ואופן על כספי הפנסיה, כי מי שמרוויח מזה הם רק אלה שמנהלים את הקרנות וגוזרים קופון מהעמלות ולא מקבלי הפנסיה הנפגעים מכל משבר בשוק ההון על לא עוול בכפם.

6. המשטר הניאו ליברלי של בארה"ב נתן לשוק להשתולל ולא התערב אלא רק לאחרונה, אולי משיקולי בחירות. אם היו מתערבים בעוד מועד, עושים רגולציה שלא מאפשרת היווצרות שוק סאב פריים, דואגים להקמת בנקים קהילתיים בעידוד ממשלתי, כופים יחסי נזילות סבירים, מינוף סביר, אי העברת הסיכון לאחרים, כפי שקורה במשטרים אתיים, לא הייתה נוצרת הבעייה. הממשל גם צריך עכשיו לבדוק מי היה אחראי למשבר, על מנת שיתנו את הדין, מי השתמש במידע פנים על מנת למזער את הנזק ולמכור את המניות בזמן ולהעניש את האחראים במלוא חומרת הדין. גם בארץ צריך להגביר את הרגולציה, להגדיל את עול המיסים על אילי ההון ועל השכבות המבוססות, להטיל מיסי ירושה, וניווכח לדעת כי למרבית הפלא זה לא יביא את המיתון אלא יוציא אותנו מהמיתון. במקום לתת את נכסי המדינה בנזיד עדשים לאילי ההון ולהוריד את המיסים לעשירים צריך להשתמש בכספים שיתקבלו לשגשוג המשק, השקעות בתשתית, במחקר ופיתוח, מתן הלוואות זולות בבנקים קהילתיים, שירותי רווחה ולדאוג לכך שהמעמד הבינוני יהווה 50% מהאוכלוסיה כמו בשבדיה ולא 28% מהאוכלוסיה כפי שהמצב כיום בישראל, עוד פחות מארה"ב, תוך הקטנת הפערים והגברת הצדק החברתי.

7. כל הגורמים היו צריכים לפעול בצורה אתית, הבנקים היו צריכים לתת הלוואות בתנאים נוחים לאנשים קשי היום כמו הבנקים הקהילתיים, מבלי למנף את ההלוואות ולהעביר את הסיכון לאחרים. אני מתייחס לכך בכלל השני בעיקרים של עסקים ואתיקה המובאים בספרי (עמ' 10) כשאני קובע כי הבנקים והחברות לא צריכים להתנהג ביצירתיות פיננסית, הם צריכים להתנהג בצורה שקולה ומתונה, במינוף סביר (עם מימון עצמי ניכר מבלי להעביר את הסיכון לאחרים), בתזרים מזומנים חיובי (זאת הבעיה העיקרית של הבנקים למשכתנאות, ליהמן ו- AIG) וכשהבטחון הוא ערך עליון ונר לרגליהם כמו במדינה. המדינה צריכה להתערב בנעשה בארה"ב כמו בישראל לרווחת הכלל תוך זניחת המדיניות הניאו ליברלית המאפיינת את שלושת המפלגות הגדולות בארץ.

8. אם יאמצו את הכלים שאני מציג בספר: הקמת קרנות אתיות, המכון הלאומי לאתיקה שייתן דירוג אתי לכל החברות והבנקים, המועצה המפקחת שתייצג את כל מחזיקי העניין בחברה, וזניחה טוטלית של מקסם השווא של מיקסום הרווח עבור בעלי השליטה כערך עליון, תוך מציאת איזון בין האינטרסים של כל מחזיקי העניין, נימנע ממשברים מעין אלה בעתיד ונגיע לכלכלה משגשגת וצודקת. אני אופטימי בסופו של דבר, כי רק מתוך התהום רואים את האור בוקע ואלמלי היינו נופלים כה עמוק לא היה לנו הרצון והדחף לצאת מפי התהום. עוד לא מאוחר מדי, אם החברות, הבנקים והממשל יאמצו עקרונות פעולה אתיים ניתן יהיה לצאת מהמשבר. בהכירי את המצב כאיש עסקים וכאיש אקדמיה אבחנתי את הסימפטומים לפני יותר מעשור, אימוץ העקרונות שהיו בספר המחקר הראשון שלי שהתפרסם בארה"ב עוד לפני פרשת אנרון עשוי היה למנוע פרשה זאת ופרשיות דומות, ואימוץ העיקרונות המופיעים בספר החדש שלי יכול היה למנוע את הקריסה הבורסאית ולמנוע את המשבר הבא.

9. לא מקובל עלי מה שטוענים אנשי כלכלה בכירים שקריסה כמו בארה"ב לא יכולה לקרות בישראל. לדעתי, הכלכלה בישראל פחות אתית מאשר בארה"ב, המשק בארץ יותר ריכוזי מאשר בארה"ב כאשר רובו נמצא בידיהם של כמה אילי הון, המשטר שלנו יותר ניאו ליברלי מאשר בארה"ב, הפערים בארץ יותר גדולים מאשר בארה"ב שמכבידה את עולה על אילי ההון במיסי ירושה ובחוקים דרקוניים כמו סרביינס אוקסלי שאינם קיימים בארץ. לא הפקנו את הלקחים ממשבר המניות הבנקאיות, יש חבירה בלתי נסבלת בין הון, שלטון ופקידי הממשל שחלקם עוברים לעבוד מהשלטון להון אחרי שסייעו ביד נדיבה להון. חלק ניכר מהתקשורת מצויה בידי אילי ההון ומתעלמת מתופעות מאוד מדאיגות, הממשל התאגידי בארץ הרבה יותר גרוע מאשר בארה"ב, אין קרנות אתיות, אין בנקים קהילתיים, כמעט ואין ארגונים אתיים. מצב האקולוגיה נמצא בשפל

חסר תקדים ואין אכיפה, כנופיות הפשע עושות במדינה ככל העולה על רוחן והמשטרה קצרה ידה מלהושיע. חלק ניכר מהפוליטיקאים מושחתים, וכל זאת על רקע הסכנות של החיזבאלה, החמאס, איראן, פער חברתי חסר תקדים, חברה מתפוררת, אי צדק חברתי משווע ומדיניות רווחה שפשטה את הרגל.

10. ישנן חברות הנותנות אתנן של חצי אחוז מהרווח הנקי ומציגות עצמן כאבירות האחריות החברתית כאשר במקרים רבים הן משיגות את שאר 99% מהרווח בצורה לא אתית. הקרקע בוערת תחת רגלינו ויש עדיין רבים הטוענים שאצלנו זה לא יקרה. עלינו להפיק את הלקחים, לקחת דוגמא ממשטרים מתוקנים כמו בסקנדינביה ולא מארה"ב. אך לא הכל שחור, קיימות חברות אתיות רבות גם בישראל, הבנקים שלנו הם בדרך כלל יותר זהירים מאשר בארה"ב אך הם צריכים לנטוש את עיקרון מיקסום הרווח. ישנם אילי הון רבים שעשו את הונם ביושר כמו סטף ורטהיימר, ישנם פקידי ממשל אתיים כמו ירון זליכה שלא לוטשים עין למשרות אצל אילי ההון אחרי שסייעו להם, ישנם ראשי ארגונים אתיים כמו אריה אבנרי שעושים ימים כלילות לביעור השחיתות בעזרת תנועת אומ"ץ, ישנם גם אנשי אקדמיה כמו איציק ספורטה ואילן משולם שעושים רבות לטיפוח האתיקה בארגונים ובחברות, ישנם אפילו פוליטיקאים ישרים כאופיר פינס.

לסיכום, קיימת דרך אחרת, אני מצביע עליה, הכלכלן חתן פרס נובל ג'וזף שטיגליץ ויו"ר הפורום הכלכלי העולמי קלאוס שוואב מציעים אף הם דרך דומה. צריך רק לאמץ אותה, לא להיות תאבי בצע, להסתפק במקום במקסימום הרווח ברווח סביר, מבלי לעשוק את כבשת הרש. אנחנו צריכים לצאת מתוך הנחה שכולם היו בני, שכולנו חלק מהמרקם החברתי והמדיני ולא להיות אנוכיים חסרי רגישות. נלמד את הלקח ונתחיל בדרך חדשה, משיקולים אתיים ומוסריים, אך גם משיקולים כלכליים קרים ויבשים. ראינו לאן מובילה הדרך של וול סטריט תאוות הבצע ושל המשטר הניאו ליברלי, עת לשינוי אם אנו חפצי חיים!

"מאחורי החומה הסינית" – אירוע על צדק כלכלי

"עמוס יקירי" אמר אריה, יו"ר הדירקטוריון של "מערכות רפואיות", "אני לחלוטין לא מבין את מדיניות השקעת הרזרבות הכספיות העצומות שלכם בפק"מים, אג"חים ממשלתיים ושאר השקעות משעממות. בשביל זה אני לא צריך סמנכ"ל כספים שמשכורתו מגרדת את המיליון שקל. כל סטודנט שנה א' יכול לעשות זאת לא פחות טוב ממך. יש לך חמישים מיליון דולר שמניבים תשואה של חמישה אחוזים בשנה כאשר בכל אלטרנטיבה סולידית אחרת אתה יכול להשיג הרבה יותר. אני לא מבקש ממך להשקיע את כספך באופציות בשוק הסאבפריים שם אתה יכול להכפיל את השקעתך בשנה, אבל אתה בהחלט יכול להשקיע באגרות חוב של כמה מהחברות בקונצרן שלי שיניבו תשואה סולידית של שבעה אחוזים בשנה. אתה לא מסכן דבר, יש לך את מילת הכבוד שלי, זה הכי סולידי שיש ואתה תקבל הרבה יותר כסף ובכך תמקסם את הרווח של בעלי המניות בחברה שלך. אל תשכח שאתם מוכרים רק מערכות רפואיות, מה יקרה אם בשנה הבאה, ב- 2008, יהיה מיתון בשוק הרפואי? לא טוב שכל הביצים מונחות בסל אחד. בשוק הנדל"ן שבו אני פועל אין אף פעם מיתון, המחירים עולים כל הזמן, ואני משקיע במקומות החמים ביותר: לאס וגאס, מנהטן, בודפשט ובוקרשט. ואל תמכור לי את הבולשיט של החומה הסינית, אני יודע שאסור לי לקיים אתך את השיחה, כי אני לא חבר בועדת ההשקעות של הדירקטוריון בגלל ניגודי עניינים. אבל תבדוק לפחות את האופציה, סע לשבוע ללאס וגאס, תבדוק את הפרויקטים, תקבל אירוח VIP ותשחק ברולטה on the house. אז מה דעתך?" אריה נתן חיבוק דובי לעמוס וטפח לו על השכם. ואכן, לא יכול היה להיות ניגוד בולט יותר מאשר בין האישיות המוחצנת של אריה, איל הון שברשותו "חצי מדינה", איש העולם הגדול שמארח את כל ידידיו במסעדות הגורמה היקרות ביותר, לבין עמוס הרזה והממושקף שאוכל יוגורט בארוחת הצהריים שלו.

עמוס ניסה להעלות טיעוני נגד ואמר: "נניח שאתה צודק, אתה לא חושב שזה יתקבל רע מאוד אם אני אשקיע באג"חים קונצרנים של בעל השליטה שלי? אל תשכח שרואי החשבון שלנו וחברי הדירקטוריון זהירים ביותר אחרי פרשיות הממשל התאגידי של אנרון, וולרדקום וכל שאר הסקנדלים. אנחנו נסחרים גם בוול סטריט ויש לנו את סרביינס אוקסלי על הגב. על כזה דבר אתה ואני יכולים לשבת בבית סוהר, לשלם קנסות של מיליונים ולרסק את המניות שלנו. בשביל עוד מיליון דולר שנקבל בתשואה אנחנו מסכנים את עצם קיום החברה." אריה התבונן בעינים רעות בחוצפן השחיף שלא מבין את כללי המשחק. לפני שנה עמוס לא קיבל לעבודה את בנו למשרת החשב כי פחד שידבק בו רבב של נפוטיזם. הבן אדם הזה לא יודע לזרום, הוא כל הזמן מפחד, מה

מלמדים את רואי החשבון האלה באוניברסיטה? למה הם לא מסוגלים להיות אנשי עסקים? אך הוא ידע שאין זה הזמן לפטר את עמוס כי זה עתה הסתיימה ההנפקה הגדולה של החברה בוול סטריט, לכן אמר לו: "אתה יודע מה, יש משהו בדבריך. אז בוא נעשה פשרה. אתה תשקיע באג"חים של הקולגה שלי אלכס שבונה קומפלקס תיירותי באיי פיג'י. אני חייב לו טובה וכך לא יוכלו להאשים אותך ואותי בניגודי עניינים. אז הולכים על זה?"

אלכס קיבל את עמוס בלובי של בית המלון המפואר באיי פיג'י. "אתה רואה, זה בית המלון הראשון בקומפלקס התיירותי שאני מקים. אני עושה הנפקה של כמה מאות מיליוני דולרים המיועדת כולה ללקוחות מוסדיים, קרנות פנסיה ומקורבים כמוך. אני משקיע בקומפלקס 2% מכספי, 60% יבואו מהאג"חים שאני מנפיק, והיתרה תבוא ממימון בנקאי ואשראי ספקים. יש פה מינוף של פי 30 או פי 50, אבל אל תדאג - זאת לא חברת היי טק שהיא בור ללא תחתית. פה נשארים בתי מלון, אתרי תיירות, מיליונים של תיירים יבואו לקומפלקס שלי. האיים כל כך קרובים לאוסטרליה, לארה"ב, לאירופה, שאין אחד שלא יעשה קפיצה לכאן." עמוס שאל בשפה רפה: "אבל המלונות שלך משועבדים קודם כל לבנקים ואם יחול מיתון בתיירות בעלי האג"חים יישארו בלי כלום, כי אין להם למעשה כל בטחונות! המינוף האדיר הוא טוב לך, אתה לא מסכן כלום, אבל כל הסיכון נופל עלינו ובשביל מה - בעד עוד שני אחוזים מסכנים לתשואה?" "אוי, אתה קשוח..." ענה לו אלכס, "בוא, תרגיע, אתה מתוח מדי. על מנת להרפות מהלחץ, גש לחדר 68, שיהיה מעתה והלאה החדר שלך כשתבוא לבקר אותנו לכמה זמן שתרצה. מחכה לך מסאג' תאילנדי, עם סלסילת פירות וגם מיץ פירות מסוג אחר שבוודאי יוסיפו מתיקות לחיים היבשים שלך."

למחרת ניגש עמוס לאלכס ואמר לו שחשב היטב על ההצעה שלו אבל הוא לא מסוגל לסכן את כספי "מערכות רפואיות" למרות שהוא מאמין בכנות כוונותיו של אלכס. זה אצלו עניין עקרוני והוא יהיה מוכן לשים על כך את המפתחות על השולחן. אלכס שם לו על השולחן סדרה של תמונות מפלילות ממיץ הפירות הלילי אותו טעם ואמר לו שאם הוא ימשיך כך תקבל אשתו העתק מהתמונות. בלית ברירה נאלץ עמוס להסכים לעיסקה: חצי מיליון דולר עבורו מושקעים במקלט המס באי ונואטו "ממש מעבר לפינה", סוויטה שתעמוד לרשותו פעם בשנה כשיבוא עמוס עם משפחתו לבקר את אלכס, ובשאר הביקורים מיץ פירות חופשי על הבר. עמוס הבין שלא ניתן לנצח את המערכת ועליו להצטרף לשיירת העושקים או שלא ישרוד. הוא הוסיף כמה קילוגרמים למשקלו, הרכיב עדשות מגע ורכש לאשתו טבעת יהלומים בשביל להרגיע את מצפונו. תוך מספר חודשים "משך" מכספי "מערכות רפואיות" בדרכים מתוחכמות מיליון וחצי דולר ורכש פנטהאוז יוקרתי ברמת השרון. יחסיו עם אריה שופרו ללא הכר והדירקטוריון אף שקל למנות אותו למשנה למנכ"ל. קרנות הפנסיה

שהשקיעו באג"חים של אלכס הראו תשואה גבוהה בגלל הריבית הגבוהה משמעותית מאג"חים ממשלתיים. ועדות ההשקעה של קרנות הפנסיה לא שמו לב לשמיים המתקדרים ולעובדה שעבור 2% נוספים הם מסכנים את הקרן של 100%. האופוריה הייתה בעיצומה!

עד נובמבר 2008 צנח השווי של הרזרבות הכספיות של "מערכות רפואיות" בשמונים ושניים אחוזים והסתכם בפחות מעשרה מיליון דולר. אריה הציע בישיבת הדירקטוריון לפטר את עמוס על הניהול הכושל שלו של כספי החברה. ההחלטה התקבלה פה אחד, ואריה נעל את הישיבה באומרו: "התכונה החשובה ביותר של סמנכ"ל כספים היא השמרנות. אני לא יודע מה מלמדים את רואי החשבון באוניברסיטה, הם רוצים להיות אנשי עסקים ושוכחים שהם צריכים לשמור קודם כל על הקופה שלנו. אני מציע למנות לתפקיד אדם אחראי ושמרן, את יונתן שסיים לא מזמן את עבודתו בליהמן ברדרס ורוצה לחזור ארצה לתרום מניסיונו הרב בוול סטריט ובבנקים להשקעות. הוא אולי אף יצליח עם קצת מזל להשקיע את מה שנשאר בקופה המדולדלת שלנו אצל ברני מיידוף אותו הוא מכיר מצויין ומושקעים אצלו סטיבן שפילברג, קרנות צדקה יהודיות ואפילו אלי ויזל..."

רואי החשבון כנושאי הדגל של המהפכה האתית

המשבר הכלכלי הגדול שבו אנו שרויים מהווה רק את שיאה של מערבולת של משברים בהיקף עולה וגובר שהתחילו בסוף שנות השמונים עם פרשיות אג״ח הזבל והמשבר הבורסאי, המשברים הקשים באסיה וברוסיה, בנק ברינגס ו- LTCM בשנות התשעים, התפוצצות בועת הדוטקום ומניות ההיי טק בשנת 2000 שלוותה בשערוריות הממשל התאגידי מדצמבר 2001 ואילך עם התמוטטות אנרון, ארתור אנדרסן, וורלדקום, פרשיות טייקו, ויונדי ועוד. עם חקיקת חוק סרביינס אוקסלי בשנת 2002 הוטלה עיקר האחריות על הממשל התאגידי התקין על הנהלת החברות ועל רואי החשבון, אבל התברר מהר מאוד כי במקום להשקיע את המיליונים בטיפוח האתיקה והשמרנות החשבונאית הושקעו המיליונים במקרים רבים בדרכים מתוחכמות כיצד לעקוף את החוקים, לפתח מכשירים פיננסיים יצירתיים ורעילים ולמסור דיווחים לרשויות שהיו על גבול החוקיות. מי שגרף את המיליארדים היו בעלי השליטה, המנכ״לים גרפו מאות מיליונים ורואי החשבון נשארו מאחור בשביל לנקות את השברים תמורת מיליונים בודדים של המשיסה. משבר הסאב פריים, התמוטטות הבנקים והשפל העולמי משנת 2008 רק החריפו את המצב.

רוב הסיכון נופל על רואי החשבון, על בעלי מניות המיעוט, על קרנות הפנסיה ועל העובדים המאבדים את מקור פרנסתם, כאשר עורכי הדין מעולם לא נותנים את הדין כי הם רק יועצים, המנכ״לים ובעלי השליטה גורפים רווחי עתק בתקופות השיא כי יש להם מידע פנים מתי לצאת בזמן והם דואגים לעמוד בחוקים אבל במקרים רבים לא בכוונת המחוקק ובוודאי שלא בעקרונות האתיקה. רואי החשבון ניצבים אם כן על פרשת דרכים – הם יכולים להמשיך ולהשתתף במשיסה עם סיכון גבוה ותגמול נמוך או שהם יכולים לעמוד בתוקף על קיום העקרונות האתיים, הקודים האתיים, כוונת החוקים, שקיפות, יושרה וממשל תאגידי נאות. בל נשכח שזאת תמיד הייתה המטרה המוצהרת של מקצוע ראיית החשבון ולכן ההצעה לנשיאת הדגל של המהפכה האתית על ידי רואי החשבון יש בה רק החזרת עטרה ליושנה, הפחתת הסיכונים והפגיעה במוניטין, מבלי שתהיה פגיעה כלשהי בהכנסות.

מובן מאליו שרואי החשבון לא יכולים להיות היחידים לביצוע המהפכה האתית. זאת צריכה להיות פעולה משולבת של כל מחזיקי העניין:

* בעלי מניות המיעוט המגלים פעילות גוברת והולכת באסיפות בעלי המניות במדינות המערב

* הבנקים שקיבלו מכה אנושה במשבר האחרון ונקווה שיגיעו למסקנות האתיות המתבקשות

* העובדים שתמיד משלמים את המחיר אך אם יתעקשו על קיום האתיקה לא יוכלו המנהלים ובעלי השליטה בחברות הלא אתיות לבצע את זממם

* המדינה והציבור הרחב שצריכים לשלם עבור הנזקים בהיקפים של טריליוני דולרים

* איכות הסביבה והקהילות הנפגעות מהפגיעה האנושה בכדור הארץ, ועוד.

אך, לרואי החשבון יש מעמד סטטוטורי ואם הם יתעקשו לא לשתף פעולה עם האנרונים למיניהם כפי שעשו ארתור אנדרסן, לא יוכלו החברות הלא אתיות לבצע את העושק האתי, לעקוף את החוקים ולהרעיל את הכלכלה העולמית. רואי החשבון צריכים להתנהג כמו שופטים ולא להיות עושי דברם של החברות הלא אתיות, על רואי החשבון להכתיב התנהגות אתית חסרת פניות, בדיוק כפי שמצופה משופטים. הם אינם שכירים בחברות המקבלים את משכורתם מההנלה ונדרשים כמו עובדים רבים לוותר על עקרונותיהם האתיים. רוב הדו"חות הכספיים בחברות הגדולות במערב מאושרים על ידי ארבעת המשרדים הגדולים. אם הם יחליטו במשותף לפעול אך ורק בצורה אתית לא תהיה לחברות ברירה אלא להסכים. אל להם לטהר את השרץ כפי שנדרשים לעשות עורכי הדין שמגינים על הפושעים הגדולים ביותר כי זה תפקידם. מצופה התנהגות אחרת – אתית – מרואי החשבון, לפחות בעקבות המשברים התכופים וחוק סרביינס אוקסלי המאלצים את רואי החשבון להחליט באיזה צד הם עומדים.

הראיה האתית צריכה להתחיל באוניברסיטאות ובמשרדי רואי החשבון. יש מעט מאוד מוסדות אקדמיים בהם רואי החשבון נדרשים לעבור קורסים באתיקה עסקית של 50, 100 או 150 שעות. הניסיון מוכיח שאם מכניסים חובת לימוד על אתיקה עסקית, המלווה באירועים מעשיים, בסרטים וספרים דוקומנטריים ועלילתיים על דילמות עסקיות, ובתיאוריות מתקדמות על אתיקה, יכולים אנשי העסקים ובוודאי רואי החשבון להבחין עם סיימם את הלימודים מה היא דילמה אתית. הרגולציה והחוקים לא עוזרים, המשמעת העצמית לא עוזרת, כפי שראינו בצורה מובהקת במשברים בעשרים השנה האחרונות. רק חינוך לערכים אתיים ללא פשרות באוניברסיטאות ובמשרדי רואי החשבון עשוי לתת את התשתית ליושרה של רואי החשבון. העלות היא זניחה בהשוואה לתועלת שתצמח מהחינוך.

עלויות חוסר האמון הסתכמו לפני המשבר הכלכלי האחרון בעשרות מיליארדי דולר לשנה. עורכי הדין במקרים אלה חוגגים כי הם עושים הסכמים באורך של ספרית הותיקן, אבל רואי החשבון ניזוקים. המשבר הכלכלי האחרון הגדיל את נזקי חוסר האמון והנכסים הרעילים של משבר הסאב פריים והתמוטטות הבנקים וחברות הביטוח לטריליונים. אם נזכור שכל הכלכלה העולמית היא בהיקף של עשרות טריליוני דולרים הרי

שמשבר גדול עוד יותר עלול למוטט את הכלכלה העולמית והוא יקרה ללא ספק אם לא ישנו את התשתית האתית של הכלכלה העולמית.

קיימים ניצנים ראשונים של פעילות בתחומים אלה בישראל. בסקר לשכת רואי החשבון נמצא שכשמונים אחוז מרואי החשבון מאמינים שצריך להקים בתי משפט המתמחים בכלכלה ובמיסים. אחד התנאים ההכרחיים לאכיפה אתית הוא בקיום מערכת משפט המתמצית בכלכלה ובמיסים כי תחכום הארגונים הלא אתיים כליהמן ברדרס, אנרון או ברני מיידוף הוא כה גדול שרק שופטים עם השכלה וניסיון מעולים בעסקים יכולים לרדת לעומקם של העסקות הלא כשרות. מערכת המשפט בישראל כיום אינה מסוגלת להתמודד עם העומס והתחכום של הגורמים הלא אתיים ולכן שופטים מומחים לעסקים, שייעזרו ברואי החשבון, הם עוד תנאי הכרחי לביצוע המהפכה האתית.

לשם קיום המהפכה האתית צריכות גם החברות לשנות את תפישת העולם שלהן. עליהן לראות ברווחיות תנאי הכרחי לקיומן אך לא את תכלית קיומן, כי חברות גם קשורות למחזיקי העניין הזכאים לקבלת נתח מהעוגה. על החברות לזנוח את עיקרון מקסום הרווח הגורם בהכרח למקסום הסיכון ומקסום עושק מחזיקי העניין. יש להקפיד בעזרת רואי החשבון על איתנות פיננסית, עם מינוף סביר, לא של פי 10 כמו של כמה מאילי ההון שלנו או של יותר מפי 30 כמו בליהמן ברדרס ובקרנות גידור, אלא עם הון עצמי סביר, מצבת חובות נמוכה, תזרים מזומנים חיובי, ומעל לכל יושרה של מנהלי הכספים, רואי החשבון והנהלת החברות. יש לפרסם דיווחים פיננסיים אמיתיים ושקופים, עם אחריות אישית של הנהלת החברה, כשכולם יקיימו את סרביינס אוקסלי ולא ינסו לעקוף אותו.

את הדברים האלה אמרו בעשור האחרון אנשי עסקים, עיתונאים ואקדמאים אמיצים אך בודדים שהעזו לשחות נגד הזרם הניאו ליברלי ששלט בכיפה. אבל כיום צמרת עולם העסקים, המנהיגות הכלכלית (כמו קלאוס שוואב, יו"ר הפורום הכלכלי העולמי, "כנס דאבוס"), הפוליטיקאים והתקשורת מגיעים למסקנה שהאתיקה היא תנאי חיוני לקיום כלכלה בת קיימא ורווחית. לנוכח קריסת האמון בחברות הדירוג יש להקים מכון לאתיקה, בשיתוף עם לשכת רואי החשבון, שייתן דירוג אתי לכל החברות, בעלי השליטה והמנהלים הבכירים, תוך גיוס עובדי מכון שיהיו בעלי רקורד אתי ללא רבב, כך שלא יקרו תופעות שחברות אשר קיבלו רייטינג של AAA יקרסו בגלל עושק אתי.

אך גם החברה הישראלית צריכה לתת יד למהפכה האתית שהיא אך ורק לטובתה, עליה לא להעריץ פושטי רגל שהערימו על נושיהם, עבריינים מס שהונו את השלטונות, בעלי שליטה שעשקו את בעלי מניות המיעוט, אלא לכבד את האזרחים המרובעים המשלמים מס ומחזירים את חובותיהם. על עבריינים הצוורון הלבן לשבת בבית הסוהר עשרים שנה, בלי עסקות טיעון, כופר ושוחד סמוי או גלוי, ועל השופטים לא לנהוג ברחמים כלפי בנקאים, אילי הון או עובדי ציבור מושחתים המיוצגים על ידי צמרת עורכי הדין. החברה הישראלית חייבת להרים על נס ולתגמל מתריעים כנגד שחיתות, עושק מחזיקי העניין ופושעים אתיים. עלינו, הציבור הרחב, לקחת את גורלנו בידיים, לפעול כחוק ובצורה אתית אך בצורה מושכלת, כך שנשקיע רק בחברות אתיות, נרכוש בחברות אתיות, נעבוד רק בחברות אתיות ונקבל רק חברות אתיות ובנות קיימא לקהילה. תקני האתיקה, הקודים האתיים והדיבורים על אתיקה לא יהיו עלי תאנה כי אם תנאי הכרחי לקיום של החברה. עלינו לחזור למקורות האתיים כך שלא נעשה לאחר מה שלא היינו רוצים שיעשו לנו, שנפעל באיזון, במתינות ולא בקיצוניות, שעקרון האוניברסליות יפעל על כולנו ויהיה אותו דין ואותה התייחסות לכל אחד מהאזרחים במדינה. הישועה לא תבוא מהפוליטיקאים המקבלים תרומות נדיבות, מפקידי הממשל העוברים לעבוד אצל אלה שהם פקחו עליהם, מעורכי הדין המגינים על הפושעים האתיים, אלא מרואי החשבון שירימו את נס האתיקה מרצון או מחוסר ברירה ויובילו את החברה לדרך הישר.

שקיעתה של האתיקה בעקבות המשבר הכלכלי

שלמה המלך, החכם באדם, אמר "אל תצדק הרבה". ואכן, עולם העסקים אחרי המשבר הכלכלי הגדול לא מוכן לסלוח למי שצדק בתחזיות שנתן על בוא המשבר ובמיוחד אם הוא אומר בראש חוצות: "אמרתי לכם!". בעשור האחרון היו כמה אתיקנים שהעזו להתבטא נגד האופוריה ששררה בשוק ההון ובכלכלה העולמית. הם טענו כי לא לעולם חוסן, החברות והבנקים עובדים עם מינופים מטורפים, שוק ההון מונע על ידי תאוות בצע שלוחת רסן, אין כיסוי ריאלי לכל ההתעשרות הוירטואלית של החברות המושחתות כאנרון, בועת הדוטקום, אג"ח זבל/סאבפריים והעליות המטאוריות של שערי המניות בבורסה. כלכלנים חתני פרס נובל, כג'וזף שטיגליץ, התבטאו כנגד התיאוריות הנאו ליברליות ששלטו בכיפה, היד הנעלמה, עליונות כוחות השוק ומיעוט הרגולציה. הם זכו לקיטונות של רותחין ונענו בטיעון הנצחי שעם הצלחה לא מתווכחים, ולא משנה באיזה מחיר משיגים את ההצלחה.

והנה, פרץ המשבר הכלכלי הגדול, החמור ביותר מאז שנות השלושים ולרגע היתה עדנה לאתיקנים ולחסידי הדרך השלישית בין הקפיטליזם הדרוויניסטי לבין הסוציאליזם הדוגל במעורבות מסיבית של הממשלה בכלכלה. מימדי המשבר היו כה מפלצתיים, התאדו ארבעה טריליון דולרים, התמוטטו בנקים ענקיים כליהמן ברדרס ובר סטרנס, והממשלות נאלצו להתערב במאות מיליארדים על מנת להציל חברות קורסות כ- AIG ובנקים למשכנתאות. לרגע נדמה היה כי כולם חזרו בתשובה והתחרו בביקורת על היד הנעלמה והטייקונים של וול סטריט. אך אלה המשיכו לחלק לעצמם בונוסים של מילירדים למרות ששווי החברות והבנקים שלהם צנח בחמישים אחוזים ולעתים אף ביותר מתשעים אחוזים, שלא לדבר על אלפי המקרים של פשיטות הרגל. דובר על הצורך ברגולציה על מנת לא לאפשר ל"מושחתים" להשתולל, כולם הוקיעו את ברני מיידוף ואת כל אותם הרמאים שצפו והתגלו כתוצאה מרעידת האדמה. אך הם הסתייגו כי מדובר רק בתפוחים רקובים, כי אין תחליף לשוק החופשי.

אלא שהכלכלה מתאוששת, האשמים כרגיל לא נתנו את הדין ואנחנו האזרחים נאלצים לשלם את המחיר. עושים הסדרי נושים כאלה ואחרים, ספגנו את ההפסדים בקרנות הפנסיה, שכחנו את ההפסדים בבורסה, אלה מאתנו שמובטלים ספגו את המכה החזקה מכולם אבל כל השאר והם הרוב נאלצו רק לקצץ בשכרם ובהטבות, לשלם יותר מיסים רגרסביים כמע"מ ולראות כיצד האינפלציה מרימה ראש בעוד שהריבית על החסכונות

שואפת לאפס. כיוון שלא סבלנו מספיק מהמשבר, לפחות לא אלה שחוללו אותו, לא הפקנו את הלקחים הנכונים והאשמים הם כרגיל נביאי החורבן שתמיד רואים הכל בשחור. אנו ממשיכים לדגול במקסום הרווחים בכל מחיר, במתן תרומות בהיקפים מזעריים של פרומילים מהרווח וגם זה בקיצוץ דרסטי בגלל צוק העתים, וזה עושה אותנו לאתיים, בעלי רגישות חברתית, חסרי נקיפות מצפון ובא לציון גואל. השוק שוב פעם הוכיח שהוא צודק, עובדה שהתאוששנו, ספינת השוטים לא טבעה ואנו ממשיכים להפליג לעבר הקרחונים שעם המזל שלנו נמסים עד שאנו מגיעים אליהם בגלל התחממות כדור הארץ שאנו גורמים לה. ובמחצית מעלות המשבר למשק העולמי ניתן היה למצוא פתרון להתחממות ולהציל את העולם... אך מה הוא העולם לעומת תאוות הבצע של מתי מספר השולטים בו ללא עוררין.

אם נשארו איים של שפיות בכמה חוגים אמיצים באוניברסיטאות שהעזו ללמד אתיקה עסקית בדרכים לא קונבציונליות של אירועים ומשחקי תפקידים הממחישים את המשברים וסיבותיהם, גם הם קוצצו או נעלמו בגלל הקשיים התקציביים של האוניברסיטאות. במקרה הטוב מלמדים עשר שעות על אריסטו או קאנט להרחיק עדות מהביצה שבה אנו שרויים. ארגוני האתיקה שבהם חברים כמה עשרות משוגעים לדבר מקבלים מימון מחברות אותם הם צריכים לדרג. באוניברסיטאות קמות חדשים לבקרים פקולטות על שם איל הון כזה או אחר שלא נותנות דריסת רגל להשקפות ניאו חברתיות ולביקורת על תופעות הון ושלטון. הפוליטיקאים ממשיכים לקבל תרומות נדיבות ולגמול למיטיביהם בדרכים ישירות או עקיפות, פקידי הממשל ממשיכים לעבור לעבוד עבור אותם גורמים שדאגו לחלק להם הטבות מפליגות על חשבון האזרח הקטן אחרי תקופות צינון מגוחכות. ואם מישהו מעז להתבטא בתופעות או באילי ההון מרתיעים אותו בתביעות דיבה במיליוני שקלים או לכל הפחות מנטרלים אותו מכל במה.

בחברות העסקיות, בבנקים, במשרדי עורכי הדין ורואי החשבון כמעט ולא מעבירים קורסים באתיקה עסקית מחשש שמישהו יגלה שגם להם יש קופת שרצים, למרות שכל המשברים שקרו בעשרים השנה האחרונות נובעים בעיקרם מכשלים אתיים וממנהלים לא אתיים כקן ליי, ניק ליסון או ז'רום קרביאל אשר מוטטו חברות ובנקים. מסתפקים בכתיבת קודים אתיים במקרה הטוב ולא עושים דבר להטמעתם כי ממילא קוצצו בצורה דרסטית תקציבי ההדרכה ואילו האתיקה היא במקום האחרון בחברות כמו גם באוניברסיטאות. ממנים Chief Compliance Officer, מין שעטנז של יועץ משפטי וקצין אתיקה האמור לטהר את השרץ ולמנוע את קיומו. אם כבר יש רגולציה ברוכה כמו חוק סרביינס אוקסלי מתקיפים אותה כ- anti-business ומשקיעים עשרות מיליונים בדרכים לעקוף את החוק במקום להשקיע מיליונים בהפיכת החברות לאתיות. המתריעים שהעזו להתבטא נגד תופעות השחיתות עולים דרגה ובמקום להיקרא דון קישוטים תלושים הם

כבר הפכו לאויבי העם, במקום להפוך ליקירי העם על שהתריעו נגד תופעות השוחד והשחיתות המקעקעות את הכלכלה העולמית. אך בעוד שבעבר הסתכמו הנזקים במילירדים בודדים מסתכמים כיום נזקי השחיתות ותאוות הבצע בטריליונים והמשבר הבא שיקרה כנראה עד שנת 2020 עלול למוטט את הכלכלה העולמית, את התאגידים הגדולים, הבנקים הגדולים וקרנות הפנסיה הגדולות.

מה אם כן ניתן לעשות על מנת למנוע את קריסת הכלכלה העולמית במשבר הבא? צריך קודם כל לחנך את אנשי העסקים באוניברסיטאות, בחברות, במשרדי רואי החשבון. להעביר להם קורסי חובה של 150 שעות במקום 10-15 שעות, כי האתיקה היא לא פחות חשובה ואולי אף יותר מחשבונאות ומניתוחים טכניים. הרגולציה לא תעזור הרבה כי הגורמים המושחתים יעקפו אותה תמיד או ישחדו בשוחד ישיר או עקיף את הרגולטורים. הורדת הריבית כבר הוכיחה את עצמה כתרופת שווא שאף מביאה משברים חריפים אף יותר כמשבר הסאב-פריים. כל התרופות הסטדנדרטיות כבר הכזיבו, הגיעה העת לנסות תרופה חדשה – תרופת האתיקה שהיא היחידה שתחלץ את הכלכלה העולמית מהמשברים הנוראים שעוד צפויים לה. בגלל הכלכלה הגולבלית והמינופים האדירים, אדם אחד כניק ליסון יכול למוטט בנק שלם כבנק ברינגס, ומספר בנקים להשקעות ולמשכנתאות וחברות ביטוח לא אחראיים יכולים למוטט את הכלכלה הריאלית. כל הכלכלה העולמית היא בהיקף של כמה עשרות טריליוני דולר ואנחנו כבר שם ברמת הנזקים. לא בכדי קרא וורן באפט, איש העסקים הכי אתי בעולם, לכלים הפיננסיים המתוחכמים האלה נשק להשמדה המונית. שתי מעצמות העל ארה"ב וברה"מ השכילו במשך חמישים שנה להימנע משואה גרעינית כי הן ידעו שהן ישלמו את המחיר של השואה. קברניטי הכלכלה העולמית הניאו ליברלית משחקים בכלי נשק להשמדה עולמית ולא מפחדים מתוצאותיה כי הם מעולם לא נותנים את הדין והם משחקים בכספיהם של אחרים.

אנחנו אחרי המלחמה בשש. הסתיימה מלחמת העולם הראשונה שתבעה מחיר נורא שהאנושות לא ידעה כמותו. אנו משוכנעים שחבר הלאומים, הסכמי ורסיי והגאות הכלכלית של שנות העשרים יביאו לנו שלום ושגשוג בני אלף שנים. אנו מתעלמים מברטולט ברכט הכותב את "אופרה בגרוש", מוינסטון צ'רצ'יל המתריע כנגד הסכמי מינכן, ומקיינס המציג דרכים חילופיות לכלכלת השוק הניאו ליברלית. אנו מבקרים גם אילי הון אתיים כסטף ורטהיימר או וורן באפט ואומרים שהם לא אתיים כמו כולם, כי הכלכלה הריאלית שוב אינה חשובה והבורסה מתחילה לחזור לרמתה מלפני המשבר. יש לנו זיכרון קצר, אנחנו לא אוהבים נביאי אמת ומעדיפים לשקוע בתוכניות הריאליטי, כוכב נולד לשיר ולרקוד, האח הגדול והראש הקטן. אנחנו משאירים לערוץ הראשון במקרה הטוב לעסוק בסוגיות הון ושלטון, לנביאי הזעם לכתוב ספרים הנמכרים במאות עותקים, לאוניברסיטאות ללמד עשר שעות אתיקה בלימודי רשות בשביל לרשום V כמו שרושמות החברות

הלא אתיות התורמות אתנן למתנ״ס השכונתי. הארגונים והמנהיגים האקטיביסטיים הם בשולים שבשולים וממילא לא עוברים את אחוז החסימה. המשבר הכלכלי הבא, משבר יום הדין, בפתח אך אנו מתעלמים ממנו כי יצאנו רק בשן ועין מהקודם (שן ועין של האחרים כמובן). יש לנו עוד כמה שיניים, עוד עין ועוד הרבה תקווה שעברנו את פרעה ונעבור גם את זה. אבל הצונאמי שהטביע את הצבא של פרעה עומד להטביע גם את בני ישראל, את הטובים ואת הרעים, כי בעקבות ההתחממות הגלובלית, השחיתות המרקיעה שחקים והספקולציות האדירות העולם קטן עלינו ולא יוכל עוד לספוג את רוע הגזירה. אך לא פסה התקווה, אנו יכולים עדיין לשנות את דרכינו מן היסוד ולמנוע את הרע מכל. יש לנו עוד זמן – כמה שנים, עשור אחד לכל היותר, לאמץ את דרך האתיקה, הקיימות והאחריות החברתית. הדבר תלוי רק בנו - אם אנו חפצי חיים!

סיכוני הביטוח בארה"ב ובישראל על רקע המשבר הכלכלי

איך היתה מגיבה חברת ביטוח אם פירומן היה מציע לבטח את הבית של שכנו שנבנה במתכוון מחומרים דליקים ומבחני התקינה של עמידות בפני אש מומנו על ידי הפירומן? ומה בדבר רוצח סדרתי המבטח בביטוח חיים גבוה במיוחד את המועמדים להירצח על ידו וגובה את דמי הביטוח עם מותם של הקורבנות. ולבסוף, איך הייתם קוראים לחברת ביטוח המבטחת עשרות אלפי בתים בישראל בפני רעידת אדמה, לא לוקחת רזרבות מספקות, וכשמתרחשת רעידת האדמה ונהרסים הבתים היא מתנצלת וטוענת של תוכל לעמוד בהתחייבויותיה?

אירועים אלה ודומיהם התרחשו בזמן המשבר הכלכלי הגדול, אך אף אחד מהאחראים להם לא נתן את הדין. ספקולנטים נטולי עכבות הימרו כנגד CDO מגובי משכנתאות במילירדים בסיוע בנקים להשקעות שמצאו עבורם את המשכנתאות הכי מסוכנות שאין כמעט ספק שלא ייפרעו, רכשו ביטוח של חדלות פרעון וכשה-CDO התמוטט הרוויחו מילירדים. השורטיסטים הימרו כנגד חדלות הפרעון של ליהמן ברדרס, בר סטרנס, CDO ואג"חים מגובי משכנתאות, אשר קיבלו דירוג של AAA מחברות הדירוג המתוגמלות על ידי הבנקים שאגחו את הנכסים הרעילים. פאני מיי ופרדי מק ערבו לפרעון של אג"חים סאבפריים ואחרים מסוכנים ביותר, כאשר AIG מכרה לכל דורש ביטוח CDS לחדלות פרעון של בנקים ואג"חים מגובי משכנתאות מסוכנים מבלי לקחת רזרבות של ממש כנגדם.

כתוצאה מכך נאלצה ממשלת ארה"ב לתת סיוע של כארבע מאות מלירדי דולרים ל- AIG, פאני מיי ופרדי מק, סכום הסיוע הגבוה ביותר בהסטוריה שיכול היה לפתור את בעיות העוני וביטוח הבריאות בארה"ב. ומי היו שיאני המפסידים בשנת 2008? סיטיגרופ שמניתה ירדה אל מתחת לדולר? לא - היא הפסידה רק 28 מילירדי דולר, אך גם היא חולצה על ידי ממשלת ארה"ב. או שמא בנק ההשקעות מריל לינץ' עם הפסד דומה? לא, אך גם הוא חולץ על ידי ממשלת ארה"ב אחרי שבנק אוף אמריקה אשר רכש אותו סרב לעמוד בהתחיבויותיו לרכישתו. או שמא GM עם הפסד של 31 מילירדי דולר, בוודאי שלא, אם כי גם היא חולצה על ידי משלם המיסים האמריקאי, על פי העיקרון המקודש של הממשלים הניאו ליברלים של נשיאי ארה"ב הרפובליקאים והדמוקרטים מקלינטון ובוש ועד אובמה, של הפרטת הרווח והלאמת ההפסד.

שיאני המפסידים בשנת 2008 היו חברות הביטוח וערבויות אג"חים מגובי משכנתאות: AIG עם כמעט 100 מילירד דולר, פאני מיי עם כ- 59 מילירדי דולר ופרדי מק עם יותר מ- 50 מילירדי דולר. ואל נא תחשבו שהמצב השתפר בשנת 2009, שלושת המוסקטרים עדיין תופסים את שלושת המקומות הראשונים עם הפסדים של 72 מילירדי דולר לפאני מיי, 22 מילירדי דולר לפרדי מק, ו"רק" 11 מילירדי דולר ל- AIG. חברות הביטוח, הבנקים והערבויות, אשר היו צריכים להיות השמרניים ביותר, כי הם צריכים לעמוד בהתחיבויותיהם בעת צרה כשאנו זקוקים לכספנו, או כשהבית נשרף, הבעל נפטר ורעידת אדמה מחריבה את הבית, לא היו שם לעת צרה ומשענתם הייתה כקנה הרצוץ, אם כי הם חולצו על ידי ממשלות ארה"ב ואירופה.

הדרך לחמוק מעונש ועמידה במחויבות היא בגידול למימדי ענק עד אשר אתה גדול מדי ליפול, שיחוד ישיר ועקיף של פוליטיקאים, עמידה בגבולות החוק אך בוודאי לא האתיקה, והחלשת הרגולטורים עד הפיכתם לאימפוטנטים. ועדת בכר העבירה את קרנות הפנסיה שלנו מהבנקים שם הרגולציה (האסדרה) סבירה למדי, בעקבות התמוטטות הבנקים בשנות השמונים, אל חברות הביטוח עם אסדרה חלשה בהרבה. בשנת 2008 ספגו קרנות הפנסיה הפסדי עתק שקוזזו בחלקם בשנת 2009. אני אישית גורס כבר שנים רבות שאל לנו להשקיע את כספי קרנות הפנסיה במניות או באגרות חוב קונצרניות, סולידיות או לא סולידיות. כי הסולידי של היום הוא הלא סולידי של מחר. מי היה מעז לאמר שבעלי אגרות החוב של אפריקה ישראל הסופר סולידית יסופרו תספורת צבאית אחרי המשבר הכלכלי? כולם עכשיו טוענים שיש ריכוזיות מוגזמת בישראל, לפני כעשר שנים כשכתבתי את המסה שלי בנושא משפחות הטייקונים הייתי קול קורא במדבר. אך אל לנו להסיק מסקנות שאם עד כה אנחנו מסתדרים איכשהו, והטייקונים הספקולנטים משקיעים בבנק אירופי כזה או אחר או יש להם מזל עם קידוחי גז, לא יתהפכו היוצרות עם פרוץ המשבר הבא הצפוי בקרוב מאוד. מי שישלם את המחיר הוא כרגיל האזרח הקטן שקרנות הפנסיה הנמצאות בחלקן הרב בחברות ביטוח עשויות להסתפר במידה כזאת שקרקוף אינדיאני ייראה אסתטי לעומתן.

ומי אכן בודק שחברות הביטוח אכן לא לוקחות סיכונים מיותרים כפי שעשו AIG ודומיהן? מי שלקח את הסיכונים ב- AIG הייתה מחלקה קטנה שעסקה בנגזרים באנגליה. כיום מספיק שאדם אחד או מחלקה קטנה יפשלו על מנת להרוס בנק גדול או לגרום להפסדי עתק, כפי שקרה עם ניק ליסון בברינגס בנק, ז'רום קרביאל בסוסיטה ז'נרל או אתי אלון בבנק כללי. אך גם בחברות הביטוח בישראל נתגלו שחיתויות ומעילות בסכומי עתק בשנים האחרונות מבלי שרשויות האכיפה והבעלים ידעו על כך. כל עוד לא יהיה פיקוח אפקטיבי על חברות הביטוח וקרנות הפנסיה לא נוכל להיות שקטים שיום פקודה לא יבוא במהרה, מה עוד שהרגולטורים של היום יהפכו למנהלי הבנקים והגופים הפיננסים של מחר, ויש לכך דוגמאות לעשרות, גם בימים אלה.

לפיכך, אין מנוס מלאסור את השקעות קרנות הפנסיה במניות ובאגרות חוב, למעט אגרות חוב ממשלתיות. כל זאת כפי שהיה בזמנו, כאשר לא הימרו על חשבון הבטחון הסוציאלי שלנו.

אין אני רוצה שיתקבל הרושם שחברות הביטוח חוטאות בחוסר אתיקה או חוסר זהירות במדיניות ההשקעות והביטוח שלהן. אדרבה, כשאני מרצה בפני אנשי ביטוח אני מתרשם שיש להם מודעות גבוהה לנושאים אלה. המטרה שלי היא להגביר את המודעות לסיכונים הרבים העומדים בפני קברניטי הביטוח בישראל האמונים כיום על הבטחון הסוציאלי שלנו ועל ביטוח הנכסים היקרים ביותר בעת משבר או אסון. הבעלים ומנהלי חברות הביטוח, הפוליטיקאים והרגולטורים בישראל חייבים להפיק את הלקחים מהמשברים שפקדו את ארה״ב ולמנוע את היווצרותם בישראל, דווקא בגלל הדפסאג׳ של המשק הישראלי בכמה שנים לעומת המשק האמריקאי. ישראל נמצאת כיום במצב מקביל לזה שהייתה בו ארה״ב בשנת 2006, כשבועת הנדל״ן הייתה בשיאה, הבורסה גאתה וניתנו ביטוחים חסרי אחריות בטריליוני דולרים.

בועת הנדל״ן בישראל תתפוצץ בשנה הקרובה בדיוק כפי שקרה בארה״ב, הבורסה המנופחת תרד בצורה דרסטית, ואנו עומדים ערב מיתון עמוק, שיכול להחריף באם הוא יהיה מלווה במלחמה עם אירן, החיזבאלה, החמאס וסוריה, רעידת אדמה קשה במיוחד והתמוטטות של בנקים וחברות ביטוח. לפיכך, עכשיו הזמן בטרם קרות הפורענות לבדוק את עצמנו במשנה זהירות: בועדות ההשקעות של תוכניות הפנסיה והקרנות בחברות הביטוח שצריכות לצאת בעוד מועד מהבורסה ולהפוך את כל נכסיהן לנזילים תוך מיזעור הרווח אך מניעת ההפסדים הכבדים הצפויים והסיכון הענק; בדיקה יסודית האם יש לנו רזרבות מתאימות לקראת הזמנים הקשים הצפויים לנו; הנהגת סינון אתי ומבדקי יושרה בענף הביטוח שלמרות המלצותיי בספרי ובמאמרי עוד לא קורה ומאפשר לנוכלים הכבדים שכבר סיבכו את עולם הביטוח להמשיך ולסכן אותו; ומעל לכל – אסדרה מאוד קפדנית של ענף הביטוח שתמנע התמוטטות נוסח AIG בגלל פעילויות לא אחראיות המסכנות את עצם קיומן של חברות הביטוח אם וכאשר יקרה המשבר הבא. יש לנו עוד זמן לתקן את הליקויים אם ענף הביטוח חפץ חיים!

רק בעלי מידע פנים הולכים על בטוח

גורדון גקו, הדמות הנערצת מהסרט "וול סטריט", שאמרותיו הפכו לנכס צאן וברזל של עולם העסקים, אומר שהוא לא מהמר, הוא הולך רק על בטוח ולכן הוא זקוק למידע פנים. המהמרים הם כולנו, המשקיעים הקטנים ולצערנו גם קרנות הפנסיה, שחושבים כי הבורסה היא קזינו ענק בו אתה יכול להרוויח בפיס אך אתה אף פעם לא זוכר שאתה יכול גם להפסיד את כל כספך. כי בזירת ההתגוששות של הבורסה יש לנו את מוחמד עלי הנלחם במשקל נוצה. בפרשת אנרון מכרו קן ליי וג'ף סקילינג, מנהלי החברה, את מניותיהם וגרפו רווחים של מאות מיליוני דולר, בה בשעה שהם המליצו על הפקידות, האלמנות והיתומים לרכוש אותן, כאשר הם ידעו בודאות כי החברה הולכת להתמוטט. זאת ועוד, הם הדליפו לפוליטיקאים מיטיביהם שימכרו אף הם את המניות. אך גם קודמיהם מייקל מילקן ואיבן בסקי ניצלו את מידע הפנים שהיה ברשותם בשביל לגרוף רווחי עתק. וכששאלו את מילקן איך יכול היה לרמות את האנשים הקרובים אליו ביותר שהפסידו את כל כספם הוא אמר: "אם אתה לא יכול לעשות כסף על חשבון החברים שלך, על חשבון מי תוכל להתעשר?" ניצול מידע פנים הוא תופעה עתיקת יומין שבעבר לא נחשבה לעבירה אלא נחשבה לזכותו של המקורב לחברה וגם כיום היא קשה מאוד להוכחה.

הסטודנטים שלי שואלים אותי לא פעם איך ניתן להתעשר במהרה ומבלי להסתבך? התשובה הראשונה שלי היא עשו עסקים בצורה אתית כמו וורן באפט ותתעשרו, אך הם עונים לי כי באפט יש רק אחד. או שמא, תקימו סטארטאפ עם רעיון מקורי, אך הסטטיסטיקה מוכיחה כי רק אחד ממאה מצליח בגדול. הבראת חברות היא כבר דרך יותר בטוחה, אבל עליך להיות מוכשר לכך ועם ניסיון עשיר. כשהם דוחפים אותי לקיר אני מגלה להם את הסוד הכמוס: ריכשו מניות כשהמנהלים מקבלים את האופציות שלהם ומיכרו אותן כשתקופת ההקפאה שלהן פגה. בספרים שלי אני מראה דוגמאות רבות של חברות שבהן באורח פלא דווקא כשהמנהלים, בעלי מידע הפנים, קיבלו או חילקו לעצמם את האופציות המניות היו בשפל כבד (וזה כשלא עושים בקדייטינג...) והנה קורה נס וכשמסתיימת תקופת ההקפאה כעבור שנתיים או שלוש המניות שלהם מגיעות לשיא והם מממשים את האופציות ברווחי עתק. אך, אבוי כמה שבועות לאחר מכן, המניות מתרסקות, כפי שהן מתרסקות במקרים רבים אחרי הנפקות שלקראתן מחיר המניות הגיע לשיא ובהן מכרו המנהלים מניות במיליונים או אפילו בעשרות מיליוני דולר.

כיום המידע על רכישות ומכירות מניות של מנהלים ובעלי עניין נגיש לכל וסביר להניח שכשהם רוכשים מניות, החברה עומדת ערב הצלחת תוכנית הבראה, פיתוח מוצר מהפכני או פריצת דרך שיווקית. לעומת זאת, כשהם מוכרים מניות, החברה צפויה להפסיד, המכירות עומדות לרדת או הפיתוח החדשני נכשל. מה שמדאיג הוא, שלמרות שהתרחיש ידוע מראש, מצליחים פעם אחר פעם המנהלים ובעלי המידע לרכוש ולמכור את מניותיהם תוך ניצול מידע פנים מבלי שיבולע להם, מבלי שהתביעות הייצוגיות יוכרו על ידי בתי המשפט וכאשר הם חוזרים חדשות לבקרים על תעלוליהם. אין זאת, כי הם למדו לעשות זאת בצורה חוקית. בספר שלי "סוגיות נבחרות באתיקה עסקית ובאחריות חברתית" אני מביא מקרה מעין זה באירוע הנקרא "מידע פנים". חברה גדולה עומדת להימכר לקונצרן ענק ויו"ר מועצת המנהלים ניצב בפני דילמה. האם לממש אופציות במחיר שהוא גבוה יותר ממחיר השוק כאשר ההכרזה על המכירה המוצלחת תתבצע ימים ספורים אחרי פוג תקופת האופציה. הוא מתייעץ עם היועץ המשפטי של החברה והוא נותן לו חוות דעת שאין בכך ניצול מידע פנים כי תיאורטית בימים האלה העסקה יכולה לתהפוצץ ולפיכך הוא לא מנצל מידע פנים. היו"ר אכן רוכש את האופציות ומרוויח רווח גדול מעליית ערך המניות בעקבות המכירה המוצלחת. לעומת זאת, המנכ"ל שגם לו היה את אותו מידע הפנים לא מממש את האופציות כי הוא חושב שזה לא אתי לנצל מידע פנים. הוא יוצא בהכרזה בעיתונות בה הוא מוקיע את מעשיו של היו"ר וכתוצאה מזה הוא מפוטר, גם לא מרוויח ממימוש האופציות והוא גם מוקע כמתריע שלא יכול בעתיד למצוא עבודה כמנהל בחברות אחרות. כל התביעות הייצוגיות נדחות על ידי בתי המשפט ובא לציון גועל.

אך מתי בכל זאת מתגלות ההונאות של ניצול מידע הפנים והמנהלים נותנים את הדין? רק במקרים בהם יש עדי מדינה כמו בפרשיות דרקסל ומילקן, סקילינג, פאסטאו ואנרון. ומה לגבי רואי החשבון? האם הם חשופים לסכנות בעקבות ניצול מידע פנים, גם כמבקרים וגם כמנהלים? לארתור אנדרסן היה מידע פנים מפליל על אנרון ובמקום להביא אותו לבית המשפט הם גרסו אותו. בעקבות אנרון התגלו עוד מקרים דומים רבים בהם היתה מעורבת לשמצה ארתור אנדרסן והבולט שבהם היה בפרשת וורלדקום. ארתור אנדרסן החלה להתפרק, רואי החשבון שלה התפזרו לכל עבר, אבל למרבה האירוניה בית המשפט העליון לא הרשיע את החברה מנימוקים לגליסטיים צרים. נכון לעכשיו ארתור אנדרסן עוד לא התפרקה בצורה רשמית והיא אף לא פשטה את הרגל אם כי כמעט ונותרה ללא עובדים ותלויות כנגדה למעלה ממאה תביעות אזרחיות. האם ניתן להסיק מכך כי סוף גנב לתליה או שכמו במקרה של מלך הגנבים מקי סכינאי הוא יקבל חנינה בתמונה האחרונה של המחזה והוא יורד מחבל התליה?

חוק סרביינס אוקסלי משנת 2002 הכביד את עולו על חברות ציבוריות במטרה לחזק את הממשל התאגידי, להגביר את האחריות של המנהלים הבכירים ומשרדי רואי החשבון, ולצמצם תופעות של ניצול לרעה של מידע פנים. על פי החוק המנהלים הבכירים אחראים בצורה אישית לנכונות המידע בדו"חות הפיננסיים, חוזקה העצמאות של המבקרים החיצוניים שאף נאסר עליהם לתת ייעוץ לחברות אותן הם מבקרים, יש חובת דיווח של עיסקאות מחוץ למאזן, רכישות ומכירות של מניות של מנהלים בכירים ושינויים מהותיים במצבה הכספי של החברה. כמו כן מוטלים עונשים חמורים וקנסות כבדים למי שמפר את החוק. לכאורה הגיעו ימות המשיח, כל החברות הציבוריות הן כיום שקופות לחלוטין, רואי החשבון הם כלב השמירה האמין והמנהלים צדיקים כאמא תרזה. אך למרבה הפלא, החוק לא מנע את פרוץ המשבר בשנת 2008 כאשר החברות מצאו דרכים מתוחכמות לעקוף אותו תוך סיוע משפטי צמוד. חברות העדיפו לשלם עשרות מילוני דולר לעורכי הדין המפולפלים שעזרו להן להמשיך בנוכלויות שלהן בצורה חוקית במקום להשקיע מיליונים בשביל להפוך אותן לאתיות.

ליהמן ברדרס המציאה את ה"רפו 105" בשביל להעביר לשם הלוואות מחוץ למאזן וכך יכלה להראות מינוף יותר שמרני. רשות ניירות הערך האמריקאית העלימה עין מתופעות של ניצול מידע פנים והעדר שקיפות ולא אכפה למעשה את החוק, כי ממילא היא נחלשה בעשור האחרון מהמנכ"ל שלה ועד אחרון המבקים, כאשר רגולציה הפכה להיות שם נרדף לאנטי-ביזנס. פירמות רואי החשבון וחברות הרייטינג שיתפו פעולה עם החברות כי הן מקבלות את משכורתן מהחברות ולא יעלה על הדעת שהן ימרו את פיהן. הגדיל לעשות הוול סטריט ג'רנל שכתב בדצמבר 2008 שמכיוון שהחוק לא מנע את ההונאות צריך לבטל אותו. למה הדבר דומה, שמכיוון שהמשטרה לא מצליחה למנוע את רוב רובן של הגניבות בישראל, יש לבטל את החוקים נגד גניבות. ולא צריך להרבות בהסברים מדוע אין תקציבים למשטרה, לרשות לניירות ערך האמריקאית, מי אחראי לכך ומי נהנה מחולשת אוכפי החוקים בארה"ב, אך גם בישראל.

לסיכום, אכיפת החוקים לניצול מידע הפנים הפכה מזמן לבדיחה. המקורבים מנצלים את מידע הפנים באין מפריע, כשכמעט כל התביעות הייצוגיות נגדם נדחות, וממילא רוב רובם של המקרים של ניצול מידע פנים לא מגיעים כלל לתודעת הציבור. אני הפקתי מזמן את הלקחים ולא משקיע בבורסה שבה אתה תמיד בעמדה נחותה לעומת בעלי מידע הפנים. כל המשקיעים הקטנים מנסים בכל הכוח להשיג אף הם מידע פנים במקום לדרוש שקיפות, אכיפת החוק ושליחת העבריינים לעשרים שנות מאסר. מחליפים שמועות באתרים השונים באינטרנט, בשיחות עם יועצי ההשקעות ובערבי שישי. חלק מהשמועות הן אפילו מגמתיות ומשרתות את בעלי מידע הפנים להעלות את מחיר המניה אם הם רוצים למכור אותה או להוריד את מחיר המניה אם הם רוצים

לרכוש את המניה או להפריט את החברה בה יש להם עשרים או שלושים אחוזים והם מעוניינים לרכוש את יתרת המניות בנזיד עדשים. הבריון ממשיך להכות את הילד הנכנס לאוהל הקרקס, אך הוא אינו אומר דבר לאחרים כי הוא לא רוצה להיראות טיפש וממילא לא הזהירו אותו ומדוע שהוא יזהיר את האחרים. למשקיע המסכן נותר רק לקרוא את העיתון האמיץ המפרסם כתבות בנושא מידע פנים, את מאמריו וספריו של מתריע זה או אחר, אך הוא לא יעשה זאת על פי רוב כי אין הוא רוצה שינפצו את האשליה ויהרסו לו את חלום ההתעשרות הקלה שמביאה כמעט תמיד להתרוששות קשה.

הומניות, הון והונאות

השפה העברית היא שפה נפלאה. אלמלי כן קשה להבין איך אותה מילה עברית "חברה" משמעותה באנגלית שתי מילים שהוכיחו לאחרונה את הסתירה המהותית ביניהן corporation/society. בעשור האחרון אנו סובלים מהונאות ומעילות בקני מידה שלא ידענו כמותן – מהונאות הדוט קום שהביאו למשבר של 2000-2001, ההונאות והמעילות של אנרון, וורלדקום ודומיהן המכונות הסקנדלים התאגידיים של 2002-2003, ומשבר הסאבפריים שהביא למיתון עולמי הנמשך משנת 2007 ועד היום. מעולם לא נחשף בצורה כה בולטת הפער העצום הקיים בין האינטרסים של הציבור הרחב לבין האידיאולוגיה הניאוליברלית השמה את התאגיד כערך עליון שאביה הרוחני הוא מילטון פרידמן שהלך לעולמו בשנת 2006, שבע ימים ועם חיוך רחב על שפתיו אחרי השתלטות משנתו על העולם.

עושי דברו הנאמנים ביותר בעשור זה היו בוש בארה"ב ונתניהו בישראל, שניצלו את ההלם שהיו נתונים בו האמריקאים בעקבות 9.11, המלחמות באפגנסיטן ועירק והישראלים בעקבות האינתיפדה השניה והטרור, על מנת ליישם מדיניות אנטי חברתית עם קיצוץ דרסטי בתקציבים החברתיים של הממשלה במקביל לקיצוץ דרסטי במיסי החברות ובמיסוי לעשירים. אבל, בעברית, המילה חברה משמעותה תאגיד וקהילה כאחד כי על פי התפישה האתית יש להן אינטרסים זהים תוך מציאת האיזון הנכון בין צרכי מחזיקי העניין, לרבות הקהילה, העובדים, הלקוחות, הספקים, בעלי השליטה ומניות המיעוט, המנהלים, האקולוגיה, המדינה והנושים. אם זו מטרת התאגיד הרי ממילא לא יהיו הונאות ומעילות, שהן פועל יוצא מעקרון העוועים של מיקסום הרווח על חשבון כל השאר.

אך השפה העברית הולכת צעד אחד הלאה. שלושת המילים הומניות, הון והונאות הן מילים עוקבות במילון, המרמזות שלהון יש שתי חלופות - להיצמד למילה הומניות הבאה לפניה וליצור איתה סימביוזה של רווחיות ואתיקה או להיצמד למילה הונאה הבאה בעקבותיה כי בהעדר אתיקה והומניות סופו של ההון להביא להונאה. ויש להבהיר שאין הכוונה בהצמדה של הומניות והון לאחריות חברתית שהפכה לעלה תאנה של חברות לא אתיות רבות התורמות מחצית האחוז מרווחיהן לבתי חולים או מתנ"סים ועושות את ה- 99% הנותרים מעושק מחזיקי העניין. אילי הון המזהמים את הסביבה, עושקים את בעלי מניות המיעוט, מגלחים את בעלי האג"חים, מעסיקים עובדי קבלן נטולי זכויות בכמויות גדולות, משחדים פקידי ציבור המסייעים

להם במשרות השוות מיליונים, ואחר כך תורמים למוזיאון או אוניברסיטה הם לא רק לא אתיים כי אם גם צבועים. מילון אבן שושן מגדיר הונאה כרמאות והטעיה.

ואכן, זאת מהות ההונאה – הטעיה, אחיזת עיניים, כפל לשון. בשיפוט אתי אין הבדל בין ברני מיידוף שהונה את משקיעיו בעשרות מילירדי דולר לבין דיק פולד מליהמן ברדרס, ג'ימי קיין מבר סטרנס, מנהלי AIG, או לדעת רבים בארה"ב אפילו הנק פולסון, גייטנר וברננקי שניצלו את ההלם של המשבר העולמי על מנת להעביר טריליונים מכספי משלם המיסים האמריקאי לבנקים ותאגידים שקיבלו את הכסף והמשיכו להשתמש בו לספקולציות ומתן בונוסים בעשרות מילירדי דולר למנהלים שסיבכו את הכלכלה העולמית במשבר הפיננסי הגדול ביותר בכל הזמנים. מייקל מור מביא אפילו, בסרטו על הקפיטליזם, חברי קונגרס המכנים זאת "הפיכה כלכלית".

יש הבדל תהומי בין החוק והאתיקה. על פי החוק אתה יכול לחלק מיליונים לבן של פוליטיקאי שאתה חפץ ביקרו על מנת לשוטט באינטרנט וזה לא ייחשב שוחד. אתה יכול לשלם עשרות אלפי דולר להרצאה של פוליטיקאי שיצא לעשות לביתו למשך שנה עד אשר יחזור לממשלה כי הוא עשוי לעזור לך בעתיד, לשלם מחיר גבוה פי כמה עבור ציור של אשת שר שאתה נזקק לשירותיו, להציע משרה לפקיד בכיר המביאה לו הטבות בעשרות מיליונים אחרי שסייע לך לקבל הטבות מהממשלה במאות מיליונים. הכל חוקי למהדרין, הציבור לא רואה בזה טעם לפגם, יטענו טענות לגליסטיות על חופש העיסוק, חוסר הקשר בין בן ואשה לבין אב ובעל, כי הרי אותו פקיד שהרוויח קודם עשרים אלף שקל פתאום שווה שני מיליון שקל בגלל שאנחנו בכלכלה חופשית. אם נרחיק עדות נוכל להביא את הדוגמא של רוברט רובין שהיה מנכ"ל גולדמן זקס, עבר לשרת את הציבור כשר האוצר האמריקאי בימי קלינטון הדמוקרטי, תרם רבות לביטול הרגולציה המפרידה בין בנק מסחרי שמרני ובנק השקעות ספקולטיבי, מנע רגולציה של הנגזרים שרצתה להביא ברוקסלי בורן, ואחר כך ללא שום קשר עבר לעבוד בתפקיד מטה בסיטיגרופ כשהוא מרוויח שם 115 מיליוני דולר בכמה שנים ומסייע בעקבות המשבר לקבלת סיוע של משלם המיסים האמריקאי בעשרות מילירדים לחילוץ סיטיגרופ מהמשבר שנקלע אליו. האם זאת הונאה, האם זאת הטעיה, אחיזת עיניים?

ברני מיידוף נשלח למאסר של 150 שנה ואנו מאחלים לו אריכות ימים על מנת שיוכל לרצות את מלוא עונשו. הוא הרס את חייהם של אלפי אנשים, חלקם הגדול מבני עמו וחבריו הקרובים, הוא רוקן את קופותיהן של אגודות צדקה, מוסדות ואוניברסיטאות, הוא אף הונה את אלי ויזל. באספקלריה של הונאות ומעילות הוא ללא ספק מחזיק בשיא של גדול הרמאים בכל הזמנים. אך עם כל ה"כבוד" להונאה של מיידוף, איך ניתן

לקרוא להונאה החוקית בהיקף של טריליונים שממנה סבלו משלמי המיסים האמריקאים ובמידה רבה גם משלמי המיסים של מדינות רבות אחרות? אבירי הניאוליברליזם מדברים גבוהה גבוהה על כלכלת השוק, על חופש, אי התערבות הממשל, יזמות ושוק חופשי. אך אחרי שהם מסתבכים הם רצים כילד שסרח לינוק מאתיני הממשל טריליונים.

זה מה שנקרא הפרטת הרווח והלאמת ההפסד. הניאו ליברלים רוצים להפריט כל דבר, בתי סוהר, יחידות לוחמות, ביטוח לאומי, ביטוח רפואי, בתי ספר ואוניברסיטאות, אך מה שהם משיגים זה את שיעור האסירים הגבוה ביותר בעולם (כי זה משתלם לכלוא אנשים), המלחמות היקרות והממושכות בעולם (עם רווחי עתק לתעשיה הבטחונית וליחידות הלוחמה המופרטות), הביטוח הרפואי הבזבזני בעולם (שעולה פי כמה מהביטוח באירופה אך הנהנים ממנו הן בעיקר החברות), האוניברסיטאות היקרות בעולם (הגורמות לכך שבוגר אוניברסיטה מתחיל את הקריירה עם חוב של מאה אלף דולר ומשועבד לבנקים). וישראל מחרה מחזיקה אחרי ארה״ב ואף עולה עליה לעיתים קרובות.

מה אם כן ההטעיה או אחיזת העיניים בעובדות אלה שהם ביסודן ההונאה הגדולה בכל הזמנים, מה היא המעילה אם לא המעילה באמון הציבור, העובדים, המדינה, הקהילה, הלקוחות והנושים? המשבר פקד חלק ניכר מהבנקים המסחריים ובנקי ההשקעות, חברות הביטוח ומוסדות פיננסיים אחרים בארה״ב. הוא היה פוקד באותה חומרה גם את ישראל, אלמלי הבנקים כבר פשטו את הרגל בשנות השמונים והוגברה הרגולציה בצורה דרסטית על מנת שמקרים כאלה לא יישנו. הונאת היסוד - הבנקים וחברות המשכנתאות בארה״ב שמו מכשול בפני עיוור ושידלו עובדים שרמת השכר שלהם נשחקה בגלל המדיניות הניאו ליברלית לקחת הלוואות שלא יכלו לעמוד בתנאי ההחזר שלהן. הונאה בחזקה שניה - נגיד הבנק המרכזי האמריקאי, אלן גריספאן, והממשל הניאו ליברלי של בוש עודדו את בעלי הבתים להשתמש ברכושם כקופת חיסכון כשהם יכולים לקחת אשראי כנגד משכון הרכוש היחידי שיש להם – הבית בו הם גרים. העובדים לא ראו שהם כורתים את הענף של העץ שעליו הם יושבים. הונאה בחזקה שלישית - הבנקים הפליאו בהונאה כאשר במסמכי משכנתא של עשרות עמודים הם החתימו את העובדים בתנאים דרקוניים עם ריבית שהיא בתחילה נמוכה אך אחר כך מרקיעה שחקים. כל ההונאה החזיקה מעמד כל עוד מחירי הבתים עלו וניתן היה לאתחל מחדש את המשכנתא לפי שווי בית גבוה יותר.

הונאה בחזקה רביעית - הם הוסיפו חטא על פשע כאשר אג״חו את משכתנאות הדמה, גרפו רווחים של מילירדים, ומכרו את האג״חים לקרנות הפנסיה של אותם העובדים שנעשקו בפעם נוספת. בסיוע השותפים

שלהם בממשל באו הבנקים והונו את הציבור בחזקה חמישית כאשר קיבלו את כספי החילוץ בטריליונים על חשבון אותם עובדים שנעשקו כבר כמה פעמים והמשיכו בחגיגה של מיקסום הרווח והבונוסים בעשרות מילירדים. זוהי אם כן הונאת פונזי חמורה בהרבה מהונאת הפונזי של ברני מיידוף, שכן היה ברור שהבועה תתפוצץ בשלב זה או אחר אבל כל מבצעי ההונאה – בבנקים ובממשל המשיכו לנפח את הבועה כי ידעו שהבנקים גדולים מדי ולא ייתנו להם ליפול. על פי מדיניות הדלת המסתובבת הם שתלו אנשים שלהם בממשל או אנשים שהאמינו באידיאולוגיה שלהם, חילקו להם הטבות עתק לפני ואחרי השירות "הציבורי", והעבירו את הפסדי העתק לציבור משלמי המיסים שהונו אותו באם כל ההונאות כששילם את תג המחיר לארוחות השחיתות של הרמאים הגדולים ביותר בהסטוריה. אך לא לעולם חוסן – ההונאה הבאה תתרחש בקרוב, כאשר אפילו ממשלת ארה"ב הגדולה לא תוכל לחלץ את הבנקים והם יביאו לקריסת הכלכלה העולמית. חבל שהציבור הרחב ישלם בפעם נוספת את המחיר, כאשר שמשון יפיל את מקדש הפלישתים על כל יושביו.

כללים חשבונאיים, אתיקה והמשבר הכלכלי של 2008

מבין עשרות הספרים שקראתי על המשבר הכלכלי של 2008 רק כמה מהם מתייחסים לאחת הסיבות המרכזיות לפרוץ המשבר ובמיוחד לעיתויו – החלת כלל FAS 157 שאילצה את החברות והבנקים להעריך את שווי נכסיהם הלא נזילים על פי שווי "השוק" שלהם. ספרו של The Sellout – Charles Gasparino וספרו של Too Big to Fail – Andrew Ross Sorkin כותבים בהרחבה כיצד הבנקים נהגו לרשום את הנכסים הלא נזילים שלהם, כגון אגרות החוב מגובות המשכנתאות, בהתאם למחיר ששילמו עבורם. אם הם מכרו אותם ביותר הם רשמו רווח ואם מכרו אותם בפחות הם רשמו הפסד. כל זה השתנה כאשר בשנת 2006 הוחל הכלל החשבונאי FAS 157 לגבי חברות ששנת הדיווח שלהן מתחילה אחרי 15 בנובמבר 2007. אם לבנק היה עכשיו נכס לא נזיל היה עליו להתייחס אליו כאל מניה.

אם השוק לנכס זה עלה (על פי מחירים שבהם נמכרו נכסים מקבילים) היה על הבנק לשערך את שווי הנכס ולהיפך, אם מחיר השוק ירד היה על הבנק להוריד את שוויו בספרים למרות שהבנק לא מכר בפועל את הנכס. דוד איינהורן, מנהל קרן גידור שניהלה נכסים בשווי שישה מילירד דולר, ראה באמצע 2007 כיצד שתי קרנות גידור של בר סטרנס התמוטטו בעקבות תחילת ההתרסקות של מחירי אגרות החוב מגובות המשכנתאות, ותהה כיצד אחזקת אג"חים מעין אלה עלולה להשפיע לרעה על המאזנים, הרווחיות והנזילות של בר סטרנס וליהמן ברדרס, שני בנקי ההשקעות שהיו חשופים הכי הרבה לתנודות בשוק זה. במיוחד חרה לו הנוהג של ליהמן לרשום כרווח ירידה בשווי השוק של החובות שלו. ההגיון הטמון בכך היה שתיאורטית הבנק יכול היה לרכוש את החוב שלו חזרה במחיר הנמוך ולרשום רווח. איינהורן אמר לצוות שלו שזו חשבונאות עקומה כי על פיה ערב פשיטת הרגל של בנק הוא יוכל לרשום את הרווחים הכי גבוהים כי שווי החוב שלו שואף לאפס. זאת ועוד, על פי הרווחים המנופחים באופן מלאכותי של הבנקים גם שילמו בונוסים מאוד שמנים למנהלי הבנקים. חלפה כמעט שנה ואיינהורן, אנליסטים ומנהלים בוול סטרירט החלו לתהות האם הכללים החשבונאיים על רווחיות ושווי הנכסים והבנקים הם אכן משקפים את המציאות. במידה ולא, השווי הגבוה של המניות של בנק ליהמן שנסחר למשל ב- 64.80 דולר אינו מייצג את השווי האמיתי של הבנק והמניה מנופחת. דיק פולד, מנכ"ל ליהמן, חשד באיינהורן שהוא שורט ומעוניין להפיל את מחיר המניה אבל איינהורן התבטא פומבית מספר פעמים ושאל שאלות נוקבות על שווי הבנק על פי אמות המידה החשבונאיות שהוא סבר שאינן משקפות את מצבו האמיתי של הבנק. אבל אם שווי הנכסים והחובות הוא שווי השוק שלהם ואם הם לא נזילים איך ניתן

לתת שווי מתאים ובאיזו תכיפות מחשבים את השינויים בשווי? איינהורן אמר בנאומו המפורסם ב- 21 במאי 2008 כי הוא חושד שליהמן ברדרס ממשיכה לחשב את אגרות החוב מגובות המשכנתאות בערכים לא ריאליים למרות שיש להן שוק שהוא הרבה יותר נמוך מערכן בשיא כאשר המחירים כבר ירדו ב- 30% עד 40%.

עמדת הבנקים הייתה כי כל עוד האג"חים מקבלים דירוג של AAA אין מקום להוריד את שווין בגלל תנודות כאלה או אחרות בשוק. הוא ציין שליהמן הפחיתה רק 200 מיליון דולר על נכסים רעילים בשווי של 6.5 מילירד דולר ברבעון הראשון למרות שהאג"חים כללו 1.6 מילירד דולר בדירוג נמוך. הוא ציין שליהמן הייתה אמורה להפחית אג"חים בשווי 1.1 מילירד דולר שהיו ברמה 3 של אג"חים שאין להן שוק והשווי שלהן נקבע רק על פי מודלים פנימיים של הבנק. הוא סיים את נאומו בקריאה לרשויות להתערב על מנת לאלץ את ליהמן לשערך נכונה את הנכסים הרעילים שלה. אחרי הנאום החלה הדרדרות של מחירי המניות של ליהמן תוך הטחת אשמה באיינהורן כי הוא נשא אותו רק בגלל שהיה שורט.

כולנו מכירים את הסיפור של בעל הפרה הרזה מהשטעטעל שהלך למכור אותה בשוק ולא הצליח כי בהגינותו הרבה גילה שהיא לא נותנת חלב, היא מסרבת לאכול והיא כבר זקנה ותשושה. ריחם עליו חברו הסוחר הממולח, שצאצאיו היגרו מן הסתם לניו יורק והפכו לבנקאים, והחל לשבח את הפרה בפני באי השוק לא פחות מאשר שיבחו בנקאי וול סטריט את אג"ח הסאבפריים המגובות במשכנתאות של כל מזי הרעב משכונות העוני שרכשו בתים בשווי של מיליונים עם הכנסה בשכר מינימום. כאשר החלו להיאסף קונים פוטנציאליים רבים והיו מוכנים כבר לקנות את הפרה בשווי גבוה פי כמה מאשר קיווה לקבל בעל הפרה, הוא פנה אל חברו ואמר לו שאם הפרה כל כך טובה ושווי השוק שלה כה גבוה על פי FAS 157 הוא לא מוכן למכור אותה כי על מציאה כזאת לא מוותרים.

זה בדיוק מה שקרה לבר סטרנס, ליהמן ברדרס, מריל לינץ' ודומיהם שידעו היטב כי ברשותם "אג"ח זבל" שאינו שווה הרבה, שהדירוג של חברות הדירוג אינו שווה את הנייר עליו הוא כתוב, והם נמצאים בשוק של פירמידה שהמצטרף האחרון מפסיד את כל כספו. אבל הם היו כל כך "אויברחוכעם", שחצנים וגדולים מכדי ליפול, שהם החלו להחזיק בנוסטרו כמויות הולכות וגדלות של אג"ח סאבפריים שעם השנים הפכו ליותר ויותר תלושים מהשווי האמיתי שלהן. הבנקים היו משוכנעים שבאמצעות תרגילים חשבונאיים מתוחכמים, מבית מדרשם של מנהלי אנרון, ותחת עינו הסגורה של ה- SEC, כאשר שר האוצר אינו אלא המנכ"ל הקודם של גולדמן זאקס ונגיד הבנק המרכזי הוא ניאו ליברל ידוע, הם יוכלו להמשיך לשטות את כולם, לאכול את העוגה המורעלת ולא לקבל קלקול קיבה.

אבל בדיוק על פי ההגיון הניאו ליברלי המקדש את הרציונליות של השוק שאין לו כשלים והוא תמיד מגיע למחיר האמיתי של כל מוצר, הוחלט בספטמבר 2006 (בתוקף מסוף 2007) על Financial Accounting Standards Board Rule 157 – mark to market accounting. כלל זה תאם בדיוק את האמונה העיוורת בצדקת השוק, כי מה יכול להיות מדוייק יותר, שקוף יותר ובעיתוי מתאים יותר מאשר החלת שווי השוק כשווי האמיתי של הנכסים וההתחיבויות במאזן החברות והבנקים. כיוון שהשוק הוא יעיל וכיוון שהמחירים הם תוצאה של כל המידע והאמונות של הצדדים בשוק, החלת הכלל החשבונאי החדש היא אם כן פועל יוצא לאסכולה הניאו ליברלית, אסכולת שיקגו שבראשות מילטון פרידמן שבאותה שנה הלך לעולמו שבע ימים והמאושר באדם אחרי שהאסכולה שלו השתלטה בצורה כמעט מוחלטת על מרבית כלכלות המערב, על הבנקים, החברות והאוניברסיטאות.

אבל הם לא היו מודעים לברבורים השחורים, לכשלי השוק, לבועות ומשברים הסותרים את התיאוריה הסטרילית של הניאו ליברלים. בזמן משבר, כאשר המחירים של האג״חים מגובי המשכנתאות מתחילים להתרסק אחרי שרוכשי הסאבפריים לא יכולים לעמוד יותר בהחזרים העולים בצורה תלולה אחרי שהריבית במשק עולה ונגמרת תקופת החסד עם ההחזרים הנמוכים ששמשה לפיתוי רוכשי הבתים להיכנס לעיסקאות המפוקפקות, מופעלים לחצים חזקים להורדת היקפי המינוף של יותר מפי 30 שהיו לבר סטרנס ולליהמן ברדרס, אשר לקחו אשראי קצר טווח למימון השקעות ארוכות טווח והיו צריכים לעמוד בתנאי ההחזר של ההלוואות אחרי שהשווי של נכסיהם התרסק. השווי הדרדר גם אם לא מכרו את האג״חים מכיוון שעל פי FAS 157, היה מנגנון אוטומטי שחייב אותם לרשום את האג״חים על פי שווי השוק. בתקופה של פאניקה, איפוא, המחירים מתרסקים ובעקבותיהם גם שווי האג״חים שלא נמכרו כי שווי השוק הוא הרי השווי של אג״חים דומים שנמכרו על ידי אחרים. גם אם ליהמן ברדרס לא רצו למכור את האג״חים הם היו חייבים לדווח על הפסדים עצומים ובכך הביאו להתרסקות מחיר המניה, פגיעה אנושה בנזילות ודרישת הנושים להחזר מיידי של חובות הבנק שהיו מגובים באג״חים ששוויים התרסק.

רבים טוענים שאלמלי הוחל הכלל החשבונאי החדש לא היה מתרחש המשבר, אך אנו חייבים להכיר תודה לכלל החדש כי הוא פוצץ את הבועה בשנת 2008 ולא שנתיים מאוחר יותר כאשר הכלכלה העולמית הייתה מתרסקת ואפילו ממשלות העולם לא היו יכולות להציל אותה. אם היו ממשיכים בשיטות הדיווח הקודמות היו הבנקים ממשיכים להסתיר את ההפסדים העצומים והיו ממשיכים לדווח על רווחי עתק ולחלק בונוסים אגדיים. אבל כפי שראינו באנרון מגיע זמן שבו לא ניתן יותר להסתיר את ההפסדים וחייבים למכור בפועל את

הנכסים הרעילים. הבנקים היו מסתבכים הרבה יותר והנזקים היו מגיעים לעשרות טריליונים במקום טריליונים.

כל הכלכלה העולמית מסתכמת בכ- 54 טריליון דולר ושוליית הקוסם היה ממשיך ליצור נכסים רעילים בקצב הולך וגובר עד שהם היו ממוטטים את כלכלת העולם. לפיכך, ביודעין או שלא ביודעין, הצליחו רואי החשבון המונחים על ידי עקרונות השקיפות, הדייקנות והאתיקה להציל את העולם ממשבר יום הדין. אבל השמחה היא מוקדמת, מכיוון שלא נלמד דבר מהמשבר, הבנקים ממשיכים לעבוד במינופים יותר ויותר גבוהים, ההנפקות של אגרות חוב הזויות ושל מניות בשוויים לא ריאליים התחדשו ביתר שאת, לא חוקקה כל רגולציה יעילה, הנגזרים ממשיכים להיות כלי נשק להשמדה המונית, משכורות המנהלים מרקיעות שחקים כאשר המניע העיקרי לפעילותם הוא השגת רווח קצר טווח תוך סיכון החברות והבנקים עוד יותר מאשר בעבר. לקיינס, לאתיקנים ולכלכלנים שפויים כשטיגליץ הייתה עדנה של חודשים ספורים אך רוחו של מילטון פרידמן נוהגת שוב בקטר הרכבת נטולת הבלמים הדוהרת אל פי התהום...

לחבר את הכלכלה לחברה

הכלכלה כיום מנוהלת בעיקר לטובת מיעוט של איילי הון, ספקולנטים וטייקונים. ד"ר יעקב קורי סבור כי יש לשנות את המדיניות ולהחזיר את הכלכלה לשירות החברה

הניאו ליברלים השולטים כיום בארה"ב, אנגליה וישראל רואים את הכלכלה כמדע המנותק מהחברה, שמטרתו קיום שוק חופשי נטול רסן, עם רגולציה מזערית, המביאה בפועל לריכוזיות קיצונית, התעשרות של 1% מהאוכלוסיה והתרוששות שאר הציבור, מיסים מזעריים על העשירים והחברות, מונופולים, קרטלים, בנקים ותאגידים פיננסיים ענקיים הלוקחים סיכונים אדירים כי הם יודעים שלא יתנו להם ליפול.

מדיניות זאת הביאה את העולם לעברי פי פחת בשנים האחרונות, אך גם בעשרים השנה שקדמו למשבר האחרון ארעו משברים תכופים בקצב הולך וגובר. מכיוון שלא הפיקו לקחים מהמיתון הגדול של 2008 העולם צועד לעבר השפל הכבד ביותר בזמן המודרני שיביא להתמוטטות כלכלית של המדינות, התאגידים הגדולים, הבנקים וקרנות הפנסיה. על פי התהום עלינו לזכור כי מטרת הכלכלה המודרנית היא להיטיב עם כלל האוכלוסיה, מעמד הביניים, עניים עובדים, עם החברות היצרניות, ולהעדיף את "מיין סטריט" (החלק הארי של הציבור והחברות) על פני "וול סטריט".

על רקע זה צריך לשנות מהיסוד את מדיניות הריבית השואפת היום לאפס ומקיימת את המשקים הניאו ליברלים בהנשמה מלאכותית מזה יותר מעשור ובמיוחד מאז שנת 2008. הבנקים המרכזיים בארצות הברית, באנגליה ובישראל הורידו את הריבית לקרוב לאפס בשביל לאושש את הכלכלה, אך בעקבות זאת נוצרו בועות בשוק הנדל"ן ובשוק ההון כי כיום אין מחיר לכסף.

אם אין מחיר לכסף, מחירי הנדל"ן מכפילים את עצמם בארה"ב ובישראל תוך הסבת נזק כבד לרוכשי הדירות שידם אינה משגת לרכוש דירות והם אינם יכולים לעמוד בהחזרי ההלוואות, כפי שארע במשבר הסאב פריים בארה"ב וכפי שקורה כיום יותר ויותר בישראל. הבורסה משגשגת בצורה מלאכותית כי אין כמעט אף אחד המוכן לקבל ריבית אפסית על חסכונותיו והציבור נאלץ להשקיע את כספו בשוק ההון, בחברות ספקולטיביות, באגרות חוב הסובלות יותר ויותר מתספורות ובנדל"ן. יש לשנות מדיניות זאת מהיסוד ולקבוע מחיר ריאלי לכסף של כ- 5% לשנה – שיתן תשואה סבירה לחוסכים, יעודד את הציבור לחסוך ויצנן את שוק ההון

והנדל"ן. חברות שלא יכולות לעמוד בריבית ריאלית על הלוואותיהן לא צריכות לקחת הלוואות כי הן לא רווחיות מספיק. ריבית זאת לא תפגע ברוכשי הדירות כי הם צריכים לשלם כיום מחיר כפול עבור הדירות.

בעיה אחרת האופינית בעיקר לישראל בחמש עשרה השנים האחרונות היא שער חליפין לא ריאלי בגלל התחזקות מלאכותית של השקל לעומת הדולר, הנובעת מספקולציות ומיטיבה רק עם מיעוט מזערי של הציבור תוך הסבת נזק כבד למיין סטריט. שער החליפין הריאלי של השקל צריך להיות חמישה שקלים לדולר כפי שהיה בעבר. שער זה יתן תנופה גדולה ליצוא, לחברות היצרניות ולמאזן התשלומים. אמנם החובות שלנו בשקלים יעלו אך הם ירדו פלאים בשנים האחרונות והנזק קטן לעומת התועלת. הנזק העיקרי ייגרם לספסרי המטבע העשויים להפסיד מיליארדים, וגם לניאו ליברלים שלא מוכנים לשום מעורבות בשערי החליפין גם אם הכלכלה תיהרס, החברות יינזקו והציבור יתרושש.

לסיכום, אם נשוב למקורות ונקיים כלכלה חברתית שמטרתה להיטיב עם הציבור ולא עם הספקולנטים, הטייקונים והמאון העליון, אם נקבע מחיר ריאלי לכסף של חמישה אחוזים לשנה ואם נחזיר את שער החליפין לחמישה שקלים לדולר – נוכל לקיים כלכלה משגשגת, נטולת משברים קשים, עם אוכלוסיה עשירה וטייקונים הרבה פחות עשירים. כי עוד לא מאוחר מדי לעשות אתחול מחדש לכלכלה המודרנית אם אנו חפצי חיים!

ד"ר יעקב קורי הינו עמית הוראה באוני' חיפה, איש עסקים ומתמחה באתיקה עסקית ועתיד הקפיטליזם.

לפיד, פישר ונתניהו – אבירי הבורגנות הישראלית

שרי אוצר כשטייניץ, אולמרט הירשזון או נתניהו הובילו מדיניות ניאו ליברלית. ד"ר יעקב קורי סבור שההבדל היחיד בין לפיד לבינם הוא הכריזמה והמראה החיצוני

אני מתחיל להתגעגע לשטייניץ, אולמרט, הירשזון ונתניהו – שרי האוצר שהגדילו את הפערים החברתיים על חשבון מעמד הביניים, בסיוע החרדים, טומי לפיד ומפלגת העבודה. בתקופתם הכל היה ברור, הם דאגו לבורגנות (העשירון העליון) ולטייקונים על חשבון מעמד הביניים והשכבות החלשות. הם היו ניאו ליברלים, לא היו פופולריים וכריזמטים כיאיר לפיד, אבל הצליחו בשיטת הפרד ומשול להסיח את הדעת מהעושק.

סטנלי פישר זכה לתשבוחות מכל קצוות הקשת. הקונצנזוס החיובי בעניין תפקודו מזכיר את המאסטרו, אלן גרינשפאן הניאו ליברל, שהפך בעקבות משבר 2008 לאדם המושמץ ביותר בארה"ב כי היה אדריכל המשבר. גם לגבי פישר תחול רוויזיה לגבי תפקודו, כאשר יתברר שהמדיניות המוטעית שלו בנושא הריבית הביאה להיווצרות בועת נדל"ן ומניות שתתפוצץ לנו בפנים ותביא לשפל שלא היה דוגמתו.

בקיץ 2011 קמה תנועת מחאה שקיבלה תמיכה של 86% מהעם, למעט הבורגנים, בני טיפוחיו של הממשל הניאו ליברלי השולט בישראל משנת 1996. בבחירות 2013 שינו המפלגות את האדרת וצבעו עצמן בצבעים חברתיים. כך הפך יאיר לפיד לחברתי הדואג למעמד הביניים.

אלא שיש כאן **כפל לשון** – לפיד השני התכוון **לבורגנים**, העשירון העליון, כגירסת אביו לפיד הראשון, בורגני מוצהר ו- bon vivant, ולא **למעמד הביניים** המרוויח בין 75% ל- 125% מהשכר החציוני (לא הממוצע המושפע מההתעשרות החריגה של העשירון העליון). העם קנה את הפתיון והצביע בהמוניו ללפיד. חלק אחר של העם החושש מהערבים, מאירן ומהטרור יותר מאשר ממצבו הכלכלי, הבריאותי והחינוכי הצביע עבור נתניהו ובנט, והרי לך ממשלה ניאו ליברלית חדשה.

ליאיר לפיד יש כריזמה החסרה לנתניהו ולפישר, אבל הוא שותף אתם ב- 100% באידיאולוגיה הניאו ליברלית שלהם, מבית מדרשם של מילטון פרידמן, רייגן, תאצ'ר ופינושה העריץ הצ'יליאני. פרידמן יעץ להם בשם הכלכלה "החופשית", שאינה אלא מסווה למונופולים, יצירת פערים אדירים ועושק מעמד הביניים. לפיד

משקה אותנו את אותם המים הבאושים, אבל הוא חתיך, מדבר יפה, מתקיף בצורה משכנעת את החרדים, כאילו שהם אחראים לכל תחלואי המשק הישראלי.

נתניהו טוען שלא ניתן להיטיב עם העם בגלל האיום האירני המחייב לקנות מטוסים חמקנים שבתקציב שלהם ניתן היה לפתור חלק ניכר מתחלואי החברה. ואילו פישר דורש שגם את כבשת הרש, התמלוגים המצומקים של הגז, נשקיע בחו״ל בשביל לא לייסף את השקל. והרי אם השקל מיוסף זה בעיקר בגלל הספקולנטים, כי את השקל הוא היה צריך לפחת, את שער הריבית הוא היה צריך להעלות, אבל זה היה פוגע בעקרונות השוק החופשי, שיותר חשוב לחסידיהם של איין ראנד, גרינשפאן ופרידמן משגשוגה של הכלכלה העולמית.

עם ישראל סובל מאמנזיה, לא זוכר מה היה לפני עשור כשרצחו את מדינת הרווחה ואיך יזכור את ההסטוריה שלו? במלכים א׳ פרק יב, אומר רחבעם לעמו: ״אבי ייסר אתכם בשוטים ואני אייסר אתכם בעקרבים״. לפיד שכבר לא יכל להיוועץ באביו ״ויוועץ את הילדים״, הלוא הם נערי האוצר, שאמרו: ״כה תדבר אליהם קטוני עבה ממותני אבי״, ובמקרה של טומי, זו אכן גזירה קשה.

אך יאיר לפיד לא מדבר בקשיחות אלא ברוך, הוא מבטיח שיהיה לנו טוב ביום האתמול כי חלף, בעוד שנתיים. וזה עובד! עם ישראל אוהב להיאחז במקסמי שווא. אולי זה בגלל האקלים המדברי שבו אנו רואים אחת לכמה שנים מיראז׳ים שופעי ירק ומים וחושבים שעוד מעט נגיע אליהם. אך במדבר שבו אנו מצויים יש רק שוטים ועקרבים.

אחרי עשרות שנים של קריירה עשירה ומגוונת בעסקים בינלאומיים הגעתי למסקנה החד משמעית שהאתיקה צומחת מהראש ואם המנכ"ל והבעלים הוא אתי, יהיה הארגון שהוא עומד בראשו אתי אף הוא. כתבתי על כך בהרחבה בספרים ובמאמרים, אני מרצה בהרצאות ובאירועים וממחיש זאת בסרטים ובמחזות שבתוכניות הלימוד שלי. הדוגמאות הבולטות הן בישראל – סטף ורטהיימר, בארה"ב – וורן באפט, ולהיפך – המשבר הכלכלי הגדול שהחל ב- 2007/8 ושעדיין לא הסתיים נובע מניהול לא אתי של בנקים וחברות ביטוח בארצות הברית ובאירופה.

ישנם חברות וטייקונים הסבורים כי ניהול אתי כרוך במינוי היועץ המשפטי המטהר את השרץ למעשיהם הלא אתיים גם לקצין אתיקה, מתן תרומות של פחות ממחצית האחוז מהרווח הנקי לאחריות חברתית, בעוד הם עושים תספורות לבעלי אגרות החוב, מפטרים מאות עובדים ללא הבחנה ולא מאפשרים להם להתאגד, הופכים בהדרגה חלק ניכר מהעובדים לעובדי קבלן, עובדים עם שכר מינימום ופוגעים קשות בזכויות הסוציאליות, עושים קרטלים דה פקטו בתעשיית הצריכה, בבנקים ובחברות הסלולר המייקרים את מחיר המוצרים והשירותים, לא משלמים מיסים כלל או עושים תכנון מס כחוק, בעוד הם מגייסים לשורותיהם את הפוליטיקאים ועובדי המדינה שאפשרו להם להנות מהטבות מפליגות, מזהמים את הסביבה במפרץ חיפה, עושקים את בעלי מניות המיעוט בעסקאות עם בעלי עניין ובמשכורות עתק למנהלים שהם גם הבעלים, לא משלמים לספקים בזמן, ונותנים שוחד גלוי וסמוי.

כך גם ישנם מוסדות אקדמיים המשלמים מס שפתיים לאתיקה בדיבורים על אחריות חברתית, בקיום תוכניות לימוד של עשר שעות על אתיקה תוך קיום דיונים "אקטואליים" על משנתם של אריסטו וקאנט. ישנם חוגים רבים ככלכלה וחשבונאות שאין בהם לימודי אתיקה, חוגים למנהל עסקים שבהם מרצים שאינם באים מעולם העסקים מלמדים כמה שעות עיוניות עם אירוע אחד או שניים. אך בבתי ספר אלה על שם טייקון זה או אחר הס מלהזכיר צדק חברתי וכלכלי, אי השוויון המשווע בישראל, עושק הטייקונים של הקופה הציבורית, הון ושלטון (מלטה יוק), פשיטת הרגל של הדירקטוריונים ובעיקר הדח"צים בקיום אחריותם לחברה ולמחזיקי העניין שלה ולא לבעלים בצורה בלעדית. מלמדים אך ורק כלכלה ניאו ליברלית שמוטטה את המשק העולמי פעם אחר פעם, לא מאפשרים ללמד הוגי דיעות "דיסידנטים" עם תפישה קפיטליסטית חברתית כג'וזף שטיגליץ (חתן פרס נובל, גלובליזציה), מוחמד יונוס (חתן פרס נובל, בנק חברתי גרמין), נעמי

קליין (נו לוגו, דוקטרינת ההלם), ג'ואל בקן (התאגיד), פול הוקן (קיימות), דניאל כהנמן (כלכלה לא רציונלית), נסים טאלב, נוריאל רוביני, המשבר הגדול של 2008 ועוד.

תוכנית לימודים של אתיקה עסקית צריכה להיות לפחות בהיקף של שלושים עד שישים שעות אקדמיות על מנת שיהיה לה אימפקט על הסטודנטים, תשנה תפישות עולם או לפחות תחשוף את הסטודנטים לגישה שונה אל עולם העסקים שלא שמה בראש מעייניו את רעיון העוועים של מקסום הרווח של מילטון פרידמן, המביא בהכרח לסיכון גבוה, משברים תכופים ולפגיעה קשה בכל מחזיקי העניין של החברה. ראויים לציון נשיאי אוניברסיטאות ומכללות שעמדו על כך שיתקיימו לימודי אתיקה אקטיביסטית, מנהלי בתי ספר לניהול וראשי חוגים שאפשרו לקיים לימודי אתיקה בהיקף נרחב. אם אנו רוצים להביא את עולם העסקים בישראל ובעולם לניהול אתי, תוך מזעור הסיכונים, מניעת המשברים התכופים ויצירת הרמוניה בין מחזיקי העניין, יש ללמד את כל הסטודנטים במסגרות אלה אתיקה עסקית אקטיביסטית בהיקף נרחב, כי רק האתיקה תציל את הכלכלה העולמית מהמשבר הגדול מכולם.

פרשת Long Term Capital Management

צדק כלכלי נוסח וול סטריט

מבוסס על הסרט בלי תרגום עברי:

Nova - Trillion Dollar Bet, 2000, 60 m., documentary on Long Term Capital Management

ועל חומר באינטרנט ב- Wikipedia: Long Term Capital Management.

אחת מאבני היסוד של הקפיטליזם היא שאם אתה רוצה להרוויח עליך לקחת סיכון. כבר דנו בהרחבה באפשרות להתעשר בלי לקחת סיכון תוך ביצוע פעולות לא אתיות כמו שימוש במידע פנים או הונאת מחזיקי העניין. באירוע זה אנו נחשפים לפן נוסף - המצאת נוסחה מהפכנית המנטרלת את מרכיב הסיכון בהשקעות בדרכים מתמטיות. כל שוקי המניות, הקומודיטיס (סחורות), והמטבע זקוקים נואשות לנוסחה הגואלת שתנטרל את מרכיב הסיכון ותהפוך את השקעותיהם לבטוחות. אמנם לא ניתן לנטרל התנהגות ספציפית של מניה זאת או אחרת אך מתמטיקאים חישבו ומצאו נוסחה שתחזה את התנהגות השוק ככלל, את המפולות והגאות בצורה כזאת שניתן יהיה לגרוף רווחי עתק.

לאו מלמד, אחד מהארכיטקטים של שוק הנגזרות, מאמין שלא ניתן לחזות התנהגות אנוש ולהפוך זאת לנוסחאות. כמו שיימצאו תמיד הגאונים שינסו לפצח את סודות הרולטה, כך יש מתמטיקאים שלא מוכנים להכיר בכך שיש מרכיבי מזל ומקריות בהתנהגות השוק וינסו לעשות סדר "אנליטי" גם בהם. פול סמואלסון, הכלכלן הנודע מ- MIT קרא בשנות החמישים את המחקר של בשליה המתבסס על שורה של משוואות על התנודות בשוק ההון. בשליה גרס שהוא יכול להתגבר על הסיכונים באמצעות אופציות. האופציות מהוות תעודת ביטוח לתנודות בשערי מטבע למשל או במחיר הזהב, הקפה או הנפט. האופציות מפקחות על הסיכון, אך כמה עליך לשלם לרכישת האופציה? הם המציאו ערכים לשביעות רצון, הגנה, ביטחון, נועזות, שמרנות וכדומה. המודלים המתמטיים התחשבו במצבי הרוח ובהרגשות של המשקיע האופייני.

המודלים היו תלויים בציפיות הציבור, בהיבטים פסיכולוגיים ולאו דווקא מדעיים. על רקע זה מיירון שולץ, כלכלן מסטנפורד,ופישר בלאק תקפו את נושא האופציות במחקר משנת 1968. באופציות אתה מביא בחשבון

את ה- upside ולא את ה- downside. הם רצו לחשב מה צריך להיות מחיר האופציות בכל רגע רק על סמך ידיעת מחיר המניה. בלאק אנד שולץ השמיטו כל ערך שלא היה ניתן למדידה והביאו בחשבון את מחירי המניות, שערי הריבית, התנודתיות וכדומה. כך הם המציאו את הגידור (hedging), הימור בכיוון ההפוך להתנהגות השוק. הגידור ביטל את חוסר הודאות במטרה להגיע לשיווי משקל. זאת הייתה הדרך התיאורטית לעקר את הסיכון. הנוסחה שפיתחו יכלה לתת בכל רגע את מחירי האופציות. הם הניחו שההיצע משתווה לביקוש בנקודת האיזון וכך ביטלו את התנודות. רוברט מרטון, כלכלן מאוניברסיטת בוסטון, למד חוזים פיננסיים של אופציות והצליח לייצב את נוסחת בלאק אנד שולץ לנוסחה הסופית של גידור דינאמי של בלאק שולץ אנד מרטון בשנת 1973. סוחרים החלו להשתמש בנוסחה שלהם. בשנת 1973 החלו להשתמש בבורסה של שיקגו בנוסחה לחישוב המחיר של האופציות.

עד מהרה הגיע השימוש באופציות להיקפים חסרי תקדים וכך קם שוק הנגזרות לשליטה על הסיכון במחירי המניות, האופציות, swaps and futures. ניתן היה לסחור בכל מקום ובכל עת. שוק הנגזרות הגיע להיקפים של טריליוני דולרים. מרטון ושולץ קיבלו פרס נובל על המצאתם, בלאק מת זמן קצר קודם לכן. הם הפכו למיליונרים. הם חברו לג'ון מריוותר, לשעבר מבנק ההשקעות של סולומון בראתרס, בשנת 1994 יחד עם 13 שותפים אחרים להקמת קרן שתשתמש בנוסחאות שלהם ובידע שלהם בשם Long Term Capital - LTCM Investment.

הקרן יישמה את התיאוריות של הכלכלנים בהיקף גלובלי והייתה קרן גידור ענקית שכרטיס הכניסה המינימאלי אליה היה 10מיליון דולרים. כשאין אפשרות לצאת ממנה במשך שלוש שנים. שני המדענים ובנקאי ההשקעות גייסו תוך זמן קצר שלושה מיליארדי דולרים. הקרן ישבה בגריניץ' שבקונטיקט השקטה ולא בוול סטריט הסואנת. כל ההשקעות בוצעו בחשאיות מוחלטת ואף אחד לא יכול היה לדעת מה מעשיהם. הקרן עסקה בגידור דינאמי תוך הימור בכיוונים ההפוכים להתנהגות השוק. נשאלת השאלה עד כמה ניתן לתת אמון עיוור לאנשים, אפילו חתני פרס נובל, ולבנקאי השקעות, אפילו עבד בבנק ההשקעות הגדול בעולם. כל משקיע שם עשרה מיליון דולר ויותר על "קרן" הצבי למשך לפחות שלוש שנים בלי אפשרות למשוך את הכסף ועלול היה להפסיד את כל השקעתו או להגיע לתשואות ענק. האם אין זאת תאוות בצע נטולת מעצורים בעטיפה מכובדת של אצטלה מדעית וקפדנות בנקאית?

מנהלי הקרן למדו את התנהגות השווקים: אג״חים, מניות, מטבעות, וכשהמחירים חרגו מהמגמות ההיסטוריות הם הימרו על כך שיחזרו לתבניות העבר. אך בטבע אין חוקיות מוחלטת והטעות הגדולה ביותר היא לחזות את העתיד על סמך התנהגות העבר ולתת את מבטחך אך ורק בנוסחאות גם אם הן מנסות למצוא חוקיות בכאוס. בשלוש שנים, למרות הכמות הרבה של המקטרגים, הם הגיעו לתוצאות פנטסטיות: בשנה הראשונה תשואה של 20% על ההשקעה, בשנה השנייה - 43%, בשנה השלישית - 41%. הם כונו ״שואבי האבק״ של כספי העולם כולו.

ואז, בשיא האופוריה, קרה הבלתי יאומן - השוק השתנה בשנת 1997 בצורה שלא נחזתה מראש. התשואה ירדה ל- 17%. הקרן הייתה חשופה עם אותה כמות נכסים אך עם הון קטן יותר כי משקיעים משכו חלק מכספם. באסיה הייתה פאניקה, בנקים קרסו, תופעות שלא התאימו לשום תבנית של העבר. המודלים הפסיקו לתת מענה. המחירים צנחו, במצב כזה לדעת מלמד עליך לנטוש, אבל הכלכלנים האמינו שה״סדר״ יחזור אל כנו. ככלות הכל הם היו מגודרים. הם היו זקוקים לסבלנות. אך בגלל שהפסידו כסף היחס של נכסים להון נזיל הגיע ל- 30:1. הלוואות הקרן כבר הגיעו ליותר ממאה מיליארד דולר. הם הגיעו למינוף אדיר אחרי שהתחילו רק עם 3 ביליוני דולרים.

השוק התנהג כפי שהם לא יכלו לחזות. רוסיה סירבה לשלם את החוב החיצוני שלה. הקרן לא חזתה זאת. הפוזיציות שלהם המשיכו לצנוח. הקרן החלה להפסיד 100 מיליון דולרים בכל יום (!) וארבעה ימים אחרי שרוסיה הפסיקה לשלם את חובותיה הם כבר הפסידו חצי מיליארד דולר. LTCM עמדה בפני פשיטת רגל, אך אם היו קורסים הם היו מפילים איתם את כל הפוזיציות הגלובליות שלהם. היקף ההתמוטטות הצפויה הוערך ב- 1.25 טריליון דולר. סכום ענק זה הוא בגודל התקציב השנתי של ממשלת ארה״ב. וול סטריט עמדה לסבול מהפסדים ללא תקדים. הפדרל רזרב נאלץ לטפל בבעיה. הם היו חייבים להתערב על מנת שוול סטריט לא תתמוטט.

ביום א׳ 20.9.98 הפדרל רזרב ומשרד האוצר האמריקאי נועדו על מנת לבחון את המצב. הקרן לקחה על עצמה סיכון עצום, למרות שגיוונו את סל ההשקעות שלהם, אך כל השקעותיהם הלכו לאותו הכיוון והסיכון לא אוזן. על מנת למנוע את התמוטטות הכלכלה העולמית, הפדרל רזרב התערב להצלת הקרן בעזרת 14 הברוקרים הגדולים ביותר בוול סטריט. הברוקרים ערבו לקרן ב- 3.6 ביליון דולרים, הם התחייבו לפקח על ההשקעות שלה ולהחליט כיצד לנהוג. הם קיבלו זכות וטו על מדיניות ההשקעות של הקרן. המשקיעים של

הקרן הפסידו מיליונים של דולרים, אך קמה זעקה בציבור מדוע הממשל התערב על מנת להציל את המיליונרים.

זה היה כישלון בית ההימורים הגדול בהיסטוריה. מנהלי הקרן היו המומים, הם הרגישו רע עם ההפסד של המשקיעים. הם נאלצו להודות בעל כורחם שהמתמטיקה לא שולטת בשוק ההון. אנשים הם ששולטים בשוק ואף אחד לא יכול לחזות את התנהגותם. שולץ עדיים מאמין שהמודלים נכונים, רק צריך לשכלל אותם עוד יותר. מבין 16 השותפים רק 5 נשארו בקרן. מרטון חזר להרוורד והוא יועץ לבנק מורגן. שולץ יזם מיזם חדש. הקרן השיבה לבנקים את מלוא השקעתם. בדצמבר 1999 הקרן נסגרה בקול ענות חלושה. מריל לינץ׳ הקימה קרן גידור חדשה עם אסטרטגיה דומה לזאת של LTCM. מנהלי הקרן שקרסה עוד תוהים מה השתבש: מזל רע, הזנחה, ככלות הכל היה להם גידור שאמור היה להגן עליהם כנגד כל סיכון. נוסחת בלאק אנד שולץ מהווה עדיין כלי חיוני לסוחרי הבורסה לחישוב מחירי האופציות. הלקח העיקרי הוא שכמה שהנוסחאות משוכללות ויפות עדיין יש מקום לשיפוט אנוש ושום נוסחה אינה יכולה להחליף את האדם.

אירוע זה נשמע מוכר? הוא קרה בדיוק עשר שנים לפני התמוטטות שוק ההון תוך הפסדים של טריליונים, קריסת חברות ובנקים ענקיים, תוך הסבת נזקי עתק לשוק האמריקאי והעולמי. שוק ההון לא למד את הלקח, ממשלת ארה״ב וממשלות העולם האחרות לא למדו את הלקח. When will they ever learn?, מתי ילמדו את הלקח, כשכבר יהיה מאוחר מדי, כשכל הכלכלה העולמית תתמוטט, כשיחול שפל יום הדין לקראת 2020? הרגולציה לא תעזור, כוחות השוק לא יעזרו, משמעת עצמית לא תעזור. רק שינוי יסודי של תפישת העולם העסקית ישנה את המצב, הפיכת האתיקה לשווה ערך להשגת הרווחיות, זניחת העיקרון של מיקסום הרווח בכל מחיר, גישה יותר הומאנית ופחות אגואיסטית לעולם העסקים, חזרה לערכי הליבה של הכלכלה – דאגה לכל מחזיקי העניין, לרווחת הכלל, תוך הקטנת הפערים בהכנסות, תוך מיסוי פרוגרסיבי, תוך שקיפות מלאה והחשוב מכל – תוך בחירת מנהיגים אתיים עם תפישת עולם בת-קיימא, כמו וורן באפט וריי אנדרסון, שיעמדו בראש הפירמידה בחברות, ארגונים ובנקים. כשג׳ורג׳ ביילי, הבנקאי האתי מהסרט ״אלה חיים נפלאים״, יהיה המודל לחיקוי ולא ריצ׳רד פולד או ברני מיידוף נוכל לבצע את השינוי הערכי שאנו כה מצפים לו ולהשתית את הכלכלה על בסיס בן-קיימא.

תאגידי ענק, יצרני הנשק ומחזיקי עניין –

הסרט "משחק המושבעים"

מבוסס על הסרט עם תרגום עברי:

Runaway Jury, 2003, 127 m., Director Gary Fleder, based on the novel by John Grisham, with John Cusack, Gene Hackman, Dustin Hoffman, Rachel Weisz, Bruce McGill

הסרט מתחיל מתיאור מקרה של רצח המוני (11 הרוגים ופצועים רבים) במקום עבודה ע"י עובד ממורמר שפוטר מחברת ברוקרים ומתאבד לאחר הרצח. ג'יקוב ווד, שחגג יום קודם את יום הולדת בנו עם אשתו והמשפחה נרצח באכזריות במשרדו. שנתיים אחר כך, ניקולס איסטר מקבל זימון להיות עד במשפט של אלמנת ווד, סלסט, נגד חברת הנשק שמכרה את הנשק בחוסר אחריות לרוצח. ציידי המושבעים, מקצוע חדש-ישן בארה"ב, עוקבים אחרי ניק בשביל לדעת אם כדאי להם לבחור אותו כמושבע. מדובר בתביעת ענק וחברות הנשק שלא יכולות להרשות לעצמן להפסיד בגלל התקדים בוחרות ברנקין פיץ' שייעץ להם אילו מושבעים לבחור. לורנס גרין מחברת ייעוץ מפילדלפיה לבחירת מושבעים בא לניו אורלינס בה מתקיים המשפט על מנת לשכנע את התובע בשם האלמנה - ונדל רור אילו מושבעים לבחור. הוא טוען שאף אחד עוד לא ניצח את חברות הנשק. רנקין משתכנע שניק איסטר הוא בדרן שרוצה שכולם יהיו מרוצים והוא יכשכש בזנב אחרי המנהיג של המושבעים. מה שבכל זאת מדאיג אותו זה שהוא הופיע משום מקום לפני שמונה חודשים לניו אורלינס ואף אחד אינו יודע מניין בא. סלסט תובעת את וויקסבורג פיירארמס, חברת הנשק, על הפסד הכנסות של בעלה המנוח, כאב וצער. בארה"ב נהרגים מדי שנה שלושים אלף איש בגלל מקרי ירי ומאה אלף איש נפצעים.

מנהל חברת הנשק מוכן להקצות עשרים מליון דולר כדי לבחור מושבעים שיפסקו לטובתם. אם הם יפסידו יצרני הנשק צפויים לתביעות אזרחיות ענקיות שינגסו מהרווחים של שני מיליארד דולר שיש להם מדי שנה ממכירות הנשק, כך שאחוז אחד "ביטוח" הוא בהחלט השקעה כדאית. זאת ועוד, המניות שלהם ירדו ביותר מרבע בגלל המשפט וזה כבר נוגס בכיסם של המנהלים הנהנים מהטבות מפליגות באופציות ובמניות. חמשת יצרני הנשק מתאספים ומציעים לרנקין 7.5 מיליון דולרים (1.5 לכל אחת) על מנת לקנות את המושבעים. רנקין מסכים. הוא אומר: "משפטים הם חשובים מדי מכדי להפקיד אותם בידי פסיקת מושבעים". הוא הולך

לשחד כל אחד מהמושבעים על מנת שיפסקו לטובתם, ומי הוא זה שלא יהיה מוכן לקבל חצי מיליון דולר עבור כמה שבועות של צפייה במשפט מעניין. רנקין עשה זאת בעבר מספר פעמים בהצלחה רבה ויצא שמעו שהוא לא מפסיד באף משפט.

ניק, שעובד בחברת אלקטרוניקה, מבקש להשתחרר מחובת המושבעים כי יש לו תחרות שהוא לא רוצה להפסיד. השופט כועס עליו ורוצה ללמד אותו אחריות אזרחית. ניק נבחר למושבע. הוא מציע את הרמן גריימס המושבע העיוור לנהל את חבר המושבעים ומתחיל להתברר שהוא מתמרן את המושבעים כי יש לו hidden agenda שאיננו יודעים מהו. הוא זורק ניר עטיפה של אוכל לחברה שלו מרלי שנמצאת בחוץ וכך הוא מתקשר איתה למרות האיסור שחל על המושבעים לתקשר עם החוץ. רור טוען שוויקסבורג מקל על אלה שרוצים לרכוש נשק בשוק השחור כי רק כסף מעניין אותם יותר מאשר החיים של כולנו. הם נתנו את נשק התקיפה, פרפורמה 990, בידי קווין פלטייה הרוצח והיו שותפים לרצח. בינתיים מגיעות מעטפות לקטגור ולסנגור שחבר המושבעים עומד למכירה. מרלי, שותפתו של ניק, מתקשרת לקטגור ולסנגור ומציעה להם לקנות את המשפט. יצרן הנשק דורש מרנקין שיאתר את מי שמוכר את המושבעים ויסגור איתם עניין. רנקין עולה על כך שמי שמארגן את המושבעים ומתמרן אותם הוא ניק. רנקין שולח פורץ לביתו של ניק על מנת לתהות על קנקנו וכשניק מגיע הפורץ מכה אותו ומתחמק ממנו. ניק גורם כתגמול למעשה הבריוני את סילוקה של מושבעת שהייתה לצידו של רנקין בטענה שהיא הבריחה משקאות משכרים לבית המשפט.

רנקין מתחיל למצוא פרטים מפלילים על המושבעים ומאיים עליהם, אחד הוא נשא איידס, אחרת בוגדת. רור מגיע למסקנה שרנקין מתכונן לשתף פעולה עם מרלי ולקנות את המושבעים. השופט מבודד את המושבעים, זה הליך רגיל במשפטים יוצאי דופן. סלסט מאשימה את רור שנתן לה להרגיש כי התביעה תהיה קלה אך עתה מתברר לה עד כמה חזקות חברות הנשק. רור עונה לה שהוא ישנה את הדרך שבה אנשים אלה עושים עסקים, על מנת שמות בעלה לא יהיה לשווא. מתברר לרנקין כי הזוג ניק ומרלי עוקב אחרי תביעות כנגד יצרניות נשק ועכשיו הצליחו סוף סוף להתברג לחבר המושבעים. מרלי נפגשת איתו ותובעת 10 מיליון דולרים, הוא מציע חצי מיליון. אך היא מציעה את שירותיה גם לרור. רור אומר לה שהוא לא זקוק לכך כי יש לו מתריע מתעשיית הנשק שהוא מסתיר מהם, אך היא עונה לו שרנקין ואנשיו יגיעו אליו קודם. רור אומר לה שהעד רוצה להעיד מטעמים מצפוניים. כשהיא מבקשת ממנו גם כן עשרה מיליון הוא שואל אותה מי פגע בה ומי הפך אותה להיות כזאת.

בסופו של דבר רור לא מצליח להעלות על דוכן העדים את קריגלר, המצפוני, שהיה צריך להעיד כמתריע. כשרור ורנקין, שני שועלים ותיקים, נפגשים בשירותים של בית המשפט מתפתח עימות מדהים ביניהם. רנקין אומר לרור שאולי העד החליט לא לכרות את הענף עליו הוא יושב. רנקין מתריס כנגדו שלא יגיד לו שהתביעה שלו עומדת על המצפון של מישהו. רור עונה לו שהתביעה תלויה במצפון שלו. רנקין: "אני תופש, אתה אדם מוסרי שחי בעולם של מוסריות יחסית. כמה יוצא דופן, אתה משבש את תהליכי החיים, אתה משבש את חיי הלקוחה שלך ואת החוקים הנוהגים במדינה שלנו. אתה פטריוט, עם התעלמות כה בוטה מזכות העם לשאת נשק, על פי התיקון השני לחוקה." רור עונה לו: "אתה עושה זאת כדי להגן על החוקה?"

רנקין משיב: "מובן שלא, אני רוצה לנצח כמוך, כל היתר זה בועות סבון, שיטת המושבעים, אם אתה סומך על עדויות כבר הפסדת. איכפת למושבעים מההפצה הרשלנית או מהאחריות למוצר לדעתך? נדמה לך שהמושבע שלך הוא המלך שלמה, לא, הוא מתקין גגות עם משכנתא, הוא רוצה ללכת הביתה ולא איכפת לו מה האמת, הצדק, או מאורח החיים האמריקאי שלך. מה אתה מקווה להשיג אם תנצח, אתה תחזיק את ג'יקוב ווד לחיים? לא, אתה רק רוצה שאשתו תגיע לבית הקברות במכונית טובה יותר, מדובר רק בכסף, שמך יופיע בעיתון, אבל ווד וכל יתר קורבנות הירי יישארו להירקב בקבריהם." רור עונה לו שהוא - רנקין - יפסיד, אם לא במשפט זה אז באחד המשפטים האחרים, הוא יודע מה קורה לטיפוסים כמוהו. "אתה יודע למה? כי אי אפשר להכיל כל כך הרבה בוז בלי שהוא ייהפך לממאיר, עד שתהיה לבדך בחדר מלא צללים וכל מה שיישאר לך יהיו הזיכרונות של כל אותם החיים שהרסת." רנקין לא מתרגש מדבריו של רור, כמו שכל אילי ההון הלא אתיים ועושי דברם המלאים בוז להמונים לא מתרגשים מדברי תוכחה, כי "אתה אולי צודק, אבל העניין הוא בזה, זה ממש לא מעניין אותי, ויותר מכך זה מעולם לא עניין אותי".

רור מבקש מהשותפים שלו לקחת 10 מיליון דולרים מרזרבת החירום של משרד עורכי הדין שלהם על מנת להטות את המשפט אחרת הם הולכים להפסיד את המשפט. במשפט אומר מנכ"ל חברת הנשק, הנרי ג'נקל, שהוא איש משפחה עם בן ונכד בן 8, המאפשר לכל אזרח הגון במדינה להחזיק בנשק על פי החוקה. הוא טוען שמה שעושים עם הנשק זו לא הבעיה שלו. אם ככה שואל אותו רור מדוע הוא כתב במודעה בעיתון שהנשק נמכר בגירסה שהיא חסינה מפני תביעות אצבעות. מי ירצה נשק כזה אזרחים תמימים הרוצים להגן על עצמם או רוצחים ואנשי העולם התחתון? ג'נקל בשלו שהנשק נרכש להגנה עצמית, אך רור לא מרפה ואומר לו שהוא נרכש ע"י פושעים. הוא מצליח להוציא את המנכ"ל מהכלים והוא מקלל. ביציאה מבית המשפט המנכ"ל נוזף ברנקין ואומר לו שיהיה פחות עכבר ויותר חתול. רנקין מתרצה ומוכן לעשות עסקה עם מרלי. ניק בורח מהבידוד. הוא אומר לרנקין שבכל מקום עושים כסף, בעסקים, בפוליטיקה, אז מדוע שרק אנשים כמוהו -

רנקין - יעשו את הרווחים? בינתיים חוטפים את מרלי שתשמש כערבון אם ניק לא יעמוד בדיבורו, אך היא מצליחה לברוח. רנקין קורא לניק "קר" אחרי שעלה על עקבותיו בסינסינטי ומודה שלא העריך אותו כראוי ויש לו הרגשה שאחרי הערב הזה הם עוד יהיו חברים טובים.

בנאום הסיכום שלו אומר רור למושבעים שהם יכולים לגרום לכך שהשימוש בנשק יהפוך לבעיה של יצרני הנשק, אז נהיה עדים לפחות מקרי מוות חסרי הגיון. אחרי 35 שנה שהוא עו"ד מחליט רור שיותר טוב שיצליח לישון בלילה והוא אינו מוכן להטות את המשפט. מרלי אומרת לו שזה חבל כי בזה הוא גרם לרנקין לזכות במשפט. בדיונים בחבר המושבעים מתחילים להתווכח האם חברות הנשק אחראיות למה שעושים עם הנשק שלהן. מחר אם יהיה לי התקף לב כתוצאה מאכילת ג'אנק פוד במקדונלדס האם אוכל לתבוע אותם? מרלי בינתיים מגדילה את דרישתה ל- 15 מיליון דולרים בגלל שניסו לחטוף אותה אך רנקין מוכן לשלם. מתברר שבאינדיאנה נרצחה לפני שנים האחות התאומה של מרלי, ואימה לא שמעה ממנה מזמן. הרוצח ג'ימס פראט הופיע בבית הספר עם אקדח ורצח תשעה, ביניהם את מרגרט אחותה. ג'ף הלא הוא ניק האמין שיוכל להגיע למרגרט בזמן אך הוא לא הצליח.

בדיונים של חבר המושבעים מצליח ניק להוציא את המתנגד העיקרי שלו, מושבע ששירת בעבר במרינס, משיווי משקלו ומתחיל להטות את המושבעים לכיוון שלו. רנקין מעביר את הכסף לחשבון הבנק של ניק ומרלי, אך מיד אחר כך מתקשר אליו הבלש מאינדיאנה ומוסר לו שטמנו להם פח, והם רוצים להעביר החלטה נגד חברות הנשק בגלל האסון שפקד את מרגרט, אך זה מאוחר מדי. מרלי מודיעה שיש שריפה במטה של רנקין, הם מוחקים הכל ובורחים על מנת לא להשאיר עדויות מפלילות על פעולותיהם הלא חוקיות. בשנת 1989 תבעה העיירה הקטנה גרדור את יצרנית הנשק בלאקוול ארמס שמכרה את הנשק לרוצח בבית הספר אך היא הפסידה במשפט ופשטה את הרגל. מי שייצג אז את חברת הנשק היה לא אחר מאשר רנקין פיץ'.

המושבעים פוסקים לטובת התובעת סלסט ווד ומעניקים לה פיצוי בסך 111 מיליון דולרים. רנקין נותר המום, בטלוויזיה מכנים זאת מלחמת דוד בגולית. בעימות בין ניק, מרלי ורנקין אומר פיץ' שהם יגישו ערעור וזה יימשך עוד זמן רב. זה נכון הם עונים לו אך זה לא יהיה איתך, הם רצו לגמור את החשבון לפחות איתו. עוד תופעה אופיינית שבה לא מצליחים כמעט אף פעם להכריע את אילי ההון המושחתים ולכל היותר נותנים את הדין ונענשים עושי דברם. בזה גרישם, הסופר הידוע שעל בסיס הספר שלו עשו את הסרט, אולי צודק, אך מה שהוא טועה בגדול הוא כי ניק ומרלי מצליחים לרמות את חברות הנשק ב- 15 מיליון דולרים ולצאת ללא פגע. בכלכלה שבה מה שחשוב זה רק למקסם את הרווח היו מחסלים אותם ללא ספק תמורת תשלום זעום של

שלושים אלף דולר ומקבלים חזרה את הכסף האבוד, כי התשואה להון על הרצח היא בוודאי כדאית. מה זה עוד קורבן למי שגורם למותם של עשרות אלפים מדי שנה? ניק ומרלי אומרים שיתנו את כל הכסף למשפחות הקורבנות שמתו באותו אסון באינדיאנה (אשרי המאמין). הם למעשה לא הטו את המשפט אלא אפשרו למושבעים להצביע בהתאם למצפונם ומנעו מרנקין לקנות את המשפט.

אם נתעלם מההיבטים הסכריניים של הסרט נשארת בכל זאת העלילה שמראה כיצד חברות הנשק גורמות למותם של עשרות אלפים מדי שנה ולא קורה להן כלום, כמו שחברות אחרות מזהמות את הסביבה וגורמות למותם של מאות אלפים מסרטן ומחלות אחרות, כמו שחברות הטבק גורמות למותם של מיליונים אחרי שהן ממכרות את לקוחותיהן בדרכים לא חוקיות, כמו שתעשיות הרכב מעדיפות שימותו רבים על מנת לחסוך כמה דולרים על בטיחות כל מכונית. זו אותה תופעה של תאגידי ענק חסרי מצפון, פסיכופטים כהגדרת הסרט "התאגיד" עליהן, שרק עקרון הרווחיות הוא נר לרגליהן והן אינן מתחשבות כלל במחזיקי העניין של חברותיהן.

הבראת חברות - כיצד? דרך לגיטימית להשגת צדק כלכלי

מבוא

הבראת חברות מתבצעת בתעשיות עתירות ידע, כמו גם בחברות בתעשיית המזון, הריהוט, הבניה, המסחר והשירותים. הבעיות הקשות נחשפות ומטופלות למרות שלא תמיד הטיפול הינו מקצועי ויורד לעומקה של הבעיה. בסקירה זאת נבדוק את הרקע להפסדי החברות, את הסיבות לדחיית מועד הבראתן, את תוכניות ההבראה התפעוליות והפיננסיות ואת הסיכויים להצלחת תוכניות ההבראה.

הרקע להפסדי החברות

ישנם מספר גורמים שהביאו את החברות להפסדי עתק, אולם נתייחס אך ורק לסיבות הנמצאות בשליטת החברה. ברמת המיקרו אין החברה יכולה לשנות מדיניות ממשלתית או את אחוזי הריבית במשק והיא חייבת לקבלם כנתונים, לטוב ולרע, ולכן אין אלה הגורמים העיקריים להפסדים, מה עוד שבאותם תנאי סביבה ישנן חברות אחרות המשגשגות.

<u>העדר כישרון עסקי</u>: במקרים רבים, הכישרון העסקי הוא תכונה החסרה למנכ"ל החברה ולצוות הניהולי הבכיר. בחברה הקטנה ממלא היזם בדרך כלל את תפקיד המנכ"ל והוא לא התנסה בחשיפה עסקית מספקת. ואילו בחברות הגדולות מגיע המנכ"ל לעיתים לתפקידו מרקע הנדסי או אחר, מבלי שמילא בעבר תפקידי ניהול עסקיים, או שדאג שבהנהלה יהיו מנהלים בכירים עם רקע עסקי. מנהלים אלה אינם ממקדים את תשומת הלב בהשגת רווחיות נאותה ואינם מודעים לסכנות האורבות לחברה בתנאי המשק הקשים של היום. כתוצאה מכך, הם עושים שורה של משגים עסקיים, שהאפקט המצטבר שלהם מביא את החברה לסף התמוטטות.

<u>צמיחה בכל מחיר</u>: בחברות מסוימות קיימת נטייה לשים את הדגש על צמיחה בכל מחיר, בקצב מסחרר, מבלי לשים לב למכשולים שבדרך. בעוד שבארצות הברית כבר הגיעו מזמן למסקנה שאין פסול בחברות קטנות ויש להיצמד לתחומי הפעילות הידועים ולא פעם מפרקים קונגלומרטים אדירים, הרי שבישראל יש נטייה לרכוש חברות מתחרות, לקנות ציוד ללא אבחנה, להגדיל את מספר העובדים ולראות את הגידול במכירות כיעד-על. כתוצאה מכך מתערערת יציבותן הפיננסית של חברות שהיו חזקות ומבוססות והן מגיעות להפסדים.

מימון באמצעות הלוואות: קיימת במשק אקסיומה מוטעית שטוב לעבוד בכספים של האחרים. חיזוקים לדעה זו ניתן למצוא בכל תיאוריות המנוף הפיננסי ובתקדימי העבר של האינפלציה הדוהרת. אולם תנאי המשק השתנו, ובתנאי האשראי השוררים כיום, אין כמעט השקעות שהן כדאיות בשיעורי ריבית חריגה. בעלי חברות פרטיות משעבדים את רכושם ואת פיקדונותיהם הפרטיים כביטחונות להלוואות ומפסידים אחוזים גבוהים על פערי הריבית. חברות הנסחרות בבורסה אינן יכולות לגייס כספים במצב השוק הקיים ומתעלמות בתחשיבי הכדאיות מהמחיר השולי של הכסף למימון ההשקעות. לפיכך, מרבית החברות, שאינן מממנות את עיקר פעילותן ממקורות עצמיים או מאשראי זול, נקלעות במוקדם או במאוחר לקשיים פיננסיים.

העדר בקרה נאותה: בחלק מהחברות במגזר הפרטי אין בקרה מספקת של מועצות המנהלים. מועצות אלה הן לעיתים גופים המסתפקים בשמיעת דיווחים מהמנכ"ל ואינם בודקים לעומק את מצבה של החברה. בקרה נאותה מסייעת, בסופו של דבר, הרבה יותר למנכ"ל מאשר היא מפריעה לו, ואין לראות בה התערבות בשיקול הדעת של המנכ"ל או פגיעה באמינותו. העדר הפיקוח הוא תופעה המשותפת לעיתים גם לחברות הסתדרותיות או ממשלתיות. אלא שבהן לא תמיד המנכ"ל הוא הקובע וישנה השפעה חזקה לוועדים, לאוצר ולגורמים אחרים. במקרים מסוימים ממלאים רואי החשבון או הבנקים את תפקיד הבקרה, אם כי רבים מהם סבורים שאין זה מעניינם להדליק נורות אדומות להנהלה.

דחיית מועד הבראת החברות

סימנים ראשונים לקשיים בחברות ניתנים לאבחון מספר שנים לפני המשבר. די לקרוא את המאזן בעיון, לשוחח עם אנשי מפתח בחברה, לראיין לקוחות וללמוד את הארגון, כדי להגיע למסקנה שאם התנאים לא ישתנו החברה תיקלע לקשיים כבדים. אולם המנהלים ממשיכים במדיניות שלהם מימים ימימה, לא משנים את האסטרטגיה בהתאם לתנאי השוק המשתנים, לא קוראים כהלכה את המפה ולא מאמינים לאזהרות של העובדים, הלקוחות, רואי החשבון, היועצים או הבנקים. כאשר מתגלים הסימנים הראשונים של המשבר, מכסה החברה את הפערים במזומנים על ידי גלגול חובות ולקיחת הלוואות בתנאים קשים יותר, תוך שימור המשבר על אש קטנה, במגמה שלא לחשוף אותו לציבור הרחב. אם החברה נסחרת בבורסה, יחפשו כל צעד חוקי להראות רווחיות גבוהה וינצלו לשם כך את כל הרזרבות שנצברו בשנים הטובות. כאשר גם צעדים אלה אינם עוזרים, יחפשו משקיעים וישכנעו את הבעלים לוותר על אחוזים ניכרים מהשקעתם במחיר נמוך, כדי לא לחשוף את משבר החברה ברבים.

לעיתים נזקקים המנהלים ל"גורו", המבטיח להם ששינוי ארגוני זה או אחר יבריא את חברתם, או נוקטים בצעדי התייעלות מתמדת של פיטורין ללא אבחנה, במטרה לקצץ בהוצאות בכל מחיר. רק לעיתים רחוקות יהיה למנהלים העוז לקבל ייעוץ מקצועי להבראת חברות, בטרם יאחרו את המועד. הנימוק לדחייה בקבלת

העזרה הוא בדרך כלל שהייעוץ יקר ולא נחוץ, ובכל מקרה המנכ"ל וההנהלה יודעים טוב יותר מכל גורם אחר מה מעיק על החברה ואיך ניתן לרפאה. אך כפי שחולה מתקשה בדרך כלל לרפא את עצמו מבלי להיוועץ ברופא, כך גם חברה זקוקה לרוב לסיוע מקצועי אובייקטיבי לאיתור תחלואיה ולהצעת דרכים אפקטיביות לריפויה.

תוכניות הבראה תפעוליות

תוכניות ההבראה נכתבות בדרך כלל לאחר שכלו כל הקיצין והחברה עומדת על סף התמוטטות. אילו היו החברות מקבלות ייעוץ מונע כאשר הבעיות היו עוד באיבן, היו נחסכים הפסדים כבדים וניתן היה להציל חלק ניכר מהחברות שהתמוטטו לאחרונה. תוכנית ההבראה התפעולית נכתבת בדרך כלל תוך זמן קצר ביותר, כי החברה נמצאת על סף התמוטטות. יש חשיבות עליונה לכך שהגוף שמכין את תוכנית ההבראה יהיה מקצועי, בעל נסיון עשיר בתוכניות הבראה מוצלחות, ועם רקע ניהולי מתאים. על התוכנית להתמקד בפתרון הבעיות העיקריות והקריטיות, להגיש המלצות ברורות, חד משמעיות ומעשיות, במונחים השגורים על כל הגורמים העוסקים בהבראה, לרבות הבנקים והמשקיעים.

הטענה שחסרים נתונים ולכן לא ניתן לפתור דבר מושמעת לעיתים קרובות, אך אין שגויה ממנה. ניתן לבצע תוכנית הבראה גם אם אין כמעט נתונים, משום שבמעט מאמץ ניתן לאתר את כל הנתונים הרלבנטיים כגון תזרים מזומנים (לפי היתרות בבנקים), שכר (לפי רשימת המשכורות), מכירות (לפי דיווחי מע"מ) וכדומה. יחד עם זאת, חייבים לעשות כל מאמץ לעבד תמחיר לפי קווי מוצר, שבדרך כלל לא קיים בחברה. אין כל טעם לחכות לנתונים בדוקים וסופיים, מאושרים על ידי רואי החשבון, כשהחברה נמצאת על סף פשיטת רגל. אם היועץ יחכה לקבלת כל הנתונים, החברה תפסיק להתקיים בגלל הדימום הכבד, ולכן יש להתבסס על נתונים חלקיים ובלתי מדויקים ולעשות חתכים כאלה שיתנו ליועץ מושג נאות על מצבה של החברה.

המרכיבים העיקריים של תוכנית ההבראה התפעולית הם:

<u>הגדלת המכירות</u>: בחלק מהמקרים, החברה נקלעת לקשיים בגלל העדר מכירות מספיקות. לפיכך יש למצוא באופן מיידי את הדרכים להגדלת המכירות - על ידי העלאת מחירים, התמקדות במוצרים עם יתרון יחסי, מדיניות שיווק אגרסיבית, שינוי מערך המכירות, תמרוץ מתאים לאנשי המכירות וכדומה. צעדים אלה ננקטים בדרך כלל במסגרת תכנון אסטרטגי כולל של החברה, שחסר במרבית החברות השרויות במשבר. מרכיב חיוני בהגדלת המכירות ורווחיותן הוא הקמת יחידה עסקית בתוך גוף המכירות. תפקידה של יחידה זאת יהיה לנתח את רווחיות ההצעות, תוך חישוב כל ההעמסות עד לרמת הרווח הנקי, להכין נהלים מפורטים לעבודת המכירות, להיות אחראית על כל שלבי המכירות - ההצעות, ההזמנות, ניהול החוזים, החשבוניות

והגביה, ניסוח תנאי ההצמדה והתשלום, והשתתפות במשא ומתן. ארגון מערך המכירות במתכונת זו הוכיח את עצמו במרבית הארגונים שבהם הוקם.

התייעלות כוח אדם: יש להיזהר מקיצוץ לכל אורך הקו בתקני החברה ולבצע קיצוץ סלקטיבי. יש לבטל קווי מוצר בלתי רווחיים על מחלקותיהם, לצמצם מחלקות מחקר מנופחות, גם אם תושמע ההאשמה שיש בכך פגיעה בעתיד, לצמצם מחלקות פרסום, יחסי ציבור וקידום שיווק, לייעל את מערך התפ"י - תכנון ופיקוח הייצור (לעיתים תוך צמצומו אם הוא מנופח מדי ולעיתים תוך הרחבתו אם הוא קטן מדי), ולעבד שיטות תמרוץ של שכר ובונוסים הקשורים ישירות למכירות ולרווחיות. קיימות היום דרכים מתוחכמות להעלאת המכירות לעובד, שאותן ניתן ליישם לאלתר בחברות. צריך לחזק גופים כלכליים שעוסקים בתכנון, בבקרה ובדיווח, בבדיקות כדאיות, בקבלת תמיכות מגופים ממשלתיים, בגבייה, במימון וכדומה. הניסיון מלמד שבמקרים רבים גופים אלה לא היו חזקים מספיק בחברות במשבר או שהיו מאוישים על ידי עובדים זוטרים, משום שקובעי המדיניות לא נתנו תשומת לב מספקת לאספקטים העסקיים של החברה. בחברות מסוימות מתחילים בהתייעלות דווקא בגופים הכלכליים החיוניים להבראה, תופעה המקרבת את קץ החברה. תוכנית ההבראה מלווה בדרך כלל בשינויים בתחום הארגוני ובשינוי מערך הנהלים, הבקרה והדיווח למערך פשוט, נוח לתפעול, עם תוצאות מיידיות ותרומה משמעותית לרווחיות ולתזרים המזומנים של החברה.

קיצוץ בעלויות חומר והוצאות: חברה בריאה בודקת באופן מתמיד האם היא קונה מהספקים הזולים ביותר ועובדת ברמת ההוצאות המינימאלית. קשה מאוד להגדיל מכירות ולקצץ בכוח אדם, אך הרבה יותר קל לייעל את ההרכשה ולקצץ בהוצאות. באופן פאראדוקסאלי דווקא בתחום זה נעשה מעט מאוד בתוכניות ההבראה, אולי בגלל הידע הספציפי הדרוש להתייעלות בתחומים אלה. יש להנהיג מדיניות של מכרזים לספקים, לחתום איתם על חוזים ארוכי טווח תוך השגת הנחות משמעותיות, להחזיק תמיד בספק שני לכל פריט משמעותי במוצר, לטהר את מערך ההרכשה על ידי חילופים תכופים וכדומה. גם בנושא ההוצאות ישנן דרכים רבות לקיצוץ. ניתן לערוך מכרזים על ביטוחים ולנצל את התחרות הקיימת בשוק זה, אפשר להעביר את המפעל לאיזור עם דמי שכירות נמוכים יותר, ניתן לחסוך בהוצאות טלפון, חשמל, דלק ואחרות בשיטות שהוכיחו את עצמן במפעלים רבים.

צירוף הצעדים: אין פיתרון אחד ויחיד להבראה תפעולית. הבראה זאת מתרחשת קודם כל בגלל המודעות העסקית של ההנהלה, המביאה את הרווחיות כערך חיוני, שבלעדיו תחדל החברה להתקיים. אם מצליחים בשיתוף עם ההנהלה, להעלות את המכירות בעשרים אחוז על ידי העלאת מחירים וצעדים אחרים, לייעל את מערך כוח האדם בעשרה אחוזים, להוריד את עלויות ההרכשה והשינוע בחמישה עשר אחוז, ולקצץ בהוצאות בעשרים וחמישה אחוז, אפשר להפוך חברה על סף פשיטת רגל לחברה רווחית הנושאת את עצמה. אין מדובר כאן בפיתרון אוטופי. הרבה חברות אינן מנוהלות כדבעי מבחינה עסקית ואפשר בהחלט להבריא אותן

במתכונת זו, במאמץ קטן יחסית. התנאי לכך הוא שיתוף פעולה פורה בין ההנהלה ליועץ, ורצון לשנות את המצב בכל מחיר, משום שאין ברירה אחרת והחברה רוצה לשרוד. השאיפה להישרדות נוסכת בחברות כוח אדיר, המתבטא בתוצאות מיידיות ומרחיקות לכת. הבראות במתכונת זאת בוצעו לעיתים על ידי היועצים עצמם, כשעסקו בניהול חברות לפני הגיעם לתחום הייעוץ. חברות רבות עם הפסדים תפעוליים של עשרות אחוזים הפכו לרווחיות תוך פחות משנה במתכונת שתוארה לעיל, כשההנהלה קיבלה את המודעות העסקית והעובדים ספגו את המוטיבציה החיונית להבראה.

תוכניות הבראה פיננסיות

תוכניות ההבראה הפיננסיות באות לעיתים בהמשך להבראה התפעולית, או נכתבות לחברות עם רווחיות תפעולית ניכרת, ההופכת להפסד נקי בגלל הוצאות המימון הגבוהות. הוצאות אלה נגרמות בדרך כלל בגין מימון בחח"ד חריג או הלוואות יקרות אחרות עם ריבית בשיעור גבוה למימון צרכי הון חוזר, הפסדים תפעוליים או מימון חלקי של רכישת ציוד, מבנים, רכב וחברות אחרות. לעיתים אין לחברה בטחונות מספיקים והבנק מסרב להעמיד לרשותה אשראי ארוך טווח, ועל פי רוב החברה אינה מזרימה די הון עצמי למימון פעילותה.

תוכניות ההבראה בנויות מהמרכיבים הבאים:

<u>הסדר פיננסי להחזר ההלוואות היקרות</u>: הבנק בדרך כלל משתכנע שאם ימשיך לגבות ריבית חריגה באחוזים גבוהים הוא ימוטט את החברה, כי אין שום חברה שיכולה לעמוד לאורך זמן בהוצאות מימון גבוהות מדי. לפיכך מוסב עיקר החח"ד והמימון לטווח קצר להלוואה ארוכת טווח, הצמודה למדד או לדולר עם ריבית יחסית נמוכה. לרוב ניתן grace של שנה עד שנתיים לתחילת החזר הקרן, על מנת לאפשר לחברה לבצע את תוכנית ההבראה התפעולית, למצוא משקיעים או להגדיל את הרווחיות. ההלוואות הן לחמש שנים או יותר ומבטיחות פריסה נאותה של החוב. לא תמיד יש לחברה בטחונות להלוואות, לטענת הבנק, משום שהבנק לוקח מקדמי בטחון שמרניים ביותר. מאידך, האלטרנטיבה העומדת בפני הבנק היא לאבד את מרבית ההלוואה, כך שבדרך כלל נמצא הסדר המניח את דעתם של כל הצדדים ומאפשר לחברה לעמוד בתשלומי הריבית והחזר הקרן.

<u>שינוי תנאי הריבית ועלויות המימון</u>: חברות רבות קיבלו בעבר הלוואות ארוכות טווח בריבית גבוהה המכבידה עליהן מאוד. במסגרת הסדר פיננסי מעדכנים את תנאי הריבית לשיעורי הריבית הנהוגים כיום. כמו כן נבדק גובה העמלות שגובה הבנק על שירותיו השונים - ערבויות, מכתבי אשראי וכדומה, והוא מעודכן

לרמה המינימאלית האפשרית. במקרים מסוימים שבהם נגבו שיעורי ריבית חריגה גבוהים במיוחד, כשמנגד שיעבדו החברות ניירות ערך ופיקדונות בתשואה נמוכה, מגיעים הצדדים להסכם להחזרה חלקית של הריבית.

הגדלת הון הבעלים: על פי רוב נדרשים הבעלים להשקיע בחברה הון נוסף באמצעות מכירת נכסים משועבדים והשקעת התמורה בחברה, גיוס כספים בבורסה, צירוף משקיעים וכדומה. הבנק עומד על כך שיתקיים יחס סביר בין ההון העצמי להלוואות החברה, ובשיעורי המימון הקיימים רוב ההשקעות הנעשות הן כדאיות רק אם הן ממומנות בעיקר מהון עצמי או מאשראי זול.

צירוף הצעדים: צירוף כל הצעדים האלה יחד עם תוכנית ההבראה התפעולית מאפשר הבראה מלאה של החברה. המפתח להבראה הוא בתכנון אסטרטגי הולם של התמקדות בקווי מוצר רווחיים, בעלי יתרון יחסי, עם פוטנציאל שיווקי ניכר; שמירה על פרופיל נמוך, תוך ריסון רצון ההתפשטות בכל מחיר; מכירת חברות בנות לא רווחיות; ובעיקר - מיקוד תשומת הלב הניהולית להיבטים העסקיים של החברה וקידום העוסקים בנושא למעמד בכיר ומוביל. הצלחת התוכנית, כמו גם כישלונה, תלויים בראש וראשונה ברצונו של המנכ"ל ליישם את תוכנית ההבראה. כמו כן, על מועצת המנהלים לערוך בקרה מתמדת וקונסטרוקטיבית, לוודא דיווח אמין של ההנהלה ולדאוג לליווי יישום התוכנית על ידי היועץ שהתווה אותה למשך שנה לפחות. מומלץ שהיועץ עצמו ילווה את התוכנית לכל אורך הדרך לרבות תקופת היישום ולא יסתפק בליוויה רק בהתחלה ובסוף, כשאת עיקר העבודה עושה עובד זוטר בחברתו. הכנת תוכנית ההבראה היא תוכנית יצירתית לא פחות מהקמת חברה חדשה, ולשם כך דרוש גורם מקצועי מהשורה הראשונה שיבטא בה את כישוריו וניסיונו העשיר. יש בצעדים אלה להבטיח שתוכנית ההבראה תחזיק מעמד לאורך זמן והחברה לא תיקלע יותר לקשיים.

סיכום

המשק שרוי כיום במשבר, מהקשים בתולדותיו, כאשר חברות רבות נמצאות בקשיים תפעוליים ופיננסיים המאיימים על עצם קיומן. משבר זה הוא משבר חיובי שבעקבותיו יהיו חברות בריאות יותר, כלכליות יותר ורווחיות יותר. חלפה התקופה שבה ניתן היה לקיים חברות על בסיס סובסידיה ממשלתית, גלגול חובות, הון עצמי מזערי ואבטלה סמויה. החברות חייבות להתייעל אם יש ברצונן לשרוד, להיות תחרותיות ולפרוץ לשווקי יצוא. איכויות הניהול חייבות להשתפר ויש לשים סכר לרצון ההתפשטות של חברות בכל מחיר. התנאים הכלכלים החדשים מלמדים את כולנו - המשק, החברות והפרטים - לסמוך רק על עצמנו, לחזור לממדים הטבעיים שלנו, לממן את פעילותנו בעיקר ממשאבים עצמיים ולהתבסס רק על עבודה קשה, חריצות ותושייה להצלחה בתנאי הסביבה החדשים. שינוי מבני זה יביא בהכרח להפסקת פעילותן של מספר חברות, אך יאפשר למרבית החברות האחרות לצאת בריאות וחזקות יותר מהמשבר.

סמינריון צדק חברתי וכלכלי בישראל- 30 הרצאות - מאת ד"ר יעקב קורי

אתר אינטרנט: www.businessethics.co.il , דוא"ל: coryj@zahav.net.il , טל' 048246316

רקע

סמינריון צדק חברתי וכלכלי בישראל משלב חומר תיאורטי, אירועים, וכן מחזות וסרטים עלילתיים ודוקומנטריים בנושאים של צדק חברתי וכלכלי, הון ושלטון, ריכוזיות, תנועת מחאת האוהלים, ועדת ספיבק-יונה, ועדת טרכטנברג, תנועת הרפובליקה השניה, מנהיגים: דפני ליף, איציק שמולי, רגב קונטס ואחרים, ימי עיון, דיונים הפתוחים לציבור, הקונגרס החברתי. צדק חברתי וכלכלי בדת, בפילוסופיה ובמשנתו של הרצל, הצעות לחקיקה, אתיקה בחברות עסקיות, בבנקאות, בשוק ההון, במשרדים ממשלתיים, באלכ"רים. בעיות הפרטה, פערים חברתיים, שחיתות ושוחד, מידע פנים, מתריעים, אפליה גזעית, הטרדה מינית, הון ושלטון. מודלים של התנהגות אתית וסקירה על אילי הון עם סרטים דוקומנטריים. התפתחויות חדישות באתיקה, תכנון אסטרטגי אתי וקודים אתיים. רוב האירועים, היצירות והחומר התיאורטי הם ישראליים מקוריים ומבוססים על ניסיון עסקי וציבורי של עשרות שנים, פעילות בארגונים חברתיים ואתיים, מחקרים וספרים חלוציים בנושאי אתיקה בישראל, ביניהם הספר הישראלי הראשון מסוגו על אתיקה עסקית של ד"ר יעקב קורי: "סוגיות נבחרות באתיקה עסקית ובאחריות חברתית" בהוצאת מאגנס, המהווה את המקור המרכזי למקראות הקורס. הקורס גם מתבסס על מאמרים של ד"ר קורי ואחרים ואתרי אינטרנט. עבודת הגמר שתוגש ביום האחרון של הקורס היא: "אתיקה וצדק חברתי, כלכלי וסביבתי בחברה או אלכ"ר בישראל". העבודה היא בת 10 עמודים ותציג היבטים אלה בחברה ישראלית או באלכ"ר ישראלי במתכונת האירועים של הקורס וספר המחקר. יש לתאם את שמות החברות עם המרצה על מנת למנוע כפילויות. קיימת חובת נוכחות בכל השיעורים של הסמינריון. יש להקפיד להגיע בזמן לכל ההרצאות, לאפשר ולעודד כל סטודנט להציג את המטלות שלו בפני כולם בתנאים האופטימליים על מנת שיוכל לעמוד במטלות בצורה הטובה ביותר. על כל הסטודנטים לקרוא את החומר שבמקראות ועל מגישי המטלות להתעמק בחומר, לנתחו ולהציג בפני הכיתה במשך עשר דקות את עיקרי ההרצאה, האירוע והיצירה (בתפקיד המספר) או את הדילמות של הדמויות המרכזיות באירועים וביצירות. בעקבות הדיווח מתפתח דיון קבוצתי. השילוב בין אירועים, חומר תיאורטי מחזות וסרטים עלילתיים ודוקומנטריים הוכח כאפקטיבי במיוחד. 50% מהציון הוא עבור המטלות האישיות ו- 50% מהציון הוא עבור עבודות הגמר האישיות. אין בסמינריון מבחן.

תוכנית לימודים בת 30 הרצאות

1. **מבוא**: צדק חברתי וכלכלי, אתיקה עסקית, אחריות חברתית, חוק ושחיתות בעולם ובישראל. מחזיקי העניין באירגון- stakeholders, מתריעים - whistleblowers, ממשל תאגידי, האנשה, קרנות אתיות, יחס החברה, דירקטורים חיצוניים, שקיפות ואומרטה. 12 העיקרים על רווחיות ואתיקה בקונטקסט הישראלי, הם אינם סותרים אלא משלימים

זה את זה. הדילמה בין דון קישוטיות למקיאבליזם. אקטיביזים אתי בתחומים של צדק חברתי וכלכלי, קיימות, אחריות חברתית תאגידית, אתיקה עסקית ואיכות הסביבה. המתודולוגיה של התוכנית היא בקריאה של האירוע, הפרק התיאורטי, הספר, המחזה או צפיה בסרט לפני ההרצאה, דיון ומשחק תפקידים. ההרצאות העיוניות והאירועים ילוו בקטעי סרטים בנושאים קשורים.

מקראות: פרק מבוא בספרו של ד"ר יעקב קורי "סוגיות נבחרות באתיקה עסקית ובאחריות חברתית", הוצאת מאגנס, 2008 (להלן הספר של קורי) – עמודים 9 עד 18.

מטלה: 1. תיאור 12 העיקרים לקיום חברה אתית ורווחית.

2. **מגוון דיעות על צדק חברתי וכלכלי**: ההידרדרות בצדק החברתי והכלכלי בישראל, המודל הסקנדינבי, דרכים מעשיות להנהגת צדק חברתי וכלכלי בישראל. הקרדו של המשתתפים שהרצו ביום עיון בנושא זה: פרופ' ערן ויגודה-גדות, פרופ' יהודה כהנא, פרופ' מאיר חת, פרופ' רן לחמן, אריה אבנרי יו"ר אומ"ץ, דפני ליף, ד"ר איציק ספורטא, גליה שגיא מנכ"לית שבי"ל, מיקי שרן מנכ"ל ממגורות דגון, חכ"ל אראלה גולן, רגב קונטס, ד"ר יעקב קורי יוזם הכנס, נציגי סטודנטים ומאהלים.

מקראות: באתר של יעקב קורי www.businessethics.co.il , ב- HEBREW, ב- Extracts: Books/Articles on Social & Economic Justice, חמישה מאמרים של יעקב קורי: המאמר "צדק חברתי וכלכלי בישראל – חלום ליל קיץ או מהפכה?" המבוסס על ההרצאה על צדק חברתי וכלכלי ביום העיון, "מכתב גלוי לראשי תנועת המחאה החברתית", ע' 1-15. המאמרים של קורי "הדוגלים בצדק חברתי וכלכלי – אנרכיסטים, קומוניסטים וחוצפנים?", "אחריות אבסולוטית מהשריפה בכרמל ועד דיכוי תנועת המחאה", "הסיוט של יוליה", עמ' 92-83.

וידאו: קטעים מתוך הסרט בן 262 דקות של הערוץ האקדמי על יום העיון שנערך ב- 25 בספטמבר 2011 באוניברסיטת חיפה, בנושא צדק חברתי בישראל: http://actv.haifa.ac.il/programs/List.aspx?li=109

מטלות: 1. מושב הפתיחה של יום העיון, 2. פאנל אקדמי/עסקי ביום העיון, 3. פאנל אקטיביסטי/חברתי ביום העיון, 4. מושב הסיום של יום העיון, 5. המאמרים של קורי.

דיון: דינמיקה קבוצתית על הנושאים שנסקרו ביום העיון ועל המאמרים של קורי.

3-4. **דרכים לכינון צדק חברתי וכלכלי בישראל**: דרישות ראשי המחאה החברתית של תנועות האוהלים, של נציגי הסטודנטים, המסקנות של ועדות המומחים ספיבק-יונה, של ועדת טרכנטנברג, הקונגרס החברתי. אסטרטגיה ארוכת טווח אל מול הישגים מתונים מידיים. תנועת הרפובליקה השניה, מה עדיף תנועה עממית חוץ פרלמנטרית, הצטרפות או ייסוד מפלגות פוליטיות. הדרישה לשמור על אחדות השורות של מעמד הביניים והעניים, יונים וניצים, יהודים וערבים, דתיים וחילוניים, פריפריה ומרכז. קדימות ביעדים של צדק חברתי, ניתוק הון משלטון, מעבר מכלכלה ניאו ליברלית לכלכלת הדרך השלישית.

מקראות: מחאת האוהלים: http://j14.org.il וגם בויקפדיה

ועדות המומחים למען צדק חברתי ספיבק-יונה: http://j14.org.il/spivak

ועדת טרכטנברג: http://hidavrut.gov.il וגם בויקיפדיה

באתר של יעקב קורי, ב- HEBREW, ב- Extracts: Books/Articles on Social & Economic Justice, שני מאמרים של יעקב קורי: "אחים במדינה פרצה שריפה", "עיקרי מצע תנועת הרפובליקה השניה בישראל", עמ' 16-19.

וידאו: קטעים מסרטים של כ- 5 שעות על תנועת המחאה, דפני ליף, ראשי תנועת המחאה, הפגנת חצי המיליון ב- 3.9.11, המקור וכדומה. "התעוררות", 19 סרטים קצרים של כשבע דקות כל אחד על תנועת המחאה החברתית של קיץ 2011, שהופקה על ידי יס דוקו בקיץ 2011. כמו כן סרט דוקומנטרי של 60 דקות באותו השם, הכולל קטעים של כמה מהסרטים הקצרים הנ"ל, לרבות רני רהב, מנטליות רוסית, בית שאן, ראובן אברג'יל/ירושלים, הר מירון, איכילוב, חיפה כימיקלים.

http://yes.walla.co.il/?w=2/7853

מטלות: 1. מחאת האוהלים, 2. דפני ליף, 3. איציק שמולי, 4. ועדות ספיבק-יונה, 5. ועדת טרכטנברג, 6. רני רהב (מתוך התעוררות), 7. מנטליות רוסית (מתוך התעוררות), 8. ראובן אברג'יל/ירושלים/הפנתרים השחורים (מתוך התעוררות), 9. תנועת הרפובליקה השניה, 10. עמדת הממשלה. דיון בדינמיקה קבוצתית על הדרכים לכינון צדק חברתי וכלכלי בישראל.

5. **הצעות לחקיקה על צדק חברתי וכלכלי**: 20 עיקרי מדיניות ותחיקה בנושאי צדק חברתי וכלכלי, אתיקה ושקיפות בשלטון ובעסקים - הצעה שהוגשה בשנת 2004 לחבר כנסת הפעיל בנושאי כלכלה, לבקשתו, אך לא היה לנושא המשך. הנושאים כוללים הקמת מכון לאומי לאתיקה, איסור מעבר עובדים מהסקטור הציבורי לסקטור הפרטי, חובת הגשת הצהרת הון לבעלי נכסים בארץ ובחו"ל ובעלות של חברות ומניות, שקיפות בדיווחים על תשלומי מס, תיקון חוק החברות וחברות סידרתית של דירקטורים חיצוניים, השקעות סולידיות של קרנות פנסיה וקופות גמל, עידוד הקמת קרנות אתיות, הפרטה של חברות ממשלתיות רק לציבור הרחב, חוקים דרקוניים והוקעת הציבור להשתמטות ממס ולעבירות כלכליות, שקיפות מלאה של תשלומי כופר, נימוקים על עניין הציבור, עיסקות טיעון ופסקי דין על עבודות שירות, בתי משפט לעבירות מס ועבירות בשוק ההון, דוגמא אישית של המדינה בשקיפות ואתיקה, מבדקי יושרה לנושאי תפקידים בכירים ורגישים, שקיפות מלאה וסינון אתי של ספקים, מקבלי הלוואות והטבות, שקיפות מלאה של נכסי והכנסות נבחרי ציבור, של תקציב המדינה ודו"ח מבקר המדינה, עידוד מתריעים... האם הצעות החקיקה הן מעשיות? האם תנועה שתכלול אותן במצעה תוכל לזכות בבחירות?

מקראות: 20 עיקרי מדיניות ותחיקה בנושאי צדק חברתי וכלכלי, אתיקה ושקיפות בשלטון ובעסקים, הצעה לכנסת, עמודים 397 - 403 בספר של קורי.

וידאו: המשך צפיה בסרטים דוקומנטריים על צדק חברתי וכלכלי בישראל.

מטלות: ניתוח עיקרי מדיניות ותחיקה: 1. מס' 1-4, 2. מס' 5-8, 3. מס' 9-12, 4. מס' 13-16, 5. מס' 17-20.

דיון בדינמיקה קבוצתית על ההצעות לחקיקה ומעשיותן.

6. **<u>צדק חברתי וכלכלי ביחסי העבודה בישראל, איגודי עובדים, עובדי קבלן – הסרט "שביתה"</u>:** "שביתה" סרט דוקומנטארי בבימוי אסף סודרי ואמיר טאוזינגר. ראיונות עם עובדים שאחזו בנשק השביתה כנגד חיפה כימיקלים דרום, שבעליה היה מקורב לשלטון. העובדים השובתים אינם מצליחים לסחוף למאבקם את רוב העובדים, ההסתדרות לא מצליחה לבוא לעזרתם והשובתים נאלצים לשלם את המחיר. ההתנכלות לעובדים המנסים להתאגד לעומת טרור הועדים החזקים. המעבר ממשק ניאו בולשביקי למשק ניאו ליברלי שחק את זכויות העובדים והגדיל לשיא את פערי השכר. מהו שביל הזהב?

הסרט הדוקומנטרי "זהב לבן עבודה שחורה" בבימוי טלי שמש, המתעד את מצב עובדי הקבלן במפעלי ים המלח בבעלות משפחת עופר. ראיונות עם עובדי קבלן, שרובם לא הסכימו להיחשף, עם ועד העובדים, ודילמות ההפרטה בישראל.

<u>מקראות</u>: אתיקה ביחסי העבודה בישראל: הסרט "שביתה" – עמודים 473 – 478 בספר של קורי.

<u>וידאו</u>: קטעים מהסרט "שביתה", 2005, 90 דקות, במאים: אסף סודרי ואמיר טאוזינגר

קטעים מהסרט "זהב לבן עבודה שחורה", 2004, 48 דקות, במאית טלי שמש. בפייסבוק – זהב לבן עבודה שחורה

<u>מטלות</u>: 1. המספר שיספר את הסרט "שביתה". ניתוח הדילמות האתיות והעסקיות של: 2. העובדים שפתחו בשביתה, 3. העובדים שלא הצטרפו לשביתה, 4. נציגי ההסתדרות, 5. הנהלת החברה. על מגישי המטלות לראות את הסרט לפני השיעור. 6. עובדי קבלן, על פי הסרט "זהב לבן עבודה שחורה" ומקורות אחרים. דיון בדינמיקה קבוצתית על יחסי עבודה בישראל.

7-8. **<u>הון ושלטון בישראל</u>**: מסה על הון ושלטון בישראל. ההשלכות של המדיניות הניאו ליברלית של הממשלות השונות על פערי ההכנסות באוכלוסייה, שחיקת מעמד הביניים, הגברת תופעות העוני, ריכוז העושר בידי עשרים משפחות של אילי הון. האם מדינת ישראל היא עדיין דמוקרטיה המיטיבה עם רוב העם או היא רפובליקת בננות המיטיבה רק עם מיעוט מזערי שלו?

<u>מקראות</u>: ויגודה-גדות ערן וקורי יעקב: בשם האזרחים, העסקים, או העסקנים? הארות על האחריות הציבורית של הממשל והמינהל הציבורי בישראל – באתר של יעקב קורי www.businessethics.co.il , ראה HEBREW, ושם פתח את The Great Recession – In the World and in Israel – Book's Extracts, pp. 34-47

<u>וידאו</u>: קטעים מתוך הסרט "שיטת השקשוקה", 2008, 93 דקות, בימוי אילן עבודי, עם מיקי רוזנטל, וכן מהמשדר המיוחד על שיטת השקשוקה בהנחיית עודד שחר בערוץ 1, ב- 28.7.2009, לרבות סרט התגובה של משפחת עופר בבימוי שי נשר, 23 דקות, ראיונות ודיונים עם מיקי רוזנטל ואלי גולדשמידט, נציג משפחת עופר, פנלים על עצמאות התקשורת, ההפרטה, הון ושלטון, עם דידי לחמן-מסר, מרדכי קרמניצר, ארי שביט, רינו צרור, אילן גילון, עומר מואב, רם כספי ושלי יחימוביץ'. סה"כ כארבע שעות.

"המקור" – הון ושלטון – הבעייתיות במעבר בכירי הממשל לעבודה אצל הטייקונים, סרט דוקומונטרי של ערוץ 10 בתוכנית "המקור", 2012, עם רביב דרוקר ומיקי רוזנטל, בימאי איתי רום, 25 דקות.

מטלות: ניתוח הנושאים: 1. אחריות ציבורית בעולם ובישראל, 2. ניאו ליברליזם, מילטון פרידמן ומדיניותו הכלכלית של נתניהו, 3. משנתו של ג'וזף שטיגליץ, 4. שחיקת הצדק החברתי והכלכלי בישראל על פי המחקרים של מרכז אדוה, 5. הערכת ביצועי המגזר הציבורי בישראל על ידי הציבור הרחב, 6. מגמות התפתחות המגזר הציבורי בישראל במאה ה- 21, 7. מרכיבי הון ושלטון בישראל: אילי ההון, מחזיקי העניין, הפקידות הבכירה, הפוליטיקאים, אנשי הרוח, האקדמיה, 8. משפחת עופר.

9. **אתיקה עסקית בבנקאות ומסה על אתיקה בישראל**: 12 עיקרי אתיקה בבנקאות שהוצגו להנהלת אחד הבנקים הגדולים בישראל, לבקשתה, אך לא היה לנושא המשך. הפערים הגבוהים במרווחים בין הריבית הנגבית בהלוואות לריבית המשולמת בפקדונות, פערי השכר בין נושאי התפקידים הבכירים לזוטרים, מעבר עובדים בכירים מהמגזר הממשלתי לבנקים עליהם הם אמורים לפקח, אחריות חברתית של בנקים. תרומה של חצי אחוז מהרווח ובעיות אתיות בהשגת 99.5% של הרווח הנותרים.

מקראות: 12 הפרמטרים להתנהגות אתית של בנקים – הצעה להנהלת בנק גדול בישראל – עמודים 404 – 408 בספר של קורי.

אתיקה בעסקים בישראל – החלום ושברו – עמודים 393 – 396 בספר של קורי.

וידאו: ראיון עם שרי אריסון ע"י שרון גל, 2010, ערוץ 10, 26 דקות.

מטלות: ניתוח הפרמטרים להתנהגות אתית של בנקים: 1. מס' 1-4, 2. מס' 5-8, 3. מס' 9-12, 4. ניתוח המסה: אתיקה בעסקים בישראל – החלום ושברו, 5. שרי אריסון

10. **צדק חברתי וכלכלי בחברות מופרטות בישראל – המחזה "גיבור מעמד הפועלים"**: "גיבור מעמד הפועלים" מחזה מאת יהושע סובול. במדינה שבה הפכה ההפרטה לחזות הכל נאלצים העובדים לשלם את מחיר ההתעשרות הקלה של אילי ההון המקורבים לשלטון ורוכשים את נכסי המדינה בנזיד עדשים. הדרמה של הותיקים המפוטרים ומוחלפים בעובדים צעירים זולים יותר. המחזה מתאר את המציאות המרה בפריפריה כשאין למעשה חלופות תעסוקה. מחזות חברתיים של סובול.

מקראות: סובול יהושע, גיבור מעמד הפועלים", אור-עם, 2006.

צדק חברתי וכלכלי בחברות מופרטות: המחזה "גיבור מעמד הפועלים" מאת יהושע סובול- עמ' 454 – 458 בספר של קורי.

וידאו: קטעים מ-"גיבור מעמד הפועלים", מאת יהושע סובול בביצוע תיאטרון הקאמרי, 2006, 80 דקות, בימוי עודד קוטלר.

מטלות: 1. המספר שיסקור את המחזה. ניתוח הדילמות האתיות של: 2. בבר/אלברט ומורדי מולכו, 3. נטלי וליאור אפללו, 4. פולי אפללו, 5. מרקוס סלי מרקדו. על מגישי המטלות לראות או לקרוא את המחזה במלואו לפני השיעור.

11-12: **הון ושלטון באספקלריה של הריכוזיות, ההפרטות ומשאבי הטבע**: אין בישראל כלכלת שוק, הפכנו לכלכלה ריכוזית, פירמידלית, עם מונופולים וקרטלים, עם הפרטה מירבית ומסירת משאבי הטבע במחירי מציאה. מסכנים את שלום הציבור ואת הבריאות שלו תוך פגיעה באיכות הסביבה, כאשר פקידות האוצר עוברת לעבוד אצל אילי ההון שהם היו אמורים להיות הרגולטורים שלהם. הטייקונים עושים תספורות לאגרות החוב הקונצרניות וקרנות הפנסיה מושקעות בבורסה לא פעם בהשקעות ספקולטיביות. מסקנות ועדת הריכוזיות וועדת ששינסקי לבחינת המדיניות הפיסקאלית בנושא משאבי נפט וגז בישראל. סקירה על אילי ההון: נוחי דנקנר, יצחק תשובה, לב לבייב, משפחת רקנטי, ועל מיכל האמוניה של חיפה כימיקלים.

מקראות: ועדת ששינסקי באתר האוצר: http://mof.gov.il/BudgetSite/Reform/Pages/PhysicsPolicy.aspx.

הריכוזיות בישראל - הועדה להגברת התחרותיות במשק: http://go.calcalist.co.il/pic/contralmanager/111011.pdf

ריכוזיות - יום עיון מוסד נאמן: http://www.neaman.org.il/בחינת-הריכוזיות-במשק-הישראלי-והשלכותיה

הפרטה בישראל וסקירה על אילי ההון הנ"ל ועל אריק שרון ובניו בויקיפדיה, דה מרקר ובעיתונות. הספר "רקנאטי, אב ובנו" מאת הארי רקנטי, כנה, 1984. מיכל האמוניה בעיתונות ובאתר אומ"ץ http://ometz-il.org .

וידאו: ראיון עם יצחק תשובה ע"י יאיר לפיד, 2010, חדשות ערוץ 2, 12 דקות וכן ראיון עם שלי יחימוביץ' ע"י קרן מרציאנו בנושא מיסוי מאשבי הגז, 2010, ערוץ 2, 6 דקות. תוכנית של מיקי רוזנטל על נוחי דנקנר, 2010, ערוץ 10, 33 דקות. תוכנית של מיקי רוזנטל על לב לבייב, 2010, המקור, ערוץ 10, 25 דקות. ראיון עם רני רהב, בעל משרד יחסי ציבור של טייקונים, 11.8.2011, ע"י יס דוקו – התעוררות, במאים דניאל סיוון ויוסי בלוך, 7 דקות. תוכנית במבט שני עם קרן נויבך "מיכל מתקתק במפרץ חיפה", על מיכל האמוניה של חיפה כימיקלים, 2009, ערוץ 1, 33 דקות. **"נשר"**, סרט דוקומנטרי של ערוץ 10 בתוכנית "המקור", 2012, עם רביב דרוקר ומיקי רוזנטל, בימאית טלי קורן, שעה ושלוש דקות. על המונופול של "נשר" בבעלות נוחי דנקנר ובונדי לבנת, בעיות הון ושלטון, השפעה על הכנסת, תחרות הוגנת או לא.

מטלות: 1. ריכוזיות בישראל, 2. הפרטה בישראל, 3. ועדת ששינסקי, 4. מיכל האמוניה, 5. משפחת רקנאטי, 6. נוחי דנקנר, 7. לב לבייב, 8. יצחק תשובה, 9. המונופול "נשר", 10. אריק שרון ובניו, הון ושלטון.

13. **מודלים אתיים של התנהגות אילי הון ופוליטיקאים**: המודל של סטף ורטהיימר, איש עסקים ישראלי אתי, שמכר את חברתו ישקר לאיש עסקים אתי מארה"ב וורן באפט. ורטהיימר קיבל ארבעה מיליארד דולר, שילם את מלוא המיסים וממשיך לפתח מודלים עסקיים, חברתיים וחינוכיים בפארקים תעשייתיים בתפן ובאתרים אחרים בישראל ובחו"ל. מודל זה ממחיש איך חברה יכולה להיות רווחית, תוך שמירה על ערכי יסוד של קיימות, צדק חברתי, איכות הסביבה ואתיקה. סקירה על אילי הון אתיים מתחום ההיי טק: יוסי ורדי וגיל שוויד, תוך התייחסות שלהם למחאה החברתית. מודלים של פוליטיקאים: מורשת רבין בתחום החברתי והכלכלי – צמצום הפערים החברתיים, הגדלת התקציבים החברתיים בצד האצת ההפרטה.

מקראות: "המודל של סטף ורטהיימר", באתר של יעקב קורי www.businessethics.co.il , ראה HEBREW, ושם פתח את The Great Recession – In the World and in Israel – Book's Extracts, pp. 60-62 .

"איש ליד מכונה", ביוגרפיה של סטף ורטהיימר, ידיעות ספרים, 2011, עמ' 269-215, 332-289.

בויקיפדיה ובעיתונות: יוסי ורדי – מלאך חברות ההזנק, גיל שוויד - מייסד "צ'קפוינט", סטף ורטהיימר, מייסד ישקר ומקים כפר הורדים, פוליטיקאי מתוסכל ומחנך.

גיל שוויד - כלכליסט, 2011 – בצעד מפתיע הביע מנכ"ל צ'ק פוינט, גיל שוויד, תמיכה במחאה החברתית ובמסקנות ועדת טרכטנברג, שהמליצה להעלות את מס החברות ל- 25%, כולל סרט קצר של כחמש דקות:

http://www.calcalist.co.il/local/articles/0,7340,L-3551995,00.html

וידאו: מודל תפן (באנגלית), 8 דקות, עם סטף ורטהיימר. החזון של סטף, 26.09.11, 6 דקות, בעברית, עם סטף ורטהיימר.

יוסי ורדי - "המקור" – ראיון עם יוסי ורדי, סרט דוקומנטרי של ערוץ 10 בתוכנית "המקור", 2012, עם רביב דרוקר ומיקי רוזנטל, בימאית טלי קורין, 17 דקות.

רבין והבטחון החברתי, תוכניתו של ירון דקל בערוץ 1, סרטים דוקומנטריים ופאנלים עם שבס, דרעי, רמון, גוטווין, ברוורמן http://www.iba.org.il/media/?recorded=1&starting=887940

מטלות: 1. סטף ורטהיימר – סנגור, 2. סטף ורטהיימר – קטגור, 3. פילנתרופיה כתחליף לאתיקה, 4. יוסי ורדי, 5. גיל שוויד. 6. מורשת רבין בתחום החברתי והכלכלי.

14. **צדק חברתי וכלכלי בהקשר של המשבר הכלכלי**: ד"ר יעקב קורי מתמחה במשבר הכלכלי בעולם ובישראל, כתב על כך בספר המחקר שלו שיצא לאור בארה"ב בסוף שנת 2009: Cory Jacques, Business Ethics for a Sustainable Society, The Edwin Mellen Press, 2009, וכן סדרת מאמרים שכמה מהם המתייחסים לישראל מובאים להלן. המאמרים דנים בהקשרים של צדק חברתי, אתיקה עסקית, ראיית חשבון, מידע פנים, ביטוח, וראיה הוליסטית. הראיה ההוליסטית היא זאת שמאחדת את כל התחומים: צדק חברתי, כלכלי, משפטי וסביבתי, אתיקה עסקית, אתיקה בממשל, אחריות חברתית, קיימות, איכות הסביבה, ממשל תאגידי, קפיטלזים הומאני, גלובליזציה הומאנית, שוויון הזדמנויות, יושרה.

מקראות: באתר של קורי www.businessethics.co.il , ב- HEBREW, ב- Extracts: Books/Articles on Social & Economic Justice, מאמרים של יעקב קורי: העקרונות של עסקים ואתיקה בישראל ובעולם לקראת 2020, רואי החשבון כנושאי הדגל של המהפכה האתית, שקיעתה של האתיקה בעקבות המשבר הכלכלי, דרך מקורית להוראת האתיקה בעסקים, סיכוני הביטוח בארה"ב ובישראל על רקע המשבר, רק בעלי מידע פנים הולכים על בטוח, אתיקה הוליסטית בכל תחומי החיים, עמ' 31-30, 70-59.

וידאו: המשך צפיה בסרטים על המחאה החברתית והון ושלטון.

מטלות: 1. 36 העקרונות של עסקים ואתיקה, 2. רואי החשבון כנושאי הדגל של המהפכה האתית, 3. שקיעתה של האתיקה בעקבות המשבר הכלכלי, 4. רק בעלי מידע פנים הולכים על בטוח, 5. אתיקה הוליסטית בכל תחומי החיים.

15. **צדק חברתי וכלכלי ביהדות ובנצרות**: צדק חברתי וכלכלי ביהדות: בתנ"ך, בתלמוד ובקבלה, שליח לדבר עבירה, ואהבת לרעך כמוך. צדק חברתי וכלכלי בנצרות – בברית החדשה, האתיקה האוונגליסטית, לא ניתן לעבוד את האל וגם את ממון, המנכ"ל הנוצרי האתי, מקס ובר. אתיקה בדתות אחרות, כלל הזהב: אל תעשה לאחר את אשר לא היית רוצה שיעשו לך

מקראות: צדק חברתי וכלכלי בדתות – עמודים 211-214 בספר של קורי.

וידאו: המשך צפיה בסרטים על המחאה החברתית והון ושלטון.

מטלות: ניתוח צדק חברתי בדתות, 1. ביהדות – בתנ"ך, 2. ביהדות – לאחר התנ"ך, 3. בנצרות, 4. באסלם, 5. בדתות אחרות

16. **צדק חברתי וכלכלי – הרומן "הישמרו מדורון יווני"**: דיון על יצירתו החלוצית של ד"ר יעקב קורי, תוך דגש על ההקשר הישראלי בספרו "הישמרו מדורון יווני". אודיסיאה מודרנית של איש עסקים ישראלי המנסה להישאר אתי בסביבה של שחיתות, השתקה ואיומים, אוסטרקיזם של הקרבן. העושק של החברה הישראלית מתחיל בעושק של בעלי מניות המיעוט, אך כאשר הוא לא נענש, הוא עובר לעושק של העובדים, הלקוחות, הספקים, הנושים, איכות הסביבה, הקהילה, ולבסוף כמעט כל האוכלוסיה. הרומן עובד למחזה בשם "בחירתה של נלי" בשיתוף עם עמליה אייל. המחזה מופיע באתר של קורי ב- HEBREW. פנל על צדק חברתי וכלכלי בישראל בהנחיית אריה אבנרי, עם פרץ לביא, יונתן אדרת ויעקב קורי.

מקראות: קורי יעקב, "הישמרו מדורון יווני", בימת קדם, 2001.

בעלי מניות מיעוט, שחיתות ואתיקה בישראל: הרומן "הישמרו מדורון יווני" מאת יעקב קורי וביקורת על היצירה מאת יהושע סובול – עמודים 461-473 בספר האקדמי של קורי.

וידאו: קטעים מראיון של יצחק גורמזאנו גורן עם יעקב קורי, קטעים מהרומן/מחזה עם שחקנים, שנמשכו כשעה. בעקבותיו: קטעים מפנל על צדק חברתי וכלכלי בישראל בהנחיית העיתונאי אריה אבנרי, שנערך ב- 29 ביולי 2001 בסוזאן דלאל בתל אביב, ונמשך כשעה – באתר של קורי ב- http://www.businessethicscory.com/BewareInHebrew.html או ישירות ב: mms://vod4.haifa.ac.il/p/ac/cory2.wmv

מטלות: 1. המספר שיספר את הספר או את המחזה. ניתוח הדילמות האתיות והעסקיות של: 2. יולי, 3. נלי, 4. אלי, 5. אריה. על מגישי המטלות לקרוא את הרומן או את המחזה (הנמצא באתר של קורי ב- HEBREW) לפני השיעור.

17. **<u>צדק חברתי וכלכלי בפילוסופיה ובמשנתו של הרצל</u>**: "אתיקה" של אריסטו – הספר החשוב ביותר (פרט לתנ"ך) שנכתב אי פעם בנושא. אושר ועושר, חינוך וניסיון, השגת האמת באמצעות המדע, האומנות, המתינות, התבונה והחוכמה. מרקוס אורליוס, "הנסיך" של מקיאבלי, קנט, בנטהאם, התועלתנים, היד הנעלמה של אדם סמית, שופנהאור. צדק חברתי וכלכלי במשנתו של הרצל המטיפה לדרך שלישית בין סוציאליזם קיצוני לקפיטליזם שלוח רסן, עם פן הומני של צדק חברתי.

<u>מקראות</u>: צדק חברתי וכלכלי בפילוסופיה – עמודים 218-215 בספר של קורי.

אבינרי שלמה: הרצל – עמודים 144-159 (הוצאת מרכז זלמן שזר לתולדות ישראל, 2007)

<u>וידאו</u>: המשך צפיה בסרטים על המחאה החברתית והון ושלטון.

<u>מטלות</u>: ניתוח משנת הצדק החברתי והכלכלי של: 1. אריסטו, 2. קאנט, 3. מקיאבלי, 4. התועלתנים, 5. אדם סמית, 6. הרצל.

18. **<u>צדק חברתי, מזרחיות ואתיקה: המחזה "רישיון לחיות"</u>**: מחזה מאת יצחק גורמזאנו גורן. נישול תושבי שכונות מצוקה מבתיהם לטובת אנשי עסקים ממולחים המשחדים עובדי ציבור. הפן המזרחי באפליה של העשירונים התחתונים. חוסר התוחלת בהתמרדות מזוינת כנגד העושקים העלול להביא להשתלטות פשיסטית על ישראל. דרכים לא אלימות להתגברות על עושק. האם קיימים חברות ובנקים "לבנים" בישראל? המחזה מבוסס על הרומן "מקלט בבבלי" מאת יצחק גורמזאנו גורן.

<u>מקראות</u>: גורמזאנו גורן יצחק, מקלט בבבלי, בימת קדם - קשת המזרח, 1998.

צדק חברתי, מזרחיות ואתיקה: המחזה "רישיון לחיות" מאת יצחק גורמזאנו גורן, עמ' 458-460 בספר של קורי.

<u>וידאו</u>: "רישיון לחיות" מאת יצחק גורמזאנו גורן בביצוע תיאטרון באר שבע, 1999, 97 דקות, בימוי סיני פתר.

<u>מטלות</u>: 1. המספר שיסקור את המחזה. ניתוח הדילמות האתיות של: 2. חלי דה סילווה, 3. משה רחמים, 4. ששון דנגור, 5. ניסים רביבו. על מגישי המטלות לראות או לקרוא את המחזה או את הספר במלואו לפני השיעור.

19. **<u>המועצה המפקחת והמכון הלאומי לאתיקה</u>**: הצעה להקים בכל חברה ציבורית מועצה מפקחת שתאזן את כוחה האבסולוטי של מועצת המנהלים ותייצג את האינטרסים של מחזיקי העניין ובמיוחד של בעלי מניות המיעוט. אלטרנטיבה יעילה לדח"צים. המכון לאתיקה יעניק תו תקן אתי לחברות, יפרסם באינטרנט דו"חות על חברות ומנהלים שהורשעו בגין עבירות כלכליות, שהפסידו בתביעות ייצוגיות, שפשטו את הרגל. המכון הלאומי לאתיקה, שימומן ע"י מחזיקי העניין, ומנהליו יהיו ללא רבב אתי, יסייע בסינון אתי עבור קרנות אתיות ובמינוי דח"צים ו/או חברי מועצות מפקחות. בעלי מניות המיעוט שהם ברוב המקרים רוב בחברה ימחו למכון לאתיקה את זכויות ההצבעה שלהם ובכך יתבטלו גרעיני השליטה והפירמידות ונגיע לדמוקרטיה תאגידית, כאשר רוב בעלי מניות המיעוט ישלטו בחברה וידאגו לאינטרסים של כל מחזיקי העניין.

<u>מקראות</u>: המועצה המפקחת והדירקטורים החיצוניים – עמודים 88 – 91 בספר של קורי.

המכון הלאומי לאתיקה – עמודים 92 – 95 בספר של קורי.

<u>וידאו</u>: המשך צפיה בסרטים על המחאה החברתית והון ושלטון.

<u>מטלות</u>: ניתוח הנושאים: 1. הדירקטורים החיצוניים, 2. המועצה המפקחת – קטגור, 3. המועצה המפקחת - סנגור, 4. המכון הלאומי לאתיקה – קטגור, 5. המכון הלאומי לאתיקה – סנגור.

20. **<u>התפתחויות חדישות באתיקה וקודים אתיים</u>**: קודים אתיים, יישום קודים אתיים, תכנון אסטרטגי אתי, לרבות סינון אתי של לקוחות וספקים, מבדקי יושרה של עובדים ומנהלים. עבירות אתיות של חברות עסקיות ומנהליהן, שוחד ישיר ועקיף, מעילות, זיופי מסמכים, קבלת תרומות לא חוקיות, שחיתות, התנהגות אתית ולא אתית במקרים שהתפרסמו בשנים האחרונות.

<u>מקראות</u>: היבטים מודרניים של אתיקה בעסקים, קודים אתיים, תכנון אסטרטגי אתי ואירועים אופייניים – עמודים 151-156 בספר של קורי.

<u>וידאו</u>: המשך צפיה בסרטים על המחאה החברתית והון ושלטון.

<u>מטלות</u>: ניתוח הנושאים על פי הספר של קורי והאינטרנט: 1. היבטים מודרניים של אתיקה בעסקים, 2. הקוד האתי ותכנון אסטרטגי אתי, 3. אירועי פורד פינטו ושברולט מאליבו, 4. אירוע טיילנול ואירוע מקטיזן, 5. אירוע בן אנד ג'ריס.

21. **<u>אירוע שוחד</u>**: חברת היי טק גדולה מתחרה על פרויקט של $300M בתחום התקשורת. היא לא מומחית בתחום זה ולכן היא משחדת פקיד ממשלתי בכיר לקבלת הפרויקט. אחרי קבלת ההזמנה, היא לא משלמת למתווך שיצר את הקשר עם הפקיד את העמלה המובטחת. המתווך תובע את החברה והשופט מזכה אותה ומחייב את המתווך בהוצאות.

<u>מקראות</u>: אירוע שוחד: אתיקה במכרזים ממשלתיים – עמודים 170-174 בספר של קורי.

<u>וידאו</u>: המשך צפיה בסרטים על המחאה החברתית והון ושלטון.

<u>מטלות</u>: 1. המספר שיסקור את האירוע. ניתוח הדילמות האתיות והעסקיות של: 2. צדוק, 3. פנחס, 4. נפתלי, 5. פרץ.

<u>אירוע "מאחורי החומה הסינית"</u>: בעל שליטה מתעלם מכללי החומה הסינית ומכריח את מנהל הכספים להשקיע את הרזרבות אצל חבריו. אירוע זה ממחיש את הבעיות של הריכוזיות והשליטה הפירמידלית, הקושי שיש לאכוף אי ניצול מידע פנים, החסינות שיש למעשה לבעלי השליטה, הסכנה בהשקעה באג"ח קונצרניות לעומת השקעות סולידיות באג"ח ממשלתי.

<u>מקראות</u>: באתר של קורי <u>www.businessethics.co.il</u> , ב- HEBREW, ב- Extracts: Books/Articles on Social & Economic Justice, אירוע "מאחורי החומה הסינית", עמ' 57-58.

<u>וידאו</u>: המשך צפיה בסרטים על המחאה החברתית והון ושלטון.

<u>מטלות</u>: 1. המספר שיסקור את האירוע. ניתוח הדילמות האתיות והעסקיות של: 2.עמוס, 3. אריה, 4. אלכס, 5. רואי החשבון.

22. **"ביקור הגברת הזקנה" The Visit of the Old Lady - הקשרים אקטואליים**: מחזה מאת פרידריך דירנמט, 1956. על מנת להעניש את אהוב נעוריה שהתעלל בה, קונה הגברת הזקנה והעשירה את עיר הולדתה על תושביה, שמוכנים עבור בצע כסף להתעלם מצדק, אתיקה ורחמים. לכל אחד יש מחיר, הכסף הוא ערך עליון, הון ושלטון וקנית הפקידים, הקורבן תמיד אשם וצידוק העוול, העשוקים חיים במציאות מדומה, גבול החברות, אכזריות ופסיכופתיות, העדר אתיקה מוביל לרצח.

מקראות: דירנמט פרידריך, ביקור הגברת הזקנה (1956), תרגום טובה קשת, הוצאת אור-עם 1983

האוניברסליות של האתיקה: המחזה "ביקור הגברת הזקנה" והסרט האפריקאי "צבועים" – עמודים 380-383 בספר של קורי.

מסה: באתר של קורי www.businessethics.co.il , ב- HEBREW, ב- Extracts: Books/Articles on Social & Economic Justice, עמודים 71-82, מאמר של קורי "הקשרים אקטואליים למחזה ביקור הגברת הזקנה".

וידאו: ביקור הגברת הזקנה מאת פרידריך דירנמאט בביצוע תיאטרון הבימה, 2012, 2 שעות ו- 2 דקות, תרגום רבקה משולח, בימוי אילן רונן, עם גילה אלמגור - קלייר, יהורם גאון - איל, דב רייזר – ראש העיר, אהרון אלמוג – המורה.

The Visit, 1964, Director Bernhard Wicki, with Ingrid Bergman and Anthony Quinn, based on the play The Visit of the Old Lady by Friedrich Durrenmatt

Hyenas, 1992, Director Djibril Diop Mambety, African film based on Durrenmatt's play

מטלות: 1. המספר שיסקור את המחזה. ניתוח הדילמות האתיות של: 2. קלייר זחנסיאן, 3. אלפרד איל, 4. ראש העיר, 5. המורה, 6. הקשרים אקטואליים של המחזה על פי המסה. על מגישי המטלות לראות או לקרוא את המחזה לפני השיעור.

23. **אירוע משאבי אנוש**: מנכ"ל החברה מרוצה מעבודתו של החשב ושולח אותו עם רעייתו לחופשה ברומא על חשבון החברה. הוא מציע לחשב לרשום זאת כהוצאה עסקית ובאותה הזדמנות לרשום את ההוצאות על חופשות וארוחות משפחתיות של המנכ"ל בסך $60,000 כהוצאה עסקית. החשב מתייעץ עם סמנכ"לית משאבי אנוש כיצד לנהוג.

מקראות: אירוע מנהיגות ויושרה: אתיקה במשאבי אנוש – עמודים 32-36 בספר של קורי.

וידאו: המשך צפיה בסרטים על המחאה החברתית והון ושלטון.

מטלות: 1. המספר שיסקור את האירוע. ניתוח הדילמות האתיות והעסקיות של: 2. יוסף, 3. יעקב, 4. מרים, 5. סימה.

אירוע אתיקה במשרד ממשלתי: ניצול מידע פנים של פקיד גבוה במשרד האוצר על פיחות קרוב עשוי להביא לו רווחים של מיליונים. הוא מחליט לנצל את המידע ומרוויח סכום עתק. אך הפקיד עומד בפני סחיטה של אדם שגילה את התרמית. כל העתיד המקצועי שלו תלוי על כף המאזניים והוא אף עלול להישלח למאסר. האם ייכנע לסחיטה או יילחם בה?

מקראות: אירוע אתיקה במשרד ממשלתי – עמודים 429-432 בספר של קורי.

<u>וידאו</u>: המשך צפיה בסרטים על המחאה החברתית והון ושלטון.

<u>מטלות</u>: 1. המספר שיסקור את האירוע. ניתוח הדילמות האתיות והעסקיות של: 2. נחמן, 3. שמעון, 4. מנשה, 5. זלדה.

24. **<u>"הכסף" - L'Argent - הקשרים אקטואליים</u>**, הרומן של אמיל זולא משנת 1890 הוא היצירה הטובה ביותר על אתיקה עסקית ומכיל את מרבית המרכיבים של הנושא: עושק בעלי מניות המיעוט, הון ושלטון, העיתונות בשירות אילי ההון, תאוות הבצע של אריסטיד סאקאר הטייקון מימי נפוליאון השלישי בצרפת אך גם של בעלי מניות המיעוט ושאר הגורמים, אצטלה של אחריות חברתית קרי נדבנות המסתירה את עושק הציבור, ריכוזיות נוסח צרפת הקיסרית, כלכלה לא רציונלית.

<u>מקראות</u>: באתר של יעקב קורי www.businessethics.co.il , ראה HEBREW, ושם פתח את The Great Recession – In the World and in Israel – Book's Extracts, pp. 48-54 סקירה על הספר "הכסף".

Zola Emile, *Money (L'argent)*, Mondial, 2007

<u>וידאו</u>:

L'Argent TV, 1988, 250 min, based on Emile Zola's book L' Argent, about the financier Aristide Saccard, Director Jacques Rouffio, with Claude Brasseur, Miou-Miou, M. Galabru

L' Argent, 1928, 195 min., Director Marcel L' Herbier, with Pierre Alcover, Alfred Abel, silent movie with English Subtitles

<u>מטלות</u>: 1. המספר שיסקור את הרומן. ניתוח דילמות אתיות של: 2. אריסטיד סאקאר, 3. קרולין המלין, 4. גינדרמן, 5. מאזו סוכן הבורסה, 6. הקשרים אקטואליים של הרומן. על מגישי המטלות לראות את הסרט או לקרוא את הרומן לפני השיעור.

25. **<u>אירוע דירקטורים חיצוניים</u>**: דירקטור חיצוני בקרן נאמנות של בנק המושקעת בחברה שמחיר מניותיה צנח ב- 90% תוך זמן קצר מקבל מידע מאחד מבעלי מניות המיעוט שבוצעה הונאה אתית וכנראה גם חוקית. הוא מבקש לדון בנושא בהנהלת הקרן ולהגיש תביעה נגד החברה. אלא שבבנק מופקדים עשרות מיליוני דולרים של חברת האם של החברה.

<u>מקראות</u>: אירוע בנקאות ויושרה: דירקטורים חיצוניים – עמודים 106-110 בספר של קורי.

<u>וידאו</u>: המשך צפיה בסרטים על המחאה החברתית והון ושלטון.

<u>מטלות</u>: 1. המספר שיסקור את האירוע. ניתוח הדילמות האתיות והעסקיות של: 2. גולן, 3. תובל, 4. ששון, 5. הוראציו.

<u>אירוע שקיפות</u>: מנהל הכספים של חברת היי טק גדולה המתכוונת להנפיק את מניותיה לראשונה בנאסדק מדווח למועצת המנהלים על ירידה צפויה ברווחיות החברה בשנה הקרובה ומתכוון לדווח על כך במסגרת בדיקת הנאותות של בנק ההשקעות טרם ההנפקה. מופעל עליו לחץ לא לדווח על הירידה ברווחיות על מנת לא לחבל בהנפקה.

מקראות: אירוע שקיפות: אתיקה בהנפקות ודוחות פיננסיים – עמודים 219-224 בספר של קורי.

וידאו: המשך צפיה בסרטים על המחאה החברתית והון ושלטון.

מטלות: 1. המספר שיסקור את האירוע. ניתוח הדילמות האתיות והעסקיות של: 2. קותי, 3. ניבה, 4. אייזיק, 5. אמוץ.

26. **חינוך, חברה ואחריות חברתית, המחזה "טופז" – הקשרים אקטואליים**: מחזה מאת מרסל פניול משנת 1928. המטמורפוזה של טופז, מורה למוסר בבית ספר יסודי, בעל ערכים, אחריות חברתית ואתיקה, ההופך לאיש עסקים נטול עכבות בעקבות עושק אתי שחווה. יחס אוהד של החברה לאנשי עסקים מושחתים ויחס מזלזל לאנשי מוסר משכנעים את טופז להחליף צד ולהצטרף למצליחנים ולעוזריהם. הקשרים אקטואליים כאשר אנשי עסקים ואקדמיה מתקרנפים בצוק העיתים.

מקראות: פניול מרסל, טופז, תרגום עדה בן נחום, הוצאת בית צבי, 1987

חינוך, חברה ואחריות חברתית, המחזה "טופז" – העמודים 323-326 בספר של קורי.

וידאו:

Topaze 1951, 136 min, Director Marcel Pagnol, with Fernandel, based on Marcel Pagnol's play

Topaze, 1933, 78 min., Director Harry d'Abbadie d'Arrast, with John Barrymore, Mirnay Loy

Topaze, 1935, 103 min., Director Louis J. Gasnier, with Louis Jouvet, Edwige Feuillere.

מטלות: 1. המספר שיסקור את המחזה. ניתוח הדילמות האתיות של: 2. טופז, 3. מנהל בית הספר, 4. סוזי קורטואה, 5. טמיז, 6. הקשרים אקטואליים של המחזה. על מגישי המטלות לראות את הסרט או לקרוא את המחזה לפני השיעור.

27. **אירוע הטרדה מינית**: סמנכ"לית לכספים בחברת היי טק גדולה מוטרדת מינית ע"י מנכ"ל החברה. הוא מבטיח לה הטבות מפליגות אם תיענה לו ובעקבות איומיה להתלונן לדירקטוריון, המנכ"ל מאיים עליה שיערוף את ראשה. בעקבות סירוב הדירקטוריון להתערב בפרשה, היא חוככת בדעתה האם עליה להתלונן במשטרה.

מקראות: אירוע שמירה על כבוד העובד: הטרדה מינית – עמודים 296 – 300 בספר של קורי.

וידאו: המשך צפיה בסרטים על המחאה החברתית והון ושלטון.

מטלות: 1. המספר שיסקור את האירוע. ניתוח הדילמות האתיות והעסקיות של: 2. נועה, 3. עמיאל, 4. פנחס, 5. עומרי.

אירוע דירקטור באלכ"ר: דירקטור חיצוני המתמנה לדירקטוריון של תיאטרון מגלה את החסרונות והיתרונות של פעילות ציבורית במסגרת אלכ"רים. יוזמות שהוא מעלה במטרה להגביר את השקיפות, לייעל את המערכת, למתן דוגמא אישית, נתקלות בהתנגדות חריפה של הארגון. תכנון אסטרטגי שהוא מציע לא מתקבל למרות הפוטנציאל העסקי והתרבותי.

מקראות: אירוע אחריות חברתית: דירקטור באלכ"ר – עמודים 291 – 295 בספר של קורי.

וידאו: המשך צפיה בסרטים על המחאה החברתית והון ושלטון.

מטלות: 1. המספר שיסקור את האירוע. ניתוח הדילמות האתיות והעסקיות של: 2. עמוס, 3. עופרה, 4. יפה, 5. ישראל.

28. **העובד הקטן והבוס, תעסוקה בגיל העמידה - " מותו של סוכן" Death of a Salesman והקשרים אקטואליים**, מחזה מאת ארתור מילר, 1949. סיפורו הטראגי של ווילי לומן, איש מכירות מזדקן, המאבד את הקשר עם המציאות, ביצועיו יורדים, הוא מפוטר ממקום עבודתו ומרגיש חסר חשיבות בחברה. ההתאכזרות של עולם העסקים לחלשים בארגון אז והיום, לקשישים, אין ערך לידידות ולנאמנות, הכרת תודה ואחריות. היחסים בין הילדים ואשתו של ווילי לבינו, ההתאבדות של ווילי

מקראות: מילר ארתור, מותו של סוכן, תרגום דן אלמגור, הוצאת אור-עם, 1986

מנהלים אכזריים וקורבנותיהם: המחזה "מותו של סוכן" – עמודים 66-65 בספרו של קורי.

וידאו:

Death of a Salesman, TV 1985, 130 min., based on Arthur Miller's play, Director Volker Schloendorff, with Dustin Hoffman and John Malkovich

מטלות: 1. המספר שיסקור את המחזה. ניתוח הדילמות האתיות של: 2. וילי לומן, 3. ביף, בנו של וילי, 4. הווארד, המנהל של וילי, 5. לינדה, אשתו של וילי, 6. הקשרים אקטואליים של המחזה. על מגישי המטלות לראות את הסרט או לקרוא את המחזה לפני השיעור.

29. **אירוע אפליה גזעית**: יועצת משפטית של חברת תרופות נאלצת לשמוע הערות גזעניות מצד הקולגות והממונים עליה. כאשר מעלילים על כל העדה שלה שהם מתעללים בגוויות היא מאבדת את סבלנותה ומתפרצת על עמיתיה. כעבור כמה שבועות היא מודחת מתפקידה ומתמנה יועץ משפטי חדש המתאים יותר לתפקיד ממנה, לדברי המנכ"ל.

מקראות: אירוע שוויון הזדמנויות בעולם העסקים: אפליה גזעית – עמודים 301 – 305 בספר.

וידאו: המשך צפיה בסרטים על המחאה החברתית והון ושלטון.

מטלות: 1. המספר שיסקור את האירוע. ניתוח הדילמות האתיות והעסקיות של: 2. סימה, 3. רענן, 4. שאול, 5. טוביה.

סיכום ומסקנות: סיכום הקורס, מסקנות, התמונה ההוליסטית המתקבלת מצדק חברתי וכלכלי, אתיקה, איכות הסביבה, אחריות חברתית וקיימות. מה הציפיות לשנים הקרובות, צפוי עתיד טוב יותר או שאנו עלולים לשקוע ברגרסיה ניאו ליברלית שעוד תכביד את העול על המעמד הבינוני והעניים? האם האליטות יוותרו בקלות על השליטה בכל משאבי המדינה? האם ישראל תהפוך סוף סוף לדמוקרטיה אחרי שעברה מאוליגרכיה בולשביקית לפלוטוקרטיה ניאו ליברלית? הגשת עבודות גמר.

30. **שוחד, שחיתות בשלטון המקומי והמרכזי - המחזה "רביזור", הקשרים אקטואליים** , מחזה מאת גוגול, 1836, שהוצג מספר פעמים בישראל ועל פיו הסרט "המפקח הכללי". פרנסי העיר מציעים למפקח הכללי שוחד על מנת

שיתעלם מהשחיתויות שלהם. סאטירה הממחישה את השחיתות בשלטון המקומי, כשמנהלי העיר המושחתים חושבים שנווד הוא הרביזור ומשחדים אותו בשוחד כספי ואחר על מנת שלא יפרסם ממצאיו. סדנא דארעא חד הוא ברוסיה הצארית כבישראל.

מקראות: גוגול ניקולאי, רביזור, תרגום אברהם שלונסקי, ספרית פועלים, במה תל אביב (תרצ"ה)

שחיתות בשלטון המקומי, המחזה "רביזור" – העמודים 207-208 בספר של קורי.

וידאו: מבקר המדינה מאת אילן חצור על פי רביזור של ניקולאי גוגול בביצוע תיאטרון הקאמרי, 1993, 2 שעות ו- 14 דקות, בימוי אילן רונן, עם יוסי גרבר ותיקי דיין

The Inspector General 1949, 102 min., Director Henry Koster, with Danny Kaye, based on Revisor by Nikolai Gogol

מטלות: 1. המספר שיסקור את המחזה. ניתוח הדילמות האתיות של: 2. הרביזור המדומה, 3. ראש העיר, 4. הממונה על בתי החולים, 5. הממונה על בתי הספר, 6. הקשרים אקטואליים של המחזה. על מגישי המטלות לראות את הסרט או לקרוא את המחזה לפני השיעור.

סרטים, ראיונות, ימי עיון ופנלים על צדק חברתי וכלכלי בישראל, הון ושלטון

1. **צדק חברתי וכלכלי בישראל – יום עיון**:

יום העיון על צדק חברתי התקיים באוניברסיטת חיפה ב- 25.9.11 , הועלה בערוץ האקדמי וניתן לראות גם בקישור:
http://actv.haifa.ac.il/programs/List.aspx?li=109

יום העיון מופיע בערוץ האקדמי ב- "כלכלה ומשפט" בסדרה: "צדק חברתי בישראל? לקראת סיכומי ועדת טרכנטברג", ומחולק לארבעה פרקים של כשעה כל אחד, ובסה"כ 4 שעות ו- 22 דקות. הכנס התקיים מטעם בית הספר למדעי המדינה באוניברסיטת חיפה ותנועת אומ"ץ, ביוזמתו של ד"ר יעקב קורי שהזמין את כל המרצים שלקחו חלק בכנס. הערוץ האקדמי ערך ועיבד את החומר, ולא הכניס קטעים מסוימים משיקולים טכניים, כמו למשל קטע מההרצאה של ד"ר קורי שבה היו תקלות בסאונד. קטעי הויזואל מהקהל הוכנסו משיקולים טכניים כשיש תקלות ותזוזה במצלמה.

במושב הפתיחה מרצים (71 דקות):

מנחה: פרופ' ערן ויגודה-גדות, ראש בית הספר למדעי המדינה, אוניברסיטת חיפה, מההתחלה ועד דקה 21, סה"כ 21 דקות.

מר אריה אבנרי, יו"ר אומ"ץ, סופר ועיתונאי, מדקה 22 עד דקה 45, סה"כ 24 דקות.

ד״ר יעקב קורי, מרצה, סופר ואיש עסקים, מדקה 46 עד דקה 71, סה״כ 26 דקות.

בפאנל אקדמי/עסקי מרצים (65 דקות):

מנחה: פרופ׳ רן לחמן, ראש מכון יזרעאלי, המכללה למנהל, מההתחלה עד הדקה השביעית, סה״כ 7 דקות.

פרופ׳ יהודה כהנא, ראש המכון לעסקים והסביבה, אוניברסיטת תל אביב, ויזם עסקי, מדקה 8 עד דקה 31, סה״כ 24 דקות.

פרופ׳ מאיר חת, המכללה למנהל, ובעבר יו״ר טבע, בל״ל והבורסה, מדקה 32 עד דקה 47, סה״כ 16 דקות.

מר מיקי שרן, מנכ״ל ממגורות דגון ויו״ר התאחדות התעשיינים צפון, מדקה 48 עד דקה 65, סה״כ 18 דקות.

(פרופ׳ יעל ישי, בית הספר למדעי המדינה, אוניברסיטת חיפה, סירבה להצטלם עבור הערוץ האקדמי).

בפאנל אקטיביסטי/חברתי מרצים (64 דקות):

מנחה: גב׳ גליה שגיא, מנכ״לית שבי״ל TI, מההתחלה עד דקה 5, וכן בחלקי הדקות 23, 26 ו- 41, סה״כ 7 דקות.

מר רגב קונטס, ממייסדי מחאת האוהלים, מדקה 6 עד דקה 7, מדקה 27 עד דקה 40, מדקה 58 עד דקה 64, סה״כ 23 דקות.

חכ״ל אראלה גולן, יו״ר אומ״ץ חברתי, מדקה 8 עד 10, מדקה 23 עד דקה 25, מדקה 52 עד דקה 53, סה״כ 8 דקות.

מר יוסי (יוס) ברוך, דובר החזית החיפאית, מדקה 11 עד דקה 15, מדקה 47 עד 51, מדקה 54 עד דקה 57, סה״כ 14 דקות.

ד״ר איציק ספורטא, בית הספר למנהל עסקים, אוניברסיטת תל אביב, מדקה 16 עד 22, מדקה 42 עד 46, סה״כ 12 דקות.

במושב הסיום מרצים (62 דקות):

מנחה: מר אריה אבנרי, יו״ר אומ״ץ, מופיע בחלקי דקות במספר קטעים בסרט (הערוץ האקדמי לא מעלה ברכות, שאלות ותודות, וגם לא שאלות מהקהל).

מר און סבר, חבר הנהלת אומ״ץ ויו״ר אגודת הסטודנטים הארצית של האוניברסיטה הפתוחה, מההתחלה עד דקה 7, 7 דקות.

גב׳ נעמה לזימי, ראש משרד אקדמי באגודת הסטודנטים של אוניברסיטת חיפה, מדקה 8 עד דקה 12, סה״כ 5 דקות.

עו״ד בועז גור, מראשי תנועת המחאה בחיפה, מדקה 13 עד דקה 21, סה״כ 9 דקות.

פרופ׳ דני גוטווין, החוג לתולדות ישראל, אוניברסיטת חיפה, מדקה 22 עד דקה 23, מדקה 39 עד דקה 59, סה״כ 23 דקות.

גב׳ דפני ליף, ממנהיגי תנועת המחאה, מדקה 24 עד דקה 38, מדקה 60 עד דקה 62, סה״כ 18 דקות.

2. **המקור עם דפני ליף וסרטים על תנועת מחאת האוהלים**, 2011, עם רביב דרוקר, ירום אריאב, רמי בלניקוף, שרון גל, איציק ספורטא. שעתיים.

3. **הפגנת תנועת המחאה ב- 3.9.2011**, 2011, בשלושת רשתות הטלוויזיה, עם דפני ליף, איציק שמולי, הנואמים, הפנלים, יוסי יונה, גיא רולניק, הפגנת חצי המיליון. שלוש וחצי שעות.

4. **שיטת השקשוקה**, 2008, בימוי אילן עבודי, עם מיקי רוזנטל, 93 דקות.

המשדר המיוחד על שיטת השקשוקה בהנחיית עודד שחר בערוץ 1 ב- 28.7.2009. מתחיל עם דיון ראשוני עם מיקי רוזנטל ואלי גולדשמידט (38 דקות), אח"כ הסרט "שיטת השקשוקה" (93 דקות), אח"כ סרט התגובה של משפחת עופר בבימוי שי נשר (23 דקות), אח"כ דיון נוסף עם מיקי רוזנטל ואלי גולדשמידט (18 דקות), אח"כ דיון על עצמאות התקשורת (36 דקות) עם דידי לחמן-מסר, מרדכי קרמניצר, רינו צרור וארי שביט מהארץ, אח"כ דיון על ההפרטה עם ח"כ אילן גילון ממר"ץ ופרופסור עומר מואב מהאוניברסיטה העברית (14 דקות), ולבסוף דיון על הון ושלטון עם עו"ד רם כספי וח"כ שלי יחימוביץ' (20 דקות). סה"כ כארבע שעות.

5. **ראיון עם שרי אריסון ע"י שרון גל**, 2010, ערוץ 10, 26 דקות.

6. **ראוין עם יצחק תשובה ע"י יאיר לפיד**, 2010, חדשות ערוץ 2, 12 דקות וכן ראיון של שלי יחימוביץ' ע"י קרן מרציאנו בנושא מיסוי משאבי הגז, 2010, ערוץ 2, 6 דקות.

7. **תוכנית של מיקי רוזנטל על נוחי דנקנר**, 2010, ערוץ 10, 33 דקות.

8. **תוכנית של מיקי רוזנטל על לב לבייב**, 2010, המקור, ערוץ 10, 25 דקות.

9. **תוכנית במבט שני עם קרן נויבך "מיכל מתקתק במפרץ חיפה"**, על מיכל האמוניה של חיפה כימיקלים, 2009, ערוץ 1, 33 דקות.

10. **ראיון של רני רהב, בעל משרד יחסי ציבור של טייקונים**, 11.8.2011, ע"י יס דוקו – התעוררות, במאים דניאל סיוון ויוסי בלוך, 7 דקות.

11. **ערב להשקת הרומן של יעקב קורי במרכז סוזאן דלאל בתל אביב**, שנערך ב- 29 ביולי 2001, ראיון של יצחק גורמזאנו גורן עם יעקב קורי, קטעים מהרומן "הישמרו מדורון יווני" של יעקב קורי עם שחקנים, שנמשכו כשעה. בעקבותיו: פנל על צדק חברתי וכלכלי בישראל בהנחיית העיתונאי אריה אבנרי, עם פרץ לביא, יונתן אדרת ויעקב קורי, ונמשך כשעה – באתר של קורי ב- http://www.businessethicscory.com/BewareInHebrew.html או ישירות ב: mms://vod4.haifa.ac.il/p/ac/cory2.wmv , סה"כ כשעתיים.

12. **"שביתה"**, סרט דוקומנטרי על השביתה בחיפה כימיקלים דרום, 2005, עם כתוביות באנגלית, במאים: אסף סודרי ואמיר טאוזינגר, 90 דקות.

13. **"מודל תפן"**, סרט דוקומנטרי באנגלית, 8 דקות, עם סטף ורטהיימר. החזון של סטף, 26.09.11, 6 דקות, בעברית, עם סטף ורטהיימר.

14. **"רבין והבטחון החברתי"**, תוכניתו של ירון דקל בערוץ 1, שעה ועשרים דקות, סרטים דוקומנטריים ופאנלים עם שבס, דרעי, רמון, גוטווין, ברוורמן. ניתן לראות גם ב- http://www.iba.org.il/media/?recorded=1&starting=887940

15. **"התעוררות"**, 20 סרטים קצרים של כשבע דקות כל אחד על תנועת המחאה החברתית של קיץ 2011, שהופקה על ידי יס דוקו בקיץ 2011, http://yes.walla.co.il/?w=2/7853 כמו כן סרט דוקומנטרי של 60 דקות באותו השם, מפיקים טלי שמש ואסף סודרי, עם כתוביות באנגלית או בעברית, הכולל קטעים של כמה מהסרטים הקצרים הנ"ל, לרבות הראיון עם רני רהב, מנטליות רוסית, חיפה כימיקלים, ראובן אברג'יל/ירושלים/פנתרים שחורים, איכילוב, בית שאן, הר מירון.

16. **"זהב לבן עבודה שחורה"**, סרט דוקומנטרי של ערוץ 2, עם דברי הקדמה של אילנה דיין בתוכנית "עובדה", בבימוי טלי שמש, 2004, 48 דקות. הסרט מתעד את מצב עובדי הקבלן במפעלי ים המלח בבעלות משפחת עופר. הסרט בפייסבוק.

17. **"נשר"**, סרט דוקומנטרי של ערוץ 10 בתוכנית "המקור", 2012, עם רביב דרוקר ומיקי רוזנטל, בימאית טלי קורן, שעה ושלוש דקות. על המונופול של "נשר" בבעלות נוחי דנקנר ובונדי לבנת, בעיות הון ושלטון, השפעה על הכנסת, תחרות.

18. **"המקור" – הון ושלטון – הבעייתיות במעבר בכירי הממשל לעבודה אצל הטייקונים**, סרט דוקמונטרי של ערוץ 10 בתוכנית "המקור", 2012, עם רביב דרוקר ומיקי רוזנטל, בימאי איתי רום, 25 דקות.

19. **"המקור" – ראיון עם יוסי ורדי**, סרט דוקומנטרי של ערוץ 10 בתוכנית "המקור", 2012, עם רביב דרוקר ומיקי רוזנטל, בימאית טלי קורין, 17 דקות.

20. **"גיבור מעמד הפועלים"**, מאת יהושע סובול בביצוע תיאטרון הקאמרי, 2006, 80 דקות, בימוי עודד קוטלר.

21. **"רישיון לחיות"**, מאת יצחק גורמזאנו גורן בביצוע תיאטרון באר שבע, 1999, 97 דקות, בימוי סיני פתר.

22. **"ביקור הגברת הזקנה"**,

ביקור הגברת הזקנה מאת פרידריך דירנמאט בביצוע תיאטרון הבימה, 2012, 2 שעות ו- 2 דקות, תרגום רבקה משולח, בימוי אילן רונן, עם גילה אלמגור - קלייר, יהורם גאון - איל, דב רייזר – ראש העיר, אהרון אלמוג – המורה.

The Visit 1964, 100 min., Director Bernhard Wicki, with Ingrid Bergman and Anthony Quinn

Hyenas, 1992, 113 m., Director Djibril Diop Mambety, African film based on the play The Visit of the Old Lady by Friedrich Durrenmatt

23. **"הכסף"**

L' Argent, 1928, 195 min., Director Marcel L' Herbier, with Pierre Alcover, Alfred Abel, silent movie with English Subtitles

24. **"טופז"**

Topaze, 1933, 78 min., Director Harry d'Abbadie d'Arrast, with John Barrymore, Mirnay Loy

25. **"מותו של סוכן"**

Death of a Salesman, TV 1985, 130 min., based on Arthur Miller's play, Director Volker Schloendorff, with Dustin Hoffman and John Malkovich

26. **"רביזור"**

מבקר המדינה מאת אילן חצור על פי רביזור של ניקולאי גוגול בביצוע תיאטרון הקאמרי, 1993, 2 שעות ו- 14 דקות, בימוי אילן רונן, עם יוסי גרבר ותיקי דיין

The Inspector General 1949, 102 min., Director Henry Koster, with Danny Kaye, based on Revisor by Nikolai Gogol

27. ראיונות אחרים עם אילי הון ופוליטיקאים על נושאי הון ושלטון וצדק חברתי באינטרנט ובמקראות דלעיל. ראיונות, מאמרים, ספרים ונאומים של יעקב קורי באתר של קורי. גירסאות נוספות של המחזות דלעיל באינטרנט.

אתיקה עסקית ועתיד הכלכלה הקפיליסטית - סילבוס משולב של 26 הרצאות

ד״ר יעקב קורי

דוא״ל: coryj@zahav.net.il , טל׳: 04-8256608 , אתר אינטרנט: www.businessethics.co.il

מטרת הקורס והאופי המתודולוגי

מטרת הקורס להקנות ערכי יסוד על אתיקה עסקית ועל עתיד הכלכלה הקפיטליסטית בתוכנית לימודים אינטגרטיבית המשלבת נושאים עיוניים, אמפיריים, תיעודיים ועלילתיים תוך התייחסות להיבטים הבינלאומיים. התוכנית מועברת במתכונת של דינאמיקה קבוצתית בה המשתתפים מציגים את הדילמות האתיות והעסקיות בחומר התיאורטי, באירועים ובסרטים.

רקע

המשבר העולמי בשוק ההון ובכלכלה, שהוא הגדול ביותר מאז השפל של שנות השלושים, נובע ברובו מהעדר אתיקה, לקיחת סיכונים לא סבירים, הרצון למקסם את הרווח בכל מחיר תוך מינופים של עד פי מאה ויותר. אך המשבר האחרון מהווה את שיאו של משבר אמון שהחל בשנים האחרונות לנוכח השערוריות של אנרון, וורלדקום, ארתור אנדרסן, הבנק למסחר, בנק ברינגס, בועת הדוטקום, משבר אג״ח הזבל, וכדומה. כתוצאה מכך יש מקום לבדוק את עתידה של הכלכלה הקפיטליסטית על פי אמות המידה הניאוליברליות, הקינסייניות ושל הדרך השלישית. לנוכח ההיקפים ההולכים וגדלים של המערבולת הכלכלית שהגיעו לטריליונים ומאיימים על חוסנו של העולם הקפיטליסטי, אנו נדרשים לאימוץ פתרונות מערכתיים לבלימת המערבולת

מבנה הקורס

קורס זה משלב פרקי תיאוריה, אירועים ויצירות בנושאי אתיקה בעסקים ועתידה של הכלכלה הקפיטליסטית. פרקי התיאוריה כוללים את העיקרים לקיומה של חברה אתית ורווחית כאחד, אקטיביזם אתי בתחומים של קיימות, אחריות חברתית, אחריות חברתית תאגידית, אתיקה עסקית ואיכות הסביבה, המשבר הכלכלי של 2007-2010, היבטים פסיכולוגיים הנותנים פרספקטיבה שונה מתיאוריות כמותיות השורות כיום בכלכלה, אתיקה בפילוסופיה, אתיקה בדתות, בדיקת כיווני ההתפתחות של הקפיטליזם בכתביהם של הוגי דיעות כג׳וזף שטיגליץ ונעמי קליין, יישום אתי של הקפיטליזם על ידי אילי הון כוורן באפט, גלובליזציה וקיימות בספריו הידועים של תומס פרידמן, חשיבות האינטרנט והמתריעים להטמעת האתיקה, התפתחויות חדישות באתיקה לרבות קודים אתיים, תכנון אסטרטגי אתי, עם דוגמאות של התנהגות אתית ולא אתית של חברות. באירועים נסקרים מקרים של ניגודי אינטרסים, דירקטורים חיצוניים,

שקיפות, מיזוגים ורכישות, שוק ההון, משאבי אנוש, מכירות, שוחד, מידע פנים ומתריעים. כמו כן מובאות דוגמאות הלקוחות מתחומי הקולנוע, על מנת להציג בצורה מוחשית יותר את המניעים להתנהגות האתית בעולם העסקים. קורס זה כולל כמה מהסרטים החשובים ביותר על אתיקה, כגון "וול סטריט", "המקור" ו- "ארין ברוקוביץ'", וכן סרטי תעודה על פרשת אנרון, על המשבר הכלכלי העולמי, וניתוח על ספרי ג'וזף שטיגליץ, נעמי קליין, נסים טאלב, דניאל כהנמן, תומס פרידמן, מוחמד יונוס, ועל אנשי עסקים אתיים כוורן באפט.

המרצה וספריו

ד"ר יעקב קורי, מרצה, איש עסקים, סופר וחוקר אקדמי, הנמנה עם החלוצים במחקר בנושא האתיקה לבעלי מניות המיעוט, גיבה את המחקר שלו בניתוח מפורט של אירועים בישראל, צרפת וארצות הברית, ופירסם את ספרי המחקר שלו בהוצאות האקדמיות החשובות ביותר בארה"ב (קלוור/ספרינגר) ובישראל (מאגנס). לוטה CV. ספר המחקר שלו בעברית "סוגיות נבחרות באתיקה עסקית ובאחריות חברתית" עורר הדים מאוד חיוביים בקרב אנשי עסקים ואקדמיה, וזכה לכיסוי נרחב ואוהד בתקשורת. במסגרת הקריירה המקצועית העשירה שלו בחברות היי טק והובלת תוכניות של מיזוגים ורכישות, היה ד"ר קורי עד לאירועים רבים עם השלכות אתיות בתחומי הפעילות השונים של עסקי החברות וספריו חזו את המשברים הפוקדים אותנו מראשית האלף, מצאו חוקיות להנתנהגות הלא אתית של חברות והציעו כלים חדשים לתיקון המצב, שבמרכזם מציאת שביל הזהב בין האינטרסים של מחזיקי העניין והשגת רווח אופטימלי המבוסס על איזון בין האינטרסים, סיכון ומינוף סבירים.

דרישות הקורס

1. נוכחות והשתתפות בשיעורים היא חובה, 2. עמידה במטלות אישיות לכל סטודנט בניתוח הנושאים תוך משחקי תפקידים של 10 דקות כל אחד ודינאמיקה קבוצתית, 3. עבודת גמר בת חמישה עמודים בכתב בנושא: "דילמה אתית שחוויתי במהלך הקריירה המקצועית שלי", שתוגש ביום האחרון של הקורס.

הרכב הציון

עמידה במטלות האישיות - 50%

עבודת הגמר - 50%

תוכן הקורס

הקורס כולל 13 מפגשים (26 הרצאות).

ביבליוגרפיה

חובה: קורי יעקב, סוגיות נבחרות באתיקה עסקית ובאחריות חברתית, הוצאת מאגנס 2008. קריאה מתוך הספר בהתאם למפורט בסילבוס. פירוט העמודים בסילבוס - מתוך הספר הזה של קורי, אלא אם צוין אחרת. קריאת הביבליוגרפיה האחרת במקראות שהיא רוב רובה בעברית. יש לקרוא את החומר לפני ההרצאה.

מגישי המטלות: קריאת חומר המטלה וניתוחו - עיוני, אירוע או סרט, בהתאם למפורט בסילבוס (כל חומר ההכנה למטלות כלול בקריאת החובה דלעיל). על מגישי המטלות של הסרטים לראות את הסרט ולנתח אותו לפני ההרצאה.

ביבליוגרפיה למטלות:

טאלב נסים ניקולס, הברבור השחור, דביר, 2009

יונוס מוחמד, עולם ללא עוני, הוצאת אחוזת בית ספרים, 2009

כהנמן דניאל, רציונליות, הוגנות, אושר, מבחר מאמרים, כתר, 2005

פרידמן תומס ל., חם, שטוח וצפוף – האתגר: לשנות את העתיד, הוצאה לאור אריה ניר, 2009

פרידמן תומס ל., העולם הוא שטוח: העולם הגלובלי - החיים במציאות החדשה, הוצאת אריה ניר, 2006

קורי יעקב, סוגיות נבחרות באתיקה עסקית ובאחריות חברתית, הוצאת מאגנס, האונ' העברית בירושלים, 2008

קליין נעמי, דוקטרינת ההלם: עליית הקפיטליזם של האסון, הוצאת אנדלוס, 2009

רוזן אהרון, המשבר ועונשו: מה קרה ב- 2007-2009 ולמה דרך החיים האמריקנית פשטה רגל, גלובס הספרייה, 2009

שטיגליץ ג'וזף י., לתקן את הגלובליזציה, הוצאת אריה ניר, 2008

Cory Jacques, *Business Ethics for a Sustainable Society: Conquering the Corporate Frankenstein*, The Edwin Mellen Press, 2009

Cory Jacques, Website: www.businessethics.co.il

Kansas Dave, *The Wall Street Journal Guide to the End of Wall Street as We Know It: What You Need to Know About the Greatest Financial Crisis of Our Time and How to Survive It*, Collins, 2009

Sorkin Andrew Ross, *Too Big to Fail: The Inside Story of How Wall Street and Washington Fought to Save the Financial System – and Themselves*, Viking Adult, 2009

Stiglitz Joseph E., *Freefall: America, Free Markets, and the Sinking of the World Economy*, W. W. Norton & Co., 2010

סרטים למטלות:

The Crooked E, the Unshredded Truth about Enron, TV 2003, 100 min., Director Penelope Spheeris, with Christian Kane and Brian Dennehy, based on the book by Brian Cruver.

Erin Brockovich, 2000, 132 mi., Director Steven Soderbergh, with Julia Roberts, A. Finney

The Insider, 1999, 157 min., Director Michael Mann, with Al Pacino and Russel Crowe

It's a Wonderful Life, 1946, 130 min., Director Frank Capra, with James Stewart, Donna Reed

Other People's Money, 1991, 103 min., Director Norman Jewison, based on Jerry Sterner's play, with Danny DeVito, Gregory Peck, Penelope Ann Miller, Piper Laurie

Rogue Trader 1999, 101 min., based on Nick Leeson's autobiography about the disastrous collapse of UK's Barings Bank, Director James Dearden, with Ewan McGregor, Anna Friel

The Take, 2004, 87 min., documentary directed by Avi Lewis, written by Naomi Klein, on Argentina

Wall Street, 1987, 120 min., Director Oliver Stone, with Michael Douglas, Martin Sheen

<u>סרטים מומלצים</u> : (רשימת הסרטים המלאה מצויה בסוף הסילבוס)

The Ascent of Money: Boom and Bust, 2008, 120 min., Director Adrian Pennink, with Niall Ferguson

Capitalism: A Love Story, 2009, 120 min., directed by Michael Moore

Charlie Rose – Warren Buffett (October 1, 2008), 2008, 57 min.

Charlie Rose with Muhammad Yunus (June 4, 2004), 2006, 57 min.

Charlie Rose, A Conversation with Author Thomas L. Friedman, about his book Hot, Flat, and Crowded: Why We Need a Green Revolution – and How it Can Renew America; 9/9, 2008, 57 min.

Charlie Rose with Thomas L. Friedman (August 31, 2005), 60 min., documentary. An interview of Thomas L. Friedman, author of The World is Flat: A Brief History of the Twenty-First Century

Charlie Rose with Nassim Taleb (December 3, 2008), 2008, 21 minutes out of a DVD of 57 minutes

The Corporation, 2003, 145 min., Directors Jennifer Abbott, Mark Achbar, based on the book by Joel Bakan "The Corporation: A Pathological Pursuit of Profit and Power", with Noam Chomsky, Peter Drucker, Milton Friedman, Ray Anderson, Naomi Klein, Michael Moore, Howard Zinn.

Frontline: Inside the Meltdown, 2009, 60 min., Director Michael Kirk

Frontline: The Madoff Affair (2009), 2009, 60 min.

An Inconvenient Truth, 2006, 96 min., Director Davis Guggenheim, Narrated by Al Gore

Ripped Off: Madoff and the Scamming of America, Crash: The Next Great Depression, 2009, 94 min.,

The Rise of Disaster Capitalism, 2009, with Naomi Klein, 77 minutes

The Shock Doctrine: The Rise of Disaster Capitalism, Naomi Klein, Bioneers, 2008, 33 minutes

The Shock Doctrine, 2009, Documentary by Michael Winterbottom and Mat Whitecross, with Naomi Klein, 89 minutes

Where is the World Going to, Mr. Stiglitz?, 2007, 380 min., starring Joseph Stiglitz

ביקורות על תוכנית הלימודים ועל הספר של ד״ר יעקב קורי שהיא מבוססת עליו

"The book has anticipated the economic events and history reveals Cory's intellectual sagacity. The book is drawing well the landscape in which those successive crises did occur and makes clear how each time we find the same causes that additional regulatory efforts did not fix. I also like the cases Cory presents - not only making excellent use of Zola. The book mixes different styles: a factual information, comments by others along with Cory's own comments, and personal remarks about Cory and his behavior. It gives to the book a personal touch to strengthen the thesis it defends and brings weight to the 36 "commandments" Cory develops and justifies. The book is the wisdom of a man of experience and of conviction who has translated his successful business career into a pedagogical package for the benefit of the young generation. It is a "casebook" of an original nature that blends business experience with a solid creed in the dysfunction of the current neo-liberal system and illustrates his conviction with real cases (or historical examples) making his message easier to understand and to transfer." **Henri-Claude de Bettignies, Professor at INSEAD (France and Singapore), Stanford (US) and CEIBS (China)**, February 2009

"I just read your course materials and it sounds like a terrific class", November 2009, **Andrew Ross Sorkin, journalist in The New York Times, author of the book on the Crisis "Too Big to Fail"**.

Alexandra Reed Lajoux (a prominent business writer and CKO at National Association of Corporate Directors) comments (8/2008) on the adaptation of the book in English: "Your book has a wise premise, brilliantly fulfilled. It's a potential best seller. Your book will be a classic."

זאב נהרי, משנה בכיר למנהל הכללי, ממלא מקום המנכ"ל, ראש החטיבה לכספים ולכלכלה של בנק לאומי, כותב באוגוסט 2008: "אין זה ספר שרק כתוב היטב אלא ספר מעמיק, חכם ובוגר, חיובי בתפיסתו את האתיקה בעסקים והאחריות החברתית ולא מהסס לתקוף ולבקר התנהגויות חורגות. הספר מבריק שנון ומאיר עיניים ולעיתים פרובוקטיבי ובאמצעות דוגמאות מרתקות של אירועים מתחומים מגוונים בהם אמנות, היסטוריה וכלכלה בעסקים, אתה ממחיש לקורא את המושגים השונים בשפה קולחת נגישה ומרתקת. ספר זה חיזק בי את החובה לשמור על האתיקה בעסקים והחשיבות לתמיכה בקהילה."

מיקי שרן, מנכ"ל ממגורות דגון, כותב במכתב מספטמבר 2008: "קראתי בהנאה מרובה את רוב חלקי הספר. אין לי ספק שהנושא "חם" מאוד וכי הספר יהפוך בזכות הנושא ובזכות דרך הצגתו ל- text book. הכרחי שיקראו אותו כמה שיותר אנשי עסקים, מנהלים (גם בדרגי ביניים) אנשי הוראה ופוליטיקאים." מאיר חת, יו"ר מועצת המנהלים של

פסגות אופק, פרופסור במכללה למנהל וחבר בוועד המנהל של המרכז לאתיקה בירושלים, בעבר המפקח על הבנקים, יו"ר דירקטוריון הבורסה, יו"ר בנק לאומי ויו"ר טבע, הביע בספטמבר 2008 את התרשמותו החיובית ביותר מהספר ובמיוחד מהאירועים: "הספר בנוי יפה, הוא מאוד בהיר, יכול לקרוא אותו גם אדם שלא בקי בנושא, הוא פשוט מעניין. יש סיכוי שהספר שלך ייקרא על ידי קהל גדול, הן בעולם העסקים והן באקדמיה והשפעתו תהיה קשורה במועד בו הופיע."

יהושע סובול, המחזאי והסופר, הביע בספטמבר 2008 את התרשמותו מהספר: "הוא אקטואלי מאוד על רקע מה שקורה כיום בעולם, יש בו גישה מקורית, הוא מאיר בחריפות רבה את נושא האתיקה בעסקים." ב- 28.9.08 סובול כותב בעיתון "ישראל היום": "זהו חיזיון מכמיר לב לראות את שרת האוצר הצרפתית פונה למצפונם של בעלי הממון, כשהיא מטיפה להם בצדקנות שהגיע הזמן להכניס מוסר לעולם העסקים והכספים. אפשר להציע לה שתעיין בספרו של יעקב קורי "סוגיות נבחרות באתיקה עסקית ובאחריות חברתית". אריה אבנרי, מבכירי העיתונאים בישראל, מייסד ויו"ר אומ"ץ, כתב עשרות ספרים ומאות מאמרים בנושא שחיתות שלטונית, הון ושלטון, כותב בספטמבר 2008: "הספר הוא מן הספרים המקצועיים הטובים שנתקלתי בחיי. הספר חייב להיות בספריות של כל המוסדות האקדמיים, להיות ספר חובה לסטודנטים הלומדים אתיקה."

מפגש 1

1. **מבוא**: אתיקה בעסקים, מחזיקי עניין – stakeholders, מתריעים - whistleblowers, קרנות אתיות, שקיפות ואינטרנט ככלים אתיים, אקטיביזם, הקונטקסט הבינלאומי והישראלי, הגנת החוק, דירקטורים חיצוניים ואומרטה. 12 העיקרים לקיום חברה אתית ורווחית. הצגת האירועים והיצירות והמתודולוגיה של קריאת החומר לפני כל הרצאה, דיון ומשחקי תפקידים.

מקראות: פרק מבוא בספרו של קורי בהוצאת מאגנס – עמודים 9 עד 18.

מטלות: 1. תיאור 12 העיקרים לקיום חברה אתית ורווחית.

2. **אירוע שקיפות**: מנהל הכספים של חברת היי טק גדולה המתכוונת להנפיק את מניותיה לראשונה בנאסדק מדווח למועצת המנהלים על ירידה צפויה ברווחיות החברה בשנה הקרובה ומתכוון לדווח על כך במסגרת בדיקת הנאותות של בנק ההשקעות טרם ההנפקה. מופעל עליו לחץ לא לדווח על הירידה ברווחיות על מנת לא לחבל בהנפקה.

מקראות: אירוע שקיפות: אתיקה בהנפקות ודוחות פיננסיים – עמודים 219-224 בספר של קורי.

מטלות: 1. המספר שיסקור את האירוע. ניתוח הדילמות האתיות והעסקיות של: 2. קותי, 3. ניבה, 4. אייזיק, 5. אמוץ.

סרט: פרשת ברני מיידוף שהתפוצצה בדצמבר 2008 מהווה את השיא של ההתפוררות האתית במשבר הכלכלי.

BBC – The Madoff Hustle, 2009, 51 min. - extracts

Ripped Off: Madoff and the Scamming of America, 2009, 94 min. – extracts

Frontline: The Madoff Affair (2009), 2009, 60 min. - extracts

מפגש 2

3. **המשבר הכלכלי העולמי**: המערבולת הכלכלית שהחלה בשנות השמונים של המאה הקודמת והסבה נזקים במילירדים, צברה תאוצה ממשבר למשבר והגיעה עם המשבר הכלכלי העולמי של 2007-2010 לנזקים של טריליונים. ניתוח מפורט של המשבר והמערבולת, הסיבות ודרכי הפתרון, המבוסס על ספריו ומאמריו של קורי ושל מספר סופרים שכתבו על הנושא.

מקראות: באתר קורי, Books/Business Ethics for a Sustainable Society/Extracts of the Book, pp. 16-33, or Cory Jacques, *Business Ethics for a Sustainable Society: Conquering the Corporate Frankenstein*, The Edwin Mellen Press, 2009, pp. 17-51

לחילופין: חומר על המשבר בעברית באינטרנט (ויקיפדיה ואתרים אחרים) ובאתר של קורי Hebrew/Articles: המאמרים על המשבר הכלכלי והמאמרים בבטאון רואה החשבון המובאים באתר.

רוזן אהרון, המשבר ועונשו: מה קרה ב- 2007-2009 ולמה דרך החיים האמריקנית פשטה רגל, גלובס הספרייה, 2009, עמ' 1-143

מקראות מומלצות:

Kansas Dave, *The Wall Street Journal Guide to the End of Wall Street as We Know It: What You Need to Know About the Greatest Financial Crisis of Our Time and How to Survive It*, Collins Business, 2009, pp. 1-126

Sorkin Andrew Ross, *Too Big to Fail: The Inside Story of How Wall Street and Washington Fought to Save the Financial System – and Themselves*, Viking Adult, 2009, pp. 340-372, 484-539

מטלות: 1. המערבולת הכלכלית ממשבר אג"ח הזבל, משבר בועת הדוטקום והסקנדלים של הממשל התאגידי. 2. משבר הסאבפריים. 3. התמוטטות בר סטרנס, ליהמן ברדרס ובנקים אחרים. 4. התמוטטות AIG. 5. ה- TARP ופתרונות אחרים.

4. **שוק ההון ואתיקה – הסרט וול סטריט**: "וול סטריט" Wall Street סרט בבימוי אוליבר סטון. תיאור עולם התככים, השחיתות והדילמות האתיות של וול סטריט ושל כל בורסה מודרנית. התעשרות קלה בתמורה לויתור על עקרונות אתיים, מה מחיר המצפון. הסגידה לכח ולכסף, היאפים הצעירים, ניצול מידע פנים, נאמנות ובגידה, שתוף היועצים במשיסה.

מקראות: שוק ההון ואתיקה: הסרט "וול סטריט" – עמודים 137-140 בספר של קורי.

מטלות: 1. המספר שיסקור את הסרט. ניתוח הדילמות האתיות והעסקיות של: 2. גורדון גקו, 3. באד פוקס, 4. קארל פוקס, 5. לארי ווילדמן. על מגישי המטלות לראות את הסרט במלואו לפני השיעור. בזמן השיעור נצפה בקטעים מהסרט.

מפגש 3

5. **אקטיביזם אתי בתחומים של קיימות, אחריות חברתית**, אחריות חברתית תאגידית, אתיקה עסקית ואיכות הסביבה. הגדרות מונחי היסוד ובחינת הקשרים ביניהם. אין להסתפק באחריות חברתית ובתרומות של אחוז מהרווח הנקי, אלא יש לשלב אקטיביזם בכל התחומים יחדיו בצורה הוליסטית.

מקראות: פרק עיוני בשם זה – עמודים 283-290 בספר של קורי.

מטלות: 1. אחריות חברתית תאגידית ואקטיביזם אתי. 2. קיימות ואיכות הסביבה.

נעמי קליין – דוקטרינת ההלם: נעמי קליין היא המבקרת החריפה ביותר של הקפיטליזם שלוח הרסן השורר כיום בארה"ב ובמדינות אחרות שאימצו כלכלה ניאוליברלית מבית מדרשו של מילטון פרידמן. בספרה מתארת קליין כיצד הניאוליברלים יישמו את מדיניותם באמצעים אלימים של הלם וכפיה, מתן יד חופשית להשתוללות כלכלת השוק וצמצום מירבי של רגולציה

מקראות: קליין נעמי, דוקטרינת ההלם: עליית הקפיטליזם של האסון, הוצאת אנדלוס, 2009, עמ' 34-13, 547-521.

היבטים אתיים של ארגוני הסחר והכספים הגלובליים – עמ' 344- 347 בספר של קורי.

ויקיפדיה ומקורות אחרים על מילטון פרידמן, ניאוליברליזם, מדיניות ניאוליברלית של תאצ'ר, ריגן ונתניהו.

מטלות: 1. עמ' 34-13 בספר של קליין. 2. עמ' 547-521 בספר של קליין. 3. מילטון פרידמן וניאוליברליזם. 4. היבטים אתיים של ארגוני הסחר והכספים הגלובליים.

6. **אקטיביזם אתי - הסרט "ארין ברוקוביץ'"**: Erin Brockovich סרט בבימוי סטיבן זודרבר. סרט המבוסס על סיפורה האמיתי של ארין ברוקוביץ' המצליחה באמצעות אקטיביזם אתי להכריע חברת ענק מקליפורניה שזיהמה את מי העיירה. המהפכה האתית באמצעות אקטיביזם, שקיפות ומתריעים. מלחמה מודרנית של דוד מול גולית.

מקראות: אקטיביזם אתי – ארין ברוקוביץ' לעומת קארן סילקווד: הסרט "ארין ברוקוביץ'" – עמ' 318-315 בספר של קורי.

מטלות: 1. המספר שיסקור את הסרט "ארין ברוקוביץ'". ניתוח הדילמות האתיות והעסקיות של: 2. ארין ברוקוביץ', 3. אד מסרי, 4. תרזה דאלאוויל, 5. גברת ג'נסן. על מגישי המטלות לראות את הסרט במלואו לפני השיעור.

מפגש 4

7. **וורן באפט כמודל לאיל הון אתי**: לא כל הטייקונים הפיננסיים הם דיק פולד, מייקל מילקן או ברניי מיידוף. באפט, העומד עשרות בשנים בראש חברת ההשקעות ברקשייר האתאווי, מנהל את עסקיו ביושרה, מתחשב באינטרסים של מחזיקי העניין, עם גישה אנושית לעסקים תוך שקיפות מלאה, חיים בצניעות והחלטה לתרום את רוב רובו של ההון שצבר חזרה לחברה.

מקראות: וורן באפט – איל הון עם אחריות חברתית – עמ' 334-332 בספר של קורי.

לחילופין: Cory Jacques, *Business Ethics for a Sustainable Society: Conquering the Corporate Frankenstein*, The Edwin Mellen Press, 2009, pp. 556-561

מטלות: 1. וורן באפט – האיש והאגדה.

אירוע שוחד: חברת היי טק גדולה מתחרה על פרויקט של $300M בתחום התקשורת. היא לא מומחית בתחום זה ולכן היא משחדת פקיד ממשלתי בכיר לקבלת הפרויקט. אחרי קבלת ההזמנה, היא לא משלמת למתווך שיצר את הקשר עם הפקיד את העמלה המובטחת. המתווך תובע את החברה והשופט מזכה אותה ומחייב את המתווך בהוצאות.

מקראות: אירוע שוחד: אתיקה במכרזים ממשלתיים – עמודים 170-174 בספר של קורי.

מטלות: 1. המספר שיסקור את האירוע. ניתוח הדילמות האתיות והעסקיות של: 2. צדוק, 3. פנחס, 4. נפתלי, 5. פרץ.

8. **שקיפות, אמצעי התקשורת ואתיקה - הסרט "המקור"**: The Insider סרט בבימוי מייקל מאן. סרט המבוסס על המקרה האמיתי של ניסיון השתקה של רשת טלוויזיה אמריקאית שמנעה משיקולים עיסקיים חשיפה של תוצאות מחקר שמוכיח את הנזק בהתמכרות לטבק. הסכנות בריכוז הכח של חברות הענק, המצפון מול האינטרסים.

מקראות: שקיפות, אמצעי התקשורת ואתיקה: הסרט "המקור" – עמודים 264-265 בספר של קורי.

מטלות: 1. המספר שיסקור את הסרט "המקור". ניתוח הדילמות האתיות והעסקיות של: 2. ד"ר ג'פרי ויגנד, 3. לוול ברגמן, 4. מייק וואלאס, 5. הנהלת CBS. על מגישי המטלות לראות את הסרט במלואו לפני השיעור.

מפגש 5

9. **חשיבות האינטרנט והמתריעים להטמעת האתיקה**: לנוכח אוזלת ידם של המגינים הלא יעילים של מחזיקי העניין – הדירקטוריון, ההנהלה, המדינה, העיתונות ובתי המשפט, יש צורך במציאת מגינים יעילים יותר לשמירת האינטרסים של מחזיקי העניין והם בראש וראשונה האינטרנט והמתריעים, המאפשרים זרימת מידע שקודם היה רק ברשות בעלי מידע הפנים

מקראות: חשיבות האינטרנט והמתריעים להטמעת האתיקה – עמודים 25-31 בספר של קורי. המגינים הלא יעילים של בעלי מניות המיעוט – עמודים 71-77 בספר של קורי.

מטלות: 1. המגינים הלא יעילים, 2. האינטרנט והמתריעים.

ג'וזף שטיגליץ – נביא הדרך השלישית בין הניאו ליברליזם לסוציאליזם: חתן פרס נובל ג'וזף שטיגליץ מסביר בשפה אקדמית, ברורה ותמציתית כיצד הכלכלה העולמית פועלת ומציע פתרונות יצירתיים לפתרון הבעיות הבוערות בכלכלה, בחברה ובאיכות הסביבה, עם רגישות מוסרית הדרושה לקיום עולם בר קיימא, בדרך הביניים בין ניאו ליברליזם לסוציאליזם.

מקראות: שטיליץ ג'וזף י., לתקן את הגלובליזציה, הוצאת אריה ניר, 2008, עמ' 184-204.

מקראות מומלצות: Cory Jacques, *Business Ethics for a Sustainable Society: Conquering the Corporate Frankenstein*, The Edwin Mellen Press, 2009, pp. 105-112.

Stiglitz Joseph E., *Freefall: America, Free Markets, and the Sinking of the World Economy*, W. W. Norton & Co., 2010, pp. 184-209 and 275-297

מטלות: 1. חברות רב לאומיות, 2. כשלי השוק החופשי, 3. הגבלת הכוח של התאגידים, 4. שיפור הממשל התאגידי.

10. **תאוות בצע בערבון בלתי מוגבל – הסרט על "פרשת אנרון"**: סקירה באינטרנט, בעיתונות, בספרים ומחקרים. חוק סרביינס-אוקסלי. חוקיות ההתנהגות הלא אתית של חברות במחקריו של ד"ר קורי שאומתה בפרשת אנרון. דיון על הסרט על פרשת אנרון על פי ספרו של אחד ממנהליה, בריאן קרובר.

מקראות: תאוות בצע בערבון בלתי מוגבל – פרשת אנרון: סרט התעודה "עלייתה ונפילתה של אנרון" – עמודים 254-257 בספר של קורי.

מטלות: 1. המספר שיסקור את פרשת אנרון על סמך הסרט והאינטרנט. ניתוח הדילמות האתיות והעסקיות של: 2. קנת ליי, 3. ג'ף סקילינג, 4. בריאן קרובר או מנהל זוטר, 5. מר בלו או מנהל בכיר "מתקרנף". על מגישי המטלות לראות את הסרט במלואו לפני השיעור.

מפגש 6

11. **אתיקה עסקית בפילוסופיה ובדתות**: סקירה על הפילוסופים המשמעותיים ביותר בתחום האתיקה העסקית: אריסטו, קאנט, מקיאבלי, התועלתנים, אדם סמית. סקירה על אתיקה עסקית בדת היהודית – בתנ"ך ובתלמוד, בדת הנוצרית ובדתות אחרות. מדוע עם ישראל שהמציא את האתיקה העסקית בתורה ובנביאים הולך ומתרחק מהאתיקה משנה לשנה?

מקראות: אתיקה אקטיביסטית בפילוסופיה – עמודים 215-218 בספר של קורי.

אתיקה בדתות – עמודים 211-214 בספר של קורי.

מטלות: 1. אתיקה עסקית בפילוסופיה. 2. אתיקה עסקית בדתות.

אירוע דירקטורים חיצוניים: דירקטור חיצוני בקרן נאמנות של בנק המושקעת בחברה שמחיר מניותיה צנח ב- 90% תוך זמן קצר מקבל מידע מאחד מבעלי מניות המיעוט שבוצעה הונאה אתית וכנראה גם חוקית. הוא מבקש לדון בנושא בהנהלת הקרן ולהגיש תביעה נגד החברה. אלא שבבנק מופקדים עשרות מיליוני דולרים של חברת האם.

מקראות: אירוע בנקאות ויושרה: דירקטורים חיצוניים – עמודים 106-110 בספר של קורי.

מטלות: 1. המספר שיסקור את האירוע. ניתוח הדילמות האתיות והעסקיות של: 2. גולן, 3. תובל, 4. ששון, 5. הוראציו.

12. **גלובליזציה – "העולם הוא שטוח" מאת תומס פרידמן**: בספרו הידוע של תומס פרידמן "העולם הוא שטוח" הוא מתאר את פני הגלובליזציה בשנות האלפיים, השלכות התהליכים על ארה"ב, סין, הודו, על חברות – תאגידים רב לאומיים, חברות הזנק, מנהלים ועסקים קטנים. איך העולם השטוח מתנהג כשהכלכלה היא עקומה, השלכות המשבר הכלכלי העולמי.

מקראות: פרידמן תומס ל., העולם הוא שטוח: העולם הגלובלי - החיים במציאות החדשה, הוצאת אריה ניר, 2006, עמ' 49-158.

מטלות: 1. משטח 1-2, 2. משטח 3-4, 3. משטח 5-6, 4. משטח 7-8, 5. משטח 9-10.

סרט: Charlie Rose with Thomas L. Friedman (August 31, 2005), 60 min., documentary. An interview of Thomas L. Friedman, columnist for the New York Times and author of "The World is Flat"

מפגש 7

13. **התפתחויות חדישות באתיקה**: קודים אתיים, תכנון אסטרטגי אתי והטמעת הקודים האתיים, עם דוגמאות של התנהגות אתית ולא אתית של חברות. סקירה על אירוע פורד פינטו, אירוע טיילנול, חברת בן אנד ג'ריס. מה המחיר שמשלמות חברות המנתהגות בצורה לא אתית כמו פורד במקרה של פינטו ומה היתרונות שמפיקה חברה המתנהגת בצורה אתית כבן אנד ג'ריס?

מקראות: היבטים מודרניים של אתיקה עסקית, קודים אתיים, תכנון אסטרטגי אתי ואירועים, עמ' 151-156 בספר של קורי.

מטלות: 1. קודים אתיים, אירוע פורד פינטו, אירוע טיילנול, בן אנד ג'ריס.

אירוע מתריע: מנהל תוכנית בקרת אש לטנקים חייב לעמוד בתוכנית האספקות, כי עתידו המקצועי תלוי בכך. הוא מזייף את התוצאות, עומד ביעדים ומקבל בונוס שמן. מנהל אבטחת איכות עולה על התרמית ומדווח למנכ"ל שלא עושה דבר וגורם לפיטוריו. בתרגיל בנגב יש סטייה בירי ונהרגים כמה חיילים. מנהל אבטחת איכות מוסר את המידע לצה"ל.

מקראות: אירוע מתריע: אתיקה בניהול, תפעול, תוכניות ואיכות – עמודים 42-47 בספר של קורי.

מטלות: 1. המספר שיסקור את האירוע. ניתוח הדילמות האתיות והעסקיות של: 2. משה, 3. יואב, 4. עודד, 5. דוד.

14. **קיימות – תנאי הכרחי להתגברות על המשברים הכלכליים**: בספרו של תומס פרידמן "חם, שטוח וצפוף" הוא סוקר את הצורך במהפכה ירוקה. התחממות כדור הארץ, הגידול העצום בחלקו של מעמד הביניים בארצות כסין והודו והקפיצה במספר תושבי העולם, המסכנים את קיומנו עלי אדמות. אך השקעות הטריליונים הולכות להצלת השווקים הפיננסיים שכשלו.

מקראות: פרידמן תומס ל., חם, שטוח וצפוף – האתגר: לשנות את העתיד, הוצאה לאור אריה ניר, 2009, עמ' 34-57, 277-307.

ויקיפדיה ואתרי אינטרנט על קיימות.

מטלות: 1. פרק 2 בספר של פרידמן, 2. פרק 12 בספר של פרידמן, 3. סין והודו וקיימות, 4. ישראל וקיימות.

סרט: An Inconvenient Truth, 2006, 96 min., Director Davis Guggenheim, with Al Gore – extracts

מפגש 8

15. **<u>היבטים פסיכולוגיים וחברתיים של אתיקה עסקית</u>**: על מנת להבין את מהות האתיקה העסקית עלינו להתעמק בהיבטים הפסיכולוגיים והחברתיים המניעים את אנשי העסקים. מה גורם למנהלים לעשוק את מחזיקי העניין ולאילי הון לרצות להתעשר ללא גבול תוך סיכון כספי המשקיעים. המשבר הכלכלי האחרון רק המחיש בצורה בולטת את חשיבות מניעים אלה.

<u>מקראות</u>: היבטים פסיכולוגיים בהתנהגות אתית, עמ' 157-160 בספר של קורי.

יחס החברה לאתיקה בעסקים, עמ' 279-282 בספר של קורי.

<u>מטלות</u>: 1. היבטים פסיכולוגיים בהתנהגות אתית ויחס החברה לאתיקה בעסקים.

<u>אירוע עושק מחזיקי עניין</u>: יושרה של מנהל בחברת השקעות העורך בדיקת נאותות על השקעה בחברת היי טק חדשה. מכיוון שיזם הסטארט-אפ הוא קרוב משפחה של מנכ"ל חברת ההשקעות נמנע המנכ"ל לבצע את הבדיקה בעצמו אך מעמיד לרשות הבודק הלוואה לרכישת מניות בחברה החדשה עם ערבות שלו למקרה שההשקעה תרד לטימיון.

<u>מקראות</u>: אירוע עושק מחזיקי עניין: מיזוגים ורכישות - עמ' 161-164 בספר של קורי.

<u>מטלות</u>: 1. המספר שיסקור את האירוע. ניתוח הדילמות האתיות והעסקיות של: 2. יהושפט, 3. יהורם, 4. אסף, 5. ישעיהו.

16. **<u>מוחמד יונוס, בנק גרמין – מודל לשילוב אחריות חברתית ועסקים רווחיים</u>**

מוחמד יונוס, פרופסור לכלכלה מבנגלדש, שביצע מהפכה בחשיבה של אחריות חברתית בעולם כאשר הקים בארצו את בנק גרמין ותשלובות נלוות הנותנים אשראי ושירותים לדלת העם בסכומים נמוכים מאוד וללא בטחונות, אך עם החזרים של 99% מההלוואות, ובכך הוא סייע למיליונים לצאת ממעגל העוני, מבלי לוותר על רווחיות נאותה לבנקים ולמיזמים. ראיון.

<u>מקראות</u>: יונוס מוחמד, עולם ללא עוני, הוצאת אחוזת בית ספרים, 2009, עמ' 71-142, 174-211.

<u>מטלות</u>: 1. עמ' 71-111 בספר של יונוס, 2, עמ' 112-142 בספר של יונוס, 3. עמ' 174-195 בספר של יונוס, 4. עמ' 196-211 בספר של יונוס.

<u>סרט</u>: Charlie Rose with Muhammad Yunus (June 4, 2004), 2006, 57 min. - extracts

מפגש 9

17. **<u>המנכ"ל כגורם האתי המכריע בחברה</u>**: אחת הסכנות החמורות ביותר ליושרה של המנכ"לים היא הסכומים האסטרונומיים שהם מקבלים עבור עבודתם. קשה לצפות ממנכ"ל המתוגמל במיליונים שינהיג שקיפות בדיווחיו על

רווחי החברה, כאשר עם קצת חשבונאות יצירתית לטווח קצר הוא יוכל לקבל עוד כמה מיליונים. אך יש כמובן גם מנכ"לים אתיים.

מקראות: המנכ"ל כגורם האתי המכריע בחברה, עמ' 24-21 בספר של קורי.

מטלות: 1. המנכ"ל כגורם האתי המכריע בחברה.

אירוע משאבי אנוש: הנשיא מרוצה מעבודתו של חשב החברה ושולח אותו עם רעייתו לחופשה ברומא על חשבון החברה. הוא מציע לחשב לרשום זאת כהוצאה עסקית ובאותה הזדמנות לרשום את ההוצאות על חופשות וארוחות משפחתיות של המנכ"ל בסך $60,000 כהוצאה עסקית. החשב מתייעץ עם סמנכ"ל משאבי אנוש כיצד לנהוג.

מקראות: אירוע מנהיגות ויושרה: אתיקה במשאבי אנוש – עמ' 36-32 בספר של קורי.

מטלות: 1. המספר שיסקור את האירוע. ניתוח הדילמות האתיות והעסקיות של: 2. יוסף, 3. יעקב, 4. מרים, 5. סימה.

18. **שיקולים אתיים בניהול ובהשתלטות עוינת, הסרט "הולך על כל הקופה"**: על פי מחזה של ג'רי סטרנר. לרי גרפילד, הוא מחסל חברות סיטוני המתמחה בהשתלטויות עוינות של חברות השוות יותר מפורקות. הוא משתלט על חברה מהכלכלה הישנה המנוהלת על ידי בעלים אתי אנדרו ג'ורגנסון, שעבורו העובד, הקהילה והערכים חשובים יותר ממיקסום הרווח.

מקראות: אתיקה בהשתלטות עוינת: הסרט "הולך על כל הקופה" – עמודים 147-145 בספר של קורי.

מטלות: 1. המספר שיסקור את הסרט "הולך על כל הקופה". ניתוח הדילמות האתיות והעסקיות של: 2. לורנס גרפילד, 3. אנדרו ג'ורגנסון, 4. עובדי החברה, 5. בעלי המניות של החברה. על מגישי המטלות לראות את הסרט במלואו לפני השיעור.

מפגש 10

19. **היבטים בינלאומיים של אתיקה בעסקים**: האם האתיקה בעסקים היא אוניברסלית? רבים סוברים שהאתיקה משתנה מעם לעם והיא אינה דומה באיטליה, בארה"ב, בניגריה או ברוסיה. אולם הצהרת זכויות האדם העולמית היא אחידה לכל אומות העולם, החוקים נגד מתן שוחד הם כיום אחידים בכל המדינות הנאורות, אין ספק בעקרונות, היישום היא בעיה אחרת.

מקראות: היבטים בינלאומיים של אתיקה בעסקים – עמ' 338-337 בספר של קורי.

אתיקה אוניברסלית – ההכרזה לכל באי עולם בדבר זכויות האדם של האומות המאוחדות – עמ' 343-339 בספר של קורי.

מטלות: 1. היבטים בינלאומיים של אתיקה בעסקים

אירוע פערי תרבות ומנטאליות בתהליך הרכישה: מרכיב קרדינאלי בתהליכי המיזוג הוא פערי התרבות והמנטאליות בין הצדדים בארצות שונות, דתות שונות או אף רקע חברתי שונה. אירוע על מו"מ של חברה ישראלית עם חברה

צרפתית שנתקע בגלל חשדנות ודיעות קדומות של המוכרים, קתולים אדוקים. רכישת אמון הצדדים ע״י גורם המצוי בשתי התרבויות.

מקראות: אירוע פערי תרבות, אתיקה ומנטליות בעסקים בינלאומיים – עמ׳ 370-364 בספר של קורי.

מטלות: 1. המספר שיסקור את האירוע. ניתוח הדילמות האתיות והעסקיות של: 2. עמוס, 3. פיליפ, 4. לואי, 5. זאב.

20. **הסכנות למחזיקי העניין בעידן הגלובליזציה: סרט התעודה על ארגנטינה ״ההשתלטות״**: ארגנטינה בהנהגתו של מנם מילאה באדיקות אחר העקרונות הניאו-ליברלים של קרן המטבע הבינלאומית ופתחה את משקה לחברות הרב לאומיות ע״י הפרטות ומכירת נכסי הציבור, פיטורים המוניים וביצוע עקרונות השוק החופשי. כתוצאה מכך המדינה פשטה את הרגל.

מקראות: זכויות העובדים בעידן הגלובליזציה: סרט התעודה על ארגנטינה ״The Take״ – עמ׳ 387-384 בספר של קורי.

מטלות: 1. המספר שיסקור את הסרט ״ההשתלטות״. ניתוח הדילמות האתיות והעסקיות של: 2. עובדים שהשתלטו על מפעליהם, 3. בעלי המפעלים, 4. קברניטי המדינה, 5. קרן המטבע הבינלאומית. על מגישי המטלות לראות את הסרט במלואו לפני השיעור.

מפגש 11

21. **אתיקה בבנקאות**: המשבר העולמי פרץ בראש ובראשונה בגלל העדר אתיקה בבנקאות. גם בישראל פרץ בשנות השמונים משבר שמוטט את רוב הבנקים במדינה ועלה למשלם המיסים מילארדים כשהמדינה נחלצה לסייע לבנקים, לבעלי המניות וללקוחות הבנקים. החוקים של עושק בעלי מניות המיעוט בחברות לא אתיות.

מקראות: הפרמטרים להתנהגות אתית של בנקים – הצעה להנהלת בנק גדול בישראל – עמ׳ 408-404 בספר של קורי.

36 החוקים של עושק בעלי מניות המיעוט בחברות לא אתיות – עמ׳ 80-78 בספר של קורי.

מטלות: 1. עקרונות אתיים בבנקאות וכלפי בעלי מניות מיעוט.

אירוע אתיקה בבנקאות ובשוק ההון: מנכ״ל קרן נאמנות של אחד הבנקים הגדולים בישראל מקבל מידע פנים על התמוטטות צפויה של מחירי המניות של אחת מחברות ההיי טק שהבנק מושקע בהן. נרמז לו מעבר לחומה הסינית של הבנק שכדאי לו למכור את השקעותיו בחברה על מנת שהמשקיעים בקרן לא יפסידו ובכך יוסב נזק כבד לרייטינג של הקרן ולתשואתה.

מקראות: אירוע אתיקה בשוק ההון: יושרה של דירקטורים – עמ׳ 105-101 בספר של קורי.

מטלות: 1. המספר שיסקור את האירוע. ניתוח הדילמות האתיות והעסקיות של: 2. קלמן, 3. עוזי, 4. מריו, 5. מתי.

22. **פרשת בנק ברינגס, הסרט ״ההונאה הגדולה״**: Rogue Trader, על פי ספרו של ניק ליסון, הבנקאי שגרם להתמוטטות בנק ברינגס, הבנק הותיק ביותר בבריטניה בגלל עסקות מפוקפקות שעשה בלי אישור בשוק ה-

futures בסינגפור. החשיבות העליונה שיש ליושרה של כל מנהל, מבדקי יושרה וסינון אתי, השלכות למשבר הכלכלי העולמי.

מקראות: אתיקה בבנקאות: הסרט "ההונאה הגדולה" – עמ' 140-142 בספר של קורי.

מטלות: 1. המספר שיסקור את הסרט "ההונאה הגדולה". ניתוח הדילמות האתיות והעסקיות של: 2. ניק ליסון, 3. פיטר ברינג, 4. המנהלים של ליסון, 5. הבנקים המרכזיים. על מגישי המטלות לראות את הסרט במלואו לפני השיעור.

מפגש 12

23. **הברבור השחור וכלכלה לא רציונלית**: עבור נסים טאלב, ברבורים שחורים מייצגים תופעות הקורות בשוק ההון ובכלכלה, למרות השכיחות הנמוכה שלהם. חתן פרס נובל, דניאל כהנמן, פיתח פרספקטיבה חדשה לכלכלה המסורתית שהיא כמותית בעיקרה, הדוחה את הנחות היסוד של הכלכלה הרציונלית. המשבר הכלכלי מאשש תיאוריות אלה.

מקראות: טאלב נסים ניקולס, הברבור השחור, דביר, 2009, עמ' 90-76.

כהנמן דניאל, רציונליות, הוגנות, אושר, מבחר מאמרים, כתר, 2005, עמ' 103-90.

מטלות: 1. התיאוריות של נסים טאלב. 3. התיאוריות של דניאל כהנמן. 3. כיצד המשבר הכלכלי של 2007-2010 מזים או תומך בתיאוריות של טאלב וכהנמן?

סרט:

Nassim Taleb Interviewed by Charlie Rose, December 3, 2008, 57 minutes - extracts

Nassim Nicholas Taleb: The Future Has Always Been Crazier Than We Thought, 2008, 90 min. – extracts

Professor Daniel Kahneman interviewed by Chrystia Freeland, Reuters, Fireside Chat Zeitgeist Europe, 2010, 27 min. http://www.youtube.com/watch?v=uUYQrLsmNMM

BBC – The Love of Money, 2009, Part III – Back from the Brink, 51 min. – extracts

24. **בנקים ואחריות חברתית – הסרט "אלה חיים נפלאים"**: הסרט It's a Wonderful Life מתאר את סיפורו של מנהל בנק משכנתאות העוזר לתושבים קשי היום בעירו במתן הלוואות זולות לרכישת בתים, מקים שכונה לדוגמא על אף הקשיים, ומביא את כל עירו לפעול באחריות חברתית. המשבר הכלכלי העולמי היה נמנע אם הבנקים היו נוהגים כמו בסרט מ- 1946.

מקראות: הסרט "אלה חיים נפלאים" – עמ' 321-322 בספר של קורי.

מטלות: 1. המספר שיסקור את הסרט "אלה חיים נפלאים". ניתוח הדילמות האתיות והעסקיות של: 2. ג'ורג' ביילי, 3. מרי האץ' ביילי. 4. מר פוטר, 5. תושבי העיירה. על מגישי המטלות לראות את הסרט במלואו לפני השיעור.

מפגש 13

25. **כלים חדשים להתגברות על כשלי השוק**: סקירה על כלים חדשים להתגברות על כשלי השוק, לשיפור דרסטי של הממשל התאגידי, הקרנות האתיות, המועצה המפקחת, דירקטורים חיצוניים האחראים בפני מחזיקי העניין ולא בפני המנהלים ובעלי השליטה, המכון הלאומי והבי"ל לאתיקה. הקשר שלהם עם אחריות חברתית, קיימות, שקיפות, ממשל תאיגידי ואתיקה.

מקראות: קרנות אתיות – עמ' 87-81 בספר של קורי, המועצה המפקחת והדירקטורים החיצוניים – עמ' 91-88 בספר של קורי, המכון הלאומי לאתיקה – עמ' 92- 95 בספר של קורי.

מטלות: 1. קרנות אתיות, 2. הדירקטורים החיצוניים, 3. המועצה המפקחת, 4. המכון הלאומי לאתיקה.

26. **סופו של הקפיטליזם או התחלה חדשה?**: מסוף שנות השמונים אנו עדים להשתוללות קפיטליזם שלוח רסן היוצר משברים הולכים וגדלים שהגיעו לשיאם במשבר הכלכלי הגדול של 2007-2010. היצירתיות הפיננסית במקביל לצמצום הדרסטי ברגולציה, משכורות העתק של מנהלים הממקסמים את הרווח בטווח הקצר תוך לקיחת סיכוני עתק ומינופים מטורפים, תאוות בצע שאינה יודעת גבולות, צריכה מעבר להשתכרות תוך לקיחת אשראי מוגזם, הידיעה שהאשמים אינם נותנים את הדין ושהמדינה נחלצת לעזרת חברות ובנקים שהם גדולים מדי על מנת שייתנו להם ליפול, הביאו לאמונה שכך לא ניתן להמשיך ויש לשנות מהיסוד את עקרונות הקפיטליזם. הפתרון המומלץ בקורס הוא באתיקה, אחריות חברתית וקיימות.

צפיה בקטעים מסרטו של מייקל מור על הקפיטליזם: Capitalism: A Love Story, 2009, 120 min., Michael Moore

חלק רביעי

צדק שלטוני, סביבתי וגלובלי

עיקרי מצע תנועת הרפובליקה השניה של ישראל

(עיקרי המצע נכתבו בראשית 2009, הוצגו בפורומים שונים ופורסמו באתר אומ"ץ)

מבוא: תנועת הרפובליקה השניה של ישראל היא תנועה עממית חוץ פרלמנטרית שנועדה לשנות מהיסוד בדרכים דמוקרטיות את פני המדינה בכל המישורים ולהציב בראש סדר הקדימויות את הצדק החברתי, היושרה, השוויון, איכות הסביבה והחיים של כל התושבים. התנועה מאגדת בתוכה חילוניים ודתיים, מתנחלים ויונים, יהודים וערבים, נשים וגברים, מעמד הביניים עשירים ועניים, אנשי פריפריה ומרכז, אנשי עסקים, אקדמיה, רוח והמגזר השלישי.

1. **צדק חברתי**: מעמד הביניים יהפוך ל- 50% מהאוכלוסיה, שיעור כפול מהנוכחי. הפערים החברתיים יהיו כמקובל בעשר המדינות הדמוקרטיות המובילות בצדק החברתי. מימדי העוני ירדו אל מתחת ל- 10% מהאוכלוסיה.

2. **כלכלה**: ישונה מהיסוד המשטר הניאו ליברלי ויימצא האיזון הנכון בין מעורבות הממשל לשוק החופשי. החברות יביאו בחשבון את האינטרסים של כל מחזיקי העניין לרבות השגת רווחיות נאותה. יונהג מיסוי פרוגרסיבי ביותר.

3. **אתיקה**: תבוער השחיתות מהיסוד ויוכבדו בצורה דרסטית העונשים על עבריינ‍י הצווארון הלבן. ייערך סינון אתי למועמדים לתפקידים ציבוריים וכלכליים. ישראל תמוקם בין עשר המדינות המובילות במדד האתיקה של TI.

4. **משטר**: יונהג משטר נשיאותי נוסח ארה"ב כשלנשיא סמכויות ביצוע מלאות ובממשלתו מיטב המומחים. מחצית מחברי הכנסת ייבחרו בבחירות איזוריות ומחציתם ייבחרו בבחירות יחסיות. יועלה אחוז החסימה ל- 5%.

5. **דת ומדינה**: הפרדה מלאה בין הדת והמדינה. הנהגת נישואים אזרחיים לכל האוכלוסיה. מתן מעמד שווה לכל הזרמים בדת היהודית ולכל הדתות. מינוי רבנות אחת לאשכנזים וספרדים. הנהגת חופש פולחן מלא.

6. **זכויות אזרח**: מתן זכויות אזרח מלאות לכל האוכלוסיה. כל אזרח, ללא הבדל דת, גזע ומין, יבחר בין שירות בצה"ל לשירות לאומי חובה של שלוש שנים. אכיפת איסור אפליה על בסיס דת, גיל ומין לכל משרה ובכל נושא.

7. **מדיניות**: מדינת ישראל תהיה מדינה דמוקרטית עם זכויות הצבעה לכל תושביה, עם גבולות בני הגנה ובלי שליטה בעם זר. גבולות הקבע של המדינה יביאו בחשבון את המרכיב הדמוגרפי היהודי והערבי בכל שטחי א"י.

8. **חינוך**: ייאכף חוק חינוך חובה חינם לאוכלוסיה עד גיל 18, הכולל בתוכו מרכיבי ליבה של מתימטיקה, אזרחות, לימוד חובה של שלוש שפות: עברית, אנגלית וערבית, מורשת בכל מגזר. לימודים אקדמיים יהיו חינם בכל מקצוע.

9. **הון ושלטון**: ינותק הקשר בין הון ושלטון. נושאי תפקידים בכירים בממשל יקבלו שכר מקביל לשכר במגזר הפרטי ותנאי פנסיה נדיבים, אך ייאסר עליהם לעבוד במגזר הפרטי על פי חוק. כתוצאה מכך יתפנו תקציבי עתק.

10. **בטחון פנים**: ימוגרו משפחות הפשע ויוכבדו בצורה דרסטית העונשים על פשיעה. יגויסו למשטרה מיטב האנשים שיקבלו שכר מקביל לשכר בצה"ל. תצומצם במחצית כמות הפשיעה: גניבות, תקיפות, עבירות מין וכו'.

11. **איכות הסביבה**: עיקר משאבי הפיתוח יופנו לתחום האנרגיה הנקיה. יצומצם זיהום האוויר בהתאם לתקנים הבינלאומיים. ייאכפו כל חוקי איכות הסביבה ויוכבדו העונשים למפירים לרבות עונשי מאסר לתקופות ממושכות.

12. **הרשות השופטת**: תישמר עצמאות הרשות השופטת. יוגדלו תקני השופטים תוך צמצום דרסטי בעינוי הדין. יוקם בית משפט לעבירות כלכליות עם שופטים המומחים בתחום. ייאסר על שופטים לעבוד כבוררים עם פרישתם.

13. **ערכים**: ייעשה מאמץ לשוב לערכי הצניעות, הסיוע לקהילה, שיתופי פעולה, מציאת דרך הביניים, רוחניות, תרבות והשכלה; לעומת הרדידות של תרבות הרייטינג, תוכניות הריאליטי עם ההדחות ותחרותיות שלוחת רסן.

14. **רווחה**: יופנו תקציבים מספקים לרווחה, בריאות, סיוע לקשישים ומוגבלים. ייאסר על קרנות הפנסיה להשקיע בבורסה. ישראל תדורג בין עשר המדינות המובילות בתחום הרווחה, כשעיקר העול על המגזר העיסקי והעשירים.

15. **תעסוקה**: יועלה בצורה דרסטית שכר המינימום ויופחת למינימום מספר עובדי הקבלן. יישמר בטחון תעסוקתי גבוה עם זכויות סוציאליות. יושג איזון בין תנאי התעסוקה, חופש ההתאגדות, היושרה של הועדים ויכולת הניהול.

16. **עסקים**: תונהג מדיניות המעודדת עסקים המביאים לערך מוסף למשק ויוכבד העול הרגולטורי והמיסויי על קרנות גידור, השקעות ספקולטיביות וחברות העובדות עם מינופים גבוהים ומשקיעות את עיקר רווחיהן בחו"ל.

17. **חברה**: החברה הישראלית צריכה לעבור שינוי יסודי, כאשר היא מרימה על נס מתריעים כנגד שחיתות, מוקיעה פושטי רגל שהערימו על נושיהם, עבריינים מס שהונו את השלטונות ובעלי שליטה שעשקו את בעלי המניות.

18. **ראיה הוליסטית**: פעילות במקביל, כאשר משאבי עתק יגויסו כתוצאה משינוי המדיניות ויחולקו בצורה צודקת ולצרכים החשובים ביותר למשק. קיום ערכי האתיקה, האחריות החברתית ואיכות הסביבה הם הערובה לשגשוג.

צדק שלטוני וציבורי -

האחריות הציבורית של המנהל הציבורי בישראל הדמוקרטית -

למען העם הריבון או למען אוליגרכיה של אילי הון ועושי דברם?

(מסה זאת נכתבה ע"י יעקב קורי בדצמבר 2007

וקטעים ממנה הופיעו בספר "אחריות ציבורית בישראל", 2012)

1. מבוא

הקריטריון העיקרי לבדיקת האחריות הציבורית של משטר דמוקרטי הוא: את מי צריכים לשרת משרדי הממשלה ורשויותיו, השלטון המקומי, נבחרי הציבור והמנהל הציבורי - את הציבור הרחב הריבון כמתחייב מהגדרת המשטר הדמוקרטי או את אילי ההון ועושי דברם? האחריות הציבורית של המדינה והמנהל הציבורי היא במתן שירותים לאזרחים, של בטחון, משטרה, בריאות, חינוך, תרבות, סעד, תעסוקה, איכות הסביבה, תשתיות ותחבורה. באם נבדוק את ביצועי המדינה נראה שהיא נכשלה בשנים האחרונות בעמידה במרבית היעדים האלה. ישראל ספגה את מספר האבידות האזרחיות הגבוה ביותר בתולדותיה בימי האינתיפאדה השניה ובמלחמת לבנון השניה. הבטחון האישי של האזרחים ירד לשפל שלא היה כדוגמתו, כאשר מימדי הגניבות, האלימות והפשיעה הגיעו לשיא. החינוך והתרבות נמצאים במשבר מתמשך, עם שביתות ארוכות והישגים נמוכים ביותר. חל קיצוץ דרסטי בהוצאות הסעד והבריאות ושחיקה בהקצבות לסל התרופות. שיעור האבטלה גבוה, דמי האבטלה נשחקו ומספר רב של אזרחים יצאו ממעגל דורשי העבודה כי נואשו למצוא עבודה. זאת ועוד, מספר העובדים העניים גדל במידה משמעותית.

איכות הסביבה אינה עומדת בדרישות האלמנטריות של מדינות המערב, מצב התשתיות והתחבורה הוא כאוטי עם הצפיפות הגבוהה ביותר של רכבים לק"מ כביש. נתונים מדאיגים אלה הם לא תוצאה של מנהל כושל, אם כי זו בוודאי אחת הסיבות לכך, אך המרכיב העיקרי לשחיקה באחריות הציבורית של המדינה נובע מאידיאולוגיה ניאו ליברלית של השלטונות שאבד עליה הכלח במדינות הנאורות ורק בישראל היא עוד מכה גלים. אילי ההון משפיעים השפעה מכרעת על הממשל והם הנהנים העיקריים ממדיניותו יחד עם האלפיון העליון וחלקים מהעשירון העליון. רבים מפקידי הממשל מועסקים עם פרישתם דרך קבע בחברות של אילי ההון שקיבלו את ההטבות המפליגות מהמדינה ובכך מעלים תהיות רבות לגבי היושרה שלהם ומידת הנאמנות שלהם לציבור הרחב שאותו הם אמורים לשרת. כאשר נמצא מי מביניהם המתריע על הקשר הלא קדוש בין

הון ושלטון הם שופטים אותו בטריבונל עממי המזכיר את המשטרים הקומוניסטים האפלים ביותר ודורשים את פיטוריו.

ראשי השלטון המואשמים בעבירות שחיתות החמורות בתולדות המדינה מאשימים את מבקר המדינה ומטילים ספק במניעיו. מדינת ישראל הופכת אם כן בשנים האחרונות ממדינה דמוקרטית עם אחריות ציבורית לאזרחיה לאוליגרכיה של אילי ההון ועושי דברם בקרב הפוליטיקאים והמנהל הציבורי העושים בנכסי המדינה ככל העולה על דעתם, משלמים שיעור הולך ופוחת של מסים (אם הם לא מתחמקים לחלוטין ממיסוי במסגרת תכנון מס "כחוק") ונהנים מפירות הצמיחה, תוך עושק הזכויות של מרבית אזרחי המדינה, שעליהם מוטלות עיקר החובות, עם פערי שכר ההולכים וגדלים, תקציבים חברתיים ההולכים וקטנים וביטחון אישי וסוציאלי הנמוכים ביותר במערב. על רקע זה אין פלא כי הסקר לבדיקת מידות שביעות הרצון משירותים ציבוריים שונים ומידת האמון במערכות המנהל הציבורי מראה על ירידה ניכרת בשביעות הרצון ובאמון עם ביצועים בינוניים עד נמוכים.

2. <u>הרקע האידיאולוגי למדיניות הממשלה וחלופות עם אחריות ציבורית</u>

במונחון החברתי של מכון ון ליר מוגדר ניאו-ליברליזם כ: "זרם בתיאוריה הכלכלית, הטוען כי היחסים הכלכליים מוסדרים על ידי חוקים טבעיים והאינטרס האישי לפיו כל אדם פועל יוצר הרמוניה טבעית, ולכן כל התערבות של המדינה היא מיותרת ומזיקה. תפישה זו דוגלת בתחרות חופשית, בחופש התעסוקה, התנועה, היוזמה, הסחר הבינלאומי ובזכות הקניין של הפרט. הסחר החופשי מעודד תחרות, מרחיב שווקים, מאפשר חלוקת עבודה והתמחות של כל אזור על פי היתרון היחסי שלו - ועל ידי כך מגדיל בסופו של דבר את כלל התפוקה. **תפקידה היחיד של המדינה הוא לדאוג כי גורמים שחתמו ביניהם חוזים יכבדו אותם, ולמנוע פגיעה כלשהי ברכוש הפרטי. בתנאים אלו, השגשוג יבוא מאליו. הניאו-ליברליזם הוא למעשה סוג של ניאו-שמרנות, חזרה לקפיטליזם הרדיקלי של המהפכה התעשייתית, שמאפייניו על פני השטח הנם מקסום הרווח והצבר בלתי מרוסן של עושר, ומתחת לפני השטח – ריכוז בלתי מרוסן של עושר בידים מעטות.**" (מתוך: אבניאון, איתן: לקסיקון כלכלה, עורך מקצועי: זימון, יאיר, הוצ' איתאב - בית ההוצאה לאור, 1990 חנין, דב, 'מסוציאל-דמוקרטיה לניאו-ליברליזם', עמ' 69-76 , מתוך: מאוטנר, מנחם (עורך): צדק חלוקתי בישראל, הוצ' רמות -אוני' תל אביב, תשס"א 2000).

מילטון פרידמן, חתן פרס נובל לכלכלה, הוא אחד האידיאולוגים המרכזיים של הניאו-ליברליזם המודרני. הוא טען במאמרו המפורסם ב: The New York Times Sunday Magazine מה- 13.9.1970 כי קיימת אך ורק אחריות חברתית אחת של התאגיד – להשתמש במשאביו ובפעילויותיו להגדלת רווחיו כל עוד הוא עומד בכללי המשחק, כלומר עוסק בתחרות פתוחה וחופשית ללא הונאה ורמאות. לפרידמן הייתה השפעה רבה על

ממשלות הליכוד ובמיוחד על בנימין נתניהו, על מדיניות ההפרטה, השוק החופשי, קיצוץ תקציבי רווחה והקטנת מעורבות הממשלה במשק. התיאוריות של פרידמן השפיעו גם על מדיניות התאצ'ריזם של מרגרט תאצ'ר בבריטניה ושל רונלד רגן בארה"ב בשנות השמונים של המאה הקודמת. אך בעוד תיאוריות אלה אבד עליהן הכלח במדינות המערב הנאורות הן מקויימות באדיקות בישראל. פרופסור לכלכלה לא פחות דגול מפרידמן ואף הוא זוכה בפרס נובל, ג'וזף שטיגליץ, מתנגד נחרצות לניאו ליברליזם בספרו "אי נחת בגלובליזציה" (הוצאת הקיבוץ המאוחד, מאנגלית רחל אהרוני, 2005). שטיגליץ שנחשב לאחד מגדולי הכלכלנים בדורנו עמד בראש "מועצת היועצים הכלכליים" של ממשל קלינטון והיה הכלכלן הראשי של הבנק העולמי, הוא מרצה במיטב האוניברסיטאות בארה"ב וכתב ספרי כלכלה שהשפיעו רבות על קובעי המדיניות במדינות המערב והעולם השלישי.

שטיגליץ טוען כי על הממשלה להתערב בתהליכים בסיסיים במשק, ולא להותירם לשלטון "היד הנעלמה" של אדם סמית. הוא מתנגד לאידיאולוגיה הגורסת שמניעת גרעון תקציבי, הפרטה, ותחרותיות הן חזות הכל. שטיגליץ מותח ביקורת נוקבת על פעילות המוסדות הבינלאומיים בארצות מתפתחות וסבור שהם גורמים לנזק חברתי. לדעתו, הויכוח הציבורי כיום הוא על מציאת האיזון המתאים בין המגזר הפרטי למגזר הציבורי (ניתן גם לצרף את המגזר השלישי – האלכ"רים). הם משלימים אחד את השני. אין לבטל את המגזר הפרטי כפי שגורסים הקומוניסטים או לצמצמו כפי שגורסים הסוציאליסטים. אין לבטל את המגזר הציבורי כפי שגורסים הניאו ליברלים. שטיגליץ הגדיר פילוסופיה כלכלית חדשה, <u>הדרך השלישית</u>, המכירה בתפקיד החשוב אבל המוגבל של הממשלה. זאת כי כוחות השוק אינם פועלים בצורה אופטימלית ויש להתערב מדי פעם על מנת לרסן אותם. המסגרת החדשה הזאת תביא ליציבות בת קיימא, לקיימות ארוכת טווח, לצמיחה שוויונית.

שטיגליץ קובע: "אבל המדיניות של "קונסנזוס ושינגטון" התבססה על מודל פשטני של כלכלת שוק, מודל "שיווי המשקל התחרותי", שבו היד הנעלמה של אדם סמית פועלת תמיד, ופועלת בצורה מושלמת. במודל הזה אין צורך בממשלה: זהו שוק חופשי, שאין עליו כבלים, שוק "ליברלי" הפועל באופן מושלם. לפיכך נקראת לעיתים המדיניות של "קונסנזוס ושינגטון" "מדיניות ניאו-ליברלית", המבוססת על "הפונדמנטליזם של השוק", והמקימה לתחייה את המדיניות הקרויה "laissez-faire", שהייתה פופולרית בחוגים מסוימים במאה ה-19. לאחר השפל הכלכלי הגדול של שנות השלושים במאה ה-20, וההכרה בכשלים אחרים של מערכות השוק – למן אי השוויון האדיר השורר בחברה ועד לערים המתפוררות והמזוהמות שאי אפשר לחיות בהן – נדחתה מדיניות השוק החופשי על ידי המדינות המפותחות, אם כי עדיין מתנהל בתוכן הויכוח לגבי האיזון הנכון בין הממשלה לשוק." (שטיגליץ, 2005, עמ' 103) שטיגליץ רואה סכנה בכך שבעקבות המדיניות הניאו-ליברלית של מדינות יתערער החוזה החברתי המגשר בין אזרחי המדינה לבין עצמם ובינם לבין

ממשלותיהם. האזרחים יחדלו מלכבד את חלקם ב"חוזה" ותיווצר תסיסה חברתית. אחד ממרכיבי החוזה הוא ההוגנות שלפיה העניים שותפים לרווחים הנוצרים בחברה בתקופות של גידול וצמיחה והעשירים הם גם שותפים לנטל הקשים שעל החברה להתמודד אתם בתקופות של משבר.

שטיגליץ כנראה לא שמע על הפטנט הישראלי לפיו אחדים מאילי ההון דורשים "הכל או לא כלום" – הכל בשבילם וכלום בשביל האחרים. בתקופות שפל הם דורשים ומקבלים מהמדינה עזרה וסיוע כפי שהיה בתקופת משבר המניות הבנקאיות, בעת המיתון של ראשית שנות האלפיים, כשחברותיהם נקלעות לקשיים וכדומה, אך בעתות צמיחה הם לא משתפים את המדינה בשגשוג החברות שלהם, הם משלמים מיסים מופחתים, מתמחמקים מתשלום מיסים במסגרת תכנון מס "כחוק" בעזרת פקידי המנהל הציבורי שעד אמש היו מופקדים על אכיפת תשלומי המס והיום מקימים משרדים שנותנים ייעוץ איך לעקוף את החוקים שהם סייעו בהכנתם. את רווחיהם הם מעבירים לחו"ל במסגרת מדיניות הליברליזציה במטבע המאפשרת להם להשקיע ללא הגבלה בקניונים בהונגריה ובמלונות בניו יורק. האידיאולוגים הניאו ליברלים טוענים שבעת צמיחה נהנים אילי ההון והעסקים בראשיתה אך בסופו של דבר מחלחלת הצמיחה לכל שכבות האוכלוסייה. שטיגליץ מאמין שתיאוריה זאת היא מסולפת: "חסידי "קונסנזוס וושינגטון" מקדישים מעט מאוד תשומת לב לחלוקת הכנסות "הוגנת". כאשר לוחצים עליהם הם טוענים שהדרך הטובה ביותר לעזור לעניים היא להביא את המשק לידי צמיחה. הם מאמינים בכלכלת "החלחול למטה".

העושר הנוצר על ידי הצמיחה, יטענו, מחלחל בסופו של דבר למטה ומגיע אפילו עד לעניים. כלכלת "החלחול למטה" לא הייתה מעולם יותר מאשר אמונה, משאלת לב. העוני באנגליה של המאה ה-19 גדל אף על פי שמשק המדינה בכללותו שגשג. דוגמא דרמטית של העת האחרונה היא הצמיחה באמריקה בשנות השמונים של המאה ה-20: המשק צמח, אבל העניים המצויים בתחתית הסולם החברתי גילו שהכנסותיהם הריאליות יורדות." (שטיגליץ, 2005, עמ' 108) אבירי הניאו ליברליזם בישראל השולטים במדינה בעשור האחרון כנראה שמו להם למטרה להחזיר אותנו 150 שנה אחורנית לאנגליה של דיקנס או 20 שנה אחורנית לארה"ב של רגן. כמו שישראל אמצה מדיניות ניאו בולשביקית בראשית ימיה בניגוד לזרם המחשבה הכלכלית בעולם, כך גם כיום אנו מצויים בהפרש פאזה של לפחות עשרים שנה. אנו נראה בהמשך כיצד מוכח על ידי המחקרים של אדוה ואחרים איך במקום שהצמיחה תחלחל היא מרחיבה את הפערים.

אין כיום בישראל "פה" למעמד הבינוני ההולך ונשחק ולמעמד העניים ההולך וגדל, כי כמה מהמפלגות שקמו על מנת לסייע להם מיישרות קו לפי רצון אילי ההון התומכים במימון נדיב לפוליטיקאים, העיתונות מסתפקת מדי פעם בתשלום מס שפתיים בהיותה בבעלות אילי ההון ואפילו האוניברסיטאות מתקשות להתקיף מדיניות זאת על רקע התמיכה של אילי ההון בתקציביהן המדולדלים. כל מי שמעז להרים קול

מוגדר כהזוי, anti-business, אויב העם (קרי אילי ההון), הוא אינו ממונה למועצות מנהלים ונפגעת פרנסותו, אמינותו ומעמדו בחברה. אך למרות המונולוטיות הרעיונית קיימים ניצנים של קולות מחאה באתרי אינטרנט דוגמת Nfc של יואב יצחק, תנועת אומ"ץ - אזרחים למען מנהל תקין וצדק חברתי ומשפטי - בראשותו של גדול חושפי השחיתויות בישראל העיתונאי אריה אבנרי, עיתונאים כמיכאל מירו, חברי כנסת כשלי יחימוביץ' ואריה אלדד ומתריעים כירון זליכה, שעליהם נרחיב את הדיבור בהמשך. שטיגליץ טוען שלמרות הבעייתיות הגלויה של כלכלת החלחול למטה, יש לה מגילת יוחסין אינטלקטואלית מכובדת. אחד מזוכי פרס נובל, ארתור לואיס, טען שאי-השוויון החברתי מועיל לפיתוח המשק ולצמיחתו, שכן העשירים חוסכים יותר מהעניים, והמפתח לצמיחה הוא הצבר ההון. זו היא אם כן שאלה קרדינלית. עם מי כדאי להיטיב על מנת להניע את גלגלי המשק – עם אילי ההון שחוסכים את עיקר רווחיהם כי יש בכל זאת גבול עד כמה ניתן להוציא על יאכטות ומטוסים פרטיים או מיטיבים עם המעמד הבינוני?

אם אילי ההון היו משקיעים את חסכונותיהם בישראל היה אולי מקום לבחון ברצינות תיאוריה זאת, אך מומלץ לעשות מחקר אקדמי היכן חוסכים ומשקיעים אילי ההון את רווחיהם בכלכלה הגלובלית של ימינו – בישראל, באירופה, בסין או בארה"ב? אם מעמד הביניים היה מגדיל את הכנסותיו ולא מקטין אותן כפי שניווכח להלן הוא יכול היה להשקיע הרבה יותר בישראל כי אפשרויות ההשקעה הגלובליות שלו מצומצמות. לעניות דעתנו, העדפת הקלות מס והטבות למעמד הביניים גם על חשבון הגדלת המיסים לחברות ולבעלי השכר הגבוה תועיל הרבה יותר לצמיחת המשק, להשקעות ולחיסכון. אנו נראה בהמשך כיצד כלכלות באירופה (שוודיה למשל) משגשגות למרות המיסוי הגדול לבעלי השכר הגבוה. שטיגליץ טוען שמדינות מזרח אסיה – קוריאה הדרומית, סין, טיוואן ויפן – הראו ששיעור חסכונות גבוה אין פירושו בהכרח הגברת אי השוויון בחברה, שאפשר להגיע לצמיחה ללא גידול משמעותי באי השוויון. "מאחר שהממשלות של מדינות האיזור לא האמינו שהצמיחה תביא לעניים רווחה באופן אוטומטי, ומאחר שהאמינו כי יתר שוויון יביא בעקבותיו צמיחה, הן נקטו צעדים ממשיים שנועדו להבטיח כי הגיאות תגביה את מרבית כלי השיט; שאי השוויון בשכר יהיה מוגבל; שתינתן לכל האזרחים הזדמנות להשיג רמה מסוימת של השכלה. בעקבות המדיניות הזאת, גברה באותן מדינות היציבות החברתית והפוליטית, וזו תרמה בבוא הזמן תרומה חשובה ליצירת סביבה כלכלית שהביאה לפריחת עסקים. ניצול מאגרי כשרונות חדשים דרבן את פיתוחן של מיומנויות שונות ותרם רבות לדינמיות של האזור." (שטיגליץ, 2005, עמ' 109-108)

הכלכלות המפוארות של מדינות אלה צמחו על רקע שוויוני אולי על רקע הסכנה מצד האויבים שאיימו על מדינתם כמו בטיוואן ובקוריאה הדרומית או על רקע טראומות המלחמה כמו בסין וביפן. ישראל מוקפת אויבים, היא שבעת מלחמות, הטרור בה משתולל, קסאמים וקטיושות פוגעים באשקלון ובחיפה, אך האם המנהיגים שלנו דואגים לשוויון, לצדק חברתי, לערבות הדדית? במקום לחזק את החוסן החברתי, אנו דומים

יותר לרפובליקות הבננות של אמריקה הלטינית, לכלכלות המושחתות ולמשטרים המושחתים שלהן. "אנשי קרן המטבע מדברים בגאווה על התקדמות רפורמות השוק באמריקה הלטינית בעשור השנים האחרון (אם כי הם מנמיכים במקצת את קולם מאז התמוטטות תלמידתם המצטיינת – ארגנטינה – בשנת 2001, ומאז המיתון והסטגנציה שפגעו ברמות ממדינות "הרפורמה" בחמש השנים האחרונות). אבל את המספרים הנוגעים לעוני הם אינם מזכירים כמעט. ברור לגמרי שצמיחה לבדה איננה משפרת בהכרח את חייהם של כל תושבי המדינה, ואין זה מפתיע שהביטוי "חלחול למטה" נעלם מהדיונים הפומביים העוסקים במדיניות כלכלית." (שטיגליץ, 2005, עמ' 109) אך אותם כלכלני דגולים שכה הצליחו באמריקה הלטינית באים לישראל על מנת להביא לציון גואל. אנו מקבלים את הציונים הגבוהים ביותר מצד כל הארגונים הכלכליים שעבורם איכות חיים, צדק חברתי ושוויון הזדמנויות הן מילים נבובות. מה שקובע עבורם הוא שוק חופשי, מקסום הרווח לחברות ולאילי ההון, מינימום רגולציה, אך הם שוכחים שבמדינת ישראל חיים 7 מיליון אזרחים שמצבם הורע כפי שניווכח להלן ולא רק עשרים אילי הון ועוד כמה אלפים עושי דברם.

שטיגליץ בודק באריכות את מעבר רוסיה לכלכלה חופשית ועד כמה הוא עזר לאוליגרכים והרע עם העם. נוכל למצוא מקבילות רבות בין רוסיה לישראל וכל אחד יערוך את ההשוואות המתאימות: "בשלב מסוים טענו האוליגרכים לבעלות על 50% מעושרה של המדינה! אלה שדיברו בזכותם, השוו אותם ל"ברונים השודדים" ("robber barons") של אמריקה, ההרימנים והרוקפלרים. אבל קיים הבדל גדול בין הפעילות של אותם "ברונים" בקפיטליזם של המאה ה-19 – אפילו כשמדובר בברוני מסילות הברזל והמכרות באמריקה של המערב הפרוע – לבין הדרך שניצלו האוליגרכים את רוסיה, שזכתה לכינוי "המזרח הפרוע": "הברונים השודדים" של אמריקה יצרו במדינה עושר, גם כשצברו הון לעצמם. הם הותירו אחריהם מדינה עשירה יותר, אפילו כשנטלו חלק גדול מהעוגה. האוליגרכים הרוסיים גנבו נכסים, בזזו את החברות, והשאירו את המדינה ענייה הרבה יותר משהייתה קודם לכן; המפעלים נותרו על סף פשיטת רגל, בעוד שחשבונות הבנק שלהם הלכו ותפחו". (שטיגליץ, 2005, עמ' 193)

ב"מזרח התיכון הפרוע" של ישראל (דרך אגב גם לאנרון קראו עוד בימי השיא שלה "המערב הפרוע") האוליגרכים מחזיקים בשיעור גבוה ביותר משוק ההון, נהנים ממדיניות הפרטה במחירי מציאה, לוקחים הלוואות מבנקים ומקרנות פנסיה תוך מינוף של תשעים אחוזים על מנת להשתלט אחד על חברתו של השני מבלי לתרום דבר לכלכלה ולעיתים תוך סיבוך הבנקים בחובות אבודים של מאות מיליונים שהאזרח משלם בסופו של דבר עבורם, ממוטטים את הבנקים במשבר המניות הבנקאיות ולא נותנים על כך את הדין, מוכרים את מניותיהם בשיא רגע אחד לפני המפולת ולא מוקעים על ידי החברה, מוכרים חברות היי טק לאילי נדל"ן ולקונצרנים מחו"ל תוך עושק בעלי מניות המיעוט והמדינה. לפיכך לא ברור לנו מי למד ממי הרוסים מאיתנו או אנו מהם. מה שברור שמקומה של ישראל במדד האתיקה של Transparency International צונח בעשרים

מקומות תוך כמה שנים ובמקום להדמות לסקנדיביה, הולנד וניו זילנד אנו דומים יותר ויותר לרוסיה, ארגנטינה וניגריה.

באחת המסות הראשונות שנכתבו בנושאים של אתיקה עסקית בישראל נכתב: "**מדינת ישראל עברה מאז הקמתה מהפך, וממדינה עם ריכוזיות בולשביקית בידי הממשלה וההסתדרות, הפכה למדינה שכלכלתה נשלטת על ידי עשר עד עשרים משפחות, כמו במיטב רפובליקות הבננות. התמוטטות המניות הבנקאיות שהסבה למדינה הפסדים של מיליארדי דולרים אין בה עניין ציבורי, וכשכבר מובאים סוף סוף הבנקאים לדין, הם אינם יושבים אפילו יום אחד בבית-הסוהר הודות להגנתם של מיטב עורכי-הדין והיצמדות המערכת המשפטית לטיעונים לגליסטים יבשים ולא לעקרונות הצדק והאתיקה. בעלי-מניות שסבלו מהונאה אתית בפרהסיה, אינם זוכים על-פי רוב בתביעותיהם הייצוגיות, כשהם בכלל מעיזים לתקוף את שועי-המשק העושים בחברות הציבוריות כבשלהם בזכות גרעין שליטה של עשרים או שלושים אחוזים.**" (קורי יעקב, "אתיקה בעסקים בישראל – החלום ושברו", הישמרו מדורון יווני, הוצאת בימת קדם לספרות, 2001, עמ' 178)

שנתיים מאוחר יותר (בשנת 2003 יצא הנוסח באנגלית ובשנת 2005 הנוסח בעברית) כותב שטיגליץ: "לאמיתו של דבר, הפעילו אנשי הרפורמה הקיצוניים אסטרטגיות בולשביקיות, אף כי הטקסטים שהנחו אותם היו שונים. הבולשביקים ניסו בשנים שלאחר 1917 לכפות קומוניזם על מדינה שקיבלה אותו בעל כורחה. הם טענו שלשם בניית הסוציאליזם חייב קאדר אליטיסטי "להוביל" את ההמונים בדרך הנכונה, לשון נקיה של לכפות בכוח דרך שההמונים לא רצו בה ולא חשבו בהכרח שהיא הטובה ביותר. במהלך המהפכה הפוסט-קומוניסטית "החדשה", קמה ברוסיה אליטה, בהנהגת ביורוקרטים בינלאומיים, שניסתה שוב לכפות על האוכלוסייה, למרות רצונה, שינוי מהיר". האליטות בישראל מובילים את ההמונים "בדרך הנכונה" תוך שטיפת מוח רבתי שרק כך אפשר להנהיג את המשק, והקורא הנבון יוכל להחליט אם האליטות כוללות את נערי האוצר העוברים לעבוד אצל אילי ההון, את הפוליטיקאים (מהימין, מהמרכז ומהשמאל) המקבלים תמיכות נדיבות, עיתונאים הפועלים "מטעם" לא פחות מאשר בימי פראבדה, פרופסורים הממונים כדירקטורים "חיצוניים" (כבר לא "מטעם הציבור" ובטח שלא "עצמאיים") בחברות של אילי ההון ובכך משלימים את שכרם האקדמי הזעום, אילי ההון ועושי דברם. אך ההמונים הם לא פחות אשמים מהאליטות, אין לנו אוכלוסייה של כבשים המובלים על ידי רועים חסרי מצפון.

עם ישראל הוא עם חכם הרואה את האמת למרות שטיפת המוח. יחד עם זאת, מודל החיקוי שלו הוא לא המתריעים היוצאים חוצץ נגד העושק, כי אם דווקא אילי ההון. כל בר בי רב שואף להיות איל הון ולמרות שהוא משקיע ברולטה של הבורסה את כל חסכונותיו ומפסיד פעם אחר פעם את השקעותיו בחברות לא אתיות הוא עדיין מקווה שיבוא היום והוא יזכה בלוטו, יוכל לרכוש מרצדס (או לפחות ג'יפ), יאכטה, ארוחות

גורמה באלפי שקלים (במימון הדודה מאיטליה) ובילויים בסוויטות יוקרתיות במלונות הפאר ברחבי העולם. בינתיים העם עשוק, חלקו בעוגה הלאומית נשחק, הפנסיה שלו נפגעת, הוא צריך לשלם על בריאות וחינוך שהופרטו במידה רבה, והפערים בינו לבין העשירון/מאיון/אלפיון העליון הולכים וגדלים. אך יש לו חלום (לא של שוויון וצדק חברתי של מרטין לותר קינג) והוא דווקא מצדיק את אילי ההון העושקים אותו, את הפוליטיקאים המרמים אותו ואת הפקידים שמגלים כלפיו חוסר אחריות ציבורית.

שטיגליץ מזים את האגדה של "מודל השוק" כמודל יחיד ומיוחד ואין בלתו, שדוגלים בו הניאו ליברלים והחסידים השוטים שלהם בישראל. "אבל אין מודל שוק אחד ויחיד. יש הבדלים עצומים בין הנוסח היפני של השוק, לבין הנוסח של הגרמנים, השוודים והאמריקנים. יש מדינות שההכנסה לגולגולת משתווה בהן לזאת של של ארצות-הברית, אך שורר בהן פחות אי-שוויון מאשר בארצות-הברית ופחות עוני. ואילו רמת הבריאות ומרכיבים אחרים של רמת החיים, גבוהים בהן יותר (לפחות על פי אמות המידה של תושביהן) מאשר בארצות הברית. **הן בשוודיה והן בארצות-הברית מתקיים קפיטליזם המתבסס על השוק, אבל תפקידי הממשלה בשתי המדינות הללו שונים לגמרי זה מזה. בשוודיה לוקחת הממשלה על עצמה אחריות גדולה יותר מאשר בארצות-הברית; היא דואגת לקידום הרווחה החברתית; היא ממשיכה לספק בריאות ציבורית טובה יותר מזו שמספקת ארצות-הברית לאזרחיה, ביטוח אבטלה ציבורי טוב יותר, וזכויות פרישה טובות יותר. למרות הנהגת מודל הרווחה הזה, הקפיטליזם של שוודיה מצליח לא פחות מזה של ארצות-הברית, אפילו במונחי "הכלכלה החדשה" וחידושיה.**" (שטיגליץ, 2005, עמ' 251)

ושטיגליץ מסכם את משנתו בגישה אריסטוטלינית של אימוץ דרך הביניים, לא הליכה על פתרון בלעדי של כוחות השוק ולא תמיכה במעורבות גדולה מדי של הממשלה. בישראל כמו ברוסיה כשלו האידיאולוגיות הקיצוניות של ניאו בולשביזם ושל ניאו ליברליזם, נדרשת אידיאולוגיה חדשה של קפיטליזם הומאני עם צדק חברתי, שלוקחת את שוודיה, נורבגיה ופינלנד כדומגא, את הולנד, שוויץ וניו זילנד. כולן מדינות קטנות יחסית כמו ישראל. "בעבודתי שבכתב והן בתפקידי כיועץ כלכלי של הנשיא וככלכלן ראשי בבנק העולמי – דגלתי בהשקפה מאוזנת על תפקיד הממשלה; השקפה המכירה במגבלות ובכשלים של השוק ושל הממשלה גם יחד, ועם זאת רואה את השניים פועלים מתוך שיתוף פעולה, מתוך שותפות שאופייה שונה בכל מדינה ומדינה, שכן היא תלויה בשלב ההתפתחותי הפוליטי והכלכלי שבו נמצאת כל אחת מהן. אבל בכל שלב פוליטי וכלכלי שבו נמצאת המדינה, יש חשיבות מכרעת לתפקוד הממשלה. ממשלות חלשות וממשלות המתערבות יתר על המידה, אלו גם אלו פוגעות ביציבות ובצמיחה. המשבר המזרח אסיאני נגרם על ידי חוסר רגולציה מתאימה במגזר הפיננסי; משבר הקפיטליזם המאפיונרי ברוסיה נגרם על ידי כישלון הממשלה לאכוף על המדינה את כללי החוק והסדר הבסיסיים ביותר. ההפרטה במדינות המעבר מבלי שהונחה בהן תשתית מוסדית הכרחית, גרמה לביזת נכסים ולא ליצירתם. במדינות אחרות, שלא הונהגה בהן רגולציה, הייתה

למונופולים המופרטים יכולת גדולה יותר לנצל את הצרכנים מאשר למונופולים שהיו קודם לכן בבעלות המדינה. לעומת זאת, הפרטה המלווה ברגולציה, תאגוד מחודש, וגישה חדשה לניהול תאגידי, מובילים להגברת הצמיחה." (שטיגליץ, 2005, עמ' 254-253)

מה הרוויח הצרכן, העובד, התושב בקהילה הישראלי ממעבר הבנקים מרשות הממשלה לידיים פרטיות, ממעבר חברות הספנות והתעופה לידיים פרטיות, ממעבר חברות המחצבים והפטרוכימיה לידיים פרטיות, ממעבר קרנות הפנסיה לחברות פיננסיות, ממכירת נכסי ההסתדרות, המדינה, זכיונות הטלוויזיה והתקשורת? לעומת זאת מה הרוויחו מההפרטה הפוליטיקאים, אילי ההון ופקידי האוצר שעברו לעבוד אצלם? במשוואת הכוחות הזאת מי הוא הצד המרוויח ומי הוא הצד המפסיד? האם היה מקום להשאיר את הנכסים בידי המדינה - ברור שלא, אך בהחלט היה מקום לדאוג שהאזרח יצא מורווח מההפרטה. זהו תקפידה של המדינה, של המנהל הציבורי, זאת היא אחריות ציבורית ראויה לשמה וזה לא קרה בישראל.

3. <u>תוצאות המדיניות הניאו ליברלית של הממשלה על תמונת המצב החברתית</u>

בבואנו למצוא אסמכתאות לתוצאות המדיניות הניאו ליברלית של הממשלה על תמונת המצב החברתית, נסתמך בעיקר על הדו"חות של מרכז אדוה, מרכז בלתי תלוי לחקר החברה בישראל ולקידום רעיון השוויון והצדק החברתי. מרכז אדוה מתמקד בחקר המדיניות החברתית בישראל ובניתוחה, בוחן באופן ביקורתי את הצעדים הננקטים בתחומי התקציב, המיסוי והשירותים החברתיים (חינוך, בריאות, שיכון, רווחה, תחבורה וסביבה) ומגבש המלצות למדיניות המבוססת על עקרון הצדק החברתי. פרסומי המרכז מהווים בסיס לדיונים בוועדות הכנסת ובפורומים ציבוריים אחרים ומספקים לאנשי התקשורת, מרצים וסטודנטים מידע הנחוץ כדי לפעול למען חלוקה צודקת יותר של משאבים בחברה הישראלית. מנהלת המרכז היא גב' ברברה סבירסקי, המנהל האקדמי הוא ד"ר שלמה סבירסקי, רכזת המחקר היא גב' אתי קונור-אטיאס ויו"ר אדוה הוא ד"ר יוסי דהאן. חברי ההנהלה הם פרופסורים מאוניברסיטאות תל אביב, בן גוריון והטכניון.

בין התורמים לקרן ניתן למצוא את הקרן החדשה לישראל וקרנות בינלאומיות. אדוה אינה נתמכת ע"י הממשלה, חברות עסקיות ואילי הון ישראליים, כך שהיא יכולה לשמור על אוביקטיביות, במיוחד על רקע גישתה הביקורתית על מדיניות הממשלה וההטבות המפליגות לעסקים ולעשירון העליון. אנו נסתמך בעיקר על פרסומי מרכז אדוה, מאמרים שנכתבו בעקבות הפרסומים והדוח"ות המפורטים להלן של אדוה: "תמונת מצב חברתית" מאת ד"ר שלמה סבירסקי ואתי קונור-אטיאס, 2007 ו- 2006. "מצגת לכנסת על תקציב המדינה לשנת 2008" – נובמבר 2007. "תקציב המדינה לשנת 2008 בעדשה מגדרית" מדצמבר 2007 ו"חוק ההסדרים 2007" מדצמבר 2006 מאת ברברה סבירסקי. "זכויות חברתיות בישראל - מעמד נחות ותקציב דל - הזכות לעבודה בישראל " מאת עו"ד נוגה דגן-בוזגלו – ינואר 2007. "הצטמקותו של המעמד הבינוני בישראל: עדכון

לשנת 2005" מאת ד"ר שלמה סבירסקי ואתי קונור-אטיאס מינואר 2007. "שלושה עשורים של הפרטה" מאת יעל חסון מנובמבר 2006. "עובדים, מעסיקים ועוגת ההכנסה הלאומית" דו"ח 2006 מאת ד"ר שלמה סבירסקי ואתי קונור-אטיאס.

דו"ח "תמונת מצב חברתית 2007" של אדוה פורסם בדצמבר 2007 ע"י ד"ר שלמה סבירסקי ואתי קונור-אטיאס. הדו"ח קובע (עמ' 4) כי "המדיניות הממשלתית תרמה לעידוד הצמיחה – אך בו בזמן היא לא תרמה לצמצום הפערים והאי שוויון בחברה הישראלית... רק חלקים מצומצמים של החברה והכלכלה בישראל צמחו, בעוד שחלקים רבים אחרים נותרו מאחור. ענפי ההיי-טק והשירותים העסקיים והפיננסיים צמחו מאוד, משכו אליהם השקעות גדולות ותיגמלו את עובדיהם בנדיבות; לעומת זאת, ענפים אחרים לא צמחו, או שצמחו בשיעורים נמוכים, לא הצליחו למשוך אליהם השקעות ותיגמלו את עובדיהם ביד קפוצה. כתוצאה מכך, שכבה דקה, יחסית, של ישראלים ידעה גידול בהכנסות וברמת החיים, בעוד שמרבית הישראלים דרכו במקום או שחוו נסיגה יחסית ברמת החיים. המסמך מצביע עוד על פערים עמוקים בשכר, המסבירים את החלוקה הבלתי-שוויונית של פירות הצמיחה. פערים חמורים קיימים גם בחינוך ובהשכלה הגבוהה – שני תחומים הטומנים בחובם את היכולת לצמצם בעתיד את פערי ההווה. עוד מצביע המסמך על פערים ההולכים וגדלים בתחום הבריאות. לבסוף, המסמך מצביע על פערים עמוקים בתחום הפנסיה." אדווה מפרסם נתונים על אי השוויון בצמיחה הכלכלית: משנת 1990 ועד שנת 2006 גדלו ההכנסות של העשירון העליון במקביל לגידול בתל"ג, אך ההכנסות של העשירונים האמצעיים והנמוכים השתנו אך במעט. הפער בין ההכנסות של העשירון העליון לשאר העשירונים גדל והולך וישראל שהייתה לסמל של שוויוניות במחצית הראשונה של קיומה הפכה למדינה עם פערי ההכנסות הגדולים ביותר במערב.

שיעור בני המעמד הבינוני (מי שמשתכר בין 75% ל- 125% מההכנסה החציונית במשק) מהווה בישראל בשנת 2000 רק 28% מהאוכלוסיה, נמוך אף מארה"ב שנחשבת למדינה מאוד לא שוויונית שבה השיעור הוא 29%. בבריטניה השיעור הוא – 32%, בספרד – 33%, בטיוואן – 36%, בקנדה – 37%, בשוויץ – 38%, בהולנד – 40%, בגרמניה – 43%, בנורבגיה – 46% ובשוודיה – 47%, שהם יותר משני שלישים מאשר בישראל. כל המדינות האלה משגשגות לא פחות מאשר ישראל אבל השגשוג מתפזר בצורה שוויונית יותר באוכלוסיה. לפי עיקרון זה שוודיה היא אולי המדינה הדמוקרטית ביותר כי כמחצית מאוכלוסיתה משתייכת למעמד הבינוני. אפילו טיוואן שמוציאה חלק גדול מהכנסותיה לביטחון והשתייכה עד לפני מספר שנים לא רב לעולם השלישי מגיעה לשיעור מעמד בינוני הגבוה בכשלושים אחוזים מהשיעור בישראל. בשנים 2001-2005 הידרדרו 27,000 משפחות, שהן כמאה אלף נפשות, מהמעמד הבינוני למעמד הנמוך. בעשרים השנה האחרונות ירד חלקו של המעמד הבינוני בישראל מכשליש מאזרחי ישראל ל- 27.9%.

המעמד הבינוני מתפרס בישראל בין העשירון הרביעי לעשירון השביעי (עם הכנסה חודשית שהסתכמה בין 8,195 ש״ח ל- 13,658 ש״ח בשנת 2005). חלקו של המעמד הבינוני בעוגת ההכנסות הלאומית ירד מ- 28% בשנת 1988 ל- 21% מההכנסות בשנת 2005. לעומת זאת חלקו של המעמד הגבוה בסך ההכנסות עלה בשנים אלה מ- 58% ל- 66%. חלקו של המעמד הנמוך נשאר בסביבות ה- 13%. מבחינה כספית 62% מהמשפחות הפסידו הכנסה, יחסית ל- 38% מהמשפחות שהכנסתן גדלה. אכן, צדק חברתי נוסח ישראל. עו״ד יובל אלבשן, מנהל הקליניקה המשפטית-חברתית בפקולטה למשפטים באוניברסיטה העברית, אומר במאמרו של דוד רגב (ידיעות אחרונות, 15.1.2007, עמ׳ 4) כי ״מעמד הביניים הפסיק לחסוך למחר והחל לשרוד את היום-יום. אם אדם רוצה לדעת לאיזה מעמד הוא שייך, הוא צריך לבדוק שתי שאלות: האחת מי רכש לו את דירת מגוריו – האם הוא ובת/בן זוגו לבדם או שמא אלה ההורים שסייעו לו באופן ניכר לרכוש אותה? במצב הנוכחי מעמד הביניים מכלה את נכסיו של מעמד הביניים הקודם. השאלה השנייה היא האם הוא חוסך די כסף כדי שילדיו יוכלו ללמוד כל דבר שהם יבחרו בעולם של מחר, מתוך הנחה שהלימודים יתייקרו ויתארכו – מה שיעלה כמובן הרבה יותר כסף. במבחן החשוב באמת מעמד הביניים הישראלי כבר לא עומד: הוא לא חוסך לחינוך ילדיו, והוא לא מצליח לרכוש נכסים בכוחות עצמו. זה אומר שמחר ילדיו כבר לא ייהנו מהיתרונות של מעמד הביניים: הם לא יוכלו ללמוד מה שירצו, ופחות אפשרויות תעסוקה ייפתחו בפניהם. ממש כמו לעניים.״

נשאלת אם כן איזו מדינה תהיה לנו – מדינה של שוכרי דירות בתל אביב במחירי שכירות הגדלים בעשרות אחוזים ומעשירים עוד יותר את בעלי ההון, מדינה שבה כל אזרח מוכשר יהגר מישראל על מנת ללמוד ולעבוד בתנאים הוגנים בחו״ל, ועם מי ישארו אילי ההון והאלפיון העליון, כאשר רוב העם יהפוך לעניים, או שהם לא יישארו בישראל ואחרי שחלבו את משמניה יעברו לדירותיהם המטופחות בפריז, לונדון או ניו יורק ויהנו מההכנסות מההשקעות שעשו בחו״ל. **בארצות המערב, המעמד הבינוני נחשב לעמוד התווך של הכלכלה, אם כספק של עובדים המאיישים את מרבית המערכות במגזר העסקי והציבורי, ואם כצרכן עיקרי של מוצרי המשק. אך החשוב מכל – המעמד הבינוני נתפס, עוד מימי אריסטו היווני כעמוד התווך של המשטר הדמוקרטי. כל נסיגה במעמדו של המעמד הבינוני ובוודאי נסיגה כה משמעותית כפי שקרתה בשנים האחרונות פוגעת פגיעה אנושה בדמקורטיה הישראלית והופכת אותנו למעשה לאוילגרכיה של אילי הון. המפלגות שקמו חדשים לבקרים לייצג את המעמד הבינוני נעלמו כלא היו או נבלעו בתוך מפלגות ימניות מובהקות המקדשות את הניאו ליברליזם. מנהיגיהן הפכו לחסידים נלהבים של ראשי הממשלה המשרתים את האינטרסים של אילי ההון, היו לחלק אינטגרלי מהקואליציות בראשותן ולא עשו כמעט דבר למען המעמד הבינוני.** מרכז אדוה הקדיש לחקר הנושא מחקר שלם ״הצטמקותו של המעמד הבינוני בישראל: עדכון לשנת 2005״ מאת ד״ר שלמה סבירסקי ואתי קונור-אטיאס מינואר 2007. מתברר ששחיקת המעמד

הבינוני היא תופעה גלובלית הקורית גם בארה"ב ובארצות מזרח אירופה. אך זאת לא גזירה משמיים, כי בארצות דוגמת נורבגיה וקנדה הרובד הבינוני דווקא התרחב.

לסתר ת'ורו טען במאמר משנת 1984 (Thurow Lester, "The Disappearance of the Middle Class", *New York Times*, Februrary 5, 1984) "כי התמונה התלת-מעמדית הקלאסית של החברה המערבית – עם מעמד גבוה, בינוני ונמוך, כאשר הבינוני הוא הגדול בשלושה – מפנה את מקומה למבנה דו-מעמדי, שבו המעמד הבינוני מצטמק, כאשר חלק ממנו עולה ומצטרף אל המעמד הגבוה וחלק אחר שלו נושר ומצטרף למעמד הנמוך (Thurow, 1984). ת'ורו בדק ומצא כי בין השנים 1967-1982 הצטמק המעמד הבינוני האמריקני בכ-14% : ב- 1967 הוא הקיף 28% מכלל משקי הבית, וב- 1982 – 24%. לצורך הבדיקה, הגדיר ת'ורו את המעמד הבינוני כאותם משקי הבית שהכנסתם נעה בין 75% ל- 125% מן ההכנסה החציונית של משקי הבית." (עמ' 5) דו"ח אדוה עורך השוואה של ישראל עם המשטרים במדינות המערב ומוצא כי: "**לעומת ארצות הברית, בריטניה וישראל, הרי שארצות אחרות, ובראשן ארצות מערב אירופה, ידעו לעמוד מול הלחצים הניאו-ליברליים של עידן הגלובליזציה. אמנם, גם ארצות אלה הנהיגו רפורמות – במדיניות התקציבית, ברשת הביטחון הסוציאלי, בשוק העבודה – אך הן ידעו לעשות זאת תוך שמירה על המוסדות ועל ההסדרים החברתיים-כלכליים, המאפשרים את קיומו של רובד בינוני רחב ויציב. מן הראוי לציין עוד, כי השמירה על המשטר הסוציאל-דמוקרטי לא גרמה לירידה משמעותית בעוצמה הכלכלית של ארצות מערב אירופה או ברמת החיים של תושביהן. מן הראוי להוסיף עוד, כי בדיקה השוואתית שערך Pressman אודות הגורמים העשויים להסביר את השינויים בהיקפו של הרובד הבינוני העלתה, כי הגורם המשמעותי ביותר הוא המדיניות הממשלתית: באותן ארצות שבהן הפגינה הממשלה מדיניות פעילה, אם בתחום רשת הביטחון הסוציאלי ואם בתחום השמירה על רמת השכר, הפגיעות ברובד הבינוני, אם בכלל, היו מצומצמות יותר** (Pressman, 2006)." (עמ' 15) (Pressman, Steven. 2006. "The Decline of the Middle Class: An International Perspective", Luxemburg Income Study Working Paper No. 280)

בשלוש השנים האחרונות הוכפל החלק שמקבלים המעסיקים מההכנסה הלאומית והגיע ל- 12% (62 מיליארד שקל), ואילו חלקם של העובדים ירד מ- 71% ל- 66% - הפסד של כ- 40 מילאירד שקל. **בעוד שהעובדים נתנו בממוצע תוצר של 107% לשעת עבודה, ירדה התמורה עבורה מ- 100% בשנת 2000 ל- 94% בשנת 2006. המשמעות – העובדים עובדים יותר, נותנים תמורה גדולה יותר ומקבלים פחות כסף. ומי נהנה מזה – החברות, אילי ההון בעלי השליטה שלהן והמנהלים הבכירים הגורפים שכר עתק. שכרם של המנהלים הבכירים עלה בשלוש השנים האחרונות ב- 40%. עלות שכרו של מנהל בכיר שעמדה בשנת 2004 על 1.83 מיליון שקל בשנה, זינקה ל- 2.09 מיליון שקל. לשם השוואה, בעשרים השנים האחרונות, עלה שכרם של**

בעלי השכר הנמוך בכ- 200 שקל לחודש בלבד, לעומת זאת שכרם של חברי מועדון המאיון העליון עלה בעשרת אלפים שקל – מ- 22 אלף שקל ל- 32 אלף שקל בחודש. בשלוש השנים האחרונות נוצרו עוד רבע מיליון משרות חדשות במשק, אלא שחצי מהן היו משרות חלקיות שהכנסתן נמוכה. מצב המובטלים הורע עוד יותר בעקבות קיצוץ דמי האבטלה שמשלם הביטוח הלאומי בחצי בשלוש השנים האחרונות, מ- 3.7 מיליארד שקל ל- 1.9 מיליארד שקל. בשנת 2003 חיפשו 18% מהמובטלים עבודה במשך שנה, בשנה שעברה חיפשו רבע מהמובטלים עבודה במשך שנה. ד"ר סבירסקי קובע: "הדו"ח מגלה שהצמיחה שעליה מדברות ממשלות ישראל לא מחוללת עד כה את התמורות שציפו שתחולל. מי שנהנים ממנה הם בעיקר המעסיקים ובעלי ההכנסות הגבוהות." (ידיעות אחרונות, 29.4.2007, עמוד 11).

שיעורי הצמיחה הגבוהים ביותר נרשמו בתעשיות הטכנולוגיה העילית/היי טק (רכיבים אלקטרוניים, תרופות, ציוד מדעי ורפואי, ציוד תקשורת) ובענף הפיננסים והשירותים העסקיים (בנקים, ביטוח, קופות גמל, נכסי דלא ניידי). תעשיות ההיי טק עלו משנת 1997 עד 2006 בכשבעים אחוזים ואילו ענף הפיננסים והשירותים העסקיים עלו באותה התקופה בכשמונים אחוזים. לעומת זאת תעשיות הטכנולוגיה המסורתית (מזון, טקסטיל, דפוס ועור) ירדו באותה התקופה בכחמישה אחוזים. מלאי ההון בתעשיות ההיי טק היה גדול פי 2.5 מאשר ב- 1997, בתעשיות המסורתיות מלאי ההון גדל רק ב- 15%, ואילו בתעשיות המעורבות (מפעלי כימיה ונפט, כרייה וחציבה, פלסטיק וגומי, מכונות וציוד, כלי הובלה, תכשיטים וחפצי חן) היה מלאי ההון גדול פי 1.5. עלות השכר השנתית הממוצעת של שכירים בתעשיות הטכנולוגיה העילית עמדה בשנת 2006 על 228 אלף ש"ח (שכר ברוטו, הטבות סוציאליות ומיסים שהמעסיק משלם על שכר העובדים). סכום זה גבוה פי 1.3 מעלות השכר בתעשיית הטכנולוגיה המעורבת העילית, פי 1.9 מעלות השכר בתעשיית הטכנולוגיה המעורבת המסורתית ופי 2.3 מעלות השכר בתעשיית הטכנולוגיה המסורתית.

בעוגת ההכנסות של משקי הבית בין השנים 1990-2006 גדל חלקם של שני העשירונים העליונים והסתכם ב- 44.7%, חלקם של שמונת העשירונים הנמוכים קטן באותה התקופה והסתכם ב- 55.3%. בשנת 2006 העשירון העליון קיבל 28.3% מכלל ההכנסות בישראל, כמעט ארבעה אחוזים יותר מאשר בשנת 1990. ההכנסה החודשית הממוצעת בעשירון העליון הייתה בשנת 2006 – 40,904 ש"ח, פי 4 כמעט מן ההכנסה החודשית הממוצעת של משקי בית בעשירון החמישי. ההכנסה החודשית הממוצעת בעשירון התחתון עמדה על 3,383 ש"ח וחלקם בעוגת ההכנסות עמד על 2.3%. **אם נביא בחשבון שהעשירון התשיעי גדל אך במעט (0.6%), הרי שעיקר הגידול בהכנסות משנת 1990 היה רובו ככולו בעשירון העשירי העליון, התפלגות מאוד לא שוויונית. אם נזכור גם שענפי ההיי טק והשירותים הפיננסיים מעסיקים רק חלק קטן מהמועסקים הרי שהצמיחה היטיבה רק עם מיעוט קטן מאוד של האזרחים בעשירון העליון (וקרוב לוודאי שבתוכו בעיקר למאיונים העליונים) ובענפי ההיי טק והשירותים הפיננסיים (ובתוכם בעיקר למנהלים הבכירים). אם**

נותנים לכוחות השוק לעשות את שלהם אלה התוצאות. אם הייתה מדיניות ממשלתית שוויונית יותר היו ההכנסות מתחלקות בצורה שוויונית יותר בין ענפי המשק והעשירונים השונים. כזכור, שטיגליץ הוכיח שגם בכלכלות ניאו ליברליות כוחות השוק לא פועלים בצורה אופטימלית, ישנם מונופולים וקרטלים, תיאומי מחירים, מניפולציה במחירי מניות וללא רגולציה יעילה כוחות השוק מיטיבים רק עם מתי מעט ומרעים את מצבם של רוב רובה של האוכלוסיה. שטיגליץ ואחרים אינם גורסים כמובן להנהיג כלכלה סוציאליסטית או קומוניסטית כי הוכח שגם הן אינן יעילות ושוויוניות, אך רגולציה יעילה יכולה להיות כמו בארצות סקנדינביה, צרפת או גרמניה שם תנאי העובדים משופרים והכלכלה משגשגת. חוק סרביינס אוקסלי שחוקק בעקבות פרשת אנרון בארה"ב ומטיל עונשים כבדים על עבירות בממשל תאגידי של מנהלים וחברות הוא דוגמא לרגולציה מבורכת. הטלת עול מיסוי כבד יותר על העשירון העליון והקפדה על אכיפה של חוקי המיסוי של חברות גדולות על מנת למנוע מהן השתמטות ממס ו"תכנוני מס" קריאטיביים היא גם כן רגולציה מבורכת. הטלת חובת פרסום קודים אתיים ואכיפתם היא בוודאי רגולציה מבורכת. ייתכן שהמקבילים הישראלים לאינגמר ברגמן ולבעלים של איקיאה יעבירו את מקום מושבם מישראל אך מצבם של הישראלים יהיה כמצבם של השבדים טוב יותר גם אם הם יאבדו כמה אילי הון שיעבירו את מקום מושבם למקלטי מס או ליאכטות שלהם.

אי השוויון בין ישראלים בני מוצא שונה עמוק ומושרש. רמת ההכנסה הנמוכה ביותר היא זו של אזרחי ישראל הערבים. אם נקח כבסיס את שכרם של כל השכירים כ- 100, הרי ששכרם של הערבים ירד מ- 72 בשנת 1997 ל- 70 בשנת 2006. מצבם אם כן הורע. לכאורה מצבם של המזרחים שופר בצורה ניכרת מ- 91 ל- 103, עליה של 13%, אבל הם עדיין מקבלים רק קרוב לממוצע של 100. לעומת זאת האשכנזים כמעט ולא שיפרו את מצבם היחסי (מ- 137 ל- 139) אבל הם עדיין מרוויחים 36% יותר מאשר המזרחים ו- 69% יותר מאשר הערבים. השכר החודשי של נשים עלה מ- 57% משכר הגברים בשנת 1990 ל- 63% בשנת 2006. עליה יפה, אבל עדיין קיים פער של 37% לעומת הגברים. יחד עם זאת, כיוון שהרבה נשים עובדות עבודה חלקית יהיה נכון יותר לערוך השוואה בשכר לשעה. כאן הנשים שיפרו את מצבן מ- 79% משכר הגברים בשנת 1990 לכ- 84% בשנת 2006. הפער אם כן יותר קטן, אבל עדיין מסתכם ב- 16%.

רבים חושבים שלא בצדק כי חברה דמוקרטית היא חברה שבה יש לכולם חופש דיבור. אם האזרח, העיתונות והארגונים הוולונטריים יכולים להתריע כנגד תופעות של שחיתות, קיפוחים ואי שוויון, הרי שהמדינה ממלאה בקפידה את תפקידה כמדינה דמוקרטית. אחרים חושבים שמדינה דמוקרטית היא מדינה שבה לכל אזרח יש קול שווה והבחירות הן חופשיות וחשאיות. האזרחים הם אלה שממנים את הפוליקאים ואם הם מושחתים ועושקים אותם הם רק יכולים להאשים את עצמם. הגישה שלנו היא גישה תוצאתית: מדינה דמוקרטית היא מדינה שבה האזרחים שווים לא דה יורה כי אם דה פקטו. מדינה שבה ניתנת הזדמנות שווה לכולם, בה

הפערים הם מינימליים, בה יש צדק חברתי ואיכות החיים גבוהה, בה העם שולט על המדינה ועל הפוליטיקאים ולא האוליגרכים ועושי דברם שולטים על העם ועושקים את זכויותיו. ההגדרה הרחבה יותר של דמוקרטיה היא זו המביאה בחשבון אחריות ציבורית של הממשלה והמנהל הציבורי לכלל האזרחים.

גם אם פה ושם יש שיפור מה במצב החברתי כמו במקרה ששכרם של המזרחים השתפר לעומת האשכנזים, הרי שאם הוא עלה ב- 12 נקודות בעשור, יידרשו עוד כמה עשורים בקצב הזה על מנת שהוא יושווה לאשכנזים, ואל נשכח שהמזרחים והערבים מהווים רוב מובהק של תושבי ישראל. אך מה שממחיש בצורה האכזרית ביותר את התפישה הניאו ליברלית של המשק הוא שכר הבכירים. בשנת 2006 עלות השכר השנתית הממוצעת של מנהל בכיר בחברה הכלולה ברשימת "תל אביב 25" (25 החברות הגדולות בבורסה) הגיעה ל- 10.14 מיליון ש"ח בשנה, או 845 אלף ש"ח בחודש (פי 21 מן ההכנסה החודשית הממוצעת של משק בית בעשירון העליון, לא התחתון – העליון!). המנהלים ברשימת "תל אביב 100" (100 החברות הגדולות בבורסה) הסתפקו בשכר שנתי של 5.82 מיליון ש"ח, או 485 אלף ש"ח לחודש, שהם רק פי 12 מהכנסות העשירון העליון. הצמיחה שהחלה בשנת 2003 היטיבה במיוחד עם המנהלים הבכירים שעלות שכרם עלתה מ- 4.0 מיליון ש"ח ב- 2003 ל- 10.14 מיליון ש"ח ב- 2006. יש לזכור שבאותה תקופה הייתה ירידה דרסטית ברמת המיסוי של שכרם והם קיבלו גם חבילות תגמולים נוספות, לרבות אופציות. אם ניקח את עלות השכר של המנהלים הבכירים בכלל החברות הנסחרות בבורסה (לא רק בגדולות כי אם בכולן), הרי שאם בשנת 1994 הוא היה פי 30 משכר המינימום ופי 13 מהשכר הממוצע, הוא הסתכם בשנת 2006 פי 49 משכר המינימום ופי 22 מהשכר הממוצע.

חברת הכנסת שלי יחימוביץ הציעה חוק שיגביל את ההכרה במס לשכר שהוא מעל לפי 50 משכר המינימום. כפי שאנו רואים זה עדיין גבוה מהמצב כיום, כך שהוא יפגע רק במנהלים הבכירים ביותר המרוויחים יותר מהממוצע של המנהלים הבכירים של החברות הבורסאיות. בעקבות הצעתה של יחימוביץ' קמה צעקה רבתי של חוגים נרחבים כנגד הרגולציה הנוראה הזאת, שהיא מקובלת מאוד בקרנות אתיות שאינן משקיעות בחברות ששכר המנהל הבכיר ביותר גבוה ביותר מפי 50 או מפי 30 משכר העובד הזוטר ביותר. אם אפילו ניסיון צנוע זה נתקל בהתנגדות נחרצת, נוכל לתאר את התרעומת שהייתה קמה אם היה נעשה ניסיון לבלום את הירידה ברמת המיסוי של החברות והעשירון העליון. בהנחה ששלי יחימוביץ' היא רחמנא ליצלן "סוציאל-דמוקרטית", איך יגיבו המבקרים של הצעתה לדבריו של אחד מגדולי הוגי הדיעות של המאה העשרים פיטר דרוקר, הנחשב לגורו הראשון של מדעי הניהול בארה"ב?

ברב המכר שלו Management: Tasks, Responsibilities, Practices

(Drucker Peter F., *Management: Tasks, Responsibilities, Practices*, Harper & Row Publishers, 1973, The Ethics of Responsibility, pp. 26-38, Essentials of Business Ethics, edited by Madsen Peter and Shafritz Jay M., Meridian, Penguin Group, 1990)

אומר דרוקר ש: "האחריות הראשונה של גורם מקצועי נקבעה בצורה ברורה לפני 2,500 שנה בשבועת היפוקרטס של אבי הרפואה היווני primum non nocere – מעל לכל, אל תזיק ביודעין... זהו כלל היסוד של האתיקה המקצועית, כלל היסוד של האתיקה של האחריות הציבורית." (עמ' 30) לאלוהים פתרונים כיצד מיישבים ראשי ממשלה ושרי אוצר, שהתחנכו בארה"ב ובוודאי למדו את דרוקר, את הסתירה בין קיצוצי תקציבי הרווחה הפוגעים בשכבות החלשות של העם, הגדלת הפערים בין מעמד הביניים למעמד הגבוה, הפחתת המיסוי המיטיבה בעיקר עם העשירים לבין העיקרון של לא להזיק ביודעין. הנזק הנגרם פה הוא לרוב רובו של העם המשלם את ליטרת הבשר על מנת שמיעוט מבוטל בעם יתעשר עוד יותר. אך דרוקר עוד ממשיך וקובע כי לדעתו פערי שכר של אחד לעשרה בין השכר הגבוה ביותר לנמוך ביותר בחברה צריכים להיות הנורמה בארה"ב והוא מציע שעל מנת "לא להזיק" ולהזים את הביקורת הציבורית על פערי השכר בארה"ב את ההצעה הבאה: "אבל חברתית ופסיכולוגית הם (הפערים בשכר, י.ק.) "מזיקים ביודעין". לא ניתן להגן עליהם. דרך אחת להימנע מהעושק היא אם החברות יתחייבו לפערי שכר מירביים של שכר לאחר מס. היחס של 1 ל- 10 שרוב רובם של האמריקאים יראה כמתקבל על הדעת לחלוטין, יהיה, בפועל, גדול יותר מהפער הקיים של רוב החברות." (עמ' 34) אם שלי יחימוביץ' נתפשת כ- "anti-business" ועיתונאית שמעולם לא ניהלה חברה, מה יגידו הניאו ליברלים ועושי דברם על משנתו של פיטר דרוקר אבי תורת הניהול המודרנית? אך דרוקר מתייחס לגורם המס כגורם הממתן את פערי השכר ולכן יש מקום לבחון אם זה מה שקורה גם כן במקומותינו.

מס החברות על רווחים לא מחולקים הסתכם בשנת 1986, לפני עשרים שנה בסך הכל ב- 61%. מאז ירד המס בהדרגה והוא מסתכם בשנת 2007 ב- 29% בלבד, פחות מחצי מהמס לפני עשרים שנה. אחוז דמי הביטוח הלאומי שהמעסיק משלם הסתכם ב- 1986 בכ- 16% ואילו ב- 2007 הוא ירד לכ- 4% בלבד, רבע מאשר לפני עשרים שנה. מס המעסיקים במגזר הפרטי היה 7% בשנת 1986 והוא כיום 0%. הורדת המיסים מאפשרת לחברות לחלק חלק גדול יותר של רווחיהן לבעלים ולמנהלים. אם החברות היו משתמשות בהכנסה הפנויה לשפר את תנאי כלל העובדים, ניחא, אך החברות האמונות על משנתו של מילטון פרידמן למקסם את הרווחים כערך עליון הגדילו את הפער בשכר, פיטרו פיטורי יעול עשרות אלפי עובדים, מעסיקות עובדי קבלן נטולי זכויות סוציאליות בהיקפים גדולים, נותנות שכר מינימום לחלק גדול מעובדיהן, לא מאפשרות במקרים רבים לעובדים להתאגד, ומעסיקות עובדים הנמצאים מתחת לקו העוני במשרות מלאות ובוודאי

שבמשרות חלקיות. אם החברות הפחיתו בצורה דרסטית את חלקן בדמי הביטוח הלאומי יש בידי המדינה פחות משאבים למימון הביטחון הסוציאלי של העובדים, דבר המתבטא בקיצוץ תנאי הפנסיה, דמי אבטלה, קצבאות נכות וכדומה. אם המדינה גובה פחות מיסים מחברות, וביניהן חברות גדולות המרוויחות סכומי עתק, יש ברשותה משאבים נמוכים בהרבה למימון הבריאות, החינוך, התרבות, הרווחה, איכות הסביבה, תחבורה ותשתיות. אך המצב ילך ויחמיר – עד שנת 2010 ירד מס החברות ל- 25% ועד שנת 2009 ירד שיעור דמי הביטוח הלאומי שמשלם המעסיק בגין עובדיו ל- 3.45%. רמת ההשתתפות של תעשיינים ישראליים במימון הביטוח הלאומי והוצאות רווחה אחרות של עובדיהם, כחלק מעלות השכר הכוללת, הסתכמה בשנת 2005 ב- 15.7% מעלות השכר של עובדי ייצור ישראליים, בעוד שהממוצע באירופה עמד על 23.3% ובארה"ב על 22.5%. (US Department of Labor, Bureau of Labor Statistics). החברות במשטרים הקפיטליסטים של אירופה וארה"ב משלמות אם כן כ- 50% יותר תנאים סוציאליים מהחברות במדינת ישראל שהייתה אור לגויים בתנאים הסוציאליים המשופרים של עובדיה...

ד"ר יצחק ספורטא מאוניברסיטת תל אביב, שהוא גם חבר הנהלת אדוה, כותב במאמר בידיעות אחרונות ב-16.12.2007 (עמ' 12): "אנחנו נמצאים בלבו של מעגל קסמים בלתי נגמר. המדינה מיטיבה עם העשירים כדי להגביר את הצמיחה ומבטיחה שברגע שתהיה צמיחה היא תיטיב עם החלשים. אבל היא לא מוכנה לתת לחלשים כדי שהצמיחה לא תיפגע, ולכן היא ממשיכה להזין את העשירים על חשבון החלשים מבלי שהחלשים יקבלו את חלקם. הדו"ח (דו"ח תמונת מצב חברתית של מרכז אדווה לשנת 2007, י.ק.) מציג בדיוק את תמונת המצב הזאת. המדיניות הכלכלית של השנים האחרונות, שהובילו שרי האוצר סילבן שלום ובנימין נתניהו, יצרה בסופו של דבר צמיחה. אבל הצמיחה הזאת באה על חשבון הנכסים של העניים – קצבאותיהם שקוצצו ותקציבי הרווחה, החינוך והבריאות שנפגעו. זו הייתה הפגיעה הראשונה בחלשים. הפגיעה השנייה הייתה כשהמדינה החליטה לחלק מפירות הצמיחה. היא קבעה הטבות מס לעובדים בעלי השכר הגבוה יחסית. גם הפעם העניים, שלא הגיעו למדרגות המס שמעניקות הטבות, לא נהנו מהצמיחה. המדינה הגדילה בכך את הפערים ואת חוסר השוויון בין הקבוצות השונות באוכלוסייה, ובכך היא מעלה בתפקידה. תפקידה של המדינה הוא לא להביא לצמיחה במשק, אלא לדאוג לרשת ביטחון סוציאלית למי שלא יכולים ליהנות ממנה. ברגע שהיא לא מעניקה רשת שכזו למי שלא יכולים לדאוג לעצמם היא מועלת בתפקידה. גרוע מכך: חוסר השוויון שהיא יצרה במו ידיה עלול להביא לקריסתה הכלכלית ולמעשה גם לקריסתה של אותה צמיחה שהיא כה גאה בה."

דו"ח "תמונת מצב חברתית" לשנת 2007 מגלה עוד (עמ' 16): **"בעוד ששכר המנהלים הבכירים במגזר העסקי גבוה, ואף ממשיך לטפס מעלה, שכרם של רוב הישראלים נמוך. הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה מפרסמת אחת לרבעון את "השכר הממוצע במשק". ברוב שנות העשור האחרון, "השכר הממוצע במשק" עלה. אלא**

שנתון זה אינו מספר את כל הסיפור, שכן מדובר בממוצע של כלל המשכורות, גבוהות ונמוכות כאחד. כאשר מפרקים את הממוצע, מוצאים כי רוב הישראלים משתכרים פחות מן השכר הממוצע: ב- 2005, כ- 73% מהישראלים השתכרו שכר ממוצע ומטה; 61% לערך קיבלו פחות מ- 75% מהשכר הממוצע. 33% לערך קיבלו שכר ברמה של עד שכר מינימום. יצוין כי בתוך פחות מעשור, בין 1997 ל- 2005, גדל שיעורם של השכירים המקבלי עד שכר מינימום ב- 53%. השכר של העשירון העליון, שהוא גבוה מאוד, הוא שמושך כלפי מעלה את "השכר הממוצע במשק." מתברר אם כן שרוב רובו של העם טובע בבריכה שהעומק הממוצע שלה הוא 30 ס"מ. המנהיגים שלנו, אלה שמקבלים מעטפות מהדודה שלהם באיטליה, שקבלנים משלמים לבניהם מיליונים בשביל לשוטט באינטרנט, שקונים דירות במחירי "מציאה" מקבלנים ומוכרים דירות במחירי "הזדמנות" למקורבים, המקבלים שכר עתק עבור הרצאות ויעוץ לחברות בזכות המוניטין שרכשו בעבודתם הציבורית ללא שום קשר לטובות הנאה שנתנו או שיתנו בעתיד, שוטפים את מוחנו כי מצבנו לא היה מעולם טוב יותר, שהשכר עלה, שהמשק צומח. אבל, צא ולמד, עד כמה קטן השכר של רוב רובו של העם על מנת שגידול עתק של עשירון עליון אחד ובתוכו אלפיון אחד יסחוב את הממוצע של 100% השכירים כלפי מעלה?

בשביל להגיע לנס הישראלי הזה שאפילו ברפובליקות בננות לא הגיעו אליו, צריך להגדיל את שיעור המקבלים עד שכר מינימום ב- 53% (עובדי קבלן העובדים בתנאי עבדות, נשים, מובטלים העובדים עבודה חלקית ולא קבועה), צריך ששליש מכל השכירים (לא עשירון תחתון, שליש!) יקבלו שכר ברמה של עד שכר המינימום, אם כבר מתקבל חוק להגדלת שכר המינימום מקפיאים אותו וגוזלים את כבשת הרש על מנת שאילי ההון יוכלו להתעשר עוד יותר, צריך ש- 61% מהשכירים יקבלו פחות מ- 75% מהשכר הממוצע. זהו אי צדק חברתי משווע, במיוחד על רקע המניע המוסרי של הניאו ליברלים שלא רצו לתת תמיכות סוציאליות להולכי בטל ורצו להחזיר את כולם למעגל העבודה. מסתבר שזו הייתה אחיזת עיניים. המטרה שלהם הייתה להפוך את רוב העם לעניים, לבטל את המעמד הבינוני, להיטיב עם אילי ההון והאלפיון העליון ולהפוך את רובנו לעובדי קבלן. הנתונים מראים שהאחריות הציבורית של הפוליטיקאים וחלק ניכר ממנהיגות המנהל הציבורי היא לא כלפי העם כי אם כלפי אילי ההון הממנים אותם במישרין או בעקיפין, הנותנים להם עבודות כאשר הם עוזבים את המגזר הציבורי ואת הכנסת.

והדו"ח ממשיך (עמ' 17): "כאשר אין מדיניות ציבורית המקפידה על חלוקה הוגנת של פירות הצמיחה – באמצעות חוקי עבודה המגינים על העובדים, באמצעות הסכמי שכר קיבוציים, או באמצעות פיקוח ממשלתי על שוק העבודה – תיתכן צמיחה כלכלית שתהיה מלווה בריבוי של עובדים המקבלים שכר כה נמוך, עד שהוא מציב אותם מתחת לקו העוני. זה אשר קרה בישראל בתקופה האחרונה. ב- 1989, 21% מן העניים היו שכירים. בשנת 2006 עלה שיעורם ל- 36.7%. ב- 1989, 10% לערך מן השכירים היו מתחת לקו העוני. ב- 2006

עלה שיעורם ל- 18.8%. זאת, כאמור, למרות הצמיחה שנרשמה בתקופות שונות במהלך השנים שחלפו מאז 1989, ולמרות גל הצמיחה שבו אנו נתונים מאז 2003. בישראל, קו עוני מוגדר כהכנסה בגובה של 50% מהשכר החציוני. השכר החציוני הוא השכר שמחצית האוכלוסייה מקבלת פחות ממנו והמחצית האחרת מקבלת יותר ממנו. השכר החציוני נמוך מן השכר הממוצע." **בגלל שלא קיימת אחריות ציבורית של ממש מצד המדינה (קל וחומר מצד ההסתדרות שנתנה למצב הזה לקרות), קרה נס נוסף, כאשר 36% מהעניים הם שכירים שעובדים לפרנסתם, לא מובטלים, לא שיכורים, לא אבות לעשרה ילדים "החולבים את המדינה ויושבים בבית", הם עובדים ולמרות זאת נשארים עניים. זאת ועוד, עלה שיעורם של העניים שהם שכירים ב- 75% תוך פחות מעשרים שנה (קרוב לוודאי שבעיקר מאז שהונהגה המדיניות הניאו ליברלית לפני עשור). שיעור השכירים שהיו מתחת לקו העוני עלה בצורה יותר דרמטית, בכתשעים אחוזים, ומהווים קרוב לעשרים אחוזים. כלומר שני עשירונים ראשונים של שכירים הם כיום עניים לעומת עשירון אחד בעבר. אכן, הישג נאה למדיניות המכוונת של הפיכת העם לעני.**

במחצית השנייה של שנות ה- 90 גדלו מימדי האבטלה בישראל. מגמה זו החריפה עוד יותר בשנות האינתיפאדה. האבטלה פוגעת בעיקר בחלקים היותר חלשים של האוכלוסייה: היא גבוהה ביישובים ערביים יותר מאשר ביישובים יהודיים, בעיירות פיתוח יותר מאשר ביישובים מבוססים, בקרב נשים יותר מאשר בקרב גברים. מובטלים רבים אינם פונים לשירות התעסוקה, אם מפני שאין בקרבתם לשכת עבודה, אם מפני שפניהם הושבו ריקם פעמים רבות בעבר, אם מפני שהם מעריכים כי אין להם סיכוי למצוא עבודה ואם מסיבות אחרות. לכן, מספר המובטלים גבוה ממספר דורשי עבודה. מערכת החינוך הממלכתית בישראל היא מאוד לא שוויונית. בחלק גדול מן היישובים בישראל אין בתי הספר מעניקים הכשרה המאפשרת לרוב בני הנוער במקום להגיע ללימודים אקדמיים. כיוון שכך, רוב בני הנוער הישראליים אינם יכולים להצטרף לעיסוקים המובילים את הצמיחה במשק והמתגמלים את העובדים בהם ביד נדיבה. ב- 2006, רק 45.9% מבני/ות 17 השיגו תעודת בגרות (כולל מועד חורף). יצויין כי זו השנה השנייה ברציפות שבה נרשמת ירידה בשיעור הזכאות: ב- 2004 הוא עמד על 49.2% (כולל מועד חורף) וב- 2005 – על 46.4% (כולל מועד חורף). מתוך כלל הזכאים ב- 2006, כ- 13% החזיקו בתעודה שאינה עומדת בדרישות הסף של המוסדות האקדמיים. דהיינו, שיעור הזכאים היכולים להציג מועמדות ללמידה במוסד אקדמי עמד ב- 2006 על 40% בלבד מקבוצת הגיל. במילים אחרות, 60% מבני הנוער לא מקבלים תעודות בגרות המאפשרות להם להמשיך בלימודים אקדמיים. מדיניות הממשלה והמנהל הציבורי אינה רק מכוונת לעשות אותנו יותר עניים, להגדיל את פערי השכר ולקצץ בקצבאות כי אם גם להפוך אותנו ליותר נבערים.

גם בהשכלה הגבוהה קיימים היבטים רבים של אי שוויון. רק כ- 30% מהצעירים מגיעים תוך שמונה שנים מסיום התיכון לאוניברסיטה או למכללה. השיעור הכללי של בוגרי י"ב שהגיעו לאוניברסיטה ב- 2006 היה

19.7%, אלא שבקרב הבוגרים היהודים הגיעו 21% ומקרב הערבים – 12.2%. שיעור המגיעים מקרב יוצאי אירופה ואמריקה היה 24.7% ומקרב יוצאי אסיה ואפריקה – 16.8%. שיעור המגיעים מקרב בוגרי הנתיב העיוני בתיכון היה 25.9% ומקרב בוגרי הנתיב המקצועי – 8.2%. שיעור המגיעים מקרב המשתייכים לאשכול החברתי-כלכלי הגבוה ביותר היה 35.7% ומקרב המשתייכים לאשכול הנמוך ביותר – 8.2%. הדו"ח מתייחס גם למצב מערכת הבריאות (עמ' 32): "**מערכת הבריאות הציבורית בישראל היא טובה, בהשוואה בינלאומית – אך יש מקום לדאגה באשר לעתיד. כאשר נחקק חוק ביטוח בריאות ממלכתי, ב- 1994, הוא כלל סל שירותים נדיב מאוד. אלא שהחוק לא קבע מנגנון שיאפשר לעדכן את הסל כראוי, שנה אחר שנה, בהתאם לשינויים הדמוגרפיים, לשינויי המחירים ולשינויים הטכנולוגיים. זמן לא רב לאחר חקיקתו החלה הממשלה לשחוק את חלקה במימון סל הבריאות... אילו היה סל הבריאות מתעדכן במלואו מדי שנה, המימון שלו היה עומד ב- 2006 על 34.6 מיליארד ש"ח, בעוד שבפועל הוא עמד באותה שנה על 24 מיליארד ש"ח. במקביל, נטל המימון על צרכני שירותי הבריאות הוכבד. כך, למשל, רק חלק מהתרופות החדשות הנחשבות כיעילות, שיצאו מאז לשוק, הוכנס לסל השירותים; תרופות אחרות נכללו בביטוחים משלימים, הנמכרים על ידי קופות החולים ועל ידי חברות ביטוח; מי שלא רוכש/ת ביטוח משלים אינו מקבל/ת הנחה בתרופות החדשות שלא הוכנסו לסל.**

לא רק עבור תרופות נדרשים החולים לשלם, אלא גם עבור שירותים שונים ומגוונים. למשל, קופות החולים גובות כיום תשלומים עבור ביקור אצל רופאים מומחים ועבור בדיקות במכונים ובמרפאות חוץ של בתי-חולים. השחיקה במימון ממשלתי של סל שירותי הבריאות מגבירה את האי שוויון בנגישות לשירותי הבריאות, שכן לא כולם מסוגלים לשלם עבור התוספות הנדרשות כיום. יש מקום לחשש כי האי שוויון יבוא לידי ביטוי, בסופו של דבר, בהבדלים גוברים ברמת הבריאות בין שכבות שונות באוכלוסייה." בין 1998 ל-2006 הוכפל משקלם של ביטוחי הבריאות המשלימים בתוך סך ההוצאה של משקי הבית על בריאות, מכ-14% לכ- 26%. גידול זה נרשם בכל העשירונים. אולם יש הבדל משמעותי בין העשירונים בכל הנוגע לסכומי הביטוח שהם רוכשים. ב- 2006, למשל, משקי בית בעשירון השני הוציא 69 ש"ח לחודש על ביטוחים משלימים ופרטיים, בעוד שמשקי בית בעשירון השישי הוציאו 141 ש"ח ומשקי בית בעשירון העליון – 312 ש"ח. כאשר שרותי הבריאות ממומנים מכספי דמי בריאות – בתוספת השלמה של הממשלה – כל משקי הבית שווים זה לזה.

אולם מרגע שחלקה של הממשלה במימון סל שרותי הבריאות נשחק ושרותי בריאות מסויימים ניתנים רק למי שרוכשים ביטוחים משלימים ופרטיים, נוצר אי שוויון בין משקי הבית. בעשירונים הנמוכים יש משקי בית רבים שכלל אינם רוכשים ביטוחים שכאלה. בין 1998 ל- 2006 הגדילו בעשירון השני את ההוצאה על

הביטוחים ב- 72% ואילו בעשירון העליון הגדילו את ההוצאה ב- 181%. כלומר גדל הפער היחסי יחד עם גידול הפער האבסולוטי וזאת בנוסף למצב שבו אלפי משפחות אינן יכולות להרשות לעצמן לרכוש תרופות או ללכת לרופאים למרות ביטוח הבריאות הבסיסי. **אי השוויון פגע אם כן במבצר האחרון של שירותי הרווחה – שירותי הבריאות. גם פה הולכים ונוצרים פערים שבשנות דור יהפכו עשרות אחוזים מהאוכלוסייה לחולים יותר, עניים יותר, מובטלים יותר, מתים בגיל צעיר יותר בגלל הפגיעה בתקציבי הבריאות. ישראל היא בשולי מדינות המערב במרבית הפרמטרים לרבות במדד האתיקה (ויש קשר חזק ביותר בין השקפות ניאו ליברליות, חסידי מילטון פרידמן, לבין חוסר אתיקה, אטימות חברתית ופגיעה באיכות הסביבה, בגלל הרצון למקסם רווחים ולבטל רגולציה ומיסים בכל מחיר) והיא צועדת בגאון לקראת מדינות העולם השלישי. זאת על רקע הגידול הניכר בתוצר הגולמי לנפש, התקבלותנו הצפויה למדינות OECD, והציונים לשבח שאנו מקבלים מהארגונים הבינלאומיים ומהקהילה הפיננסית הגלובלית. אנחנו עולים אולי ברייטינג הפיננסי אבל יורדים במדד איכות החיים של מרבית שכבות האוכלוסייה אם כי לא של הממוצע המוטה כלפי מעלה בגלל אי השוויון הקיצוני.**

הדו"ח מסתיים בפרק על מערכת הפנסיה (עמ' 35): "להלן רשימה של נזקים שגרמה הממשלה למערכת הפנסיה, במסגרת הקיצוצים התקציביים של שנת 2003: הממשלה הלאימה את קרנות הפנסיה, הרחיקה מהן את ארגוני העובדים ומכרה חלק מהן לחברות ביטוח פרטיות. הממשלה הרעה את תנאי ההשקעה של כספי קרנות הפנסיה, באמצעות קביעה כי עליהן להשקיע את מרבית כספיהן – 70% - בשוק ההון ולא עוד באגרות חוב ממשלתיות מיועדות, שאמנם הבטיחו ריבית לא גבוהה, אך בטוחה למדי; הממשלה הקטינה את הריבית שהיא הציעה בעבר לקרנות הפנסיה החדשות שרכשו אגרות חוב מיועדות, מ- 5.05% ל- 4.8%, וזאת על אותם 30% מכספי הפנסיה שאותם יהיה על הקרנות להשקיע גם בעתיד באגרות חוב מיועדות; הממשלה איפשרה לקרנות הפנסיה להכפיל את דמי הניהול שהן גובות מכספי העמיתים – ובכך הקטינה באופן משמעותי את הפנסיה החודשית שהעובדים המבוטחים יקבלו בפרשם מעבודה; הממשלה מעלה בהדרגתיות את גיל הפרישה ברשות לנשים ולגברים, ל- 67.

אנשים בגילאים אלה שאינם עובדים, ייאלצו לחיות איכשהו עד שיגיעו לגיל זה, שבו יהיו זכאים לקצבת זקנה ולפנסיה. האם ניתן לשנות את המצב? בהחלט כן. לשם כך נדרשים שלושה צעדים: הורדת דמי הניהול, כדי שכספי העובדים יממנו את הפנסיה שלהם ולא את רווחי חברות הביטוח; קביעת רמת תשואה מינימלית של 4% ריאלית על החלק של כספי הפנסיה המושקע בשוק ההון, וזאת על מנת שהמבוטחים ידעו במידה גדולה יותר של ודאות מה הסכומים הצפויים להם לעת פרישה; במקביל יש להעלות את קצבת הזקנה על מנת שכל הקשישים ייהנו מהכנסה יסודית ברמה סבירה." **במדד חוסר האחריות החברתית של הממשלה הניאו ליברלית, נושא הפנסיה מגיע אולי למקום הראשון. האשם הגנרי הוא לא הממשלה כי אם ההסתדרות**

שעשתה בקרנות הפנסיה כבתוך שלה והביאה אותן למצב של התמוטטות. אבל אם כבר הממשלה מתערבת ומלאימה את קרנות הפנסיה, היא יכלה לעשות זאת בצורה מושכלת בלי לסכן את כספי המבוטחים בהשקעות ספקולטיביות בבורסה שאולי יתנו תשואה טובה בתקופות של גאות אולם ישחקו את הפנסיה בתקופות של שפל ובמקרים שהחברות המנהלות אותן יתנהגו בצורה לא אתית כפי שקרה עם הבנקים בעבר. כאמור, קיימת יד מכוונת שמעשירה את העשירים ועושקת את שאר האוכלוסייה. לא בכדי מעלים את דמי הניהול ומאפשרים להשקיע את כספי המבוטחים בפנסיה, תוך שחיקת הפנסיה וסיכונה. זה נועד להיטיב עם החברות ועם אילי ההון, לתת מקומות תעסוקה לפקידות הציבורית עם פרישתה מהשירות הציבורי בתנאים מפליגים, לאפשר ג'ובים של דירקטורים בעשרות הדירקטורינוים לכל המקורבים לצלחת. המנהל הציבורי אינו חייב נאמנות לציבור הרחב כי אם לאילי ההון ואותם הוא משרת עד תום. הציבור אשם בכך שהוא מבליג למרות שהעלו את גיל הפנסיה, ההסתדרות אשמה בכך שהיא הייתה הראשונה ששלחה ידה בקרנות הפנסיה ואינה מונעת את עושק הזקנים והחלשים, העיתונות אשמה בכך שהיא אינה מתריעה על הסיכון של קרנות הפנסיה. כולם שותקים ורק אדוה מעלה קול מחאה רפה.

4. <u>האחריות הציבורית של המגזר הציבורי</u>

על מנת לבדוק את מידת האחריות הציבורית של המגזר הציבורי, נסקר כיצד רואה הציבור את ביצועי המגזר הציבורי בישראל בנייר עבודה מספר 7 "ביצועי המגזר הציבורי בישראל, ניתוח עמדות אזרחים והערכת מצב לאומית" מאת פרופסור ערן ויגודה-גדות וד"ר שלמה מזרחי מדצמבר 2007 שיצא מטעם המרכז לניהול ומדיניות ציבורית בבית הספר למדעי המדינה באוניברסיטת חיפה בשיתוף עם בית הספר לניהול של אוניברסיטת בן-גוריון בנגב. הממצאים בשנת 2007 בהתאם לשנים קודמות מצביעים על ביצועים בינוניים עד נמוכים בערכים מוחלטים של הזרועות הביצועיות בממשל בישראל. ניתן להבחין במגמה של ירידה מסוימת בהערכות הציבור, לאורך כל המדדים וכמובן בשקלול הסופי. הנחקרים השיבו על שלושה מקבצי שאלות שבחנו את מידת שביעות הרצון משירותים ציבוריים שונים, מידת האמון במערכות מנהל ציבורי ואשכול מגוון נוסף של עמדות ותפיסות כלפי המערכת הציבורית ועובדיה. המסמך מסכם 7 שנות מחקר. למרות הירידה בשביעות רצון האזרחים במרבית התחומים עדיין ניתן למצוא עליה קטנה בשביעות רצון האזרחים מכמה שירותים, ולעומת זאת ירידה מתמשכת בשביעות הרצון משירותי המשטרה.

שביעות הרצון מבתי ספר ומוסדות חינוך ירדה בין 2001 ל- 2007 מ- 3.03 ל- 2.74 (על רצף הנע בין 1 – מאוד לא מרוצה ל- 5 מרוצה מאוד). שביעות הרצון משירותי רווחה ירדה מ- 2.83 ל- 2.69. שביעות הרצון ממשרד העבודה ושירות התעסוקה הייתה 2.59 כמעט ללא שינוי, אבל עדיין נמוכה. שביעות הרצון מבתי חולים וקופות חולים גדלה מעט מ- 3.26 ל- 3.31 (כזכור, המצב היחסי של שירותי הבריאות בישראל הוא עדיין טוב,

אם כי חלה שחיקה ניכרת בתקציבי הבריאות). שביעות הרצון משירותי הדת דווקא עלתה מ- 2.66 ל- 2.86, אך עדיין נמוכה יחסית. שביעות הרצון ממס הכנסה ומכס אף היא עלתה מעט מ- 2.61 ל- 2.73, אבל עדיין נמוכה יחסית. שביעות הרצון משרותי בזק היא 3.35 כמעט ללא שינוי. שביעות הרצון משרותי דואר ישראל ירדה מעט מ- 3.78 ל- 3.63 והיא יחסית גבוהה. תמונה דומה נראה בשביעות הרצון משרותי חברת החשמל שירדה מ- 3.65 ל- 3.39 והיא יחסית גבוהה. שביעות הרצון ממשרד התחבורה ומשירותי הרישוי היא 2.99 כמעט ללא שינוי. שביעות הרצון מרשת שדות התעופה עלתה מעט ל- 3.44 והיא יחסית גבוהה. שביעות הרצון מאל על היא 3.54 כמעט ללא שינוי ויחסית גבוהה. שביעות הרצון מרכבת ישראל ירדה מ- 3.87 ל- 3.54 אך היא עדיין יחסית גבוהה. שביעות הרצון משירותי אוטובוסים ציבוריים היא 3.44 כמעט ללא שינוי ויחסית גבוהה. שביעות הרצון משירותי עירייה ורשות מקומית עלתה מעט מ- 2.71 ל- 2.82. שביעות הרצון משירותי משרד הפנים עלתה מ- 2.91 ל- 3.09. שביעות הרצון מבתי המשפט ירדה מ- 2.98 ל- 2.7. שביעות הרצון משירותי המשטרה ירדה מ- 2.47 ל- 2.34.

ממוצע האמון במוסדות הציבור ירד מ- 2.91 בשנת 2001 ל- 2.77 בשנת 2007. ממוצע האמון במשרתי הציבור ירד מ- 2.98 ל- 2.89. הירידה המשמעותית ביותר באמון במוסדות הציבור חלה במערכת הביטחון – צה"ל, שב"כ, משטרה ושב"ס, אולי על רקע מלחמת לבנון השניה וערעור הביטחון האישי של האזרח. רמת האמון בשופטים נמצאת במגמת ירידה מתמשכת משנת 2001, אולי על רקע הסחבת הרבה במשפטים, פרשיות הקשורות בשופטים, קלות העונש בעבירות חמורות והביקורת של שר המשפטים על בית המשפט העליון. בשנת 2007 נרשמה ירידה ניכרת ברמת האמון כלפי מוסד מבקר המדינה, אולי על רקע הביקורת הקשה שהטיל ראש הממשלה במבקר המדינה. אך, במקביל נרשמה ירידה משמעותית באמון במערכת הפוליטית והיא נמצאת בתחתית הסולם מזה שש שנים ברציפות. שרי הממשלה וחברי הכנסת זוכים לאמון ציבורי מועט. רמת האמון כלפי הכנסת ירדה מ- 2.18 ל- 1.82 וכלפי המפלגות בישראל היא ירדה מ- 1.89 ל- 1.75.

אלה שיעורים המצביעים על התערערות ניכרת בדמוקרטיה בישראל ועל סיכון שמתוך יאוש יעדיף העם ללכת אחרי פתרונות גיידמקיים. רמת האמון כלפי בנק ישראל ירדה מ- 3.12 ל- 2.72, כלפי אוצר המדינה והמסים – מ- 2.53 ל- 2.33, כלפי בנקים אחרים בישראל – מ- 2.72 ל- 2.52. גם אלה שיעורים נמוכים ביותר הנובעים מחוסר שביעות הרצון ממדיניות האוצר ומיחס הבנקים לאזרח הקטן. הירידה ברמת האמון כלפי מערכות המשפט היא דרסטית מ- 3.24 ל- 2.77. על רקע זה לא ברורה כלל זחיחות הדעת של השופטים והזעקה שהם משמיעים על הפגיעה במערכת המשפט. הלקוחות שלהם העם מביע כלפיהם אי אמון שנמשך משנת 2001 , הרבה לפני מינויו של שר המשפטים החדש. האמון כלפי מבקר המדינה אינו גבוה במיוחד וירד מעט מ- 3.18 ל- 3.03. עד למינויו של לינדנשטראוס ניתן אולי היה לייחס זאת לדו"חות הביקורת שלא היו אפקטיביים ואילו הירידה שחלה השנה ניתנת אולי לייחוס לקרע בינו לבין ראש הממשלה. דווקא באמון כלפי מערכת

התשתיות הלאומיות חל גידול מ- 2.59 ל- 2.82, אך האמון כלפי מערכת איכות הסביבה נשאר 2.76, אולי על רקע חוסר הצלחתו להתמודד עם הזיהומים הסביבתיים. רמת האמון כלפי משרד התחבורה ירדה מ- 2.92 ל- 2.7 וכאמור רמת האמון כלפי שירותי הדת עלתה מ- 2.38 ל- 2.6, אך היא עדיין נמוכה יחסית. רמת האמון כלפי העיתונות ירדה מ- 2.92 ל- 2.61, כלפי מערכות השידור הציבורית היא נשארה ללא שינוי ב- 2.98.

הירידה ברמת האמון כלפי צה"ל הייתה מ- 3.56 ל- 3.27, אך היא עדיין יחסית גבוהה, כלפי השב"כ ירדה בצורה מתונה מ- 3.64 ל- 3.53 וכלפי המשטרה ושב"ס ירדה יותר מ- 2.90 ל- 2.66. רמת האמון כלפי מערכת החינוך הרגילה ירדה מ- 2.96 ל- 2.75, כלפי מערכת החינוך הגבוה מ- 3.42 ל- 3.16. רמת האמון כלפי משרד הבריאות ירדה מ- 2.90 ל- 2.87, כלפי בתי החולים הציבוריים מ- 3.04 ל- 2.96 וכלפי קופות החולים היא עלתה מ- 3.27 ל- 3.4. זו היא אם כן פשיטת רגל רבתי של המנהל הציבורי הנהנה ממידת אמון הולכת ופוחתת ומגובה אמון נמוך גם אבסולוטית. נציין עוד כי רמת האמון בשרי הממשלה ירדה מ- 2.20 ל- 1.76 (להזכירכם אין ציון יותר נמוך מ- 1...), רמת האמון בחברי הכנסת ירדה אף היא מ- 2.05 ל- 1.77, ואילו רמת האמון בנבחרי הרשויות המקומיות היא די סטטית ונעה בסביבות 2.25, שהוא גם כן שיעור נמוך מאוד. רמת האמון כלפי מבקר המדינה ירדה מ- 3.49 ל- 3.22 ובתוקף תפקידו כנציב תלונות הציבור מ- 3.22 ל- 3.00. לאזרח יש רמת אמון נמוכה במעורבות אזרחית עם ממוצע רב שנתי של 2.19. האזרח אינו מאמין כי הוא יכול להשפיע על החלטות הממשל ועל פעולותיו. בנוסף, חלה ירידה מתונה בתחושה כי לאזרח יכולת להשיג תוצאות באמצעות פנייה לאנשי הציבור וירידה משמעותית בתחושה כי מנהיגי המדינה מתחשבים בדעת האזרחים.

הציבור גם לא מאמין כי הוא יכול לפקח על מעשיהם של אנשי הציבור ואין לו תחושה שהוא יכול להשפיע על המתרחש בשלטון המקומי. הציבור נותן ציון נמוך לאיכות ההנהגה והניהול במגזר הציבורי עם ירידה מ- 2.60 ל- 2.23, ירידה באיכות כוח האדם הציבורי מ- 2.80 ל- 2.47, ירידה בתדמית המגזר הציבורי מ- 2.93 ל- 2.38. האמון במעורבות האזרחית הוא 2.19, האמון במשרתי הציבור הוא 2.89, האמון במוסדות מנהליים ושלטוניים הוא 2.77, שביעות הרצון משירותים אזרחיים הוא 3.07, הנגישות תקשורת וקשר עם אזרחים – 2.43, זיקה עסקית/כלכלית – 3.07, זיקה חברתית – ירד מ- 2.21 ל- 2.15, פוליטיקה פנימית – 3.62, יוזמה וחדשנות – 2.55, אתיקה מוסר ויושרה ירד מ- 2.64 ל- 2.42, שקיפות ואחריות ירד מ- 2.71 ל- 2.43, היענות ותגובתיות ירד מ- 2.30 ל- 2.11. במדדים העיקריים של האחריות הציבורית חלה נסיגה משמעותית והם מקבלים ציונים מאוד נמוכים: זיקה חברתית, אתיקה מוסר ויושרה, שקיפות ואחריות, היענות ותגובתיות. תדמית המגזר הציבורי ירדה בצורה משמעותית ב- 2007 לעומת 2006 והציון הגיע ל- 2.38 לעומת 2.68 אשתקד. גם לעומת הציונים בשנים הקודמות יש נסיגה. יש גם ירידה משמעותית בנטיית האזרחים להצטרף לשורות המערכת הציבורית כעובדים. הערכת איכות כוח האדם במגזר הציבורי ירדה מ- 2.80 ב- 2001 ל- 2.47 ב- 2007. ההערכה הממוצעת של כוח האדם עומדת על 2.47 ושל איכות ההנהגה והניהול – 2.23.

בכל הקשור לשירות ולניהול בסקטור הציבורי, השיח הציבורי בשנה האחרונה הושפע מתוצאות המלחמה, הביקורת כלפי ניהולה, פרשיות השחיתות הרבות בהם מעורבים אישי ציבור ופקידים בכירים של המנהל הציבורי והמערכת הפוליטית ותחושת היעדר הנהגה. יתר על כן, ניתן לומר שהעימותים המתוקשרים סביב פרשיות אתיקה ושחיתויות כאלה ואחרות ומאבקי הכוח בין הרשות השופטת והמבצעת מזיקים לתדמיתם של כל המעורבים בפעילות הציבורית, בעיני הציבור. התוצאות של המדיניות הניאו ליברלית של הממשלה נותנות את אותותיהן בהערכת הציבור למנהל הציבורי, לאחריות הציבורית ולפוליטיקאים. קיימת הדרדרות בכל המדדים ורמה נמוכה שאין כמותה בעיקר בכל הקשור לאיכות הפוליטיקאים, איכות ההנהלה של המגזר הציבורי, רמת האתיקה, השקיפות והזיקה החברתית. זהו מצב מסוכן מאין כמותו לדמוקרטיה היכול להביא בעקבותיו להנהגת דיקטטורה שתקום על מנת לטהר את הפוליטיקה והמגזר הציבורי אך שבפועל תנציח את האוליגרכיה של אילי ההון ותסתום אחת ולתמיד את קולות הביקורת הרפים שנשמעים עדיין.

אדוה הכינה מצגת לכנסת לקראת אישור תקציב המדינה לשנת 2008. במצגת היא הציגה חלק מהנושאים שנסקרו לעיל. יחד עם זאת, היא הדגישה מספר סוגיות מקרו כלכליות. אנו נתייחס לנתונים וניתן להם את הפירוש כפי שאנו רואים אותו על רקע הניתוח של כוונות וביצועי הממשלה. בין 2002 ל- 2010 תפסיד המדינה סך של 22 מיליארד ש״ח כתוצאה מהפחתה והעלאת מיסים לעומת הרמה שהייתה קיימת בשנים הקודמות. את מלוא הסכום של הפסד זה, שמטרתו המוצהרת הייתה להביא לצמיחה והמסר הסמוי שלו היה כפי שראינו להיטיב עם העשירים ולהרע את מצב המעמד הבינוני והעניים, ניתן היה להשקיע בקידום מערכות החינוך וההשכלה, הבריאות והסעד. מדיניות הצמצום התקציבי ממומשת בדרכים שונות: החוק לצמצום הגירעון, שבו התחייבה הממשלה לשמור על גירעון שלא יעלה על 3% תמ״ג (ומ- 2009 – 1% תמ״ג); החוק להגבלת ההוצאה, שבו התחייבה להגדיל את הוצאותיה בלא יותר מ- 1.7% לשנה; החוק להגבלת החקיקה הפרטית; הנוהג של משרד האוצר להעביר למשרדי הממשלה את תקציביהם ביד קפוצה ובאיחור, חוק ההסדרים המאפשר לממשלה לקצץ מגוון עצום של פעילויות מבלי שהכנסת תוכל לבחון זאת במסגרת הליכי חקיקה מקובלים. בנוסף הממשלה מפרסמת תחזיות נמוכות של צמיחה ושל הכנסות ממיסים, המאפשרות לה לטעון כי אין ממה להגדיל את התקציב וכן היא מפרסמת תחזיות גבוהות של גירעון ושל החוב הציבורי, המאפשרות לה לטעון שאסור להגדיל את התקציב.

מאז 2003 תחזיות הצמיחה של האוצר היו נמוכות משמעותית מהצמיחה בפועל. בשנתיים האחרונות תחזית ההכנסות ממיסים הייתה נמוכה משמעותית מן ההכנסות בפועל. מאז 2004 תחזית הגירעון הייתה גבוהה מן הגירעון בפועל. מאז 2003 תחזית החוב הציבורי הייתה גבוהה מן החוב בפועל. מאז 2003 תחזית ההוצאה הממשלתית הייתה גבוהה מן ההוצאה בפועל. במילים אחרות, ״עובדים עלינו בעיניים״, מתייחסים אלינו כאל ציבור נבער שניתן לסובב אותו בכחש, בחוסר שקיפות מירבי. עובדים על הציבור שבחר את הממשלה, עובדים

על הכנסת שמאשרת את התקציב, ואילו את נתוני האמת נותנים כנראה רק לארגונים הבינלאומיים ולאוליגרכים. הממשלה עוטפת את עצמה בסד של חוקים עם גרעון של 3% ובשנת 2008 1%, עם גידול של לא יותר מ- 1.7% בהוצאות השנתיות של הממשלה ועם העברה חלקית של התקציבים שכבר אושרו למשרדים השונים. אין דבר פחות אתי מאשר לא לעמוד בהתחייבויות וזה מה שעושה הממשלה כאשר היא מעבירה באיחור תקציבים. כתוצאה מכך מתעכבות משכורות, מאחרים בתשלום לספקים, לא קונים תרופות מצילות חיים, לא משקיעים בחינוך ולא בונים תשתיות. כנראה שהממשלה וחבריה החרדים בתוכה לא שמעו על הציווי התנכ"י: "לא תעשוק את רעך ולא תגזול ולא תלין פעולת שכיר איתך עד בוקר" (ויקרא, י"ט, 13).

הם גם שמים מכשול בפני עיוור כאשר הם מסובבים בכחש את העם ואת נבחרי הציבור בתחזיות לא נכונות שלא מאשפרות להם לקבל החלטות מושכלות. הם עוברים אם כן על ציווי נוסף: "לפני עיוור לא תתן מכשול" (ויקרא, י"ט, 14). אבל מי זה קבע שהגירעון צריך להיות דווקא 1% או 3%? שההוצאה הממשלתית לא יכולה לעלות יותר מ- 1.7%? לשם ההגינות נזכיר כי ראינו ממשלות לא אחראיות שהביאו את המשק הישראלי לעברי פי פחת ולאינפלציה של 500% לשנה. אבל בשנים האחרונות האינפלציה אפסית או שלילית. מה ההיגיון שאם כבר מעלים סעיף תקציבי אחד כתוצאה מלחץ דעת קהל מייד בא קיצוץ תקציבי רוחבי בכל תקציבי הממשלה ומקצצים עוד יותר את התקציבים שכבר קוצצו ממילא? רק בגלל שלא ניתן להגדיל את הגירעון? מה יותר חשוב 3% גירעון או שחיקת סל הבריאות המביאה למותם של אלפים? הגבלת ההוצאה הממשלתית ל- 1.7% או צמצום בתקציבי המשטרה המביא לגל של גניבות, לפשיעה ואלימות? אבל בפועל, הגירעון בפועל בתקציב כאחוז מהתוצר היה בשנת 2006 רק 0.9% במקום 3% בתקציב ובשנת 2007 0.5% (אומדן) במקום 2.9% בתקציב. מדוע לא השתמשו בעודפי התקציבים לשפר את רמת הבריאות, החינוך, התרבות והביטחון האישי של האזרחים? אומרים לנו שהכסף יועד לצמצום החוב הציבורי שבישראל הוא גבוה במיוחד. אך גם פה ירד החוב הציבורי כאחוז מהתוצר מ- 101.5% בשנת 2003 ל- 81.7% (אומדן) בשנת 2007. ירידה של 20% בארבע שנים! בעינינו שמירת שוויון מירבי באוכלוסייה חשובה הרבה יותר מצמצום חובות המדינה.

מה חשוב יותר - הדמוקרטיה ואיכות החיים של העם או גרעון ממשלתי כזה או אחר? אם מצב המדינה היה קריטי, ניחא. אבל מצב הכלכלה טוב, המשק צומח, אין אינפלציה, הגרעון המסחרי יורד. אין זאת כי קיימת כוונה סמויה שמסתתרת מאחורי המספרים היבשים. הכוונה היא כמובן שהסד של הממשלה מיטיב עם העשירים על חשבון המעמד הבינוני והעניים. בעלי ההון נהנים ממדיניות הצמצום התקציבי הודות לירידה של מחירי האשראי השקלי. כאשר הממשלה מוציאה פחות על עבודה ושכר, עלות העבודה במגזר הפרטי יורדת ורווחי אילי ההון גדלים, מה עוד שהממשלה מורידה גם את מיסי החברות, את ההפרשות לביטוח לאומי ואת מס ההכנסה של העשירון העליון. היחס בין החוב הממשלתי לתוצר המקומי הגולמי הוא מרכיב חשוב בקביעת דירוג האשראי של מדינה. דירוג זה משפיע על הריבית שמשלמים בעלי הון מקומיים בבואם

לגייס אשראי. לפיכך, הממשלה הניאו ליברלית שלנו לא מונעת על עקרונות של שמרנות פיננסית כי אם רוצה לשרת את אילי ההון הדואגים לפוליטיקאים ולמנהלים הבכירים במשרות ובמימון נדיב גלוי וסמוי. בישראל היחס חוב/תמ"ג כבר אינו רחוק מהממוצע במערב (הוא גבוה ממנו רק בכ- 10%) ואילו רוב החוב הוא פנימי ואין בו כדי לסכן את היציבות הכלכלית של המשק. לפיכך, מה מסכן יותר את יציבות המשק, החוב שהוא יחסית גבוה או התערערות המרקם החברתי והגדלת הפערים בעשרות אחוזים?

מדיניות הצמצום התקציבי מוזילה את עלות ההון – אך במחיר של משבר תיקצוב עמוק במערכת הציבורית בישראל, להוציא את מערכת הביטחון. המשבר דוחף את המערכות הללו לפעול ב: צמצום שירותים – למשל פחות שעות לימוד בבתי הספר, פחות ספרים ומעבדות באוניברסיטאות. צמצום עלויות – בעיקר דרך העסקת עובדים באמצעות חברות כוח אדם, קבלני שירותים או קבלני כוח אדם, למשל – אחיות בתי הספר. הצעת שירותים "ייחודיים" לבעלי אמצעים, למשל "חינוך אפור" לבני משפחות מבוססות, שר"פ לחולים מבוססים, ביטוחים משלימים. שירותים אלה מערערים את האופי הציבורי והאוניברסלי של שירותי החינוך, ההשכלה, הבריאות, הביטוח הסוציאלי, הרווחה והדיור. ההוצאה הממשלתית לנפש נשחקה מ- 29,683 ש"ח בשנת 2001 ל- 28,606 ש"ח (אומדן) בשנת 2008. אילו ביקשה הממשלה לשפר את שירותיה באמצעות הגדלת התקציב לנפש ב- 1% בשנה, היה תקציב ההוצאות עומד ב- 2008 על 233.8 מיליארד ש"ח. בפועל הוא יעמוד על 210.1 מיליארד ש"ח (במחירי 2006), 9% פחות. גם ההוצאה החברתית לנפש נשחקה מ- 11,218 ש"ח בשנת 2001 ל- 10,504 ש"ח לנפש בשנת 2008 (אומדן).

באותה תקופה הצטמק תקציב שעות התקן לתלמיד ב- 16%, תקציב הפיתוח של משרד החינוך ב- 38%, תקציב ההשכלה הגבוהה לסטודנט ב- 17%, תקציב הבריאות לנפש ירד לרמה של 88% מערכו בשנת 2001. גם השקעות הממשלה הולכות וקטנות. ההשקעה הממשלתית בנכסים קבועים ירדה מ- 15.6 מיליארד ש"ח ב- 2002 ל- 9.8 מיליארד ש"ח ב- 2006. בין השנים 2000 ל- 2006, ירד חלקה של הממשלה במימון ההשקעה המקומית הגולמית מ- 11.3% ל- 8.7%. הירידה הגדולה ביותר בממדי הסיוע של משרד הבינוי והשיכון נרשמה במשכנתאות ממשלתיות. בין השנים 2001 ו- 2006 ירד תקציב המשכנתאות בכ- 60%, מ- 5.45 מיליארד ש"ח ל- 2.12 מיליארד ש"ח. התקציב המוצע לשנת 2008 עומד על 1.56 מיליארד ש"ח בלבד. מספר משקי הבית המקבלים משכנתא ממשלתית ירד מ- 31,371 בשנת 2001 ל- 14,295 בשנת 2005. המשכנתא הממשלתית לא עודכנה משמעותית מאז שנות השמונים. כיום לא ניתן עוד לרכוש דירה בלי הון עצמי ומשכנתאות נוספות, מסחריות. באותן השנים ירד תקציב הסיוע בשכר דירה בכ- 40%, מ- 1.74 מיליארד ש"ח ל- 1.05 מיליארד ש"ח. מספר מקבלי הסיוע בשכר דירה ירד בכרבע מכ- 195,000 ב- 2001 ל- 150,000 ב- 2005. גמלאות הביטוח הלאומי שנשחקו אף הן פגעו במיוחד בנשים. 58% ממקבלי קצבת זקנה הן נשים, 65% ממקבלי הבטחת הכנסה, 71% ממקבלי גמלת סיעוד וכמעט 100% ממקבלי קצבת ילדים, דמי מזונות, מענק לידה ודמי לידה.

הוחלט להקפיא את מרבית הגימלאות בשנת 2008, לדחות את החזר ה- 4% שקוצצו מרוב ההקצבות ב- 2002, להפוך חלק מגמלאות הסיעוד לתשלומים במקום שירותים בעין. בגלל שכרן הנמוך, 62.1% מהנשים המועסקות אינן מגיעות לסף המס ונשים משלמות רק כ- 18% מכלל הכנסות המדינה ממס הכנסה. לפיכך התוכנית להפחתה במס הכנסה אינה מאוד רלוונטית לנשים, אלא אם כן הן מנכ"ליות של בנקים גדולים. רק תקציב היאכטות, המטוסים הפרטיים, הוילות בעשרות מיליונים בארץ ובחו"ל של אילי ההון לא הצטמק. גם לא תקציבי הדיור של הפוליטיקאים הבכירים ביותר (למרות ההנחות) ושל ראשי המנהל הציבורי שעברו לעבוד בשוק הפרטי.

נקודת אור אחת לכאורה בגל הצמיחה הנוכחי היא בזה שהוא משך משקיעים זרים שהשקיעו בישראל בשנת 2006 פי 6 יותר מאשר ב- 2001. אך בכמה גדלו באותה התקופה ההשקעות של הישראלים בחו"ל? -פי 8. ההשקעות של ישראלים בחו"ל גדלו בקצב מהיר מזה של כלל ההשקעות במשק הישראלי. ב- 2006 ההשקעה של הישראלים בחו"ל אף הייתה גבוהה באופן משמעותי מסך ההשקעות במשק הישראלי (השקעה בנכסים קבועים). על נהרות הדנובה וההדסון שם ישבנו ובכינו בזוכרנו את ציון... טוענים ראשי המשק שמוזילים את האשראי ומעודדים את התעשיה ואת אילי ההון על מנת שישקיעו בישראל ויספקו מקומות תעסוקה. ראינו שעלות העבודה יורדת, אבל מתברר שגם ההשקעות אינן גבוהות. ההשקעה בנכסים קבועים בישראל, בחישוב לנפש, וגם בחישוב לעובד, אינה גבוהה בהשוואה לארצות ה- OECD. חלק גדול מן הגידול בהשקעות בעשור האחרון הופנה להיי טק. כאן ההשקעות גבוהות בהשוואה בינלאומית. לעומת זאת, הגידול בהשקעות בענפים אחרים במשק היה קטן יותר באופן משמעותי.

המצגת לכנסת של אדוה מצטטת אף היא את התנ"ך באומרה: "וישמן ישורון ויבעט". ראינו, שמדיניות הוזלת ההון, הוזלת עלות העבודה והורדת המיסים תרמה להתרחבותם ולהתעשרותם של אילי ההון ושל התאגידים הישראליים. עתה, חלק מבעלי ההון, לאחר שהתעשר מאוד, התחיל לבעוט. ישראל קטנה עליהם, והם החליטו שהם יכולים להתפתח רק בשוק הגלובלי. שמענו שתנועות ההון עבור הפוליטיקאים הן בינתיים מחו"ל (מעטפות של דודות מאיטליה) לישראל, אך לא נתפלא אם לא קיימים כבר חשבונות סודיים של פוליטיקאים בכירים בשוויץ והשקעות סודיות מעבר לים, במקביל לבריחת ההון לחו"ל של אילי ההון. ככלות הכל לא ברור שהמיגון האטומי שבונים עבור שרינו ופקידינו בעלות עתק יוכל להציל גם את רכושם ולכן לא יזיק אם חלקו יושקע בחו"ל.

פועל יוצא ממצב עניינים זה הוא הגדלת תחולת העוני. המוסד לביטוח לאומי ערך השוואה בינלאומית של תחולת העוני לפי הכנסה פנויה, על בסיס מאגר הנתונים שהוקם בלוקסמבורג במסגרת פרויקט מחקר ההכנסות. הגדרת העוני שונה ממדינה למדינה. אך נעשה מאמץ ליצור הגדרות אחידות ככל האפשר. המאגר כולל נתונים רק לגבי ארצות במערב אירופה ובצפון אמריקה. אבל גם ביניהן אנו שוברים שיאים. הנתונים

מתייחסים לשנים 1994-1997. בארצות הברית תחולת העוני למשפחות היא הגבוהה ביותר ומגיעה ל- 17.9, אבל ישראל כמעט צמודה אליה עם 17.7 (ב- 2005 היא כבר הגיעה ל- 20.5). באוסטרליה – 12.7, איטליה – 12.6, גרמניה – 12.0, קנדה – 11.2, שוודיה – 8.8, הולנד – 8.4, צרפת – 8.4, בלגיה – 8.0, נורבגיה – 6.0, לוקסמבורג – 4.5. (המוסד לביטוח לאומי, סקירה שנתית 2000, עמ' 79. המוסד לביטוח לאומי, ממדי העוני והפערים בהכנסות 2004/5, ממצאים עיקריים, ינואר 2006)

משקל ההכנסות ממיסים בתוצר המקומי הגולמי בישראל עמד בשנת 2004 על 36.7%, לעומת 42.9% באוסטריה, 42.2% באיטליה, 43.7% בצרפת, 44.9% בנורבגיה, 49.5% בדנמרק, 50.7% בשוודיה. (משרד האוצר, מינהל הכנסות המדינה, דו"ח שנתי, לוח י"ח-3) למיטב ידיעתנו המשקים באוסטריה, צרפת וסקנדינביה הם משקים הנמצאים במצב כלכלי איתן, עם ביטחון סוציאלי גבוה, חברות משגשגות, אילי הון לא מעטים למרות המיסוי הגבוה ורמה אתית הגבוהה בהרבה מזו של ישראל, לפי מדד TI שהוזכר. מעניין יהיה לבדוק האם במדינות אלה שכר המינימום גבוה מ- 3,710 ש"ח לחודש והשכר הממוצע לשכיר גבוה מ- 7,538 ש"ח. לא נתפלא אם גם כאן עוברות אותנו מדינות נאורות אלה למרות המיסוי הגבוה.

בשנת 2000 רק 42% מן העובדים השכירים במשק היו מאוגדים, בהשוואה לשיעור של 80% עד ראשית שנות השמונים. שיעור העובדים שתנאי עבודתם מוסדרים בהסכמים קיבוציים ירד אף הוא בצורה ניכרת. המעבר להעסקה בחוזי עבודה אישיים ובאמצעות קבלני כוח אדם פוגע ביכולת העובדים להתארגן ולהיאבק על זכויותיהם. ישנם מעסיקים אשר בניגוד לחוק, אוסרים על עובדיהם להתאגד בדרכים שונות, וישנן חברות שאף מצהירות בגלוי על מדיניות רשמית של התנגדות להתארגנות עובדים. מדד "מעלה" 2006, שבודק את מידת האחריות החברתית של 50 החברות המובילות במשק, מראה ש- 39% מהחברות הצהירו כי לא יאפשרו התארגנות עובדים אצלן, לעומת 24% בלבד שהצהירו כי יאפשרו זאת.

בשנת 1996 שיעור הבלתי מועסקים עמד על 6.7% מכוח העבודה בישראל, בשנת 2003 הגיע השיעור ל- 10.7% ובשנת 2005 הוא עמד על 9.0%. רוב המשרות החדשות שהגיעו מאז שנת 2000 הן משרות חלקיות. תקציב ההכשרה המקצועית ירד מ- 233.4 מיליון ש"ח בשנת 2000 ל- 91.1 מיליון ש"ח בשנת 2006. תשלומי גמלאות הביטוח הלאומי ירד במחירי 2005 מ- 48.0 מיליארד ש"ח בשנת 2002 ל- 43.3 מיליארד ש"ח בשנת 2005. אחת התוצאות מהקיצוץ הדרסטי בקצבאות היא שלמעלה מחמישית מאוכלוסיית המדינה חיה בעוני.

אחד מסרטי התעודה המדהימים ביותר של השנים האחרונות הוא סרטם של Mark Achbar, Jennifer Abbott & Joel Bakan – The Corporation (2005) בסרט זה מתואר התאגיד הלא אתי כפסיכופט כי הוא עונה לכל המאפיינים של הפרעה נפשית זאת. אם החוק מתייחס לתאגיד כאל ישות או אדם, איזה מין אדם הוא? על פי מבחן האישיות של ארגון הבריאות העולמי על הפרעות מנטאליות ההגדרה של פסיכופט היא:

1. חוסר רגישות לרגשות של אחרים. חברה שמשלמת לעובד 0.3% ממחיר המוצר עבור עבודתו מתאימה להגדרה. חברה שמפלה בין עובדים, שמנהליה מעליבים עובדים ונוגסים בהם היא פסיכופטית. ומה עם ממשלה וראשי המנהל הציבורי המקצצים בתקציבים החברתיים של מרבית האוכלוסייה, נשים, זקנים, ילדים, חולים, תלמידים, מורים, זוגות צעירים, על מנת להעשיר את אילי ההון ועושי דברם?

2. חוסר אפשרות לקיים יחסים לאורך זמן. חברה שמעתיקה את מפעליה ממדינה למדינה על פי שיקולים של תועלת מתאימה להגדרה. חברה שמעסיקה עובדי קבלן באחוזים ניכרים, שחלק גדול מעובדיה ארעיים ונטולי זכויות סוציאליות, שמפטרת עובדים כל כמה חודשים על מנת לא לתת להם קביעות היא פסיכופטית. ומה עם ממשלה וראשי המנהל הציבורי שהם המעסיקים הגדולים ביותר של עובדי קבלן נטולי זכויות, שלא משלמים לעובדים ולספקים בזמן, שמכתיבים מדיניות תועלתנית נטולת נשמה?

3. חוסר התחשבות נטול עכבות לבטיחותם של אחרים. חברה שמזהמת עם הכימיקלים שלה את הסביבה מתאימה להגדרה, שלא מקיימת הוראות בטיחות שגורמות לשריפות ומוות לעובדים, שמשתמשת באסבסט, לא דואגת למיגון מפני אבק ורעש לעובדים, היא פסיכופטית. ומה עם ממשלה וראשי המנהל הציבורי היוצאים למלחמה בפזיזות תוך כמה שעות ובאותו היום כשנחטפים ונהרגים חיילים עסוקים ראשיה בהטרדה מינית ובמכירת מניות תוך שימוש במידע פנים על מנת למקסם רווחים? ומה באשר לאלפי החולים המתים בגלל הקיצוצים הריאליים בתקציב הבריאות ואי אכיפת חוקי הגנת הסביבה תוך התחשבות באינטרסים של חברות שהן בבעלות מקורבים לשלטון?

4. מרמה, שקרים חוזרים ונשנים, לעבוד על אחרים למטרות רווח. חברה שממוטטת את מחיר מניותיה בשביל להשתלט על מניות בעלי מניות המיעוט ולהפריט את החברה, חברה שמרמה את לקוחותיה ולא מציינת את הסכנות שבמוצריה, חברה שמרמה את מס הכנסה ומסלפת את נתוני הרווחיות היא פסיכופטית. ומה באשר לממשלה ולראשי המנהל הציבורי המשקרים לכולנו בקביעת מסגרות התקציב, הגרעון, ההוצאות והיקף החוב המתוכננים, הנוקטים במדיניות לא שקופה, המקבלים מתנות מדודות באיטליה, הנחות מפוקפקות במחירי דירות, תשלומים של מיליונים לילדיהם על מנת לשוטט באינטרנט?

5. חוסר אפשרות להודות בטעות. חברה שמגיעה לפשרה עם תובעים על מנת לא להודות באשמתה, חברה שמרעילה את בארות המים של העיר כי היא רוצה לחסוך בעלויות פינוי הפסולת וגורמת לסרטן ולמוות של עשרות אנשים כולל ילדים, חברה שמעדיפה לתבוע את אלה שחושפים את מעלליה במקום להודות בהם היא פסיכופטית. ומה באשר לממשלה וראשי המנהל הציבורי שלא מוכנים לקבל את הביקורת של מבקר המדינה, את החשיפה של החשב הכללי, את מסקנות ועדות הבדיקה?

6. חוסר אפשרות לציית לנורמות חברתיות בהקשר להתנהגות חוקית. חברות שמשלמות קנסות כבדים על עבירות שהן עושות כי הן יודעות שבמרבית המקרים העבירות לא יתגלו, אם הן יתגלו עורכי הדין היקרים

שלהן יחלצו אותן מהבוץ, הן מעדיפות במודע לעבור על החוק כי זה יותר זול עבורן, חברות אלה הן פסיכופטיות. ומה באשר לממשלה וראשי המנהל הציבורי העוברים על החוק ועל האתיקה בפרהסיה מבלי שייתנו את הדין ושוכרים את מיטב עורכי הדין על מנת להוכיח שפעלו במסגרת החוק, לא סייעו למקורבים אילי הון, שמבצעים את פשעיהם במחשכים ומהלכים אימים על המשטרה ומערכת המשפט?

על פי כל אמות המידה הנ"ל חברות לא אתיות הן פסיכופטיות כי הן מתאימות לכל הקריטריונים של פסיכופט. הקורא הנבון יחליט האם ראשי המדינה בעשור האחרון, ראשי המנהל הציבורי והאוליגרכים המנחים אותם הם אכן פסיכופטיים, אתיים, רגישים חברתית, מצייתים לנורמות חברתיות, מתנהגים כחוק, מודים בטעויות, לא מרמים ולא משקרים, לא שמים את עיקרון מקסום הרווח בראש מעייניהם, לא מושחתים, לא חסרי התחשבות לבטיחותם של אחרים, לא חסרי אפשרות לקיים יחסים לאורך זמן, ובעיקר לא חסרי רגישות לרגשות של אחרים, של החלשים יותר, של תשעת העשירונים האחרים, של נשים, של מזרחים וערבים, של עולים חדשים מרוסיה ומאתיופיה, של חולים, של ילדים וזקנים, של כולנו! לסיכום, אין יותר למעשה אחריות ציבורית למגזר הציבורי. למרות שטיפת המוח של הפוליטיקאים ושל נערי האוצר, למרות הטפיחות על השכם של הארגונים הבינלאומיים, הציבור יודע בדיוק מה קורה. נשאלת השאלה מה בכוונתו ומה בכוונת האליטות החברתיות והאינטלקטואליות לעשות.

5. <u>חיזוק האחריות הציבורית של המגזר הציבורי</u>

קיימות דרכים רבות לחיזוק האחריות הציבורית של המגזר הציבורי. ניתן לכתוב ספרים ולהרצות כפי שעושה ג'וזף שטיגליץ, כפי שאנו עושים באוניברסיטת חיפה וכפי שעושים אקדמאים רבים כד"ר יצחק ספורטה ואחרים. ניתן לבצע מחקרים ולפרסם אותם באינטרנט, בעיתונות ובטלוויזיה כפי שעושה אדוה בהצלחה רבה. ניתן להיכנס לפוליטיקה, אם כי קשה לנו להצביע על מפלגה אחת שמצליחה בחיזוק האחריות החברתית בכנסת. יחד עם זאת, ישנם מספר חברי כנסת כשלי יחימוביץ' ואריה אלדד שהצליחו להקים לובי חברתי ולהילחם בשחיתויות במידה לא מבוטלת. ניתן להתארגן בארגונים וולונטריים כתנועת אומ"ץ - אזרחים למען מנהל תקין וצדק חברתי ומשפטי - בראשותו של גדול חושפי השחיתויות בישראל העיתונאי אריה אבנרי. ניתן לכתוב מחזות ורומנים על סכנות ההפרטה ועושק החלשים כפי שעשו זאת יהושע סובול במחזה "גיבור מעמד הפועלים" ויצחק גורמזאנו גורן ברומן "מקלט בבבלי". ניתן לעשות זאת באמצעות המדיה והאינטרנט כפי שעושים עיתונאים כיואב יצחק ומיכאל מירו. וניתן להילחם בשחיתויות ובמחדלי המנהל הציבורי באמצעות מתריעים ומבקרים כירון זליכה ומיכה לינדנשטראוס.

לקראת סוף שנת 2007 זכינו לראות מחזה סוריאליסטי כאשר כל ראשי האוצר ניצבו מול מסכי הטלוויזיה כטריבונל עממי שהכריז קבל עם ועדה שהם אינם רוצים יותר בקרבם את המתריע הלאומי – ד"ר ירון זליכה.

היו להם נימוקים כבדי משקל שהזכירו במידת מה את נימוקי חבר השופטים ב"ציד המכשפות" בעיירה סאלם במסוצ'וסטס שבאו לשפוט את ג'ון פרוקטור ואת ג'יילס קורי (אין קרבת משפחה). את פרוקטור תלו ואילו על קורי הניחו עוד ועוד אבנים עד שיסכים לדבר. לבסוף אמר רק שתי מילים "עוד משקל" ומת. לעומת זאת את זליכה הרגו בצורה יותר מעודנת, פשוט לא חידשו את החוזה עמו. במקום לשאת אותו על כפיים על כי חשף שחיתויות שאולי קשה להוכיח אותן בבית המשפט אך אין זה מפחית מחומרתן האתית והציבורית, על כי חסך מאות מיליונים שהיו הולכים לאילי הון המקורבים לשלטונות ונגרעים מהתקציבים המקוצצים ממילא, זליכה חוסל וסולק בבושת פנים משירות המדינה. אך הבעיה היא לא בזליכה שזכה באות המופת של ארגון אומ"ץ בשנת 2007. הבעיה היא במסר שראשי האוצר והממונים עליהם היום ובעתיד לאחר שיעברו לעבוד בסקטור הפרטי העבירו לכל המגזר הציבורי.

המסר הוא חד משמעי: הישמרו לכם מלחשוף שחיתויות, שתפו פעולה עם האולגירכים שידאגו לכם עם פרישתכם מהשירות הציבורי, אל תחשפו את המזימה שנועדה להעביר את נכסי המדינה ואת משאביה מהציבור הרחב ההולך ונעשה יותר ויותר עני לקומץ של אנשים ההולכים ונעשים יותר עשירים. צייתו לחוק האומרטה, אחרת - אולי לא תמצאו ראש של חיה במיטתכם כמו ב"הסנדק", אבל בוודאי תזכו לאיומים על חייכם ועל חיי נשותיכם וילדיכם כפי שחווה זליכה והתלונן על כך במשטרה, כפי שחוו מתריעים אחרים שנוקבו גלגלי מכוניותיהם וחיבלו בבלמיהם, אם לא קרה להם אסון כבד יותר. המינימום שיקרה למתריעים הוא שלא יוצעו להם יותר שום עבודות בניהול וייעוץ בישראל והם יצטרכו לחיות מחסכונותיהם (אם יש להם כאלה), לעבור לאקדמיה או להגר לחו"ל.

המקרה החמור ביותר שקרה בשנה האחרונה הוא לא מקרהו של זליכה כי אם ההשתלחות הבלתי מרוסנת של ראש הממשלה במבקר המדינה מיכה לינדנשטראוס. עלינו להבין קודם כל את השיטה שבה נלחמים במתריעים. מדביקים להם תווית. אריה אבנרי, חושף השחיתויות ומפרסם המאמרים העקביים נגד התנהגותו האתית של ראש הממשלה הוא "הזוי" ואינו ראוי לתגובה. לאחרונה גם דן מרגלית זוכה לקיטונות של רותחין ממקורביו של ראש הממשלה בתקשורת ובפוליטיקה. ירון זליכה הוא סוציופת, שאינו יכול לקיים יחסי עבודה עם אף אחד, יהיר ומתנשא, ובכלל מונע ממניעים פוליטיים כי הוא מינוי של ביבי. הפוסל במומו פוסל והפסיכופט מאשים את האחר בהיותו סוציופת. התאום הסיאמי של ביבי מאשים את זליכה בביביזם. אחרים מונעים משיקולים של נקמנות (אם הם חושפים שחיתויות שמביאות להתפטרותו של שר האוצר), שיקולים של קנאה (הם לא זכו לקידום שזכו חבריהם במכס), הם עצמם גנבים (כולנו זוכרים איך טפלו על ד"ר ג'פרי וויגנד, גדול המתריעים בכל הזמנים שחשף איך חברות הטבק מכניסות חומרים ממכרים לסיגריות, שהוא גונב מחנויות כי הוא ביטל פעם שיק על $39 עבור פותחן קופסאות מקולקל). על יעקב בורובסקי אומרים שהתרועע בעודו במדים עם גורמים פוליטיים וערך עימם מפגשים בתחנת משטרה כדי לקדם את האינטרסים

שלו, ולא משנה כלל שהוא זוכה מכל אשמה. בקיצור לכל אחד מונחת קופת שרצים מעל לראשו ואם אין – ממציאים ומעלילים עליו.

לינדנשטראוס הוא אגוז קשה. שופט ישר דרך עם מוניטין ללא רבב. מבקר מדינה שרואה סוף סוף את תפקידו כתפקיד עם שיניים. חשבו ומצאו שהוא רדוף אגו, רודף פרסומת, גומר את הדו"ח ורץ לספר לחברה'. במאמר שכותרתו "תגובת לשכת ראש הממשלה לדברי מבקר המדינה" (ידיעות אחרונות, 6.4.2007, 7 ימים, עמוד 23) נכתב: "ראשית דבר, צר לנו על שראש הממשלה צריך להקדיש מזמנו וממרצו כדי להשיב להשמצות והכפשות שמקורן במר לינדנשטראוס. מסתבר, לצערנו, כי המבקר אינו מסתפק בכלי הבלעדי שהעניק לו המחוקק – דוחות ביקורת שאמורים לדבר בעד עצמם – וכי הוא הפך עצמו פרשן לענייני משרדו, הבוחר להעסיק את מבוקריו גם באמצעות ראיונות עיתונאיים. מר לינדנשטראוס התנתק זה מכבר מכל ממד של ממלכתיות והוא מייצר מראית עין של ביקורת באמצעות הופעות תקשורתיות, דבר שאהוב עליו במיוחד וכלל לא משנה לו אם בתהליך זה הוא מחריב את אמון הציבור במוסד מבקר המדינה. ראש הממשלה הוא שהזמין את מבקר המדינה לבדוק את היערכות העורף בזמן המלחמה. מטרת ההזמנה, כמו גם מטרת הביקורת, הייתה לאתר ליקויים ולהמליץ על דרכי התיקון הנדרשות על מנת לוודא שמדינת ישראל תהיה מוכנה טוב יותר אם חלילה תידרש לכך. במקום לבצע ביקורת רואה המבקר את המשימה כהזדמנות נוספת לשמש כחוקר, פוסק, שופט ומוציא לפועל של החלטות כנגד ראש הממשלה.

אם נתייחס להתנהלותו של מר לינדנשטראוס בכל הנוגע לדוח על תפקוד העורף, ברור על פניו שהאיש שם ללעג ולקלס את עבודת הביקורת, דבר שבא לידי ביטויו החריף בסירובו חסר התקדים של היועץ המשפטי לממשלה לייצגו בבג"ץ, עד שהמבקר נאלץ לתור אחר ייצוג פרטי בנושא זה. אכן, כאשר המבקר מתנהל כאילו משרד המבקר הוא נחלת אבותיו הפרטית, אין להתפלא שהוא אף נדרש לשכור שירותי עו"ד פרטי ועוד ידו נטויה. כך לא מתנהל מבקר מדינה אחראי המבקש לערוך עבודת ביקורת יסודית, שמטרתה לשנות ולשפר דברים. כך לא נראית עבודת ביקורת מקצועית. עצוב לראות כיצד אחרי כל זה מטיח מר לינדנשטראוס האשמות בלתי מבוססות בראש הממשלה על עניינים שבתחום ההתנהלות הפרוצדורלית שבין משרד המבקר ומשרד ראש הממשלה, לגבי סוגיות שבחלקן אף היו מקובלות ומוסכמות."

האשמות משתרעות על עמוד שלם ועל כך מגיב מבקר המדינה, מיכה לינדנשטראוס (שם, זה ממש לא אישי, עמ' 23): "התחושה היא שמחפשים את משרד המבקר – שלא סתם אומרים מדליף, רודף כותרות, אוהב פרסומת. אני מרגיש שלפרסומים ולטענות נגדי יש יד מכוונת. יצרו איזשהו פתח לכך שכאשר יפורסמו דוחות המבקר, יוכלו לעשות הגמדה. יוכלו להגיד: יצא דוח, כן, אבל הוא מדליף, מגלומן, לא דובר אמת – אז הדוח לא מקצועי. אני לא פגוע. אני עצוב ומצטער על דבר אחד – שבמקום להתווכח על גופה של הביקורת התווכחו על גופו של המבקר. מי שמכיר אותי יודע שהדברים לא משפיעים על עבודתי וגם לא ירתיעו אותי. אינני

מדליף. אני רשאי על פי חוק לפרסם מה שאני רוצה, מתי שאני רוצה. הדלפה זה כשאין רשות. ראש הממשלה זורה כאן חול בעיניים. הוא עורך דין, וחבל שלא קרא את החוק בעניין הזה. זה ניסיון לעשות זילות ולהדביק תוויות למוסד המבקר. מערכת המשפט הייתה סגורה בעבר לתקשורת. כאשר היה מטלפן אליי אחד הפקידים הבכירים ואומר: 'אדוני, הגיע עיתונאי מעיתון כלשהו, מה עושים?' אמרתי: 'טוב מאוד שהגיע. שיישב, ישמע, ידווח. הדיון פתוח, הכל שקוף.' אני בעד שקיפות ולא מסתיר את זה. הבאתי את זה הנה ככלי עבודה. זה גם אחד האמצעים שלי לפקח על דוחות שנכתבו. אני לא מצטער על דבר. אם הייתי צריך להתחיל מחדש, הייתי הולך באותה הדרך. אני חושב שהמבקר יצא בראש התביעה למדינה טהורה יותר, למדינה שיש בה טוהר מידות. כשהוא מגיע עם רקע שיפוט של 35 שנה, יום-יום על כס המשפט, תנו למבקר קרדיט."

אבל המשקל לא שווה כוחות. בצד אחד של הזירה עומד מתגושש סומו שנלווים אליו מיטב עורכי הדין ובצד השני של הזירה עומד מתגושש במשקל נוצה שנעזר בפקידים מסורים אבל פחות מנוסים בלשון המעטה. כשהמבקר מתבקש להעביר עוד ועוד חומר לבאי כוחו של ראש הממשלה, מתעכבת החקירה עוד ועוד. המבקר מתלונן שקרו דברים תמוהים ביותר. אל ראש הממשלה הגיע צוות של המבקר בראשות יעקב בורובסקי. בתחילת השיחה בנושא הבית בכרמיה, ראש הממשלה אומר שהוא רוצה להקליט את הדיון, והביא שני מכשירי הקלטה, אחד בתור גיבוי. לאנשי המבקר זה חסך עבודה של פרוטוקול. ראש הממשלה במו ידיו הפעיל את מכשיר ההקלטה. בסוף השיחה ביקש ממנו צוות המבקר לקבל עותק או סליל ההקלטה. כעבור יומיים הם פונים לאנשי ראש הממשלה ונאמר להם שההקלטה נכשלה. צוות המבקר היה צריך לנסות לשחזר הכל מהזיכרון. הסיפור מדהים בתמימותו וממחיש את הכוחות הלא שקולים בזירה. גם בהנחה שראש הממשלה לא הצליח להקליט את הדיון (מבחינה טכנית זה אכן מאוד קשה, כמעט כמו להחליט על יציאה למלחמה), איך אפשר להאמין ששופט כל כך בכיר כלינדנשטראוס לא מנחה את אנשיו איך להקליט את ראש הממשלה, לעשות פרוטוקול, דברים אלמנטריים בכל חקירה, קל וחומר בחקירה של ראש ממשלה, עורך דין ופוליטיקאי ממולח, שהצליח בצורה מבריקה לצאת זכאי עד כה מכל החקירות. ומי עושה את הטעות הגסה של הסתמכות על ההקלטות של החשוד (לא יאומן, כן, מסתמכים על היושרה של החשוד) – בורובסקי, ניצב בדימוס, מועמד למפכ"ל המשטרה. כפי שאמרנו, הכוחות לא שקולים!

ולינדנשטראוס קושר את הקורות אותו לקורות את זליכה (שם, עמוד 24): "שיתוף הפעולה בין זליכה ללינדנשטראוס בפרשת בל"ל, גלגל אותם מרצונם או שלא מרצונם לאותו הצד של המתרס. 'הפעילות נגד זליכה היא זילות', אומר לינדנשטראוס. 'בחור כמוהו, הפקיד מספר אחת של המדינה, היה צריך אומץ לב אדיר לעשות מה שעשה. הוא יושב שעות ארוכות איתי ועם אנשי המקצוע. כולנו מתרשמים מיושרו, מהגינותו. החומר שהביא היה מבוסס. אני רק מקווה שהמבוקרים יהיו יותר מבוגרים בעניין הזה ושיבינו שאנחנו משרתים את הדמוקרטיה. זה שהביקורת בזמננו חדה יותר, נשכנית יותר – זה לא שנוי במחלוקת. אסור

בהתייחסויות לביקורת לעבור קווים אדומים. לא הייתי קורא לזה שותפות גורל, גם כי הוא צעיר ממני, אבל אני מרגיש קרוב אליו בגלל שגילה אומץ לב ציבורי. הוא עובר ימים קשים. לזליכה תמיכה ציבורית, אבל בתוך משרד האוצר האווירה לעתים עוינת. יש לו בעיה עם הממונים, עם השר אברהם הירשזון ואחרים, לי יש משרד יותר תומך ומהבחינה הזו קל לי יותר... המצב החברתי שלנו היום מאוד בעייתי. יש חוסר אמון מאוד משמעותי בשלטון. זה נורא וזה גם נורא שזה מגיע ממני. העם מסתייג מאוד מרמתם או ממעמדם של לא מעט נבחרי ציבור, וכתוצאה מכך יש נטייה לזלזל במוסדות השלטון. אני מודאג מכך שהשחיתות בשנים האחרונות גדלה מעבר למה שהייתה בעבר, ומודאג מכך שיש כאלה שמרימים ידיים. יש תחושה של ייאוש, אבל אפשר לעשות את זה. אם לא, לא הייתי כאן. אני מאמין בכוח של החברה הישראלית לעקור מתוכה את כל הקלקולים." המדינה יכולה להתברך בעובד ציבור אמיץ ומוכשר כמבקר המדינה. חבל רק שמשמיצים אותו, מערערים את אמינותו ומפחיתים את רצון משרתי הציבור האחרים ללכת בעקבותיו. אבל למרות כל המכשלות, המבקר ממשיך בדרכו אם כי השפעתו על המנהל הציבורי במדינה עדיין מזערית.

טקס הענקת אות המופת ל- 2007 לירון זליכה על ידי אומ"ץ שודר בשידור חי ברשת ב' של קול ישראל. אמנם רצו לעבור לשידור פרסומות בדיוק ברגע שזליכה פתח בנאומו, אבל לא ניגרר לתיאוריית הקונספירציה שתמצא קשר בין מחיקת הטייפים של הקלטות מבקר המדינה לבין תשדירי הפרסומת. כל מי שנוכח בטקס הרגיש הרגשה של סיפוק שלמרות הכל יש הכרה באומץ ליבו של זליכה ולפחות בפורום של אומ"ץ הוא רצוי ואהוד אם לא בסביבה הטבעית שלו. אשתו נוכחה בטקס ובוודאי הרגישה הרגשה דומה, במיוחד על רקע העובדה כי אחרי שהחליטו להעביר את פרשת אולמרט לחקירה פלילית, קיבלה אשתו איומים טלפונים מוקלטים השמורים במשטרה, כי אם לא יעזוב בעלה את ירושלים - ישברו את ידיה ואת רגליה . מי שקיבל איומים על חייו, נוקבו גלגלי מכוניתו ואשתו אבדה את הבלמים ביציאה מהחניה יכול לחוש אמפטיה לגיבור אמיתי ולרעייתו ההולכת איתו לאורך כל הדרך, למרות שהמשטרה מלווה את הילדות שלהם לגן הילדים ואל בית הספר על מנת להגן עליהן, בלווית מאבטחים ושוטרים כי זליכה העז לשבור את חוק האומרטה ו"קונסיליירי" שעושה פשע נתעב זה נחרץ גורלו. מי שהכניס את המחזה "קרנפים" של יונסקו לתוכנית הלימודים שלו על אתיקה באוניברסיטה על מנת להמחיש את ההתקרנפות שקורית בישראל יכול לחוש אמפטיה לזליכה כאשר הוא מדבר על המתקרנפים שקמו סביבו.

להלן דברי ירון זליכה בטקס כפי שמופיעים באתר של אומ"ץ: "כניסתי לתפקיד החשב הכללי, לפני ארבע שנים, לוותה בקמפיין של מארג ההון-שלטון במדינה. עיקר ההתקפות, שביקשו להביא למניעת המינוי ומיד לאחריו - לפיטורי, כוונו למדיניות החדשה שביקשתי להנהיג. במסגרת המדיניות החדשה, ניסיתי כמיטב יכולתי להנהיג את 3,000 עובדי אגף החשב הכללי והכפופים לו, למאבק באותם גופים שינקו עד אז, באופן בלתי ראוי ובלתי חוקי, את לשד עצמותיה של הקופה הציבורית. ואכן, דומני כי החרדנו במשהו את אותה

קבוצה, מרבצה וממשמניה . חוזה עם המדינה לא יהיה עוד המלצה לא מחייבת. רכש ממשלתי ייעשה אך ורק במכרזים שקופים ותחרותיים. חוק חובת מכרזים ייאכף ולא יינתנו עוד שורה ארוכה של פטורים מפוקפקים למקורבים. תשלומי שכר, נלוות לשכר ותמיכות - יינתנו בכפוף לביקורת, בהתאם לנורמות עסקיות וציבוריות נאותות ועל-פי חוק. באומרי חוק, הכוונה גם לחוקי המס - שעד אז לא עלה על דעתם של חלק מהבכירים בסקטור הציבורי כי הם מחייבים אותם. קשה להאמין, אך נאלצנו להזכיר לכמה מחברינו כי גם הם כפופים לחוקי המדינה. בוודאי גם לא תופתעו לשמוע כי ממשלת ישראל היתה מעלימת המיסים הגדולה במשק, כמו גם בעלת מוסר התשלומים הנמוך בו . מימשנו את מושכלת היסוד הדמוקרטית, לפיה על המדינה לנהוג בשוויון כלפי אזרחיה . בעיני, יסוד היסודות בשחיתות היא התנהגות בחוסר שוויון . בהתאם לזאת, הקפדנו בשבע עיניים על חלוקה שוויונית של משאבים. שמרנו על כספו של הציבור, בכך שדאגנו שמענקים לרשויות מקומיות ולגופים סמוכים ייעשו על בסיס קריטריונים שוויוניים ובלתי מפלים; ואילו, תשלומים ותמיכות לעמותות זכאיות, ייעשו בכפוף להקטנה דראסטית של הוצאות הנהלה וכלליות . לא תופתעו בוודאי גם לשמוע שקודם לכן - חלק ניכר מאותן עמותות זכאיות (בדין או שלא בדין) בזבזו את עיקר כספי משלם המיסים על משכורות, משרדים, הטבות וכיוצא באלה.

עוד הנהגנו נורמה חדשה, על-פיה ממשלת ישראל החלה לפרסם, סוף כל סוף, דוחות כספיים של אמת ולא דוחות שהקשר בינם לבין המציאות מקרי במקרה הטוב ומטעה במקרה הרע . היו כאלה ששכחו כי דוחות כספיים אינם ראויים לשמם, אם אינם ערוכים על-פי כללי החשבונאות המקובלים. במילים אחרות: כל נכס מהותי שחסר - ידווח, כל מס שלא שולם - יירשם, כל חוזה ששונה באופן תמוה - יפורט, כל הקצאה לא חוקית או לא שוויונית - תבואר ותיחשף. וכן , אחריות אישית, שבמסגרתה יינתן גילוי נאות לאחראי לליקוי הספציפי ולמה שנעשה, או לא נעשה, לתיקונו. ולבסוף, לאחרונה הגשתי לשר האוצר תוכנית מקיפה לתיקון הפרצות המבניות שנותרו בבקרה הפנימית הממשלתית. התוכנית מתבססת על סקר בקרה פנימית מקיף, ראשון מסוגו , שערכנו במשך שנה ומחצה. אם תאומץ התוכנית היא תיתן, לעניות דעתי, מכה ניצחת לשחיתות השלטונית במדינה. זו היא השקפת עולמי ואני מקווה כי היא קנתה לה אחיזה של ממש בשירות הציבורי. ללא קשר אלי או לכל אדם אחר. אמר זאב ז'בוטינסקי כי "שקט הוא רפש". לי מכל מקום לא היה גם יום אחד של שקט, אך היה הרבה מאוד רפש. התקפות פחדניות של בכירים אנונימיים בסקטור הציבורי. איומים ,לחצים, גידופים, השמצות ושקרים פרי עטם של שכירי עט נוסח פראבדה. עטים להשכיר שהפכו למכשיר השרצים הרשמי, עד כדי גיוס העצב הרגיש ביותר של החברה בישראל - השכול - נגדי .

אך בכך לא די: שני ראשי ממשלה ברצף ביקשו לפטר אותי באופן קבוע. עוד מראשית כהונתי ועד לרגע זה ממש. הראשון: על כי סירבנו לפתוח חוזים שנחתמו ולפטור ממכרז גופים שחפץ משום מה ביקרם. ואילו השני? אוווו - השני: אי אפשר להכביר במילים על מניעיו . כאשר שר אוצר בישראל מתעמת עמי ועם אנשי באופן מופקר, ומקורביו מנסים לאיים על מעמדנו בגין מכרז לשירותים בנקאים לעובדי המדינה - מכרז שבמשך שנים מעכבים את ביצועו בגלל לחצים פוליטיים. עוד לא שכחתי כיצד נטל אותו שר אוצר, ידידו הקרוב והאישי של מר אולמרט, את סמכויותיי, אגב התעקשותי על קיומו של המכרז . וראו זה פלא - לימים מסתבר שבחקירת המשטרה נגדו בחשד לגניבה עלתה לכאורה תנועת מזומנים שמקורם עלום, בחשבונו האישי שבאותו בנק עצמו. רק מיתמם יתעקש שלא להבין . וזהו האדם שלקח את סמכויותי, כשומר הקופה הציבורית, בגיבוי משפטי של חלק מהמופקדים על שלטון החוק במדינת ישראל. קשה להאמין אך אלו העובדות. אבל אנחנו לא נרתענו. התעקשנו. ולבסוף נערך המכרז שתוצאותיו הביאו לחיסכון של מאות מיליוני שקלים לקופת המדינה. אשר מצטרפים למיליארדים על גבי מיליארדים, שנחסכו לציבור משלמי המיסים. והכול, תוצאה ישירה, מוחלטת ולא מוטלת בספק, של המדיניות החדשה שהנהגנו.

לאחר מכן, כאשר מחליטים להעביר את פרשת אולמרט לחקירה פלילית, מקבלת גם אשתי איומים טלפונים מוקלטים השמורים במשטרה, כי אם לא אעזוב את ירושלים - ישברו את ידיה ואת רגליה . כאשר משטרת ישראל מחליטה להצמיד לי ולמשפחתי אבטחה כבדה, עד אשר אסיים את מתן עדותי בפרשת בנק לאומי. כאשר ילדותי נאלצות ללכת אל גן הילדים ואל בית הספר בלוויית מאבטחים ושוטרים, כמו בסיציליה. מה אפוא נותר לומר? כאשר הארץ הולכת ומתמלאת במתקרנפים, קונסיליירים, מגלגלי עין, מסתירי פנים ופחדנים - המרקדים כמין סוסי צעצוע בקרקס . כאשר כל אלה מתרחשים לא נותר אלא להתריע בפני הציבור ובפני מי שעדיין לא נס על נפשו מקרב המופקדים על שלטון החוק. ומנגד, להזכיר לחברה הטובים את שניבא ישעיהו: 'איכה היתה לזונה קריה נאמנה מלאתי משפט, צדק ילין בה ועתה מרצחים: כספך היה לסיגים סבאך מהול במים: שרייך סוררים וחברי גנבים כולו אוהב שוחד ורודף שלמונים .'

עם קבלת האות על המאבק בשחיתות השלטונית , ברצוני להודות לרעייתי, אשר נושאת עמי בלי טרוניה במחיר האישי הכבד , למשפחתי ולשלושת אלפי עובדי אגף החשב הכללי והכפופים לו, אשר נשאו בעיקר הנטל. אלפי עובדים שעושים עבודתם בנאמנות, בחריצות ובהגינות. שמעתם בוודאי כי השר בר-און הודיע לי ביום ד' שעבר כי הוא החליט לסיים את כהונתי. כידוע באופן בלתי חוקי ובחוסר סמכות. כעת, משהובהר לו כי אין לו את הסמכות הדרושה הוא מבקש לקבל את אישור הממשלה. אולם, גם היא כפופה לחוק ולפסיקת בג"צ בעניין. פסיקה הקובעת מפורשות כי בהעדר עילה מקצועית אמיתית, המבוססת על תשתית עובדתית

וראייתית מלאה, המוצגת מראש והיכולה לעמוד בהליך משפטי, אין אפשרות להדיח משרת ציבור. בקרב הנערך היום על עתידו של שלטון החוק ועל עתידה של הדמוקרטיה הישראלית מוסרות המסכות ונחשפים אלה שהתחזו כנאבקים בשחיתות הגואה, אך למעשה, הניחו תרומה גדולה להתפרצותו של טרור השחיתות . בשעה זו, חשוב לומר שוב ושוב לציבור האזרחים הטוב, המסור והישר של מדינת ישראל . מרבית השירות הציבורי ישר, זך וטהור. לא כולם מושחתים ולמאבק על שלטון החוק קמים בעלי ברית רבים. הן במערכת הפוליטית והן בציבור הרחב. אלו הם קומץ בלבד של מושחתים בעלי כוח. קומץ המנסה בכוחותיו האחרונים, להגן על עצמו ולו במחיר פגיעה במדינה שלמה. מכל מקום, את תרומתי למאבק הציבורי החשוב בשחיתות השלטונית ולניסיון לחושפה במלוא כיעורה לעיניכם, נתתי ברצון ובאמונה. כעת, גם עליכם לומר את דבריכם. הגיע תורכם."

אכן, הגיע תורנו. אריה אבנרי עושה זאת בגאון כבר עשרות שנים, נלחם נגד השחיתות בכל המשטרים והממשלות ולפני מספר שנים הקים את אומ"ץ העושה עבודת קודש לשיפור האתיקה במגזר הציבורי. יהושע סובול כתב לאחרונה מחזות מספר על נושאי השחיתות, ההפרטה והקלקולים במגזר הציבורי. יצחק גורמזאנו גורן עושה זאת מזה זמן רב. דן מרגלית, שלי יחימוביץ', אריה אלדד, יואב יצחק, מיכאל מירו ואחרים הוזכרו כבר לעיל. אולם, כל אלה הם מתי מספר. מרבית הסופרים, המחזאים ואנשי הרוח לא מרימים את קולם בנושאי האחריות הציבורית והשחיתות במנהל הציבורי. הם מרימים את קולם בנושאי הכיבוש, בנושאי דת ומדינה, בנושאי עולים וטרואומות השואה, אך לא בנושאי השחיתות הציבורית. התיאטרונים לא עוסקים בזה, הוצאות הספרים לא מפרסמות על כך ספרים. אנו רוצים להאמין שאין לזה כל קשר לתקציבים שהמדינה נותנת לתיאטרונים, הפרסים שמקבלים הסופרים ולבעלות אילי ההון על הוצאות הספרים. העיתונאים עוסקים בכך בצורה ספורדית בעיתונים, ברדיו ובטלוויזיה, וגם כאן אנו רוצים להאמין שאין הם חוששים מהגורל של אריה אבנרי, יואב יצחק ודן מרגלית שהעזו לצאת כנגד מעשי השחיתות של הממשל, ובעובדה שמרבית אמצעי התקשורת הם כיום ברשות אילי ההון והמדינה. האקדמיה כמעט ואינה מרימה את קולה, למעט כמה מרצים כד"ר יצחק ספורטא, עבדכם הנאמן, וכמה מרצים אחרים וטובים. רבים מהפרופסורים מעדיפים להדיר את רגליהם מנושאי האתיקה והשחיתות, אולי בחוששם שהם לא ימונו לדירקטוריונים של חברות, לא יקבלו תקציבי מחקר ולא יקודמו. אילי ההון ועושי דברם נמצאים בכל מגזרי המשק, הם אפילו משפיעים על ארגוני אתיקה מסוימים.

במצב עניינים זה, יש להוקיר כל פרופסור, כל עיתונאי, כל איש ציבור, כל פוליטיקאי, כל איל הון (כן, ישנם אילי הון רבים שעשו את כספם ביושר, בלי עושק מחזיקי העניין, הרוויחו את 100% מרווחיהם בצורה אתית ולא נזקקו לתרום 0.5% מהרווחים לקהילה על מנת לטהר את השרץ), כל איש עסקים וכל סופר המצטרפים

לשיירה ההולכת וגדלה של אלה שהחליטו להביא עוד בחייהם לכך שיהיה לנו מנהל ציבורי תקין, אחריות ציבורית אתית עם זיקה חברתית, ממשלה וכנסת ללא שחיתות שרוצים להיטיב עם כל העם ולא רק עם אוליגרכים ועושי דברם. אם לפני עשור היה רק קומץ, כיום ישנם מאות, בעתיד יהיו אלפים ורבבות, ולא דרוש יותר על מנת להטות את הכף. בתחום אחד של הקיימות, איכות הסביבה, כבר יש לנו מאות ארגונים שמצליחים להשמיע את קולם, להשפיע ולשנות דברים. בתחום אחר של קיימות, אחריות חברתית, כבר יש לנו מאות ארגונים שמסייעים לקהילה, לרווחה, לבריאות ולחינוך. רק בתחום האתיקה בעסקים, היושרה במגזר הציבורי, במאבק למיגור השחיתות יש עדיין רק קומץ המעז לצאת כנגד עושק הציבור הרחב למען מתי המעט. רוב הציבור עוד לא יוצא לעמוד על זכויותיו. אנו אומרים לעמוד ולא להילחם, כי המאבק צריך להיות אתי, ללא אלימות, מבלי לעבור על החוק, ללא מרד מיסים או הפרת צווים. אם האוליגרכים ירגישו מאוימים כפי שקרה בצ׳ילה, ביוון או בארגנטינה, ובתקופות רחוקות יותר בספרד, באיטליה ובגרמניה, אנו יכולים להגיע למשטר דיקטטורי שבו נאבד גם את הזכות לדבר ולמחות, המעטים יישלחו לגולגים או ייאלצו להגר והחושך והדממה ירדו על הארץ.

הזמן הולך ואוזל, לא נראה קץ לשלטון הניאו ליברלי שאומץ דה פקטו על ידי מרבית המפלגות ומנהיגיהן. האוליגרכים ועושי דברם לא יוותרו בקלות על כוחם ועל הפריבילגיות שבהן הם זכו. רק אם הם יווכחו לדעת שזהו האינטרס שלהם שהעם יקבל חינוך ובריאות של ממש, שהפריפריה תחוש סולידריות עם המרכז, שרמת החיים של כל השכבות תעלה בצורה שוויונית, שהזקנים, הנכים והחולים לא ייזרקו לשולי החברה, הם יסכימו לשינוי. זה קרה בנורבגיה, שוודיה, פינלנד, צרפת, גרמניה והולנד. אין שום סיבה שזה לא יקרה גם בישראל. אנו זקוקים למחזאים כאיבסן, לסופרים כזולא, להוגי דיעות כשטיגליץ, לאילי הון כסטף ורטהיימר ולמנהיגים נוסח סקנדינביה על מנת לבצע את השינויים המיוחלים, לשאוב מהם השראה, לקחת מהם דוגמא. אנחנו לא יכולים להרשות לעצמנו, עם כל האויבים שמסביבנו, זה יהיה anti-business, בניגוד למגמות ההתערות בכפר הגלובלי, להיכנס למעגל של מרי אזרחי, של אלימות, של שביתות, של מיתון. לא ניתן לעבוד על כל העם כל הזמן, אסור לנו לתת לקומץ של פסיכופטים נוסח The Corporation להנהיג אותנו עם אטימות מוחלטת לרצון ולצרכי העם. אנו מאמינים שרוב הפוליטיקאים, מנהלי ועובדי המגזר הציבורי, אילי ההון ואנשי העסקים הם אתיים, עם יושרה, עם זיקה חברתית, לא של חמלה כפי שהתבטא בצורה אומללה ראש ממשלתנו, לא של צדקה כפי שמפרישים שברי אחוזים מרווחיהן חברות ואילי הון לא אתיים ומקבלים גושפנקא של חברות אתיות, אלא עם הכרה דמוקרטית שהעם צריך לשלוט במולדתו, עם הנהגה אתית, ללא שחיתות, ללא השקפות ניאו ליברליות המגבירות את חוסר האתיקה, חוסר השוויון והשחיתות, כי הן שמות את כוחות השוק הלא אנושיים, את מקסום הרווח בראש מעייניהן ולא את מקסום איכות החיים לכל האוכלוסיה.

אילי ההון זקוקים לעם על מנת שיעבוד במפעליו, שיקנה את מוצריו, שישקיע בבנקים שלו. העם לא זקוק לאילי ההון. ישראל הוכיחה כיצד היא יכולה לפתח כלכלת היי טק לתפארת ללא אילי הון, עם יזמים נמרצים וחדורי מוטיבציה. ממילא רבים מאילי ההון לוטשים עיניים לשווקי חו"ל. הם יכולים להישאר שם ולא ייגרם כל נזק למדינה. ממילא חלקם הגדול רק זקוק למדינה על מנת לקבל את נכסיה במחירי מציאה, הם מגלגלים את עסקות הרכישות והמיזוגים לא מהונם העצמי אלא במינוף של 90% בכספי הבנקים (קרי הפקדונות שלנו) ובכספי קרנות הפנסיה שלנו ולא תורמים הרבה לכלכלת המדינה ובוודאי לא למיסיה עם כל תכנוני המס "כחוק". אנו נישאר עם אילי ההון האתיים שתרמו תרומה מכרעת לכלכלת המדינה, לפיתוח הפריפריה, לתעסוקה, שמשלמים את כל מיסיהם. אנו נישאר עם יזמי ההיי טק, עם המעמד הבינוני שילך ויגדל, עם המעמד הנמוך שילך ויקטן, עם אותם גורמים בעשירון העליון שיראו אתגר בהובלת הרפובליקה השניה של ישראל לעתיד של צדק חברתי, של שגשוג כלכלי, של שוויון מירבי, של דמוקרטיה אמיתית, כפי שלא הייתה מעולם בישראל שעברה מניאו בולשביזם לניאו ליברליזם, אך שתיתכן כפי שאנו רואים בעיניים כלות במדינות הקטנות, האתיות, השוויוניות והעשירות ביותר בתל"ג לנפש: שוודיה, נורבגיה, דנמרק, פינלנד, הולנד, ניו זילנד ושוויץ. אנו יכולים להגיע ליעד זה עוד בדורנו, זה בהישג יד, זהו כורח המציאות, זה יקרה בדרך אבולוציונית, כי עם ישראל קם בארץ ישראל בה נכתב הספר הראשון בעולם על אתיקה במגזר הציבורי, בעסקים, ביחסים הבינאישיים – התנ"ך. לא דרושים לנו נביאים כעמוס על מנת להראות לנו את הדרך. הדרך סלולה וברורה ועלינו לצעוד בה באומץ אם אנו חפצי חיים.

נאום לכבוד המועמד לנשיאות דני שכטמן בכנס סיכום לתומכים – 13.6.2014

דני היקר,

מנשיאות הכנסת ביקשו ממני לחבר שאלון קבלה למשרה של חבר כנסת, נשיא המדינה ונגיד בנק ישראל. הוצע שאחבר שאלון אמריקאי שאם המועמד עונה לפחות על קריטריון אחד הוא מתקבל. להלן השאלון שחיברתי, תגיד לי בבקשה אם יש לך הצעות לשינויים או השגות כלשהן על סמך הנסיון העשיר שלך בחודשים האחרונים:

מועמד יקר, אנא מלא שאלון זה. חשוב שתעמוד לפחות בקריטריון אחד וכל המרבה הרי זה משובח.

1. האם גנבת כסף מניצולי השואה, מעמותות, מהמדינה, מהעירייה, או סתם מחלכאים ונדכאים?
2. האם קיבלת שוחד ישיר מטייקונים, מנהלי מפעלים, קבלנים או אזרחים הרוצים לקדם את ענייניהם?
3. האם אנסת מנהלת לשכה, עובדת נקיון במלון, חיילת, תלמיד ישיבה, או זקנה בת 90?
4. האם הטרדת מינית פקידה, עוזרת בית, עובדת ציבור ביום עיון או עם פרוץ מלחמה?
5. האם סחבת מחנויות לאחרונה מזוודות, תיקים, בשמים או לפחות השתמשת במידע פנים להתעשרות קלה?
6. האם טסת לחו״ל על חשבון טייקונים לחתונה, מסיבה או לקחו אותך במטוס פרטי לחגוג אירוע משפחתי?
7. האם שלחת אנשים החפצים בעזרתך לקנות תמונות של אשתך, לקבל יחסי ציבור אצל רעייתך, לשלם מיליונים לבנך עבור שיטוט באינטרנט?
8. האם אתה מעדיף לקבל את הכסף במעטפות דולרים, במקלטי מס בארובה, בכרטיסים כפולים מסוכנות נסיעות?
9. האם אתה נוהג להזמין האזנות סתר, מכתבי השמצה, בלשים ואנשי משטרה בדימוס על מנת לקדם את ענייניך?
10. האם אתה ממנה את מקורביך לתפקידי דירקטורים, מנהלי חברות ממשלתיות או יושבי ראש של ארגונים גדולים?
11. האם יש לך קשרים עם העולם התחתון, עם משפחות הפשע או עם אוליגרכים וברוני סמים?
12. האם אתה נוהג לקבל את ברכתם של באבות, משיחים, מגידי עתידות, אסטרולוגים, מתקשרים עם רוחות, או לפחות מארגונים שונאי ישראל?

בעלי המקצועות הבאים לא יתקבלו בשום פנים ואופן לאחת המשרות הנ״ל ומועמדותם תיפסל מראש:

1. פרופסורים
2. סופרים
3. יזמי היי טק
4. אתיקנים
5. שופטים
6. אנשים לא מקושרים
7. לוחמי אמת למען צדק חברתי וכלכלי
8. אנשים שהרוויחו את לחמם ביושר, לא העלימו הכנסות, שילמו את מלוא המיסים, לא עשו תספורות, לא זייפו תעודות
9. אזרחים שהם לא מהמרים כפייתיים, לא מבקרים בקאזינו בקביעות, לא משקיעים את כספי הפנסיות בהשקעות מפוקפקות
10. מתריעים נגד שחיתות, גניבות, עוולות, או שוד הקופה הציבורית
11. חתני פרס נובל, פרס ישראל, פרס אמת ופרס וולף, חברים באקדמיה הישראלית למדעים, באקדמיה האמריקאית למדעים - וכל הממעיט הרי זה משובח
12. אזרחים ישרים

אל תדאגה, דני יקירי, ILLEGITIMI NON CARBORUNDUM, אתה יכול לבקש את תרגום האמרה הלטינית הזאת מאחד מ- 118 חברי הכנסת שלא תמכו בך והם ישמחו לתרגם זאת, כי הם מצויים היטב בקלאסיקונים, כמו גם בכימיה, בספרות, ובמיוחד באתיקה. או שמא הם מצויים יותר במשפטים בשביל לפעול בשולי החוק, בראיית חשבון בשביל לשלם כמה שפחות מס, בכתבי הקודש בשביל לקבל סיעתא דשמיא על כל מעלליהם, בתקשורת על מנת לקבל עיתונות אוהדת תמורת חקיקת חוקים המסייעים לטייקונים בעלי המדיה על חשבון הציבור הרחב. אין ספק שדיוגנס, עמוס וגנדי הם המודלים לחיקוי של חברי הכנסת היקרה שלנו, הידועים בצניעותם, ביושרם, בחריצותם, בשירות המסור לאזרח הקטן, ברדיפת צדק חברתי, כלכלי ושלטוני. אין להם כספות בהם הם מחביאים מיליונים, הם לא מתחזקים שלושה בתים על חשבוננו, הם לא רוכשים בתים בחצי המחיר מטייקונים החפצים ביקרם, אין להם אימפריות הרשומות על שם ילדיהם, הם אינם לוטשים עיניים למשרה אצל הטייקונים. אל תיפול ברוחך דני, הממזרים לא יכריעונו. מספרים על דיוגנס שהלך עם הפנס לחפש את הצדק עד שהגיע לכנסת שלנו ומאז הוא מחפש את הפנס. **אתה הלכת לחפש את המלוכה בכנסת ומצאת שם את האתונות!**

מיעקב קורי, המחותן והחבר. בכנסת יש לך אולי רק חבר אחד, אך בישראל ובעולם יש לך מאות חברים ומאות אלפי מעריצים, המאמינים ותומכים בך ורואים בך איש מופת הראוי להנהיג את המדינה לעתיד טוב יותר במשטר נשיאותי ברפובליקה שניה, שתשים בראש מעייניה את הצדק החברתי, הכלכלי, השלטוני, האקולוגי והחינוכי, את ערכי האתיקה, התרבות, היושרה, המדע, השוויון ואיכות החיים של כל התושבים. משטר שיתבסס על שלטון העם ולא הטייקונים ואנשי שלומם, עם הפרדה מלאה בין הדת והמדינה, חינוך חינם ואיכותי בכל מסגרות הלימוד, בלי קשר בין הון, שלטון ומדיה, עם משרתי ציבור שיכהנו בתפקידיהם באמונה בכל חייהם ולא יראו בהם מסדרון לקראת שירות במגזר הפרטי. עם בטחון פנים שיקצץ בצורה דרסטית את רמת הפשיעה בארץ, עם תעסוקה לכל, בלי עובדי קבלן ועם שכר מינימום הוגן, עם תקציבים מספקים לבריאות, רווחה, תחבורה ושירות הציבור, עם קדימות לעסקים המביאים ערך מוסף למשק ולא לתאגידים פיננסיים קריאטיביים, עם מיסוי פרוגרסיבי ביותר תוך הגדלה דרסטית במיסי החברות שאינן תורמות למשק, עם הגבלת השכר והתמריצים של הבכירים לרמה סבירה. עם דאגה לכל מגזרי המשק, יהודים וערבים, מזרחים ואשכנזים, אנשי פריפריה ומרכז, גברים ונשים, עניים, מעמד ביניים ועשירים שהתעשרו בצורה לגיטימית. דני, אתה האדם הראוי לשנות את ערכי החברה כך שהיא תלחם בשחיתות ולא תעריץ את המושחתים ועושי התספורות, שהיא תדבק בערכי הצניעות ולא בהוצאות הראווה, בתרבות גבוהה ולא בתוכניות ריאליטי מטמטמות, בטיפוח קריירה במדע ולא בפיננסים. תוך תשלום מלוא המיסים, שירות שווה של כל האזרחים בצבא ובשירות אזרחי, במדינה עם גבולות בני הגנה המביאים בחשבון את המרכיב הדמוגרפי בכל שטחי ארץ ישראל ובלי שליטה בעם זר. כשישראל תופשת את המקום הכי גבוה במדדי האתיקה והדמוקרטיה והמקום הכי נמוך במדדי הפערים החברתיים והעוני. בחברה צודקת, שוויונית וחופשית החפצה חיים.

עיקרי מצע תנועת הרפובליקה השניה של ישראל

מבוא: תנועת הרפובליקה השניה של ישראל היא תנועה עממית חוץ פרלמנטרית שנועדה לשנות מהיסוד בדרכים דמוקרטיות את פני המדינה בכל המישורים ולהציב בראש סדר הקדימויות את הצדק החברתי, היושרה, השוויון, איכות הסביבה והחיים של כל התושבים. התנועה מאגדת בתוכה חילוניים ודתיים, מתנחלים ויונים, יהודים וערבים, נשים וגברים, מעמד הביניים עשירים ועניים, אנשי פריפריה ומרכז, אנשי עסקים, אקדמיה, רוח והמגזר השלישי.

1. **צדק חברתי**: מעמד הביניים יהפוך ל- 50% מהאוכלוסיה, שיעור כפול מהנוכחי. הפערים החברתיים יהיו כמקובל בעשר המדינות הדמוקרטיות המובילות בצדק החברתי. מימדי העוני ירדו אל מתחת ל- 10% מהאוכלוסיה.

2. **כלכלה**: ישונה מהיסוד המשטר הניאו ליברלי ויימצא האיזון הנכון בין מעורבות הממשל לשוק החופשי. החברות יביאו בחשבון את האינטרסים של כל מחזיקי העניין לרבות השגת רווחיות נאותה. יונהג מיסוי פרוגרסיבי ביותר.

3. **אתיקה**: תבוער השחיתות מהיסוד ויוכבדו בצורה דרסטית העונשים על עבריינים הצווארון הלבן. ייערך סינון אתי למועמדים לתפקידים ציבוריים וכלכליים. ישראל תמוקם בין עשר המדינות המובילות במדד האתיקה של TI.

4. **משטר**: יונהג משטר נשיאותי נוסח ארה"ב כשלנשיא סמכויות ביצוע מלאות ובממשלתו מיטב המומחים. מחצית מחברי הכנסת ייבחרו בבחירות איזוריות ומחציתם ייבחרו בבחירות יחסיות. יועלה אחוז החסימה ל- 5%.

5. **דת ומדינה**: הפרדה מלאה בין הדת והמדינה. הנהגת נישואים אזרחיים לכל האוכלוסיה. מתן מעמד שווה לכל הזרמים בדת היהודית ולכל הדתות. מינוי רבנות אחת לאשכנזים וספרדים. הנהגת חופש פולחן מלא.

6. **זכויות אזרח**: מתן זכויות אזרח מלאות לכל האוכלוסיה. כל אזרח, ללא הבדל דת, גזע ומין, יבחר בין שירות בצה"ל לשירות לאומי חובה של שלוש שנים. אכיפת איסור אפליה על בסיס דת, גיל ומין לכל משרה ובכל נושא.

7. **מדיניות**: מדינת ישראל תהיה מדינה דמוקרטית עם זכויות הצבעה לכל תושביה, עם גבולות בני הגנה ובלי שליטה בעם זר. גבולות הקבע של המדינה יביאו בחשבון את המרכיב הדמוגרפי היהודי והערבי בכל שטחי א"י.

8. **חינוך**: ייאכף חוק חינוך חובה חינם לאוכלוסיה עד גיל 18, הכולל בתוכו מרכיבי ליבה של מתימטיקה, אזרחות, לימוד חובה של שלוש שפות: עברית, אנגלית וערבית, מורשת בכל מגזר. לימודים אקדמיים יהיו חינם בכל מקצוע.

9. **הון ושלטון**: ינותק הקשר בין הון ושלטון. נושאי תפקידים בכירים בממשל יקבלו שכר מקביל לשכר במגזר הפרטי ותנאי פנסיה נדיבים, אך ייאסר עליהם לעבוד במגזר הפרטי על פי חוק. כתוצאה מכך יתפנו תקציבי עתק.

10. **בטחון פנים**: ימוגרו משפחות הפשע ויוכבדו בצורה דרסטית העונשים על פשיעה. יגויסו למשטרה מיטב האנשים שיקבלו שכר מקביל לשכר בצה"ל. תצומצם במחצית כמות הפשיעה: גניבות, תקיפות, עבירות מין וכו'.

11. **איכות הסביבה**: עיקר משאבי הפיתוח יופנו לתחום האנרגיה הנקיה. יצומצם זיהום האוויר בהתאם לתקנים הבינלאומיים. ייאכפו כל חוקי איכות הסביבה ויוכבדו העונשים למפירים לרבות עונשי מאסר לתקופות ממושכות.

12. **הרשות השופטת**: תישמר עצמאות הרשות השופטת. יוגדלו תקני השופטים תוך צמצום דרסטי בעינוי הדין. יוקם בית משפט לעבירות כלכליות עם שופטים המומחים בתחום. ייאסר על שופטים לעבוד כבוררים עם פרישתם.

13. **ערכים**: ייעשה מאמץ לשוב לערכי הצניעות, הסיוע לקהילה, שיתופי פעולה, מציאת דרך הביניים, רוחניות, תרבות והשכלה; לעומת הרדידות של תרבות הרייטינג, תוכניות הריאליטי עם ההדחות ותחרותיות שלוחת רסן.

14. **רווחה**: יופנו תקציבים מספקים לרווחה, בריאות, סיוע לקשישים ומוגבלים. ייאסר על קרנות הפנסיה להשקיע בבורסה. ישראל תדורג בין עשר המדינות המובילות בתחום הרווחה, כשעיקר העול על המגזר העיסקי והעשירים.

15. **תעסוקה**: יועלה בצורה דרסטית שכר המינימום ויופחת למינימום מספר עובדי הקבלן. יישמר בטחון תעסוקתי גבוה עם זכויות סוציאליות. יושג איזון בין תנאי התעסוקה, חופש ההתאגדות, היושרה של הועדים ויכולת הניהול.

16. **עסקים**: תונהג מדיניות המעודדת עסקים המביאים לערך מוסף למשק ויוכבד העול הרגולטורי והמיסויי על קרנות גידור, השקעות ספקולטיביות וחברות העובדות עם מינופים גבוהים ומשקיעות את עיקר רווחיהן בחו"ל.

17. **חברה**: החברה הישראלית צריכה לעבור שינוי יסודי, כאשר היא מרימה על נס מתריעים כנגד שחיתות, מוקיעה פושטי רגל שהערימו על נושיהם, עבריינים מס שהונו את השלטונות ובעלי שליטה שעשקו את בעלי המניות.

18. **ראיה הוליסטית**: פעילות במקביל, כאשר משאבי עתק יגויסו כתוצאה משינוי המדיניות ויחולקו בצורה צודקת ולצרכים החשובים ביותר למשק. קיום ערכי האתיקה, האחריות החברתית ואיכות הסביבה הם הערובה לשגשוג.

צדק משפטי וכלכלי - 20 עיקרי מדיניות ותחיקה, אתיקה ושקיפות בשלטון ובעסקים - הצעה לכנסת מאת ד"ר יעקב קורי

(מתוך מסמך שהוגש בשנת 2004 לחבר כנסת הפעיל בנושאי כלכלה, לבקשתו, אך לא היה לנושא המשך)

רקע: לאחרונה חלה הידרדרות ניכרת במצב האתיקה והשקיפות בשלטון ובעסקים בישראל, התגברו מעשי השחיתות, ונוצר קשר בלתי נסבל בין הון לשילטון הפוגע בראש וראשונה במעמד הביניים הסובל משחיקה בשכר, אבטלת אקדמאים ומיסים גבוהים. יש צורך דחוף לשנות מהיסוד את הגישה לאתיקה בכל רבדי השלטון, העסקים והחברה על ידי התוויית מדיניות ברורה ורדיקלית שתקרב אותנו למדינות המתוקנות ביותר בעולם כמו המדינות הסקנדינביות ותרחיק אותנו מהמדינות המושחתות ביותר כמו ארגנטינה וניגריה. דרושה איפוא מהפכה במדיניות, בתחיקה וביחס החברה לנושא כי קצה נפשו של הציבור בשחיתות ההולכת וגוברת, בהתחמקות מתשלום מיסים תוך ניצול פרצות בחוק, בפיטורים ההמוניים ובשחיקת השכר המאפשרים תשלום משכורות עתק למנהלים הבכירים יוצאי השירות הממשלתי והביטחוני ובחלוקת דיבידנדים מופלגים לאילי הון שהתעשרו על חשבון המדינה.

לשם הכנת המסמך עברתי על עיקרי ההמלצות שלי בספרי המחקר החלוציים באתיקה בעסקים שפורסמו בהוצאת קלוור בארה"ב ב-2001 , במסה בנושא אתיקה בעסקים בישראל בסיומו של הרומן "הישמרו מדורון יווני", בהרצאות ובמאמרים וכן בתיזה לדוקטורט מאוניברסיטת CNAM בפאריס. התייעצתי עם יו"ר ארגון אומ"ץ שחרט על דיגלו נושאים אלה, העיתונאי חושף השחיתויות, אריה אבנרי, עם עו"ד מישל אוחיון, שחיבר ספרים רבים בנושא דיני חברות, עם דליה זליקוביץ', דירקטורית ומרצה לדירקטורים, עם אנשי אקדמיה ועסקים וגורמים שונים אחרים. אני מוכן להשתתף בצוות ההיגוי שיוקם לצורך זה, כמו גם אריה אבנרי, עו"ד מישל אוחיון ודליה זליקוביץ'. לעומתם קיימים גורמים אקדמיים המתנגדים לחקיקה בנושאי אתיקה ושקיפות, כי היא תגרור אחריה חוקים נוספים ומחול שדים של ייעוץ משפטי ועסקי כיצד ניתן להתחמק מקיום המדיניות האתית והחוקים החדשים. הבעיה העיקרית לדעת גורמים אלה היא לא החקיקה אלא האכיפה של החוקים, כמו למשל בחוקי איכות הסביבה. יש לעודד לפיכך לדעתם פעילות ציבורית בנושאי אתיקה ולהשפיע באמצעות הציבור על הרשויות השונות. אני מציג לכם את החומר לשיקול דעתכם ומשוכנע שתמצאו עניין לפחות בחלק מההמלצות המובאות במסמך.

20 עיקרי מדיניות ותחיקה בנושאי צדק כלכלי, אתיקה ושקיפות בשלטון ובעסקים בישראל

1. הקמת מכון לאומי לאתיקה: מכון זה שיהיה וולונטרי וימומן באמצעות עמלות מעיסקאות בורסאיות יבצע בדיקות על ההתנהגות האתית של חברות ומוסדות שלטון. חבריו ייבחרו על ידי מוסדות שיפוט, יהיו בעלי מוניטין ללא רבב, אנשי אקדמיה ועסקים ופקידים גבוהים בדימוס. החברות שייבדקו על ידי המכון יקבלו דירוג אתי בנוסח דירוג האשראי וקרנות אתיות יורשו להשקיע רק בחברות בעלי דירוג אתי גבוה. דירוג זה יהיה גם אינדיקציה לציבור בהחלטותיו על השקעה במניות החברות, לעובדים בהחלטה על מקום עבודה, ללקוחות, לספקים ולמחזיקי עניין נוספים בהחלטה לעבוד עם חברות אלה. המכון יתריע על העסקת משרדי עורכי דין, רואי חשבון, יועצי מס ויועצים אחרים העובדים עם גורמים לא אתיים. המכון יפרסם באינטרנט ובמדיה אחר אירועים של עבירות אתיות, פשיטות רגל גדולות, צניחה של מחירי מניות סמוך להנפקות ועוד. המכון יבחר את החברים במועצות מפקחות עם סמכויות נרחבות, אשר יוקמו לצד מועצות המנהלים וידאגו לאינטרסים של מחזיקי העניין בחברות.

2. בעלי משרות בכירות במשרדי ממשלה, רשויות ממשלתיות, כוחות הביטחון, בנק ישראל ובשלטון המקומי: בעלי משרות אלה לא יוכלו לעבוד בתום שירותם בסקטור הפרטי ובארגונים אחרים ובכך יימנע חשש להעדפת חברות פרטיות וציבוריות, בתי חולים, בנקים, וכו'. הכוונה להצמיח שכבה של משרתי ציבור civil servants שיוכלו להמשיך לעבוד בסקטור הממשלתי עד פרישתם לפנסיה. על מנת לא לפגוע בפרנסתם של משרתי הציבור תובטח להם פנסיה נדיבה וגם תנאים של פנסיה מוקדמת אם ירצו לעבור לאקדמיה או לארגונים וולונטריים. כך למשל יו"ר לשעבר של רשות ניירות ערך או חבר הנהלתה, לא יוכלו לעבוד בשום חברה פרטית או ציבורית אך יוכלו להרצות באקדמיה. כמובן שניתן יהיה לעבור ממשרד לאירגון ממשלתי ומנכ"ל משרד התמ"ת יוכל להתמנות למנכ"ל משרד האוצר, סמנכ"ל בנק ישראל יוכל לעבוד באוצר, אלוף בצה"ל יוכל להתמנות לניצב במשטרה.

3. חובת הגשת הצהרת הון לבעלי נכסים בארץ ובחו"ל: אנו חיים במצב אבסורדי שבו בעלי הון שחור או משתמטי מס חיים ברמת חיים מאוד גבוהה מבלי שהרשויות יכולות לחייב אותם בתשלום מס אמת. על מנת למנוע זאת יחויב כל בעל דירה בשווי של יותר ממיליון ₪ למשל, בעל מכונית בשווי של יותר ממאה וחמישים אלף ₪, כל הנוסע לחו"ל יותר מפעמיים בשנה, כל בעל נכס בחו"ל בשווי של יותר ממאה אלף דולר וכדומה להגיש הצהרת הון. רשויות המס ידרשו ממנו הסברים כיצד צבר רכוש זה. כך ניתן יהיה לאתר משתמטי מס, בעלי הון שחור ופושטי רגל מדומים שהעבירו את רכושם לקרובי משפחה.

4. חובת הגשת הצהרה על בעלות של חברות ומניות בחו"ל: ההשתמטות ממס באמצעות חברות קש ובעלויות של חברות בחו"ל הפכה לתופעה נפוצה. אם תהיה חובת דיווח כללית לכל אזרחי המדינה על בעלויות בחו"ל, יוכלו רשויות המס לבדוק באילו אמצעים מבריחים כספים ומתחמקים מתשלום מס בארץ. רשויות אלה יוכלו להיעזר במשרדי חקירות חשבונאיות המתמחים בנושאים אלה.

5. שקיפות בדיווחים על תשלומי מס: מתברר שחובת הדיווח על משכורות של מנהלי חברות הנסחרות בבורסה השיגה מטרה הפוכה מזו שהתכוון אליה המחוקק ובמקום להקטין את גובה המשכורות היא רק הגדילה אותן. אולם, קיימת תופעה חמורה בהרבה כאשר מספר רב של מנהלים בכירים ואילי הון כמעט ולא משלמים מס בישראל וכל זאת בדרכים חוקיות, פסבדו חוקיות או לא כשרות לחלוטין. אם רוצים להוקיע תופעות אלה רשויות המס יכולות לפרסם את נתוני תשלום המס של נושאי תפקידים בכירים ובעלי מניות שליטה בחברות ציבוריות. כך יתגלו לציבור מקלטי מס באמצעות תשלומים מיוחדים בחו"ל, אופציות ומניות והטבות פטורות ממס. שקיפות זאת תסייע בראש וראשונה לשכירים המשלמים מס כחוק ולא מנסים להתחמק מתשלום מס. יש להוקיע ניצול פרצות בחוק כעבירה אתית המסייעת רק לחזקים ויוצרת מצב אבסורדי שהחזקים והחלשים ביותר כמעט ולא משלמים מס.

6. תיקון חוק החברות: יתוקן לאלתר חוק החברות שלא פתר מספר בעיות יסוד. ייאסר על דירקטורים חיצוניים להיות חברים ביותר משני דירקטוריונים על מנת למנוע מגיפה של "דירקטורים סדרתיים" המספקים את שירותיהם למספר רב של חברות בתמורה להתנהגות טובה. ישונה שם הדירקטורים החיצוניים לדירקטורים עצמאיים כמו שמקובל ברוב המדינות המתוקנות וייכתב במפורש בחוק שדירקטורים אלה מצווים לוודא קיום יחס הוגן לכל מחזיקי העניין, לרבות בעלי מניות המיעוט, העובדים, הלקוחות, הספקים, רשויות המס, המדען הראשי, משרד התמ"ת, הקהילה, האקולוגיה והנושים. יאומצו עיקרי חוק סרביינס-אוקסלי ויוחמרו העונשים על עבירות. נושא העיסקאות עם בעלי עניין הוא פרוץ לחלוטין. כיום קשה להשתלט על חברות בבורסה על ידי רכישת מניות בשוק החופשי. חברות רבות הן חברות משפחתיות עם אחוז שליטה של יותר מחמישים אחוז או שהשליטה משורשרת באמצעות חברות אם. ניתן לקבוע שאם לבעל שליטה יש יותר מ- 45% מהון המניות, במישרין או בעקיפין, הוא יהיה חייב לבצע הצעת רכש לשאר מניות החברה והיא תפסיק להיסחר בבורסה. אם מרבית ציבור בעלי המניות יתנגד להצעת הרכש לא ניתן יהיה לבצעה ובעל השליטה לא יוכל להחזיק ביותר מ-45% מהמניות. יש לקבוע בחקיקה כי בכל דירקטוריון צריך לכהן דירקטור המייצג את ציבור בעלי המניות שאינם בעלי שליטה. ניתן לקבוע אחוז מינימלי של אחזקות עבור

מושב בדירקטוריון, למשל 10%, אבל יש להיזהר שלא ייבחרו בהכרח נציגי קרנות נאמנות הקשורים בצורה זאת או אחרת לבעלי השליטה והמושפעים מקשרים אלה. יש לקבוע בחוק את תנאי הכשירות של הדח"צים שיהיו דומים לפחות לתנאים של דירקטורים מטעם המדינה בדרישות לניסיון עסקי והשכלה. יש להרחיב כיום את המגבלה שחלה על דח"צים לשרת בתאגידים בשליטת בעלי השליטה. כיום אין מניעה שדח"צ יתמנה אחרי התפטרותו מדירקטוריון של חברה בבעלות בעל שליטה מסוים כדירקטור לא חיצוני מטעם אותו בעל שליטה בחברה אחרת שבשליטתו. חברות יכולות לנצל פרצה זאת על מנת להבטיח שיתוף פעולה של הדח"צים עם בעלי השליטה, כי מובטחת לדח"צ תעסוקה ארוכת טווח עם בעלי השליטה.

7. <u>קרנות פנסיה וקופות גמל</u>: ייאסר על קרנות וקופות של עובדים להשקיע במניות ולתת הלוואות. לא ייתכן שיימשך מצב בו קרן פנסיה מסייעת לאיל הון אחד להשתלט על קונצרן של איל הון אחר. כמו כן לנוכח הסיכונים הרבים בשוק ההון, גם סיכונים אתיים של עושק בעלי מניות המיעוט, לא ניתן לסכן את כספי הפנסיה שהם נמוכים ממילא ונשחקים משנה לשנה. כספי הקרנות יושקעו אך ורק בתוכניות חיסכון ובאגרות חוב ממשלתיות.

8. <u>עידוד הקמת קרנות אתיות</u>: יינתנו תמריצים להקמת קרנות אתיות שישקיעו רק בחברות אתיות המתנהגות בצורה הוגנת למחזיקי העניין בחברה. בארה"ב מושקעים יותר משני טריליון דולר בקרנות אתיות וזהו הענף הפיננסי הצומח בקצב המהיר ביותר בעולם. בין הקריטריונים של השקעה של קרנות אתיות: מניעת עושק המיעוט, הימנעות מהשקעה בחברות טבק, אלכוהול, הימורים, חברות האוסרות התאגדות חופשית של עובדים, חברות שבהן קיים יחס חריג בין המשכורת הנמוכה ביותר לגבוהה ביותר (לדוגמא 30:1) וכדומה. יש למנוע בלבול שחל באחרונה ולפיו חברות התורמות לקהילה קוראות לעצמן חברות אתיות ומקימות קרנות פסבדו אתיות לצורך זה. תרומה לקהילה הוא רק אחד המרכיבים להתנהגות אתית אך לא העיקרי שבהם. גם המאפיה, חברות טבק, חברות הימורים וחברות לא אתיות תורמות לקהילה אך הן לא מקיימות את מרבית התנאים האחרים לשמירה על האתיקה, כמו תשלום במועד לספקים, אי שימוש בחברות כח אדם במטרה להימנע מתשלום זכויות סוציאליות, שקיפות לבעלי מניות מיעוט, אי ניצול ישיר או עקיף של מידע פנים לעשיית רווחים ספקולטיביים, אי ניצול מעמד מונופוליסטי.

9. <u>הפרטה של חברות ממשלתיות רק לציבור הרחב</u>: יחוקק חוק שכל החברות שיופרטו בעתיד יופרטו רק לציבור הרחב במתכונת האנגלית, על מנת למנוע מקרים של מכירת גרעין השליטה של חברות ממשלתיות למקורבים לשלטון. כמו כן במסגרת מאמצי השקיפות יפורסמו נתונים מצטברים על שווי חברות ממשלתיות

שגרעין השליטה שלהן נמכר לאילי הון, מה היה שווי המכירה, מה השווי כיום, מה היה הרווח של אילי ההון, מי היו השרים והפקידים שהיו מעורבים במכירה, מה היה היקף נכסיהם כשהם ביצעו את המכירה ומה היקף נכסיהם כיום. כך גם אם לא יוכח שוחד ישיר או עקיף לפחות ניתן יהיה לעקוב אחרי התעשרותם של מי שסייע לאילי ההון.

10. חוקים דרקוניים והוקעת הציבור להשתמטות ממס ולעבירות כלכליות: יאומץ המודל האמריקאי של חוקים דרקוניים במתכונת סרביינס-אוקסלי והעונשים על אי דיווח אמין ועבירות מס לכל מי שעובר עבירות של חוסר שקיפות, מוסר דיווחים כוזבים, לכל משתמטי המס למיניהם ולכל מבצעי העבירות הכלכליות. כשעבירות כלכליות יוענשו בעונשים מינימליים של עשר או עשרים שנה מאסר ישתנה מהקצה לקצה היחס הסלחני של החוק ורשויות השיפוט לעבירות בעלי הצווארון הלבן. גם הקנסות המוטלים על מעלימי המס צריכים להיות משמעותיים ביותר עד כדי פי חמישה או פי עשרה מסכום ההעלמה, כי מעלימי המס משקללים את הסיכוי שהעלמת המס תתגלה בגובה הקנס ומכיוון שסיכוי הגילוי נמוך משתלם להעלים מס. אם ישלמו קנסות של פי עשרה לא ישתלם להעלים מס בכל תרחיש אפשרי. המשתמטים ממס פוגעים ישירות במעמד הביניים שהם שכירים ברובם המשלמים מס כחוק והמחויבים כיום בשיעורי מס וביטוח לאומי פרוהיביטיביים. צריך לעשות הכל על מנת להוקיע אילי הון וחברות ציבוריות המנצלים כל פירצה בחוק על מנת להשתמט "כחוק" מתשלום מס ושכמעט ואינם משלמים מיסים. הם לא יוכלו לקבל כיבודים ממשלתיים ואוניברסיטאיים וייעשה עליהם חרם של צרכנים ומשקיעים. הוקעת מעלימי המס צריכה לחול גם על פושטי רגל סידרתיים, לווים בסכומים גבוהים שלא מחזירים הלוואות וכדומה.

11. שקיפות מלאה על תשלומי כופר, נימוקים על "עניין הציבור", עיסקות טיעון ופסקי דין על עבודות שירות: בכל הנושאים האלה יש לפרסם את שמות העבריינים ואת הנימוקים להחלטות בעניינם. עבריינים כלכליים זוכים במקרים רבים ליחס סלחני מצד רשויות המס המתפשרות איתם על תשלומי כופר מבלי שיתפרסמו שמות הפושעים. יש לזכור שאותם מנהלים באוצר היושבים בוועדות הכופר עלולים לעבוד כעבור מספר שנים בחברות השייכות לקונצרן, לבעליו ומנהליו, אשר עברו עבירות מס, או לייעץ להם כיצד הם יוכלו להתחמק מתשלום מס "כחוק" תוך ניצול פרצות בחוקים שהם יזמו את חקיקתם. מתן כופר הוא הטבה שאין הדעת סובלתה כי העבריין מתחמק מתיק פלילי, בהרבה מקרים משלם את הכופר מתוך כספי החברות הציבוריות ומה שחמור מכל שמו לא מתפרסם ברבים. כל זאת במקרים הנדירים בהם הוא נתפש בקלקלתו, כי העבירות כל כך מסובכות שלא ניתן לאתר אותן, אם בכל זאת הם נתפשים, הם שוכרים, על חשבון החברה, את עורכי הדין הטובים ביותר, והשופטים במקרים רבים לא מסוגלים להבין את מורכבות הבעייה. מאידך מחליטות

רשויות ממשלתיות (המשטרה או הפרקליטות) שעבירות כלכליות מסוימות אינן מעניינו של הציבור. במסגרת השקיפות יש לפרסם את הנימוקים מדוע העבירות אינן מעניינו של הציבור ולנהל מעקב ארוך טווח איך שפר גורלם של אלה שהחליטו שהעבירות אינן מעניינו של הציבור, בכמה גדל היקף נכסיהם, באילו חברות הם מצאו עבודה אחרי עוזבם את הסקטור הממשלתי והאם יש קשר ישיר או עקיף בין החלטותיהם לרווחתם הכלכלית והתעסוקתית לאחריהן. כמובן שאם יהיו עונשי מינימום של עשר או עשרים שנה על עבירות כלכליות, לא ניתן יהיה להגיע לעיסקות טיעון מגוחכות, לפסקי דין של עבודות שירות למנהלים שהונו את רשויות המס בעשרות מיליוני שקלים, ולשחרור מוקדם מנימוקי בריאות לעבריינים הצווארון הלבן שחיים בבריאות טובה אחרי שאלה ששיחררו אותם כבר הלכו לעולמם.

12. בתי משפט מיוחדים לעבירות מס ועבירות בשוק ההון: עבירות המס והעבירות בשוק ההון הן במקרים רבים כל כך מתוחכמות ששופט שאין לו השכלה כלכלית ופיננסית ומעולם לא עבד בחברות עסקיות יתקשה להבין אותן. לפיכך יש להקים בתי משפט מיוחדים לעבירות אלה, כמו בתי המשפט לתעבורה, שבהם ישבו שופטים בעלי הכשרה מתאימה וירכשו את הניסיון המתאים עם השנים.

13. דוגמה אישית של המדינה בשקיפות ואתיקה: בטרם יטיפו מוסדות המדינה והשלטון המקומי למדיניות ותחיקה לעידוד שקיפות ואתיקה, עליהם להראות דוגמא אישית של התנהגות אתית ללא רבב. יש להפסיק לאלתר הלנת שכר לעובדי מדינה, רשויות וחברות ממשלתיות. פקידים שיימצאו אשמים בהלנת שכר ייענשו בכל חומרת הדין לרבות מאסר בפועל. רשויות מקומיות שלא יבצעו החלטות על התייעלות יפוזרו ובכל מקרה לא ישולם השכר של כל אלה שמלינים שכר אחרים. אותו דין חל לגבי פיגורים בתשלום לספקים שהיא עבירה אתית לכל דבר, תוך אי כיבוד הסכמים. לית מאן דפליג שעבירות אתיות של נבחרי ציבור, שוחד עקיף להם או לבני משפחותיהם, צריכים להיענש על ידי הציבור בכל חומרת הדין גם אם לא יימצאו הוכחות משפטיות מוצקות. האחראי למיצוי הדין על עבירות אתיות יהיה המשרד לאתיקה, איכות ואקולוגיה שמשימתו העיקרית תהיה לשפר את איכות החיים בישראל.

14. מבדקי יושרה לנושאי תפקידים בכירים ורגישים: תונהג חובת קיום מבדקי יושרה לנושאי תפקידים בכירים (מדרגת ראש מחלקה ומעלה או סגן ניצב במשטרה) ותפקידים רגישים (כל פקידי המס). מבדקי היושרה יבדקו בדרכים מתוחכמות, עם דינמיקה קבוצתית, משחקי תפקידים ואירועים את האתיקה והיושרה של נושאי התפקידים.

15. שקיפות מלאה וסינון אתי של ספקים, מקבלי הלוואות והטבות: אנו נתקלים במקרים רבים בהם משתתפים במכרזים ממשלתיים גורמים מפוקפקים שעוסקים בתחומים בשולי החוק כמו הימורים, שקשורים עם עבריינים בארץ ובחו"ל, שברחו מהחוק במדינות מוצאם, פושטי רגל סידרתיים, ועוד. זכותה של המדינה לסנן גורמים אלה ולא לאפשר להם להשתתף במכרזים של משרדי הביטחון, הבריאות וכו', לא להעניק להם הטבות מהמדען הראשי, מפעלים מאושרים, הלוואות בתנאים מועדפים ומענקים שונים. ממילא הניסיון מוכיח שבהרבה מקרים גורמים מפוקפקים אלה מסבים למדינה ולבנקים הפסדים כבדים ויש לסנן אותם מראש. יש לדרוש שקיפות מלאה ממקבלי הטבות מהממשלה על מנת למנוע ממעלימי מס ובעלי הון שחור להחזיר ארצה הון עצמי או מקורות עצמיים הנדרשים לקבלת מענקים של מפעל מאושר והמדען הראשי. לא פעם החברות המשקיעות הן חברות קש או גורמים מפוקפקים ויש לבדוק היטב עם מי המדינה או הבנקים מתקשרים. לגבי הבנקים, הכוונה בעיקר למימון עסקות השתלטות של גורמים עסקיים על חברות ממשלתיות.

16. שקיפות מלאה של נכסי והכנסות נבחרי הציבור: יש לחייב חברי כנסת, שופטים, פקידים בכירים בממשלה ובשלטון המקומי, בחברות ממשלתיות, לתת דיווח מלא על נכסיהם, אחזקותיהם בחברות שונות, מקורות ההכנסה שלהם. אם הם ייתפשו בעבירות על חוקי השקיפות הם יפוטרו לאלתר ויוגשו נגדם תביעות. חוקי השקיפות יחולו עם על בני הזוג ועל ילדיהם והוריהם של גורמים אלה על מנת למנוע העברת נכסים לבני משפחה.

17. שקיפות של תקציב המדינה ודו"ח מבקר המדינה: יש לוודא שקיפות מלאה של תקציב המדינה, תקציבי העיריות, פרסום שמות המבוקרים בדו"ח מבקר המדינה. כיום יש עמימות בלתי נסבלת בנושאים אלה כאשר אפילו חברי הכנסת מתקשים בהבנת התקציב. אין שום סיבה מדוע לא ניתן לאמץ כללים דומים לאלה המחייבים חברות עסקיות לפרסם בתשקיפים את כל החומר הרלבנטי גם עבור דיווחי הממשלה. יש לצרף לדיווחים אלה גם דיווחים אתיים ואקולוגיים. על חברי הכנסת להיות מעורבים כבר בשלבים המוקדמים של הכנת התקציב, יש להרחיב את השכלתם הכלכלית על מנת שיוכלו להבין את התקציב, עוזריהם הפרלמנטרים או יועציהם צריכים להתמצא בהבנת הדו"חות הממשלתיים ועוד. כך גם יש לבדוק מחדש את קיום חוק ההסדרים, את חוקיות הדחיות של יישום חוקים לא נוחים, יש לפרסם את דו"חות ביקורת הפנים בכל המוסדות הממשלתיים והקשורים להם.

18. פישוט, אחידות וקוהרנטיות של החקיקה הכלכלית: איחוד מרבית התחיקה הכלכלית לחוק אחד קוהרנטי תסייע למנוע העלמות מס, תאפשר תכנון מס גם למעמד הביניים ולא רק לאילי ההון השוכרים את מיטב עורכי הדין ויועצי המס שרק הם מסוגלים להתמצא בסבך התחיקה הקיימת. קיימת התחלה של התהליך בתזכיר של חוק דיני ממונות. זאת ועוד, יש לתקן את החקיקה באופן מתמיד ולא אחת לכמה שנים בועדות רפורמת מס, התהליך צריך להיות אינטראקטיבי ויש לתקן ליקויים ברגע שהם מתגלים ולסתום פרצות באופן שוטף.

19. עידוד מתריעים: יש לעודד בתמריצים כספיים, בגיבוי ציבורי ובכל דרך אפשרית מתריעים אשר יתריעו על עבירות אתיות ועבירות על החוק. כיום מתריעים אלה מפוטרים בהרבה מקרים ולא מתקבלים בשום מקום עבודה אחר. במקום להוקיע אותם יש לעודד אותם, כמו שעושים בארה"ב בתחיקה עניפה המבטיחה תמריצים כספיים וכמו שעשה השבועון טיים שבחר בשלוש מתריעות מאנרון, וורלדקום והאף. בי. איי. כאנשי השנה של 2002.

20. נושאים נוספים: יש לחשוף ניגודי אינטרסים, ניצול מקום העבודה לקידום אינטרסים אישיים, לאכוף את החוקים נגד הון שחור והלבנת הון, לעודד פרסום קודים אתיים ואכיפתם אך לא על ידי חוק "המקל והגזר" שעלול לעודד התנהגות לא אתית של חברות. יש לאכוף את חובת פרסום האחזקות של חברות, במיוחד בתקשורת, רשתות הטלוויזיה, הרדיו והעיתונות. כאמצעי למנוע העלמות מס מסקטורים כמו עבודות שיפוצים, קייטרינג או שיעורים פרטיים יש לשקול מתן תמריצים מיוחדים עבור משלוח חשבוניות מס שלהם לשלטונות המס. אלה יעשו בדיקות מדגמיות לאיתור מעלימי מס על סמך חשבוניות המס וכך יוכלו לאכוף בצורה יעילה את חוקי המס על כולם. הרחבת בסיס המס תסייע בראש וראשונה למעמד הביניים המורכב ברובו משכירים שמשלמים מס כחוק.

תקצר היריעה מלהכיל את כל הנושאים שבהם ניתן לשפר את השקיפות והאתיקה של השלטון והעסקים, אך אין ספק שגם אם מקצת מההמלצות יתקבלו זה ישנה את פני הכלכלה הישראלית, יבער חלק ניכר מקיני השחיתות, יגדיל בצורה דרסטית את מקורות ההכנסה של המדינה, ישפר את מצבם של מעמד הביניים והאוכלוסייה העובדת, יגביר את השיוויון בהכנסות שנפגע קשות בשנים האחרונות ויביא לצדק חברתי ולאיכות חיים כמו במדינות המתוקנות בעולם. דרושים אומץ, תחכום ויכולת לעמוד בלחצים על מנת לבצע את המהפכה הנדרשת, אך חברי הכנסת שירהיבו עוז לשנות באורח דרסטי את פני הדברים בסיוע של צוות היגוי עם מיטב המומחים, יקבלו את ההערכה המירבית של הציבור הרחב שכמה לשינוי מהיסוד ויראה בהם את המנהיגות העתידית של המדינה.

ברוך אשם! – אירוע בדיוני על "צדק" שלטוני

כל הקהל בבית המשפט הבינלאומי המיוחד שכונס בירושלים קם על רגליו. אב בית הדין הקריא את גזר הדין. ברוך עמד בפנים חתומות. גם כאשר דנו אותו למוות בתלייה לא זע שום שריר בפניו. בחוץ נשמעו צעקות ההמונים היהודים והערבים שצרו יחדיו על בית המשפט כאשר הכוחות הבינלאומיים מצליחים בקושי לעצור בעדם. מצלמות הטלוויזיה קלטו את השלטים שנישאו בידי ההמון בעברית, ערבית, אנגלית ושפות אחרות: "ברוך אשם!", "ברוך שפטרנו", "ברוך דיין אמת"... שנאה תהומית ניבטה בעיני האנשים, כאילו כל האסון אשר פקד את שני העמים התמקד באדם אחד, רק הוא אשם.

ברוך, עד לפני זמן קצר הנשיא לכל ימי חייו של מדינת ישראל, הובל באזיקים בידיו וברגליו לתאו. האורות דלקו במשך כל שעות היום בתא, שני שומרים שמרו עליו עם נשק שלוף, וטלוויזיה במעגל סגור עקבה אחר תנועותיו. ברוך נשכב במיטתו, עצם את עיניו, וניסה להיזכר איך כל זה קרה. הוא גיחך, יום ההולדת שלו שחל למחרת יהיה גם יום מותו. בגילו אנשים כבר מזמן יצאו לפנסיה, ואילו הוא יוצא למסעו האחרון. כולם נטשו אותו, אשתו קרוליין וארבעת בניו ובנותיו עם משפחותיהם ניתקו עימו כל קשר. הוא ראה נכוחה, לראשונה בחייו, את המניעים האמיתיים של פועלו, ללא צביעות, ללא רמייה עצמית.

ברוך נולד ב- 9.6.1940 ברומא, יום לפני שמוסוליני הכריז מלחמה על בנות הברית. הוריו, שהיו חסידים שוטים של הדוצ'ה קראו לו על שמו - בניטו, ובעברית ברוך. הם האמינו שבעזרת השם יינצלו מתופת המלחמה ורק כאשר החלו הפשיסטים לאסוף ולהגלות את יהודי רומא נפל אצלם האסימון והם הבינו שגורלם נחרץ. הם ברחו לכפר נידח וככה הצליחו לשרוד עד השחרור של רומא. כשבניטו היה בן ארבע הם חזרו לעיר מולדתם ומאז דבק בשם ברוך. הם חיו בעוני מחריד עוד חמש שנים, אביו היה מובטל ואמו הצרפתייה שקעה בדיכאונות חוזרים ונשנים. בהיות ברוך בן תשע החליטה משפחתו לעלות ארצה.

הם השתקעו באחת הקריות ליד חיפה, אביו לא נקלט ונשאר איש קשה יום, אמו לא למדה עברית והם המשיכו לדבר עם ברוך באיטלקית ובצרפתית. רק בזכות היותו בן יחיד ובעזרת הרבה מלגות הצליח ברוך לסיים את חוק לימודיו. בצבא לא היה קרבי ואת לימודי הכלכלה באוניברסיטה בירושלים סיים עם ממוצע מאוד נמוך. הוא היה סטודנט אלמוני שכמעט ולא ביקר בקמפוס כי היה צריך לעבוד למחייתו במשך כל תקופת לימודיו. ברוך החל לעבוד בבנק אבל פוטר בזמן המיתון הגדול שפקד את המדינה באמצע שנות השישים. בזמן מלחמת ששת הימים שכחו אותו והוא אפילו לא גוייס.

המזל האיר לו פנים לראשונה מיד אחרי המלחמה, כאשר קיבל מילגה לאוניברסיטה בינלאומית למינהל עסקים באירופה בזכות הכישרון שלו לשפות שהיה התנאי העיקרי לקבלה. זאת הייתה הפעם הראשונה שחזר לאירופה אחרי קרוב לעשרים שנה. הוא גילה שלהבדיל מהחברה הישראלית שהעריכה רק כסף, דווקא נועם הליכותיו והחביבות הטבעית שלו סייעו לו להתערות בחברת הסטודנטים שברובם באו ממשפחות של אילי הון ואריסטוקרטים. הם ראו בו ישראלי שונה, אירופאי, לא ארוגנטי, אך גם לא מתרפס כמו יהודים רבים שלמדו באוניברסיטה. חבריו הטובים ביותר היו אנטישמים שאמרו לו שהוא לא נראה יהודי. זה הזכיר לו כיצד גם בישראל העירו לו לא פעם שהוא לא נראה "ספרדי".

ברוך היה באותו הזמן כבן שלושים אך מעולם לא הייתה לו מערכת יחסים ארוכה עם אישה. למען האמת הוא גם לא חש בצורך כלשהו בקרבת נשים. נוח היה לו בבדידותו. אך מראהו הנאה, עיני תכלת, שיער בהיר, גובה מטר ותשעים, גרם לכך שהוא נהנה מפופולאריות של ממש בקרב הסטודנטיות. הוא שקד על לימודיו שאותם סיים בהצטיינות מבלי להתרועע עם אף אחת מהן, אך בטיול שקיים המחזור בארה"ב מיד אחר כך, הזמינה אותו אחת הסטודנטיות האמריקאיות היהודיות, קרוליין, אל ביתה בניו יורק באחת משכונות היוקרה. הוריה התרשמו מאוד מברוך ורמזו לו שאם יתחתן עם ביתם הוא יהיה מסודר בחיים.

הם נישאו עוד באותו הקיץ והוא חזר לישראל עם אשתו לפתוח סניף בתל אביב של העסק המשגשג של חותנו. תוך שש שנים נולדו להם ארבעה ילדים, שני בנים ושתי בנות מקסימים. מהר מאוד החל לבגוד בקרוליין שתפחה למימדים עצומים. היא הרגישה זנוחה ולא הקפידה על מראה החיצוני, מה עוד שידעה שבהיות אביה הגב הכלכלי שלהם לעולם לא יתגרש ממנה ברוך. אך, למען האמת, גם בגידותיו של ברוך לא היו מסוכנות, כי הוא מעולם לא אהב בחייו וגם לא נמשך לאהובותיו. הבגידות תרמו לביטחונו העצמי, יסוד שהיה חסר באישיותו מאז היותו ילד. את ילדיו בקושי ראה כי היה עסוק בכל זמנו בעבודה ובארוחות עסקיות. הוא מעולם לא קרא ספרים ולא ביקר בהצגות, זה פשוט לא עניין אותו.

ברוך התרחק מפוליטיקה כמו מפני אש. הוא ראה בכל הפוליטיקאים חבורה של מושחתים הצמודים לכיסא ורוצים להתעשר על חשבון הציבור. כל מכריו היו אנשי עסקים כמוהו ובערבי שבת קיטרו יחדיו שצריכים לעשות משהו בשביל לשנות את המצב, אך מה בדיוק לא היה ברור. אחרי מלחמת ששת הימים היה בעד ארץ ישראל השלמה, אך מאוחר יותר היה בעד החזרת כמעט כל השטחים. זה היה בון טון, רוב חבריו דגלו בכך, העיתון שקרא באדיקות כל יום הטיף לזה, ובהיותו קונפורמיסט מושבע, לפחות בחוג מכריו, האמין שישראל קטנה היא טובה לעסקים ולמעמדנו בעולם. אך מאידך הוא לא האמין לערבים כי ראה בהם עוכרי ישראל.

ברוך החל לשנוא את המתנחלים ואת השמאלנים. הוא ראה בהם סכנה קיומית, חבורה של קנאים שהם ממיטים את כל האסונות הבאים עלינו. הוא לא שם לב לכך שזה בדיוק מה שאמרו הפשיסטים על היהודים באירופה בזמן מלחמת העולם השנייה. אך בהיותו קורבן לפשיזם הוא אימץ בתת מודע את המסרים שלהם

עם ההשלכות המתחייבות. רצח רבין היווה בשבילו נקודת שבר. לא היה לו ספק שכוחות הימין כולם, מתונים כקיצונים, יביאו את הקץ על המדינה ואם לא הם – אז שלום עכשיו. אך הוא היה אובד עצות אל מול הפסד הכוחות השפויים בבחירות. לא פעם אמר, דמוקרטיה זה דבר טוב עבור עם שפוי, אך עם קנאים כמו שיש לנו זה אסון. הוא התייחס בהערצה למשטרים הטוטאליטריים של יוון, ספרד, פורטוגל, ארגנטינה וצ׳ילה כמשטרים היחידים שגאלו את עמם מהתוהו ובוהו של ההמונים הקומוניסטים. אך הוא גם העריץ את שיטות הפעולה של סטלין הסוביטי ושל מאו הגדול. אחרי שמשליטים סדר, אמר, תמיד אפשר לחזור לדמוקרטיה ולקח את ספרד כמודל לחיקוי, שבו הצליח שליט נאור (!) כפרנקו להפוך את עמו למתורבת.

ברוך, שגדל בשכונות עוני, ראה את עצמו כחלק של האליטה בישראל. לא פעם אמר בחוג מכריו כי העם, או ה׳עמך׳, מורכב קודם כל משלושה מיליון איש לא רלבנטיים. מיליון חרדים הם ברובם חבורה של בטלנים שלא משרתים בצה״ל ולא תורמים לכלכלה. מיליון רוסים הם ברובם גויים בלי שום קשר לישראל שבאים לפה רק בגלל סל הקליטה. מיליון ערבים הם ברובם גיס חמישי הרוצים להתחבר לאחיהם בפלשתין. כשאמר ׳הם שם ואנחנו פה׳ הוא התכוון גם לערביי ישראל, כי החזרת השטחים שבה דגל לא באה אצלו מאהבת הערבים, אמפתיה למצבם או תחושת צדק. למען האמת הוא שנא ערבים, מעולם לא למד את שפתם ורק רצה לראות אותם הרחק ממנו, ׳שם׳, כאשר בישראל יישארו רק יהודים, אירופה הקטנה. אם לא הייתה אנטישמיות באירופה היה חוזר מזמן לגור שם והוא חשב לא פעם להגר לארה״ב.

ארבעת המיליונים האחרים של האוכלוסייה בישראל הם ברובם מזרחים שגם אותם לא אהב אהבה יתרה. ברוך מאוד נעלב כאשר מדי פעם שייכו אותו לעדות המזרח והקפיד לציין שהוא ספרדי, שנולד באיטליה, ומשפחתו מעולם לא הגרה מזרחה מרומא. מה לי ולתימני, עיראקי, או חס וחלילה אתיופי, אני אירופאי ויותר ״מערבי״ מיקים, פולנים ורוסים. הרגיז אותו כיצד המזרחים משתלטים על החיים הפוליטיים והופכים את ישראל לבבואה של מצרים, עיראק ולבנון. לא הפריעה לו העובדה שכמעט בכל המפלגות המנהיגים נשארו אשכנזים, כי עובדות אף פעם לא הטרידו אותו. בגין היה אולי פולני אך הוא התנהג כמו מרוקאי אמר. הוא פעל מהבטן כשיצא למלחמת לבנון, אך שכח שבגין גם פקד לא לפתוח במלחמת אחים אחרי אלטלנה וחתם על הסכם השלום הראשון עם מצרים תוך החזרת כל השטחים. מעמיר פרץ סלד וכך גם מכל המנהיגים המזרחים של ישראל.

ברוך הפסיד באופן עיקבי בבורסה, כי היה משקיע תמיד בחברות מושחתות שהונו את בעלי מניות המיעוט. אך כיוון שהיו אלה תמיד חברות של ידידיו הטובים שכיהנו יחד איתו במספר דירקטוריונים לא העז לפצות פה. זה לא מקובל להלשין על מכרים, חשב, והרי ממילא השקעתי בגלל מידע פנים שקיבלתי מהם. כאות תודה, נתנו לו חבריו טיפים על חברות אחרות שגם בהן הפסיד. ברוך היה תמיד אהוד על חבריו כי מעולם לא רכש אויבים. הוא הביע רק דיעות שבקונצנזוס, השתדל להתנהג כזיקית ולא כזמיר. חוסר חוט השידרה שלו היה

תנאי הכרחי אך לא מספיק להצלחתו. התנאי המספיק היה המשך התמיכה של חותנו, שכיסה את כל הפסדיו בבורסה ובעסקיו. אך כל זה השתנה בזמן הגיאות שלאחר האינתיפדה השניה. כולם הרוויחו וגם הוא חשב שיוכל סוף סוף לפרוש בגיל שבעים. יחד עם זאת, נשאר אדיש לפערים ההולכים ומתרחבים בעם, לילדים הרעבים, לא תרם מעולם לצדקה והאשים בעוני את הבטלנים שלא רוצים לעבוד. ברוך דבק בהשקפות הסוציאליזם של סלון ובחמלה לעניים כי זו הייתה הנורמה במקום מגוריו.

עם התמוטטות הבורסה בשנת 2008 הוא נתקף פניקה ומכר בהפסד את כל מניותיו. עד אז הכל הלך כל כך יפה, המניות הגיעו לשיאים לא יאמנו והוא הרוויח על הנייר מיליונים. והנה, הכל התמוטט והוא הפסיד את רוב הונו. את האשם הוא לא תלה במניפולציות של וול סטריט וחבר מרעיהם בתל אביב כי אם במתנחלים, בשמאלנים הבוגדנים, בפוליטיקאים המושחתים, בקלגסים של צה״ל שמעולם לא שירת בו כחייל קרבי. כאשר נהרגו משפחות שלמות של מתנחלים העיר בשמחה לאיד כי זה מגיע להם, מה הם מחפשים שם בכלל? חוץ מזה כל חבריו וגם העיתונים שקרא השמיעו דיעות דומות ולמה לא הוא? הכי חרה לו איך הפכה ישראל להיות מדינה מוקצה שכולם מדירים ממנה את רגליהם. כל חבריו בחו״ל קראו לו כובש גס ואכזר, כאשר הוא לא כזה והוא מעולם אף לא ביקר בשטחים, אם כי ביקר בכותל... ברצונו העז כל כך להשתייך לאליטות הוא לא הבחין כיצד נפל בפח שלהם המלבים את שנאת האחים בין ימין ושמאל, ערבים ויהודים, חרדים וחילונים, אשכנזים וספרדים, על מנת להמשיך לשלוט בישראל ובכלכלתה ביד רמה, ולהפוך את שבעת מיליוני האזרחים לחוטבי עצים ושואבי מים, עובדי קבלן, עם מעמד בינוני מצומק, עוני כפול מבעבר, והפערים הגדולים ביותר במדינות הרווחה. הוא העריץ הערצה עיוורת את הטייקונים והיה משוכנע שיקרה אסון אם הם יעזבו אותנו יתומים ויעבירו את השקעותיהם לארצות נכר, ללאס וגאס, רוסיה או ניו יורק, או יפסיקו את קידוחי הגאז שהביאו גאולה לציון.

כאשר קיבל הימין רוב עצום בבחירות לכנסת, אסף ברוך בביתו כמה עשרות ידידים ואמר להם שנמאס לו מהשלטון הפשיסטי בישראל. השלטון בישראל הוא לא חוקי ואף לא לגיטימי כי אם אנשי הימין לא היו רוצחים את רבין הם לא היו עולים לשלטון. מנהיגיהם הרי עמדו על המרפסת ולא עשו דבר. קלגסי הימין הפנאטים המיטו אסון על המדינה, לא הביאו שלום, ביטחון, שגשוג כלכלי. אבל גם השמאל הקלאסי הכזיב ומפא״י עושה יד אחת עם קלגסי הימין, ומי סופר בכלל את שלום עכשיו ואת יפי הנפש של שנקין? בגללם השחיתות פושה בכל, יש תסיסה חברתית והמדינה מתפוררת. נואשנו מהדמוקרטיה, אמר, כי ההמונים לא יבינו מעולם דבר, תמיד יתמכו בשטיפת המוח של הימין והשמאל, וממילא רובם באים ממדינות טוטאליטריות כמו רוסיה, עיראק, תימן, אתיופיה ומרוקו והאחרים דוגלים במדינה תיאוקרטית.

ברוך יסד את תנועת ׳איגוד העם הלאומי חברתי׳ ונזהר שלא לתרגם את השם ללועזית, כי איגוד או אגד באיטלקית זה ׳פאשיו׳ ולאומי חברתי בגרמנית זה נאציונל סוציאליסטי. הוא נשבע שהוא לא פחות לאומני

מראש הממשלה הנבחר, לא פחות סוציאליסטי מהמפלגה שהובסה בבחירות, אך הוא בכלל נגד מפלגות כי הן מגבירות את הפירוד בעם. הוא יאגד את העם באיגוד כמו בימי המכבים ויחזיר עטרה ליושנה, בלי הבדלי מעמדות, עם זכויות שוות לנשים, עם טיפוח החלשים, עם עבודה להמונים. ברוך הצהיר כי תוך שבוע מאז שיעלה לשלטון בהתקוממות עממית הוא ייסוג מכל השטחים ואת התקציבים שייחסכו הוא ישקיע בעבודות תשתית ובסיוע לעסקים שנקלעו לקשיים. תוך חודשיים תיעלם האבטלה ובשנה הראשונה לשלטונו ייעלמו הפערים החברתיים, תרד הריבית לאפס והתל״ג יעלה בעשרה אחוזים.

בהתחלה ראו בו כולם תימהוני ולא התייחסו לדבריו ברצינות. אך כמה אילי הון שהיו ידידיו החלו לפרסם אותו בעיתונים שבבעלותם ובשלטי חוצות. הם כבר מזמן נואשו מהימין ומהשמאל הפופוליסטים המכבידים את עולם במיסים נוסח נורבגיה, לא מפריטים את חברת החשמל וברוב חוצפתם עוד רוצים תמלוגים גבוהים על אוצרות הטבע של המדינה. הפלשתינאים אמרו שעם ברוך יש עם מי לדבר ונתנו את דיברתם (הפעם בכל הרצינות...) שאם ישראל תיסוג מהשטחים יסתיים הסכסוך ויכרתו עימה שלום של אמיצים. אמנם יישארו עוד כמה סוגיות כמו זכות השיבה והחזרת הרכוש הערבי השדוד, אך ניתן לפתור אותן בדרכי שלום. ובינתיים, תנועות העובדים שהתנגדו לעליית הימין הכריזו על שביתה כללית כמחאה על המצב הכלכלי, העוני והאבטלה. המשק שותק במשך חודשיים ימים, ערמות האשפה התנשאו לגובה של כמה מטרים והצחנה פשטה בכל הערים. ארגוני הטירור הגבירו את פעילותם ובחודש אחד נהרגו למעלה מאלף איש. מצב הייאוש וחוסר האונים של האוכלוסייה והממשלה הגיעו לשיא שלא היה כדוגמתו.

ואז בלילה אחד השתלטו מאות טרוריסטים שאומנו באל קאעידה ובצ׳צ׳ניה על היכל התרבות בקונצרט גאלה של התזמורת הפילהרמונית, על אולם האופרה הישראלית, ועל אולמות הבימה, הקאמרי החדש ובית לסין. הם התגברו בקלות על האבטחה הדלה בכניסה לאולמות וירו ללא אבחנה בקהל של אלפי האנשים שגדש את התיאטראות. בלילה אחד נהרגה חלק ניכר של האליטה הישראלית, שרים, חברי כנסת, אילי הון ואנשי עסקים, פרופסורים, שופטים ופרקליטי צמרת, סופרים ואנשי רוח. ליל הזוועה היכה בהלם את המדינה. לא עוד עשרות בודדות של הרוגים, עולים חדשים, מתנחלים, אנשים קשי יום הנוסעים באוטובוסים, מבקרים בשווקים המוניים, כי אם אלפי הרוגים בפעולה מתואמת המכוונת נגד האליטה.

להפגנה שאירגן ברוך בגיבוי תומכיו בכיכר רבין באו מאות אלפי אנשים. ברוך אמר שהמצב לא יכול להימשך. הוא הבין את רצון העם והוא יצעד עכשיו בראשו לעבר ירושלים לכבוש את השלטון. אלפים של שוטרים, חיילים וקצינים ערקו מיחידותיהם והצטרפו להמונים. עוד באותו הלילה השתלטו על הקריה בתל אביב ולמחרת כבשו בסערה את הכנסת ואת קריית הממשלה בירושלים. ראש הממשלה, שר הביטחון והשר לביטחון פנים החליטו לא להתנגד להמונים על מנת לא להביא למלחמת אחים. הם התפטרו והנשיא קיבל את התפטרותם והתפטר אף הוא. הכנסת התכנסה לישיבה מיוחדת ובחרה את ברוך כנשיא לכל ימי חייו, עם

סמכויות בלתי מוגבלות ומיד אחר כך התפזרה. אין ספק כי הם ויתרו מרצון על שלטונם כי הגיעו לסוף הדרך במדיניות התגובות חסרות התוחלת על הטרור ההולך ומתעצם ולנוכח המתח החברתי שהפך ללא נשוא.

ברוך עמד בהבטחתו ותוך שבוע פינה את כל השטחים. הוא הורה למתנחלים להתפנות בתוך יומיים ומי שלא יעשה זאת יופקר לגורלו. ואכן רובם המכריע של מאות אלפי המתנחלים ותושבי ירושלים שבו למולדת כמו שהמתיישבים הצרפתים באלג'יר חזרו הביתה. הוא בכלל ראה את עצמו כדה גול ישראלי שבא לגאול את עמו בשעת משבר. עשרות אלפי המתנחלים שלא חזרו הביתה מצאו את עצמם אל מול המוני ערבים תאבי נקם שהרגו בהם אלפים. הם זעקו לעזרה לעבר אחיהם מאחורי הקו הירוק שיבואו לעזרתם אך הצבא שהוצב על הגבול החדש מנע מעבר עזרה. ברוך הצליח להשיג עם מנהיג הפלשתינאים שהפך פתאום רלבנטי הפסקת אש ליממה אחת שבה הוצע שוב לכל הישראלים בשטחים לחזור הביתה. רובם המכריע חזר לאחר שאיבדו את בתיהם ורכושם ואלה שנשארו להגן על בתיהם נטבחו על ידי הערבים ללא רחם. אולם, המנהיג הפלשתינאי חזר בו מהבטחתו לכרות שלום של אמיצים כי טען שישראל הפרה את מחויבותה להחזרת השטחים ללא קרב. ברוך, בנאום חוצב להבות, האשים את המתנחלים ששוב בגללם לא הושג השלום המיוחל והחל לכלוא אותם ואת אנשי הימין במחנות ריכוז.

כשהחלו אנשי שמאל ולוחמים למען זכויות האזרח למחות על המעצרים ההמוניים נעצרו אף הם. אלפי אנשים החלו להיעלם מבתיהם, הוצאו להורג ונקברו בקברות המוניים בנגב. מנהיגי אירופה, ארה"ב והעולם הכירו במשטר החדש בישראל ובירכו על היציאה מהשטחים. אט אט נדמו כל הכוחות המתנגדים למשטר וברוך החל להפנות את מרצו לטיפוח הכלכלה. ישראל קיבלה סיוע והשקעות עתק מארה"ב ותוך כמה חודשים נעלמה האבטלה וצמח התל"ג בשיעור ניכר. המדינה חזרה לשגשוג הכלכלי שאיפיין אותה בשנות התשעים ואחרי האינתיפאדה השניה וברוך הפך למנהיג פופולארי ואהוד. דיוקנאות ענק שלו עיטרו את חוצות הערים ובבתי הספר חוברה תפילה מיוחדת לשלומו ששרו אותה הילדים בעת מסדר הבוקר. אנשים ברכו זה את זה ב- "ברוך השם" במקום ב- "שלום", כי ברוך הרי הביא את השלום המיוחל.

השגשוג נמשך עד אשר החל המנהיג הפלשתינאי חובב השלום המושבע את מלחמת הפתרון הסופי. מעודד מהאסטרטגיה המבריקה שלו שהתבססה על לקחי הנסיגה החד צדדית מלבנון, מעזה ומהשטחים, רתם את אחיו הערבים למלחמת קודש שתחסל אחת ולתמיד את המדינה הצלבנית המודרנית. הוא נשאר נאמן להשקפותיו על חיסול מדינת היהודים בשלבים תוך השמעת המנטרה של שחרור השטחים הכבושים, שכלל לא היו כבושים בימי הפדאיון וערב מלחמת ששת הימים, אך קנתה אחיזה באו"ם, בכל המדינות הנאורות ובקרב חלק מהאינטליגנציה בישראל. ביום אחד פלשו צבאות מצריים, סוריה, לבנון, ירדן ופלשתין מכל עבר. בחום המדבר המזרח תיכוני עלו בלהבות הסכמי אוסלו, קמפ דיויד, הסכמי השלום לאלף שנה עם מצריים וירדן,

ומנטאליות מינכן. קו מאז״ינו הידוע, הלוא היא הגדר האגדית שהושלמה כמה ימים קודם לכן, קרס אל מול הצבאות שפלשו למדינה בניגוד לכל ההסכמים ולמחיר השלום.

התברר שכמו ערב מלחמת ששת הימים, מנהיגי הערבים מנצלים את החולשה בישראל והשטחים הם רק תירוץ לתוקפנות הבסיסית שלהם. בעקבות הויתור על השטחים, במקום לפתוח במתקפה מתעלת סואץ ומהירדן, תקפו הערבים מקלקיליה, טול כרם, ירושלים, עזה והנגב, אך גם מהגולן, מהגליל והערבה. הכוחות הכובשים הפתיעו את ישראל ההמומה. נשמעו קולות למנות מיד ועדת חקירה שתמצא את האשמים היהודים להתקפת הערבים, קרוב לודאי פרובוקאטורים ידידי מתנחלים ומתנגדי המשטר הנאור של ברוך שרצו להוכיח שהימין צדק בהשקפותיו גם במחיר מלחמה נוראית. מטחים של אלפי קטיושות, פגזים וטילים כימיים נורו לעבר ישראל, וטייסים מתאבדים פוצצו את מטוסיהם על גורדי השחקים של תל אביב תוך הסבת עשרות אלפי קורבנות ישראליים. ברוך פנה אל העם לבוא ולהציל את המולדת אך העם המשוסע לא אבה לשמוע בקולו. אלפי אילי הון ואנשי עסקים נסו בבהלה ביאכטות ובמטוסים קלים שהזכירו את המנוסה ההמונית מדנקרק. הם אמנם עזבו בחוסר כל אך חיכו להם בתים ורכוש באירופה, אמריקה ואוסטרליה, כך שהיה חשוב להם להציל רק את עורם.

כאשר הגיעו הכוחות הערבים לפאתי תל אביב, נתן להם ברוך מעומק הבונקר שלו אולטימאטום שאם לא יפסיקו מיד את המתקפה הם צפויים להשמדה של ערי הבירה שלהם. לאחר שלא נענו לאולטימאטום הורה ברוך לשלוח טילים עם פצצות גרעיניות להשמדת קהיר, דמשק, ביירות, רבת עמון וערים אחרות. פצצות קטנות יותר וללא נשורת נורו על שכם, רמאלה, עזה, חאן יונס ורפיח. כוחות מיוחדים פשטו על חברון, קלקיליה, טול כרם וירושלים המזרחית וטבחו בעשרות אלפי ערבים, זקנים, נשים וטף. תוך כמה שעות נהרגו מיליונים של ערבים במלחמה האטומית הראשונה של המאה העשרים ואחד. המתקפה נבלמה והכוחות הערבים החלו לסגת. ברוך הורה לצה״ל, כמוכה אמוק, לגרש את כל האוכלוסייה הפלשתינית מישראל ומהשטחים. מיליונים הועברו מעבר לגבולות ישראל תוך כמה ימים בטרנספר שלא מרצון. אלה שהתנגדו נהרגו ללא רחם. ברוך, שבכה על מותו של נער ערבי בזרועות אביו, המיט תוך כמה ימים שואה על מיליוני ילדים, נשים וגברים ערבים.

ואז, כאשר נדמה היה שידה של ישראל על העליונה, שלחו אירן ופקיסטן פצצות אטום על תל אביב וחיפה ומחקו אותן מעל המפה. בישראל ובפלשתין נוצרה אנדרלמוסיה, מלחמת הכל בכל, אנשים הרגו זה את זה ללא רחם. בתום כמה ימים של מהומות, החליט האו״ם בתמיכת ברית נאט״ו להתערב בסכסוך. הם נתנו אולטימאטום לכל הכוחות הלוחמים להפסיק מיד את האש, אך לאחר שברוך לא נענה ואיים לשלוח טילים בליסטיים כנגד הבירות של כמה ממדינות נאט״ו ולהשמיד אותן, התערבו המעצמות. מדינות ערב שלחו טרוריסטים שהסבו קורבנות כבדים במדינות המערב. בשלב ראשון הפציצו כוחות נאט״ו את מה שנשאר מערי

ישראל, ירדן ופלשתין, כפי שעשו בבלגרד למשטר הסרבני של סרביה. עשרות אלפים נהרגו בהפצצות אך ברוך לא נכנע. מניין ההרוגים הישראליים מאז עלותו של ברוך לשלטון הגיע למימדים מפלצתיים. עם ישראל שראה בברוך את המושיע שיפסיק את ההרג של מאות אזרחים בשנה איבד תוך כמה חודשים חלק עצום מהאוכלוסייה. לא הייתה משפחה שלא נפגעה. ישראל הפכה לעיי חורבות, כמו גם פלשתין, ירדן וכל מדינות האיזור.

אחרי שכתשו עד דק את ערי ארץ ישראל, פלשו בעלות הברית לישראל, ירדן ופלשתין וכבשו אותן תוך כמה ימים. הם כמעט שלא נתקלו בהתנגדות כי האוכלוסייה הייתה מותשת ושבורה והצבאות כמעט ולא היו קיימים. המלך הירדני ברח לסודן ואילו המנהיג הפלשתינאי ניסה לברוח לאוסלו עם דרכון מזויף. ברוך שקל להתאבד בבונקר שלו עם אחת מאהובותיו, אך העדיף להיכנע ולהשמיע את דברו במשפט שידע שייערך נגדו. ואכן, בעלות הברית הקימו בית דין בינלאומי לפשעי מלחמה בירושלים בו שפטו את מנהיגי ישראל ופלשתין. השופטים הנאורים זיכו את מנהיגי הפלשתינאים כי הם ראו במאבקם מאבק לגיטימי לשחרור עמם מעול הכובש הציוני. הם הכירו בכך שמכיוון שהנסיגה מהשטחים בוצעה ללא תיאום עם פלשתין, זכותם המלאה של הפלשתינאים לנסות להוציא אל הפועל את החלטת האו״ם משנת 1947 לחלוקת ארץ ישראל המערבית לשתי מדינות בגבולות החלוקה, תוך בינאום ירושלים. המנהיגים הפלשתינאים חזרו לעריהם ונשבעו לנקום בכובש הציוני. הם קראו לשחרור השטחים הכבושים, כאשר הפעם הם מתכוונים לנהרייה והנגב. יחד עם זאת החלו להישמע לראשונה קולות מחאה של ההמון הפלשתינאי להפסקת מעגל האיבה ולהדחת המנהגים המושחתים שהביאו לאסון הגדול ביותר על עמם.

בית הדין הבינלאומי מצא את ברוך אשם בכל סעיפי האישום. נשמעו כמה קולות חלושים של יהדות ארה״ב שטענו שהחלטת השופטים מונעת ממניעים אנטישמיים ומפחד מפני תגובות טרוריסטיות של יסודות מוסלמים קיצוניים. אך קולות אלה הושתקו מייד, כי ברוך הרי הנהיג משטר דיקטטורי, שהרג במחנות ריכוז רבים מאזרחיו וגרם לשואה לעם היהודי והערבי, תוך פתיחה במלחמה גרעינית וביצוע טרנספר של מיליוני פלשתינאים חפים מפשע. בסופו של דבר, האשם הבלעדי להידרדרות הוא הרי ברוך ועם מותו יימחק הכתם שהוא המיט על העם היהודי. בעלות הברית הנהיגו מנדט על ארץ ישראל בגבולות המנדטוריים שלה והחליטו לחלקה לקנטונים של יהודים וערבים עם שלטון קונפדרטיבי. את ירושלים הפכו לבירת הקונפדרציה עם שלטון בינלאומי. הוחלט שכוחות בעלות הברית יישארו בארץ ישראל כמו שנשארו בגרמניה ויפן אחרי מלחמת העולם השנייה והם יחנכו את האוכלוסייה לערכי דמוקרטיה ושלום. הם התכוונו לסייע למנהיגים השקולים של שני העמים להתאגד כנגד מנהיגיהם הטוטאליטריים ולהדיח אותם. הם האמינו כי מהחורבות העשנים של ארץ ישראל ההיסטורית יקום דור חדש של יהודים וערבים שיוכל לחיות ביחד בשלום. תקווה חדשה לתקומה וחיים משותפים פעמה בלב כולם.

ברוך הרגיש סיפוק מתוצאות שלטונו. אומנם הכלכלה של המדינה נהרסה והמדינה חזרה למצב שהייתה בו בשנות הארבעים, אך הבעיה הפלשתינאית נפתרה וההתנחלויות הורדו. בתווך בינינו לבין הערבים נמצאים חיילים זרים המתייחסים אלינו כאל מדינה כבושה, הפכנו לבוסניה, אבל הוא סמך על הגניוס היהודי שיקום מאפרו וישקם את המדינה. נתוני ההגירה היו מדאיגים. תוך כמה שבועות עזבו את המדינה מיליון תושבים, ברובם אקדמאים מבוססים שלא אבו להישאר יותר במדינה השסועה. הם אימצו את הסיסמה 'הם פה ואנחנו שם, בחו"ל'. נשארו בישראל כל אותם הלא רלבנטיים שברוך כה סלד מהם: החרדים, המזרחים, הרוסים והערבים. אלה רגילים לחיות בתנאים קשים מזה דורי דורות ולא הפריע להם המהפך שהביא אותם למצב של 'הם פה וגם אנחנו פה'. איך חזרו הערבים לפה, חשב ברוך. הערבים האלה מעולם לא עוזבים. בעלות הברית החליטו לממש את זכות השיבה ולאפשר לכל מי ששהה בישראל עד 1948 ולצאצאיו לחזור לערים ולכפרים מהם הם גורשו. רק המתים המסכנים לא יכלו לחזור, אך לאחר שביצעו בפלשתניאים טרנספר כפוי על ידי משטרו של ברוך זה היה רק צודק כי ישובו למקומות מגוריהם. כולם, פרט כמובן למתנחלים, שהם הרי פושעי מלחמה שהתיישבו באדמות לא להם. הטיעון של זכותנו ההיסטורית על ישראל התנ"כית לא עמד להם כי אם יאמצו אותו יחזרו המכסיקאים לקליפורניה והאינדיאנים לאינדיאנה. זכות השיבה לא תמנע מתל אביב, או מה שנשאר ממנה, להישאר עיר יהודית, אם היא תנותק כמובן מיפו. הטרנספר בוצע בסופו של דבר ליהודים, טרנספר שלא מרצון - למתנחלים, וטרנספר מרצון - לכל אלה שהיגרו ממנה לארה"ב ולאירופה.

את שעותיו האחרונות בילה ברוך בשינה שלווה. אחרי שבחן את כל חייו בצורה מפוכחת החליט שלא רובץ דבר על מצפונו. הוא לא האמין בעולם הבא וגם לא באלוהים, אך היה לו סיפוק ששמו יירשם בכל ספרי ההיסטוריה. אכן, ברוך עבר כברת דרך ארוכה מאז שנולד כבניטו באיטליה הפשיסטית. מוסוליני גם הוא מת מוות לא טבעי, אך הוא בנה את האוטוסטראדות הראשונות באיטליה, פתר את בעיות האבטלה, ואחרי שלטונו קמה איטליה חזקה משגשגת מבחינה כלכלית, בטוחה בעצמה. כך קרה גם לגרמניה וליפן. המלחמה והתבוסה רק עוזרות לעם המובס. אחרי חמישים מיליון הרוגים במלחמת העולם השנייה קם עולם חדש טוב יותר, חופשי יותר, כשהגרמנים והצרפתים חברים, היפנים והאמריקאים בני ברית. זהו כור ההיתוך ההכרחי לפתרון הקשר הגורדי ואם הוא, ברוך, צריך להיות קורבן הכפרות על כל ההרג הוא מקבל את התפקיד ההיסטורי ברצון והוא מוכן למות בזקיפות קומה, כי מות המיליונים ציווה לשורדים את החיים!

צדק בר קיימא - פול הוקן, נביא הקיימות בימינו

פול הוקן נחשב על ידי רבים לנביא הקיימות בידינו. הוא איש רב פעלים, אקטיביסט בתחומים של איכות הסביבה, יזם, עיתונאי וסופר הכותב ספרים רבי מכר. הוקן מאמין שניתן למצוא את שביל הזהב בין עולם העסקים לסביבה ובין בני האדם למערכות החיים על מנת ליצור עולם צודק יותר ובר קיימא. הוקן הקים בהצלחה רבה עסקים אקולוגיים, הוא מרצה וכותב על השפעת עולם העסקים על הסביבה, מייעץ לממשלות וחברות על פיתוח כלכלי, אקולוגיה תעשייתית ומדיניות סביבתית. להוקן הייתה השפעה רבה על הקניית סטנדרטים של קיימות המתבטאים ב: Triple bottom line (דו"חות שנתיים המתארים את פעילות החברה בנושאים חברתיים, אקולוגיים ואתיים).

בין הספרים הבולטים של הוקן:

The Next Economy (1983), Growing a Business (1987), The Ecology of Business (1994), Natural Capitalism: Creating the Next Industrial Revolution (2000), Blessed Unrest: How the Largest Movement in the World Came into Being and Why No One Saw it Coming (2007).

ספריו של הוקן יצאו לאור ביותר מחמישים ארצות, תורגמו ל- 27 לשונות ונמכרו ביותר מ- 2 מיליון עותקים.

הוקן הקים את Erewhon Trading Company, עסק סיטונאי של מוצרים טבעיים בשנות השישים. החברה שלו התבססה אך ורק על ספקים של מוצרי חקלאות בת קיימא. בסוף שנות השבעים הוקן הקים את חברת Smith & Hawken לאספקת מוצרי גינה. חברות חדשות יותר הן Metacode, חברת תוכנה המתמחה בכלי ניהול עם תוכן מוגן בפטנטים, ו- Groxis, חברת מידע גרפי למנועי חיפוש, ספריות ובסיסי מידע. הוא מנהל כיום את קבוצת PAX, חברת מו"פ המתמחה בטכנולוגיות מוגנות פטנטים. הוקן מנהל את NCI, אלכ"ר מחקרי הממוקם בסוסליטו קליפורניה. הארגון הכין בסיס מידע על מאות אלפי הארגונים של פעילות אזרחית בעולם המתמחים בשיקום סביבתי וצדק חברתי. ניתן לעיין בחומר באתר www.wiserearth.org . NCI ביצע לאחרונה מחקר רחב היקף על קרנות אתיות (SRI) ויצר את בסיס המידע הציבורי הראשון של קרנות אתיות בארה"ב, המציג פרטים מלאים על החברות שבהן מושקעות הקרנות ועל קטגוריות הסינון האתי. ניתן לעיין בחומר ב- www.responsibleinvesting.org .

בספרו "האקולוגיה של המסחר" דורש הוקן מעולם העסקים המערבי לצמצם את צריכת האנרגיה והמשאבים הטבעיים שלו בשמונים אחוזים בחמישים השנים הבאות. הוא מציע לכלול ביעדי החברות יעדים "הזויים" כגון ההנאה האסתטית מהעבודה, והאם העובדים נהנים (having fun) מעבודתם. בזאת הוא הקדים את דורו כי גוגל שהוקמה הרבה אחרי כתיבת הספר עושה בדיוק את זה והיא כידוע מאוד מצליחה. הוא מאמין שעולם העסקים והעולם הטבעי יכולים לשגשג במקביל וצרכי כדור הארץ נענים. אולי וול סטריט לא יאמצו כל רעיון שלו אבל הם הרי טוענים כי עם הצלחה לא מתווכחים ולא ניתן להתווכח עם האימפריה העסקית שהקים הוקן ועוד יותר עם ההצלחה של חברות כגוגל. הוקן מיישם את העיקרון של "אל תעשה לאחר את אשר לא היית רוצה שיעשו לך" לא רק לבני אדם כי אם גם לכדור הארץ. החברות צריכות להפסיק להיות מוטות מקסום הרווח ועליהן להפוך למוטות בני אנוש כדי להפוך לבנות קיימא. הוקן סוקר תיאוריות אקולוגיות ואסונות אקולוגיים וקובע כי אקולוגיה מציעה דרך לבחינת כל הפעילויות של העסקים והמשאבים באספקלריה ביולוגית במקום מונטרית. הוא קורא לכלכלה של שיקום, מציע יעדים הגיוניים ובני השגה, להפסקת האצת השימוש במשאבים הטבעיים והשחתת הסביבה וכמו כן להימנעות מהעברה או השמדת מינים אחרים ולקיחת אתרי המחיה שלהם. למעלה ממאה ספרים מצטטים מספר קלאסי זה. מה שבולט בספר זה שעם כל היותו ספוג רעיונות ואידיאלים הוא גם ספר מעשי ו"עסקי".

הוקן מאמין שניתן לבסס את הכלכלה והמסחר על פעולות שהן בנות קיימא ושיקומיות, במקום המקובל כיום לפיו משחיתים את הסביבה ופוגעים בקיימות של הטבע. לא צריך לעשות זאת מנימוקים של אלטרואיזם כי אם מנימוקים כלכליים שרווח בצידם. עלינו לעבוד עם התהליכים הטבעיים ולא נגדם. הוא מאמין שעולם העסקים לא צריך לגרום לעובדים להיות אומללים כי זה לא בר קיימא. צריך לעבוד מתוך התלהבות ולא כמי שקפאו השד. בהרבה מובנים הספר הקדים את דורו כי הוא נכתב הרבה לפני ספריהם של ג'וזף שטיגליץ, ג'ואל בקן, נעמי קליין ואל גור.

הוקן מאמין שניתן לכמת את עלות ההשחתה האקולוגית. ניתן להוכיח לאנשים מה העלות האמיתית של כל מוצר ועל ידי זה להביא להחרמת מוצרים "בזבזניים" ולטיפוח מוצרים עם אנרגיה זולה יותר. הוא גורס שכל מי שפוגע בשונות פוגע באחד הנכסים היקרים ביותר של העולם. שיטות החקלאות ה"מודרניות" פוגעות בשונות של הזנים (זני כותנה ותירס למשל). האקולוגיה גורסת כי יש לטפח שונות של צמחים, חיות והאחריות החברתית מטפחת גם שונות של בני אדם. יש כיום מנהלים בכירים בחברות שתפקידם לטפח את שונות העובדים: יותר נשים, היספאנים, אפרואמריקאים, אסיאנים. עד לפני כמה עשרות שנים מרבית ההנהלה של

החברות הגדולות בארה"ב הייתה לבנה, אנגלוסכסית ופרוטסטנטית ואילו כיום יש שונות הרבה יותר נרחבת לכל הקשת של האוכלוסיה.

הוקן תומך בשימוש בפסולת ובמיחזור כי בטבע אין בזבוז וכל פסולת היא משאב לזן אחר. הטכנולוגיה היא לא פתרון לכל הבעיות, ניתן לעיתים להגיע לתעסוקה מלאה אם אין שימוש מוגזם בטכנולוגיות שלא רק מחליפות אנשים כי אם גם צורכות אנרגיה ומזהמות את הסביבה. חקלאות אורגנית יכולה להביא לשיקום המשקים הקטנים, לשימוש בפסולת, למניעת אבטלה, ליצירת מזון בריא יותר ללא חומרים רעילים.
הוקן גורס כי חברות צריכות להפסיק לקבל זכויות של אנשים - persons. כך מנהלי חברות מסתתרים מאחורי החברות וטוענים שהם לא אחראים למעשיהם כי אם החברה היא זו ששופכת פסולת, מתאכזרת לעובדיה ועושקת את זכויותיהם, מבצעת פיטורים המוניים כאשר הם מקבלים משכורות של מיליונים ומתנהגת בחוסר אחריות חברתית ואקולוגית משווע. הספר "אקולוגיה של המסחר" שם דגש על מיחזור פסולת, מעבר לאנרגיות מתחדשות סולריות והידרוליות, נשיאה באחריות והיזון חוזר.

בספרו Blessed Unrest הוקן מתאר את יצירת התנועות האקולוגיות והחברתיות. הוקן הוא אופטימיסט בלתי נלאה למרות התופעות השליליות של הגלובליזציה, הכחדת המינים, השפות והתרבויות במספר מקומות והנהגת מדיניות המגדילה את הפערים החברתיים והכלכליים. הסיבה לתקווה של הוקן היא במאות אלפי הארגונים החברתיים והאקולוגיים הפועלים ברחבי העולם. כנגד התאגידים הלא אתיים הרומסים ברגל גסה את איכות הסביבה ואת זכויות מחזיקי העניין נוצרה בצורה ספונטנית תנועה עצומה של אלכ"רים הנלחמים בתופעות השליליות באקולוגיה ובחברה. כמו שהגוף מתנגד לחידקים נושאי המחלות כך NGOs אמיצים ואקטיביסטים מצליחים לא פעם לשנות את מהלך ההיסטוריה.

הנשיא קלינטון הגדיר את Natural Capitalism כאחד מחמשת הספרים החשובים ביותר כיום בעולם. בספר זה, שנכתב בשיתוף עם איימורי לבינס והאנטר לבינס, מתואר כיצד נוצר סוג חדש של תעשיה שהיא יותר יעילה ורווחית בעודה מגנה על הסביבה ויוצרת תעסוקה. הספר צופה כיצד במאה שלנו מכוניות יצרכו הרבה פחות אנרגיה מבלי לוותר על ביצועים ובטיחות, תעשיות ימחזרו את מוצריהן, ורמת החיים בעולם תצמח מאוד מבלי לפגוע במשאבים הטבעיים. כל זה יקרה בעקבות תהליכים כלכליים וטכנולוגיים שידועים כבר כיום. הם קוראים לגישה זאת "קפיטליזם טבעי" כי הוא מבוסס על העיקרון שעסקים יכולים להיות טובים לסביבה. לדוגמא – החברה מאטלנטה Interface (שנשיאה Ray Anderson מדבר רבות על המהפכה

המחשבתית שחווה והפכה אותו למודע לאקולוגיה בסרט The Corporation) הכפילה את המכירות והעובדים והשלישה את רווחיה ביוצרה מערכת ייצור ידידותית לסביבה של מיחזור ציפויי רצפה לעסקים. יצרני המכוניות משכללים דגמי מכוניות שיהיו מאוד קלות, ארודינמיות, ומונעות על ידי מערכות היברידיות. מדוע קוראים לספר בשם זה? כי הוא מנסה ליישם עקרונות כלכליים לכל משאב טבעי בעל ערך כלכלי. כנגד אורח מחשבה זה ניצבים מכשולים קשים כדיעות מקובעות, גישה שמרנית הסולדת משינויים, השקעה ראשונית פרוהיביטיבית לפתרונות מסוימים לבעיות אקולוגיות ואנרגיה.

הוקן הוא אם כן איש חזון ומעשה. הוא מתקיף את הבעיה בצורה גנרית ופרטנית. הוקן מצטט שיר של יוטה פיליפס: "כדור הארץ לא מת, הוא נרצח. והאנשים שרוצחים אותו ניתנים לזיהוי בשמם ובכתובתם." הוא שואל את השאלה הקרדינלית מה חשוב יותר תאגידים שהם persons אך הם לא אנושיים, או האנשים שמאכלסים את כדור הארץ וכדור הארץ עצמו. בעוד שמאחורי התאגידים עומדים אילי הון מיליארדרים, מיטב עורכי הדין והיועצים, פוליטיקאים, פקידי ממשל ומדינות, מי שמאייש את הארגונים הפעילים בחברה ובסביבה הם האזרח הקטן אך האזרח שהוא הוא הקובע מה יהיה בעולם בדורות הבאים. אם נתאחד ונשכיל להראות שערכים חברתיים וסביבתיים הם חשובים לא רק בגלל בסיסם המוסרי כי אם גם בגלל בסיסם הכלכלי, נוכל להקים עסקים ידידותיים לסביבה, לחברה, לקהילה ולבני האדם שיהיו רווחיים ואנושיים כאחד.

צדק סביבתי, כלכלי וגלובלי - התאגיד בעידן הגלובליזציה

הסרט והספר The Corporation

מבוסס על הספר:

Bakan Joel, The Corporation, the pathological pursuit of profit and power, 2004, Free Press

ועל הסרט: "The Corporation" (ראיונות עם מייקל מור, נעמי קליין, נועם חומסקי, רוברט מונקס, ג'ו בדרקו, הווארד זין, ריי אנדרסון, וכו')

The Corporation, 2003, 145 min., Directors Jennifer Abbott, Mark Achbar, based on the book by Joel Bakan "The Corporation: A Pathological Pursuit of Profit and Power", with Noam Chomsky, Peter Drucker, Milton Friedman, Naomi Klein, Michael Moore, Howard Zinn.

קריאת ה- Study Guide של הסרט The Corporation

לפני 150 שנה התאגיד היה חסר חשיבות. כיום הוא המוסד הדומיננטי בעולם. המבקרים של התאגיד קובלים שאין מספיק פיקוח על התאגידים במיוחד לא על החברות הרב לאומיות. לעומתם טוענים התאגידים שיש יותר מדי רגולציה ופיקוח על התאגידים וזה מפריע להתפתחות החברות ולרווחיותן. התפוחים המקולקלים הם התאגידים המייצרים עושר עצום אך גורמים לנזק ענק. התאגידים מנסים להרוויח עד כמה שאפשר על חשבון גורמים אחרים. אנשי העסקים מעדיפים להשתמש במונח "עסק" במקום "תאגיד" שיש לו היבטים שליליים. תאגיד corporation הוא צורה אחת של בעלות עסקית, הוא מאגד קבוצה של אנשים העובדים יחדיו על מנת לשרת מטרה משותפת, מכלול של יעדים, שהעיקרי שבהם הוא להרוויח עבור הבעלים של העסק תשואה ניכרת, צומחת ובת קיימא.

התאגיד המודרני צמח בעידן התעשייתי שהחל בשנת 1732. התעשייה אפשרה התייעלות, כריית יותר פחם לשעת עבודה, וכיום יותר שבבים לשעת עבודה. במקורו היה התאגיד איגוד של אנשים שרצו לבצע פעולה ספציפית, כמו הקמת גשר על נחל. היו מעט מאוד חברות ואלה שפעלו ידעו בדיוק לכמה זמן הן יישארו פעילות. הן לא עשו שום דבר בנוסף, הן לא יכלו לשלוט בחברה אחרת, בעלי מניותיהם היו ערבים עבור

החברה. התאגיד נחשב למתנה לקהילה על מנת להרחיב את רווחת הכלל. בעקבות מלחמת האזרחים בארה"ב והמהפכה התעשייתית היה גידול עצום במספר החברות. הן רצו יותר עוצמה לפעול, להסיר כמה מהמגבלות שחלו עליהן.

התיקון ה- 14 לחוקה האמריקאית קובע שאינך יכול לקחת מאדם את חייו, רכושו וחירותו. הוא חוקק במקורו על מנת לשמור על זכויותיהם של האפרו-אמריקאים אחרי מלחמת האזרחים. אבל עורכי דין ממולחים פירשו את החוק כך שחברות הן "אנשים"/גוף/ישות/legal person ועליהן להיות מוגנות כמו אנשים. החברה הפכה לישות משפטית שבעליה אינם אחראים בצורה אישית לפעילותה. החברה היא אם כן לא קבוצה של אנשים אלא ישות משפטית. אבל איזו מין ישות או אדם היא החברה. קודם כל החברה היא אלמותית כי היא יכולה לחיות לנצח. יתרה מזאת לישות הזאת אין מצפון מוסרי.

חומסקי אומר שהחברה על פי חוק אחראית רק לבעלי מניותיה stockholders ולא למחזיקי העניין stakeholders - הקהילה, האקולוגיה, העובדים, בעלי מניות המיעוט, הלקוחות, הספקים, הנושים וכדומה. מונקס, המחבר של ספר האתיקה המעולה "הזמיר של הקיסר", אומר שאין לחברה נשמה שעליה להציל מאבדון כמו לאדם רגיל. יש להם רק דבר אחד - השורה התחתונה, איך למקסם את הרווח בכל רבעון. אך היו"ר של "של" אומר שהם לא מעוניינים אך ורק בכסף, עליהם להיראות כחברים קונסטרוקטיביים בקהילה. מייקל מור אומר שעבור האנשים האלה אין דבר כזה "מספיק". החברה צריכה לשים את הרווח מעבר לכל שיקול אחר, אפילו רווחת הציבור. מילטון פרידמן, שאומר שהחברה צריכה רק להרוויח עד כמה שאפשר, מסביר מה זאת externality - ההשפעה של עסקה בין שני גופים. יש לחץ על החברה להעביר לגורמים אחרים כמה שיותר עלויות, הוצאות על כבישים, ביטחון.

חברות גורמות לעיתים לנזקים לעובדים: פיטורין, מניעת התאגדות, ליקויי בטיחות הגורמים לתאונות ושריפות, בתי חרושת נצלנים sweatshops. חולצת נייקי הנמכרת במחיר של $14.99 נתפרה ע"י עובדת שקיבלה על עבודתה $0.03. ליז קלייבורן מוכרת ז'אקט במחיר של $178 שמרכיב העבודה שלו הוא $0.74. וול-מרט מצהירה שהיא תורמת חלק מרווחיה לרווחת ילדים. הבעיה היא שאלה שמייצרים את הז'אקטים הם בני 13 בלבד ומקבלים משכורת רעב. אם נביט על זה מזווית אחרת - העובדים שמייצרים את הבגדים בסין או בנגלדש היו גוועים מרעב אם לא היו מקבלים אפילו את השכר הזעום על עבודתם. הסיבה היחידה שנייקי או ליז קלייבורן העבירו את הייצור למדינות אלה היא בגלל העבודה הזולה, אחרת היו ממשיכים לייצר בארה"ב

ולתת תעסוקה לבני ארצם. אם הם באים לארצות אלה ומביאים להם עבודה אפילו תמורת $0.10 לשעה זה מאפשר להם לקנות לפחות את מנת האורז היומית על מנת שלא ירעבו.

אם החוק מתייחס לתאגיד כאל ישות או אדם, איזה מין אדם הוא? על פי מבחן האישיות של ארגון הבריאות העולמי על הפרעות מנטאליות ההגדרה של פסיכופט היא:

1. חוסר רגישות לרגשות של אחרים. חברה שמשלמת לעובד 0.3% ממחיר המוצר עבור עבודתו מתאימה להגדרה. חברה שמפלה בין עובדים, שמנהליה מעליבים עובדים ונוגסים בהם היא פסיכופטית.

2. חוסר אפשרות לקיים יחסים לאורך זמן. חברה שמעתיקה את מפעליה ממדינה למדינה על פי שיקולים של תועלת מתאימה להגדרה. חברה שמעסיקה עובדי קבלן באחוזים ניכרים, שחלק גדול מעובדיה ארעיים ונטולי זכויות סוציאליות, שמפטרת עובדים כל כמה חודשים על מנת לא לתת להם קביעות היא פסיכופטית.

3. חוסר התחשבות נטול עכבות לבטיחותם של אחרים. חברה שמזהמת עם הכימיקלים שלה את הסביבה מתאימה להגדרה, שלא מקיימת הוראות בטיחות שגורמות לשריפות ומוות לעובדים, שמשתמשת באסבסט, לא דואגת למיגון מפני אבק ורעש לעובדים, היא פסיכופטית.

4. מרמה, שקרים חוזרים ונשנים, לעבוד על אחרים למטרות רווח. חברה שממוטטת את מחיר מניותיה בשביל להשתלט על מניות בעלי מניות המיעוט ולהפריט את החברה, חברה שמרמה את לקוחותיה ולא מציינת את הסכנות שבמוצריה, חברה שמרמה את מס הכנסה ומסלפת את נתוני הרווחיות היא פסיכופטית.

5. חוסר אפשרות להודות בטעות. חברה שמגיעה לפשרה עם תובעים על מנת לא להודות באשמתה, חברה שמרעילה את בארות המים של העיר כי היא רוצה לחסוך בעלויות פינוי הפסולת וגורמת לסרטן ולמוות של עשרות אנשים כולל ילדים, חברה שמעדיפה לתבוע את אלה שחושפים את מעלליה במקום להודות בהם היא פסיכופטית.

6. חוסר אפשרות לציית לנורמות חברתיות בהקשר להתנהגות חוקית. חברות שמשלמות קנסות כבדים על עבירות שהן עושות כי הן יודעות שבמרבית המקרים העבירות לא יתגלו, אם הן יתגלו עורכי הדין היקרים שלהן יחלצו אותן מהבוץ, הן מעדיפות במודע לעבור על החוק כי זה יותר זול עבורן, חברות אלה הן פסיכופטיות.

על פי כל אמות המידה הנ״ל חברות לא אתיות הן פסיכופטיות כי הן מתאימות לכל הקריטריונים של פסיכופט.

נייקי מתקבלת על ידי הקהילות בהן הן מקימות את המפעלים כמיטיבי האומה. החברה נותנת לעובדת 6.6 דקות לתפור את החולצה ברפובליקה הדומיניקנית. העובדת מקבלת לשעה $0.70 כך שהיא מקבלת $0.08 על החולצה, 0.3% ממחיר החולצה הולך לעובדת. זה הוא המדע של הניצול. אחרי שהעובדים מתעשתים ולא מוכנים לעבוד יותר במשכורות רעב אלה המפעל מעתיק את פעילותו למדינה אחרת. בל נשכח שעיקרון זה הנחה גם את אילי ההון של משטר המלוכה בימי לואי ה- 16, כאשר נתנו לעובדים רק את המינימום שהיה נחוץ להם על מנת לא לגווע מרעב. אך כאשר גם זה לא הספיק והעובדים אכן גוועו מרעב על מנת שהמלך והמלכה וכל האצילים הטפילים ימשיכו לחיות חיי מותרות על חשבון עובדיהם מזי הרעב, הם התקוממו וערפו את ראשם של נוגשיהם. הטרגי בכל הסיפור הוא שב- conciergerie בית הסוהר שבו היו עצורים המלך והמלכה מציגים את המסכנים האלה כקורבנות חפים מפשע של המון זועם וחסר תרבות. גם הצאר הרוסי הוא קורבן מסכן של האספסוף ואפילו העם הגרמני מוצג כיום בתור קורבן מסכן וחף מפשע שסבל מהפצצות אכזריות של בנות הברית שטבחו ללא רחם בנשים וטף.

אזורי הסחר החופשי צריכים לתת יותר ויותר הטבות לחברות שפועלות בהן. במקרים רבים הן מייצרות מוצרים שתהליך ייצורם פוגע בבריאות העובדים, עם פסולת רעילה, זיהום אוויר, מים ואדמה, כימיקלים מסוכנים. תעשיות ידעו על כך וניסו למזער את הסיכונים. אם אני הורג אותך באקדח זה פלילי אבל אם אני חושף אותך לכימיקלים וגורם למותך קשה לקבוע מי גרם למוות, מה עוד שהחברה היא ישות נפרדת. אנו בעיצומה של מגפת סרטן והתעשייה אשמה בכך במידה רבה. אחד מתוך שני אנשים ואחת מתוך שלוש נשים מקבלים סרטן במהלך חייהם.

אפשטין חשף ניסויים שגורמים להרעלת פרות המבוצעים ע״י מונסנטו והם מסוכנים כי אנחנו שותים את החלב. כל זאת כי מנסים להגביר את התפוקה של הפרות. זה רע לפרה, רע לחקלאי, רע לצרכן, אבל מונסנטו מפרסמת את המוצר כמגביר היעילות של תפוקת החלב. האמריקאים ריססו את השדות בויטנם בזמן המלחמה, אנשים קיבלו סרטן, ילדים נולדו עם פגמים, אבל זה גרם גם למחלות של החיילים האמריקאים. אלה תבעו את מונסנטו והחברה שילמה להם 80 מיליוני דולרים כפיצויים מבלי שתסכים להודות באשמה.

הסרט חושף עשרות מקרים של חברות ענק ששילמו קנסות של מיליונים, עשרות מיליונים או מאות מיליונים של דולרים על עבירות על החוק: אקסון במקרה של ולדז, GE על הונאת המדינה, מיצובישי על עבירות אנטיטרסט, יבמ על יצוא לא חוקי, איסטמן קודק על נזקים לאיכות הסביבה, פייזר על עבירת אנטיטרסט, סירס, היונדאי, דיוו, אלקואה, קוריאן איר, ליטון, רוקוול, טלדיין, הכסט, קריביאן, רוש נמצאה אשמה על

עבירות אנטיטרסט ושילמה חצי מיליארד דולר. אם אתה מציית או לא לחוק זו רק שאלה של כדאיות כלכלית, אם הסיכוי להיתפש הוא נמוך, כדאי לך לעבור על החוק, זו החלטה עסקית ולא ערכית, כי הרי ידוע שמטרת החברה רק למקסם את הרווח. בעשרים וחמש השנים האחרונות כל מערכת החיים בעולם היא בנסיגה, כל המערכות התומכות בחיים הן בנסיגה. האשמה להידרדרות היא בראש וראשונה בגלל תאוות הבצע של החברות המחצינה את העלויות על האחרים. אם לחברות יש את המאפיינים של הפסיכופט מי נושא בתוצאות המוסריות שלהם? לזאת פרידמן (חתן פרס נובל) אומר - האם יש לבניין אחריות חברתית, אז מדוע שלתאגיד תהיה אחריות חברתית? בגלל מנטאליות זאת שיש לה אחיזה בקרב חוגים נרחבים ביותר של עולם העסקים ורשויות הממשל חברות ממשיכות לזהם את הסביבה, לעשוק את מחזיקי העניין, למזער עד כמה שאפשר את תשלומי המיסים, כל זאת על מנת להגדיל את הרווחיות.

הנשיא של חברת הצמיגים גודייר אומר שלא ניתן לתפקד כמנכ״ל על פי אותם קודים מוסריים שאתה פועל לפיהם באופן אישי. כשאתה נדרש לבצע פיטורים המוניים זאת החלטה קשה אך היא מחויבת המציאות בקפיטליזם המודרני. מאז שנת 1990 גודייר סגרה שמונה מפעלים ופיטרה 20,000 עובדים. בעלי האחוזות שהעסיקו עבדים פעלו בצורה מפלצתית, אבל הם היו אדיבים, ידידותיים, נחמדים לילדיהם, אפילו נחמדים לעבדיהם, דאגו להם. כפרטים הם מקסימים אך כאירגון הם מפלצתיים בימי העבדות ובימים אלה בחברות המודרניות.

אנו רואים כיצד מתפרצים מפגינים לחצרו של יו״ר של וקוראים לו רוצח. אך היו״ר ורעייתו לא מסלקים אותם ואפילו מזמינים אותם לתה, יושבים איתם על הדשא. הם משיחים את מה שמדאיג אותם: זיהום הסביבה, זכויות אדם, משטרי דיכוי ששל משתפת איתם פעולה בניגריה ובמקומות אחרים. היו״ר מודאג אף הוא באופן אישי, אך להבדיל מהמפגינים יש באפשרותו לתרום לשיפור המצב כמיטב יכולתו.

כאיש עסקים שהכיר אישית מספר רב של פושעים אתיים, הם בדרך כלל נשמעים ומתנהגים בצורה מקסימה וכריזמתית, נשמעים מאוד דואגים ואיכפתים, אך בחדרי חדרים הם מתנהגים ככרישים הגרועים ביותר, אם כי להבדיל מהם לא רואים את השיניים האכזריות שמסתתרות מאחורי החיוך המקסים והצביעות החלקלקה שלהם. הסרט מציג את הסבריו המשכנעים של מודי סטיוארט, היו״ר לשעבר של של, אך במקביל את הזיהום הסביבתי החמור ביותר שהם גרמו לו בניגריה. קן סנו ועוד שמונה פעילים סביבתיים מניגריה הוצאו להורג בתליה על כי האשימו את של בזיהום הפושע של הדלתה של הניג׳ר.

בנושא האקטואלי של הריגול העסקי אנו זוכים לשמוע בהרחבה את סיפורו של מרק ברי שעסק במודיעין תחרותי. הוא מספר שהוא התחזה למנהל בקרן הון סיכון, הקים חברות דמה, הציג עצמו כבעל חברת השמה הרוצה לגייס עובד שרצו להשיג ממנו מידע, למעשה אני מרגל הוא אומר. הוא לא אומר אם הוא ביצע מעשים לא חוקיים כמו פריצה למחשבים או גניבת מסמכים. ברי עבד עם כרבע מהחברות הגדולות בארה״ב וכתב על כך ספר. אם אתה מנכ״ל אתה חושב שבעלי המניות שלך מעדיפים שתהיה בחור טוב או שתביא להם כמה שיותר כסף לכיסם? הם רוצים כסף זו השורה התחתונה. מייקל מור אומר שכל החברות האלה מנוהלות ע״י גברים לבנים עשירים, הן לא מעוגנות בהוויה היומיומית של אלה שהם לא חבורה של לבנים ועשירים כי אם לא לבנים, נשים ולא עשירים, אלה הרוב, והמנכ״לים מנותקים מהם לחלוטין. כמה זה מספיק עבורם? האם חצי מיליארד דולר הוא מספיק, אך מה אם אתה רוצה להיות מיליארדר? הוא מראיין את פיל נייט המנכ״ל והמייסד של נייקי. נייט אומר למור שמעולם לא ביקר באחד המפעלים שלו באינדונזיה, הבחור מעולם לא ביקר במפעלים שלו... שבועיים אחר כך הוא מתקשר אליו ואומר לו שאולי יוכל לקפוץ לשם בדרכו לאליפות הפתוחה לטניס באוסטרליה...

ריי אנדרסון הוא המנכ״ל של חברת אינטרפייס, היצרן הגדול בעולם של שטיחים תעשייתיים. הוא הפך להיות לוחם למען ערכי שימור הסביבה, אחרי שהחל לשאול את עצמו שאלות על כך בשנת 1994. עד אז הוא מעולם לא חשב על מה שאנו לוקחים מכדור הארץ או מה שאנו עושים לסביבה תוך כדי תהליך הייצור של מוצרינו. הוא עשה הערכת מצב על העמדה שלו בנושא והחל לקרוא ספרים על אקולוגיה. זה שינה את השקפת עולמו. הוא החל לשאול את עצמו האם ניתן לייצר את המוצרים בצורת sustainable, תוך שימור הסביבה. אם לא נוכל לייצר שטיחים בצורה ידידותית לסביבה לא יהיה לנו מקום בעולם בר הקיימא. הוא נוכח לדעת שהוא שודד דבר מה שהוא לא שלו, ששייך לכל יצורי האנוש. עוד יגיע היום ושדידת הטבע תהפוך לבלתי חוקית.

ברוקר מתראיין ואומר שהדבר הראשון שהסוחרים בבורסה חשבו עליו ב- 9/11 היה האם נפילת התאומים תגרום לעליית מחיר הזהב ואיך זה ישפיע על עסקיו. כל הלקוחות שלו הרוויחו כסף כי הם היו ממילא בזהב. בזמן חורבן יש תמיד הזדמנות. הרדיפה אחר הרווח קיימת מקדמת דנא. אך היו ימים שהיו דברים יותר מדי מקודשים או חיוניים לרווחת הכלל והיו מעבר לשיקולים מסחריים. הם נשמרו ע״י מסורת ותקנות ציבוריות. המגמות של היום: הפרטה, דרגולציה (ביטול מעורבות ממשלתית), סחר חופשי, ארגוני הסחר והמטבע הבינלאומיים, הועידות הכלכליות העולמיות, הן של השתלטות החברות ואילי ההון על הכלכלה על חשבון הציבור הרחב והממשלות. ההצדקה לכך היא שעושר מושג רק אם הוא בבעלות פרטית. אוויר נקי, מים זכים, סביבה בטוחה, הם גם עושר וכאשר חברות מזהמות אותן זהו עושק של הציבור והסביבה. לפני מאה שנה

מכבי האש היו אף הם ארגון פרטי ואם לא שילמת להם ביטוח הם לא באו לכבות את השריפה, אך במשך השנים זה הפך להיות שירות ציבורי. בזמן ההפרטה אתה לוקח מוסד ציבורי ונותן אותו לגורם עריץ שאינו חייב בדין וחשבון לאף אחד. למוסדות ציבור יש יתרונות גדולים. הם יכולים לפעול בהפסד בגלל היתרון שיש לסביבה ולציבור הרחב. הם פועלים בניגוד למחזוריות, דווקא בתקופות שפל הם יכולים להגביר את הפעילות. הם יכולים לתת תעסוקה בזמן מיתון, להגדיל את הביקוש ולהוציא את הכלכלה מהבוץ. אם הארגון היה מופרט הוא היה אף הוא מפטר פועלים ומעמיק את האבטלה והמיתון. יש כאלה הרוצים שבסופו של דבר כל דבר יהיה מופרט ושייך למישהו: זכויות אדם, שירותים לציבור, חינוך, בריאות, עזרה סוציאלית, פנסיות, דיור, שימור כדור הארץ, מים, אוויר. מייקל וולקר, משנה למנכ"ל מכון פרייזר אומר שאם יפריטו הכל וכל משאב יהיה בבעלות פרטית זה יהיה הפיתרון לכל חוליי החברה.

אשפי הפרסום לא נרתעים מדבר ועושים מניפולציה לילדים קטנים כיצד הם ישפיעו על הוריהם לקנות מוצרים מסוימים. פרסומת לגיל הרך היא מגמה מדאיגה נוספת בעולם הגלובלי. התעשייה משקיעה 12 מיליארד דולר בשנה בפרסום לילדים והורים קצרה ידם מהושיע.

נושא אחר בכותרות הוא התדמית perception. התדמית משדרת צורת חיים, אורח חשיבה, עוזרים לחברות הנמצאות בבעיית תדמית קשה לשפר את תדמיתן כמו יוניון קרבייד, פיליפ מוריס, פייזר. התאגיד הענק הוא חיוני, לא ניתן להסתדר בלעדיו, הוא יעיל, אחראי לפיתוח ולאיכות החיים. בעזרת יועצי התדמית תוכל ללחום נגד מאבקי האקולוגיה, המערכות הציבוריות נגד עישון, מוניטין שלילי בגלל אסון בופל, הגברת הביטחון האישי של לקוחות. בהמשך אנו רואים דיון על מותגים ועל עיירת דיסני סלברשן בפלורידה שכבר דובר עליהם בהרחבה בפרקים הקודמים.

חברת GE הצליחה לקבל פטנט על מיקרוב הפועל כדטרגנט. לא ירחק היום וחברות יוכלו להשתלט על נוסחת החיים. כיום אתה יכול להוציא פטנט על כל דבר שחי למעט על אנשים. אורגניזמים חיים שפותחו במעבדות ניתנים לפטנטים. החתירה לאמת הפכה לחתירה לרווח. כל מה שחברות הביוטכנולוגיה מפתחות הן מוציאות עליהם פטנטים, הגן של סרטן השד, הגן של סיסטיק פיברוסיס. תוך עשר שנים החברות יהיו הבעלים של הגנים שיוצרים את האבולוציה האנושית. חברות תקשורת כפוקס חוששות לפרסם גילויים רגישים כמו גילוי ההשפעות השליליות של הפרוזילק של מונסנטו, להגברת תפוקת החלב של פרות שהתגלה כי יכולות להיות לו השפעות מזיקות על הבריאות. הכתבה נאסרה לשידור, מקרה דומה לזה שבסרט "המקור" על איסור פרסום הכתבה בנושא ההתמכרות לסיגריות בתוכנית 60 דקות של סי.בי.אס. תביעה של המתריעים כתבי הרשת

שסולקו מעבודתם לא הצליחה. בארה"ב ממשיכים לשווק את המוצר BGH אם כי בקנדה ובאירופה המוצר הוצא מהמדפים.

בכטל היו הבעלים של כל המים בבוליביה, אפילו של מי הגשם. מי הגשם הופרטו. המחיר שהיה על בוליביה לשלם עבור ההלוואה של בנק הסחר העולמי היה ההפרטה של הנפט, קווי התעופה, מסילות הברזל, החשמל, הטלפון ואפילו המים. אך המדינה נכשלה בניסיונותיה לשכנע את העם הבוליביאני שמים הם מצרך כמו כל מצרך אחר. בוליביה רצתה להגן על זכויות החברות הרב לאומיות להחזיק בבעלות המשאבים, ולחייב עבור השימוש במים רבע מההכנסה היומית של שני דולר. מאות נפצעו ונהרגו במהומות בקוצ'במבה אך בסוף הבוליביאנים זכו.

חברות רב לאומיות או transnational מצדדות במשטרים דיקטטוריים ומחפשות את השתקפותן במשטרים פאשיסטים. הווארד זין, סופר והיסטוריון, אומר שהפשיזם צמח באירופה עם התמיכה של החברות הגדולות. מוסוליני והיטלר היו מושא הערצתם של אילי הון רבים כהנרי פורד האנטישמי למשל. הזדמנויות ההשקעה התרבו, יסודות שמאלניים חוסלו, העובדים היו תחת שליטה. מייקל מור מציין את החבירה של חברות אמריקאיות גדולות עם המשטר הנאצי. פורד וג'נרל מוטורס המשיכו לעזור לגרמניה אחרי שהמלחמה החלה. קוקה קולה המציאה את פנטה אורנג' עבור הגרמנים. אדווין בלאק חיבר את הספר "יבמ והשואה" שבו הוא חושף כיצד החברה סייעה לגרמנים במלאכת ההשמדה בכך שהגרמנים נעזרו במכונות הניקוב שלהם על מנת לנצח על מלאכת ההשמדה. אומנם מי שטיפל בכך היו השלוחה הגרמנית של החברה אך הרווחים שלה התקבלו ע"י יבמ אחרי המלחמה. המחשבים קיבלו שירות של יבמ אחת לחודש אפילו בבוכנוולד. היה קיים חוזה בין יבמ ניו יורק והרייך השלישי בשנת 1942. פיטר דרקר שוחח על כך עם ווטסון מייסד יבמ והוא חושב שווטסון קרוב לוודאי לא ידע שהגרמנים השתמשו בכרטיסי ניקוב, הוא חשב שזה היה מסוכן ולא רצה לעשות זאת.

הסגידה לרווח עלולה להיות חזקה יותר מנאמנות למולדת או מכל ערך אחר. 57 חברות אמריקאיות נתבעו על עשיית עסקים עם האויב, טרוריסטים, עריצים ודספוטים - אקסון, מוביל, וול-מרט, וולס-פרגו בנק וכדומה. הצבא האמריקאי וגנרל סמדלי דרלינגטון בטלר מהמרינס סייעו להשליט סדר במכסיקו עבור חברות הנפט האמריקאיות, בהאיטי וקובה עבור נשיונל סיטי בנק, בניקרגואה עבור בראון ברתרס ברוקרג', ברפובליקה הדומיניקנית עבור חברות סוכר, בסין עבור סטנדרט אויל, בהונדורס עבור חברות הפרי. אך התיאבון בא עם האכילה. בטלר גוייס על ידי אילי הון אמריקאיים להדיח את פרנקלין דלנו רוזבלט שנראה להם שמאלני מדי

עם הניו דיל שלו. אך בטלר בסוף החליט להסגיר אותם ולהתריע על הנסיון להקים משטר פשיסטי בארה"ב. המזימה להשתלט על המשטר נתמכה על ידי אילי ההון של חברות דופון, גודייר, בנק מורגן ואחרים.

סאם ג'יברה, יו"ר גודייר, חברת הצמיגים הגדולה בעולם, אומר שלממשלות בימינו אין את אותה עוצמה שהייתה להם בעבר. הן הפכו להיות נטולות כוח בהשוואה לשנות החמישים. הקפיטליזם הדיח את הפוליטיקאים כאוליגרכים הכל יכולים של המערכת. קוקה קולה, מוביל אויל, GTE וקודק חוברות עם ארגוני ממשל שונים ומשתפים פעולה. בהסכם הסחר של מדינות אמריקה הוחלט להפריט כל משאב. מדינות אמריקה על 800 מיליון תושביה משדרות על אותו הגל. מחוץ לוועידה היו הפגנות.

דיון ממצה על אתיקה ואחריות חברתית עם ראיונות עם מילטון פרידמן, נעמי קליין, ריי אנדרסון ואחרים. מתחיל אקטיביזם להקניית ערכי האחריות החברתית בחברות. בעיירות שונות בארה"ב שוללים מחברות את האפשרות להתנהג כ"אנשים", יוזמים פיקוח דמוקרטי על חברות, יש יותר ויותר חוקים לשימור איכות הסביבה. הקהילה מתחילה לקבל סמכויות באמצעות משפטים, תחיקה, פעילות ישירה, חינוך, חרם, קרנות אתיות וכדומה. משנת 1995 חברת אינטרפייס לשטיחים צמצמה את הנזקים האקולוגיים בשליש. היא שמה לה כמטרה לבטל לחלוטין את ההשפעות השליליות שלה על האקולוגיה ולהפוך באופן מושלם sustainable עד שנת 2020. בבוליביה החליטו אסיפות-עם בצורה דמוקרטית לקבל חזרה את הבעלות על המים. הם נושאים ונותנים עם החברה שהם השתלטו עליה. הם גורסים כי כל דבר שהופרט צריך לחזור לשליטתו של הציבור. אין לזלזל אף פעם בכוחו של הציבור. או כדברי הסיסמא שלהם: El pueblo unido jamas sera vencido, העם המאוחד לא ינוצח לעולם. ניצחון קוצ'במבה גרם לשישה הרוגים ו- 175 פצועים. בהשראת קוצ'במבה קמו תנועות עממיות דומות בעולם להתנגד להפרטת מקורות המים. מייקל מור מסכם שאילי ההון תאווי הבצע סבורים שהציבור ה"מטומטם" לא יעשה דבר בגלל שטיפת המוח שהם עוברים. אך מספיק שבכל סרט שרואים על הנושא יהיו כמה שיקומו מכורסתם הנוחה ויעשו דבר מה, כל דבר, על מנת להשיב את העולם לידינו.

צדק כלכלי ושלטוני בקונטקסט הגלובליזציה

והמזרח התיכון - הסרט "Syriana"

מבוסס על הסרט בתרגום עברי:

Syriana, 2005, 126 min., Director Stephen Gaghan, with George Clooney, Christopher Plummer, Matt Damon

הסרט מתחיל בטהרן שבאירן. Bob Barnes (George Clooney), איש השירותים החשאיים האמריקאי, מעביר לאנשי מחתרת שתי פצצות מתוחכמות במזוודות מיוחדות. הוא רואה שאחת מהן מועברת אל מאחורי החדר בו הם נמצאים. כשהוא הולך לראות מי נמצא שם מחבל ערבי מאיים עליו בנשק שיעזוב. בוב מקבל כסף עבור הפצצות מהאירנים ומייד אחר כך מתרחש פיצוץ של מכונית מאחוריו. Dean Whiting (Christopher Plummer) נמצא בגינת ביתו שבוושינגטון ומטפל בורדים, כשהוא משוחח עם Bennett Holiday (Jeffrey Wright) ואומר לו שלקוח גדול של חברת עורכי הדין הגדולה שלו קונקס מאבד חוזי הפקת נפט גדולים בגלל חברה קטנה קילין שהצליחה לקבל זכויות לקידוחי נפט בקזחסטאן. וויטינג אומר לבנט שיחפש מה קרה ויפתור את הבעיה, כי הממשלה צריכה לאשר את המיזוג. יש חשש לשיחוד פקידי ממשל בקזחסטן בניגוד לחוק האמריקאי האוסר מתן שוחד בחו"ל. קונקס מתמזגת עם קילין – Connex-Killen Corporation וכך הם הופכים לחברת הנפט והגז החמישית בגודלה בעולם, עם 37,000 עובדים ב- 160 מדינות. לחברה יהיו הכנסות בגודל של מדינה בינונית כפקיסטן או דנמרק והיא תהיה החברה ה- 23 בגודלה בדירוג כל החברות. לילנד ג'אנוס, מנכ"ל קונקס, לוחץ את ידי מנכ"ל קילין, מדבר על סינרגיה ואומר שהמיזוג יביא להורדת העלויות והמחיר ללקוח בגלל יתרונות לגודל. לאורך כל הסרט אנו רואים את כפל הלשון של אילי ההון ועושי דברם המדברים על טובת הלקוח ובמקביל עושים כל אשר לאל ידם להעלות את מחירי הנפט ואת רווחיהם תוך דאגה למקסום הרווח על חשבון מחזיקי העניין.

אנו רואים בג'נבה את Bryan Woodman (Matt Damon) בחיק משפחתו עם אשתו ושני ילדים קטנים. בריאן עובד בחברת ייעוץ אסטרטגי בנושאי אנרגיה ומופיע בטלוויזיה בפרשנות על מחירי הדלק המושפעים

מהמחאות באירן (אנו זוכרים שהסרט התחיל בפיצוץ של המחתרת האירנית, פעולה המעלה את מחירי הנפט), שביתות בונצואלה. האמיר של אחת ממדינות המפרץ הפרסי עורך מסיבת קיץ במרבייה שבספרד ומזמין בין השאר את בריאן. בריאן מסרב בתחילה כי יש מסיבת יום הולדת לאשתו, אך הבוס שלו אומר לו שמאוד חשוב שישתתף שם ויציג לאמיר את התוכניות האסטרטגיות של החברה העשויות לסייע לו. הוא מציע לו שייקח את משפחתו למסיבה. כשבריאן עובד על הכנת החומר, אנו רואים על המסך את רוקפלר, אבי השושלת שעשה את הונו מעסקי הנפט, אחד הברונים השודדים, ששר שיר בקטע של סרט דוקומנטרי, אדם חביב וסימפטי לכל הדיעות.

באחד מבתי הזיקוק של קונקס במפרץ הפרסי אנו רואים פועלים באים לעבודה. מתברר שהם פועלים זרים מפקיסטן, ביניהם אב ובנו. הבן יהפוך למחבל מתאבד ואנו רואים את כל התהליך שהוא עובר. ברמקול מודיעים לפועלים שהמפעל של קונקס אל סלווה הוא בבעלות חדשה ולא צריכים יותר את שירותיהם. בעקבות הפסקת עבודתם הפועלים יאבדו גם את רשיון השהות במדינה. הם נופלים אם כן קורבן לגלובליזציה ולהתייעלות שלא מתחשבת בערכי אנוש, בקיימות ובאחריות חברתית. הסרט קופץ מהאדם הפשוט ביותר (המחבל המתאבד) אל הנהלת חברת הנפט, משרד עורכי הדין והממשל האמריקאי. בוב מוסר דיווח לבוסים שלו ב- CIA בלנגלי שבוירג'יניה ואומר להם שהוא מודאג מהפצצה השניה שהגיעה לגורמים שעלולים להיות עוינים לארה"ב. (ואכן בסוף הסרט מתברר כיצד המחבל המתאבד מתפוצץ יחד עם הפצצה באסדה של קונקס במפרץ הפרסי והורג חברי הנהלה ואורחים מכובדים, עובדים ואנשי ממשל שבאו לטקס חגיגי. כשמתחילים בפעולות אלה מעולם לא יודעים איפה הן יסתיימו). הבוסית שלו אומרת שהוא חייב להפסיק לכתוב תזכירים כי זה לא מקובל, אבל בוב הוא מצפוני למרות הכל ומתריע על הליקויים והבעיות שהוא רואה בניגוד לחוקי האומרטה הקיימים בארגון. מתייעצים איך לנטרל אותו והיא ממליצה שיעלו אותו בדרגה ויעבירו אותו לתפקיד מטה. אך מתברר שבוב הוא איש שטח בכל רמ"ח אבריו, תמיד עבד בשטח, מדבר פרסי, ואף חדר בעבר לחיזבאלה בביירות בשנת 1985.

הסרט מציג שקיימת אסכולה בממשל האמריקאי, הגורסת כי כולם הפכו להיות בני ברית לארה"ב, רוסיה ובקרוב סין שאמצו את המודל הקפיטליסטי, אבל המזרח התיכון נשאר בעייתי ממרוקו במערב ועד פקיסטן במזרח, ארצות שכשלו עם כלכלות שכשלו (האם באשמת חלק מהמשטרים המושחתים, המנטליות של חלק מהתושבים, הפונדמנטליזם המוסלמי, ממשל ארה"ב וחברות הנפט, קללת הברכה, או אולי בגלל הסכסוכים באיזור?). אירן היא בן ברית תרבותי טבעי של ארה"ב, האירנים לא רוצים לחזור למאה השמינית, הם שומעים את הסטודנטים המפגינים, חתאמי משמיע את הקולות הנכונים. אם ארה"ב תמשיך בסנקציות

שהיא נוקטת הם יהפכו בקרוב למשטר חילוני, pro-business (מנטרה קדושה בארה"ב), בקיצור wishful thinking כמו להפוך את עירק למדינה דמוקרטית ולנטרל את השפעת סוריה בלבנון, לעודד בחירות דמוקרטיות ברשות הפלסטינאית המעלות את חאמאס לשלטון ועוד טעויות אסרטגיות מוכרות. למען האמת, קשה לדעת מי צודק, כי כשארה"ב תומכת במשטרי דיכוי כמו בצ'ילה כולם מתלוננים עליה, כשהיא מפילה משטרים רודניים בעירק גם באים עליה בטענות וחושדים בה שהיא מונעת מאינטרסים של חברות הנפט והנשק המרוויחות מהמלחמה וקשורות קשר גורדי עם בכירי הממשל. עובדה שבסופו של יום ארה"ב הצליחה לסיים את המלחמה הקרה בניצחון מוחץ על רוסיה וסין והפכה אותן לשותפות גורל, עם משטר קפיטליסטי קיצוני יותר מאשר בארה"ב עצמה. תוכנית מרשל באירופה הייתה הצלחה אדירה, שיקום יפן אחרי המלחמה הפכה אותה לבת ברית ושוחרת שלום. ארה"ב הצליחה ברוב היוזמות האסטרטגיות שלה אך נראה שהיא מתקשה להבין את המנטליות של המזרח התיכון.

לא מעריכים את דבריו של בוב ולמרות שיעצו לו לשתוק הוא מתפרץ ואומר שנכון שבאירן נותנים לצעירים לצעוד ברחובות, אבל למחרת סוגרים 50 עיתונים. האייטולות לדעתו לא מוותרים על השליטה במדינה. אחד הפקידים אומר שהתנועה לרפורמה באירן היא תקווה גדולה של נשיא ארה"ב וחיונית לבטחון הנפט של ארה"ב. יש גם ארגון של גורמים כבדי משקל הפועל להשבת הדמוקרטיה באירן. בוב כמעט ולא בקשר עם אשתו שגם היא בשירותים החשאיים ועם בנו שלומד בפרינסטון. ההורים לא מספרים לבן במה הם באמת עובדים והבן מתרעם על כך. בריאן מגיע עם משפחתו למרבייה, רואים את הסינים הבאים לשוחח עם האמיר כי הם רוצים לקבל את הנפט שלו בניגוד לרצונם של האמריקנים. הרבה משפחות של יועצים וידידים באים לארמון והילדים משחקים בבריכה. אחד היועצים של האמיר מסכים לשוחח עם בריאן אבל במסדרון בעמידה ובריאן מציע בצורה מגומגמת את הרעיונות האסטרטגיים שלו. הוא אומר להם שהם בטח מודאגים מהמחירים הגבוהים ומהתרוקנות רזרבות הנפט שלהם והוא מציע להם אלטרנטיביות סטרוקטורליות. בערב כשהילדים משחקים ליד הבריכה, הבן הבכור של בריאן קופץ לבריכה ומתחשמל כי הייתה תקלה בחשמל בארמון. בריאן קופץ לבריכה אך לא מצליח להציל אותו.

המחבל מתחיל להתוודע לגורמים אסלאמיים, הוא הולך לשיעורי דת, משפר את הערבית שלו, מקבל אוכל, דואגים לו, מראים לו אמפטיה. כשהוא הולך עם אביו לחדש את רשיונות העבודה שלהם צועקים על האב, המחבל מתפרץ והשומרים מכים אותו מכות רצח. בשיעורי הדת עושים שטיפת מוח למחבל, אומרים לו שלא ניתן להפריד בין הטבע האנושי לסחר החופשי והעולם המודרני. אי אפשר להפריד בין הדת והמדינה. הקוראן הוא מה שמכתיב את הכל. הסבל של העולם המודרני לא יכול להירפא על ידי דרגולציה, הפרטה, רפורמות

כלכליות או מיסים נמוכים יותר. הוא רק יכול להרפא על ידי הקוראן ולא על ידי חברה ליברלית. חברות ליברליות נכשלו. הדת הנוצרית נכשלה. המערב נכשל. המחבלים לעתיד שותים בצמא את דברי המטיף. ניתן לסטיבן גאגאן הבמאי והתסריטאי, שהיה מועמד לאוסקר על התסריט המזפזף הלוך ושוב בעשרות מקומות ואירועים, את הקרדיט שהפועלים הפשוטים מפקיסטן אכן יודעים מה זה דרגולציה, הפרטה ורפורמות כלכליות. אך, הרי הפועלים הבולשביקים היו גם כן מומחים בכתבי מרקס ואנגלס ושטיפת המוח הקומוניסטית הייתה לא פחות יסודית מהפונדמנטליזם האסלמי.

בריאן מנסה לשקם את חייו לאחר מות בנו אך אשתו לא מסוגלת להתאושש. היא רוצה לחזור לארה"ב ואילו בריאן שממשיך להופיע בטלוויזיה כאנליסט בנושאי אנרגיה מתחיל לקבל הצעות מפתות מהאמיר שיבוא לעבוד בעבורו, כ"פיצוי" על מות בנו בארמון שלו. וויטינג מדבר עם הבן הצעיר של האמיר, עובד על רגשי הקנאה שלו באחיו הבכור שהוא שר החוץ של הממלכה והוא רומז לו שהוא יכול לסייע לו לגבור על אחיו ולהתמנות היורש של האמיר ("האם אתה תינוק מגודל שמפחד מאחיו ואולי רוצה להיות מלך? האם אתה מלך? האם אתה יכול להגיד לי מה אתה רוצה?"). חזרה לבוב המדבר עם הממונים עליו – רוצים לשלוח אותו לביירות להיפגש עם מוסווי. מדברים על משפחת אל סובאי, האמיר של מדינת המפרץ הפרסי. יש סימני שאלה בקשר לנסיך נאסיר אל סובאי, כספו נמצא בהרבה מקומות מחשך, מושקע בנשק שאולי יופעל כנגד ארה"ב. אולי בוב יצליח לתהות על קנקנו של הנסיך והאם הפצצה שהועברה לערבים בטהרן תופעל נגד אינטרסים אמריקאיים. לשם כך עליו להיות בקשר עם מוסווי, איש הקשר בביירות. אם בוב יצליח במשימתו הוא יקבל תפקיד מטה באיזו מחלקה שהוא יבחר. המצב רגיש במיוחד כי האמיר עוד לא החליט מי יירש אותו.

בפגישה של בריאן עם הנסיך נסיר אומר לו נסיר שהאבא שלו ציווה למחוק את ארמון מרבייה מעל פני האדמה בגלל אובדן חיי בנו. הם יקימו שם פארק. נאסיר לוקח את בריאן למדבר ומציע עסקה לחברה שלו ב-$75M. בריאן שואל אותו בסרקזם וכמה אתה מוכן להציע עבור הבן השני? אך נסיר לא נעלב ואומר לו שהוא באמת זקוק לו. בריאן שואל אותו מדוע הוא זקוק ליועץ כלכלי, הרי היה להם את התל"ג לנפש הגדול ביותר בעולם. אבל בריאן מציע לו להעביר את הנפט דרך אירן ישר לאירופה במקום לשלוח אותו באוניות ובכך הוא יחסוך סכומי עתק על הוצאות הובלה. (ומה בדבר הסיכון הבטחוני והמדיני להיות תלוי במשטר האייטולות של אירן אויבו המושבע של ארה"ב, אך זה לא מעניינו של בריאן הדואג רק למקסם את הרווח של פטרונו החדש נסיר.) גדולתו של הסרט הוא שקשה להזדהות או להחליט מי הם הטובים ומי הם הרעים. האם וויטינג והסי.אי.איי. המתערבים ברגל גסה בענינים הפנימיים של האמירות הם רעים, הרי הם רוצים להגן על האינטרסים של המערב ולמנוע מחסור בנפט? אך מאידך הם גם דואגים לאינטרסים של חברות הנפט,

להעלאת מחירי הנפט, לפטרונים של חברות הנפט בממשל. הם לא מעוניינים שהאמירות תתקרב לאירן ולסין אויביהם של ארה"ב ועושים הכל על מנת שהאמיר יישאר תחת השפעת ארה"ב ושנסיר שלא נראה ידידותי למערב לא יירש אותו. אך נסיר תומך בדמוקרטיה וארה"ב פלשה לעירק רק על מנת לכונן שם משטר דמוקרטי...

בוב מגיע לביירות מזדהה כקנדי ואומר שהוא רוצה לבקר את סייד האשימי מהחזבאלה. הוא אומר לו שיש לו הצעה עסקית למוסווי שתועיל לכולם, אין לו אינטרס בחיזבאלה והשייך אומר לו ברוך הבא ללבנון. בוב נפגש עם מוסווי בחוף הים בביירות. מוסווי אומר לו שטוב שחזר לביירות. ביירות היא כמו פריז של המזרח התיכון. במלון בביירות בוב נכנס למעלית יחד עם הנסיך ובריאן. הנסיך שואל אותו מאיפה הוא ובוב עונה לו שהוא קנדי. הנסיך אומר לו שלא רואים מספיק אירופאים בביירות. כשבוב נמצא בחדרו מתפרצים ערבים שחוטפים אותו ומעבירים אותו לחדר עינויים של מוסווי. מוסווי מענה את בוב ומוציא לו ציפורניים מידו. כשהוא עומד להרוג אותו כי הוא מסרב למסור שמות בא שייך סייד האשימי ומציל אותו בבואו בטרוניה למוסווי כי בריאן קיבל אישור ממנו להיות בביירות. בוושינגטון מקבלים תשדיר מדמשק שמוסווי מבשל סיפור ששלחו את בוב לביירות לרצוח את הנסיך נסיר. מוסווי עובד עם איראן עכשיו (במזרח התיכון ובמיוחד בלבנון קשה תמיד לדעת מי עם מי, חלק מהנוצרים עכשיו עם הסורים, השיעים בדרום לבנון שהיו פעם ידידי ישראל הם עכשיו אויבינו, המוסלמים ופואד סיניורה עכשיו ידידי ארה"ב והם נגד סוריה ואין ביטחון שמחר לא יהיה הכל הפוך). זה הזמן שראשי ה- CIA בוחרים לקחת מרחק מבוב ולהפריח שמועות שהוא פועל בצורה עצמאית למרות שהם שלחו אותו למשימה. מנסים להעליל על בוב שהוא באמת קשור במזימה לרצוח את הנסיך. סיפור אירוני במיוחד אם נראה את סוף הסרט. כשבוב חוזר לארה"ב הוא עכשיו תחת חקירה ואין לו גישה למידע מהמחשב כי הכל חסום בפניו. מפילים עליו את תיק התקרית בביירות.

בנט מתפרץ לועידה לשחרור אירן ומספר שם לאחד מהצירים שהוא מצא הוכחות למתן שוחד ע"י חברת קילין על מנת לקבל את הזיכיון בקזחסטן. כשנסיר מנסה להיפגש עם אביו האמיר אומרים לו שהוא לא מרגיש בטוב וכשסוף סוף נפגש איתו האמיר מבשר לו שהחליט למנות את אחיו הצעיר ליורשו. הוא לא מוכן להסתכסך עם האמריקאים. במזרח התיכון מצויים תשעים אחוזים מרזרבות הנפט ולכן יש לאיזור חשיבות אסטרטגית לארה"ב. כשבריאן מדבר עם נסיר (עכשיו הוא עובד עבורו ומתלווה אליו לכל מקום, אשתו חזרה לארה"ב עם בנו הצעיר כי היא לא מוכנה שבריאן יעבוד עבור אלה שגרמו למות בנה) השיחה מתגלגלת על המטרות של ארה"ב לעומת אלה של נסיר. קיימת מגמה ברורה של מעורבות ממלחמת סואץ, עבור במשבר הנפט של 1973, מלחמת המפרץ הראשונה והשניה, לשלוט בעתודות הנפט במזרח התיכון. האמריקאים מעוניינים שהשייכים

ימשיכו לקנות לעצמם צעצועים, לבזבז חמישים אלף דולר ללילה בסוויטות הכי מפוארות, אבל שלא ישקיעו באינפרסטרוקטורה ושלא יבנו כלכלה של ממש. כך שכשמדינות המפרץ יתעוררו מהאופוריה שבה הן נמצאות יתברר להן שהם נשארו בלי נפט ובלי כסף. נסיר למד באוקספורד, יש לו דוקטורט מאוניברסיטת ג'ורג'טאון, הוא רוצה להקים פרלמנט בארצו, לתת לנשים זכות בחירה, לכונן מערכת משפטית עצמאית. הוא רוצה להקים בורסה לנפט במזרח התיכון על מנת להוריד את הספקולנטים מנושא הנפט. מדוע הבורסות לנפט נמצאות בלונדון ובניו יורק? הוא ישקיע את כל מרצו להנהיג תחרות הוגנת, יעביר את הנפט שלו בצינורות דרך אירן כפי שבריאן הציע, כל דבר שיגדיל את היעילות וימקסם את הרווח וברווחים ישתמש לשיקום הכלכלה בארצו (מין שעטנז של אסכולות פרידמן ושטיגליץ כאחד). אבל נסיר מפוקח, הוא יודע שנשיא ארה"ב מתקשר לאביו ומספר לו על בעיות האבטלה שלו בטקסס, קנסס ומדינת וושינגטון, ואז נדחות תוכניות הפיתוח והמדינה הזעירה קונה מטוסים חדישים במחירי עתק שספק אם הם זקוקים להם. נסיר מכיר בכך שהם חייבים הרבה לאמריקאים אך הוא סבור שהם כבר שילמו את חובם. נסיר קיבל את ההצעה של הסינים שהייתה במחיר הגבוה ביותר אך בעקבות זה האמריקאים רואים בו טרוריסט, קומוניסט (היינו יכולים להוסיף anti-business שהיא הקללה הגסה ביותר בלקסיקון האמריקאי).

בשיחה של בנט עם דני דלטון כשבנט מדבר על השלילה במתן שוחד ובשחיתות, דלטון עונה לו: "מה זה שחיתות? שחיתות היא ההתערבות בכוחות השוק בצורה של רגולציה. כך אומר מילטון פרידמן והוא קיבל פרס נובל. יש לנו חוקים נגד שחיתות בדיוק על מנת להתחמק מהם. השחיתות היא ההגנה שלנו, היא שומרת אותנו בביטחון ובחמימות. שחיתות היא הסיבה מדוע אנחנו נמצאים פה במקום להילחם על שיירי בשר ברחובות. השחיתות היא הסיבה לניצחון שלנו." אך בנט לא מתרשם ואומר לו שהוא עבר על החוק. לילנד לי ג'אנוס מקונקס שולח לבנט הזמנה להשתתף בטקס איש השנה בעולם הנפט שבחרו בו. בנט אומר לדון שמחפש להפליל את חברות הנפט שדני דלטון הונה את ממשלת קזחסטן. דלטון כנראה עושה פעולה "עצמאית" שהנהלות חברות הנפט לא מודעות לו. (התבנית שראינו גם לגבי בוב מוקדם יותר ולגבי סמנכ"ל הכספים בפרשת אנרון היא דומה - מפילים את התיק על דרג זוטר על מנת להציל את הכרישים. באנרון הסמנכ"ל לא בלע את הפיתיון, עשה עסקת טיעון והפליל את ליי וסקילינג שהיו מס' 1 ו- 2 בחברה. בחברות אחרות מסכימים ה"שין גימלים" לקבל בשקט את הדין, להישלח לעבודות שירות תמורת משרת מנכ"ל של חברה וכמה מיליונים מתחת לשולחן). דלטון יישלח לשבע שנים מאסר, ירצה שלוש שנים אולי שתיים וחצי (האמריקאים הם רציניים יותר מהישראלים ולא שולחים את המנהל הזוטר לעבודות שירות), יפתחו עבורו קרן נאמנות נדיבה מאוד כשישתחרר. בנט אומר לדון שאפשר להילחם שנים רבות בבתי המשפט נגד חברות

הנפט והן יעשו זאת בנחישות החלטה ולכן הוא מציע לו את ראשו של דלטון. דון עונה לו שדלטון לא מספיק והם צריכים מישהו בכיר יותר.

מדי פעם עובר הסרט לתאר את מעלליו של המחבל. הוא נעשה יותר ויותר דתי, יש לו כיפה גדולה על הראש, הוא מתרועע עם אנשי הדת שהשליח שלהם משחק איתו כדורגל, הוא מקבל מזון טוב וביגוד. אך כשהוא מטפל בכוורת של דבורים הוא נעקץ על ידי דבורה וסובל מאוד, הוא פוחד מהדבורים אך לא יפחד להקריב את חייו למען המטרה. אחרי שהאמיר אומר לנסיר שהוא לא יירש אותו והוא מתכונן לבלות את שארית ימיו באירופה אומר לו נסיר שזה לא מקובל עליו. נסיר מתחיל לארגן כוח של גנרלים ושייכים שיתנגדו להחלטתו של האמיר ויכתירו אותו במקום אביו. נסיר נואם נאום חוצב להבות באסיפה ואומר שבמשך מאות בשנים ארצות ערב נוהלו על ידי שליטים שלא היה להם כבוד לחוק. בארצו יש אנשים מובטלים, מונופולים שולטים, מי שמבקר את השלטון נשלח למאסר או מומת, נשים נחשבות לאזרחים סוג ב׳. אחד האמירים אומר לו שההכתרה של אחיו היא מחר והאמריקאים תומכים במהלך, יש להם 10,000 חיילים מוצבים בארצם. לכך עונה נסיר שאביו חולה ומותש ולא רוצה להתמודד עם האמריקאים אבל אחרים רוצים. (מעניין שכולם רוצים את טובת העם, הפונדמנטליסטים, השליט הזקן, הנסיך נסיר, האמריקאים, הסינים שמציעים מחיר גבוה יותר לנפט, אבל העם כמובן אינו יכול להשמיע את דברו.) האמריקאים מודאגים מהתנהגותו של נסיר ומחליטים לעשות משהו בנדון. בוב שואל מי מודאג מהתנהגותו של נסיר, מי מודאג שאני אדבר? לפתע מתחבר לו שגורלו קשור עם גורלו של נסיר אותו פגש במעלית בביירות. בוב מתפרץ לביתו של וויטינג ושולח לו הודעה שייפגש אתו במסעדה זולה. בוב אומר לו שהוא פגש אותו בביירות בשנת 1984. וויטינג עונה לו שהוא הסתכל בתיקו האישי, השתמשו בו בכל הקריירה שלו. בוב עונה לו שאם משהו יקרה לו או לבני משפחתו וויטינג ובני משפחתו ימותו אף הם. (להזכיר - אנחנו מדברים על אנשים שהם מאותו הצד של המתרס, אך מה לארה״ב כי תלין שהמצב במזרח התיכון הוא לא הכי ברור ולא ידוע מי נגד מי.)

כוהני הדת הפונדמנטליסטים מהדקים את הטבעת סביב צווארו של המחבל. נותנים לו להרגיש שהוא העילית שבעילית, תפקידו להפיץ את האמונה הצרופה, לנתק את הקשר עם החיים הגשמיים. הוא נפרד מאביו בחיבוק. כשבנט נפגש עם Pope הוא אומר לו שדלטון זה לא מספיק וצריכים להקריב מישהו בכיר יותר. ההחלטה נופלת על לי ג׳אנוס. יש להראות מראית עין של צדק. בריאן ממשיך להעריץ את נסיר ומשתף איתו פעולה גם בניסיון ההפיכה. הוא אומר שהוא כמו פייסל כמו אתתורק, העם אוהב אותו, הוא יהיה השליט ביום ב׳ הקרוב. יש לנסיר 9 מתוך 11 הגנרלים. הם בדרך לארמון, אך לאמריקאים יש מישהו שתול במחנהו של נסיר והוא נותן להם את הפרטים על המכונית של נסיר שנוסעת בשיירה לארמון. ה- CIA עוקב אחר

השיירה ומכין טיל שישמיד את מכוניתו של נסיר. מבשרים ללי ג׳אנוס שהוא נבחר כקורבן בעסקת השחיתות אך הוא הולך לטקס ומשחק אותה כאילו שדבר לא קרה כשהוא נבחר לאיש השנה. בריאן שנוסע עם נסיר מציע את מקומו לאשתו ושני ילדיו ועובר למכונית אחרת. בוב הגיע בינתיים למדינה של נסיר ומצליח להגיע לשיירה הוא מאותת לנסיר לעצור את השיירה וכשהוא מתקרב למכוניתו מזהה אותו נסיר בתור הקנדי מהמעלית בביירות. אלא שברגע זה פוגע הטיל במכונית ונסיר נהרג עם משפחתו ועם בוב. האמריקאים במטה לוחצים ידיים כי הפעולה הצליחה. במפרץ בטקס התחלת העבודה באסדה של חברת הנפט הממוזגת באים אורחים חשובים אך אז מתפוצצת הספינה של המחבל באסדה שנושאת את הפצצה והכל מתפוצץ.

בריאן חוזר הביתה לאשתו ולבנו. הוא היחידי ששורד מהטבח שבסרט. אך גם הוא שרוט, בנו נהרג, הוא כמעט ונהרג ואיבד את מקור פרנסתו ואת אשליותיו. הנסיך האידיאליסט נהרג עם משפחתו. בוב נהרג, המחבל כמובן נהרג, אנשי חברת הנפט והפועלים באסדה נהרגים, ג׳אנוס נשלח למאסר יחד עם דלטון. מי לא נותן את הדין? ראשי הממשל, ה- CIA, וויטינג, פופ, בנט, האמיר ובנו. כל הצמרת רוחצת בניקיון כפיה ומי שנותן את הדין הוא כרגיל השין גימל, התושבים העניים של הממלכה והמחבלים שטופי המוח המקפחים את חייהם לשווא. באקורד הסיום שומעים את המחבל אומר בקלטת ״העולם הבא הוא החיים האמיתיים״, אשרי המאמין. הסרט מבוסס על הספר See No Evil של Robert Baer. הוא נותן מושג לא רע על נושאי קיימות וגלובליזציה במזרח התיכון. אין בו אנשים טובים ורעים, קיימים ניואנסים בכל דמות, זהו film noir (סרט שחור נוסח סרטי הפשע האפלים של שנות הארבעים והחמישים) שהוא אמנם צבעוני אבל דן בזהב השחור ובהשחרת המידות שקורית במערב ובמזרח כאחד עבור בצע כסף. כולם מדברים בכפל לשון והאינטרסים של אילי ההון, המעצמות הגדולות והמלכים המושחתים מולכים בכיפה, אם כי לא ניתן גם להזדהות עם אלה שנלחמים נגדם – הפונדמנטליסטים, הקושרים או אנשי העסקים נוסח בריאן המונעים גם הם על ידי בצע כסף. ייתכן ואשתו של בריאן היא היחידה שרואה נכוחה את המצב כשהיא מחליטה לעזוב הכל ולחזור הביתה כשבחוש הנשי שלה היא מזהה את הסכנה במתנות של היוונים המסריחות מנפט.

צדק סביבתי, כלכלי וחברתי –

"וולמרט", העלות הגבוהה למחיר הנמוך

מבוסס על הסרט בלי תרגום עברי:

Wal-Mart: The High Cost of Low Price, 2005, 95 min., Director Robert Greenwald

הסרט הדוקומנטרי על וולמרט בנוי בהעמדה זה מול זה של דברי מנהלי חברת וולמרט בהופעות פומביות, בראיונות ובסרטי פרסומת בנושאים שונים אל מול דבריהם של עובדים ומחזיקי עניין באותם הנושאים. המנכ"ל של וולמרט לי סקוט מדבר באסיפה השנתית של וולמרט על מכירות השיא ורווחי השיא של החברה. הוא אומר שהם צריכים להיות טובים יותר כי ההצלחה מעוררת קנאה ופחד בחוגים מסוימים. הקהל מקבל את דבריו במחיאות כפיים סוערות וב- standing ovation. "אנו צריכים לספר את סיפורה של וולמרט ולהמשיך בדרכנו כי היא יותר מדי חשובה ללקוחות, למשפחות עם ההכנסות הנמוכות, לעובדים שלנו, לספקים שלנו, לקהילות בהן אנו חיים. ואנו נמשיך לצמוח". הסרט עובר למידלפילד, אוהיו.

משפחת האנטר הקימה עסק משפחתי לכלי מתכת H&H בשנת 1962. הם מוכרים לחקלאים כלים, ברגים ומסמרים. הם עברו לבנין חדש בשנת 1992, הבן ממשיך בדרכי אביו. לפתע וולמרט החליטה לפתוח את החנות שלה באותה עיירה. החברה המשפחתית החליטה להתמקד בשירות הלקוחות וקיוותה שכך תעבור את המשבר. לדעתם לא היו בוולמרט מקצוענים כמוהם שהבינו את צרכי הלקוחות. האב אומר שמעולם לא היה בחנות וולמרט והוא גם לא מתכוון לבקר בה. הבן אומר שבעלי וולמרט הם האנשים העשירים ביותר בעולם והם יכלו לחלק מקצת מהעושר שלהם. האנטר אומר שאין זאת תחרות הוגנת להתחרות עם מונופול. אפילו אם הם רוצים להיפטר מהנכס שלהם ערכו ירד בעקבות כניסת וולמרט לתמונה. ולהאנטר לא הייתה ברירה ואחרי 43 שנים הם נאלצו לחסל את העסק שלהם.

הבעיה העיקרית של חברות ענק כוולמרט ומקדונלדס המתהדרות בכך שהן עונות לצרכים של השכבות החלשות בספקם להם מוצרים ואוכל זולים היא שהם עושים זאת אך ורק על חשבון העובדים, הספקים, המתחרים, האקולוגיה והקהילה. הם אולי טובים יותר מנייקי או גאפ שגם מוכרות את מוצריהן ביוקר, אך

כולם מונעים על ידי עיקרון מקסום הרווח. אם היו מסתפקים ברווחים מועטים יותר, לא הופכים להיות האנשים העשירים ביותר בעולם, היינו יכולים אולי להאמין להם שיש להם מטרות נעלות, אבל התעשרות קיצונית על חשבון רווחתם של מאות אלפי עובדים, התרוששותם של המתחרים שלהם, העברת מקורות הקניה מארה"ב למדינות העולם השלישי תוך הגדלת האבטלה בארה"ב, פגיעה בקהילה ובאקולוגיה, מוכיחה שהרצון להיטיב עם "העם" הוא לא יותר מאשר אסטרטגיה שיווקית שנועדה להעשיר אותם עוד יותר.

אנו מתוודעים לאחד המרואיינים המרכזיים: Weldon Nicholson, Wal-Mart Store Manager Trainer שעבד בוולמרט 17 שנה. הוא מספר כיצד היו נכנסים לעיר ומצביעים על עסקים שעתידים להתחסל תוך 3 או 6 חודשים. הערים הולכות ומתרוקנות, כאילו הטילו בהן פצצת ניטרון. טוענים שוולמרט גוזלת גם את איכות החיים. וולמרט נכנסת לעיירה Hearne בטקסס. בהתחלה התושבים חשבו שזה ייטיב עם העיר. אבל העיר מתרוקנת. פעם בשבת לא ניתן היה למצוא מקום חניה בעיר אבל כיום בשבת של חג המולד היו רק 12 מכוניות. ברקע שומעים את השיר: This land is your land this land is my land, from California to the New York island. הסרט שואל למעשה את השאלה של מי הארץ הזאת: של התושבים, העובדים, מחזיקי העניין, או של קומץ אילי הון. על רקע העובדה שוולמרט מפחיתה את השכר בקמעונאות בשלושה מיליארד דולר מדי שנה. מראיינים עובדת לשעבר של וולמרט שאומרת שבתחילה הייתה לה גאווה גדולה בעבודתה.

אבל התברר לה שוולמרט באופן מכוון לא מאיישים את התקנים כי הם רוצים ליצור לחץ על העובדים שיגבירו את התפוקה, יעבדו שעות נוספות ללא תמורה, וכל זאת למרות שיש הרבה פניות להתקבל לעבודה. שיטה זאת של עבודה במחסור תקנים מקובלת בארץ גם בלא מעט מוסדות ציבור וחברות פרטיות. לא מאיישים תקנים פנויים או שמאיישים אותם חלקית על ידי עובדי קבלן ובכך חוסכים בעלויות עבודה ומגבירים את הלחץ על העובדים שיעבדו קשה יותר. שיטה זאת פוגעת בעובדים, פוגעת בלקוחות המקבלים את השירות אך מאוד רווחית לבעלי השליטה. אם העובדים לא מאורגנים קל יותר ללחוץ עליהם, אם יש אחוזי אבטלה גבוהים במשק קל עוד יותר, בייחוד אם מדובר בעובדים חלשים יותר.

קשה מאוד לשמור על חיי משפחה טובים בוולמרט בגלל העומס הרב. העובדים מרוויחים מעט מאוד ומשקיעים את כל כספם חזרה בוולמרט במצרכים הבסיסיים והזולים שהם קונים כי אין להם כסף לקנות מוצרים יקרים יותר. אבל העובדים לא נקראים עובדים כי אם שותפים partners, הם אולי שותפים לעבודה אבל בוודאי לא שותפים לרווחי העתק של הבעלים. לי סקוט מציין בגאווה כמה חשוב להם לשלם לעובדים עבור ביטוח רפואי, אך מתברר שהעובדים אינם יכולים לעמוד בתשלומים לביטוח הרפואי ובהשתתפות

העצמית לתרופות ולרופאים. הביטוח הרפואי עולה תשלום בסיסי של $75 לחודש, והעובדים נזקקים לשירות הממשלתי Medicaid למעוטי ההכנסה. העובדים גם לא יכולים להרשות לעצמם לשלם עבור ארוחות במקום העבודה ויושבים במסעדות בזמן ההפסקה בלי לאכול. זאת ועוד, וולמרט מעודדת את העובדים לפנות לעזרה ממשלתית בקבלת ביטוח רפואי ממשלתי ותלושי מזון. אם למשל סם וולטון שהיה כל כך חרד לרווחת עובדיו ולי סקוט המנכ"ל הנוכחי היו דואגים לתשלום על חשבון החברה של כל הביטוח הרפואי וארוחות הצהריים, הרווחיות הייתה יורדת במידה מסוימת אבל הייתה עדיין נשארת מאוד גבוהה, וייתכן שאף הגברת המוטיבציה הייתה מגדילה את יעילות העבודה ומקזזת את תוספת העלות.

אבל וולמרט מעדיפה להזדקק ל- externalities עלויות חיצוניות, דהיינו לתת לגורם אחר לשאת בעלויות. במקום שוולמרט ישלמו על האוכל ועל ביטוח הבריאות הם מעדיפים שהממשלה תעשה זאת, מעבירים את האחריות לגורם שלישי ובכך מגדילים את הרווח. בפלורידה יש לוולמרט יותר משפחות המקבלות מדיקאייד מאשר לכל מעסיק אחר. בכל מדינה בארה"ב וולמרט מכבידה על תקציב המדינה כי עובדיה הם נזקקים. בישראל שיכללו את השיטה, אפילו הממשלה לא אחראית לעובדים "העניים" המקבלים משכורות מינימום או אף נמוכות מהן, היא מתנערת יותר ויותר מאחריותה לחינוך, בריאות ורווחה, והיא עצמה מעבירה את האחריות למגזר השלישי, לארגונים וולונטריים הדואגים לאוכל ולתרופות לעובדים הנזקקים. חזרנו אם כן למדיניות החלוקה בעידודו של המשטר הניאו ליברלי.

וולמרט מחלקת לעובדים את רשימת כל המוסדות הממשלתיים שהם יכולים לקבל מהם עזרה ואומרת להם שהעזרה מגיעה להם כי הם משלמים מיסים בדיוק בשביל זה. הסרט שואל מדוע חברה המוכרת 240 מיליארד דולר לשנה בשנת 2003 לא מסוגלת לתת שכר הוגן וביטוח רפואי נאות. וולמרט עולה למשלם המיסים האמריקאי סך של $1,557,000,000 בתמיכה לעובדיה. וולמרט לא מאפשרת לעובדיה להתאגד. ייתכן שוולמרט היא החברה שהכי מתנגדת להתאגדות עובדים בכל תולדות ארה"ב. אם חושדים בפעילות התארגנות באים מיד במטוס מנהלים של החברה נציגים מהמטה בבנטונוויל ומשתלטים על החנות תוך הדחת המנהל. המנהל רק צריך לעזור להם למפות את העובדים לפי דרגות פעילותם בעצומות ובדרישות.

ניקולסון אומר: "אם רואים שני עובדים שמדברים ביניהם ואתה כמנהל מתקרב אליהם והם נפרדים, מפטרים אותם מייד כי הם כנראה זוממים משהו". הנהלת וולמרט עושה שטיפת מוח לעובדים עם סרטוני וידיאו שבהם מראיינים עובדים מרוצים. ניקולסון אומר שהם עוקבים בצורה לא חוקית על עובדים חשודים בהתארגנות, הם מקפיאים את העלאות השכר באותה החנות, על מנת שלא ייראה "כאילו משחדים את

העובדים״. העלויות למלחמה בהתאגדות הן בין השאר: $7K מצלמות לאיתור התאגדות של עובדים בחנות, $100K קו חם 24 שעות ביממה לדיווחים על התאגדות, $7M צוות פעולה מיידית עם מטוס מנהלים המתערבים בכל חנות בעייתית. וולמרט רכשה בגרמניה שתי חברות שבהן העובדים כבר היו מאוגדים ולא יכלה לעשות דבר בנדון. העובדים הגרמנים אומרים שאודות לאיגוד יש להם 36 ימי חופש בשנה.

סקוט מספר על 1.2 מיליון העובדים של וולמרט, שמעסיקה יותר מיעוטים ומבוגרים מכל חברה אחרת בארה״ב. ניקולסון לעומת זאת מלגלג על האמרה של וולמרט Do More With Less, כך שהעובדים יעבדו יותר ויקבלו פחות שכר. המדיניות של החברה היא לא לשלם בשום פנים ואופן עבור שעות נוספות. לעובדים אין ברירה כי הם לא רוצים להיות מובטלים ויש ביקוש גדול למשרות עם כל הבעייתיות שלהן. עלינו לזכור שמדובר בדרך כלל במשרות לעובדים פשוטים ודווקא במגזר זה יש יותר אבטלה ושכר הולך ויורד מאשר בכל מגזר אחר. עושק העובדים באי תשלום שכר עבור שעות נוספות מוערך בטקסס בכ- $150M ובסכומים יחסיים במדינות האחרות. ניקולסון ואחרים מתלוננים שמנהלי חנויות נכנסים למערכת ומשנים דיווחים על שעות עבודה של עובדים. וולמרט מנהלת משפטים בשלושים ואחת מדינות על עושק בשכר עובדים, מדובר במאות אלפי עובדים. המרואיינים מסבירים שכמנהל חנות אתה נדרש להוריד כל הזמן עלויות והדרך היחידה לעשות זאת היא בשמירה על מספר נמוך של עובדים והורדת השכר, אי תשלום שעות נוספות וכדומה.

אבל לא נותנים לעובדים לעבוד את 40 השעות כי יש הרבה עובדים שהיקף משרתם הוא רק 19 שעות, ובמשרה זאת אי אפשר כלל להתקיים. סקוט אומר בגאווה ש- 74% מהעובדים עובדים במשרה מלאה. אך הוא שוכח להזכיר כי בוולמרט משרה מלאה היא 28 שעות בשבוע עם משכורת של $12,000 לשנה. קו העוני הממוצע בארה״ב הוא $17,650. השכר הממוצע לעובדים המשולמים לפי שעות בוולמרט הוא $13,861, הרבה מתחת לקו העוני. וולמרט חויבה לשלם $11M על זה שהיא העסיקה עובדים שהיו מהגרים לא חוקיים בתת תנאים. וולמרט שילמה $50M בקולורדו בהסדר שמחוץ לכתלי בית המשפט על תביעה ייצוגית של עובדים על הונאה בשכרם.

יוצרי הסרט מראיינים עובדת אפרואמריקאית Edith Arana, Wal-Mart Inventory Specialist שעבדה שש שנים בוולמרט, הצטיינה מאוד בעבודה וכולם נבאו לה שהיא תנהל חנות. אחרי שהיא עמדה בכל המטלות שהוטלו עליה ע״י הבוס שלה, היא ביקשה קידום למשרת הנהלה וקבלת מה שהובטח לה. הבוס אמר לה שאין מקום בהנהלה לאנשים ״כמותה״. כשהיא שאלה למה בדיוק הכוונה, לזה שהיא אשה או לזה שהיא שחורה,

ענה לה הבוס: "Two out of two ain't bad!". עובד אפרואמריקאי אחר אומר שקראו לו "כושון", "בוי" וכינויי גנאי אחרים בחנות. הוא התלונן ולא עשו דבר בנדון. אדרבא, הוא סבל מעוד יותר אפליה וניסו לגרום לכך שיעזוב. העובדים מפחדים לדבר. ובינתיים אנו שומעים את סקוט האומר שוולמרט תומכת בקהילה.

הסרט מראה איך דווקא עסקים קטנים ומשפחתיים דואגים לעובדים, לביטוח בריאות, לפנסיה, המנהלים קשורים לעובדים. העיירה קאמרון נותנת סיוע של $2.1M לוולמרט להקים חנות בתחומיה והעיירה ברוקפילד נותנת להם $300K. במקום שוולמרט יתמכו בקהילות כפי שמתגאה סקוט, הקהילות תומכות בוולמרט, המדינה תומכת בעובדי וולמרט, ובעלי וולמרט הופכים להיות האנשים העשירים ביותר בעולם, כי כולם תומכים בהם, המדינה, הקהילה, המיסוי, העובדים, הספקים, הלקוחות, האקולוגיה. הרשויות לא נותנות הנחות במיסים לעסקים קטנים אך לוולמרט נותנים. הטיעון של ראשי העיר הוא שאם וולמרט לא יבואו לעיר שלהם הם ילכו לעיירה הסמוכה וזה לא יתרום לעיר. וכך נסגרת עוד חברה בקאמרון Esry, אחרי 40 שנה ובעקבות אובדן חמישים אחוזים מהלקוחות שלהם בקאמרון ובברוקפילד עם כניסת וולמרט לעיר. רד אסרי הבן מספר בדמעות איך נאלץ לסגור את החנות.

וולמרט מקבלת בכל ארה"ב סובסידיות בהיקף של מיליארד דולר. מראיינים מורי בתי ספר, כבאים המספרים על סגירת בתי ספר, תחנות כיבוי מחוסר תקציב עירוני בה בשעה שנמצאו תקציבים לתמוך בוולמרט. אבל כשהעיירה יכולה סוף סוף לקבל חזרה את השקעתה בסבסוד וולמרט עוברת החנות לעיירה הסמוכה בשביל למקסם את הרווח. 2,840,481 מ"ר של חנויות וולמרט עומדים ריקים. בשטח זה ניתן היה להקים 29,666 כיתות בית ספר ובתקציבים ניתן היה לתת מלגות ל- 593,326 תלמידים. אך סקוט ממשיך לדבר גבוהה גבוהה, הפעם על קיימות. הסרט לוקח אותנו לנהר Catawba ולמתנדבים השומרים על ניקיון הנהר. הם הלכו לשבע חנויות של וולמרט באיזור לבדוק איך הן עומדות בנהגי השמירה על איכות הסביבה שלהן והאם יהיה להם השפעה על איכות מי השתיה של בלמונט.

הם מגלים שוולמרט מאחסנת את המדבירים הכי רעילים שלה בשטח פתוח במקום במחסנים סגורים. חלק ניכר מהשקים קרועים והחומר הרעיל מגיע לאוויר ולמים גם באמצעות מי הגשמים ומתערבבים במי השתיה הבאים מהנהר. הרעלים המסוכנים יכולים להביא למומים לתינוקות ולהשפעות שליליות ביותר על הבריאות. הנהר הזה מספק מי שתיה לשני מיליון תושבים באיזור. הם מצלצלים לוולמרט ומביעים את דאגתם, והם מקבלים טלפון של אחראי בארקנסו, אך זה לא האדם המתאים והם מופנים לאחראי על איכות הסביבה.

בסופו של דבר פונה המרואיינת Donna Lisenby, Catawba Riverkeeper לעורך הדין של וולמרט ואומרת שהיא תכתוב על כל המקרה באתר שלהם ותתלונן על הפרת חוקי האחסון בערכאות של שרלוט, העיר הגדולה בנורת' קרוליינה. בעקבות הכיסוי העיתונאי, מנהל החנות הוציא את השקים והכניס אותם לחנות. הרווחיות של וולמרט בוודאי ירדה בכמה אלפיות פרומילים, אך כמה אלפי אזרחים לא נחשפו יותר לרעלים קטלניים. דונה מסכמת שמכל החברות שהיא פנתה אליהן בנושאי סביבה וולמרט הייתה הכי פחות קואופרטיבית.

בשנת 1999 כל הבניה של וולמרט במדינת פנסילבניה הופסקה בגלל עבירות סביבתיות. בשנת 2001 - EPA מצווה על וולמרט לשלם קנסות במיליון דולר בגלל עבירות של זיהום מים בטקסס, אוקלהומה ומסצ'וסטס. בשנת 2004 וולמרט נקנסת ב- $3.1M ע"י EPA, הקנס הגדול ביותר ששולם אי פעם ע"י קמעונאי, עבור זיהום מים בטקסס, קולורדו, קליפורניה, דלוור, מישיגן, סאות' דקוטה, ניו ג'רסי, טנסי ויוטה (לזכותה של וולמרט ייאמר שהיא לא מפלה בין מדינה למדינה, בדרום, בצפון, במערב ובמזרח). בשנת 2005 - ה- EPA בקונטיקט קונס את וולמרט ב- $1.15M עבור זיהום מים בעשרים ושתיים חנויות. אך סקוט כבר מעבר לבעיות בארה"ב, פניו כבר לסין והוא אומר עד כמה מועיל שיתוף הפעולה של החברה עם סין. במאי הסרט לוקח אותנו לסין ומראיין עובדים של מפעל המייצר לוולמרט הקובלים על התנאים הירודים שבהם הם עובדים. אין כלל איוורור, וולמרט הודיעה לבעלי המפעל על בוא הפקחים ותדרכה אותם איך לשקר למפקחים.

העובדים צריכים להגיד שהם עובדים שישה ימים בשבוע בשעה שהם עובדים שבעה ימים. העובדים לא מעזרים לדבר. אם הם משקרים טוב הם מתוגמלים, אם הם דוברי אמת הם מפוטרים. נותנים לעובד תלוש שכר מזויף ולא מאפשרים לו להגיד את האמת, כשהם עובדים יום ולילה, מקבלים שכר של פחות משלושה דולר ליום. העובד הסיני אומר: "הבגדים שאתם לובשים, הצעצועים של ילדיכם, מיוצרים עם היזע, הדמעות והעבודה הקשה של העובדים הסינים." אנו רואים מכונית צעצוע. עלות העבודה להרכבה על ידי הפועל הסיני היא $0.18. הצעצוע נמכר בוולמרט ב- $14.96. וולמרט המתגאה בפטריוטיות האמריקאית שלה ייבאה ב- 18 מיליארד דולר מסין בשנת 2004. וסקוט מסכם שהם גרמו לתוספת של 125,000 משרות ברחבי העולם.

189,000 נשים תופרות בגדים בבנגלדש עבור וולמרט. הן עובדות משמונה בבוקר עד עשר בערב, 14 שעות ביום, 7 ימים בשבוע, ומרוויחות 13-17 סנט לשעה. הן מקלבות מכות מהממונים עליהן, חיות בתנאי עוני מחפירים. אך אנו רואים את סקוט מתגאה בכך שבזכות וולמרט יש משרות נוספות, תנאים סוציאליים ומעל לכל – אפשרויות לקידום אישי. הבעיה היא שכיוון שוולמרט היא החברה הגדולה ביותר בעולם היא מציבה את

הסטנדרטים שלפיהם הולכים המעסיקים האחרים. היא מחזירה אחורה את הסטנדרטים. אך סקוט בשלו "בכל ארץ שבה אנו עובדים המודל של וולמרט עובד". אנו רואים את Jim Bill Lynn, Wal-Mart Global Services Operations Mgr., 9 שנים בוולמרט, עבד בארגון שבאחריותו מכסיקו, אמריקה המרכזית והדרומית. האחריות שלו הייתה לוודא שהעובדים עובדים בתנאים אנושיים והיגייניים. העובדים עבדו ממילא בשכר נמוך ביותר. אך כשהוא ראה באילו תנאים העובדות עובדות הוא התקשר הביתה לאשתו ובכה. הוא נוכח לדעת שזו שיטה. הוא תמך מאוד בוולמרט וקיווה שאם הוא יחשוף את הליקויים הם יקבלו את זה ברצון. במקום זה הם פנו נגדו. במקביל אנו רואים את Mona Williams, Wal-Mart VP of Corporate Communications האומרת שהם מוודאים שבוולמרט שומרים על זכויות האדם, לא מעסיקים ילדים. רואים קליפ אחר של וולמרט שבו הם אומרים שהם דואגים לפרנסות העובדים בארה"ב.

והמצלמה לוקחת אותנו לכנסיה של הכומר האפרואמריקאי לואסון האומר שכתוב בברית החדשה שהאהבה לכסף היא היא השורש לכל החוליים. אך מי שהכסף לא משחק עבורו הוא לי סקוט המתפאר לפני המצלמה בצניעותו. הוא ישן בניו יורק עם מנהל הכספים שלו באותו החדר במלון וזה חסך לחברה 200$ ללילה. זאת ועוד, הוא אכל ארוחה בעשרה דולר, וזה חסך לחברה עוד יותר. ומייד אנו רואים כי שכרו של סקוט בשנת 2005 היה 27,207,799$ בעוד שהשכר הממוצע של עובד לפי שעות בוולמרט היה 13,861$. פי 1,963, כאשר קרנות אתיות לא משקיעות בחברות שפערי השכר בין השכר הגבוה ביותר לנמוך ביותר הוא יותר מפי 50. יש איפוא לישראל לאן להתקדם, כי השכר הגבוה ביותר שלנו הוא רק כמה עשרות מיליוני שקלים ולא דולרים, אך אנו עדיין נלחמים על שכר מינימום שיהיה אלף דולר לחודש, נמוך יותר מהשכר של עובד לפי שעות בוולמרט. השכר של לי סקוט מחוויר לעומת שווי הנכסים של האלמנה וארבעת הילדים של סם וולטון המסתכם ב- 102 מיליארד דולר. יוצרי הסרט חישבו שאם היו מקדישים מעשר משווי הנכסים שלהם הם יכלו להביא לכך שכל עובדי וולמרט בארה"ב יקבלו שכר הוגן, ביטוח בריאות סביר ופנסיה. אך משפחת וולטון תרמה פחות מאחוז אחד מהונה למטרות צדקה בשעה שביל גייטס תרם 58%. לעומת זאת משפחת וולטון תרמה 3.2M$ למפלגות בשנת 2004. באותה שנה תרמו עובדי וולמרט עצמם יותר מ- 5M$ לעזור לעובדים אחרים בוולמרט. משפחת וולטון תרמה לעובדים באותה השנה 6,000$ (לא זאת לא טעות, ששת אלפים דולר בלבד).

אנו רואים את לורה טנקה שהותקפה על ידי שני אנשים במגרש החניה של וולמרט. בתוך החנות יש לוולמרט 200 מצלמות אבטחה על מנת לשמור שהעובדים והלקוחות לא יגנבו את הסחורה, יש פטרול סיור של 4

שומרים בתוך החנות, אך בחוץ אין כלום, למרות שמגרשי החניה שייכים אף הם לוולמרט. המשטרה הציעה שוולמרט תציב שומרים בחוץ אך היא לא עשתה דבר. הסרט סוקר מקרים רבים מאוד שהתפרסמו (רבים עוד יותר לא התפרסמו כנראה) על גניבה אונס ורצח במגרשי החניה של וולמרט. כשוולמרט הציבה חוליות אבטחה בכמה מגרשי חניה שיעור הפשע ירד לאפס. אך וולמרט זוכה גם לקיטונות של רותחין מהשופטים. הם מאשימים את וולמרט בהסתרת האמת, עיוות האמת, השהיה במתן נתונים, שקרים בוטים. אנו שומעים איך קונה בטקסס נרצחה, היו מצלמות אבטחה שתיעדו איך החוטף לוקח אותה במכוניתו (הוא אחר כך השליך את הגופה במרחק רב מהמקום). אבל לוולמרט לא היה תקציב להציב איש אבטחה שיעקוב אחר המצלמות בחוץ. מתברר שוולמרט הציבה מצלמות בחוץ רק בשביל לתעד התארגנות של עובדים בארגוני עובדים. מאשימים אם כך את וולמרט שהיא מאבטחת את סחורתה אך לא את קוניה. הם לא רוצים לשלם לאיש אבטחה 12$ לשעה בשביל לעקוב אחרי המצלמות. הם מסכמים שהם מציבים את הרווחיות לפני הבטחון, לפני חיי אדם. ואנו רואים בסרט רשימה אינסופית של תקיפות שקרו רק בשבעת החודשים הראשונים של שנת 2005.

פרק הסיום של הסרט הוא ההתארגנות של האזרחים כנגד וולמרט. אנשי כנסיה, ועדי שכונות, אזרחים שאיכפת להם יוצאים נגד בניית חנויות של וולמרט בשכונתם. לדוגמא ב- Ingelewood בקליפורניה מתארגנים עובדים, בעלי עסקים קטנים, תושבים ובאים בהמוניהם להפגנות, חותמים על עצומות. וולמרט נלחמת בהם במסמכים משפטיים עבי כרס, אומרים לעיריית אינגלווד שיזוזו הצידה כי הם לא מסוגלים לעצור את החברה הגדולה ביותר בעולם. הכומרת שמנהלת את המאבק היא Altagracia Perez, Reverend Holy Faith Episcopal Church. היא אומרת שבעלי וולרמרט חושבים שהם נוצרים טובים אבל זה לא נכון. הם נבנים על גבם של מאות אלפי עובדים. הם יכולים להגיד מה שהם רוצים על התיאוריות של טפטוף העושר (ראה התייחסותו המלומדה של ג'וזף שטיגליץ על תיאוריה מופרכת זאת) ודברי הבל דומים שהם ממציאים על מנת להיצמד להונם. אבל כנוצרים אין לנו את הפריבילגיה הזאת. אנחנו לא דואגים להון אנו דואגים לאנשים. במשאל שנערך באינגלווד הצביעו 3,100 איש נגד הקמת החנות בעיר. אף אחד לא חשב שהם ינצחו כולל לא הפעילים. דוד ניצח את גולית. אך יש התארגנויות דומות בהרבה מקומות של תושבים שמצליחים למנוע את וולמרט מלהיכנס לשכונתם. בסוף שומעים את לי סקוט אומר "אם יש מספר קטן של אנשים בקהילה שלא רוצים את וולמרט שם, האם זה אומר שאנחנו לא נלך לשם?" במקביל אנו רואים לצלילי השיר Victory מאות דוגמאות של מקומות שבהם לא אפשרו לוולמרט להקים חנויות.

צדק כלכלי, שלטוני וגלובלי -

ספרו של ג׳וזף שטיגליץ ״אי נחת בגלובליזציה״

מבוסס על הספר:

ג׳וזף שטיגליץ, אי נחת בגלובליזציה, הוצאת הקיבוץ המאוחד, 2005, תרגום רחל אהרוני

Joseph Stiglitz, Globalization and its Discontents, Norton Publishers, 2002

ועל הסרט בלי תרגום עברי:

Where is the World Going to, Mr. Stiglitz?, 2007, 380 min., starring Joseph Stiglitz

על מנת לבחון את משנתו של ג׳וזף שטיגליץ עלינו להעמיד אותה בקונטקסט של המדיניות הניאו ליברלית או כפי שהיא מכונה גם Washington Consensus ששטיגליץ יוצא חוצץ נגדה בהקשר הגלובלי והחברתי. הנושא חשוב ביותר להבנת המדיניות הכלכלית בישראל המושפעת בעשור האחרון בראש וראשונה מהתיאוריות הניאו ליברליות וממשנתו של מילטון פרידמן. במונחון החברתי של מכון ון ליר מוגדר ניאו-ליברליזם כ: ״זרם בתיאוריה הכלכלית, הטוען כי היחסים הכלכליים מוסדרים על ידי חוקים טבעיים והאינטרס האישי לפיו כל אדם פועל יוצר הרמוניה טבעית, ולכן כל התערבות של המדינה היא מיותרת ומזיקה. תפישה זו דוגלת בתחרות חופשית, בחופש התעסוקה, התנועה, היוזמה, הסחר הבינלאומי ובזכות הקניין של הפרט.

הסחר החופשי מעודד תחרות, מרחיב שווקים, מאפשר חלוקת עבודה והתמחות של כל אזור על פי היתרון היחסי שלו - ועל ידי כך מגדיל בסופו של דבר את כלל התפוקה. תפקידה היחיד של המדינה הוא לדאוג כי גורמים שחתמו ביניהם חוזים יכבדו אותם, ולמנוע פגיעה כלשהי ברכוש הפרטי. בתנאים אלו, השגשוג יבוא מאליו. הניאו-ליברליזם הוא למעשה סוג של ניאו-שמרנות, חזרה לקפיטליזם הרדיקלי של המהפכה התעשייתית, שמאפייניו על פני השטח הנם מקסום הרווח והצבר בלתי מרוסן של עושר, ומתחת לפני השטח – ריכוז בלתי מרוסן של עושר בידים מעטות.״ (מתוך: אבניאון, איתן: לקסיקון כלכלה, עורך מקצועי: זימון,

יאיר, הוצ' איתאב - בית ההוצאה לאור, 1990 חנין, דב, 'מסוציאל-דמוקרטיה לניאו-ליברליזם', עמ' 69-76 , מתוך: מאוטנר, מנחם (עורך): צדק חלוקתי בישראל, הוצ' רמות -אוני' תל אביב, תשס"א 2000).

מילטון פרידמן, חתן פרס נובל לכלכלה, הוא אחד האידיאולוגים המרכזיים של הניאו-ליברליזם המודרני. הוא טען במאמרו המפורסם ב: The New York Times Sunday Magazine מה- 13.9.1970 כי קיימת אך ורק אחריות חברתית אחת של התאגיד – להשתמש במשאביו ובפעילויותיו להגדלת רווחיו כל עוד הוא עומד בכללי המשחק, כלומר עוסק בתחרות פתוחה וחופשית ללא הונאה ורמאות. לפרידמן הייתה השפעה רבה על ממשלות הליכוד ובמיוחד על בנימין נתניהו, על מדיניות ההפרטה, השוק החופשי, קיצוץ תקציבי רווחה והקטנת מעורבות הממשלה במשק. התיאוריות של פרידמן השפיעו גם על מדיניות התאצ'ריזם של מרגרט תאצ'ר בבריטניה ושל רונלד רגן בארה"ב בשנות השמונים של המאה הקודמת. אך בעוד תיאוריות אלה אבד עליהן הכלח במדינות המערב הנאורות הן מקויימות באדיקות בישראל.

פרופסור לכלכלה לא פחות דגול מפרידמן ואף הוא זוכה בפרס נובל, ג'וזף שטיגליץ, מתנגד נחרצות לניאו ליברליזם בספרו "אי נחת בגלובליזציה" (הוצאת הקיבוץ המאוחד, מאנגלית רחל אהרוני, 2005). שטיגליץ שנחשב לאחד מגדולי הכלכלנים בדורנו עמד בראש "מועצת היועצים הכלכליים" של ממשל קלינטון והיה הכלכלן הראשי של הבנק העולמי, הוא מרצה במיטב האוניברסיטאות בארה"ב וכתב ספרי כלכלה שהשפיעו רבות על קובעי המדיניות במדינות המערב והעולם השלישי. שטיגליץ טוען כי על הממשלה להתערב בתהליכים בסיסיים במשק, ולא להותירם לשלטון "היד הנעלמה" של אדם סמית. הוא מתנגד לאידיאולוגיה הגורסת שמניעת גרעון תקציבי, הפרטה, ותחרותיות הן חזות הכל. שטיגליץ מותח ביקורת נוקבת על פעילות המוסדות הבינלאומיים בארצות מתפתחות וסבור שהם גורמים לנזק חברתי. לדעתו, הויכוח הציבורי כיום הוא על מציאת האיזון המתאים בין המגזר הפרטי למגזר הציבורי (ניתן גם לצרף את המגזר השלישי – האלכ"רים). הם משלימים אחד את השני. אין לבטל את המגזר הפרטי כפי שגורסים הקומוניסטים או לצמצמו כפי שגורסים הסוציאליסטים. אין לבטל את המגזר הציבורי כפי שגורסים הניאו ליברלים.

שטיגליץ הגדיר פילוסופיה כלכלית חדשה, <u>הדרך השלישית</u>, המכירה בתפקיד החשוב אבל המוגבל של הממשלה. זאת כי כוחות השוק אינם פועלים בצורה אופטימלית ויש להתערב מדי פעם על מנת לרסן אותם. המסגרת החדשה הזאת תביא ליציבות בת קיימא, לקיימות ארוכת טווח, לצמיחה שוויונית. שטיגליץ קובע: "אבל המדיניות של "קונסנזוס ושינגטון" התבססה על מודל פשטני של כלכלת שוק, מודל "שיווי המשקל התחרותי", שבו היד הנעלמה של אדם סמית פועלת תמיד, ופועלת בצורה מושלמת. במודל הזה אין צורך

בממשלה: זהו שוק חופשי, שאין עליו כבלים, שוק "ליברלי" הפועל באופן מושלם. לפיכך נקראת לעיתים המדיניות של "קונסנזוס וושינגטון" "מדיניות ניאו-ליברלית", המבוססת על "הפונדמנטליזם של השוק", והמקימה לתחייה את המדיניות הקרויה "laissez-faire", שהייתה פופולרית בחוגים מסוימים במאה ה-19. לאחר השפל הכלכלי הגדול של שנות השלושים במאה ה-20, וההכרה בכשלים אחרים של מערכות השוק – למן אי השוויון האדיר השורר בחברה ועד לערים המתפוררות והמזוהמות שאי אפשר לחיות בהן – נדחתה מדיניות השוק החופשי על ידי המדינות המפותחות, אם כי עדיין מתנהל בתוכן הויכוח לגבי האיזון הנכון בין הממשלה לשוק." (שטיגליץ, 2005, עמ' 103)

שטיגליץ רואה סכנה בכך שבעקבות המדיניות הניאו-ליברלית של מדינות יתערער החוזה החברתי המגשר בין אזרחי המדינה לבין עצמם ובינם לבין ממשלותיהם. האזרחים יחדלו מלכבד את חלקם ב"חוזה" ותיווצר תסיסה חברתית. אחד ממרכיבי החוזה הוא ההוגנות שלפיה העניים שותפים לרווחים הנוצרים בחברה בתקופות של גידול וצמיחה והעשירים הם גם שותפים לנטל הקשים שעל החברה להתמודד אתם בתקופות של משבר. שטיגליץ כנראה לא שמע על הפטנט הישראלי לפיו אחדים מאילי ההון דורשים "הכל או לא כלום" – הכל בשבילם וכלום בשביל האחרים. בתקופות שפל הם דורשים ומקבלים מהמדינה עזרה וסיוע כפי שהיה בתקופת משבר המניות הבנקאיות, בעת המיתון של ראשית שנות האלפיים, כשחברותיהם נקלעות לקשיים וכדומה, אך בעתות צמיחה הם לא משתפים את המדינה בשגשוג החברות שלהם, הם משלמים מיסים מופחתים, מתמחמקים מתשלום מיסים במסגרת תכנון מס "כחוק" בעזרת פקידי המנהל הציבורי שעד אמש היו מופקדים על אכיפת תשלומי המס והיום מקימים משרדים שנותנים ייעוץ איך לעקוף את החוקים שהם סייעו בהכנתם. את רווחיהם הם מעבירים לחו"ל במסגרת מדיניות הליברליזציה במטבע המאפשרת להם להשקיע ללא הגבלה בקניונים בהונגריה ובמלונות בניו יורק.

האידיאולוגים הניאו ליברלים טוענים שבעת צמיחה נהנים אילי ההון והעסקים בראשיתה אך בסופו של דבר מחלחלת הצמיחה לכל שכבות האוכלוסייה. שטיגליץ מאמין שתיאוריה זאת היא מסולפת: "חסידי "קונסנזוס וושינגטון" מקדישים מעט מאוד תשומת לב לחלוקת הכנסות "הוגנת". כאשר לוחצים עליהם הם טוענים שהדרך הטובה ביותר לעזור לעניים היא להביא את המשק לידי צמיחה. הם מאמינים בכלכלת "החלחול למטה". העושר הנוצר על ידי הצמיחה, יטענו, מחלחל בסופו של דבר למטה ומגיע אפילו עד לעניים. כלכלת "החלחול למטה" לא הייתה מעולם יותר מאשר אמונה, משאלת לב. העוני באנגליה של המאה ה-19 גדל אף על פי שמשק המדינה בכללותו שגשג. דוגמא דרמטית של העת האחרונה היא הצמיחה באמריקה בשנות השמונים של המאה ה-20: המשק צמח, אבל העניים המצויים בתחתית הסולם החברתי גילו

שהכנסותיהם הריאליות יורדות." (שטיגליץ, 2005, עמ' 108) אבירי הניאו ליברליזם בישראל השולטים במדינה בעשור האחרון כנראה שמו להם למטרה להחזיר אותנו 150 שנה אחורנית לאנגליה של דיקנס או 20 שנה אחורנית לארה"ב של רגן. כמו שישראל אמצה מדיניות ניאו בולשביקית בראשית ימיה בניגוד לזרם המחשבה הכלכלית בעולם, כך גם כיום אנו מצויים בהפרש פאזה של לפחות עשרים שנה.

אנו יכולים להיווכח כיצד מוכח על ידי המחקרים של אדוה ואחרים איך במקום שהצמיחה תחלחל היא מרחיבה את הפערים. אין כיום בישראל "פה" למעמד הבינוני ההולך ונשחק ולמעמד העניים ההולך וגדל, כי כמה מהמפלגות שקמו על מנת לסייע להם מיישרות קו לפי רצון אילי ההון התומכים במימון נדיב לפוליטיקאים, העיתונות מסתפקת מדי פעם בתשלום מס שפתיים בהיותה בבעלות אילי ההון ואפילו האוניברסיטאות מתקשות להתקיף מדיניות זאת על רקע התמיכה של אילי ההון בתקציביהן המדולדלים. כל מי שמעז להרים קול מוגדר כהזוי, anti-business, אויב העם (קרי אילי ההון), הוא אינו ממונה למועצות מנהלים ונפגעת פרנסותו, אמינותו ומעמדו בחברה. אך למרות המונולוטיות הרעיונית קיימים ניצנים של קולות מחאה באתרי אינטרנט דוגמת Nfc של יואב יצחק, תנועת אומ"ץ - אזרחים למען מנהל תקין וצדק חברתי ומשפטי - בראשותו של גדול חושפי השחיתויות בישראל העיתונאי אריה אבנרי, עיתונאים כמיכאל מירו, חברי כנסת כשלי יחימוביץ' ואריה אלדד ומתריעים כירון זליכה.

שטיגליץ טוען שלמרות הבעייתיות הגלויה של כלכלת החלחול למטה, יש לה מגילת יוחסין אינטלקטואלית מכובדת. אחד מזוכי פרס נובל, ארתור לואיס, טען שאי-השוויון החברתי מועיל לפיתוח המשק ולצמיחתו, שכן העשירים חוסכים יותר מהעניים, והמפתח לצמיחה הוא הצבר ההון. זו היא אם כן שאלה קרדינלית. עם מי כדאי להיטיב על מנת להניע את גלגלי המשק – עם אילי ההון שחוסכים את עיקר רווחיהם כי יש בכל זאת גבול עד כמה ניתן להוציא על יאכטות ומטוסים פרטיים או מיטיבים עם המעמד הבינוני? אם אילי ההון היו משקיעים את חסכונותיהם בישראל היה אולי מקום לבחון ברצינות תיאוריה זאת, אך מומלץ לעשות מחקר אקדמי היכן חוסכים ומשקיעים אילי ההון את רווחיהם בכלכלה הגלובלית של ימינו – בישראל, באירופה, בסין או בארה"ב? אם מעמד הביניים היה מגדיל את הכנסותיו ולא מקטין אותן כפי שמוכיחים המחקרים של אדוה ואחרים הוא יכול היה להשקיע הרבה יותר בישראל כי אפשרויות ההשקעה הגלובליות שלו מצומצמות. לעניות דעתנו, העדפת הקלות מס והטבות למעמד הביניים גם על חשבון הגדלת המיסים לחברות ולבעלי השכר הגבוה תועיל הרבה יותר לצמיחת המשק, להשקעות ולחיסכון. במיוחד על רקע העובדה שכלכלות באירופה (שוודיה למשל) משגשגות למרות המיסוי הגדול לבעלי השכר הגבוה.

שטיגליץ טוען שמדינות מזרח אסיה – קוריאה הדרומית, סין, טיוואן ויפן – הראו ששיעור חסכונות גבוה אין פירושו בהכרח הגברת אי השוויון בחברה, שאפשר להגיע לצמיחה ללא גידול משמעותי באי השוויון. "מאחר שהממשלות של מדינות האיזור לא האמינו שהצמיחה תביא לעניים רווחה באופן אוטומטי, ומאחר שהאמינו כי יתר שוויון יביא בעקבותיו צמיחה, הן נקטו צעדים ממשיים שנועדו להבטיח כי הגיאות תגביה את מרבית כלי השיט; שאי השוויון בשכר יהיה מוגבל; שתינתן לכל האזרחים הזדמנות להשיג רמה מסוימת של השכלה. בעקבות המדיניות הזאת, גברה באותן מדינות היציבות החברתית והפוליטית, וזו תרמה בבוא הזמן תרומה חשובה ליצירת סביבה כלכלית שהביאה לפריחת עסקים. ניצול מאגרי כשרונות חדשים דרבן את פיתוחן של מיומנויות שונות ותרם רבות לדינמיות של האזור." (שטיגליץ, 2005, עמ' 109-108)

הכלכלות המפוארות של מדינות אלה צמחו על רקע שוויוני אולי על רקע הסכנה מצד האויבים שאיימו על מדינתם כמו בטיוואן ובקוריאה הדרומית או על רקע טראומות המלחמה כמו בסין וביפן. ישראל מוקפת אויבים, היא שבעת מלחמות, הטרור בה משתולל, קסאמים וקטיושות פוגעים באשקלון ובחיפה, אך האם המנהיגים שלנו דואגים לשוויון, לצדק חברתי, לערבות הדדית? במקום לחזק את החוסן החברתי, אנו דומים יותר לרפובליקות הבננות של אמריקה הלטינית, לכלכלות המושחתות ולמשטרים המושחתים שלהן. "אנשי קרן המטבע מדברים בגאווה על התקדמות רפורמות השוק באמריקה הלטינית בעשור השנים האחרון (אם כי הם מנמיכים במקצת את קולם מאז התמוטטות תלמידתם המצטיינת – ארגנטינה – בשנת 2001, ומאז המיתון והסטגנציה שפגעו ברמות ממדינות "הרפורמה" בחמש השנים האחרונות). אבל את המספרים הנוגעים לעוני הם אינם מזכירים כמעט. ברור לגמרי שצמיחה לבדה איננה משפרת בהכרח את חייהם של כל תושבי המדינה, ואין זה מפתיע שהביטוי "חלחול למטה" נעלם מהדיונים הפומביים העוסקים במדיניות כלכלית." (שטיגליץ, 2005, עמ' 109)

אך אותם כלכלני דגולים שכה הצליחו באמריקה הלטינית באים לישראל על מנת להביא לציון גואל. אנו מקבלים את הציונים הגבוהים ביותר מצד כל הארגונים הכלכליים שעבורם איכות חיים, צדק חברתי ושוויון הזדמנויות הן מילים נבובות. מה שקובע עבורם הוא שוק חופשי, מקסום הרווח לחברות ולאילי ההון, מינימום רגולציה, אך הם שוכחים שבמדינת ישראל חיים 7 מיליון אזרחים שמצבם הורע כפי שמוכיחים המחקרשים של אדוה ואחרים ולא רק עשרים אילי הון ועוד כמה אלפים עושי דברם. שטיגליץ בודק באריכות את מעבר רוסיה לכלכלה חופשית ועד כמה הוא עזר לאוליגרכים והרע עם העם. נוכל למצוא מקבילות רבות בין רוסיה לישראל וכל אחד יערוך את ההשוואות המתאימות: "בשלב מסוים טענו האוליגרכים לבעלות על 50% מעושרה של המדינה!

אלה שדיברו בזכותם, השוו אותם ל"ברונים השודדים" ("robber barons") של אמריקה, ההרימנים והרוקפלרים. אבל קיים הבדל גדול בין הפעילות של אותם "ברונים" בקפיטליזם של המאה ה-19 – אפילו כשמדובר בברוני מסילות הברזל והמכרות באמריקה של המערב הפרוע – לבין הדרך שניצלו האוליגרכים את רוסיה, שזכתה לכינוי "המזרח הפרוע": "הברונים השודדים" של אמריקה יצרו במדינה עושר, גם כשצברו הון לעצמם. הם הותירו אחריהם מדינה עשירה יותר, אפילו כשנטלו חלק גדול מהעוגה. האוליגרכים הרוסיים גנבו נכסים, בזזו את החברות, והשאירו את המדינה ענייה הרבה יותר משהייתה קודם לכן; המפעלים נותרו על סף פשיטת רגל, בעוד שחשבונות הבנק שלהם הלכו ותפחו". (שטיגליץ, 2005, עמ' 193) ב"מזרח התיכון הפרוע" של ישראל (דרך אגב גם לאנרון קראו עוד בימי השיא שלה "המערב הפרוע") האוליגרכים מחזיקים בשיעור גבוה ביותר משוק ההון, נהנים ממדיניות הפרטה במחירי מציאה, לוקחים הלוואות מבנקים ומקרנות פנסיה תוך מינוף של תשעים אחוזים על מנת להשתלט אחד על חברתו של השני מבלי לתרום דבר לכלכלה ולעיתים תוך סיבוך הבנקים בחובות אבודים של מאות מיליונים שהאזרח משלם בסופו של דבר עבורם, ממוטטים את הבנקים במשבר המניות הבנקאיות ולא נותנים על כך את הדין, מוכרים את מניותיהם בשיא רגע אחד לפני המפולת ולא מוקעים על ידי החברה, מוכרים חברות היי טק לאילי נדל"ן ולקונצרנים מחו"ל תוך עושק בעלי מניות המיעוט והמדינה. לפיכך לא ברור לנו מי למד ממי הרוסים מאיתנו או אנו מהם. מה שברור שמקומה של ישראל במדד האתיקה של Transparency International צונח בעשרים מקומות תוך כמה שנים ובמקום להדמות לסקנדיביה, הולנד וניו זילנד אנו דומים יותר לרוסיה, ארגנטינה וניגריה.

שטיגליץ ממשיך: "לאמיתו של דבר, הפעילו אנשי הרפורמה הקיצוניים אסטרטגיות בולשביקיות, אף כי הטקסטים שהנחו אותם היו שונים. הבולשביקים ניסו בשנים שלאחר 1917 לכפות קומוניזם על מדינה שקיבלה אותו בעל כורחה. הם טענו שלשם בניית הסוציאליזם חייב קאדר אליטיסטי "להוביל" את ההמונים בדרך הנכונה, לשון נקיה של לכפות בכוח דרך שההמונים לא רצו בה ולא חשבו בהכרח שהיא הטובה ביותר. במהלך המהפכה הפוסט-קומוניסטית "החדשה", קמה ברוסיה אליטה, בהנהגת ביורוקרטים בינלאומיים, שניסתה שוב לכפות על האוכלוסייה, למרות רצונה, שינוי מהיר". (שטגליץ, 2005, עמ' 196) האליטות בישראל מובילים את ההמונים "בדרך הנכונה" תוך שטיפת מוח רבתי שרק כך אפשר להנהיג את המשק, והקורא הנבון יוכל להחליט אם האליטות כוללות את נערי האוצר העוברים לעבוד אצל אילי ההון, את הפוליטיקאים (מהימין, מהמרכז ומהשמאל) המקבלים תמיכות נדיבות, עיתונאים הפועלים "מטעם" לא פחות מאשר בימי פראבדה, פרופסורים הממונים כדירקטורים "חיצוניים" (כבר לא "מטעם הציבור" ובטח שלא "עצמאיים") בחברות של אילי ההון ובכך משלימים את שכרם האקדמי הזעום, אילי ההון ועושי דברם.

אך ההמונים הם לא פחות אשמים מהאליטות, אין לנו אוכלוסייה של כבשים המובלים על ידי רועים חסרי מצפון. עם ישראל הוא עם חכם הרואה את האמת למרות שטיפת המוח. יחד עם זאת, מודל החיקוי שלו הוא לא המתריעים היוצאים חוצץ נגד העושק, כי אם דווקא אילי ההון. כל בר בי רב שואף להיות איל הון ולמרות שהוא משקיע ברולטה של הבורסה את כל חסכונותיו ומפסיד פעם אחר פעם את השקעותיו בחברות לא אתיות הוא עדיין מקווה שיבוא היום והוא יזכה בלוטו, יוכל לרכוש מרצדס (או לפחות ג'יפ), יאכטה, ארוחות גורמה באלפי שקלים (במימון הדודה מאיטליה) ובילויים בסוויטות יוקרתיות במלונות הפאר ברחבי העולם. בינתיים העם עשוק, חלקו בעוגה הלאומית נשחק, הפנסיה שלו נפגעת, הוא צריך לשלם על בריאות וחינוך שהופרטו במידה רבה, והפערים בינו לבין העשירון/מאיון/אלפיון העליון הולכים וגדלים. אך יש לו חלום (לא של שוויון וצדק חברתי של מרטין לותר קינג) והוא דווקא מצדיק את אילי ההון העושקים אותו, את הפוליקאים המרמים אותו ואת הפקידים שמגלים כלפיו חוסר אחריות ציבורית.

שטיגליץ מזים את האגדה של "מודל השוק" כמודל יחיד ומיוחד ואין בלתו, שדוגלים בו הניאו ליברלים והחסידים השוטים שלהם בישראל. "אבל אין מודל שוק אחד ויחיד. יש הבדלים עצומים בין הנוסח היפני של השוק, לבין הנוסח של הגרמנים, השוודים והאמריקנים. יש מדינות שההכנסה לגולגולת משתווה בהן לזאת של של ארצות-הברית, אך שורר בהן פחות אי-שוויון מאשר בארצות-הברית ופחות עוני. ואילו רמת הבריאות ומרכיבים אחרים של רמת החיים, גבוהים בהן יותר (לפחות על פי אמות המידה של תושביהן) מאשר בארצות הברית. הן בשוודיה והן בארצות-הברית מתקיים קפיטליזם המתבסס על השוק, אבל תפקידי הממשלה בשתי המדינות הללו שונים לגמרי זה מזה. בשוודיה לוקחת הממשלה על עצמה אחריות גדולה יותר מאשר בארצות-הברית; היא דואגת לקידום הרווחה החברתית; היא ממשיכה לספק בריאות ציבורית טובה יותר מזו שמספקת ארצות-הברית לאזרחיה, ביטוח אבטלה ציבורי טוב יותר, וזכויות פרישה טובות יותר. למרות הנהגת מודל הרווחה הזה, הקפיטליזם של שוודיה מצליח לא פחות מזה של ארצות-הברית, אפילו במונחי "הכלכלה החדשה" וחידושיה." (שטיגליץ, 2005, עמ' 251) ושטיגליץ מסכם את משנתו בגישה אריסטוטלינית של אימוץ דרך הביניים, לא הליכה על פתרון בלעדי של כוחות השוק ולא תמיכה במעורבות גדולה מדי של הממשלה.

בישראל כמו ברוסיה כשלו האידיאולוגיות הקיצוניות של ניאו בולשביזם ושל ניאו ליברליזם, נדרשת אידיאולוגיה חדשה של קפיטליזם הומאני עם צדק חברתי, שלוקחת את שוודיה, נורבגיה ופינלנד כדומגא, את הולנד, שוויץ וניו זילנד. כולן מדינות קטנות יחסית כמו ישראל. "בעבודתי – הן בעבודותי שבכתב והן

בתפקידי כיועץ כלכלי של הנשיא וככלכלן ראשי בבנק העולמי – דגלתי בהשקפה מאוזנת על תפקיד הממשלה; השקפה המכירה במגבלות ובכשלים של השוק ושל הממשלה גם יחד, ועם זאת רואה את השניים פועלים מתוך שיתוף פעולה, מתוך שותפות שאופייה שונה בכל מדינה ומדינה, שכן היא תלויה בשלב ההתפתחותי הפוליטי והכלכלי שבו נמצאת כל אחת מהן. אבל בכל שלב פוליטי וכלכלי שבו נמצאת המדינה, יש חשיבות מכרעת לתפקוד הממשלה. ממשלות חלשות וממשלות המתערבות יתר על המידה, אלו גם אלו פוגעות ביציבות ובצמיחה. המשבר המזרח אסיאני נגרם על ידי חוסר רגולציה מתאימה במגזר הפיננסי; משבר הקפיטליזם המאפיונרי ברוסיה נגרם על ידי כישלון הממשלה לאכוף על המדינה את כללי החוק והסדר הבסיסיים ביותר. ההפרטה במדינות המעבר מבלי שהונחה בהן תשתית מוסדית הכרחית, גרמה לביזת נכסים ולא ליצירתם. במדינות אחרות, שלא הונהגה בהן רגולציה, הייתה למונופולים המופרטים יכולת גדולה יותר לנצל את הצרכנים מאשר למונופולים שהיו קודם לכן בבעלות המדינה. לעומת זאת, הפרטה המלווה ברגולציה, תאגוד מחודש, וגישה חדשה לניהול תאגידי, מובילים להגברת הצמיחה." (שטיגליץ, 2005, עמ' 254-253)

מה הרוויח הצרכן, העובד, התושב בקהילה הישראלי ממעבר הבנקים מרשות הממשלה לידיים פרטיות, ממעבר חברות הספנות והתעופה לידיים פרטיות, ממעבר חברות המחצבים והפטרוכימיה לידיים פרטיות, ממעבר קרנות הפנסיה לחברות פיננסיות, ממכירת נכסי ההסתדרות, המדינה, זכיונות הטלוויזיה והתקשורת? לעומת זאת מה הרוויחו מההפרטה הפוליטיקאים, אילי ההון ופקידי האוצר שעברו לעבוד אצלם? במשוואת הכוחות הזאת מי הוא הצד המרוויח ומי הוא הצד המפסיד? האם היה מקום להשאיר את הנכסים בידי המדינה - ברור שלא, אך בהחלט היה מקום לדאוג שהאזרח יצא מורווח מההפרטה. זהו תקפידה של המדינה, של המנהל הציבורי, זאת היא אחריות ציבורית ראויה לשמה וזה לא קרה בישראל.

הספר והסרט "NO LOGO" של נעמי קליין -

צדק חברתי, כלכלי וגלובלי בעידן של גלובליזציה

מבוסס על הספר בעברית: "בלי לוגו" מאת נעמי קליין בתרגום עידית פז, הוצאת בבל, 2002 או באנגלית:

No Logo by Naomi Klein, Picador, 2000

ועל הסרט: "NO LOGO" - Brands, Globalization. Resistance

No Logo, 2003 V, 42 mi., Director Sut Jhally, documentary based on the book "No Logo" by Naomi Klein on globalization, hegemony of brands and democratic resistance.

ב- Wikipedia ובאינטרנט על גלובליזציה, אנטי - גלובליזציה ונעמי קליין.

וכן על No Logo Study Guide

הסרט והספר מתארים את המבט האישי של נעמי קליין בנושא הגלובליזציה, המבוסס על מחקריה וכישרון ניתוח ואבחנה יוצאים מגדר הרגיל. היא מוגדרת כסופרת המחאה החשובה ביותר בקרב הצעירים, מוזמנת להרצות בכל רחבי העולם, כותבת מאמרים וספרים, תסריטים לסרטים בבימויו של בעלה אבי לואיס והיא עצמה הפכה למותג.

קליין הבחינה בסביבות שנת 1995 כיצד קמה תנועה פוליטית המתייחסת בצורה ספציפית לנושא הכוח העולה של חברות רב לאומיות. השיטות המקובלות של החלפת ממשלה במשטרים דמוקרטיים אינן תופשות בחברות רב לאומיות המתנהגות בצורה לא דמוקרטית, אין עליהן פיקוח נאות מצד ממשלות וארגונים בינלאומיים בגלל הרב לאומיות שלהן. הרבה זעם הופנה כנגד חברות כנייקי, מונסנטו, של, מקדונלדס.

נשאלה אם כן השאלה: מה היו התנאים שגרמו לתגובות הנגד האלה, מה גרם להם להיות כה נועזים ולצאת נגד תאגידים? אחת הסיבות היא כנראה שהחברות הגלובליות כבר לא הסתפקו במכירת מוצרים או שירותים. הן שיווקו רעיונות, סגנון חיים, את המשמעות עצמה. או כפי שנעמי קליין מכנה זאת - No Space. יש כיום פחות חופש בחירה (No Choice) בגלל מיזוגים ורכישות, קונסולידציה מירבית, מונופולים, תאגידים.

ההשלכה השלישית (No Jobs) היא בהיווצרות עבודות בתנאי עבדות, במשכורות מינימום בלי תנאים סוציאליים בעיקר במדינות העולם השלישי. אך גם במדינות המתועשות יש כיום נתח חשוב ביותר של התעסוקה בעבודות זמניות, עובדי קבלן, בעיקר של צעירים ועובדים פשוטים, במשכורות זעומות ובלי תנאים נלווים.

המותגים העולמיים שולחים מסר לצרכנים - של עקביות, איכות. לעומת זאת No Logo מתאר את האווירה של התנגדות לתאגידי הענק. מיתוג branding הוא התהליך של הקניית תדמית/מותג/לוגו עקבי למוצר. דוגמאות למותגים בעבר - Aunt Jemima, Quaker Oats. יכולת לסמוך על מישהו (האישה האפרו-אמריקאית עבת הבשר או האדם המבוגר הקווקרי), על התדמית, במקום על בעל המכולת שסמכת עליו בעבר היותר רחוק.

כיום התמונה שונה לחלוטין - אתה טיפוס "נייקי" או טיפוס "טומי הילפיגר". משווקים לך רעיונות, סגנון חיים. שיווק משפחתיות, צעירות (קוקה קולה בשנות השישים), אהבה, חלום וראייה נוסטלגית של אמריקה (וולט דיסני). הנשיא ובעלים של נייקי רוצה שחברתו תיראה כחברת ספורט, תדמית גנרית של ספורט, באמצעות אלילי ספורט כמייקל ג'ורדן המפרסמים את המותג. לעומת זאת בנטון משווקת את הרעיון של רב גוניות. סטרבקס משווקת רעיון של חברותא. מיתוג זה עושה זילות לרעיונות של חברה, משפחה, ספורט, אהבה, צעירות או חלום.

דוגמא קיצונית היא Virgin. הם לא משווקים מוצר אלא רעיון, הטיפוס של וירג'ין הוא בשנות העשרים המאוחרות או תחילת שנות השלושים של חייו, לא קונפורמיסט. ריצ'רד ברנסון, מנכ"ל וירג'ין, רוצה לשדר מרדנות, אי הליכה בתלם, אינדיבידואליזם. רעיונות אלה מאבדים את תוכנם העצמאי והופכים למותג של חברה.

גם בנושא האקולוגיה יש מיתוג כמו Body Shop's. יש למותג זהות אקולוגית, כמו של"אפל" יש זהות של מהפכנות. אפל מפרסמת אייקונים כמו מרתין לותר קינג וגנדי. מי שמשתמש באפל עושה דברים אחרת (הוא לא כמו כולם שקונים את המחשב השבלוני שהוא תואם יבמ) בדיוק כמו שגנדי וקינג עשו דברים אחרת. חשוב אחרת חשוב אפל. דיזל משדרת תדמית עם הערכה עצמית, אירונית של הצרכן. אתה צורך דיזל עם קריצה.

איקאה משדרת דמוקרטיה כי אתה יכול להרכיב את הרהיטים בעצמך. כך יש זילות מתמיד ברעיונות הנשגבים ביותר של דמוקרטיה, קהילה, מהפכה. הרעיונות הופכים למותגים מסחריים.

לא חשוב אם המוצר טוב או לא, מה התכונות שלו כמוצר. אם אתה שונה אתה חייב לקנות מחשב אפל, לא תוכל להיות עם תדמית של שוני אם תצרוך יבמ. אם אתה דמוקרט אתה חייב לצרוך איקאה, לא תוכל לקנות רהיטים מוכנים כי אלה הם של הבורגנים האליטיסטים. אם אתה חובב ספורט אתה חייב לקנות את מוצרי נייקי. לא ייתכן שתהיה ספורטאי אמיתי אם לא תלבש מוצרים ותנעל נעליים של נייקי. זו היא איפוא גישה כמעט אנתרופולוגית המגדירה מה הצרכן יחשוב ויחווה כשיצרוך את המוצר. אם אתה מוכר מכונית המיועדת לצעירים, השיווק יתלווה למוסיקת פופ רועשת, שירה בקולי קולות. טומי הילפיגר חובר לרוח הרוק׳נ׳רול, הם מממנים מופעי רוק, חותמים על עסקות פרסום עם האבנים המתגלגלות שילבשו את בגדיהם, יופיעו בפרסומת שלהם, בהמשך הם מעלים בעצמם פסטיבלים של רוק, ובסוף התהליך הפרסומות שלך כבר לא זקוקות לכוכבי הרוק כי המוצר הוא הכוכב.

בעבר ה״פרהיסטורי״ היה לנו את הלוגו של לקוסט בדמות תנין קטן על החולצה. כיום הלוגו של טומי הילפיגר הוא כבר בגודל אדם, כמו בובה. קוקה קולה יכולה להיות קו של ביגוד, צבע של בית, רשת בתי קפה, אולי עיתון? המותגים הופכים למעצמה אימפריאלית המרחיבה תדיר את גבולות ממלכתה. אסטרטגיות אלה של מגה מותג רוצה שהלוגו יופיע בכל מקום ויהיה הכל.

דיסני הקימה עיירה שלמה ששמה חגיגה Celebration בפלורידה. אתה יכול לחיות שם את כל חייך בתוך המותג כפי שעושות אלפי משפחות. הן שולחות את ילדיהן לבתי הספר של דיסני, הן בוחרות את נציגיהן למועצות דיסני, זו דרך חיים מופרטת לחלוטין. מה שמעניין הוא שאין שום מותג אחר בתוך העיירה פרט לדיסני. אבדה לך אפשרות הבחירה. בסלברשן לא תראה זכיינים, לא יהיה מקדונלדס, מודעות פרסומת, אך יש שם משטחים ירוקים בשפע, פארקים וילדים נוסעים על אופניים. דיסני בנתה את העיירה כמונומנט לאידיאל של העיירה האמריקאית, של הקהילה. כאן הגעת למותג האולטימטיבי, לנירוונה, כאשר בנית את עולם החלומות בשלושה מימדים ויש לך אוכלוסייה הגרה שם כל הזמן. הדבר הראשון שאתה רוצה לעשות הוא לטרוק את הדלת אחריך ולוודא שמלבדך אין שם אף אחד אחר, אין מסרים מתחרים שמפריעים לשיווק שלך. אנו מדברים בסופו של דבר על מונופול.

אין לך כיום אפשרות לסגור את המותג, להפסיק או להתעלם ממנו. הוא נמצא בכל מקום, אין לך חופש בחירה. הוא נמצא ברחובות, בשירותים ציבוריים, בטלוויזיה, בעיתונות. אתה משתיל את הפרסומות והמותגים שלך בתוך העלילה בסרטים, בסדרות טלוויזיה. מדברים שם על קוקה קולה, סטרבקס, אופיס דיפו או קיי-מרט. כבדרך אגב, תוך כדי שיחה, אך חשבו על כל מילה והכל מתוכנן ומתוזמן. המפרסמים צריכים לבוא כל פעם עם דרכים חדשות ויצירתיות להשתיל את מסריהם ולמשוך את תשומת ליבנו. מכוניות ואוטובוסים הופכים לשלטי פרסומת מתנייעים.

בחברה הקפיטליסטית צריכים להיות מקומות שבהם חוקי המותגים אינם תופשים, כי זה חשוב לדמוקרטיה. כאשר אתה מאבד את הרעיון של הציבור, כאשר בתי ספר מתחילים להיראות כמו קניונים, כאשר ספריות מתחילות להיראות כחנויות ברנס אנד נובל וחנויות אלה מתחילות להיראות כספריות, אתה מפסיד את האפשרות להימצא במקום שהוא מחוץ לעולם המותגים. אתה יכול למחות ברשות הציבור אבל לא בקניון כי הוא מופרט. המטרה של הקניון היא לקנות ולמכור ואם אתה רוצה לעשות משהו אחר מרחיקים אותך.
זהות המותג של וול-מרט הוא מותג משפחתי. הם רוצים שאם תקנה שם תהיה גאה. זה מתנגש בחופש יצירה אומנותי. אם המילים של דיסק ראפ או העטיפה של שבועון לא תואמים את ערכי וול-מרט הם לא מוכרים אותם ברשת שלהם. הם עושים אם כך צנזורה לחופש הביטוי. זו אמנם זכותם אך יש בעיה של מידתיות. היוצר שלא מתאים עצמו לערכי וול-מרט מוחק 30% מצינורות השיווק שלו, כי הם הרשת הגדולה ביותר בארה"ב.

במקום לייצר מוצרים ואחר כך למתג אותם, חברות מייצרות מותגים, תדמית, משמעות, וייצור מוצרים הפך להיות כמעט אקראי. נייקי אינה מייצרת את הנעליים שלה. היא פונה למתווך בהונג קונג ומבקשת לרכוש את הנעליים במפעל עם המחיר הנמוך ביותר האפשרי בסין, ויטנם או אינדונזיה. אך גם מפעלים אלה יכולים להעביר את היצור בקבלנות משנה למפעלים עוד יותר זולים. בכל שלב כמות הכסף המגיעה לעובד מצטמצמת. נייקי משלמת לעובדיה באסיה פחות מדולר ליום. היא מעסיקה ילדים, מפקחת על עובדיה בצורה צמודה, לא נותנת להם להתארגן, לבקש הטבות סוציאליות, ביטוח רפואי, בטחון בעבודה, יותר שליטה בחייהם. מוקמים איזורי סחר חופשי מיוחדים שבהם מבוצע היצוא לארצות המערב. עובדים בהם צעירים בני 18 עד 25, 80% מהם נשים, כי יותר קל לשלוט בנשים. נייקי התחילה לייצר את מוצריה ביפן, אך כשעלות העבודה התייקרה, היא העתיקה את הייצור לקוריאה וטיוואן. כאשר אלה החלו להתאגד ולקבל משכורות גבוהות יותר עברה נייקי לסין, ויטנם אינדונזיה והפיליפינים, ארצות הנותנות להם פטור ממס לעשר שנים, שחרור ממכסים והיטלים, שמירה על המפעלים שלהם, איסור התאגדות, כח אדם ממושמע וצייתן.

הגלובליזציה מתיימרת לפתח את הארצות העניות, להעלות את השכר בארצות אלה ולשפר את מצב האוכלוסייה. אך בפועל אנו עדים למירוץ לתחתית, כאשר ארצות מתחרות ביניהן מי תיתן את השכר הנמוך ביותר ואת הסיוע הרב ביותר לתעשיינים הזרים. מי שמפתח ומשקיע במותגים, מוכר במקביל מפעלים ועובר לעבוד בקבלנות משנה זולה על מנת שייווצרו לו משאבים לבניית המותגים. הם טוענים לבעלות על קניין רוחני אך אין ברשותם אפילו מפעל אחד. עובדים בעולם המערבי מאבדים את מקום עבודתם כאשר החברות שלהם הופכות לגלובליות ומשקיעות סכומי עתק בבנייה ושימור של מותגים. קהילות שנבנו מסביב למפעלים ננטשות והופכות לעניות. העבודות החדשות שאותן יכולים העובדים לקבל הן עבודות שירות, עבודות ארעיות.

המעסיקים הגדולים ביותר בארה"ב הם וול-מרט ומנפואר. כנגד התופעות המוגזמות של עבודה ארעית מתייצבים ארגונים חוקרים. החברות הגלובליות באמת אינן מאמינות בגלובליזציה, הן מאוד לא מרוצות כאשר העובדים מהארצות המתפתחות מתייצבים נגד החברות. הן דוגלות בעולם הצריכה וזזות הצידה כשמתגלעים סכסוכים בין עובדיהן, הממשלות שלהן, וארגונים ממשלתיים. שומרים חמושים שומרים כיום על מפעלי נייקי וגאפ ועל מקדונלדס. אקטיביזם זה דואג לסחר הוגן במקום סחר חופשי. החברה לא גורסת שיש להמשיך לשפוך כספים ללא אבחנה. אינך יכול לבקר בקניון ולשאול איפה המגזר של האתיקה.

חקירה אחר המקור של הגלובליזציה תגיע למפתנם של ארגון הסחר העולמי - World Trade Organization, קרן המטבע הבינלאומית - International Monetary Fund והבנק העולמי - World Bank. ארגונים אלה קובעים את החוקים של הסחר העולמי. הם מאמינים שמה שטוב לעסקים, לתאגידי הענק, יהיה טוב לכולנו. הליכה בהתאם לכללים שלהם תביא לגידול במקורות תעסוקה ולשיפור האקולוגיה, אליבא דראשי הארגונים. מה שמתרחש ברחוב הוא לא תנועת מחאה נגד הגלובליזציה, אלא דחייה של האכסיומה שמה שטוב לחברות יהיה טוב לכולנו. המהומות בסיאטל, וושינגטון, פראג וג'נואה בכל כינוס של מנהיגי הכלכלה העולמית משתמשות בסיסמאות כמו: העולם הוא לא למכירה, המפגינים מנסים להעביר את המסר שלהם - שהם לא מוכנים לחכות לקבלת הזכויות שהן ממילא שלהם על פי חוק. אם הממשלות מונעות מאיתנו את הזכויות שלנו, הציבור מתקומם כנגד זה וסובל מדיכוי ממשלתי, גם אם הוא מתנהג בצורה אתית ובאזרחות טובה. הויכוח על הגלובליזציה הוא לא אם אתה בעד או נגד סחר, בעד או נגד ארגון זה או אחר, כי אם הוא על דמוקרטיה, על זכויות האדם, על השליטה בגורל שלך בעצמך, וזכות להתבטא כנגד ההשתלטות על משאבי הציבור.

מילטון פרידמן - בזכות גלובליזציה וניאו ליברליזם

מבוסס על קטעים מהסרט: "The Corporation" (מתוך דיסק II - ראיונות עם פיטר דרוקר, מילטון פרידמן, מרק מודי-סטיוארט, יו"ר "של", מייקל ווקר, קרלטון בראון, לוסי היוז, סאם ג'יברה, יו"ר גודייר - סה"כ עד 58 דקות.)

The Corporation, 2003, 145 min., Directors Jennifer Abbott, Mark Achbar, based on the book by Joel Bakan "The Corporation: A Pathological Pursuit of Profit and Power", with Noam Chomsky, Peter Drucker, Milton Friedman, Naomi Klein, Michael Moore, Howard Zinn.

מבוסס על הסרט התיעודי עם ראיון עם מילטון פרידמן, הנציג המובהק ביותר של הניאו ליברליזם:

Milton Friedman, 2002, 73 m., Interviewed by Gary S. Becker, Intellectual Portrait Series

מבוסס על הספר:

Bhagwati Jagdish, *In Defense of Globalization*, Oxford University Press, 2004

בגוואטי, הטוען כי הוא מתבסס על מחקרים אובייקטיביים, קובע כי הרגשות האנטי גלובליים הם חזקים יותר בארצות הצפון העשירות, בעוד מעצבי המדיניות והציבור בארצות העניות של הדרום רואים בגלובליזציה תופעה חיובית. הגלובליזציה החלה עוד בסופה של המאה התשע עשרה. אם החברות הרב לאומיות מטרידות אותנו עלינו רק להיזכר בחברת הודו המזרחית הענקית שהתוותה את הדרך להשתלטות אנגליה על הודו. חברת הודו המזרחית ההולנדית שלטה על אינדונזיה. חברות גדולות מימנו את הקמת מסילות הברזל וכריית המחצבים באפריקה.

קצב השינויים הטכנולוגיים הולך וגובר. עלות שיחת טלפון של שלוש דקות בין ניו יורק ללונדון עלתה $250 בשנת 1930 במונחים של ימינו ואילו כיום היא עולה רק כמה סנטים. נתיבי קול דרך האוקיינוס האטלנטי עלו מ- 100,000 בשנת 1986 ליותר משני מיליון כיום. גם התפתחות האינטרנט הייתה מטאורית.

אך ההתפתחות הדרמטית הגדולה ביותר היא בהורדת המכשולים שהממשלות מערימות בפני הסחר וההשקעות הבינלאומיים. הגלובליזציה של ימינו מקורה אם כן בשינויים הטכנולוגיים ובפעילות הממשלתית.

המאבק נגד גלובליזציה נובע גם מעמדות אנטי קפיטליסטיות, אנטי תאגידיות ואנטי אמריקאיות.

הסחר העולמי גדל בקצב מהיר יותר מקצב הגידול של הכלכלה העולמית.

יש גידול בקצב ניכר של ההשקעות הבינלאומיות.

יש גם גידול בחילופי תרבות בינלאומיים, כמו סרטי הוליוד.

גם הטרור עבר תהליך של גלובליזציה, כאשר הטרוריסטים מכים בכל מקום בעולם.

העולם עובר תהליך של רב תרבותיות וגישה טובה יותר לרב גוניות תרבותית, כשבמקביל יש ירידה בשונות באמצעות הטמעה, מיערוב, אמריקניזציה, סינוניזציה.

אנו עדים: לצמצום בריבונות הלאומית ובגבולות המדינות ע"י הסכמים גלובליים ואזוריים, האיחוד האירופי, הסכמי אופק, ארגון הסחר העולמי וכדומה. לעלייה חסרת מימדים בהיקפי הנסיעות והתיירות. ליותר הגירה, לרבות הגירה לא חוקית. לפיתוח תשתית טלקומוניקציה גלובלית.

במקביל יש: גידול בחלקה של הכלכלה העולמית הנשלטת ע"י חברות רב לאומיות. גידול במשקלם של ארגונים בינלאומיים כקרן המטבע הבינלאומית IMF המטפלים בעסקות בינלאומיות. גידול במשקלם של סטנדרטים בינלאומיים, בנושאי פטנטים, איכות, וכדומה.

הגלובליזציה מאפשרת רכישת מוצרים יותר זולים והקצאה אופטימאלית של משאבים. הגלובליזציה נותנת מקורות תעסוקה לעובדים בעלות המקובלת בארצותיהם. אם החברות הגלובליות לא היו מקימות שם מפעלים, העובדים היו נשארים מובטלים או אפילו גוועים ברעב.

הגלובליזציה מאפשרת אחידות של שירותים ומוצרים. כשאתה נכנס למסעדת מקדונלדס אתה מקבל את אותם תפריטים ואותו סוג שירות. העיצוב של בתי הקפה של סטארבקס וטעם הקפה דומה בכל העולם. החדרים של מלונות הולידיי אין דומים בכל המדינות. חנויות וול-מרט בנויות באותה מתכונת בכל מקום.

הגלובליזציה מגבירה את הזרמים הדמוקרטים, את השמירה על זכויות האדם. כולנו חיים בכפר גלובלי ולא ניתן להסתיר עוולות נגד האוכלוסייה בשום מדינה בעולם.

אחוז האוכלוסייה העולמית החיה ברמת חיים (במונחים קבועים) של פחות מדולר ליום קטן בחמישים אחוזים במשך עשרים שנה. אל מול ה"התלהמות" של האנטי-גלובליסטים, חסידי הגלובליזציה מביאים מספרים על רמת חיים, תעסוקה, תוחלת החיים שכמעט הכפילה את עצמה בארצות המתפתחות.

רבים מהפרו קפיטליסטים מסכימים עם הביקורת נגד ארגוני הסחר והמטבע הבינלאומיים ואומרים שאלה ארגונים מושחתים המבוקרים וממונים ע"י מדינות, לא חברות. הרבה הלוואות ניתנו לרודנים שלא השקיעו במדינותיהם, בעוד האוכלוסייה הייתה צריכה להחזיר את החובות שהרודנים גנבו. מזה הם מסיקים שיש פחות מדי קפיטליזם לא יותר מדי. המדינות הן שורש הרע ואילו חברות הן שורש הטוב, אליבא דחסידים אלה.

הויכוח האקדמי על גלובליזציה ימשיך להתקיים עוד שנים רבות. אין ספק שהגלובליזציה תרמה רבות לחיוב ולשלילה בעידן המודרני, אפשר לשפר היבטים כאלה או אחרים שלה, אך לא ניתן יהיה לעצור את התקדמותה.

ספרו המפורסם ביותר של מילטון פרידמן הוא: Capitalism and Freedom. פרידמן דוגל בשוק חופשי בצורתו הקיצונית ביותר, עם מינימום רגולציה, כשמטרת החברה העסקית היא רק למקסם את הרווח ואין לקחת בחשבון שיקולים אתיים שעלולים להפחית את הרווח כל עוד שלא עוברים על החוק.

המשנה של פרידמן היא מאוד פופולארית בקרב החוגים הקפיטליסטים הקיצוניים ביותר, הניאו ליברלים ואילי ההון. הוא נחשב למוקצה בקרב הדוגלים בקפיטליזם הומאני, בקרב האתיקנים האקטיביסטים וחוגים חברתיים. פרידמן קיבל פרס נובל ונחשב לאחד הכלכלנים הדגולים של המאה העשרים.

פרידמן מוצא מקבילות מובהקות בין חופש כלכלי, חופש פוליטי וחופש אישי. יחד עם זאת, הונג קונג נהנתה מחופש כלכלי ואישי אך בלי חופש פוליטי. בסינגפור יש חופש כלכלי, אך יש רבים שיגידו שאין בה חופש פוליטי. צ׳ילה, טיוואן וקוריאה נהנו מחופש כלכלי רב כמשטריהן היו דיקטטוריים.

פרידמן אינו מאמין כפוקוימה בסופה של ההיסטוריה, כי אנו רחוקים מהשגת היעד האולטימטיבי של החופש. יחד עם זאת הוא אינו מאמין שהממשלות יחזרו להתערב בצורה מסיבית בכלכלה. כוחות השוק הם אלה שמניעים את הכלכלה הכי טוב. (אמרה מיסטית המקבילה לקביעה שהדיקטטור אבי האומה יודע הכי טוב מה טוב לעמו).

פרידמן מנבא שיתכן ובעקבות המעבר של סין לכלכלת שוק תהפוך המדינה תוך עשר שנים לדמוקרטית. פה הוא טעה כמובן, אך זאת לא טעותו היחידה. הוא גם נפטר שנתיים לפני המשבר הכלכלי של 2008 שניפץ את מרבית התיאוריות שלו. לעומתה, בהודו יש חופש פוליטי אבל אין בה כלכלה חופשית, אם כי גם זה משתנה לדעת פרידמן.

פרידמן מתייחס אפילו לשערוריות אנרון ולהתייחסות גורפת לאנשי עסקים כאל רמאים. הוא אומר את אחת ממילות השפר שלו שאתה לא עושה כסף בטווח הארוך אם אתה רמאי אלא רק אם אתה ישר. (גם כאן אפשר לטעון שדיקטטורות לא מחזיקות מעמד לעד, הא ראיה ששלטונו של היטלר קרס אחרי 12 שנה, אך בתקופה זאת הוא הביא למותם של עשרות מיליוני אנשים. המשטר הקומוניסטי בברית המועצות החזיק מעמד רק 70 שנה, אבל גרם למותם של עשרות מיליוני אנשים ולהתרוששות אומה אדירה. יוון, צ׳ילה וספרד הן עוד דוגמאות מאלפות).

אך גם אם נטען שפרידמן צודק בהקשר הכלכלי של דבריו, ההיסטוריה מוכיחה שאם נותנים לכוחות השוק להשתולל נפגעת הכלכלה פגיעה אנושה, אומות מתרוששות ואנשים מתים מרעב. המשבר הענק של 1929 קרה אך ורק בגלל כלכלת השוק הקיצונית ואילו הבראת הכלכלה קרתה בגלל הרגולציה (הניו דיל) של רוזבלט. שערוריות וול סטריט בשנות השמונים עם פרשיות דרקסל ואחרות קרו בגלל השתוללות חסרת רסן של השוק. אנרון ושאר השערוריות של שנות האלפיים קרו בגלל שנתנו לחברות חופש פעולה מוחלט. כל אלה גרמו לנזקים אדירים לכלכלה, לפשיטות רגל הכי גדולות בהיסטוריה, לאובדן כל כספי אלה שחסכו, השקיעו או עבדו בחברות המושחתות. אילי ההון והמנהלים שהיו אחראים למשברים יצאו כמעט כולם מבלי לתת את מלוא הדין.

פרידמן מדבר גבוהה ממרום מושבו האקדמי, אך אנשי עסקים מצפוניים שחיים יום יום דילמות אתיות כבדות משקל יאמרו ללא ספק שדרושה רגולציה מסוימת, אם כי כמובן לא קיצונית כמו בברית המועצות או בישראל של שנות החמישים, שאין יד נעלמה למעט היד המזוהה של אילי ההון הלא אתיים הגורפים את כספיהם של הציבור הרחב ומגבירים את הפערים בחברה, שלתת לכוחות השוק לעשות את שלהם זה כמו לתת למכונית לנהוג בעצמה. אריסטו וגדולי הפילוסופים גרסו שדרך הביניים היא תמיד העדיפה ולכן לא תהיה תקומה לכלכה המונהגת ע״י הוגי דיעות כפרידמן ומנהיגים כרגן ות׳אצר, כמו שאין תקומה לכלכלות של ברית המועצות וניגריה.

פרידמן טוען שמי שגילה את שערוריות אנרון הוא לא המדינה כי אם השוק ולכן השוק נקט בפעילות המתקנת שלו. כאן פרידמן ״אינו מדייק בעובדות״, כי נכון שהמדינה לא התערבה בפרשת אנרון, מה שמצביע על אוזלת ידה של המדינה, אבל השוק לא גילה דבר על אנרון. החברה פשוט פשטה את הרגל אחרי שמנהליה גמרו למצוץ את לשדה, למכור את מניותיהם במאות מיליוני דולרים, והפסדי החברה הרקיעו שחקים. באותה מתכונת ניתן לאמר שאין לקחת תרופות אם יש לך סרטן, כי זו רגולציה והתערבות. יש לתת לטבע לעשות את שלו, אם אתה נרפא - מה טוב, ואם לא - כוחות השוק או הטבע עשו את שלהם ואתה מת. לא היינו רוצים לאחל לכל ה״מנותקים״ נוסח פרידמן שהם יעבדו בחברות נוסח אנרון, יחסכו בבנק למסחר, ישקיעו באגרות זבל, ויגורו ליד חברות מזהמות, על מנת לטעום על בשרם את עוולות הכלכלה הניאו ליברלית, ואם פרידמן מבטיח לנו סעד בטווח הארוך, ניתן להזכיר לו כי בטווח הארוך כולנו ממילא מתים, בין השאר כתוצאה מהחוליים שנגרמו לנו בטווח הקצר.

כאמור, יבואו חסידי הקפיטלזים הקיצוני ויגידו - מה האלטרנטיבה? כבר אמרנו שמשטרים סובייטים גרמו לסבל לא פחות ואולי אף גדול יותר ממשטרים קפיטליסטים שמרנים, אבל יש לנו דוגמאות מאלפות של משטרים כלכליים נאורים כמו מדינות סקנדינביה, גרמניה ואפילו צרפת שמוכיחות שאפשר לנהוג אחרת, עם מידת ביניים בין רגולציה מתונה לכלכלת שוק מתונה. ישראל עברה תוך כמה עשרות שנים ממשטר ניאו בולשביקי למשטר ניאו ליברלי, ולצערנו עוד לא הגענו לדרך הביניים השקולה של אירופה. אך במשטר הישראלי הקיים, שפרידמן הוא הגורו שלו, יש מקום להציג דיעות שונות גם אם הן לא פופולאריות לחלוטין בקרב אנשי העסקים בישראל.

פרידמן קורא למנהלי אנרון ודומיהם "תפוחים רעים". כנראה שגם המאפיוזים הם תפוחים רעים ואולי ניתן לוותר על המשטרה בתקווה שכוחות השוק יעשו את שלהם והציבור הרחב או היד הנעלמה יפסיקו את הירי חסר האבחנה ברחובות. פרידמן שהוא אבי האסכולה הכלכלית של שיקגו שכח אולי מה שקרה בעירו בשנות העשרים התוססות (הוא כבר היה חי בתקופה זאת), בהן אל קפונה עשה בעיר כבתוך שלו ושיחד את המשטרה והפוליטיקאים. עד שלא קמה יחידה נבחרת של הבלתי משוחדים (כן, מה לעשות, רגולציה...) לא הצליחו לבלום את הפשע המאורגן, אך עד היום פשע זה ממשיך להתקיים, אם כי בחלקו הפך לממוסד ו- legitimate. כל אלה הנוהרים ללאס וגאס אולי אינם יודעים על איזה בסיס של פשע, זנות והימורים קמה העיר האומללה הזאת ויש הטוענים שעד היום הם קיימים בה אך בצורה שונה.

פרידמן נוהג כדרך אלה המאשימים את הקורבן במה שקורה לו וטוען שהשערוריות קרו דווקא בגלל עודף רגולציה. על אותו משקל - אם אתה מובטל זה כי אתה לא רוצה לעבוד ולא בגלל שאילי הון מפטרים ללא אבחנה אלפים בשביל להתעשר עוד יותר, אם אתה מפסיד את השקעתך במניות זה כי אתה ספקולנט ולא בגלל שבעלי העניין ניצלו מידע פנים על מנת להתעשר עוד יותר, אם אתה מפסיד את קרן הפנסיה שלך באנרון זה כי לא הצלחת להבחין בתפוחים הרעים אך אתה בחברה טובה כי גם ה- SEC לא הצליח.

פרידמן תולה אם כן את האשם בשחיתויות בעודף רגולציה (בארה"ב עם מינימום הרגולציה...). בשנות השמונים חוקקו חוקים בעקבות שערוריות ההשתלטויות, ואם לא תהיה רגולציה ותהיה תחרות טוטלית גם לא יהיו שחיתויות. זאת ועוד, השערוריות הן פעולות תיקון של השוק (היו כאלה שטענו עד לא מזמן שהמלחמות הן פעולות תיקון של הטבע, כי אם לא היו מתים כה הרבה אנשים במלחמות לא היה נשאר מספיק מזון לנשארים). מעניין מה היה אומר פרידמן לקורבנות של אנרון או דרקסל: אל תתרגשו אם

הפסדתם את כל כספכם, עבודתכם, או בריאותכם בגלל פעולות תיקון אך בממוצע הכל בסדר, גם אם אתה טובע בברכה שהעומק הממוצע שלה הוא חצי מטר.

פרידמן טוען כי יש גם שערוריות חמורות ביותר בממשל אך משתיקים את זה. אם החקלאות המסובסדת נכשלת הממשל נותן לחקלאים עוד יותר סובסידיות, אך באנרון אם החברה קורסת לא ניתן יותר להחיות אותה והמדינה חוסכת את הכספים שהיה צריך להשקיע בחברה אם היא הייתה ממשלתית. גם זה טיעון דמגוגי אופייני - כי לא צריך להתרגש מעוול כל עוד בשכנות נגרם עוול עוד יותר גדול. מה הקשר בין שחיתויות הממשל לשחיתויות השוק? זו נבלה וזו טריפה. האם מישהו מציע שאנרון תהיה חברה ממשלתית? האם זה שהשכן שלי גונב נותן לי לגיטימציה לגנוב גם כן, כי כך עושות כולן? אך, האמונה המיסטית/דתית/פנאטית בכוחות השוק זקוקה אולי להסברים פסיכולוגיים שהם מעבר ליריעת ניתוח זה.

בדבר אחד נוכל להסכים עם משנתו של פרידמן. על כוחות השוק לעשות את שלהם, אך רק בתנאי שהחלשים והמקופחים יתאגדו בהתאם לכוחות השוק כפי שהם התאגדו בפוליטיקה וסילקו את המשטרים האפלים של הבורבונים בצרפת ושל הדיקטטורות בפורטוגל, ספרד, יוון, ארגנטינה וצ׳ילה, כפי שהעובדים התאגדו במשטרים הניאו ליברלים של אנגליה, ארה״ב וצרפת בסוף המאה התשע עשרה וראשית המאה העשרים באיגודים מקצועיים שדאגו לאינטרסים שלהם במקום כוחות השוק או מעסיקיהם האבהיים.

אם הצרכנים לא יקנו מוצרים עם פרסום מטעה ולא יאכלו ברשתות מזון מהיר המזיקות לבריאותם, אם בעלי המניות ישקיעו רק בחברות אתיות ובקרנות אתיות, אם העובדים יעבדו רק בחברות הדואגות לצרכיהם, אם הקהילות יוקיעו את המפעלים המזהמים מקרבן, אם המדינות לא יתנו הטבות לחברות המנצלות כל פרצה על מנת להתחמק מתשלומי מס, אם ספקים לא יעבדו עם חברות המפגרות בתשלומיהן בצורה סיסטמטית, אם הבנקים לא יתנו אשראי לאילי הון שהסתבכו פעם אחר פעם, כי אז אולי כוחות השוק יעשו סוף סוף את המוטל עליהם, לעשות רגולציה עצמית, להוקיע מתוכו גורמים לא אתיים, ולדאוג לרווחת הכלל, מעמד הביניים, העניים ואפילו אילי ההון, אך בפרופורציות המתאימות, כך שרוב נכסי המדינה יהיו בידי הציבור הרחב, שלא יהיו פערי הכנסה מצמררים ויהיה צדק חברתי לכל.

הספר "העולם הוא שטוח" מאת תומס פרידמן - גישה מאוזנת על הגלובליזציה

מבוסס על הספר:

פרידמן תומס ל., העולם הוא שטוח: העולם הגלובלי - החיים במציאות החדשה, 2006, הוצאת אריה ניר

או באנגלית:

Friedman Thomas L., The World is Flat - A Brief History of the Twenty-First Century, 2006, First Updated and Expanded Edition, 2006, Farrar, Straus and Giroux

מבוסס על הסרט הדוקומנטרי:

Charlie Rose with Thomas L. Friedman (April 27, 2005), 60 min., documentary. An interview of Thomas L. Friedman, columnist for the New York Times and author of The World is Flat: A Brief History of the Twenty-First Century, by Charlie Rose.

אין כמעט נושא בעולם עם כה הרבה דיעות עליו כמו נושא הגלובליזציה. את קוראת את ספרה של נעמי קליין "בלי לוגו" ומקבלת דיעה מסויימת על הגלובליזציה. אתה ממשיך וקורא את ספרו של ג'ואל בקן "התאגיד" ודעתך מתחזקת. אך לשם האיזון אתה קורא את ספרו של בגוואטי בזכות הגלובליזציה וצופה בראיון עם מילטון פרידמן התומך בצמצום הרגולציה למינימום וספקות מתחילים לכרסם בך. את מקווה איפוא שיבוא מישהו ויעשה סדר בנושא סבוך זה, יאזן בין המגמות השונות, בצורה ברורה, שקולה ואובייקטיבית.

תומס פרידמן, הכתב המהולל של הניו יורק טיימס, אשר זכה שלוש פעמים בפרס פוליצר היוקרתי וכתב ספרים רבי מכר בנושאי היום, עושה סוף סוף סדר ומנתח בצורה מבריקה ובהירה את העולם הסבוך של הגלובליזציה במאה ה- 21, בשנת 2006. בעולם הפוסט מודרניסטי של ימינו עם שינויים מהירים מאין כמותם, נראה "סבא" מילטון פרידמן (אין קשר משפחתי בין השניים) מיושן מה ואפילו האקטיביסטית החברתית התוססת נעמי קליין שטרם מלאו לה ארבעים כבר לא נשמעת כל כך מהפכנית.

תומס פרידמן מתכוון במונח "עולם שטוח" לעולם שהוא מחובר ברשת סבוכה של תקשורת, אינטרנט, טיסות זולות, נפילת מחיצות פוליטיות וכלכליות, טכנולוגיה מתקדמת בקצב מסחרר, מהפכה דיגיטלית, העושה את העולם כולו לכפר גלובלי אחד ושטוח שבו הכל תלויים וקשורים בכל, חוץ מהפורשים כמו הטרוריסטים, שגם עליהם הוא מרחיב את הדיבור. אפילו סין והודו, שני הענקים האסיאנים, שהיו עד לפני מספר שנים מבודדים מבחינה כלכלית, הצטרפו לכפר הגלובלי, והגוש הקומוניסטי שהפך לקפיטליסטי נעשה לעצם מעצמותיו של העולם השטוח.

השלב השלישי של הגלובליזציה אינו מונע יותר ע"י התאגידים הגלובליים הענקיים, כמו מיקרוסופט, או הארגונים הגלובליים, כמו קרן המטבע הבינלאומית, אלא מונע ע"י יחידים, עצמאים היושבים ליד המחשב בביתם, יזמים המנפיקים את החברה שלהם כבר בשלביה הראשונים, בעולם כולו, אך כיום בעיקר בהודו וסין. היחידים "הקטנים" מתמודדים בהצלחה בתנאי התחרות הפרועה של ימינו, הן כעובדי ייצור זולים, הן כתכנתים ונותני שירות גלובליים, אך יותר ויותר כאנשי מחקר ופיתוח במעבדות מחקר המוקמות בישראל, באירלנד או בהודו.

בעוד סין מרכזת את הייצור הזול העולמי (אם כי ארצות אחרות כאינדונזיה וויטנם כבר מתחרות איתה), הודו הופכת להיות הגורם מספר אחד לשירותים זולים בגלל האוכלוסייה המשכילה והדוברת אנגלית שלה. הודו הפכה לגורם מוביל בטלמרקטינג, חשבונאות, תכנות, הנדסה ומדע, כאשר חברות מערביות עושות מיקור חוץ לשירותי מידע טלפוניים, הזמנה של טיסות ואפילו הנהלת חשבונות לדו"חות מס הכנסה אמריקאיים.

בין הגורמים המשטחים (העושים את העולם שטוח) העיקריים מונה פרידמן את:

1. ה- 11.9, התשעה בנובמבר 1989, היום שבו נפלה חומת ברלין והמסמל את קריסת העולם הקומוניסטי ופתיחת החלונות לרווחה לכלכלה הקפיטליסטית ולעולם השטוח (להבדיל מה- 9.11 המפורסם בשנת 2001 שבו קרסו מגדלי התאומים והעולם נחשף לטרור שהוא גלובלי אף הוא).

2. ה- 8.9, תאריך ההנפקה של נטסקייפ בשעת 1995, שסימל את המעבר מפלטפורמה מבוססת מחשב אישי לפלטפורמה מבוססת אינטרנט. פרידמן האופטימיסט אינו רואה אפילו בבועה שנוצרה בעקבות מהפכה זאת דבר שלילי כי בזכות הבועה הושקע הון עתק בתעשיית האינטרנט, במחקר ופיתוח. הוא מתעלם מהפסדי

העתק שנגרמו לבעלי מניות המיעוט ומהתעשרות העתק של מאחזי העיניים, אך למרות זאת הוא נחשב לליברל. בסופו של דבר נוצר פסיפס של קבוצות ויחידים מכל רחבי העולם המניע את המהפכה הבאה.

3. המשטח השלישי הוא תוכנות זרימת עבודה. סרט הנפשה חדשני מופק בשרשרת אספקה כלל-עולמית: הקלטות הקול מתבצעות במקום הקרוב לשחקנים בניו יורק או בלוס אנג'לס, העיצוב והבימוי נעשים בסן פרנסיסקו, התסריטאים עובדים ומתקשרים מבתיהם בלונדון, בפלורידה, בשיקגו. הנפשת הדמויות, הדורשת עבודה רבה, מתבצעת בבנגאלור בהודו הזולה, ואת העריכה עושים בסן פרנסיסקו. סטנדרטים משותפים הם גורם משטח מאין כמותו, כמו תוכנת הוורד או כמו הפיי-פל המאפשר לשלם בבזאר הענק והמגוון של אי-ביי.

4. קהילות עצמאיות ושיתופיות. הקוד הפתוח בנוי מרבדים רבים כמו תנועת הידע השיתופי ותנועת התוכנה החופשית. אנשים אוהבים לחלוק עם אחרים את הידע שלהם או את עבודתם. יש היום אינספור בלוגים (מהשם וובלוג - יומן רשת) המביעים דעתם בכל נושא בעולם וחושפים שחיתויות ועוולות. הקוד הפתוח מעצים את יכולותיו של היחיד ושל הקהילה הקטנה להשפיע. וויקיפדיה הוא דוגמא מאלפת לקוד הפתוח, בהיותו אנציקלופדיה הנכתבת בהתנדבות ע"י אלפי אנשים באיכות מצויינת.

5. המשטח החמישי הוא מיקור חוץ עם דוגמא של באג 2000. המזל האיר פנים להודו בסוף שנות התשעים כאשר בועת הסיבים האופטיים החלה להתנפח וקישרה בזול בין הודו לארה"ב ומשבר באג 2000 העיב על האופק. התכנתים ההודים הזולים לקחו על עצמם את פרויקט תיקון השעונים הפנימיים של המחשבים שהיה עצום ומפרך. ובעקבות זאת גילו האמריקאים והאירופים את היכולות של התכנתים ההודים והשאר כבר היסטוריה.

6. העברת משרות, או כמו שפרידמן קורא לזה בלשונו הציורית: לרוץ עם צבאים, לאכול עם אריות. בדצמבר 2001 קרה עוד דבר חשוב פרט להתמוטטות אנרון: סין הצטרפה לארגון הסחר העולמי והסכימה לעמוד בחוקים הגלובלים לפיקוח על היבוא, על היצוא ועל ההשקעות הזרות. בעקבות הפתגם האפריקני, ממליץ פרידמן לכולנו להתחיל לרוץ כי אם אתה אריה עליך לרוץ יותר מהר מהצבי האיטי ביותר אחרת תגווע ברעב ואם אתה צבי עליך לרוץ מהר יותר מהאריה המהיר ביותר אחרת תיאכל. לסין יש מאגר בלתי נלאה של פועלים זולים בכל רמות המיומנות, תיאבון עצום למפעלים, ציוד ומשרות, ושוק משגשג וענק של צרכנים. פרידמן מאמין שהיום סין היא האריה ואם אירופה וארה"ב אינן רוצות לפגר אחריה עליהן לרוץ מהר יותר כי סין לא תסתפק באספקת עבודה זולה לאורך זמן.

7. המשטח השביעי הוא שרשרת אספקה, או בכותרתו המשנית לאכול סושי בארקנסו. פרידמן נותן בתור דוגמא את המחסן הראשי של וול-מרט בבנטונוויל, ארקנסו. בשטח הענק המשתרע על פני 110,000 מ״ר פורקות משאיות סחורה מאלפי ספקים שונים ברחבי העולם ומהמחסן הזה מתפצל הנהר העצום הזה למאות פלגים קטנים לכל חנויות הרשת. כמעט הכל מתבצע בצורה ממוכנת, עם ברקודים, בכל ימות השנה. בגלל יעילות זאת מצליחה וול-מרט להיות רשת החנויות הגדולה בעולם, זולה אך גם עם איכות טובה. פרידמן לא מתעכב על עוולות וול-מרט לעובדיה אך טוען שרשתות כוול-מרט עוזרות בסופו של דבר דווקא לשכבות החלשות הצורכות את מוצריהן הזולים.

8. מיקור פנים. פרידמן סוקר את הנעשה ביו.פי.אס. ובחברות גלובליות אחרות המספקות שירותים החורגים משירותי התובלה בגלל המסה הקריטית של גודלן. אנשי יו.פי.אס. שולחים למשל את שליחי פיצת פאפא ג׳ונס ליעדם, אחראים למשלוח חומרי הגלם לפיצריות ועושים כל פעולה הקשורה עם הצד החזק שלהם: הסנכרון. אם קונים באינטרנט נעלי נייקי, תנותב ההזמנה דרך יו.פי.אס. כך הם מצליחים להוזיל מאוד את עלויות השירות.

9. המשטח התשיעי הוא יידוע עצמי כמו גוגל, יאהו ושאר מנועי החיפוש. אם יש לאדם גישה לקפה אינטרנט יכול כל אדם בקמבודיה, קינשאסה או פטגוניה להיעזר במנועי החיפוש ולקבל מידע על כל נושא שבעולם, מבלי שתהיה לו נגישות לספריות גדולות, שירכוש ספרים יקרים ושיבזבז זמן יקר. זהו אולי המשטח הגדול ביותר כי הוא הופך כמעט כל אדם בעולם לתושב הכפר הגלובלי עם אותו מאגר נתונים. עם גוגל אתה יכול לבנות לעצמך שרשרת אספקה משלך, של מידע, של ידע, של בידור. סוג אחר של יידוע עצמי הוא האיי פוד, הנותן לך את האפשרות לערוך את המוסיקה שאתה רוצה.

10. המשטח העשירי הוא מה שמכונה הסטרואידים: דיגיטלי, סלולרי, וירטואלי ופרסונלי. ניתן לתקשר בצורה אלחוטית בטלפון, באינטרנט, בוידאו מכל מקום לכל מקום בעולם. הטלפון הסלולרי ומחשב כף היד הפכו למחשבים קטנים, נישאים ורב תכליתיים המשמשים גם יומן, גם טלפון, גם מצלמה, גם מסרטה, למשלוח דוא״לים, לשיטוט באינטרנט וכתחליף זעיר למחשב. כך אפשר גם לשוחח ולראות בחינם את בן שיחך באינטרנט באמצעות הסקייפ. הסקייפ מוזיל בצורה דרסטית את עלויות התקשורת של יחידים וחברות. משטח זה נקרא סטרואיד כי הוא גורם מעצים של כל צורות שיתוף הפעולה ויהפוך את העולם לשטוח עוד יותר.

היבטים נוספים של גלובליזציה, צדק תקשורתי, נעם חומסקי

מבוסס על קטעים מהסרט: "The Corporation" (מתוך דיסק II, ראיונות עם קליי טימון, מוד ברלו, כריס קומיסריבסקי, סוזן לין, איליין ברנרד, אוסקר אוליבירה, סה"כ עד 40 דקות.)

The Corporation, 2003, 145 min., Directors Jennifer Abbott, Mark Achbar, based on the book by Joel Bakan "The Corporation: A Pathological Pursuit of Profit and Power", with Noam Chomsky, Peter Drucker, Milton Friedman, Naomi Klein, Michael Moore, Howard Zinn.

מבוסס על הסרט הדוקומנטרי על הפרופסור האקטיביסטי נועם חומסקי:

Manufacturing Consent: Noam Chomsky and the Media, 1992, 167 min., Directors Mark Achbar and Peter Wintonick, (also: Distorted Morality, 2003, lectures by Noam Chomsky).

מבוסס על הערכים:

Globalization, Privatization, Externality, Global Economic Integration, Global Technological Connectivity, Global Personal Contact, Global Political Engagement, Cultural Cosmopolitanism, Foreign Policy - Measuring Globalization, Polyarchy - Essays on Statism: Globalism/Antiglobalism

דירוג הגלובליזציה של מדינות בשנת 2004 היה כלהלן: 1. אירלנד, 2. סינגפור, 3. שוויץ, 4. הולנד, 5. פינלנד, 6. קנדה, 7. ארה"ב, 8. ניו זילנד, 9. אוסטריה, 10. דנמרק, 11. שוודיה, 12. בריטניה הגדולה, 13. אוסטרליה, 14. צ'כיה, 15. צרפת, 16. פורטוגל, 17. נורווגיה, 18. גרמניה, 19. סלובניה, 20. מלזיה, 21. סלובקיה, 22. ישראל, 23. קרואטיה, 24. ספרד, 25. איטליה, 26. הונגריה, 27. פנמה, 28. יוון, 29. יפן, 30. בוטסוונה.

הקריטריונים למדידת הגלובליזציה הם: אינטגרציה כלכלית - סחר, השקעות חוץ, זרימת הון של פורטפוליו, הכנסות מהשקעות. קישוריות טכנולוגית: משתמשים באינטרנט, אתרי אינטרנט, סרוורים בטוחים. מגעים אישיים: נסיעות בינלאומיות ותיירות, שיחות טלפוניות בינלאומיות, העברת כספים למדינות ומהן של עובדים והעברות בינאישיות ולא ממשלתיות. מעורבות פוליטית: חברות בארגונים בינלאומיים, סיוע כספי ועבודה באו"ם, משלחות של מועצת הביטחון, הסכמי סחר בינלאומיים, העברות כספים בין ממשלות.

externality קורית בכלכלה כשהחלטה (למשל לזהם את האטמוספירה) גורמת לעלויות והטבות ליחידים או קבוצות אחרים חוץ מאשר למי שעשה את ההחלטה. במילים אחרות מקבל ההחלטה אינו נושא בכל העלויות של החלטתו או קוצר את כל ההטבות. אם העולם מסביב למקבל ההחלטה נהנה יותר ממנו כמו במקרים של חינוך או ביטחון אז ההטבה של מקבל ההחלטה תהיה בצריכה פחותה. לעומת זאת אם העלות לעולם מסביב למקבל ההחלטה במקרים של זיהום הסביבה או פשע היא גבוהה יותר לעולם הרי שההטבה של מקבל ההחלטה תהיה בצריכה עודפת (overconsumed versus underconsumed).

זה מסביר מדוע כדאי למפעל כימיקלים לשפוך את הרעלים בתהליך הייצור לנחל הזורם ליד המפעל, כי מי שיצטרך לטהר את המים הוא המדינה או העירייה אך לא הוא. מנהל העושה ספקולציות במניות של החברה שלו מעביר את הסיכון לבעלי המניות כי הוא מתוגמל באופציות שאין עליהן כל סיכון. אם מחיר המניה מתמוטט הוא לא יממש את האופציה אך לא יפסיד דבר. כך באנרון אם מעלימים הפסדים במסווה של חברות קש ומכניסים רווחים עתידיים חסרי שחר לדו"חות הפיננסיים לא מפסידים המנהלים דבר אלא הם מרוויחים באופן מיידי מבונוסים מנופחים המבוססים על הרווחים המפוברקים וממחיר המניה המלאכותי, כאשר ההפסדים וההתמוטטות יבואו על חשבון אחרים, כמו העובדים, בעלי המניות הקטנים או המדינה.

הפרטה הוא תהליך של העברת הבעלות מהמדינה לידיים פרטיות ו/או העברת הניהול של השירות או הפעילות מהמדינה לידיים פרטיות. התהליך ההפוך הוא הלאמה. עם כל הביקורת הנוקבת על אי היעילות של ההלאמות, ניתן לבוא בביקורת לא פחות נוקבת על חוסר הצדק של ההפרטות שמביאות לעיתים קרובות לחוסר יעילות הגדולה בהרבה מחוסר היעילות של המדינה. אם מפריטים שירות רכבות והחברות שמעוניינות רק ברווח לטווח הקצר מזניחות את ההשקעות בתשתית (מכסום הרווח, מילטון פרידמן הזכור לטוב), נגרמות תאונות, התנועה משתבשת, נפגעת הכלכלה בגלל האיחורים ויוצא בהחלט השכר בהפסד.

אם מפריטים את התשתיות של רוסיה ומספר אוליגרכים מקבלים תוך כמה שנים עושר אגדי, נגרם אי צדק משווע למאות מיליוני האזרחים שמצבם הכלכלי הדרדר כתוצאה מההפרטה. אם מפריטים בישראל בנק שהיה בבעלות המדינה ומעבירים את הבעלות לכמה אילי הון במחיר שנראה בעיני רבים נמוך בהרבה משוויו, מפטרים אילי ההון קרוב לאלף עובדים למרות שמצב הבנק מעולה רק בשביל למקסם את הרווח, מאמללים את העובדים הוותיקים והמסורים שלא יכולים להשיג יותר עבודה ומגיעים אחרי שנה לרווחי שיא שמגדילים עוד יותר את עושרם של אילי ההון ומרחיבים את הפערים החברתיים. אם רוצים להפריט את בתי הסוהר לא

ירחק היום ותהיה חבירה של ההון, השלטון והפשע (ראה "אופרה בגרוש" עם מקי סכינאי של ברטולט ברכט) ויתנו לפושעים במאסר עולם לברוח על מנת למקסם את הרווח בעצימת עין של השלטונות המקבלים תרומות למפלגות ומאפשרים לברוני הפשע להיכנס למרכזי המפלגות.

הגלובליזציה ידעה עליות ומורדות במאות השנים האחרונות. היא קשורה במעורבות הממשלות בכלכלה, פרוטקציוניזם, מונופוליזם, פיננסיליזם, מיליטריזם, אימפריליזם. הקומוניזם והפשיזם דגלו באנטי ליברליות (נגד אינדיבידואליזם), אנטי קפיטליזם (נגד בינלאומיות), אנטי הומניזם (נגד קוסמופוליטיות). עם חידוש הגלובליזם אחרי מלחמת העולם השנייה והרבה יותר אחרי נפילת מסך הברזל שוקמו מחדש החירות וכבוד האדם. הצהרת זכויות האדם של האו"ם שתורגמה ליותר ממאתיים שפות היא מסמך בינלאומי החל על כל תושבי העולם. קיימת ערבות הדדית עולמית לסייע בשמירה על זכויות האדם, בעזרה למדינות החלשות, בשגשוג כלכלי עולמי.

הגלובליזציה והמסגרות הפוליטיות החדשות כמו האיחוד האירופי דוגלים במעבר סחורות ללא הגבלה, מעבר עובדים בקלות יחסית, יצירת כפר עולמי, מעבר מידע ללא הגבלה, מעבר ערוצי טלוויזיה ורדיו ללא הגבלה. באמל"ט למשל שונאים את ה"גרינגו" האמריקאי המכוער הכופה את תרבותו ומוצריו על מדינות היבשת. אך מתעלמים מההשפעה הברוכה שהייתה לארה"ב בייצוב משטרים דמוקרטיים, בפיתוח הכלכלות המקומיות, בהעלאת רמת החיים של האוכלוסייה, בהשתתת ערכי תרבות עולמיים. ארה"ב היא לא רק קוקה קולה ומקדונלדס. היא מאפשרת למיליונים של אזרחים ממכסיקו וממדינות אחרות להגר אליה ובמשך השנים היא למדה לא לדכא תרבויות זרות ולהימנע מאפליה גזעית. נוצר איזון עדין באמריקה כמו גם באירופה בין הגלובליזציה לבין התרבויות המקומיות. השפה השלטת דה פקטו באיחוד האירופי היא אנגלית, אך נוצרת תודעה תרבותית רגיונלית ושגשוג חסר תקדים של ספרות ותיאטרון בשפות שזוכות לתחייה כקטלנית, גלגו, אוקסיטן, בסקית, פריולית וקורסיקאית.

ההאשמות הקרדינאליות כנגד הגלובליזציה הן שהתאגידים הרב לאומיים שואפים למקסם את הרווחים תוך התעלמות משיקולים אתיים, קהילתיים ואקולוגיים, מיקום המפעלים במדינות בהן השכר הוא הנמוך ביותר, העסקת ילדים ונשים במפעלים בתת תנאים, הריסת האקולוגיה ללא תקנה, מחיקת הזהות התרבותית, כל זאת תוך השגת כוח שהוא גדול יותר מכוחן של המדינות בהן הם פועלים. כמו כן מאשימים את הארגונים הבינלאומיים בתמיכה בתאגידים הרב לאומיים ובמדינות המערב החזקות על חשבון המדינות שלהן הם

אמורים להושיט סיוע. כתוצאה מכך העוני מעמיק והפערים בין העשירים והעניים והמדינות העשירות והעניות מעמיקים.

אנו רואים אם כן שהתמונה מאוד מורכבת ושתי הגישות לגיטימיות. אם לא תהיה ביקורת על הגלובליזציה היא יכולה להעצים את התופעות השליליות שלה. כמו שבמדינה יש מוסדות המבקרים את הממשלה ואת הכנסת, כמו שהקמת המשטרים הקומוניסטים תרמו תרומה מכרעת להפיכת הקפיטליזם חסר המעצורים ליותר הומאני, כך גם ספריהם של נעמי קליין וג׳ואל בקן, תנועות המחאה ההמוניות והביקורת האקדמית והציבורית תורמות תרומה חשובה למיתון המגמות השליליות של הגלובליזציה. הרי אף אחד אינו רוצה לחזור לתקופה המדיבלית בה אנשים חיו כל חייהם בכפר שלהם ועסקו בסחר חליפין בסיסי. בעידן המודרני הגלובליזציה היא תהליך בלתי הפיך שעלינו לשלוט בו במקום שישלוט בנו. שומה על המדינות להתעשת ולשלוט בתאגידי הענק במקום שישלטו בהם, והחשוב מכל - העובדים, האזרחים ובעלי מניות המיעוט חייבים להתעשת ולהראות לתאגידים ולמדינות שמקור הריבונות הוא באזרחים, מקור הכוח הוא בבעל המניות הקטן, והגורם החשוב ביותר בחברה הוא העובד ולא איל ההון.

הסרט על הפרופסור האקטיביסט נועם חומסקי Manufacturing Consent מתמקד בהטעיית דעת הקהל ע״י המדיה, שחומסקי טוען שהיא מיישרת קו בדרך כלל עם השלטונות ה״שמרניים״. חומסקי (או בהגייה האמריקאית צ׳ומסקי) נחשב על ידי רבים כאינטלקטואל החשוב ביותר כיום בעולם. הוא היה בכל הקריירה המקצועית שלו מרצה לבלשנות באוניברסיטה היוקרתית MIT. אך הוא נודע בעיקר בשל דיעותיו הרדיקליות בנושאים חברתיים ועסקיים, ולצערנו גם בנושא הסכסוך הישראלי-ערבי, כשהוא חובר לשונאים המושבעים ביותר שלנו בהשמצותיו.

הוא טוען שאנשים אינם עושים את המאמץ להבחין בין אמת ושקר כפי שהם משתקפים בתעמולה של אמצעי התקשורת. הדמוקרטיה דורשת נגישות חופשית למידע. במדינה טוטליטארית אין זה חשוב מה חושב הציבור, אבל בדמוקרטיה צריך ליצור אילוזיות הכרחיות, ליצור הסכמה, לעשות תעמולה על מנת לשלוט במה שחושב הציבור.

חומסקי נולד בשנת 1928, הוא נשוי לקרול ויש לו שלושה ילדים. הוריו היו מורים לעברית והקנו לו עקרונות סולידאריות עם מעמד העובדים וסוציאליזם. לדעת חומסקי מי שקובע את ההחלטות העיקריות בעולם המודרני הם תאגידי הענק, אמצעי התקשורת הם בבעלותם, הם קובעים מי ישב בממשלה, והם המחליטים. היעד לתעמולה הוא 20% מהציבור (האמריקאי) שהוא מתוחכם וקובע את דעת הקהל. 80% מהציבור צריך לציית, הם לא משפיעים ומשלמים את המחיר. אמצעי התקשורת המשפיעים ביותר הם: CBS, NY Times, Washington Post, NBC, ABC, הם קובעים את האג'נדה של "ייצור ההסכמה". הם עושים זאת ע"י בחירת הכותרות, חלוקת ההדגשים, ניסוח נושאי החדשות, סינון המידע, תיחום השיח הציבורי במגבלות מסוימות. הם מחליטים, בוחרים, מעצבים, שולטים, מגבילים, משרתים את האינטרסים של קבוצות אליטה דומיננטיות. הם גם קובעים את ההיסטוריה כי אם הם לא כותבים על משהו הוא פשוט נעלם מתודעת הציבור.

חברות הענק ששולטות במדיה, ווסטינגהאוז, GE ואחרות, עושות את הסינון של המידע בהתאם לאינטרסים שלהם, לדעת חומסקי. ישנם אנשים השולטים במדינה (ארה"ב, ומה לגבי ישראל?) והם לא יתנו למדינה לחמוק מידיהם. 23 חברות שולטות ביותר ממחצית אמצעי התקשורת: 11,000 מגזינים, 11,000 תחנות רדיו, 2,000 תחנות טלוויזיה, 2,500 מוציאים לאור של ספרים, 1,800 עיתונים יומיים, 7 אולפני הסרטים המובילים. בכמה מהמקרים יש להם למעשה מונופול.

ה"לקוח" של המדיה הוא לא הציבור הרוכש את העיתונים או צופה בטלוויזיה כי אם החברות שמפרסמות במדיה. לכן הגישה העסקית של המדיה היא לעשות הכל על מנת לא להכעיס את המפרסמים. גורמים חריגים שאינם שותפים לדיעות של ה- mainstream מוקעים מהמדיה. כשהיה פרופסור ב - MIT המליץ חומסקי לעשות שביתת מיסים על מנת למנוע את המשך המלחמה בויטנם. למרות מעמדו הרם כפרופסור וחוקר מבריק, החליט להיכנס לאקטיביזם סוציאלי ולשחות נגד הזרם. ב- 1967 אף עצרו אותו בשל דעותיו ה"חתרניות".

העורך של ניו יורק טיימס המרואיין בסרט מכחיש בכל תוקף שקיימת אינטימיות בין הממשל לעיתון ואם הם ישברו את הכלים הם ייענשו. כך למשל הטיימס יצא חוצץ נגד המלחמה הבלתי מוצדקת במזרח טימור בניגוד לעמדת הממשל. חומסקי טוען שהמדיה התעלמה מהמלחמה ובכך הייתה שותפה לרצח העם שבוצע בטימור. כיוון שחומסקי נדחף לשוליים הוא הפך לקיצוני יותר ויותר. הוא טוען שהמדיה טולרנטית יותר באנגליה, קנדה ובלגיה מאשר בארה"ב. אחת הבעיות בנגישות למדיה היא המיקוד הנדרש בגלל קוצר זמן להצגת עמדות

רציניות בין שני שידורי פרסומת. לא ניתן לפתח טיעונים מורכבים בזמן קצר ולכן המסרים היחידים שעוברים הם מסרים קונבנציונאליים שלא דורשים הרחבה כי כולם יודעים במה מדובר והם במסגרת הקונצנזוס.

חומסקי טוען את הטענה (האבסורדית...) שאין כיום יותר מוסריות מאשר בזמנים של ג׳ינג׳יס חאן. הוא כופר אם כך בכל האבולוציה שקרתה במשך מאות השנים האחרונות וטוען שעולם כמנהגו נוהג. הוא מפליג ואומר שפעילויות הטרור הנרחבות ביותר מבוצעות ע״י ממשלת ארה״ב. הוא שם על אותו מישור את בן לאדן ואת הממשל. אך נראה (וזאת התרשמות סובייקטיבית) שחומסקי כועס יותר על ה״טרור״ של ארה״ב מאשר על זה של בן לאדן. מכאן ועד לתמיכה נלהבת בזכות הדיבור של מכחיש השואה הצרפתי פוריסון הדרך קצרה.

חומסקי מנסה להיות יותר צדיק מהאפיפיור וחשוב לו כנראה שדווקא בגלל היותו יהודי ואמריקאי הוא יגנה בצורה הארסית ביותר את ישראל ואת ארה״ב ויתמוך בזכות הדיבור של פוריסון. מרוב זה שהוא איש מצפון ״מיוסר״ הוא שוכח מי בכל זאת ״הטובים״ ומי ״הרעים״. ההיסטוריה כבר לימדה אותנו לאן הביאו אותנו יפי נפש מצפוניים שתמכו בעלייה לשלטון ה״דמוקרטית״ של הנאצים, בזכות הציבור להפגין, גם אם זה בעד הנאצים, כוחות אנטי דמוקרטיים או פנאטים דתיים. אך לא צריך להרחיק עד ארה״ב, גם בישראל יש לנו תופעות דומות.

רק תיאורטיקנים כחומסקי יכולים לרחוץ בניקיון כפיהם ולגנות כל גילוי של אלימות או שחיתות. כל איש עסקים וכל מדינאי מתלכלך בצורה זאת או אחרת, אך אין דין נהיגה במהירות של עשרה קמ״ש מעבר למותר באוטוסטראדה כדין נהיגה של מאתיים קמ״ש בשטח בנוי. אף אחד אינו אתי במאה אחוז אך אם אדם הוא אתי רק בתשעים אחוז אין זה מעמיד אותו על תקן של פושע מלחמה. קיימים אנשי עסקים שהם מושחתים במפגיע, עושקים את עובדיהם, את בעלי מניות המיעוט, מרמים את הלקוחות ואת הספקים, מזהמים את הסביבה והורסים את הקהילה. זהו אבסורד ואיוולת לשים אותם על אותו תקן של איש עסקים שניפח פעם חשבון הוצאות או שפיטר פעם עובד בצורה לא מוצדקת או שהפעיל קשרים בשביל למצוא תעסוקה לבנו.

טיעוניו של חומסקי הם מסוכנים אף יותר מאשר הטיעונים שלא ניתן לעשות דבר כנגד טבע האדם כי כולם ממילא מושחתים. גם לו יש תיאוריה ״פשטנית״ השמה את ארה״ב שהתערבה בסכסוכים והרגה בשוגג אזרחים חפים מפשע על תקן של ארכיטרוריסט כבן לאדן הרוצה להרוס את העולם הנאור והורג במודע אלפי אזרחים חפים מפשע. אותו דין חל לגבי ישראל, כאשר היא מושמצת בשקר גס של רצח עשרות אלפי פלשתינאים חפים מפשע והוא מתעלם מכל הרקע של הסכסוך הישראלי ערבי שנועד לחסל את ישראל

ולהשלים את מלאכתו של היטלר. יש לקוות כי חומסקי אינו סובר כפוריסון, בן טיפוחיו, שגם זוועות השואה הן המצאה קפיטליסטית-ציונית-אימפרליסטית.

וזה מביא אותנו לדילמה אתית ממדרגה ראשונה. כל מי שעוסק באתיקה בעסקים והוא ישראלי או אמריקאי מואשם אוטומטית בצביעות, כי מצד אחד הוא יפה נפש כל עוד שהוא עוסק בכלכלה אך במדיניות הוא כוחני כמו אנשי העסקים המושחתים ביותר. ההשמצות באות משני הכיוונים: מצד הניאו ליברלים שטוענים שהאתיקנים הם אנטי-ביזנס וסוציאליסטים רחמנא ליצלן, ואילו ה"שמאלנים" טוענים שהם צבועים כי הם לא מגנים את ההתנהגות ה"פושעת" של מדינותיהם. או שאתה אתי במאת האחוזים או שאתה מושחת בדיוק "כמוהם". וזאת קל להגיד לפרופסורים הספונים בעולם האקדמי שמעולם לא ניהלו חברה או שרתו בממשל או בצבא.

אך תיתכן בהחלט דרך ביניים, במיטב המסורת של אריסטו, הדוגלת בקפיטליזם הומאני שאינו ניאו ליברלי אך גם לא קומוניסטי, הדוגלת במדיניות הומאנית הדוגלת בהקניית ערכי הדמוקרטיה וזכויות האדם בכל רחבי העולם, בארצות ערב, בויטנם ובאיראן, המתנגדת לשלטון בעם זר אך גם בטרור של תנועות "שחרור", כי טרור הוא טרור גם אם הוא מקבל את ההצדקה שלו ב"שחרור". תמיד ניתן לתת לבוש אידיאולוגי לרצון להשתחרר מהעול הקפיטליסטי באיטליה ע"י הבריגאדות האדומות, מהשלטון האימפרילסטי הרוסי בצ'צ'ניה, או מהשלטון היאנקי בקובה. צריך להיות גאון בשיעור קומתם של גנדי או מרתין לוטר קינג על מנת להשתחרר בדרכי שלום מעול הכיבוש הבריטי או מהגזענות במדינות הדרום. ההיסטוריה מוכיחה את ההבדל התהומי בין מאבק שחרור לא טרוריסטי לבין טרור חסר הבחנה שהורס בסופו של דבר גם את אשיות החופש במדינות המשוחררות כפי שראינו באפריקה ובמזרח התיכון.

ואין שום מקום לפשרנות עם מכחישי שואה, טרוריסטים או תנועות אנטי דמוקרטיות. כולם צריכים להיות מוקצים מחמת מיאוס. חופש הדיבור וההפגנה צריך להיות מקסימלי, אך בגבולות של איום על הדמוקרטיה או על עצם קיום המדינה. ניהילזים יביא בסופו של דבר להרס הציביליזציה, בין אם הוא בא מצד אנרכיסטים שמאלנים ככנופיות באדר מיינהוף או אנרכו-קפיטליסטים ימניים כדיויד פרידמן, בנו של מילטון פרידמן. אם ניתן זכות דיבור לפוריסונים למיניהם בזכות יפי נפש כחומסקי, נגיע מהר מאוד לשואה חדשה לא רק כלפי יהודים אלא כלפי כל העולם הנאור. נועם חומסקי טוען בהצדקות על תמיכתו בפוריסון כי חוסנה של דמוקרטיה נמדד דווקא כשנותנים לבעלי דעות חריגות להתבטא. זהו טיעון טריוויאלי, כי ברור שמשטר הנותן רק לנציגי מפלגת השלטון להתבטא הוא משטר טוטליטארי.

יש לתת זכות דיבור לכל המפלגות, פרט למפלגות שהן נגד קיום מדינת ישראל, צרפת או ארה״ב, שתומכות בשנאת יהודים, ערבים או נוצרים, שמצדדות בסמים, רצח או עבדות. את הויכוח האם לאפשר הימורים או לא, מכירת טבק או משקאות חריפים, הפלות, כלכלה ניאו חברתית או ניאו ליברלית, יש להשאיר לתחום הלגיטימי של הדמוקרטיה והכלכלה החופשית. קרנות אתיות יוכלו לסנן חברות כאוות נפשן וכל אזרח יהיה רשאי לקנות מניות בקרנות אלה או מניות בחברות טבק. מדינת נוודה יכולה לאפשר הימורים בלאס וגאס וכל הסולדים מכך לא יבקרו בה ומדינת ישראל יכולה לאסור הימורים בכלל והרוצים להמר יצטרכו לנסוע ליריחו או רומניה. אם המדיה נראית לאחדים מאתנו נשלטת ע״י האליטות ניתן להקים מדיה אלטרנטיבית הממומנת ע״י אלכ״רים, היוצאת לאור באינטרנט, הנלחמת על דרכה. להבדיל מחומסקי, פרידמן ואחרים, אנו מאמינים כי יש בהחלט דברים אבסולוטיים ויחסיים וחובתנו, כאתיקנים, לדעת להבחין ביניהם.

חלק רביעי

אודות יעקב קורי

ויצירותיו האחרות

תמצית קורות חיים של ד״ר יעקב קורי בעברית

ד״ר יעקב קורי הוא איש עסקים בינלאומיים המתמחה במיזוגים ורכישות בארה״ב, אירופה וישראל, מחבר של ספרים, מאמרים וקורסים חלוציים באתיקה עסקית, ומרצה: באוניברסיטת חיפה, 2004-2013 - באתיקה עסקית, צדק חברתי וכלכלי, הון ושלטון, אחריות חברתית, ממשל תאגידי, מיזוגים ורכישות, מנהל עסקים, קיימות, מנהיגות ומחזיקי עניין, אלכ״רים והמגזר הציבורי וגלובליזציה, בתוכניות MBA, MBA בינלאומי, BA, 17 מחזורים של האקדמיה הימית, באוניברסיטת תל אביב - MBA בינלאומי באנגלית, באתיקה עסקית ועתיד הקפיטליזם על רקע המשבר הכלכלי העולמי – 2010/11, הטכניון – MBA - 2009/10, INSEAD - 2006, המרכז האקדמי כרמל - 2010-2014, ועוד. קורי כתב טור קבוע ״אתיקה ואתה״ בבטאון ״רואה החשבון״ (2009/2011) וחיבר ספרים אקדמיים שיצאו לאור בארה״ב ב- Kluwer, Springer ב- 2001 ובכריכה רכה ב- 2004, Mellen ב- 2009 ובכריכה רכה ב- 2010, בישראל במאגנס ״סוגיות נבחרות באתיקה עסקית ובאחריות חברתית״ – 7/2008, שזכה לביקורות נלהבות (ראה אתר קורי): בנושאי אתיקה עסקית לבעלי מניות מיעוט, בבנקים, מיזוגים, שוק ההון, דירקטוריונים, קיימות, גלובליזציה, אחריות חברתית, אתיקה בישראל, הון ושלטון.

קורי חיבר רומן אתי שיצא לאור בישראל ״הישמרו מדורון יווני״ (2001); מחזה בעברית ״בחירתה של נלי״, עם עמליה אייל, שתורגם לצרפתית ויצא לאור בצרפת ב- 2012; תיזה לדוקטורט בצרפתית (2004) שיצאה לאור כספר בצרפת ב- 2012; ספר בעברית ״צדק חברתי, כלכלי ושלטוני: מסות, מאמרים והמחזה ״נלי דורון״״, שפורסם באתרים באינטרנט ב- 2012, וב- 2016 עודכן ופוצל לשני ספרים: ספר אחד - מקצועי כולל קודים אתיים ואירועים, מסות ומאמרים על צדק חברתי, כלכלי ושלטוני; ספר שני - כללי ואישי כולל מסות, זכרונות ומאמרים; ב- 2016 שני ספרים באינטרנט: ETHICS PAYS המוכיח כיצד הארצות הכי אתיות הן גם הארצות הכי מצליחות בהתאם לכל הפרמטרים החשובים והארצות המושחתות ביותר הן הכי נחשלות, Cory's Cosmopolitan Cultural Credo – אוטוביוגרפיה, וכן ספר ילדים: איז״יקו מטייל בג׳ונגל עם איורים של הלנה גת ועריכה של שירלי גרפונקל. ספרים בכתיבה מאז 2010, המחכים למימון מתאים: באנגלית - The Future of Capitalism in a Sustainable Society וכן המשבר הכלכלי של 2007-2010 ועוד. קורי כתב פרקים בספרים אקדמיים - בצרפתית – 2010 ובעברית ״בשם האזרחים, העסקים, או העסקנים?״, עם ערן ויגודה גדות, בספר ״אחריות ציבורית בישראל, 2012; ופירסם מאמרים בעיתונות הכלכלית (בטאון ״רואה החשבון״,

גלובס), באתר וואלה, באתר News1, באתר של אומ"ץ, שבי"ל, TI ועוד. ספרו "Activist Business Ethics" מצוטט מספר פעמים בערך Business Ethics בויקיפדיה באנגלית ובאתרים אחרים ונרכש על ידי למעלה מאלף ספריות של מיטב האוניברסיטאות בעולם. ספריו היו הראשונים בעולם שעסקו באתיקה לבעלי מניות מיעוט, בין הראשונים בישראל על צדק חברתי, הם התריעו על עושק המדינה והציבור ע"י הטייקונים, השרים, הכנסת ופקידי הממשל, על שערוריות הממשל התאגידי שקרו מ- 12/2001, המשבר הכלכלי העולמי שפרץ ב- 9/2008 ועוד.

קורי כתב ב- 2014 קוד אתי, עשרה אירועים וקיים הדרכה לסיב"ט, האגף ליצוא בטחוני במשרד הבטחון. בעבר כיהן בתפקידים בכירים בתעשיית ההיי-טק, היה סמנכ"ל כספים ומכירות באלביט בה עבד בין השנים 1973-1987, הוביל הנפקות בארה"ב ובישראל, כתב למעלה ממאה תוכניות עסקיות, ויזם מיזוגים, תוכניות הבראה, רכישות ומכירת ידע בארה"ב, אירופה וישראל. קורי נבחר למרצה המצטיין באוניברסיטת חיפה, והיה חבר בדירקטורינוים של חברות עסקיות בארה"ב ובישראל, שבי"ל TI, תיאטרון חיפה, פסטיבל הסרטים חיפה. לקורי אתר אינטרנט המציג את פעילותו בעסקים ובאתיקה עסקית בספרים, מאמרים, קורסים, הרצאות, בישראל ובעולם.

קורי קיבל את הפרס היוקרתי ביותר על פעילות אתית "עיטור המופת" מטעם תנועת אומ"ץ בשנת 2015, הרצה בפני הנהלת Transparency International בברלין, בפורום של האיחוד האירופי בסטרזה, כינוס של מנכ"לים בצרפת, ועידת ההיי טק, הנהלות בנקים, כנס הדירקטורים, כנס מבקרי הפנים, שבי"ל, מרכז יזרעאלי, משכנות שאננים, ערבי השקה לספרים שכתב בבית ציוני אמריקה ובמרכז סוזן דלאל בת"א, ארנסט & יונג, קבוצת מגדל, ברדיו, בטלביזיה, באלביט, בתע"א, BDO, מרכז האתיקה בבורסה לניירות ערך, אומ"ץ, אייפקס וארגון בוגרי אינסאד בישראל, חברת החשמל, פורומים של הטכניון, אוניברסיטת חיפה ואוניברסיטאות אחרות ובהנהלת הרשות לני"ע בישראל. קורי השתתף בפורומים של תנועת המחאה החברתית והשר מיכאל איתן והעביר להם לבקשתם מבחר מכתביו. הוא יזם יום עיון (שהוסרט) על צדק חברתי וכלכלי בישראל ב- 2011 בחיפה, בשיתוף אוניברסיטת חיפה ואומ"ץ. קורי כיהן בתפקידים ניהוליים בתנועת אומ"ץ למען מנהל תקין וצדק חברתי ומשפטי. קורי מכהן כחבר המועצה הציבורית המייעצת של פורום הדירקטורים בישראל. קורי היה בין הראשונים בישראל שהתבטאו בנושאי הון ושלטון, ריכוזיות והפערים הכלכליים משנת 2001 ואילך והתווה משנה סדורה כיצד ניתן להיחלץ מהמשבר החברתי והכלכלי בספרים, במאמרים, במצע תנועת הרפובליקה השניה, בקורסים ובהרצאות.

קורי קיבל דוקטורט בהצטיינות במנהל עסקים/אתיקה עסקית ב- CNAM - Conservatoire National des Arts et Metiers בפריס, צרפת, בשנת 2004; את ה- MBA (באנגלית, צרפתית וגרמנית) ב- INSEAD, בפונטנבלו, צרפת, בשנת 1968; את ה- BA בכלכלה ומדעי המדינה באוניברסיטה העברית בירושלים בשנת 1966; ועבר קורסים בשיווק, מימון ונושאים אחרים ב- IMD, שוויץ, ועוד. שירת בצה"ל כקצין עד דרגת רב סרן במילואים. שולט בעברית, אנגלית, צרפתית (שפת אם), ספרדית ולאדינו, שולט חלקית בגרמנית, איטלקית, פורטוגזית, רומנית ואינטרלינגווה ולמד יותר מ- 40 שפות אחרות עם יכולת קריאה חלקית. יזם את תרגום הצהרת זכויות האדם של האו"ם בלאדינו והשתתף בתרגום ובעריכה. קורי נשוי לרותי מ- 1969, ולהם שלושה ילדים, יוסף, אמיר ושירלי ונכדים. נולד בקהיר, מצרים, ב- 5.6.1944, עלה לישראל ב- 1953, אזרח ישראלי, גר בחיפה.

Dr. JACQUES CORY – CURRICULUM VITAE

PERSONAL INFORMATION

Home Address: 2, Costa Rica Street, Haifa, Israel 34981

Telephone: 972-4-8256608 or 972-4-8246316. Mobile: 972-544-589518.

Fax: 972-4-8343848

E-mail: coryj@zahav.net.il or cory@netvision.net.il

Website: http://www.businessethicscory.com or http://www.businessethics.co.il

EDUCATION

Ph.D. Business Administration (with distinction), CNAM - Conservatoire National des Arts et Metiers, Paris, France, 2004. Doctoral Dissertation in French - 'Business Ethics and the Minority Shareholders' - the first dissertation on this subject in the world.

MBA Business Administration, INSEAD, Fontainebleau, France, 1968. An International MBA in a trilingual program: English, French and German.

BA Economics and Political Sciences, Hebrew University of Jerusalem, Israel, 1966.

ACADEMIC ACTIVITIES

2004-2013 Lecturer at the MBA, International MBA, MA, BA programs, and 17 classes of the Naval Academy, at The University of Haifa, Israel, on: Corporate Governance, Business Administration, Social & Economic Justice, Business Ethics, CSR - Corporate Social Responsibility, Sustainability, Globalization, M&A - Mergers & Acquisitions, Business and Government, Leadership and Stakeholders, NGOs and the Public Sector. Elected in 2005 as the Best Lecturer of the University of Haifa and received appreciation letters from deans and students.

2010-2011 Lecturer at the International MBA program in English, at The Tel Aviv University, Israel, on: The Future of Capitalism in a Sustainable Society, a Contemporary Course in the Context of the Great Recession of 2007-2010; and a Course on Business Ethics.

2009-2010 Lecturer at the Executive MBA program, at The Technion Israel Institute of Technology, Tel Aviv, Israel, on: Business Ethics & the Future of Capitalism in a Sustainable Society.

2006 Visiting Professor, INSEAD, Singapore, on: Semestrial Course of Business Ethics - 'Individual, Business & Society: The Ethical Dilemma'.

2005 Lecturer at the Ruppin Academic Center on Business Ethics.

2010-2014 Lecturer at the Carmel Academic Center in English and in Hebrew on Business Ethics and the Future of Capitalism.

BUSINESS ACTIVITIES

2014 Writing of Ethical Code, 10 Case Studies, and Training for Sibat, the International Defense Cooperation Agency

2006 Chairman of the Advisory Board, Taditel, Israel.

2005 Business Manager CycleTec, affiliate of American Israeli Paper Mill, Israel.

2002 General Manager Corporate Recovery Management, W&S Israel.

1981 - 2000 Top-level management of large and small hi-tech companies, M&A and strategic partnerships, international business, know-how transfer with conglomerates, shares and debentures offerings in the US & Israel, subsidiaries management, international turnarounds, initiating new ventures. Business activities in France, US, Europe, Israel.

Turnaround Plans and successful implementation of Elbit (1981-1982), Elscint's subsidiaries (1987-1988), NBase (1995-1996), and other companies, in hi-tech and low-tech, in France, the US and Israel, increasing in several cases valuation by more than 1,000%.

M&A and JV Negotiations of Israeli, U.S., Canadian, French, German, and Spanish companies in the computer, Internet, data communication, telecom, imaging, semi-conductor, and aerospace industries. Due diligence, negotiations, 100 business plans, strategic planning.

Technology Transfer: conducting of negotiations and agreements, including development, manufacturing and marketing rights, between large European, American and Israeli companies, such as Nixdorf, Alcatel, Hon and Global. Management of a Satellite Communications Consortium (1991-1993) comprised of some of the largest Israeli companies: IAI, Rafael/Galram, Elisra, Gilat, Technion.

Management: **(1981-1987)** Vice President in charge of business activities, sales and finance of Elbit, one of the largest Israeli hi-tech companies. Was directly responsible for the transition from heavy losses to peak profits, M&A, and international business breakthrough. Managed U.S. and Israeli public offerings. Member of U.S. and Israeli Boards of Directors. Initiated and managed Strategic Planning.

1973-1980: Sales Manager and Head of the Defense Sales Department at Elbit, Israel.

1970-1973: Export Manager and Assistant to the Executive CEO at Electra, Israel.

1968-1970: Assistant to the Strategic Planning VP of Israel Aircraft Industries, Israel.

BOOKS

"**Business Ethics for a Sustainable Society: Conquering the Corporate Frankenstein"**, The Edwin Mellen Press, US, 2009. An academic book in English, focusing on the Economic Whirl, starting in the eighties with damages of billions and culminating in the Great Economic Crisis of 2008 with damages of trillions, its origins, analysis and potential solutions. The book comprises

of theoretical issues, cases based on business experience, and works: on business ethics, sustainability, globalization, corporate governance, & social responsibility. Hard cover - 2009, soft cover - 2010, used as textbook.

"Selected Issues in Business Ethics and Social Responsibility", published by Magnes Publishers, the Hebrew University of Jerusalem, Israel, in July 2008: Analysis of theoretical issues and ethical dilemmas in original cases, films, plays & novels, forecasting the world economic crisis & presenting practical vehicles to overcome the crisis. Received an outstanding acclaim and used as textbook.

Two books - "Business Ethics: The Ethical Revolution of Minority Shareholders" and **"Activist Business Ethics"**, published by Kluwer Academic Publishers Boston, US, in 2001 (now Springer). Paperback Editions by Springer, US, 2004. Pioneer research, based on case studies of U.S., French & Israeli companies and extensive business experience, with a modern approach on activism in business ethics. The books found the rules that govern unethical conduct towards minority shareholders, which were validated by the Enron scandal. Activist Business Ethics is quoted on Wikipedia & other websites, is quoted several times in the entry "Business Ethics" of Wikipedia, is recommended in Wikipedia and Answers.com for "Further Reading", and is treated as a standard text/source book in Talk: Business Ethics in Wikipedia. The book is in about one thousand university libraries all over the world (USA – 750, Germany – 41, Canada – 36, France, UK, Netherlands, Belgium, Norway, Denmark, Poland, Italy, Switzerland, Romania, Slovenia, Spain, Mexico, Colombia, Lebanon, Israel, Saudi Arabia, United Arab Emirates, Turkey, Qatar, South Korea, South Africa, Malaysia, Singapore, China, etc.), and sells also in Russia, India, Japan, Greece, Thailand, Brazil, etc.

Doctoral Dissertation in French - '**Business Ethics & the Minority Shareholders**', 2004, at CNAM, Paris, France, in 2004 and at other locations. Book "**L'ethique des affaires et les**

actionnaires minoritaires", published by Editions Universitaires Europeennes in France in 2012. Used as textbook.

Novel in Hebrew "Beware of Greeks' Presents", Bimat Kedem, Israel, 2001, a modern Odyssey on Business Ethics, with the essay "**Business Ethics in Israel – the Dream and the Calamity**", one of the first essays on this topic. Used as textbook. **A Play in Hebrew** - "**Nelly's Choice**", Jacques Cory with Amalia Eyal, in 2005 (on Cory's website and at the library of the University of Haifa). Used as textbook. Reading of the play was performed at the Hebrew University of Jerusalem on July 30, 2008. Translated into French in 2008 by Saskia Cohen - "**Le choix de Nelly**", published in 2012 in France by Edilivre. **A Play in Hebrew** "**Nelly Doron**" by Jacques Cory, written in 1997 and published on Cory's website, University of Haifa, Transparency International Israel, Ometz, Carmel websites, etc. in 2012.

Chapters in Edited Books – "**Une maniere originale d'enseigner la RSE**" (An original method to teach CSR), in the book "La RSE – La responsabilite sociale des entreprises – Theories et pratiques", by Francois Lepineux, Jean-Jacques Rose, Carole Bonanni, Sarah Hudson, published by Dunod in France in 2010. "**In the Name of Citizens, Business or Officials? Insights on the Public Responsibility of the Government and Public Administration**" by Eran Vigoda Gadot and Jacques Cory, in the book "Public Responsibility in Israel" by Raphael Cohen-Almagor, Ori Arbel-Ganz, Asa Kasher, published by Hakibbutz Hameuchad Publishing House & The Jerusalem Center for Ethics, in Hebrew, in Israel, 2012. One of the first essays on Business & Government & Social Justice in Israel.

2012 - "Social, Economic & Governmental Justice: Essays, Articles & the Play "Nelly Doron"" free ebook in Hebrew, published on the Internet at Jacques Cory's website in HOME, BOOKS and HEBREW, at the University of Haifa's Library website - **http://lib.haifa.ac.il** (search by name of author or book), Transparency International Israel, Ometz, Carmel Academic Center websites, etc. Includes also short stories: "Baruch Ashem", "Rain Fairy", correspondence,

appreciation letters, social justice projects, satires, Ladino activities, case studies... Based on "**Essays & Articles on Social & Economic Justice, Business & Government in Israel**", published since 2010 on journals & websites. Additional essays, articles, case studies and a code of ethics appear on Cory's and other organizations' websites and might be part of a published printed version of the eBook, if a publisher would publish the book in Israel. The updated eBook is split in two eBooks: a professional book – **2016 – "Ethical Codes and Case Studies, Essays and Articles on Social, Economic and Governmental Justice"**, and a book on general and personal topics – **2016 – "Essays, Memoirs and Articles on General and Personal Topics"**.

2010 - "**The Future of Capitalism in a Sustainable Society**" in English, based on The Great Recession of 2007-2010: book in progress, along an outline on Cory's website. Bibliography of 120 books, a similar number of videos, and hundreds of articles, was read and hundreds of notes were prepared as basis for writing the book upon receipt of adequate financing. The book calls into question the conduct of corporations, leaders, executives and regulators before, during and after the Recession and shows how the invisible hand, minimal regulation and maximization of profits have a perverse impact on the world economy, society, stakeholders, business and profitability. Finally, the book suggests a new political economy of the state, new strategy for the private and public sectors, new economy of income and wealth distribution, in the context of a proper humane policy bringing sustainable development.

2016 – "Ethics Pays: A Comprehensive Atlas of Salient Parameters in the 300 Countries of the World Proving that Ethics Pays" in English. The eBook proves that the most ethical countries obtain the best results in all the parameters - GDP per capita, democracy, peace, equality, freedom, happiness, social progress, efficiency, globalization, competitiveness, etc., and the most corrupt countries obtain the worst results. The book is also a geography book describing the 18 - 55 most salient parameters of the world's countries, and comparing the

achievements of all the 300 countries of the world. The most salient parameters can be allocated to each country, or can remain in the tables of the book and in the links of the book.

2016 – "Cory's Cosmopolitan Cultural Credo: Autobiography – A Lifetime Companion for the Universal Intellectual Humanist" in English. An eBook describing Cory's experience, works and thoughts on his fields of interest, a new kind of literature, comprising of a mixture of: novels, drama, biographies, non-fiction, linguistics, geography, business, ethics, academics, economics, history, music, arts, films, philosophy, poetry, folklore, sociology, travel, and even humor. Cory blended all those ingredients in his long careers in diverse occupations and avocations, which might interest the intellectual reader of the book. The book is Cory's credo and truth, an ode to humanism, moderation and harmony, in Cory's cosmopolitan, polyglot and holistic approach. It can be read, seen, or heard during thousands of hours, everybody can find interest in parts of this book, which hopefully will arise a desire to learn languages, literature, philosophy, history, geography, ethics, and drama, and watch the best films, music, folklore, and arts. In this book Cory wants to shake the complacency of businessmen, statesmen, fundamentalists, peacelovings, academics, & intellectuals, who often don't see the whole picture, as this book does, encompassing most of the facets of culture.

2016 – "Ijiko and His Grandparents in the Jungle" – in Hebrew. The children book by Jacques Cory, illustrated by Elena Gat, edited by Shirly Garfunkel, exists in a book format with illustrations but it was not published yet, and also as an eBook (without the illustrations) at Jacques Cory's website. This book is based on the author's jungle stories to his children and grandchildren, who also contributed their inputs to the plot, with names primarily deriving from funny words in Ladino, as the lion Hastrapula, the giraffe Siskerina, the monkey Sholobolo, the peacock Zurzuvi, the witch-doctor Melizina, the rhinoceros Haftona, etc.

PROFESSIONAL ACTIVITIES

2013 – Member of the Advisory Board of I.Q.L. The Israeli Directors Forum Ltd. The Forum (Integrity, Quality & Leadership) is designed to upgrade the work of directors as well as to enrich and equip them with professional tools for performance of their duty.

2012 - Initiating a proposal for the Award of Sustainable Justice Prizes in Israel and in other countries, member of the Prize Committee with well-known ethical experts in the award fields of: Social Justice, Economic Justice, Governmental Justice, Environmental Justice, Media Justice, Educational Justice & Cultural Justice, i.a. Nobel Prize laureate Professor Dan Shechtman, famous playwright Joshua Sobol, and leading professors, journalists & activists.

2011 - Organization of Symposium on Social & Economic Justice with the University of Haifa & Ometz in Haifa, Israel**.** Lecture by Cory, Participation of Leading Professors, Businessmen, Social Activists, NGO Leaders & Daphni Leef. Symposium filmed by the Academic Channel.

Participation in the Forums of the Israeli Social Protest Movement and Others for Enhancing Social Justice in Israel, Transparency, Ethics, & Reducing Business & Government Relations.

2001 - Lectures at Conferences, Universities, Organizations, Companies and Governmental Forums, in the U.S., Europe and Israel. Transcripts, Films & Articles on Lectures – on Cory's website.

Transparency International, Berlin – Drawing Lessons from the Great 2008 Recession - 2010

Insead, Fontainebleau, France - Lectures and Workshops at Ethics Days – 2001/2003

European Union - Stresa, Italy, Lecture on Trends in M&A - 2001

Ethics & Management - Symposium of Paris' high ranking executives - 2003

In Europe – meetings for promoting Cory's books in Paris, London, Frankfurt, Amsterdam and Copenhagen, with collaboration of Kluwer – 2001

In the USA – meetings for promoting Cory's books in Washington, Boston and New York, participating at the annual meeting of Society for Business Ethics in Washington – 2001

Israel: Keynote Speaker - Top Management of Israeli Bank Leumi, Transparency International, Israeli SEC, the Israeli Electric Company, Elbit, IAI, Apax & Insead Anciens Association, Ernst & Young. Magnes Launching of Book – ZOA hall, Tel Aviv, Bimat Kedem Launching of Book – Suzan Dalal hall, Tel Aviv. Speaker at the Hi-Tech Summit (Technology & People), Directors' Convention, Ethics Center at the Israeli Stock Exchange, Internal Auditors Convention, Mishkenot Shaananim Ethics Center, Ethics & Engineering, BDO, Migdal Insurance Group, Izraeli Ethics Center, Ometz, forums of the Technion and the University of Haifa, Reali High School, and on Israeli radio & TV.

2013 – Articles in Walla Business and Ethics Center Mishkenot Shaananim Bulletin

2010 - Publicist, News First Class, NFC, News 1, a leading Israeli News Website

2009-2011 – Columnist, "Ethics and You" – The Israeli CPA Review

2008- Articles in Transparency International Israel and Ometz

2006 - Member of the Editorial Advisory Board, Society and Business Review, Emerald.

2001 - Israel: Essays and Articles on Social & Economic Justice, Business Ethics, Business & Government

PUBLIC ACTIVITIES

2015 – Award of the Israeli highest ethical prize by Ometz "Itur Hamofet".

1981 - Member of the Society for Business Ethics in the US; the France and United Kingdom Chambers of Commerce in Israel. Member of the Boards of Directors/Management of Transparency International Israel, Ometz ethical NGO, Haifa Theater, Haifa Film Festival.

LANGUAGES

Fluent in English, French (mother tongue), Spanish, Ladino, Hebrew. Fair knowledge of Italian, German, Portuguese, Romanian, Interlingua. Reading capabilities in more than 40 other languages.

AVOCATIONS

Theater, Literature, Cinema, Languages, Research, Travel.

FAMILY AND PERSONAL STATUS

Married Ruthy Popliker, August 19, 1969. Three children: Joseph, Amir, Shirly, all of them married with children. Born in Cairo, Egypt, June 5, 1944, studied in French at the Lycee Francais du Caire. Living in Israel since 1953. Israeli citizen (mother Pauline Simon Cory was a Greek citizen).

LIST OF PUBLICATIONS – Dr. JACQUES CORY

BOOKS

2012 - "Social, Economic & Governmental Justice: Essays, Articles & the Play "Nelly Doron"" free ebook in Hebrew, published on the Internet at Jacques Cory's website in HOME, BOOKS and HEBREW, at the University of Haifa's Library website - **http://lib.haifa.ac.il** (search by name of author or book), Transparency International Israel, Ometz, Carmel Academic Center websites, etc. Includes also short stories: "Baruch Ashem", "Rain Fairy", correspondence,

appreciation letters, social justice projects, satires, Ladino activities, case studies... Based on "**Essays & Articles on Social & Economic Justice, Business & Government in Israel**", published since 2010 on journals & websites. Additional essays, articles, case studies and a code of ethics appear on Cory's and other organizations' websites and might be part of a published printed version of the eBook, if a publisher would publish the book in Israel. The updated eBook is split in two eBooks: a professional book – **2016 – "Ethical Codes and Case Studies, Essays and Articles on Social, Economic and Governmental Justice"**, and a book on general and personal topics – **2016 – "Essays, Memoirs and Articles on General and Personal Topics"**.

2010 - "**The Future of Capitalism in a Sustainable Society**" in English, based on The Great Recession of 2007-2010: book in progress, along an outline on Cory's website. Bibliography of 120 books, a similar number of videos, and hundreds of articles, was read and hundreds of notes were prepared as basis for writing the book upon receipt of adequate financing. The book calls into question the conduct of corporations, leaders, executives and regulators before, during and after the Recession and shows how the invisible hand, minimal regulation and maximization of profits have a perverse impact on the world economy, society, stakeholders, business and profitability. Finally, the book suggests a new political economy of the state, new strategy for the private and public sectors, new economy of income and wealth distribution, in the context of a proper humane policy bringing sustainable development.

2016 – "Ethics Pays: A Comprehensive Atlas of Salient Parameters in the 300 Countries of the World Proving that Ethics Pays" in English. The eBook proves that the most ethical countries obtain the best results in all the parameters - GDP per capita, democracy, peace, equality, freedom, happiness, social progress, efficiency, globalization, competitiveness, etc., and the most corrupt countries obtain the worst results. The book is also a geography book describing the 18 - 55 most salient parameters of the world's countries, and comparing the

achievements of all the 300 countries of the world. The most salient parameters can be allocated to each country, or can remain in the tables of the book and in the links of the book.

2016 – "Cory's Cosmopolitan Cultural Credo: Autobiography – A Lifetime Companion for the Universal Intellectual Humanist" in English. An eBook describing Cory's experience, works and thoughts on his fields of interest, a new kind of literature, comprising of a mixture of: novels, drama, biographies, non-fiction, linguistics, geography, business, ethics, academics, economics, history, music, arts, films, philosophy, poetry, folklore, sociology, travel, and even humor. Cory blended all those ingredients in his long careers in diverse occupations and avocations, which might interest the intellectual reader of the book. The book is Cory's credo and truth, an ode to humanism, moderation and harmony, in Cory's cosmopolitan, polyglot and holistic approach. It can be read, seen, or heard during thousands of hours, everybody can find interest in parts of this book, which hopefully will arise a desire to learn languages, literature, philosophy, history, geography, ethics, and drama, and watch the best films, music, folklore, and arts. In this book Cory wants to shake the complacency of businessmen, statesmen, fundamentalists, peacelovings, academics, & intellectuals, who often don't see the whole picture, as this book does, encompassing most of the facets of culture.

2012 - "**In the Name of Citizens, Business or Officials? Insights on the Public Responsibility of the Government and Public Administration**" by Eran Vigoda Gadot and Jacques Cory, in the edited book "Public Responsibility in Israel" by Raphael Cohen-Almagor, Ori Arbel-Ganz, Asa Kasher, published by Hakibbutz Hameuchad Publishing House/The Jerusalem Center for Ethics, in Hebrew, in Israel. One of the first essays (written in 2008) on Business & Government and Social Justice in Israel.

2010 - "Une maniere originale d'enseigner la RSE" (An original method to teach CSR), in the book "La RSE – La responsabilite sociale des entreprises – Theories et pratiques", by Francois

Lepineux, Jean-Jacques Rose, Carole Bonanni, Sarah Hudson, published in French by Dunod in France. On teaching CSR with plays, novels & films on business, CSR & ethics.

2009 - "Business Ethics for a Sustainable Society: Conquering the Corporate Frankenstein", The Edwin Mellen Press, US. An academic book in English, focusing on the Economic Whirl, starting in the eighties with damages of billions and culminating in the Great Economic Crisis of 2008 with damages of trillions, its origins, analysis and potential solutions. The book comprises of theoretical issues, cases based on business experience, and works: on business ethics, sustainability, globalization, corporate governance, & social responsibility. Hard cover - 2009, soft cover - 2010, used as textbook.

7/2008 - "Selected Issues in Business Ethics and Social Responsibility", published by Magnes Publishers, the Hebrew University of Jerusalem, Israel: Analysis of theoretical issues and ethical dilemmas in original cases, films, plays & novels, forecasting the world economic crisis & presenting practical vehicles to overcome the crisis. Received an outstanding acclaim and used as textbook.

Two books - "Business Ethics: The Ethical Revolution of Minority Shareholders" and **"Activist Business Ethics"**, published by Kluwer Academic Publishers Boston, US, in 2001 (now Springer). Paperback Editions by Springer, US, 2004. Pioneer research, based on case studies of U.S., French & Israeli companies and extensive business experience, with a modern approach on activism in business ethics. The books found the rules that govern unethical conduct towards minority shareholders, which were validated by the Enron scandal. Activist Business Ethics quoted on Wikipedia & other websites, is quoted several times in the entry "Business Ethics" of Wikipedia, is recommended in Wikipedia and Answers.com for "Further Reading", and is treated as a standard text/source book in Talk: Business Ethics in Wikipedia. The book is in about one thousand university libraries all over the world (USA – 750, Germany – 41, Canada – 36, France, UK, Netherlands, Belgium, Norway, Denmark, Poland, Italy, Switzerland,

Romania, Slovenia, Spain, Mexico, Colombia, Lebanon, Israel, Saudi Arabia, United Arab Emirates, Turkey, Qatar, South Korea, South Africa, Malaysia, Singapore, China, etc.), and sells also in Russia, India, Japan, Greece, Thailand, Brazil, etc.

Doctoral Dissertation in French - ‘**Business Ethics & the Minority Shareholders**’, 2004, at CNAM, Paris, France, in 2004 and at other locations. Book "**L'ethique des affaires et les actionnaires minoritaires**", published by Editions Universitaires Europeennes in France in 2012. Used as textbook.

Novel in Hebrew "Beware of Greeks' Presents", Bimat Kedem, Israel, 2001, a modern Odyssey on Business Ethics, with the essay "**Business Ethics in Israel – the Dream and the Calamity**", one of the first essays on this topic. Used as textbook. **A Play in Hebrew** - "**Nelly's Choice**", Jacques Cory with Amalia Eyal, in 2005 (on Cory's website and at the library of the University of Haifa). Used as textbook. Reading of the play was performed at the Hebrew University of Jerusalem on July 30, 2008. Translated into French in 2008 by Saskia Cohen - "**Le choix de Nelly**", published in 2012 in France by Edilivre. **A Play in Hebrew** "**Nelly Doron**" by Jacques Cory, written in 1997 and published on Cory's website, University of Haifa, Transparency International Israel, Ometz, Carmel websites, etc. in 2012.

2016 – "Ijiko and His Grandparents in the Jungle" – in Hebrew. The children book by Jacques Cory, illustrated by Elena Gat, edited by Shirly Garfunkel, exists in a book format with illustrations but it was not published yet, and also as an eBook (without the illustrations) at Jacques Cory's website. This book is based on the author's jungle stories to his children and grandchildren, who also contributed their inputs to the plot, with names primarily deriving from funny words in Ladino, as the lion Hastrapula, the giraffe Siskerina, the monkey Sholobolo, the peacock Zurzuvi, the witch-doctor Melizina, the rhinoceros Haftona, etc.

ARTICLES

2009 – 2011 – Columnist: "Ethics and You" at Roeh Haheshbon, Israeli CPA Review

June 2011, Holistic Ethics, "Ethics & You", Column in Roeh Haheshbon, Israeli CPA Review

March 2011 - Inside Information and Insider Trading, "Ethics and You", Israeli CPA Review

October 2010 - Lessons for the Insurance Industry, "Ethics and You", Israeli CPA Review

August 2010 - Teaching Business Ethics with Plays, "Ethics and You", Israeli CPA Review

(also in French)

June 2010, The Greatest Scheme in History, "Ethics and You", Israeli CPA Review

April 2010 - Mark to Market & the Great Recession, "Ethics and You", Israeli CPA Review

February 2010 - Sustainability - Paul Hawken, "Ethics and You", Israeli CPA Review

(also in English)

October 2009 - Drawing Lessons from the Great Recession of 2008, Israeli CPA Review

(also in English)

August 2009 - CPA's Ethical Mission, "Ethics and You" Column in Israeli CPA Review

(also in English)

June 2009 - Chinese Wall's Illusion, "Ethics and You" Column in Israeli CPA Review

April 2007 – Essay "The Twelve Commandments", 12 Rules on Reconciliation between Profitability and Ethics, in Roeh Haheshbon, the Israeli CPA Review (also in English)

2013 - Walla Business, a Leading Israeli News Website

May 2013 – Lapid, Fisher, Netanyahu, Bourgeoisie's Knights

March 2013 – Linking Economy and Society

2010 - Publicist at News First Class, NFC, News 1, a Leading Israeli News Website

March 2014 – On Theater, Cameri, Frost/Nixon

March 2014 – On Orientalism and Europocentrism

February 2014 – Eulogy for Zvi Aviel, one of the greatest Israeli's Poets, with Translation from German by Cory of one of his first stories

February 2014 – Spanish Citizenship for Sephardim

November 2013 – Ethics Starts at the Top

April 2013 - Sustainable Justice in the World's Cultures

March 2013 – Who Is the Real Aristocracy in Israel?

November 2012 – Social, Economic and Governmental Justice

August 2012 – The Nightmare of Julia, a satire

June 2012 - Absolute Responsibility for the Carmel Disaster and the Breaking of the Social Justice Movement

March 2012 - Social & Economic Justice Activists - Anarchists, Communists & Impudents?

February 2012 - Essay - The Actual Context of the Play "The Visit of the Old Lady"

November 2011 - Social & Economic Justice in Israel (Published also on Ometz's website)

August 2011 - Open Letter to the Leaders of the Social Movement

March 2011 – How I Discovered the Synagogue of Coria?

December 2010 - Brethren, Our Country is on Fire

July 2010 - Bibliotherapy and Me

2013 – Ethics Center Mishkenot Shaananim Bulletin

March 2013 – Social, Economic and Governmental Justice

2011 – Initiated and Participated with Ladinokomunita in the Translation and Editing of the UN Universal Declaration of Human Rights into Ladino, published on the UN Website, and on the website eSefarad Spain in Ladino.

2008 -2009 - Transparency International Israel's Website and Nihul Shakuf

October 2009 - The Decline of Ethics following the Great Recession of 2008

November 2008 - 36 Principles of Business and Ethics in the Economic World Towards 2020

(also in English)

2009 - Ometz's (Israeli Ethical Organization) Website

December 2009 - Article on the Great Recession

May 2009 - Futuristic Satire "Children of Winter 1973 – 2049"

April 2009 - The Basic Principles of the Political Platform of the Israeli Second Republic Movement

February 2009 - The Ethical Failures of the World Economic Crisis

(As well as articles published on other websites from 2010 onwards)

2004 - Articles published in Globes, a leading economic daily newspaper

September 2008 - (G Magazine pp. 25-30) an Interview with Cory and a Review by Dror Feuer on Cory's Book

August 2008 - Anat Cohen, On Ethical Screening for MBA Students, with Interviews of Leading Academics, including Jacques Cory

July 2004 – an Article by Jacques Cory "Stop the Rhinoceros we want to step down"

Other Articles

2014 – Spanish Citizenship for Sephardim in Ladino, Diyalog Turkey May 2014, pp. 87-89, Satire April 2014

2011 - How I discovered the synagogue of Coria? written by Cory in 5 languages, published: in Tarbut Sefarad Spain, in Spanish... Aurora Israel, in Spanish... Anajnu Chile, in Spanish... Shelanu Argentina, in Spanish... CCIU Uruguay, in Spanish… eSefarad Argentina, in Ladino & Spanish... Ladinokomunita USA, in Ladino... Forojudio Mexico, in Ladino... Los Muestros Belgium, in Ladino... Aki Yerushalaim Israel, in Ladino... Sephardic Horizons USA, in Ladino... News1 Israel, in Hebrew... Sharsheret Hadorot Israel, in English & Hebrew... Halapid US, in English... Nahar Misraim France, in French… Letter from the Spanish Ambassador in Israel in Spanish with translation into English... Afterword by Cory in English

April 2005 - Site of Ladino Poem – "Onde estas mujer kerida?" (published in Aki Yerushalayim no. 77, p. 75), Text of the Ladino Poem, with Hebrew Translation

Site of "Oriental Wind – Who is Oriental?" (Hakivun Mizrah Review no. 2, p. 12, - Bimat Kedem), Text of the poem

August 2002 - Academic Books appear in home page of Kluwer's site as "Books Relating to the Enron Scandal".

July 2002 - Review on "Business Ethics" and novel in the National Chapter Bulletin of Transparency International

6/ 2002 - Essay on "Internet and Transparency as Ethical Vehicles" in the Israeli review "Status"

2002 - Review on "Business Ethics" in the European IQ Magazine no. 2, 2002, with a circulation of 30,000 copies to the Insead Alumni and Companies' contacts

2001 - 36 Laws of Wrongdoing to Minority Shareholders in Unethical Companies

2001 - Essay on Business Ethics in Israel (with a summary of Cory's Kluwer academic books)

Ethical Strategic Planning, The International Ethical Fund, The Global Center for Business Ethics, Integrity Tests

9/10 2001: The Internet and Transparency as Ethical Vehicles (Mashavei Enosh, 165-166)

How to Implement a Turnaround Plan (published in Investment & Society Israel 1989, Seven Days Ltd., pp. 36-37)

Summer 2001 - Review on "Business Ethics" in Transparency and Management, Transparency International Journal, Shvil

Introducing new materials on Jacques Cory's website: www.businessethicscory.com Book in Hebrew "Social, Economic & Governmental Justice", Articles, Extracts of Books, Social, Economic, Cultural, Travel & Linguistic Activities, Courses, Photos, Lectures & Videos of Lectures, Correspondence, Audio Play, Screenplay, Play "Nelly Doron", Stories, Lists, Internet Links…

ביקורות והפניות לספר "סוגיות נבחרות באתיקה עסקית ובאחריות חברתית" מאת יעקב קורי בהוצאת מאגנס של האוניברסיטה העברית

העיתוי של ההוצאה לאור של הספר "סוגיות נבחרות באתיקה עסקית ובאחריות חברתית" בהוצאת מאגנס של האוניברסיטה העברית בירושלים, שתמצית הביקורות עליו מובאת להלן, היה מושלם, כי הספר מתייחס לפן האתי של סוגיות דומות לאלה שהוצפו במשבר הסאב פריים, הקריסה הבורסאית והשפל העומד בפתח וקובע שאם לא יהיה שינוי קרדינלי אנו נחווה שפל בסדרי הגודל של השפל הגדול בן עשר השנים משנת 1929.

על רקע זה ניתן לבחון את התגובות הנלהבות לספר של עיתון גלובס, של מנהלים מהשורה הראשונה בחברות ובבנקים, ושל אנשי אקדמיה בכירים. הספר מתואר כ: "מעמיק חכם ובוגר, מבריק שנון ומאיר עיניים, הכרחי שיקראו אותו כמה שיותר אנשי עסקים, מנהלים, אנשי אקדמיה ופוליטיקאים, יש בו פוטנציאל להיות רב מכר והוא יהפוך לקלסיקה, משתווה לטובים שבין ספרי הלימוד באנגלית, הספר יכול לשמש בסיס ללימוד אתיקה בעסקים. בערב ההשקה שנערך לכבוד ספרו בבית ציוני אמריקה בתל אביב קורי התגלה כמרצה בחסד. רעידת האדמה שעברה על וול סטריט בשבוע האחרון נתנה משנה תוקף למשנתו. למרות האורך והכובד של הספר, אתה מבין ממנו איך העולם שלנו עובד ואיך המדינה שלנו מקולקלת, איך עסקים נעשים ואיך הון מצטבר, מי מסדר אותך ואיך הם עושים זאת. בשביל קורי אתיקה היא לא עיסוק תיאורטי, הוא בראש וראשונה מקצוע רגשי. אם אתה מרגיש שאתה צריך להיות אתי – אתה תנהג בצורה אתית. ספרו של קורי הוא ייחודי בעולם בגלל האירועים עם משחקי התפקידים שלהם ובגלל העיסוק בסוגיות אתיות עסקיות דרך ניתוח של יצירות מופת מוכרות. ספר זה הוא בעל חשיבות רבה לכל המעורבים בו. " והחשוב מכל – על רקע המשבר ופרסום הספר יש נטייה הולכת וגוברת של בנקים וחברות גדולות להעביר קורסים באתיקה למנהלים. בולטת במיוחד הביקורת של תוכניות הלימוד של קורי המופיעות בספר שנכתבה על ידי מנהלים בכירים בחברת החשמל שלמדו אצלו שלושה קורסים וכתבו בין השאר: "אנו חשים צורך להודות לך על החוויה האינטלקטואלית והערכית הראשונה במעלה ששינתה תפישות עולם שלנו על עסקים ואתיקה ונתנה לנו את הכלים המעשיים לראות את תפקידינו הניהוליים באור שונה מהותית מאשר עד עתה." התגובות החלו לזרום במהלך חודש יולי, בערב ההשקה לספר שהיה בבית ציוני אמריקה בתל אביב ב- 29.7 באולם מלא עד אפס

מקום ובהשתתפות גורמים בכירים בעסקים ובאקדמיה, ובחודשים הבאים. קורי התראיין לתוכניתו של מיכאל מירו בקול ישראל ב- 21.9.2008, בעיתון גלובס לשתי כתבות באוגוסט ובספטמבר 2008, בטאון "רואה החשבון" בחר בספר כ- "ספר החודש – המלצת הספרייה" בגיליון אוקטובר 2008 וכו'.

להלן קישורית לכתבה המרכזית במגזין G של גלובס (עמ' 30-25) שנכתבה על ידי דרור פויר ופורסמה ב- 18 בספטמבר 2008 על הספר, ראיון עם קורי, והקונטקסט האקטואלי של הספר:

http://www.globes.co.il/serve/globes/printWindow.asp?did=1000383230

כל המשבר העולמי שהוא ללא תקדים היה נמנע אם הבנקים והחברות היו מתנהגים בצורה אתית בהתאם לעקרונות המפורטים בספר, זונחים את עיקרון מיקסום הרווח בכל מחיר גם במחיר של סיכון הלווים, בעלי המניות והלקוחות, לא היו שמים מכשול בפני עיוור ובמקום זאת מאפשרים ללווים קשי היום לקבל הלוואות בריבית זולה ותנאי החזר שיוכלו לעמוד בהם כמו המיקרו הלוואות והלוואות הבנקים הקהילתיים. אם הבנקים לא היו משקיעים את יהבם ביצירתיות פיננסית תוך העברת הסיכון לצד ג' ומסבכים בכך את הבנקים להשקעות, חברות הביטוח וקרנות הפנסיה, אם קרנות הפנסיה לא היו משקיעות בבורסה בהשקעות עם סיכון גבוה אלא אך ורק באג"ח ממשלתי, אם היו עובדים במינוף פיננסי סביר בלי לעבוד עם Other People's Money, אם היו מסתפקים במרווחים קטנים ורווחים סבירים. אם אלה שעושים את הטעויות היו משלמים על כך מחיר כבד ולא אלה שלא חטאו ונקלעו לקו האש בעל כורחם, אם הייתה יותר רגולציה ובמקום שלטון ניאו ליברלי היה שלטון ניאו חברתי שדואג לאזרח הקטן ולכספו במקום להיטיב עם אילי ההון. כל אלה הם אבני היסוד של האתיקה בספר של קורי.

במבוא לספר נכתב בין השאר כי ניתן להיות רווחי ואתי כאחד אם מוותרים על עקרון מיקסום הרווח עבור בעלי השליטה, שיש לו תג מחיר נוראי בסיכון לא סביר של כספי שאר מחזיקי העניין ובעושק האינטרסים של הלקוחות, הספקים, הנושים, הקהילה, הממשל, האקולוגיה ובעלי מניות המיעוט. כלל זה נכון בכל מקום בארה"ב, אירופה וישראל. לא מקובלת על קורי ההנחה של גורמים במשק כי משבר מעין זה לא יכול לקרות בישראל. הספר מנתח מדוע המשבר יקרה בארץ בעתיד כמו שהוא קורה ויקרה בארה"ב וטוען שניתן להימנע ממנו אם יאמצו את הדרכים המותוות בספר בנוסף לויתור על מיקסום הרווח: הפיכת הקרנות האתיות לאפיק המרכזי של ההשקעה, הקמת המכון הלאומי לאתיקה שייתן דירוג אתי לחברות, המועצה המפקחת שיהיו מיוצגים בה מחזיקי העניין בחברות, ועוד. נושאים אלה נסקרים בהרחבה בספר בחומר העיוני בפרק על אתיקה בבנקאות, באירועים על שחיתות במערכת הבנקאית ובניתוח היצירות, ביניהן הסרט "אלה חיים

נפלאים" המציג חלופה של בנק אתי למשכנתאות הנותן הלוואות זולות לעובדים קשי יום תוך הסתפקות במרווחים זעירים, כפי שעושים הבנקים הקהילתיים הנסקרים בספר אף הם.

להלן כמה תגובות אופייניות לספר שהתקבלו עד כה:

זאב נהרי, משנה בכיר למנהל הכללי, ממלא מקום המנכ"ל, ראש החטיבה לכספים ולכלכלה של בנק לאומי, כותב במכתבו אל קורי מאוגוסט 2008, בין השאר:

"אין זה ספר שרק כתוב היטב אלא ספר מעמיק, חכם ובוגר, חיובי בתפיסתו את האתיקה בעסקים והאחריות החברתית ולא מהסס לתקוף ולבקר התנהגויות חורגות.

הספר מבריק שנון ומאיר עיניים ולעיתים פרובוקטיבי ובאמצעות דוגמאות מרתקות של אירועים מתחומים מגוונים בהם אמנות, היסטוריה וכלכלה בעסקים, אתה ממחיש לקורא את המושגים השונים בשפה קולחת נגישה ומרתקת.

אני שמח להשתייך לארגון כלכלי גדול שעושה הרבה בתחום ועוד ניתן לשפר ולעשות יותר.

ספר זה חיזק בי את החובה לשמור על האתיקה בעסקים והחשיבות לתמיכה בקהילה."

מיקי שרן, מנכ"ל ממגורות דגון, כותב במכתב אל קורי מספטמבר 2008, בין השאר: "קראתי בהנאה מרובה את רוב חלקי הספר. אין לי ספק שהנושא "חם" מאוד וכי הספר יהפוך בזכות הנושא ובזכות דרך הצגתו ל-text book. הכרחי שיקראו אותו כמה שיותר אנשי עסקים, מנהלים (גם בדרגי ביניים) אנשי הוראה ופוליטיקאים." מאיר חת, יו"ר מועצת המנהלים של פסגות אופק, פרופסור במכללה למנהל וחבר בוועד המנהל של המרכז לאתיקה בירושלים, בעבר המפקח על הבנקים, יו"ר דירקטוריון הבורסה, יו"ר בנק לאומי ויו"ר טבע, הביע בפני קורי בספטמבר 2008 את התרשמותו החיובית ביותר מהספר ובמיוחד מהאירועים: "הספר בנוי יפה, הוא מאוד בהיר, יכול לקרוא אותו גם אדם שלא בקי בנושא, הוא פשוט מעניין. יש סיכוי שהספר שלך ייקרא על ידי קהל גדול, הן בעולם העסקים והן באקדמיה והשפעתו תהיה קשורה במועד בו הופיע." מאיר חת וקורי הם בין הבודדים המשלבים קריירה אקדמית ופעילות ציבורית באתיקה בעסקים עם קריירה עסקית בתפקידים בכירים ומגוונים.

יהושע סובול, המחזאי והסופר, לוחם וכותב למען צדק חברתי ואחד מעמודי התווך של התרבות והחברה בישראל, הביע בפני קורי בספטמבר 2008 את התרשמותו מהספר: "הוא אקטואלי מאוד על רקע מה שקורה כיום בעולם, יש בו גישה מקורית, הוא מאיר בחריפות רבה את נושא האתיקה בעסקים." ב- 28.9.08 סובול כותב בעיתון "ישראל היום: "זהו חיזיון מכמיר לב לראות את שרת האוצר הצרפתית פונה למצפונם של בעלי הממון, כשהיא מטיפה להם בצדקנות שהגיע הזמן להכניס מוסר לעולם העסקים והכספים. אפשר להציע לה שתעיין בספרו של יעקב קורי "סוגיות נבחרות באתיקה עסקית ובאחריות חברתית". יהושע סובול כתב בספר

ביקורת מאוד חיובית על הכתיבה האתית של קורי. אריה אבנרי, מבכירי העיתונאים בישראל, מייסד ויו"ר אומ"ץ, כתב עשרות ספרים ומאות מאמרים בנושא שחיתות שלטונית, הון ושלטון, כותב בספטמבר 2008: "הספר הוא מן הספרים המקצועיים הטובים שנתקלתי בחיי. הספר חייב להיות בספריות של כל המוסדות האקדמיים, להיות ספר חובה לסטודנטים הלומדים אתיקה." ד"ר אביגדור זוננשיין, הממונה על נושאי האתיקה ברפא"ל כותב בספטמבר 2008: "הספר מצויין. כל הכבוד!". יונתן אדרת, לשעבר מנכ"ל אלסינט שנודע במאבקו הציבורי למען אתיקה ויושרה, כותב בספטמבר 2008: "כל הכבוד! עכשיו יותר מתמיד ברור שרק יסודות של הגינות ומוסריות יכולים להוות בסיס יציב לאורך זמן לעסקים. כל רעיון אחר שלא דוגל ביסודות אלה כבסיס (תחרות , שוק חופשי וכו') אלא בכוחניות , תאוות עושר ובצע מתגלה בסופו של דבר כבנין קלפים שלא נשאר איתן כשהאדמה רועדת. יישר כח!"

Alexandra Reed Lajoux, סופרת אמריקאית בעלת מוניטין במנהל עסקים ומחברת סדרת ספרי M&A שפורסמו בהוצאת McGraw Hill, כותבת לקורי באוגוסט 2008, בין השאר: "ספרך בנוי על הנחה חכמה המתקיימת בצורה מבריקה. יש בו פוטנציאל להיות רב מכר. הוא יהפוך לקלסיקה." אהרון בן זאב, נשיא אוניברסיטת חיפה, כותב בספטמבר 2008: "אני מאוד מתרשם מההצלחה של הספר שכתבת ומאחל לך שתורתך תמצא אוזנים קשובות עוד יותר." פרופסור אילן משולם, לשעבר בהנהלה הבכירה של אינטל ואלביט ודיקן בית הספר לניהול של אוניברסיטת חיפה, כותב בספטמבר 2008: "נהניתי מהספר ואני חושב שהוא מצויין. אין לי ספק שבימים אלו בפרט יקראו בו רבים." יצחק ספורטא, מרכז תחום האתיקה באוניברסיטת תל אביב, בהערכה על הספר מאוגוסט 2006, כותב בין השאר: "לדעתי, הספר יכול לשמש בסיס ללימוד אתיקה בעסקים. יתרונו הגדול בהצגת הנושאים באופן שיכול למשוך את ליבם של מי שאין הנושא המוסרי חלק אינטגרלי מהיום יום שלהם. הספר יכול לשמש כלי שיאפשר לידע את הסטודנטים בצדדים השונים של אתיקה בכלל ואתיקה בעסקים בפרט. בעולם אידיאלי ידע ודיון שכזה עשוי לגרום לשינוי בדרך בה מנהלים זוטרים ובכירים מתנהלים במקומות העבודה שלהם ובחברה בכלל." עידו לנדאו, מרכז מקבץ האתיקה באוניברסיטת חיפה, בהערכה על הספר מאוגוסט 2006, כותב בין השאר: "בעברית אין עדיין ספר בנושא זה. באנגלית יש כמובן ספרים רבים מאוד, ויחסית אליהם הוא ספר טוב מאוד, ומשתווה לטובים שבין ספרי הלימוד. הספר כתוב בצורה מעניינת והוא בנוי היטב. הערכתי הכללית את הספר טובה." ארנון רצ'קובסקי, שותף בכיר במשרד רואי החשבון ארנסט את יאנג ומרצה בכיר באוניברסיטאות בראיית חשבון, כותב בספטמבר 2008: "התרשמתי שספרך לא רק נחל הצלחה כבירה, אלא אולי אף שינה לרבים ממעצבי המנהיגות הכלכלית את תפיסת העולם העסקית. אני מסכים מאד עם דבריך לגבי תכניות הלימודים במינהל עסקים ומקווה שהשינוי המיוחל אכן יגיע."

המטרה המרכזית של קורי בכתיבת הספר הייתה להגביר את תודעת האתיקה בחברות העסקיות, בפירמות ובארגונים ולהפוך את הספר לכלי המרכזי להטמעת האתיקה בחברות, באמצעות האירועים שנכתבו על ידי איש עסקים עבור אנשי עסקים, ניתוח היצירות הקלסיות וחומר עיוני עדכני ומעשי. מבין עשרות התגובות שקורי מקבל באופן שוטף ממנהלים וקבוצות מנהלים על הקורסים שהם למדו אצלו, בולט במיוחד המשוב של קבוצת מנהלי מחלקות ומנהלים בכירים בחברת חשמל שלמדו אצלי במסגרת התואר של אוניברסיטת חיפה בשנים 2005-2007 שלושה קורסים של כ- 160 שעות לימוד אקדמיות במקצועות הבאים: 1. קיימות – אתיקה עסקית, אחריות חברתית ואיכות הסביבה, 2. גלובליזציה ומנהיגות, 3. מבוא למנהל עסקים, מיזוגים ורכישות. להלן קטעים ממכתב ההערכה שלהם:

"בתום לימודינו באוניברסיטת חיפה, אנו חשים צורך להודות לך על החוויה האינטלקטואלית והערכית הראשונה במעלה ששינתה תפישות עולם שלנו על עסקים ואתיקה ונתנה לנו את הכלים המעשיים לראות את תפקידינו הניהוליים באור שונה מהותית מאשר עד עתה. הצלחת בכישרון רב למזג חינוך ערכי, הקניית ידע מקצועי, וטיפוח כישורים ניהוליים בשיטות לימוד של דינמיקה קבוצתית ומשחקי תפקידים. בזכות שיטות הלימוד שלך נחשפנו לחומרים ומסרים בתחום העסקים והאתיקה השונים בצורה יסודית מכל מה שלמדנו באוניברסיטה ובתוכניות ההדרכה ואשר השאירו בנו רושם בל יימחה. עשית זאת בדרכי נועם, עם אמפתיה רבה לכל אחד מאיתנו, אך עם הקפדה אקדמית מדוקדקת. בקורסים אחרים למדנו תיאוריות מושכלות אך אצלך למדנו איך מתנהלים העסקים הלכה למעשה כדבר מנהל למנהלים שכמותו. היית שקוף אלינו ולא הסתרת שניתן להצליח בעולם העסקים הגלובלי של ימינו בדרכים לא אתיות. אך הבאת לנו אירועים ויצירות למכביר בהם הראית לנו שניתן להצליח גם אחרת ולמזג אתיקה ועסקים כי אין בהם סתירה כלשהי. הפנמנו את המסר ואנו משתדלים ליישם אותו כל אחד בתחומו. שיטות הלימוד שלך שאיפשרו לנו לראות דילמות אתיות בכל זווית נתנו לנו כלים לשנות את הראייה העסקית שלנו." כאמור, מרבית חומר הלימוד של הקורסים הנ"ל מופיע בספר החדש בהוצאת מאגנס.

הספר נבחר כ- "ספר החודש – המלצת הספרייה" בבטאון רואה החשבון של אוקטובר 2008. בתום הביקורת על הספר נכתב: "בכל אלו עוסק ד"ר יעקב קורי מאוניברסיטת חיפה בספרו העשיר בדוגמאות מהארץ ומהעולם. בין הנושאים הנדונים בספר: תפקידם של מנהלי הארגון בעולמו האתי, עושק המיעוט, שילוב יעדים עסקיים וחברתיים והשלכות הגלובליזציה. כאשר גם שוק ההון הישראלי מתקרב לחובת יצירת הקוד האתי, ספר זה הוא בעל חשיבות רבה לכל המעורבים בו." אירית לויט, אלמנתו של אורי לויט, מנכ"ל פועלים השקעות, אחד מהמנכ"לים האתיים ביותר בישראל, כותבת לקורי באוקטובר 2008: "חבל מאוד שאורי אינו

שותף לכל ההצלחה הגדולה שלך בנושא האתיקה הניהולית. אומרים שכל אחד שבא לעולם יש לו יעוד מסויים, אתה מצאת את שלך ונראה על פניו, בכל אופן נקווה, שהזרעים שזרעת יניבו פירות. מעט אנשים מוצאים את יעודם ותורמים משהו לאנושות כך שאתה יכול להיות מאוד גאה ומאושר." גליה שגיא, מנכ"לית שבי"ל הסניף הישראלי של Transparency International, כותבת לקורי בנובמבר 2008: "אנשים אוהבים מרצה רהוט ומתלהב וקולח ומלהיב בעל דעות ומשנה סדורה וזה בדיוק אתה!" הנרי קלוד דה בטיני, אחד מגדולי האתיקנים האקטיביסטים בעולם, פרופסור באינסאד, סטנפורד ו- CEIBS בסין, כותב לקורי בדצמבר 2008: "אתה הצלחת לבצע בצורה נפלאה את המעבר לחיים אקדמיים והתפוקה שלך במונחי ספרים והוראה היא מדהימה. אתה יוכל להיות גאה בתרומתך ולהעריך את ההוקרה שאתה מקבל. אתה צפית את המאורעות וההיסטוריה מוכיחה את תבונתך האינטלקטואלית." דניאל מילוא, מנהל מרכז האתיקה בירושלים כותב לקורי בינואר 2009: "מחזק את ידיך. אנחנו זקוקים לעוד מספר אנשים עם להט ואמונה עזה כמוך."

להלן קישור לאתר עם ההרצאה על הספר של קורי בהוצאת מאגנס שהרציתי בכנס שבי"ל Transparency International באוניברסיטת תל אביב שנערך ב- 18.1.2009: **"אתגרי האתיקה והרווחיות בעולם העסקים על רקע הכשלים האתיים במשבר הכלכלי העולמי"**: mms://vod4.haifa.ac.il/p/ac/cory1.wmv . בהרצאה שבה נוכחו יותר ממאה איש השתתפו כמה מהגורמים הפעילים ביותר באתיקה בישראל. קטע ההרצאה בן 52 דקות שצולם במצלמת חובבים מוסיף נופך של cinema vérité לסרט. ההרצאה עוררה הדים רבים ונסקרה במספר אתרים בגין ההתיחסויות להון ושלטון, חוסר אתיקה בחוק החברות, דירקטורים חיצוניים סדרתיים, חוסר האתיקה במקסום הרווח ובמינוף מוגזם, תקיפת השיטה לעומת תקיפה פרטנית וחוסר התוחלת ברגולציה במבנה הקיים. באתר שבי"ל: http://www.ti-israel.org/Index.asp?ArticleID=1560&CategoryID=182&Page=1

מומלץ לקרוא פרקים אופייניים בנוסף לפרקים הנמצאים באתר של מאגנס: אירוע מתריע (עמ' 42), מתריע עם אחריות חברתית: המחזה "אויב העם" (עמ' 57), 36 חוקים של עושק בעלי מניות המיעוט בחברות לא אתיות (עמ' 78), קרנות אתיות (עמ' 81), המועצה המפקחת והדירקטורים החיצוניים (עמ' 88), המכון הלאומי לאתיקה (עמ' 92), אירוע בנקאות ויושרה: דירקטורים חיצוניים (עמ' 106), שוק ההון ואתיקה: הסרט "וול סטריט" (עמ' 137), אתיקה ברכישה ממונפת: הסרט "ברברים בשער" (עמ' 142), אתיקה בהשתלטות עוינת: הסרט "הולך על כל הקופה" (עמ' 145), אירוע שחיתות: אתיקה במכירות (עמ' 165), אירוע שוחד: אתיקה במכרזים ממשלתיים (עמ' 170), קורבנות העושק: הרומן "ז'אן דה פלורט" (עמ' 191), שחיתות במערכת

הרפואית: הסרט "טיפול לקוי" (עמ' 194), אתיקה בדתות (עמ' 211), אתיקה אקטיביסטית בפילוסופיה (עמ' 215), אירוע שקיפות: אתיקה בהנפקות ודוחות פיננסיים (עמ' 219), אירוע כדאיות האמון (עמ' 248), אמון, בגידה ותסמונת הקורבן: האופרה "ריגולטו" (עמ' 265), הגינות, משפחה ועסקים: "המשיסה" והיצירה של אמיל זולא, האתיקן האולטימטיבי (עמ' 269), אקטיביזם אתי (עמ' 283), אירוע שוויון הזדמנויות בעולם העסקים: אפליה גזעית (עמ' 301), אקטיביזם אתי – "ארין ברוקוביץ'" (עמ' 315), מוסר, חברה ואתיקה: המחזה "קרנפים" (עמ' 318), חינוך, חברה ואחריות חברתית: המחזה "טופז" (עמ' 323), איכות הסביבה ואתיקה: הספר והסרט "תביעה אזרחית" (עמ' 326), היבטים אתיים של ארגוני הסחר והכספים הגלובליים (עמ' 344), אתיקה ברכש בין-לאומי (עמ' 351), אירוע פערי תרבות, אתיקה ומנטליות בעסקים בין-לאומיים (עמ' 364), זכויות העובדים בעידן הגלובליזציה: סרט התעודה על ארגנטינה "The Take" (עמ' 384), כל החלק השביעי של הספר: אתיקה בעסקים בישראל (עמ' 391).

כמו כן מומלץ לקרוא באתר שבי"ל (Transparency International ישראל) את המאמר "36 העקרונות של עסקים ואתיקה בישראל ובעולם לקראת 2020", המסכם את תפישת העולם האתית של קורי, כפי שהיא משתקפת בספר, במאמרים ובהרצאות: http://www.ti-israel.org/Index.asp?ArticleID=1556&CategoryID=86&Page=1

מומלץ לקרוא באתר של אומ"ץ את המאמר של קורי על "הכשלים האתיים במשבר הכלכלי העולמי" ואת "עיקרי מצע תנועת הרפובליקה השניה של ישראל": http://www.ometz.org.il/articles.asp

בכתבה של גלובס מה- 4-5.8.2008 "תסננו אותם" של ענת כהן (עמ' 21 במוסף "שני בערב") היא מראיינת אתיקנים ואנשי אקדמיה בכירים (יואב גנזך, יצחק ספורטא, אסא כשר, אביבה גבע, מאיר חת, שמעון בנינגה, יעקב קורי) על האפשרות לבצע סינון אתי של סטודנטים ללימודי MBA. היא ראיינה את קורי במסגרת הכתבה ואף קראה קטעים מהספר החדש שלו המתייחסים לנושא. להלן הכותרת של הראיון עם קורי וקטעים מהכתבה:

" אוניברסיטה היא בראש ובראשונה מוסד מחנך "

ד"ר יעקב קורי, איש עסקים, מרצה לאתיקה עסקית באוניברסיטת חיפה ומחבר הספר " סוגיות נבחרות באתיקה עסקית ובאחריות חברתית "

״אוניברסיטה אינה רק מוסד שמעניק ידע ללקוחותיו אלא בראש ובראשונה מוסד מחנך. עליה להקנות קודם כל חינוך, אחר כך ידע ורק בסוף תואר .״

״אשר לישימות מבדקי היושרה לסטודנטים, הרי שאני טוען שהם אפשריים גם אפשריים . בתהליך הקבלה למנהל עסקים הייתי מקדיש יום שלם של סדנאות, סימולציות, ניתוחי אירועים ומשחקי תפקידים, כדי לבחון כיצד סטודנטים עתידיים לתוכניות MBA פועלים במצבי קיצון, במצבי חירום שבהם עולים קונפליקטים לוחצים בין מוסר ורווחיות. הייתי מערב במבדקים הללו גורמים אובייקטיביים לחלוטין כמו פסיכולוגים, ומנטרל את הממיינים המקצועיים של המוסד האקדמי ."

*למה לדעתך לא הנהיגו בארץ את מבחני המיון הללו בתוכניות MBA עד היום ?

"יש לכך שתי סיבות מרכזיות: ראשית, אין ביקוש לסוגיית היושרה של המנהל מן השטח . החברות והארגונים, מסתבר, לא בודקים ברצינות יתר את הרמה המוסרית של המנהל שאת שירותיו הם עומדים לשכור, ומעניקים הרבה יותר משקל לסוגיות כמו ציונים. לו חברה או ארגון היו פונים לאוניברסיטה ומבקשים ממנה ׳תני לי את הסטודנטים עם רמת האתיקה הגבוהה ביותר׳, הפקולטאות לניהול היו מתכוננות לכך. מעבר לכך, כשהאוניברסיטאות בקושי נושמות ומתמודדות דרך קבע עם קשיים תקציביים, הרי ששיטת העבודה היום באקדמיה היא שיטת האינסטנט (ריכוז לימודים של יום-יומיים בשבוע במהלך שנה עד שנה וחצי מקנה לך תואר במינהל עסקים). במסגרת כזו ׳אין זמן׳ ללמד אתיקה בצורה רצינית. "

מאמר שפורסם ע"י דרור פויר בעיתון גלובס בתאריך 18.9.2008, בשיא המשבר הכלכלי, הכולל ראיון עם קורי.

משוגעים, תרדו

כבר לפני שנים הוא התריע שאם נורמות האתיקה בתאגידים לא ישתפרו, החברה האנושית תהפוך לג'ונגל. היום, כשמוסדות ענקיים קורסים, ד"ר יעקב קורי חוזר להוכיח בשער. בישראל, הרע עוד לפנינו < דרור פויר

דרור פויר

18/9/08

"אתה יודע מה מטריד אותי?" שואל ד"ר יעקב קורי בסוף פגישתנו. "לקח לי שלוש שנים לכתוב את הספר הזה, ובסופו של דבר הוא יימכר בכמה מאות עותקים והשפעתו תהיה מזערית. אם הקהל הרחב היה קורא בו הוא יכול היה להשפיע בכיוון הנכון".

זה באמת מטריד, אבל מה לעשות, 500 עמודים של אתיקה בעסקים זה לא בדיוק החומר שממנו עשויים להיטים שתקחו אתכם לטיסה או לחוף הים.

ואולי חבל שכך. למרות האורך והעומס והכובד, "סוגיות נבחרות באתיקה עסקית ובאחריות חברתית" (הוצאת מאגנס), הספר של קורי - כך הוא מכונה בפי חבריו, בפי משפחתו, ובפיו עצמו - מצליח לרתק. אחרי פרקים נבחרים אתה מבין קצת יותר איך העולם שלנו עובד ואיך המדינה שלנו מקולקלת, איך עסקים נעשים ואיך הון מצטבר, מי דופקים אותך ואיך הם עושים את זה.

רעידת האדמה שעברה על וול סטריט בשבוע האחרון נתנה משנה תוקף למשנתו.

"התרעתי על מה שקורה כיום לכל אורך הספר, מהמבוא ועד הסיכום", הוא אומר.

ואני מתפלא שבכל אמצעי התקשורת אף אחד לא אומר את המובן מאליו: הסיבה היחידה למשבר בשוק ההון היא היעדר אתיקה. יצירתיות פיננסית בשם מקסום הרווח היא הדבר שגרם למשבר הנוכחי".

חי בסרט

מדובר בספר ראשון מסוגו בארץ. לדברי קורי, אולי אפילו בעולם. מה שעושה אותו

לכזה הוא שני טריקים. הראשון הוא משחקי תפקידים: מובאת לפני הקורא בעיה אתית, למשל שימוש במידע פנים, וצריך לראות את המקרה מכמה זוויות. הטריק השני נחמד אפילו יותר: עיסוק בסוגיות אתיות עסקיות דרך ניתוח יצירות מוכרות, מ"הסוחר מוונציה" ועד הסרט "ארין ברוקוביץ'". הניתוח קושר את הדיון עם המשמעויות האתיות ועם המקרים הטכניים מדי, ומציב אותם על קרקע מוכרת יותר.

למשל, המשבר הפיננסי הנוכחי נקשר לדיון בסרט "אלה חיים נפלאים". "מה שעשה שוק ההון בארצות הברית זה בדיוק ההפך ממה שמתואר בסרט", הוא מסביר. "בסרט נותן ג'ורג' ביילי משכנתאות זולות לאנשים קשי יום הרוצים לרכוש דירות, לוקח מרווחים זעירים ומוצא סיפוק באחריות החברתית של שיכון המשפחות העניות. אבל הם נתנו הלוואות בריבית רגילה לאנשים קשי יום בתנאים שהם לא יכלו לעמוד בהם (ועברו בכך על הציווי "בפני עיוור לא תשים מכשול"). מובן שהם לא דאגו כי הם העבירו את הסיכון של אי החזר ההלוואות לצד שלישי, ונהנו מכל העולמות. העברת הסיכון לאחרים היא תופעה ידועה של Other People's Money, שבגללה נכנסים לפוזיציות מסוכנות ביותר, כי בגלל המינוף אין סיכון".

"אם הם היו אתיים הם היו עושים מה שהרבה בנקים אתיים למשכנתאות בעולם עושים: נותנים משכנתאות בריבית נמוכה ועם מרווחים נמוכים ותנאי החזר שהלווים יכולים לעמוד בהם. אך לא לעולם חוסן, ובגלל תאוות הבצע התפוצצה הבועה וכל שוק ההון קורס".

הסרט "גלנגרי גלן רוס" משמש בספר כדוגמה מושלמת להשתלטות תאוות הבצע הדוחקת את האחווה האנושית. "ביצירה זו", כך קורי, "כולם מרמים את כולם, מאיימים על כולם. אין חברות, אין ערכים, אין רגשות. התגשמות חלומו של מילטון פרידמן, שמטרת החברה היא מקסום הרווח ותו לא".

את "קרנפים" של יונסקו הוא מנצל כדי לדון באבולוציה המעוותת של שוק ההון, הישרדות החזקים על-ידי ניצול החלשים; את "ארין ברוקוביץ'", סיפור מאבקה של אישה פשוטה ונטולת השכלה מול מערכת דורסנית ורבת כוח, הוא מנצל כדי לדון בתיוג אנשים בעולם העסקים לפי מוצא, מין, מראה וקשרים. הסרט "המקור" מעלה לדיון את חשיבות השקיפות ותפקידה המכריע של התקשורת. אפילו האופרה

"ריגולטו" של ורדי מגויסת כדי לדון בהזדהות של הקורבן - אנחנו - עם העושק אותו, מסיבות שונות, שהעיקרית שבהן היא הערצת הכוח והכסף. לעומתם, "כולם היו בניי" מאת ארתור מילר פותח דיון על חשיבות המנכ"ל בעיצוב ה"אקלים האתי של החברה" ועל הדילמה הנצחית בין רווחיות לאתיקה, שבמחזה מובאת לקיצוניות: בנו של קלר מת בגלל התנהגותו הלא אתית.

"מותו של סוכן" עוזר לקורי לדון בתפקידו של העובד המבוגר בחברה. "היום הולך ומתקצר אופק החיים של המנהל או של העובד הפרודוקטיבי", הוא אומר. "היום מחפשים אנשים בני 30 עד 40. אם אתה עושה את זה לאחרים, בסופו של דבר יעשו את זה לך".

"הנקודה העקרונית", מסכם קורי, "היא לעולם לא לעבוד עם חברות ומנהלים שהמניע העיקרי שלהם הוא חמדנות ומקסום הרווחים". הסרט "וול סטריט" הוא גם הזדמנות טובה להעלות על נס את המתריע, את זה ששם סטופ ברגע המכריע. גם הסרט "סילקווד" מנוצל כדי לדון בתפקיד המתריע, הסובל מניסיונות השתקה. אתה מעודד לצאת נגד הבוסים המושחתים.

"זה באמת הפרק הכי קשה. יש לי איתו בעיות גם עם סטודנטים, בגלל הקונוטציה של הלשנה, של להיות שטינקר. התשובה שלי פשוטה: יש הבדל תהומי בין מלשין למתריע. מלשין זה אחד שבזכות ההלשנה השתפר מצבו, קיבל משרד פינתי, לדוגמה. לעומת זאת, מתריע זה אחד שמצבו הורע, שפוטר או נודה".

"בסוף לא תהיה ברירה, ככל שמצב האתיקה ימשיך להידרדר אנשים ייאלצו להתריע יותר ויותר. ככל שיהיו יותר אסונות תהיה יותר מוטיבציה להתריע. תמיד מחכים לרגע האחרון. אני אומר: אל תחכו לרגע האחרון - המצב מספיק רע גם ככה".

הוא לוקח את הדברים האלה ללב. בשבילו אתיקה היא לא עיסוק תיאורטי, היא "בראש ובראשונה מקצוע רגשי. אם אתה מרגיש שאתה צריך להיות אתי - אתה תנהג בצורה אתית".

בהקדמה אתה כותב כי סוגיית האתיקה בעסקים הפכה לרלבנטית בעקבות שערוריות כמו אנרון, וורלדקום, בנק ברינגס, או הבנק למסחר בישראל, וכי בארצות הברית ובאירופה נעשה רבות להגברת המודעות לנושא. רק בישראל, אתה כותב,

כמעט שלא נעשה דבר מלבד תשלום מס שפתיים. למה?

"הסופרים שלנו כותבים על יהודים וערבים, מזרחים ואשכנזים, חרדים וחילונים, על השואה ועל הדור השני לשואה, אבל כמעט אף אחד לא כותב על אתיקה בעסקים או בממשל. ואחר כך מתפלאים שהמצב כל-כך גרוע. בכל מקום בעולם אנשי הרוח עומדים בראש המחנה הנלחם נגד השחיתות, חוץ מאשר בישראל. אולי בעולם יש התעניינות מפני שהמצב גרוע, אבל פה המצב כל-כך גרוע שאפילו אין ניצנים של התעניינות בנושא".

ואם מדברים על המשבר הנוכחי, קורי סבור שבישראל טומנים את הראש בחול. "לא מקובל עלי מה שטוענים אנשי כלכלה בכירים שקריסה כמו בארצות הברית לא יכולה לקרות בישראל. קודם כול, הכלכלה בישראל פחות אתית מאשר בארצות הברית, המשק בארץ יותר ריכוזי ורובו נמצא בידי כמה אילי הון, המשטר שלנו יותר ניאו ליברלי, הפערים בארץ יותר גדולים מאשר בארצות הברית המכבידה את עולה על אילי ההון. יש חבירה בלתי נסבלת בין הון, שלטון ופקידי ממשל שחלקם עוברים לעבוד בהון אחרי שטיפלו בו ביד נדיבה, חלק ניכר מהתקשורת מצויה בידי אילי ההון ומתעלמת מתופעות מדאיגות. הממשל התאגידי בארץ הרבה יותר גרוע, אין קרנות אתיות, אין בנקים קהילתיים, מצב האקולוגיה בשפל חסר תקדים, ואין אכיפה, כנופיות הפשע עושות בארץ ככל העולה על רוחן והמשטרה קצרה ידה מלהושיע, חלק ניכר מהפוליטיקים מושחתים, וכל זאת על רקע הסכנות של חיזבאללה, חמאס, איראן, ומדיניות רווחה שפשטה את הרגל".

איך כמעט כולנו נדפקים

14 שנים עבד קורי באלביט, ומילא תפקידים בכירים בתעשיית ההיי-טק. מאז 1987 הוא עובד כעצמאי בתחום מיזוגים ורכישות בינלאומיות ("זה חשף אותי למאות דילמות אתיות"). לפני כעשר שנים התחיל לחקור את הנושא. את עבודת הדוקטורט שלו, על עושק בעלי מניות המיעוט, עשה באוניברסיטת CNAM בפריז. בארץ, לטענתו, אף מוסד אקדמי לא הביע עניין בנושא. הדוקטורט הוביל לשני ספרי מחקר נוספים בתחום, שתורגמו גם לאנגלית, זכו לתהודה רבה, גם בזכות פרשת אנרון שאותה ניבא כמעט במדויק, והפכו את קורי למרצה מבוקש. לא, לא בארץ.

אלביט מייצרת נשק. יש משלח יד פחות אתי מזה?

"עד שהתחלתי לעסוק בנושא בצורה אקדמית, לא חשבתי שניתן לראות את העובדה שמכרנו מערכות נשק אלקטרוניות כמעשה לא אתי. ראיתי בעבודתי באלביט תרומה לביטחון המדינה; ברוב התקופה שלי באלביט היוו המכירות למשרד הביטחון למעלה ממחצית המכירות הכלליות. רוב היצוא היה לארצות הברית, ולא ראיתי בעיה אתית בכך שאנחנו מייצאים נשק לבעלת ברית שלנו. אבל כן, אחד הקריטריונים המרכזיים של הקרנות האתיות הוא לא להשקיע בתעשיות הנשק".

הסטודנטים לא שאלו על זה?

"לאף סטודנט ישראלי מעולם לא היו השגות בנושא. בצרפת היו לי סטודנטים שראו בזה טעם לפגם, ואפילו צביעות. אני מודע שזאת בעיה, אבל זה רק מחזק את הטיעון שלי שאין איש עסקים שהוא אתי במאה אחוזים. עם זאת, הרצון הנלוז של אנשי עסקים או של פוליטיקאים לא אתיים לצייר את כולם כפושעים מבחינה אתית, וכך להקל על עצמם, לא מקובל עליי. יש הבדל גדול בין מי שנוסע 120 קמ"ש באוטוסטרדה בלי לסכן אחרים לבין מי שנוסע באותה מהירות בתוך שכונת מגורים. בשני המקרים זו עבירה על החוק, אבל יש הבדל ערכי ברור".

תסביר את העניין עם בעלי מניות המיעוט.

"בעל מניות מיעוט הוא כל מי שאין לו שליטה בחברה. אם אתה רוצה או לא רוצה אתה בעל מניות מיעוט - הרי כל קופות הגמל והפנסיה מושקעות במניות. טענתי שבעלי מניות מיעוט בחברות לא אתיות תמיד מפסידים את השקעתם. אם החברה בקשיים, לבעלי השליטה יש מידע פנים והם יכולים למכור מניות רגע לפני המפולת או, במקרה הפוך, לרכוש רגע לפני פריצה. לבעלי מניות מיעוט אין המידע הזה. השיטה הזו משתכללת עם כלים כמו בק-דייטינג וכדומה. בהרבה מאוד מקרים, בעלי השליטה בחברות לא אתיות מפילים את המחיר ומייאשים את בעלי מניות המיעוט כדי לקנות את המניה בזול".

נהדר.

"אני הראשון בעולם שכתב ספרים ושעשה דוקטורט בנושא. ויש מאות מיליונים של אנשים כאלה שמושקעים בעשרות מיליארדים של דולרים. הדרך הקלה ביותר להתעשר היא עושק של בעלי מניות מיעוט".

"בעלי השליטה עושים מה שהם רוצים", הוא טוען, "הם הרי שולטים במועצת

המנהלים. זה לא שאני מטיל ספק חלילה ביושרה של דירקטורים חיצוניים, אבל דירקטור עם דעות עצמאיות לא ימצא את עצמו בשום דירקטוריון. אם הוא ילך עם בעלי השליטה, מובטחת לו פרנסה בעשרות דירקטוריונים, לכל החיים. הייתי מצפה שדירקטור חיצוני יהיה נציגם של בעלי מניות המיעוט; הלקוחות, הספקים, ואפילו הנושים, שלא לדבר על נציגי ציבור, למשל בחברות מזהמות הפוגעות בסביבה, ששייכת לכולנו".

לשנות את שוק ההון

הוא מציע להקים מועצה מפקחת שתכלול נציגים של כל בעלי העניין; עובדים, לקוחות, ספקים ועד האזרחים, ושתהיה לה נציגות בכל דירקטוריון. העובדה שלבעלי השליטה לא תהיה שליטה מלאה תקשה במעט, אם אפשר להתנבא, על היוזמה הזו שלו. עוד המלצות: "שקופות גמל ישקיעו רק באיגרות חוב ממשלתיות עם ביטחון מלא. זה היה פעם וצריך לחזור לזה. שלא ישקיעו בבורסה סתם. הם הרי לא יודעים מה יכול לקרות. כנ"ל בנושא קרנות הנאמנות. פעם הייתה חומה סינית. היום השליטה בגופים שמנהלים את קרנות הנאמנות והפנסיה רופפת".

"כל הנושא של גרעין השליטה מוטעה מיסודו", הוא אומר. "היום אתה יכול לשלוט בחברה עם 10% או 20%, ואלה עם ה-80% הם בעלי מניות מיעוט. בעלי השליטה מאורגנים בבלוק, משיגים רוב באסיפה שמאפשר להם למנות דירקטוריון ומנכ"ל. את שאר השמונים אחוזים קשה מאוד לאגד. רוב המניות הן מניות בלי שם, שאתה קונה באמצעות הבנק, הן לא על שמך ואתה לא יכול לבוא לאסיפת בעלי המניות".

אתה מציע לשנות את המבנה של שוק ההון.

"אני מסתכל על האינטרסים של כל בעלי העניין, לא רק של בעלי השליטה שרצים למקסם את הרווח. גם של לקוחות וספקים, ומנסה למצוא את נקודת האיזון".

נקודת האיזון האתית?

"והרווחית. אין שום הבדל. יש סינרגיזם מוחלט בין שני הדברים. ראה את האיש העשיר בעולם, וורן באפט, להערכתי איש העסקים הכי אתי, וראה את סטף ורטהיימר שהוא איש העסקים הכי עשיר בישראל, וגם הכי אתי".

הכי אתי?

"צריך להיזהר מהגישה שכולם רמאים וגנבים ולחפש מתחת לאדמה אם כל בעל הון

עשה פעם משהו לא אתי. היית מצפה אולי מבאפט שישקיע רק בחברות אקולוגיות, אבל לי מספיק שהוא עושה את עסקיו בצורה אתית, לא משחק משחקים פיננסיים על מנת לייפות את מחיר המניה. ובכל מקרה, בדיוק בשביל זה אני מציע להקים את מכון האתיקה שייתן רייטינג לחברות, כמו שיש רייטינג לאשראי ולהשקעות. אני לא רוצה להיות השופט של דברים כאלה".

יש דוגמאות בעולם לדבר כזה?

"לא, אבל קרנות אתיות הן צעד בכיוון הנכון למכון כזה. בארצות הברית יש 2.2 טריליון דולר שמושקעים בקרנות כאלה. 13% מההשקעות בבורסה הן דרך קרנות אתיות. זה הענף הפיננסי שגדל הכי מהר והתשואה שלהן לא פחותה משל הקרנות האחרות".

מדד מעלה זה הכיוון?

"קרנות אתיות צריכות להיות נשלטות על-ידי גופים שלא קשורים בחברות שבהן הן משקיעות. מעלה ממומנת על-ידי חברות והיא נותנת עליהן את המדד. האם חברה תמשיך לממן את מעלה אם זו תכריז שהחברה לא אתית?"

קשה לראות מכון אתיקה כזה קורם עור וגידים. אז אם רוצים לבנות חברה אתית יותר, מה עושים?

"הבעיה הראשונה היא לשנות את התפיסה: העיקר הוא לא מקסום הרווח. אם היית רוצה למקסם את הרווח, היית צריך לתת לעובדים משכורת אפס ולגבות מהלקוחות מחיר אין-סופי. את זה אתה לא עושה, צריך לתת שכר הוגן ולספק מוצרים טובים. אתה לא יכול למקסם רווח בלי מחיר. ברור שמי שממקסם את הרווח מגדיל את הסיכון. צריך למצוא את האיזון בין כל מחזיקי העניין, אחרת הכול מתפוצץ".

"עיקרון שני, פשוט מאוד: שמרנות פיננסית. בלי מינופים לא הגיוניים. להיות פחות יצירתי. היצירתיות הביאה עלינו את אנרון. הייתי מצפה, במיוחד מבנקים, להיות הרבה יותר שמרניים. בנק צריך להיות האורים והתומים של השמרנות. את היצירתיות תשקיע בשיווק. תן דרור לאגרסיות מול המתחרים, לא מול הלקוחות".

חולם בספרדית

יעקב קורי נולד בקהיר ב-1944, ומתגורר כיום בחיפה. הוא נשוי לרותי, מורה בגמלאות, ואב לשלושה ילדים: יוסי, 37, דוקטור לארכיטקטורה (בעל המשרד

גאוטקטורה לארכיטקטורה סביבתית); אמיר, 34, עורך דין, עובד ביאהו!, שירלי, 29, בוגרת מדעי המחשב ומסיימת לימודי MBA, עובדת בהיי-טק.

אף שהוא עוסק בעושק בעלי עניין, במנהלים גנבים, בבעלי שליטה מושחתים, בפוליטיקאים חלקלקים ובסביבה עסקית ואתית מקולקלת, וגם פעיל בעמותת אומ"ץ של העיתונאי אריה אבנרי, קשה לומר שהוא נותן לזה להשפיע על מצב רוחו. קורי הוא אדם חייכן ואופטימי, שצריך להתאמץ מאוד כדי להעכיר את רוחו. בערב ההשקה שנערך לכבוד ספרו בבית ציוני אמריקה בתל אביב הוא התגלה כמרצה בחסד. פוליטיקאים הוזמנו, אבל אף אחד לא בא. באותו ערב דיבר גם גד פרופר, מנכ"ל אסם וחבר קרוב, שהגדיר את קורי, בהומור, כסמן שמאלי קיצוני שדרישותיו האתיות רחוקות מהמציאות. גם קורי מעיד על עצמו שהוא מעדיף להציב אמות מידה גבוהות מאשר להתפשר.

האיש מנוי לשני תיאטרונים, לסינמטק, לחוג למוזיקה קאמרית, לתזמורת הסימפונית חיפה ולערבי שירה עם אפי נצר. אבל הכי הוא אוהב ללמוד שפות.הוא שולט בעשר שפות ברמה טובה, ויכול להסתדר עם ארבעים נוספות. הוא למד פורטוגזית בשביל לקרוא את אמאדו, ספרדית בשביל סרוונטס, איטלקית בשביל מורביה וגרמנית בשביל גתה. בשביל איבסן הוא למד נורבגית, ויידיש בשביל ההורים של אשתו. טוב, וגם בשביל שלום עליכם. כחיפאי, ניצל את מלחמת לבנון השנייה ובין אזעקה לנפילה למד לבד רוסית, ערבית ויוונית כדי לקרוא את טולסטוי, מחפוז וקזאנצקיס.

והשפה הכי יפה?

"האהובה עליי ביותר היא לדינו. את הספר הראשון שלי בלדינו קראתי כשהייתי בן 17: רומיאו ויוליה בתרגום חופשי של ספורטא מסלוניקי מלפני מאה שנה, בכתב רש"י. בחיים לא צחקתי כל-כך הרבה".

הוא גם שלח ידו בכתיבה ספרותית. היצירה הראשונה שלו הייתה מחזה. הבעיה: הוא נמשך עשר שעות. "אחרי הונאה אתית גדולה שכתוצאה ממנה אני ואלפי בעלי מניות מיעוט אחרים איבדנו את כספנו, ישבתי בגינה להירגע וקראתי את האודיסיאה. ככל שקראתי מצאתי עוד ועוד מקבילות בין מה שקרה לי לבין הומרוס. התיישבתי לכתוב. במשך 18 ימים כתבתי יום ולילה".

בשיתוף עם עמליה אייל הוא קיצר את המחזה, שנקרא "בחירתה של נלי". "אני חושב שיעל אבקסיס יכלה לגלם בצורה מופתית את נלי", הוא אומר. שום תיאטרון בישראל לא היה מוכן להעלות גם את הגרסה המקוצרת. המחזה עובד לרומן, אבל ההוצאות הגדולות סירבו לפרסם את האודיסיאה האתית של איש העסקים. הספר פורסם בהוצאה הקטנה "בימת קדם" ב-2001, תחת הכותרת "הישמרו מדורון יווני". יש להניח שלא שמעתם עליו.

מהפוליטיקה לעסקים ובחזרה

קצת מבאס שכל השמות בספר בדויים. אין קרקפות תלויות בין העמודים.

"גם חבר שלי, שראה את הספר, התאכזב שאין בו שמות. זו הייתה בחירה - הספר תוקף את הנושא של אתיקה בעסקים, גם בישראל, בצורה גנרית. לא מעניין אותי לתקוף חברה ספציפית. חוץ מזה, אין לי זמן ובטח שלא עניין להעביר את השנים הבאות בתביעות דיבה".

אתה כותב שמה שהכי משפיע זו הנהגה אתית.

"מה שאני ממליץ זה שישקיעו רק בחברות אתיות. מי שלא יודע אם החברה אתית, שלא ישקיע. פשוט מאוד".

מה על האווירה בישראל?

"האקלים לא אתי וקשה מאוד לאיש העסקים האתי להתחרות במצב כזה. ראיתי גם ראיתי אנשים, עמיתים, חברים, קולגות, שהיו מאוד אתיים, והתקרנפו. הפכו להיות לא אתיים. מול הלקוחות, העובדים, הספקים".

מה בא קודם, הממשלה שהושחתה והשחיתה את העסקים או תאוות הבצע שהשחיתה את הממשלה?

"העובדה שהיום יכולים לזרום בצורה חופשית מהשוק הציבורי, מהממשלה ומהצבא, לשוק הפרטי - זה מזמין חוסר אתיקה ושחיתות. כבר לא צריך לשחד אף אחד. אני בטוח שעברנו את השלב שבו אתה אומר לאלוף, קח את ההזמנה ובעוד שנה תהיה מנכ"ל. מספיק שהם רואים את התקדימים של האלופים שהיו לפניהם. לדעתי, צריך לעשות לפחות חמש שנים תקופת צינון".

ומה יעשו האלופים, הרמטכ"לים, וכמוהם גם הממונים על השכר, אנשי רשויות המסים וכדומה?

"שיהיו משרתי ציבור לכל חייהם. כמו ששופטים שפורשים לא חוזרים להיות עורכי דין ומקבלים פנסיה לכל החיים. זה יעלה למשק הרבה פחות מאשר לתת להם לעבוד בשוק הפרטי".

"הבעיה העיקרית היא בעיה פוליטית, ואין לה פתרון במערכת שכולה ניאו-ליברלית. עם זאת, יכול להיות שאם הקודקודים יהיו אתיים יהיה אפשר גם במסגרת המפלגות לשנות דברים. אני מאמין בהנהגה. אם ההנהגה אתית, הכול אחרת. אבל קשה להאמין שזה יקרה".

"הייתה לי בעיה למי להצביע בכל הבחירות האחרונות", הוא אומר. "הצבעתי לשינוי שהיו בעד המעמד הבינוני, אבל בתקופתם המעמד הבינוני נשחק הכי הרבה. בבחירות הקודמות הצבעתי לעוזי דיין".

אה, זה אתה.

"חיפשתי מישהו אתי, והוא היחידי שהלך על הטיקט".

"דמוקרטיה אמיתית היא שלטון שבו טוב לכולם, לא שלטון שבו כל אחד יכול לצעוק שלא טוב לו. אפשר להתבטא בצורה חופשית, אבל מה זה עוזר אם אני יכול להתבטא ולא יכול להשפיע? תמיד הייתה פה שחיתות, גם בתקופת מפא"י השלטון היה מוטה, אבל גם כשהייתה שחיתות, זה היה מוטה כלפי 30%-20% מהאוכלוסייה. הרוב נעשק, זה נכון, אבל לפחות ההטייה הייתה לטובת הקיבוצים שתרמו משהו למדינה וישבו על הגבולות, או לטובת ההסתדרות, שהקימה את התעשייה. פעם זה היה מוטה לטובת 19%, היום לטובת 19 משפחות, זה הוביל אותנו לאוליגרכיה".

קדימה למהפכה!

"אני בעד דרכים אתיות לשינוי. אני מאמין שבסביבה עסקית אחרת 19 המשפחות יכולות להרים את נס האתיקה. אני לא נגדן, אני נגד הריכוזיות, ההפרטה - שבמקום שתהיה טובה לכולם היא טובה רק למיעוט המקבל את נכסי המדינה במחיר נמוך, ואחר כך אלה שהיו אחראים על ההפרטה עוד הולכים לעבוד עבור הארגונים האלה".

מה הייתה נקודת ההתחלה של ההידרדרות?

"הייתי אומר שזה התחיל ברצח רבין. הקצוות נהיו הרבה יותר משוננים. וזה יצר אווירה של כל ד'אלים גבר, גם - ואולי בעיקר - אצל המאוכזבים שאמרו 'ממילא הכול אבוד, אז אכול ושתה כי מחר נמות. נאכל במסעדות הכי טובות, נקנה

בבוטיקים הכי יקרים'. אז גם התחלתי לפעול, קצת לפני רצח רבין. המגמות הרי התחילו קודם, אבל זו הייתה נקודת השבר".

כך היה בפוליטיקה. ומה בביזנס?

"אני חושב שנקודת השבר מבחינת עולם העסקים היא משבר המניות הבנקאיות בשנות השמונים. עצם העובדה שלא עשו שום דבר למנהלי הבנקים ואף אחד לא ישב בבית סוהר ונתן את הדין - פתח את הפתח לכך שכל אחד עושה מה שהוא רוצה. תסתכל על חפציבה - עוד מעט יונה יהפוך לגיבור לאומי. עסקת הטיעון שלו מגוחכת. במדינה מתוקנת הוא צריך היה לשבת עשרים שנה בכלא".

"האשם הוא השלטון שיש לנו בעשור האחרון, שביבי היה היוזם שלו, אבל ברק לא פחות ואולמרט כמובן. אין פה הבדל בין המפלגות, כולם ניאו ליברלים".

ושרון?

"ודאי וודאי שהיה ניאו ליברלי, אבל לשרון לפחות היו מעלות. הוא היה גיבור ישראל. האחרים אפילו זה לא. אל תבין אותי לא נכון, זה שהיית גיבור לא אומר שמותר לגנוב, כמו דיין שגנב עתיקות, אבל פעם לפחות היו גם מעלות".

"יש דרך אחרת, מה ששטיגליץ קורא הדרך השלישית. לשם אני רוצה שישראל תצעד : רגולציה מסוימת וחופש פעולה מסוים. למצוא את האיזון. אני בעד הרמוניה".

קורי גם מציע לבצע סקרינינג אתי למועמדים למשרות ניהול. כמו שעורכים מבחנים פסיכומטריים ובודקים נאמנות, כך צריך גם לבדוק יושרה. חצי יום של מבחנים, לא צריך יותר.

"אני מנסה לקדם את זה עשר שנים", הוא אומר, "ולא מצליח - אף חברה לא מוכנה לשמוע. פניתי לעשרות חברות, בנקים, אבל כלום. אני רק אדם אחד, וכמוני יש מעט מאוד. אנחנו מיעוט שבמיעוט שבמיעוט".

אולי הם מעדיפים את הלא אתיים? הם יכולים להביא יותר כסף.

"בהתנהלות העסקית האישית שלי תמיד הייתי אתי. ומה אומר לך, הצלחתי לא רע". **

drorfo@gmail.com

הצעה לחלוקת פרסי צדק בר קיימא

המחאה החברתית נעורה וגוועה בחלום ליל קיץ ולאחר שהגיעה להזדהות של 87% מהציבור במטרותיה פינתה את תשומת הלב הציבורית לנושאים אחרים כהדרת נשים, נוער הגבעות והאיום האירני. האיום הגדול ביותר על ישראל הוא אי הצדק לסוגיו ולפיכך יש צורך דחוף לשמר את המומנטום של המחאה החברתית על ידי חינוך, לימודי ליבה לכל, יזמות, ביעור השחיתות, הפיכת מעמד הביניים לכמחצית מהאוכלוסיה והורדת העוני לפחות מעשרה אחוז מהאוכלוסיה, תוך הקצאה צודקת יותר של משאבי האומה וצמצום הפערים שהם בין הגרועים ביותר במדינות ה- OECD, שמירת איזון נאות בין שוק חופשי נטול מונופולים, קרטלים, ריכוזיות ופירמידות לבין אסדרה וצדק חברתי, כלכלי וסביבתי, שמירה על ערכי הדמוקרטיה תוך שוויון זכויות והזדמנויות לכל, הכבדת העונשים על עבריני הצווארון הלבן ועבריינים המס, ניתוק הקשר בין הון ושלטון, שמירה על איזון תקציבי וחוב נמוך, הורדה דרסטית ברמת המינופים, הסיכון והתספורות בהשקעות של קרנות הפנסיה, שמירה על תקשורת חופשית מלחצים, קיום צדק שווה לכל, אכיפת הבטחון האישי ותקני איכות הסביבה, שקיפות בכלכלה ובממשל, טיפוח ערכי הצניעות והתנועות האקטיביסטיות והענקת פרסים הממקדים את תשומת הלב הציבורית, במתכונת פרסי נובל. באמצעים אלה ניתן יהיה למצב את ישראל תוך עשר שנים בין עשר המדינות עם איכות החיים, השגשוג, הצדק לסוגיו, הקידמה והאתיקה הגבוהים בעולם.

מכיוון שישראל לא עשירה כשוודיה ונורווגיה, מומלץ לחלק פרסי צדק בר קיימא אחת לשנה בגובה של פרס נובל אחד, כ- 1.4 מיליון דולר, בשבע קטגוריות משנה של מאתיים אלף דולר כל אחת, אשר יסייעו בתגמול ועידוד האישים והארגונים העוסקים במלאכה, במחיר אישי כבד ופגיעה קשה במקור הכנסתם. יש לעמוד על כך שהפרסים יינתנו על ידי אילי הון אתיים, ארגונים אתיים, או חברות אתיות, בעוד שועדת הפרס תהיה מורכבת מאישים נטולי רבב אשר אינם קשורים לעושקים מסוג כלשהו. עד כה הביעו את הסכמתם הנלהבת להשתתף בועדה: חתן פרס נובל, איש חינוך ויזמות הפרופסור דן שכטמן, המחזאי והבמאי יהושע סובול, יו"ר אומ"ץ למען מנהל תקין אריה אבנרי, פרופסור יהודה כהנא, ראש המכון לעסקים והסביבה באוניברסיטת ת"א, ד"ר יצחק ספורטא, מרצה בכיר ופעיל חברתי, וד"ר יעקב קורי, מרצה, איש עסקים וסופר המומחה לצדק כלכלי. קיימת כוונה לצרף בעתיד דמויות בולטות בתחום התקשורת והמשפט.

להלן שבע קטגוריות הפרסים שיסייעו בהנחלת צדק בר קיימא לסוגיו השונים בישראל.

1. **פרס צדק חברתי**, עבור אקטיביזם חברתי, הגברת הלכידות בחברה, סיוע לנצרכים ושיפור שירותי הבריאות.

2. **פרס צדק כלכלי**, עבור הקטנת הפערים בהכנסות, אתיקה עסקית, ממשל תאגידי תקין ושקיפות בדיווחים.

3. **פרס צדק שלטוני**, עבור ביעור השחיתות, צמצום תופעת הון ושלטון, צדק שווה לכל ואכיפת הבטחון האישי.

4. **פרס צדק סביבתי**, עבור שיפור איכות הסביבה, הגברת האכיפה, עידוד ייצור אנרגיה נקיה וצמצום הזיהום.

5. **פרס צדק תקשורתי**, עבור חשיפת עושק, הוקעת אי הצדק, חשיפה תקשורתית לחלש ועמידה בפני לחצים.

6. **פרס צדק חינוכי**, עבור חינוך מהגן ועד התואר השלישי להכלת עקרונות הצדק לסוגיו והדרת תופעות העושק.

7. **פרס צדק תרבותי**, עבור יצירות בנושאי הצדק לסוגיו בתחום הקולנוע, התיאטרון, הספרות והמחקר האקדמי.

המיזם זוכה לתמיכה הפעילה של ארגון אומ"ץ. בשאלות והבהרות ניתן לפנות למארגן - ד"ר יעקב קורי:

כתובת: רחוב קוסטה ריקה 2, חיפה 34981

טלפון: 04-8246316, 04-8256608, 0544-589518 פקס: 04-8343848

דוא"ל: coryj@zahav.net.il או cory@netvision.net.il

אתר אינטרנט: http://www.businessethics.co.il או http://www.buinessethicscory.com

Proposal for the Award of Sustainable Justice Prizes

The most perilous threat to our country comes from within. It is centered in the lack of justice at its very core; thus, there is an urgent need to maintain the momentum of social justice, perhaps affected best in the educational, cultural and business arena, with innovative and practical core studies in entrepreneurship and business ethics, while:

Reducing drastically the heavy cost of corruption to the economy and to society

Maintaining a free market economy, without monopolies, cartels and pyramids

Keeping a minimal but effective regulation, with strong enforcement capability

Restoring the core values of social, economic and environmental justice

Establishing the middle class at one-half of the population

Bringing down the poverty rate to single digit

Keeping democratic values with equal rights and opportunities to all

Maintaining a balanced budget and low indebtedness

Achieving adequate transparency in the administration and the business community

Reducing substantially the ties of government and business.

We aim to position our country within ten years, among the ten most prosperous, just and ethical countries in the world, with the best quality of life and environment.

To stimulate this thinking and to recognize the exemplary efforts of those who have been impactful in the vanguard of building and enhancing sustainable justice in our country, we have been developing an Awards Program of Sustainable Justice Prizes.

We envision an annual prize of U.S.$200,000 in each of seven award categories, amounting to U.S.$1.4 million, an amount equal to one Nobel Prize. Funding for the program is sought from international, ethically-oriented organizations and foundations, corporations and individuals.

The Prize Committee consists of well-known, ethical experts in the award fields of: Social Justice, Economic Justice, Governmental Justice, Environmental Justice, Media Justice, Educational Justice and Cultural Justice.

The following seven categories of the prizes are:

1. Social Justice Prize, for social activism, enhancing society's cohesion, assistance to the needy, and improving the medical services.

2. Economic Justice Prize, for reducing income inequality gaps, for business ethics, improving corporate governance, and transparency in reports.

3. Governmental Justice, for eliminating corruption, reducing drastically government and business ties, for equal justice to all, and enforcing personal security.

4. Environmental Justice Prize, for improving or preserving the environment, enhancing clean energy projects, and diminishing pollution.

5. Media Justice, for exposing despoliation, denouncing injustice, media exposure for the lesser privileged members of our society, while keeping freedom of the press.

6. Educational Justice, from the kindergarten to doctoral studies on all the principles of justice, with the core objective of rooting out processes of spoliation.

7. Cultural Justice, for creative activities in the different components of justice in films, plays, novels and academic research.

The following persons (see Wikipedia) agreed to participate in the Prize Committee:

1. Professor Dan Shechtman, is a Nobel Laureate 2011 in Chemistry, Professor at the Technion, Israel, and Iowa State University, active in education and entrepreneurship.

2. Joshua Sobol, is a well known playwright, writer and director at theaters in Israel and abroad, with an international fame. Author of The Ghetto triptych, Alma, Village, etc.

3. Professor Yehuda Kahane, is head of the Institute of Business & the Environment, Tel Aviv University, & recipient of the Bickley Founder's Award, gold medal for excellence.

4. Guy Rolnik, is the founder & editor-in-chief since its inception of TheMarker, Israel's leading business daily newspaper, and the deputy publisher of the Haaretz Group.

5. Dr. Ishak Saporta, is a senior lecturer at Tel Aviv University, a prominent social activist, member of Adva Center's board, co-founder of Hakeshet Hademokratit, Israel.

6. Arieh Avneri, is chairman of Ometz, organization for social and governmental justice, author of books on Governmental corruption & a well-known journalist. (Wiki Hebrew)

7. Dr. Jacques Cory, is an international businessman, a pioneering author of books & articles on business ethics, a lecturer at universities in Israel & abroad. (Cory's website)

8. We intend to include a former Justice of the Supreme Court of Israel.

The project is backed by Ometz, a leading organization for social and governmental justice, & organized by Dr. Jacques Cory. Please address enquiries to Dr. Jacques Cory:

Address: 2, Costa Rica Street, Haifa 34981, Israel

Fax.: 972-48343848 Tel.: 972-544589518, 972-48256608, 972-48246316

E-mails: coryj@zahav.net.il or cory@netvision.net.il

Websites : http://www.businessethicscory.com or http://www.businessethics.co.il

תמליל ההרצאה של יעקב קורי "דרכים מקוריות להוראת אתיקה עסקית" שנערכה באוניברסיטת תל אביב ביום עיון של שבי"ל ומרכז דוב יזרעאלי ב- 28.11.2005

אוניברסיטת תל אביב
הפקולטה לניהול ביה"ס למוסמכים
במינהל עסקים ע"ש ליאון רקנאטי

שבי"ל (שקיפות בי"ל) ישראל
SHVIL (Transparency International- TI) ISRAEL
www.ti-israel.org

מרכז *דוב יזרעאלי* לשקיפות ואתיקה בארגונים
The Dove Izraeli Center for Organizational Transparency and Ethics

ד"ר לידיה אמיר, יו"ר: תודה רבה אבשלום. ההרצאה השניה תהיה של ד"ר יעקב קורי. ד"ר יעקב קורי הוא איש עסקים וסופר והוא נבחר למרצה המצטיין ב- 2005 לאתיקה בעסקים באוניברסיטת חיפה וספרו על אתיקה בעסקים עומד לראות אור בעברית. בבקשה.

<u>אתיקה בעסקים, דרכי הוראה חדשות</u>

ד"ר יעקב קורי: אני מודה, קודם כל, לפרופ' בנינגה על הערת הפתיחה שלו על הדג הקר ותקופת הקרח כי זה באמת יכול להוות פתיח למה שאני הולך להגיד. אי אפשר להרצות על אתיקה כמו דג קר. אתיקה, צריך להאמין בזה. אם אתה לא מאמין בזה, אל תהיה מורה לאתיקה. אתה יכול לבוא לתחום האתיקה מתחום הפילוסופיה, מתחום הספרות, מתחום העסקים כמו שאני בא, תחום הפסיכולוגיה, מכל מני תחומים, זה כן. לא משנה מאיזה תחום אתה בא. אבל ברגע שאתה בא להרצות על אתיקה ואתה רוצה שיתייחסו אליך במידה מירבית של אמון, אתה צריך להרגיש את הנושאים שעליהם אתה בא ומדבר. וזה מה שהיווה לגבי גם את המניע להתחיל לעסוק באתיקה. אני בא מעולם העסקים, אני חושב שפעלתי בצורה אתית בכל התקופה שבה הייתי איש עסקים, אני עדיין איש עסקים בחלק ניכר מהזמן שלי. אבל כשנכנסתי לנושא האתיקה, באתי בגלל שראיתי שיש הידרדרות רצינית מאוד בכל נושא האתיקה, לא רק בישראל אלא גם בצרפת, בארה"ב, בכל המקומות שבהם אני פעיל. והתחום שנכנסתי דרכו הוא תחום של בעלי מניות מיעוט וזה למעשה מהווה את הבסיס למחקר התיאורטי שעשיתי, על זה גם קיבלתי אחר כך את הדוקטורט. בארץ היה קשה לקבל דוקטורט באתיקה בעסקים, האוניברסיטאות לא כל כך היו מעוניינות אז הייתי צריך להרחיק עד צרפת אבל מה שאפשר להגיד בצורה מפתיעה הוא שתחום בעלי מניות מיעוט הוא terra incognita בתחום של אתיקה בעסקים. אף אחד לא שמע על זה, לא

מרכז יזרעאלי, שבי"ל (שקיפות בי"ל) ישראל- ICTE, Transparency International (TI) - Israel
אוניברסיטת תל-אביב, הפקולטה לניהול, תל-אביב 69978, טלפון / פקס: 03-6409176
Tel-Aviv University, Faculty of Management, 69978 Tel-Aviv, Israel
Tel / Fax: (972-3) 6409176, E-mail: center@ti-israel.org

אוניברסיטת תל אביב
הפקולטה לניהול ביה"ס למוסמכים
במינהל עסקים ע"ש ליאון רקנאטי

שבי"ל (שקיפות בי"ל) ישראל
SHVIL (Transparency International- TI) ISRAEL
www.ti-israel.org

מרכז *דוב יזרעאלי* לשקיפות ואתיקה בארגונים
The Dove Izraeli Center for Organizational Transparency and Ethics

מדבר על זה, לא חקר את הנושא הזה, למרות שמאות מיליונים הם בעלי מניות מיעוט, שמפסידים כל שנה מיליארדים ועשרות מיליארדים של דולרים ואף אחד לא פוצה פה ומצפצף. ולכן, כיוון שאני איש עסקים ואני רואה את זה יום יום איך זה קורה, התחלתי לחקור את הנושא בצורה אקדמית. הלכתי, בדקתי את זה בשווקים השונים וכתבתי על זה ספרי מחקר שפורסמו בהוצאת קלואר בבוסטון ואלה הספרים הראשונים שנכתבו אי פעם על הנושא. גם פרסמתי רומן, "השמרו מדורון יווני", שגם להפתעתי בישראל אף יצירה – רומן או סרט או מחזה – לא נכתב בנושא של אתיקה בעסקים. נכתבו בעשרות נושאים אבל שום רומן או שום מחזה לא נכתב בנושא של אתיקה בעסקים ולכן אני בדקתי את הנושא מכל ההיבטים, כלומר גם בהיבטים העיוניים, גם בהיבטים האמפיריים, כי המחקרים שלי מבוססים על case studies וגם בהיבטים האמוציונאליים ברומן. וככה גם אני מעביר את הקורסים שלי עם שלושת ההיבטים האלה, באוניברסיטת חיפה ואני מרצה שם בשש מסגרות שונות – ב-M.B.A, ב-B.A, גם הקמנו עכשיו חוג או מקבץ לאתיקה. היה על זה גם בעיתון הרבה, ב-international M.B.A אני מרצה על הנושאים האלה. הרצון שלי הוא להביא Input חדש, להיות מקורי, יצירתי בתחום כי כפי שנאמר, על אתיקה מדברים כבר מהתקופה של אריסטו. הרבה לפני אריסטו, בתנ"ך, אנחנו המצאנו את האתיקה בעסקים, לא אף אחד אחר. אפילו הקדמנו את אריסטו בנושא הזה ותראו לאן הגענו, שאנחנו הולכים ומדרדרים למרות שאנחנו המצאנו את הנושא. לכן אני כתבתי למעלה משלושים אירועים בתחומים האלה של אתיקה בעסקים, שמבוססים על הניסיון שלי, על הניסיון של אחרים, על מחקרים וגם אני מרצה הרבה מאוד באמצעות סרטים, מחזות ורומנים. ובאמת הוזכר פה "אויב העם". "אויב העם" זה אחד הנושאים שבהם אני עוסק ולגבי "אויב העם" יש לי רק הערה אחת. איבסן הלך וכתב את "אויב העם" בחברה מושחתת לחלוטין בנורווגיה של שנות השבעים של המאה ה- 19 והיום

ICTE, Transparency International (TI) - Israel מרכז יזרעאלי, שבי"ל (שקיפות בי"ל) ישראל-
אוניברסיטת תל-אביב, הפקולטה לניהול, תל-אביב 69978, טלפון / פקס: 03-6409176
Tel-Aviv University, Faculty of Management, 69978 Tel-Aviv, Israel
Tel / Fax: (972-3) 6409176, E-mail: center@ti-israel.org

אוניברסיטת תל אביב
הפקולטה לניהול ביה"ס למוסמכים
במינהל עסקים ע"ש ליאון רקנאטי

שבי"ל (שקיפות בי"ל) ישראל
SHVIL (Transparency International- TI) ISRAEL
www.ti-israel.org

מרכז *דוב יזרעאלי* לשקיפות ואתיקה בארגונים
The Dove Izraeli Center for Organizational Transparency and Ethics

נורווגיה היא כמעט המדינה הכי אתית בעולם. היה צריך שיהיה איבסן כזה על מנת באמת לשנות דפוסי מחשבה בארצות סקנדינביה והדברים האלה באמת שונו ואולי זה צריך לקחת 150 שנה בשביל שזה יקרה. אני מקווה שבישראל, כתוצאה מהפעילות שלנו, זה ייקח לא יותר מאשר 10-15 שנים ואני מברך על הפעילות הענפה של אסא, שהוא החלוץ בנושאים האלה, דב יזרעאלי ויש כמה וכמה חלוצים בתחום הזה. אני חושב שכולכם חלוצים. הנושא של הסרטים והספרים הוא בהחלט ממחיש את הדילמות האתיות בצורה הטובה ביותר, כשאתה בא ומציג את "אויב העם" או את "כולם היו בני" של ארתור מילר או את "גטסבי הגדול", "ז'אן דה פלורט" או אפילו ארין ברוקוביץ. ארין ברוקוביץ זה סרט שמציג בצורה בלתי רגילה את הדילמות האתיות של המתריעים, של האקטיביסטים האתיים. "The insider", המקור עם אל פאצ'ינו, מי שראה מכם את הסרט שזו ה-דילמה האתית של ד"ר ווינגן וחברת הטבק וכל חברות הטבק. כשמדברים על מייקרוסופט וחברות הטבק, כל מני חברות שמצד אחד הן מאוד מאוד עוזרות לקהילה ומצד שני יש נגדן טענות, אני לא אכנס אם הן מבוססות או לא, שהן גורמות נזק גדול מאוד או לתחרות מצד אחד או לבריאות של הציבור מצד אחר.

תוכניות הלימודים שלי מבוססות על הנושאים האלה ואני רק מתקן דבר אחד, לידיה, שהמרצה המצטיין לא היה מבין המרצים באתיקה בעסקים כי בסה"כ יש אולי שניים-שלושה מרצים. הנושא של אתיקה בעסקים באוניברסיטת חיפה קיבל תנופה מאוד מאוד גדולה והפך להיות היום במוקד העניינים ועצם העובדה שבאים ונותנים 60 שעות באתיקה בעסקים בשעה שבוורטון, פרופ' בנינגה הציג את וורטון, בוורטון מה שנותנים זה 12 שעות. זה מה שלומדים בוורטון על אתיקה בעסקים ווורטון היא אוניברסיטה נהדרת. אבל באוניברסיטת חיפה זה לימודי חובה. בכל המסגרות שאני מלמד, האתיקה היא לימודי חובה ואני נגד לימודי הרשות, כלומר אתיקה הוא תחום שחייב להיות בלימודי חובה. זה חשוב לא פחות

ICTE, Transparency International (TI) - Israel מרכז יזרעאלי, שבי"ל (שקיפות בי"ל) ישראל-
אוניברסיטת תל-אביב, הפקולטה לניהול, תל-אביב 69978, טלפון / פקס: 03-6409176
Tel-Aviv University, Faculty of Management, 69978 Tel-Aviv, Israel
Tel / Fax: (972-3) 6409176, E-mail: center@ti-israel.org

אוניברסיטת תל אביב
הפקולטה לניהול ביה"ס למוסמכים
במינהל עסקים ע"ש ליאון רקנאטי

שבי"ל (שקיפות בי"ל) ישראל
SHVIL (Transparency International- TI) ISRAEL
www.ti-israel.org

מרכז *דוב יזרעאלי* לשקיפות ואתיקה בארגונים
The Dove Izraeli Center for Organizational Transparency and Ethics

ממימון, לא פחות משיווק, לא פחות מכל נושא אחר. הייתי אומר אפילו שכל מנהל העסקים יש לו שתי משקלות: אחת היא כל הנושאים הכמותיים, שזה שיווק, מימון, משאבי אנוש, תפעול, אסטרטגיה וכל הדברים, והנושא האחר הוא הנושא הערכי, והם לא פחות חשובים וצריכים להרצות עליהם באותה מידה. ואיש עסקים כשהוא מסיים את האוניברסיטה למנהל עסקים, הוא חייב להיות בראש ובראשונה אדם ערכי. אם הוא לא אדם ערכי, אין לו מה לחפש בעולם העסקים. ואי אפשר לעשות את זה מלימודי רשות, אי אפשר לעשות את זה במסגרת עשר שעות. צריכים לעשות את זה 30, 40, 50 שעות במסגרת מאוד ממוקדת ורצינית וגם בכל התחומים, כלומר לא רק במנהל עסקים אלא להרצות על זה גם בכלכלה וגם במשפטים וגם בחשבונאות. בכל חוג וחוג צריך שיהיה קורס על אתיקה בעסקים ואני לא מאמין, כמו שפרופ' בנינגה אמר, שאפשר לבוא ולתת איזה שיעור אחד או שני שיעורים בקורס מימון. נניח יש פרופ' למימון שלא מאמין בכלל באתיקה בעסקים, יבוא וינדב איזה שיעור אחד או שניים על אתיקה בעסקים. זה ייראה מזויף, זה ייראה לא אמין והסטודנטים חשים את זה. אם אתה לא מאמין במה שאתה מרצה, אז הסטודנטים לא נותנים לך כבוד והם גם מצביעים ברגליים. לכן הנושאים האלה צריכים להיות כישות נפרדת וצריך ללמד אותם בצד השיווק, המימון וכו'. אני רוצה להראות לכם, במסגרת הזמן המועט שיש לי, קטע אחד מהנושאים שאותם אני מרצה בקורסים שלי ובחרתי דווקא במחזה של יונסקו, "קרנפים". הסטודנטים שלי הם סטודנטים שלא קוראים מחזות. אני למשל מרצה על "הסוחר מונציה". שייקספיר הם קראו אולי בתיכון. היום כבר גם בתיכון לא לומדים שייקספיר. אני עוד למדתי שייקספיר בתיכון. אולי הם שמעו על שייקספיר. אצלי הם לומדים את "הסוחר מונציה" אבל אני חושב שהצורה הקיצונית ביותר היא דווקא "קרנפים" כי היא הכי קרובה לתחום הפילוסופיה. למה אדם צריך להיות אתי? מהם ערכי היסוד של האתיקה? מה מבדיל אותנו

ICTE, Transparency International (TI) - Israel מרכז יזרעאלי, שבי"ל (שקיפות בי"ל) ישראל-
אוניברסיטת תל-אביב, הפקולטה לניהול, תל-אביב 69978, טלפון / פקס: 03-6409176
Tel-Aviv University, Faculty of Management, 69978 Tel-Aviv, Israel
Tel / Fax: (972-3) 6409176, E-mail: center@ti-israel.org

אוניברסיטת תל אביב
הפקולטה לניהול ביה"ס למוסמכים
במינהל עסקים ע"ש ליאון רקנאטי

שבי"ל (שקיפות בי"ל) ישראל
SHVIL (Transparency International- TI) ISRAEL
www.ti-israel.org

מרכז *דוב יזרעאלי* לשקיפות ואתיקה בארגונים
The Dove Izraeli Center for Organizational Transparency and Ethics

מהחיות? אני לא יודע מי מכם שמכיר את "קרנפים" אבל חברה הולכת ומתקרנפת, מזה בא גם המונח "להתקרנף", שיונסקו המציא אותו לפני חמישים שנה וכולם הופכים לקרנפים.

(צד ג') ואנחנו נראה פה את ההתקרנפות של ז'אן או ג'ון בגרסה האמריקאית, יש פה גרסה לא נורמאלית של שני שחקנים דגולים, ואת ברנז'ר או בגרסה האמריקאית סטנלי, שרואה או משתאה איך שז'אן, שהוא היה האדם הכי שמרן והחבר שלו הכי טוב ואיש עסקים כזה מרובע לחלוטין, ודווקא ברנז'ר, סטנלי, היה יותר הטיפוס ההיפי, אז הוא מחליט להישאר בן-אדם למרות שכולם מתקרנפים וג'ון הולך ומתקרנף לנגד עיניו. ואני אומר את זה ואני גם מציג את זה כי לי יש את התחושה שאנחנו, אולי עוד איזה כמה עשרות אנשים, נשארים בני האדם היחידים בעולם שהולך ומתקרנף, בישראל אני מתכוון, לא רוצה לדבר על ארצות אחרות, שם אולי עושים יותר בנושא האתיקה, אבל יש אובדן ערכים מוחלט בכל מה שקשור בתחום של האתיקה בעסקים, במנהל הציבורי ובכל מערכות החיים והקטע הזה, ואני בדרך כלל מראה חצי מהסרט או משהו כזה, וזה הרבה יותר מומחש וגם מתקיים דיון בדינמיקה קבוצתית, כל אחד ואחד לוקח את אחת הדמויות ומתפתח ויכוח, אבל הקטע הזה מראה בצורה יוצאת מן הכלל איך באמת תהליך ההתקרנפות קורה.

(הקרנת קטע מהסרט).

שמתם לב פה איך שז'אן או ג'ון נתקף חלחלה כשרוצים להזמין רופא. הוא בשום פנים ואופן לא מוכן להירפא, הוא לא רוצה שייקראו לרופא ואנחנו הרופאים, והרבה פעמים כשאנחנו באים ומרצים בפני עסקים, אז הם מקבלים חלחלה כשבאים ומדברים אתם על אתיקה ולכן הנושא הזה של הרפואה ואיך אנחנו עושים את זה ואיך אנחנו ממחישים את הרעיונות ואיך אנחנו משנים עמדות או דפוסי מחשבה, זה הנושא העיקרי שלנו שאנחנו חייבים להתמודד.

ICTE, Transparency International (TI) - Israel מרכז יזרעאלי, שבי"ל (שקיפות בי"ל) ישראל-
אוניברסיטת תל-אביב, הפקולטה לניהול, תל-אביב 69978, טלפון / פקס: 03-6409176
Tel-Aviv University, Faculty of Management, 69978 Tel-Aviv, Israel
Tel / Fax: (972-3) 6409176, E-mail: center@ti-israel.org

שבי"ל (שקיפות בי"ל) ישראל
SHVIL (Transparency International- TI) ISRAEL
www.ti-israel.org

אוניברסיטת תל אביב
הפקולטה לניהול ביה"ס למוסמכים
במינהל עסקים ע"ש ליאון רקנאטי

מרכז *דוב יזרעאלי* לשקיפות ואתיקה בארגונים
The Dove Izraeli Center for Organizational Transparency and Ethics

ד"ר לידיה אמיר, יו"ר: תודה רבה על הדברים המעניינים. בבקשה, שאלות, הערות.

שאלה מהקהל: השאלה היא לגבי מתודות. בכל שיעור יש סרט, דבר שהוא דוגמא, אז איך יוצרים את ההכללה מתוך זה אחר כך? האם זה לא הופך להיות, מבחינת הסטודנטים, סדרה של קייסים נחמדים ובסדר, פתרתי את זה, פתרתי את זה.

ד"ר יעקב קורי: כל הקורסים הם מובנים. לכל קורס יש נושאים מסוימים. לדוגמא, "הסוחר מונציה", הנושא שאנחנו דנים סביבו זה החוק לעומת האתיקה. אתה יודע בדיוק מה קורה לסוחר מונציה, "ייקוב הדין את ההר", "לטרת הבשר" וכדומה. פה זה הנושא של המוסר והאתיקה בתחום הזה. ב"גטסבי הגדול" למשל זה הנושא של העושר והאתיקה, האם אפשר להיות עשיר ולהתעשר ולשמור עדיין על צלם אנוש ולהיות אתי. כלומר כל סרט וסרט וגם כל אירוע ואירוע, כי אני בדרך כלל מראה, יש לי ארבע שעות כששעתיים זה נניח אירוע ושעתיים זה סרט, סביב נושא מסוים. למשל "כולם היו בני", הנושא זה המנכ"ל והאתיקה, הדילמות של המנהל. מה יותר חשוב, לעשות רווח בכל מחיר או לשמור על צלם אנוש ולהיות אתי ולא להפקיר את החיים של 21 טייסים. אז בהחלט זה מובנה. זו לא סדרה אקראית של סרטים או אירועים אלא כולם סביב נושאים מסוימים. למשל האירועים, אחד זה בנושא מחירות, דילמות אתיות במכירות, אחד זה בנושא מימון, אחד זה בנושא תפעול, בנושא משאבי אנוש, כל פעם סביב יחידה אחרת בארגון.

איילה מוזס: אני ראיתי, שמעתי אותך כשאמרת שהמטרה שלך היא שינוי בתפיסות ושינוי בעמדות ואני שואלת איך אתה מוודא את התהליך שבאמת חל השינוי שאתה מדבר עליו. כלומר אני שואלת אם בסקאלה הזאת שבין מצב של אוטיזם מוחלט, של חוסר מודעות מוחלט ובין מצב של שינוי עמדות, איפה עומד בסוף הקורס הסטודנט ביחס לזה.

ד"ר יעקב קורי: קודם כל, כיוון שיש 30 עד 60 שעות לכל קורס כזה, אז בהחלט רואים איך שינוי העמדות קורה במהלך הקורס. והרבה פעמים באים סטודנטים שהם די

ICTE, Transparency International (TI) - Israel מרכז יזרעאלי, שבי"ל (שקיפות בי"ל) ישראל-
אוניברסיטת תל-אביב, הפקולטה לניהול, תל-אביב 69978, טלפון / פקס: 03-6409176
Tel-Aviv University, Faculty of Management, 69978 Tel-Aviv, Israel
Tel / Fax: (972-3) 6409176, E-mail: center@ti-israel.org

אוניברסיטת תל אביב
הפקולטה לניהול ביה"ס למוסמכים
במינהל עסקים ע"ש ליאון רקנאטי

שבי"ל (שקיפות בי"ל) ישראל
SHVIL (Transparency International- TI) ISRAEL
www.ti-israel.org

מרכז *דוב יזרעאלי* לשקיפות ואתיקה בארגונים
The Dove Izraeli Center for Organizational Transparency and Ethics

סקפטיים והם רובם גם אנשי עסקים כי רוב המסגרות שאני מלמד, גם ל-M.B.A וגם ל-B.A למנהלים, זה אנשי עסקים. אז הם די סקפטיים אבל כיוון שאני בא מעולם העסקים, אז אני מביא גם את האמינות שאפשר לעשות את זה גם בצורה אתית וגם להצליח בעולם העסקים, כלומר הדברים הם לא סותרים אחד את השני ואנחנו בודקים בצורה עניינית כל נושא ונושא כאשר כל פעם מישהו נכנס לנעליים של מישהו אחר ורואה, נניח אם הוא דמות לא אתית, אז הוא מנסה לראות מה חושבת הדמות האתית ולהפך.

איילה מוזס: מה הקריטריונים שלך לבדיקה שאכן התהליך התרחש?

ד"ר יעקב קורי: אני מזמין אותך לעשות מחקר ולראות עד כמה באמת העמדות השתנו. מה שאני יכול להגיד, מכמה אינדיקציות, קודם כל יש ביקוש גדול לקורסים לאתיקה בעסקים. למרות שזה חובה, אבל בדרך כלל יש הרבה יותר ביקוש מאשר הצע ומסמסטר לסמסטר זה יותר. כלומר כל סמסטר אני מלמד כמה מאות סטודנטים, אז יש בהחלט ביקוש גדול לנושא הזה. אני שומע מפידבקים מהסטודנטים, שהם באמת שינו את תפיסת העולם שלהם ואני פוגש אותם כל הזמן ומתכתב אתם ולפעמים מבקרים אותי והכל, והם אומרים שהם שינו ומספיק שהם ישנו בקצת את תפיסות העולם, הם לא צריכים בבת אחת ללכת ולשנות את כל הסקאלה. אם הם קצת יותר אתיים, כבר דיינו. עשינו את שלנו. השאלה שלי, בהחלט אפשר לעשות פה אינטיפיקציה לנושא הזה, אני לא יודע איך, זה קצת קשה, שבהחלט זה יכול לשנות עמדות. אני מודה שנכשלתי בעולם העסקים. לא בתור איש עסקים, בתור איש עסקים ברוך השם הצלחתי, אחרת לא יכולתי להרשות לעצמי ללמד אתיקה כי במשכורות של האוניברסיטאות קצת קשה להתמודד, אבל בתור הוראת האתיקה בעולם העסקים, זה קשה מאוד. כלומר לבוא לחברה ולהרצות שם על אתיקה, חוץ מהרצאות ספוראדיות פה ושם או לעשות קוד אתי, זה מאוד פופולארי היום לעשות קוד אתי, אבל בפועל אחר כך, בקריצת עין, מתעלמים

ICTE, Transparency International (TI) - Israel מרכז יזרעאלי, שבי"ל (שקיפות בי"ל) ישראל-
אוניברסיטת תל-אביב, הפקולטה לניהול, תל-אביב 69978, טלפון / פקס: 03-6409176
Tel-Aviv University, Faculty of Management, 69978 Tel-Aviv, Israel
Tel / Fax: (972-3) 6409176, E-mail: center@ti-israel.org

אוניברסיטת תל אביב
הפקולטה לניהול ביה"ס למוסמכים
במינהל עסקים ע"ש ליאון רקנאטי

שבי"ל (שקיפות בי"ל) ישראל
SHVIL (Transparency International- TI) ISRAEL
www.ti-israel.org

מרכז *דוב יזרעאלי* לשקיפות ואתיקה בארגונים
The Dove Izraeli Center for Organizational Transparency and Ethics

מהקוד האתי. אנרון היתה חברה עם הקוד האתי הכי טוב בעולם ותראו מה קרה לה. לכן אני לא כל כך מאמין בקודים אתיים. זה יותר טוב מכלום אבל זה עדיין לא זה. אז בעולם העסקים אני לא חושב שהצלחתי או אחרים מצליחים לשנות עמדות או דפוסי מחשבה. אני אשמח לדעת שאני טועה. בעולם האקדמי, בקרב הסטודנטים, הסטודנטים שלי הם אנשי עסקים. אני חושב ששם באמת השינוי הוא יותר משמעותי.

דניאל מישורי: דיברת בהתחלה על בעלי מניות מיעוט ולא אמרת על זה שום דבר, אז אולי אתה יכול ככה על קצה המזלג.

עדינה פויכטונגר: האם מה שאתם עושים באקדמיה לגבי העניין של המערכת האתית, משפיע או ישפיע גם על המערכת המשפטית בבואה לשפוט למשל מצבים שבהם בעלי מניות מיעוט, איפה הם עומדים, מה הקוד האתי לגביהם בתוך המערכת המשפטית הקיימת?

ד"ר יעקב קורי: אני מראש אומר שהחוק זה החוק והאתיקה זו האתיקה ולעולם לא יפגשו. הם לא נפגשים. החוק הוא בדרך כלל לצד החזקים. החוק הוא בדרך כלל לצד האנשים הלא אתיים, ברוב המקרים. החברות הגדולות, הקונגלומרטים, אם הם לא אתיים הם מצליחים לעשות מה שהם רוצים על חשבון בעלי מניות המיעוט, על חשבון הצדדים החלשים. לכן אני לא מרצה בכלל על חוק. חוק, יבואו אנשי החוק ויסבירו, יש הרבה קורסים לאתיקה במסגרת החוק וזה לא בבית ספרי. אני חושב שיש שוני גדול מאוד, החוק זה כמו שני לוחמי סומו שבאים ונלחמים. השופטים, בהרבה מקרים, לא מבינים בכלל בכל הסוגיות שמדובר כמו בעלי מניות מיעוט, אלה דברים מאוד מאוד מורכבים ומסובכים ואי אפשר להבין את זה. אחד שהוא ליימן לא יכול להבין ובדרך כלל השופטים שלנו הם מומחים גדולים בענייני חוקה אבל לא כל כך מומחים בענייני עסקים ו לכן קשה מאוד, כשבאים עורכי הדין מהשורה הראשונה שמשלמים להם מיליוני דולארים להגן על

ICTE, Transparency International (TI) - Israel מרכז יזרעאלי, שבי"ל (שקיפות בי"ל) ישראל-
אוניברסיטת תל-אביב, הפקולטה לניהול, תל-אביב 69978, טלפון / פקס: 03-6409176
Tel-Aviv University, Faculty of Management, 69978 Tel-Aviv, Israel
Tel / Fax: (972-3) 6409176, E-mail: center@ti-israel.org

אוניברסיטת תל אביב
הפקולטה לניהול ביה"ס למוסמכים
במינהל עסקים ע"ש ליאון רקנאטי

שבי"ל (שקיפות בי"ל) ישראל
SHVIL (Transparency International- TI) ISRAEL
www.ti-israel.org

מרכז *דוב יזרעאלי* לשקיפות ואתיקה בארגונים
The Dove Izraeli Center for Organizational Transparency and Ethics

עמדות לא אתיות, אז קשה מאוד להתמודד עם זה. ודאי לא בעלי מניות מיעוט. כולנו בעלי מניות מיעוט. ודאי עכשיו, עם כל ההפרטה של קרנות הנאמנות וכל קרנות הפנסיה. אז קודם, כמה שההסתדרות ניהלה את זה גרוע וכמה שהקרנות האחרות ניהלו את זה גרוע, לפחות להסתדרות היו איזשהן מחויבויות אתיות. לא חשוב שהם לקחו חלק גדול מהכסף לצרכים הפוליטיים וכו' אבל עדיין היה אפשר איכשהו לשפוט אותם. היום, בגלל ההפרטה, ואני נגד ההפרטה. ההפרטה המאסיבית שיש, לא מקובלת עלי, ודאי לא כפי שהיא נעשית היום, כשרוב הכסף הולך לאילי הון שמקבלים את כל נכסי המדינה בנזיד עדשים. אז אני לחלוטין לא מאמין בזה. ובעלי מניות המיעוט, שהם הצד החלש והם נמצאים, בין אם אתה משקיע ישירות בבורסה או אם אתה משקיע בקרנות נאמנות או אם אתה משקיע בקופות גמל או בכל דרך שהיא, אין לך כוח. וכשקרן הנאמנות, וחקרתי הרבה מאוד בנושאים האלה וזה גם בתוכנית הלימודים שלי, ואני מראה מה קורה בקרנות הנאמנות שחובת הנאמנות שלהן היא בראש ובראשונה לבנק, למרות שכביכול יש 50%-50% - נציגי ציבור, נציגי הבנק, כמעט בכל המקרים קרנות הנאמנות הולכות עם הבנק או עם צד איל ההון, ודאי וודאי היום כשהקרנות יהיו בידיים של אנשים פרטיים, של חברות ביטוח ושל כל מני גורמים כאלה, אוי לנו המצב הזה ואני חרד מאוד למה שיקרה. משבר המניות הבנקאיות בשנות השמונים זה כאין וכאפס לעומת מה שעלול לקרות במידה והעסק הזה לא יהיה תחת ביקורת אתית ראויה. ולא ביקורת משפטית כי אני אומר שבצד המשפטי הם תמיד ינצחו, הצד החזק. אז לכן בעלי מניות המיעוט זה כל גורם שלא שולט בחברה. לא שולט בחברה, אנחנו הגענו לשיא הגיחוך כאשר אפשר היום להשתלט על בנק עם 10% מניות. זאת אומרת שבעלי מניות מיעוט שמחזיקים ב- 90% מהמניות הם כאין וכאפס. למה? כי הם לא מאוגדים. אנחנו בדיוק באותו מצב שהיו העובדים במחצית השנייה של המאה ה- 19, בתקופה של איבסן, שהעובדים לא היו

ICTE, Transparency International (TI) - Israel מרכז יזרעאלי, שבי"ל (שקיפות בי"ל) ישראל-
אוניברסיטת תל-אביב, הפקולטה לניהול, תל-אביב 69978, טלפון / פקס: 03-6409176
Tel-Aviv University, Faculty of Management, 69978 Tel-Aviv, Israel
Tel / Fax: (972-3) 6409176, E-mail: center@ti-israel.org

אוניברסיטת תל אביב
הפקולטה לניהול ביה"ס למוסמכים
במינהל עסקים ע"ש ליאון רקנאטי

שבי"ל (שקיפות בי"ל) ישראל
SHVIL (Transparency International- TI) ISRAEL
www.ti-israel.org

מרכז *דוב יזרעאלי* לשקיפות ואתיקה בארגונים
The Dove Izraeli Center for Organizational Transparency and Ethics

מאוגדים. לא היו איגודי עובדים, לא היה כלום ואילי ההון עשו בהם כבתוך שלהם. שמעתי לא מזמן את אחד הפוליטיקאים, אנחנו לא נדבר היום על פוליטיקה, שבא ואומר שפוליטיקאי אחר רוצה להחזיר אותנו לערכי הסוציאליזם לפני 30-40 שנה. חבר'ה, ישראל חזרה למצב של הניאו ליברליות שהיה בתקופה של דיקנס, עם כל העוני והכל. אנחנו חזרנו 150 שנה אחורנית אז שלא יספרו שאנחנו הולכים לחזור 30 שנה אחורנית אם נהיה קצת יותר סוציאליסטים. ואני לחלוטין לא סוציאליסט, כלומר זה לא שיש לי ערכים כאלה. אני קפיטליסט אבל אני בעד קפיטליזם הומאני, לא דורסני, כמו שיש היום בסקנדינביה, כמו שיש היום בגרמניה, עם כל השחיתות שלה. זה לא אומר שהן חברות הכי לא מושחתות אבל ודאי הן יותר טובות מאשר ישראל וארה"ב, וכמו שיש ברוב ארצות אירופה. זה האני מאמין שלי, שרצית בשתי מילים אבל זה נושא להרצאות שלמות.

ד"ר לידיה אמיר, יו"ר: תודה רבה על ההרצאה המעניינת. אחרון חביב, מר אריה רשף, פסיכולוג, מרצה לאתיקה ניהולית באוניברסיטת חיפה.

<u>הצורך בהדגשת ההשפעות החברתיות והפסיכולוגיות על ההתנהגות המוסרית של האדם בהוראת האתיקה הניהולית</u>

מר אריה רשף: אני אגיד כמה מילים על עצמי. אוניברסיטת חיפה פה אימפריה, רק חסר לנו את עדו לנדאו שחולה, והכל יהיה בסדר. אני סיימתי בימים אלה לכתוב עבודת דוקטורט בפסיכולוגיה שעוסקת בזיהוי סוגיות אתיות בסביבה מורכבת והיא חלק מנושא שנקרא תהליך קבלת החלטות. אני בא לסיפור הזה של אתיקה, כמו יעקב, כעשרים-שלושים שנה של שירות בצבא ואחר כך בארגונים וכו', כך שהעולם שרוב ימי ביליתי בו הוא דווקא העולם האמיתי. אני שמתי פה תמונה בשביל להתחיל, קודם כל אני רוצה באמת לדבר על היבטים פסיכולוגיים וחבל שאסא איננו פה. הדוגמא הזו היא המחשה של מודל שמדבר עליו ג'וזף בדרקו

ICTE, Transparency International (TI) - Israel מרכז יזרעאלי, שבי"ל (שקיפות בי"ל) ישראל-
אוניברסיטת תל-אביב, הפקולטה לניהול, תל-אביב 69978, טלפון / פקס: 03-6409176
Tel-Aviv University, Faculty of Management, 69978 Tel-Aviv, Israel
Tel / Fax: (972-3) 6409176, E-mail: center@ti-israel.org

מקורות למסות ולמאמרים

אתר מחלקה ראשונה NEWS1

נובמבר 2013 – האתיקה צומחת מהראש

אפריל 2013 – צדק בר-קיימא בתרבויות העולם

מרס 2013 – מי היא האריסטוקרטיה האמיתית בישראל?

נובמבר 2012 – צדק חברתי, כלכלי ושלטוני

אוגוסט 2012 – הסיוט של יוליה

יוני 2012 – אחריות אבסולוטית לאסון הכרמל ודיכוי המחאה

מרס 2012 – הדוגלים בצדק חברתי וכלכלי – אנרכיסטים, קומוניסטים וחוצפנים?

פברואר 2012 – הקשרים אקטואליים למחזה "ביקור הגברת הזקנה"

נובמבר 2011 – על צדק חברתי וכלכלי בישראל

אוגוסט 2011 – מכתב גלוי לראשי תנועת המחאה החברתית

דצמבר 2010 – אחים, במדינה פרצה שריפה

בטאון רואה החשבון

יוני 2011 – ניקיון כללי

מרס 2011 – מוחמד עלי נגד מתאגרף במשקל נוצה

אוקטובר 2010 – זוכרים את AIG?

אוגוסט 2010 – מקי סכינאי ושיילוק (קיים גם בצרפתית)

יוני 2010 – ההונאה הגדולה ביותר בהסטוריה

אפריל 2010 – הפרה מהעיירה והשוורים מוול סטריט

פברואר 2010 – האיש שהקדים את גוגל (קיים גם באנגלית)

אוקטובר 2009 – שש אחרי המלחמה (קיים גם באנגלית)

אוגוסט 2009 – נקראים אל הדגל (קיים גם באנגלית)

יוני 2009 – "בלי הבולשיט של החומה הסינית"

אפריל 2007 – תריסר הדברות

וואלה עסקים

אפריל 2013 – לפיד, פישר ונתניהו – אבירי הבורגנות הישראלית

מרס 2013 – לחבר את הכלכלה לחברה

אתר תנועת אומ״ץ

קישור לאתרים שהופיעו באתרים אחרים

מאי 2009 – ילדי חורף 73 – 2049, סאטריה עתידנית

אפריל 2009 – עיקרי מצע תנועת הרפובליקה השניה של ישראל

פברואר 2009 – הכשלים האתיים במשבר הכלכלי העולמי

נובמבר 2008 – אתגרי האתיקה והרווחיות בעולם העסקים עד 2020

המרכז לאתיקה בירושלים – משכנות שאננים

מרס 2013 – צדק חברתי, כלכלי ושלטוני

אתגרי האתיקה והרווחיות בעולם העסקים עד 2020

תריסר הדיברות

מאמרים של יעקב קורי ועל יעקב קורי באתרים של שבי״ל – Transparency International Israel, גלובס...

קישור למאמרים דלעיל באתר של קורי : http://www.businessethicscory.com/HebrewArticles.html

http://www.businessethicscory.com/HebrewArticlesreadmore.html

הספרים של יעקב קורי :

קורי יעקב, סוגיות נבחרות באתיקה עסקית ובאחריות חברתית, הוצאת מאגנס, האוני׳ העברית בירושלים, 2008

Cory Jacques, *Business Ethics for a Sustainable Society: Conquering the Corporate Frankenstein*, The Edwin Mellen Press, 2009. Paperback edition in 2010

האתר של יעקב קורי : www.businessethics.co.il

הקורסים של יעקב קורי ב- : צדק חברתי וכלכלי, אתיקה עסקית, קיימות, גלובליזציה, המשבר הכלכלי של 2007-2010, עתיד הכלכלה הקפיטליסטית, מבוא למנהל עסקים.

תכתובות : עם יהושע סובול, יצחק ספורטא.

ביבליוגרפיה

אבינרי שלמה, הרצל – ביוגרפיה, מרכז זלמן שזר לתולדות ישראל, ירושלים, 2007

אבנרי אריה, זעקי ארץ מושחתת, טפר הוצאה לאור, 2008

ארנריך ברברה, כלכלה בגרוש: איך (לא) להסתדר באמריקה, בבל, 2004

גור אל, אמת מטרידה, משבר התחממות כדור הארץ, ציבלין, 2007

הגסטרום רוברט ג', דרכו של וורן באפט, מטר הוצאה לאור, 2005

הרצל בנימין זאב, אלטנוילנד, עם הספר, משכל הוצאה לאור מיסודן של ידיעות אחרונות וספרי חמד, 2008

הרצל תיאודור, מדינת היהודים, הספריה הציונית על יד ההסתדרות הציונית העולמית, 1985

טאלב נסים ניקולס, הברבור השחור, דביר, 2009

יונוס מוחמד, עולם ללא עוני, הוצאת אחוזת בית ספרים, 2009

כהן-אלמגור רפאל, ארבל-גנץ אורי, כשר אסא, אחריות ציבורית בישראל, הוצאת הקיבוץ המאוחד - המרכז לאתיקה בירושלים/משכנות שאננים, 2012 (עמ' 290-269: ויגודה גדות ערן וקורי יעקב, בשם האזרחים, העסקים או העסקנים? הארות על האחריות הציבורית של הממשל והמנהל הציבורי)

כהנמן דניאל, רציונליות, הוגנות, אושר, מבחר מאמרים, כתר, 2005

פרידמן תומס ל., חם, שטוח וצפוף – האתגר: לשנות את העתיד, הוצאה לאור אריה ניר, 2009

פרידמן תומס ל., העולם הוא שטוח: העולם הגלובלי - החיים במציאות החדשה, הוצאת אריה ניר, 2006

קורי יעקב, הישמרו מדורון יווני, הוצאת בימת קדם, תל אביב, 2001

קורי יעקב, סוגיות נבחרות באתיקה עסקית ובאחריות חברתית, הוצאת מאגנס, האוני' העברית בירושלים, 2008

קליין נעמי, בלי לוגו : המטרה - בריוני המותגים, הוצאת בבל, 2002

קליין נעמי, דוקטרינת ההלם : עליית הקפיטליזם של האסון, הוצאת אנדלוס, 2009

רוזן אהרון, המשבר ועונשו : מה קרה ב- 2007-2009 ולמה דרך החיים האמריקנית פשטה רגל, גלובס הספרייה, 2009

שטיגליץ ג'וזף א., אי נחת בגלובליזציה, קו אדום הוצאת הקיבוץ המאוחד, 2005

שטיגליץ ג'וזף י., לתקן את הגלובליזציה, הוצאת אריה ניר, 2008

שרבר אליס, כדור השלג – הביוגרפיה של וורן באפט, מטר (טריווקס), 2009

Acharya Viral V., Cooley Thomas F., Richardson Matthew P., Walter Ingo, *Regulating Wall Street The Dodd-Frank Act and the New Architecture of Global Finance*, Wiley, 2011

Akerlof George A. and Shiller Robert J., *Animal Spirits: How Human Psychology Drives the Economy, and Why it Matters for Global Capitalism*, Princeton University Press, 2009

Anand Sanjai, *Essentials of the Dodd-Frank Act*, Wiley 2011

Aristotle, *Ethics*, Penguin Classics, 1976

Articles in leading international newspapers

Artus Patrick and Pastre Olivier, *Sorties de crise: Ce qu'on ne nous dit pas, Ce qui nous attend*, Editions Perrin, 2009, in French

Arvedlund Erin, *Too Good to Be True: The Rise and Fall of Bernie Madoff*, Portfolio Hardcover, 2009

Badaracco, Jr. Joseph L., *Defining Moments, When Managers Must Choose Between Right and Right*, Harvard Business School Press, 1997

Bakan Joel, *The Corporation, The Pathological Pursuit of Profit and Power*, Free Press, Published by Simon & Schuster New York, 2004

Bamber Bill and Spencer Andrew, *Bear-Trap: The Fall of Bear Stearns and the Panic of 2008*, Brick Tower Books, 2008

Barbera Robert, *The Cost of Capitalism: Understanding Market Mayhem and Stabilizing our Economic Future*, McGraw-Hill, 2009

Bartels Larry M., *Unequal Democracy: The Political Economy of the New Gilded Age*, Princeton, 2008

Betbeze Jean-Paul, *Crise par ici la sortie: Exit*, Presses Universitaires de France, 2010, in French

Bhagwati Jagdish, *In Defense of Globalization*, Oxford University Press, 2004

Bishop Matthew & Green Michael, *The Road from Ruin: How to Revive Capitalism and Put America Back on Top*, Crown Business, 2010

Blanchard Ken, O'Connor Michael, *Managing By Values*, Berrett-Koehler Publishers, 1997

Blanchard Kenneth, Peale Norman Vincent, *The Power of Ethical Management*, William Morrow and Company, Inc., 1988

Bollier David, *Aiming Higher, 25 Stories of how Companies Prosper by Combining Sound Management and Social Vision*, Amacom, 1997

Bonder Nilton Rabbi, *The Kabbalah of Money, Insights on Livelihood, Business, and All Forms of Economic Behavior*, Shambhala, 1996

Boyer Louis, *Le livre de morale des écoles primaires (cours moyen, cours supérieur) et des cours d'adultes*, Editions des Equateurs, 2011 (édition originale 1895), in French

Briner Bob, *The Management Methods of Jesus, Ancient Wisdom for Modern Business*, Thomas Nelson, Inc., 1996

Brown Gordon, *Beyond the Crash: Overcoming the First Crisis of Globalization*, Free Press, 2010

Brown Judith M., *Gandhi: Prisoner of Hope*, Yale University Press, 1998

Burkett Larry, *Business by the Book, The Complete Guide of Biblical Principles for Business Men and Women*, Expanded Edition, Thomas Nelson Publishers, 1991

Burrough Bryan and Helyar John, *Barbarians at the Gate, The Fall of RJR Nabisco*, Harper Business Essentials, 2003

Casey Al with Seaver Dick, *Casey's Law, If Something Can Go Right, It Should*, Arcade Publishing, 1997

Cassidy John, *Dot.con: How America Lost Its Mind and Money in the Internet Era*, Harper Perennial, 2003

Cassidy John, *How Markets Fail: The Logic of Economic Calamities*, Farrar, Straus and Giroux, 2009

Chatfield Cheryl A., Ph.D., *The Trust Factor, The Art of Doing Business in the 21st Century*, Sunstone Press, 1997

Coates David, *Models of Capitalism: Growth and Stagnation in the Modern Era*, Polity, 2000

Cohan William D., *House of Cards: A Tale of Hubris and Wretched Excess on Wall Street*, Doubleday, 2009

Cohan William D., *Money and Power: How Goldman Sachs Came to Rule the World*, Doubleday, 2011

Cohen-Almagor Raphael, Arbel-Ganz Ori, Kasher Asa, *Public Responsibility in Israel*, Hakibbutz Hameuchad Publishing House/The Jerusalem Center for Ethics, 2012, in Hebrew

Cohen Ben and Greenfield Jerry, *Ben & Jerry's Double-Dip, Lead with Your Values and Make Money, Too*, Simon & Schuster, 1997

Cooke Robert Allan and Young Earl, *"The Ethical Side of Takeovers and Mergers"*, Madsen, Essentials of Business Ethics, A Meridian Book, 1990, pp. 254-269

Cory Jacques, *L'éthique des affaires et les actionnaires minoritaires*, Éditions Universitaires Européennes, 2012, in French

Cory Jacques, *Business Ethics for a Sustainable Society: Conquering the Corporate Frankenstein*, The Edwin Mellen Press, 2009. Paperback edition in 2010

Cory Jacques, *Selected Issues in Business Ethics and Social Responsibility*, Magnes – The Hebrew University of Jerusalem, 2008, in Hebrew

Cory Jacques, *Beware of Greeks' Presents*, Bimat Kedem Publishers, 2001, in Hebrew

Cory Jacques, *Activist Business Ethics*, Kluwer Academic Publishers, Boston, 2001. Paperback Edition by Springer, 2004

Cory Jacques, *Business Ethics: The Ethical Revolution of Minority Shareholders*, Kluwer Academic Publishers, Boston, 2001. Paperback Edition by Springer, 2004

Cory Jacques, *Business Ethics and the Minority Shareholders*, PhD dissertation, CNAM, Paris, 2004, in French

Cory Jacques with Amalia Eyal, *Le choix de Nelly*, a play translated from Hebrew into French by Saskia Cohen, Edilivre, 2012 (The play in Hebrew - *Nelly's Choice*, 2005 - is at the library of the University of Haifa. Reading of the play was performed at the Hebrew University of Jerusalem on July 30, 2008). A play in Hebrew by Jacques Cory *Nelly Doron* was published on Cory's website in 2012

Cory Jacques, *Entretien avec Jacques Cory, de l'Université de Haïfa (Israel): "Une manière originale d'enseigner la RSE"*, a chapter in the book by: Lepineux François, Rose Jean-Jacques, Bonanni Carole, Hudson Sarah, *La RSE, La responsabilité sociale des entreprises, Théories et pratiques, Stratégie*, Dunod, 2010, in French

Vigoda-Gadot Eran and Cory Jacques, *"In the Name of Citizens, Business or Officials? Insights on the Public Responsibility of the Government and Public Administration"*, a chapter in the edited book *Public Responsibility in Israel* by Cohen-Almagor Raphael, Arbel-Ganz Ori, Kasher Asa, published by Hakibbutz Hameuchad Publishing House/The Jerusalem Center for Ethics, 2012, in Hebrew

Cruver Brian, *Anatomy of Greed, The Unshredded Truth from an Enron Insider*, Carroll & Graf, 2002

De George Richard T., *Competing with Integrity in International Business*, Oxford Univ. Press, 1993

DeMartino George F., *The Economist's Oath: On the Need for and Content of Professional Economic Ethics*, Oxford University Press, 2011

Dent Harry S., *The Great Depression Ahead: How to Prosper in the Crash Following the Greatest Boom in History*, Free Press, 2009

Derber Charles, *The Wilding of America, How Greed and Violence Are Eroding Our Nation's Character*, St. Martin's Press, 1996

Dodd-Frank Wall Street Reform and Consumer Protection Act, Enacted into Law on July 21, 2010, Enrolled Final Version (HR 4173), via the U.S. Government Printing Office, 2010
http://frwebgate.access.gpo.gov/cgi-bin/getdoc.cgi?dbname=111_cong_bills&docid=f:h4173enr.txt.pdf
Summary, Davis Polk, & Wardwell LLP, 2010

http://www.davispolk.com/files/Publication/7084f9fe-6580-413b-b870-b7c025ed2ecf/Presentation/PublicationAttachment/1d4495c7-0be0-4e9a-ba77-f786fb90464a/070910_Financial_Reform_Summary.pdf

(see also Wikipedia and Skadden, Arps)

Donaldson Thomas, *The Ethics of International Business*, The Ruffin Series in Business Ethics, Oxford University Press, 1992

Dresner Simon, *The Principles of Sustainability*, Earthscan Publications, 2002

Driscoll Dawn-Marie, Hoffman W. Michael, Petry Edward S., *The Ethical Edge, Tales of Organizations that Have Faced Moral Crises*, MasterMedia Limited, 1995

Ehrenreich Barbara, *Nickel and Dimed: On (Not) Getting By in America*, Holt Paperbacks, 2008

Edwards Andres R., *The Sustainability Revolution: Portrait of a Paradigm Shift*, New Society Publishers, 2005

Eichengreen Barry, *The European Economy since 1945: Coordinated Capitalism and Beyond*, Princeton, 2008

Einhorn Eric S. and Logue John, *Modern Welfare States: Scandinavian Politics and Policy in the Global Age*, Praeger Paperback, 2003

Ellis Charles D., *The Partnership: The Making of Goldman Sachs*, Penguin, 2009

Estes Ralph, *Tyranny of the Bottom Line, Why Corporations Make Good People Do Bad Things*, Berrett-Koehler Publishers, 1996

Ethics at Work, A Harvard Business Review Paperback, 1991

Etzioni Amitai, *The Moral Dimension, Toward a New Economics*, The Free Press, 1990

Faber Emmanuel, *Chemins de traverse, Vivre l'économie autrement*, Albin Michel, 2011, in French

FCIC – Financial Crisis Enquiry Commission, *The Financial Crisis Inquiry Report*, Public Affairs Report, 2011

Fox Justin, *The Myth of the Rational Market: A History of Risk, Reward, and Delusion on Wall Street*, HarperBusiness, 2009

Friedman Milton, *Capitalism and Freedom*, University of Chicago Press, 2002 (1962)

Friedman Milton, *"The Social Responsibility of Business Is to Increase Its Profits"*, Madsen, Essentials of Business Ethics, A Meridian Book, 1990, pp. 273-281

Friedman Thomas L., *Hot, Flat, and Crowded, Why We Need a Green Revolution and How it Can Renew America*, Farrar, Straus and Giroux, 2008

Friedman Thomas L., *The World is Flat - A Brief History of the Twenty-First Century*, First Updated and Expanded Edition, Farrar, Straus and Giroux, 2006

Fukuyama Francis, *Trust, The Social Virtues and the Creation of Prosperity*, A Free Press Paperbacks Book, 1996

Galbraith John Kenneth, *The Great Crash of 1929*, Mariner Books, 1997

Gasparino Charles, *The Sellout: How Three Decades of Wall Street Greed and Government Mismanagement Destroyed the Global Financial System*, HarperBusiness, 2009

Ginsburg Sigmund G., *Managing with Passion, Making the Most of Your Job and Your Life*, John Wiley & Sons, Inc., 1996

Girardet Herbert & Mendonca Miguel, *A Renewable World: Energy, Ecology, Equality, A Report for the World Future Council*, Green Books, 2009

Goodpaster Kenneth E., Nash Laura L., de Bettignies Henri-Claude, *Business Ethics: Policies and Perso*ns, McGraw-Hill Irwin, 2006

Gore Al, *An Inconvenient Truth: The Crisis of Global Warming*, Viking, 2007

Grover Ron, *The Disney Touch*, Richard D. Irwin, Inc., 1991

Hacker Jacob S. & Pierson Paul, *Winner-Take-All Politics: How Washington Made the Rich Richer – And Turned Its Back on the Middle Class*, Simon & Schuster, 2010

Hagstrom Robert G., *The Warren Buffett Way*, John Wiley & Sons, Inc., 2005

Hall William D., *Making the Right Decision, Ethics for Managers*, John Wiley & Sons, Inc., 1993

Handy Charles, *The Hungry Spirit, Beyond Capitalism: A Quest for Purpose in the Modern World*, Broadway Books, 1998

Hankel Wilhelm & Isaak Robert, *Brave New World Economy: Global Finance Threatens our Future*, John Wiley & Sons, 2011

Harmon Frederick G., *Playing for Keeps, How the World's Most Aggressive and Admired Companies Use Core Values to Manage, Energize and Organize Their People, and Promote, Advance and Achieve Their Corporate Missions*, John Wiley & Sons, Inc., 1996

Harr Jonathan, *A Civil Action*, Vintage, 1996

Harvey Brian, Edited by, *Business Ethics, A European Approach*, Prentice Hall, 1994

Hawken Paul, *Blessed Unrest: How the Largest Movement in the World Came into Being and Why No One Saw It Coming?*, Viking, 2007

Hawken Paul, *The Ecology of Commerce*, HarperCollins, 1994

Hawken Paul, Lovins Amory, Lovins Hunter L., *Natural Capitalism: Creating the Next Industrial Revolution*, Back Bay Books, 2000

Herrera Remy, *Un autre capitalisme n'est pas possible*, Editions Syllepse, 2010, in French

Heuvel Katrina Vanden, *Meltdown: How Greed and Corruption Shattered Our Financial System and How We Can Recover*, Nation Books, 2009

Hirsh Michael, *Capital Offense: How Washington's Wise Men Turned America's Future Over to Wall Street*, Wiley, 2010

Holliday Chad, Schmidheiny Stephan, Watts Philip, *Walking the Talk: The Business Case for Sustainable Development*, Berrett-Koehler Publishers, 2002

Hornstein Harvey A., Ph.D., *Brutal Bosses and Their Prey*, Riverhead Books, 1996

Inoue Shinichi, *Putting Buddhism to Work, A New Approach to Management and Business*, Kodansha International Ltd., 1997

Jackall Robert, *Moral Mazes, The World of Corporate Managers*, Oxford University Press, 1989

Jackson Jennifer, *An Introduction to Business Ethics*, Blackwell Publishers, 1996

Jacobs Joseph J., *The Anatomy of an Entrepreneur, Family, Culture, and Ethics*, ICS Press, 1991

Jay Antony, *Management and Machiavelli: An Inquiry into the Politics of Corporate Life*, Bantam Books, 1969

Johnson Simon, *13 Bankers: The Wall Street Takeover and the Next Financial Meltdown*, Pantheon, 2010

Johnston David Cay, *Free Lunch: How the Wealthiest Americans Enrich Themselves at Government Expense (and Stick You with the Bill)*, Portfolio Trade, 2008

Jorion Paul, *Le capitalisme a l'agonie*, Fayard, 2011, in French

Kahneman Daniel and co-authors, *Rationality, Fairness, Happiness: Selected Writings*, in Hebrew, Keter and the University of Haifa, 2005. Based on Kahneman Daniel and co-authors, *Choices, Values, and Frames*, Cambridge University Press, 2000

Kahneman Daniel, Knetsch Jack L., Thaler Richard H., *Anomalities: The Endowment Effect, Loss Aversion, and Status Quo Bias*, The Journal of Economic Perspectives, Vol. 5, No. 1 (Winter, 1991), pp. 193-206

Kansas Dave, *The Wall Street Journal Guide to the End of Wall Street as We Know It: What You Need to Know About the Greatest Financial Crisis of Our Time and How to Survive It*, Collins Business, 2009

Kaufman Allen, Zacharias Lawrence, Karson Marvin, *Managers vs. Owners, The Struggle for Corporate Control in American Democracy*, The Ruffin Series in Business Ethics, Oxford University Press, 1995

Kelley Michael, *On Stone or Sand, The Ethics of Christianity, Capitalism, & Socialism*, Pleroma Press, 1993

Keynes John Maynard, *The General Theory of Employment, Interest and Money*, Classic House Books, 2008 (1936)

Kidder Rushworth M., *How Good People Make Tough Choices, Resolving the Dilemmas of Ethical Living*, A Fireside Book published by Simon & Schuster, 1995

Klein Naomi, *Fences and Windows, Dispatches from the Front Lines of the Globalization Debate*, Picador, 2002

Klein Naomi, *No Logo: Taking Aim at the Brand Bullies*, Picador, 2000

Klein Naomi, *The Shock Doctrine: The Rise of Disaster Capitalism*, Picador, 2008

Kotlikoff Laurence J., *Jimmy Stewart is Dead: Ending the World's Ongoing Financial Plague with Limited Purpose Banking*, Wiley, 2010

Krugman Paul, *A Country is Not a Company*, Harvard Business School Press, 2009

Krugman Paul, *The Return of Depression Economics and the Crisis of 2008*, W. W. Norton, 2009 (1999)

Lee Kuan Yew, *Memoirs: From Third World to First, The Singapore Story: 1965-2000*, Singapore Press Holdings, Times Editions, 2000

Leeson Nick, *Rogue Trader, How I Brought Down Barings Bank and Shook the Financial World*, Little, Brown and Company, Boston, 1996

Lepineux François, Rose Jean-Jacques, Bonanni Carole, Hudson Sarah, *La RSE, La responsabilité sociale des entreprises, Théories et pratiques, Stratégie*, Dunod, 2010, in French

Lewis Michael, *Liar's Poker, Rising through the wreckage on Wall Street*, Penguin, 1990

Lewis Michael, *Panic: The Story of Modern Financial Insanity*, W. W. Norton, 2009

Lewis Michael, *The Big Short: Inside the Doomsday Machine*, W.W. Norton, 2010

Lordon Frédéric, *D'un retournement l'autre, Comédie sérieuse sur la crise financière en quatre actes et en alexandrins*, Editions du Seuil, 2011, in French

Lowenstein Roger, *The End of Wall Street*, Penguin, 2010

Lowenstein Roger, *When Genius Failed, The Rise and Fall of Long Term Capital Management*, Random House, 2000

Lubbers Eveline, edited by, *Battling Big Business*, Common Courage Press, 2002

Lynn Jonathan and Jay Antony, *The Complete Yes Minister, The Diaries of a Cabinet Minister by the Right Hon. James Hacker MP*, British Broadcasting Corporation, 1984

Lynn Matthew, *Bust: Greece, the Euro, and the Sovereign Debt Crisis*, John Wiley & Sons, 2011

Machiavelli Niccolo, *The Prince*, Bantan Books, 1981

Madsen Peter and Shaftritz Jay M., *Essentials of Business Ethics*, A Meridian Book, 1990

McDonald Duff, *Last Man Standing: The Ascent of Jamie Dimon and JPMorgan Chase*, Simon & Schuster, 2009

McDonald Lawrence G. and Robinson Patrick, *A Colossal Failure of Common Sense: The Inside Story of the Collapse of Lehman Brothers*, Crown Business, 2009

McGee Suzanne, *Chasing Goldman Sachs: How the Masters of the Universe Melted Wall Street Down… And Why They'll Take Us to the Brink Again*, Crown Business, 2010

McLean Bethany & Nocera Joe, *All the Devils are Here: The Hidden History of the Financial Crisis*, Portfolio Penguin, 2010

Minsky Hyman, *Stabilizing an Unstable Economy*, McGraw-Hill, 2008

Monks Robert A.G., *The Emperor's Nightingale, Restoring the Integrity of the Corporation in the Age of Shareholder Activism*, Addison-Wesley, 1998

Morita Akio, with Reingold Edwin M. and Shimomura Mitsuko, *Made in Japan: Akio Morita and Sony*, E.P. Dutton, 1996

Morris Charles R., *The Two Trillion Dollar Meltdown: Easy Money, High Rollers, and the Great Credit Crash*, Public Affairs, 2009

Mott Graham M., *How to Recognize and Avoid Scams Swindles and Rip-Offs, Personal Stories Powerful Lessons*, Golden Shadows Press, 1994

Nash Laura L., Ph.D., *Believers in Business, Resolving the Tensions between Christian Faith, Business, Ethics, Competition and our Definitions of Su*ccess, Thomas Nelson Publishers, 1994

Nash Laura L., *Good Intentions Aside, A Manager's Guide to Resolving Ethical Problems*, Harvard Business School Press, 1993

O'Neill Jessie H., *The Golden Ghetto, The Psychology of Affluence*, Hazelden, 1997

Parks Robert H., Ph.D., *The Witch Doctor of Wall Street, A Noted Financial Expert Guides You through Today's Voodoo Economics*, Prometheus Books, 1996

Paulson Henry M. Jr., *On the Brink: Inside the Race to Stop the Collapse of the Global Financial System*, Business Plus, 2010

Péguy Charles, *L'Argent, suivi de L'Argent Suite*, Gallimard, 1932, in French

Péguy Charles, *Une éthique sans compromise, textes essentiels de Charles Péguy*, Agora Pocket, 2011, in French

Peicuti Cristina, *Crédit, Déstabilisation et Crises*, L'Harmattan, 2010, in French

Peters Thomas J. and Waterman, Jr. Robert H., *In Search of Excellence, Lessons from America's Best-Run Companies*, Warner Books, 1984

Pontusson Jonas, *Inequality and Prosperity: Social Europe Vs. Liberal America*, Cornell University Press, 2005

Posner Richard A. The Honorable, *A Failure of Capitalism: The Crisis of '08 and the Descent into Depression*, Harvard University Press, 2009

Pozen Robert, *Too Big to Save?: How to Fix the U.S. Financial System*, Wiley, 2010

Pratley Peter, *The Essence of Business Ethics*, Prentice Hall, 1995

Precht Richard David, *L'art de ne pas être un égoïste: Pour une éthique responsable*, Belfond, 2012, in French, translated from German

Prins Nomi, *It Takes a Pillage: Behind the Bailouts, Bonuses, and Backroom Deals from Washington to Wall Street*, Wiley, 2009

Rae Scott B. & Wong Kenman L., *Beyond Integrity, A Judeo-Christian Approach to Business Ethics*, Zondervan Publishing House, 1996

Rajan Raghuram G., *Fault Lines: How Hidden Fractures still Threaten the World Economy*, Princeton University Press, 2010

Reid T.R., *The United States of Europe: The New Superpower and the End of American Supremacy*, Penguin, 2005

Reinhart Carmen M. & Rogoff Kenneth S., *This Time Is Different: Eight Centuries of Financial Folly*, Princeton University Press, 2009

Richardson Janice, Edited by, *World Ethics Report on Finance and Money*, Editions Eska, 1997

Rifkin Jeremy, *The European Dream: How Europe's Vision of the Future is Quietly Eclipsing the American Dream*, Tarcher, 2005

Ritholtz Barry, *Bailout Nation: How Greed and Easy Money Corrupted Wall Street and Shook the World Economy*, Wiley, 2009

Roberts Michael, *The Great Recession: Profit Cycles, Economic Crisis, A Marxist View*, Michael Roberts, 2009

Rolfe John and Troob Peter, *Monkey Business, Swinging through the Wall Street Jungle*, Warner Business Books, 2000

Roubini Nouriel and Mihm Stephen, *Crisis Economics: A Crash Course in the Future of Finance*, Penguin, 2010

Rozen Aharon, *Crisis and Punishment, What Happened to the World in 2007-2009 and Why the American Way of Life Is Bankrupt*, Globes Hasifria, 2009, in Hebrew

Sapir Jacques, *La démondialisation*, Editions du Seuil, 2011, in French

Schroeder Alice, *The Snowball: Warren Buffett and the Business of Life*, Bantam, 2009

Shelp Ron with Ehrbar Al, *Fallen Giant: The Amazing Story of Hank Greenberg and the History of AIG*, Wiley, 2009

Shiller Robert J., *Irrational Exuberance, Second Edition, Revised & Updated*, Broadway, 2009

Skadden, Arps, Slate, Meagher & Flom LLP & Affiliates, *Dodd-Frank Act, Commentary and Insights*, http://www.skadden.com/Cimages/siteFile/Skadden_Insights_Special_Edition_Dodd-Frank_Act1.pdf, 2010

Smilansky Saul, *10 Moral Paradoxes*, Haifa University Press, Yediot Ahronot – Sifrei Hemed, 2012

Solomon Robert C., *Above the Bottom Line, An Introduction to Business Ethics*, Second Edition, Harcourt Brace College Publishers, 1994

Solomon Robert C., *Ethics and Excellence, Cooperation and Integrity in Business*, The Ruffin Series in Business Ethics, Oxford University Press, 1993

Sorkin Andrew Ross, *Too Big to Fail: The Inside Story of How Wall Street and Washington Fought to Save the Financial System – and Themselves*, Viking Adult, 2009

Soros George, *The Crash of 2008 and What it Means: The New Paradigm for Financial Markets*, Public Affairs, 2008

Stern Gary H., *Too Big to Fail: The Hazards of Bank Bailouts*, Brookings Institution Press, 2009

Stewart James B., *Den of Thieves*, Simon & Schuster Paperbacks, 1991

Stiglitz Joseph E., *Freefall: America, Free Markets, and the Sinking of the World Economy*, W. W. Norton & Co., 2010

Stiglitz Joseph E., *The Stiglitz Report: Reforming the International Monetary and Financial Systems in the Wake of the Global Crisis*, New Press, 2010

Stiglitz Joseph E., *Globalization and its Discontents*, W. W. Norton & Company, 2003

Stiglitz Joseph E., *Making Globalization Work*, W. W. Norton & Company, 2007

Stiglitz Joseph E., *The Price of Inequality: How Today's Divided Society Endangers Our Future*, W. W. Norton, 2012

Stiglitz Joseph E., *The Roaring Nineties: A New History of the World's Most Prosperous Decade*, W. W. Norton, 2004

Strauss Michael, *Volition and Valuation*, University Press of America, 1999

Strober Gerald and Strober Deborah, *Catastrophe: The Story of Bernard L. Madoff, The Man Who Swindled the World*, Phoenix Books, 2009

Taibbi Matt, *The Great American Bubble Machine (Goldman Sachs)*, Rolling Stone 1082-1083, July 9-23, 2009 http://www.rollingstone.com/politics/news/12697/64796?RS_show_page=0

Taleb Nassim Nicholas, *The Black Swan: The Impact of the Highly Improbable*, Random House, 2007

Tamari Meir, *The Challenge of Wealth, A Jewish Perspective on Earning and Spending Money*, Jason Aronson Inc., 1995

Velasquez Manuel G., *"Corporate Ethics: Losing It, Having It, Getting It"*, Madsen, Essentials of Business Ethics, A Meridian Book, 1990, pp. 228-244

Wallwork Ernest, *Psychoanalysis and Ethics*, Yale University Press, 1991

Ward Gary, *Developing & Enforcing a Code of Business Ethics, A Guide to Developing, Implementing, Enforcing and Evaluating an Effective Ethics Program*, Pilot Books, 1989

Wessel David, *In Fed We Trust: Ben Bernanke's War on the Great Panic*, Crown Business, 2009

Wikipedia: Dodd-Frank Wall Street Reform and Consumer Protection Act, July 2010, 2010 European sovereign debt crisis (Greece, Goldman Sachs, Downgrading of debt, danger of default, role of speculators), PIGS (economics), Financial Crisis of 2007-2010 (Housing Bubble, Sub-prime Lending, Deregulation, Over-leveraging, Financial Innovation and Complexity, Incorrect Pricing of Risk, Boom and Collapse of the Shadow Banking System, Commodities Boom, Systemic Crisis, Greece, Iceland, Ireland, Spain), Late-2000s Recession/The Great Recession, References, Links, and other Articles.

Williams Oliver F., Houck John W., edited by, *A Virtuous Life in Business, Stories of Courage and Integrity in the Corporate World*, Rowman & Littlefield Publishers, Inc., 1992

Williams Oliver F., Reilly Frank K. & Houck John W., edited by, *Ethics and the Investment Industr*y, Rowman & Littlefield Publishers, Inc., 1989

Wilson Rodney, *Economics, Ethics and Religion, Jewish, Christian and Muslim Economic Thought*, New York University Press, 1997

Woodstock Theological Center, Seminar in Business Ethics, *Ethical Considerations in Corporate Takeovers*, Georgetown University Press, 1990

Wright Lesley and Smye Marti, *Corporate Abuse, How "Lean and Mean" Robs People and Profits*, Macmillan, 1996

Wuthnow Robert, *Poor Richard's Principle, Recovering the American Dream through the Moral Dimension of Work, Busines, & Money*, Princeton University Press, 1996

Yunus Muhammad, *Creating a World Without Poverty: Social Business and the Future of Capitalism*, PublicAffairs, 2009

Zakaria Fareed, *The Post-American World, Release 2.0, Updated and Expanded*, Norton, 2011

Zola Emile, *Money (L'argent)*, Mondial, 2007

Zola Emile, *L'argent*, Le livre de poche, Librairie générale française, 1985 (1890)

Zuckerman Gregory, *The Greatest Trade Ever: The Behind-the-Scenes Story of How John Paulson Defied Wall Street and Made Financial History*, Broadway Business, 2009

LIST OF WORKS

All My Sons, 1948, 95 min., based on Arthur Miller's play, Director Irving Reis, with Edward G. Robinson, Burt Lancaster

All My Sons TV 1986, 122 min., Director Jack O'Brien, with Aidan Quinn, James Whitmore

Architecture to Zucchini: The people, companies and organizations pioneering sustainability, 2006, 129 min., 12 segment educational video

The Ascent of Money: Boom and Bust, 2008, 120 min., Director Adrian Pennink, with Niall Ferguson

The Ascent of Money: The Financial History of the World, 2008, 240 min., Director Adrian Pennink, with Niall Ferguson

Babbitt, 1934, 74 min., Director William Keighley, with Guy Kibbee and Aline MacMahon, based on Sinclair Lewis' book – Babbitt

Bad Seed: The Truth about our Food, 2006, 112 min., Director Adam Curry

The Bank, 2001, 106 min., Director Robert Connolly, with David Wenham, Anth. LaPaglia

Barbarians at the Gate, 1993, TV, 107 m., Director Glenn Jordan, based on the book by Bryan Burrough & John Helyar, on the RJR Nabisco takeover, with James Garner, Jonathan Price

BBC – 1929, The Great Crash, 2009, 60 min.

BBC – The Love of Money, 2009, Part I – The Bank that Bust the World (Lehman), 51 min., Part II – The Age of Risk, 51 min., Part III – Back from the Brink, 51 min.

BBC – The Madoff Hustle, 2009, 51 min.

Beyond Borders, 2003, 127 min., Director Martin Campbell, with Angelina Jolie, NGOs

Beyond the Line, Turn the Risks of Climate and Environmental Change into Compelling Business Opportunities, 2009, 55 minutes, with interviews of Anthony Simon and key management of GE, Ikea, Marks & Spencer, Marriott, and experts from the Carbon Disclosure Project, Environmental Defense Fund, Forum for the Future, World Resources Institute and other organizations partnering with companies to help them reduce their environmental impacts and increase their business performance.

The Big One, 1997, 91 min., Director Michael Moore, who tries to convince Phil Knight to open a Nike factory in Flint, Michigan instead of the sweat shops in Asia

Biography, Andrew Carnegie, 2000, 50 min., documentary on Carnegie

Biography – Ben & Jerry's, 2008, 50 min., starring: Ben Cohen, Jerry Greenfield

Biography - Bill Gates: Sultan of Software, 2004, 50 min., documentary on Microsoft

Biography, Henry Ford, 1999, 50 min., documentary on the Ford Automobile Company

Biography, J. Pierpont Morgan, 2000, 50 min., documentary on Morgan

Biography, Sam Walton: Bargain Millionaire, 2004, 50 min., documentary on WalMart

Boiler Room, 2000, 118 min., Director Ben Younger, with Giovanni Ribisi, Vin Diesel

Capitalism: A Love Story, 2009, 127 min., starring and directed by Michael Moore

Charlie Rose interviews Sheila Bair (October 17, 2008), 2008, 27 min. out of a DVD of 57 min.

Charlie Rose, Warren Buffett (October 1, 2008), 2008, 57 min.

Charlie Rose, Jamie Dimon (July 7, 2008), 2008, 57 min.

Charlie Rose, A Conversation with Author Thomas L. Friedman, about his book Hot, Flat, and Crowded: Why We Need a Green Revolution – and How it Can Renew America; September 9, 2008, 57 min.

Charlie Rose with Thomas L. Friedman (August 31, 2005), 60 min., documentary. An interview of Thomas L. Friedman, columnist for the New York Times and author of The World is Flat: A Brief History of the Twenty-First Century

Charlie Rose with Hank Paulson (May 19, 2004), 2006, 57 min.

Charlie Rose with Nassim Taleb (December 3, 2008), 2008, 21 minutes out of a DVD of 57 minutes

Charlie Rose with Muhammad Yunus (June 4, 2004), 2006, 57 min.

China Blue, 2005, 86 min., Director Micha X. Peled, documentary on globalization in China

The China Syndrome 1979, 122 m, Director James Bridges, with Jane Fonda, Jack Lemon

A Civil Action, 1998, 112 min., Director Steven Zaillian, with John Travolta, Robert Duvall, based on Jonathan Harr's book

Class Action, 1991, 110 min., Direc. Michael Apted, with Gene Hackman, M.E. Mastrantonio

The Corporation, 2003, 145 min., Directors Jennifer Abbott, Mark Achbar, based on the book by Joel Bakan "The Corporation: A Pathological Pursuit of Profit and Power", with Noam Chomsky, Peter Drucker, Milton Friedman, Ray Anderson, Naomi Klein, Michael Moore, Howard Zinn

The Crooked E, the Unshredded Truth about Enron, TV 2003, 100 min., Director Penelope Spheeris, with Christian Kane and Brian Dennehy, based on the book by Brian Cruver

Damaged Care, 2002 (TV), 114 min., Director Harry Winer, with Laura Dern

Professor Daniel Kahneman interviewed by Chrystia Freeland, Reuters, Fireside Chat Zeitgeist Europe, 2010, 27 min. http://www.youtube.com/watch?v=uUYQrLsmNMM

Dealers, 1989, 87 min., Director Colin Bucksey, with Paul McGann, Rebecca De Mornay

Death of a Salesman, TV 1985, 130 min., based on Arthur Miller's play, Director Volker Schloendorff, with Dustin Hoffman and John Malkovich

The Devil's Advocate, 1997, 144 m, Director Taylor Hackford, based on the novel by Andrew Neiderman, with Al Pacino, Keanu Reeves, Charlize Theron, Jef. Jones, Judith Ivey

Disclosure, 1994, 128 min., Director Barry Levinson, based on the novel by Michael Crichton, with Michael Douglas, Demi Moore, Donald Sutherland, Caroline Goodall

The Divine Comedy by Dante Alighieri, (1999) Kultur Video

An Enemy of the People, 1978, 90 min., Director George Schaefer, with Steve McQueen

Ganashatru 1989, 99 min., Director Satyajit Ray, Indian film based on Henrik Ibsen's play

Enron: The Smartest Guys in the Room, 2005, documentary film, Director Alex Gibney, 109 min., with Peter Coyote as Narrator, with Andrew Fastow, Ken Lay and Jeff Skilling, based on the book by Bethany McLean and Peter Elkind, who also appear in the film - The Smartest Guys in the Room: The Amazing Rise and Scandalous Fall of Enron

Erin Brockovich, 2000, 132 mi., Director Steven Soderbergh, with Julia Roberts, A. Finney

Executive Suite, 1954, 104 min., Director Robert Wise, based on the novel by Cameron Hawley, with William Holden, Frederic March, Barbara Stanwick, June Allyson, Walter Pidgeon, Shelley Winters, Nina Foch, Louis Calhern, Paul Douglas

The Firm, 1993, 154 min., based on the novel by John Grisham. Director Sydney Pollack, with Tom Cruise, Ed Harris, Gene Hackman, Jeanne Tripplehorn, Hol Holbrook

F.I.S.T., 1978, 145 min., Director Norman Jewison, with Sylvester Stallone, Rod Steiger

Ford: The Man and the Machine, 1987 (TV), 200 min., Director Allan Eastman, based on book by Robert Lacey, with Cliff Robertson, Hope Lange, Heather Thomas, R. H. Thomson

Free to Choose, Milton Friedman's TV series, 1990, 243 min., 5 Volumes, 3 DVDs: The Power of the Market, The Tyranny of Control, Freedom & Prosperity, The Failure of Socialism, Created Equal

Frontline: Black Money (2009), 2009, 60 min., starring and directed by Lowell Bergman

Frontline: Breaking the Bank (2009), 2009, 60 min.

Frontline: Inside the Meltdown, 2009, 60 min., Director Michael Kirk

Frontline: The Madoff Affair (2009), 2009, 60 min.

Frontline: Ten Trillion and Counting (2009), 2009, 60 min.

Frontline: The Warning (2009), 2010, 60 min., Director Michael Kirk, Reported by Jim Gilmore

The Future of Food, 2004, 88 min., Director Deborah Koons Garcia

Glengarry Glen Ross, 1992, 100 min., Director James Foley, based on David Mamet's play, with Jack Lemmon, Al Pacino, Ed Harris, Alan Arkin, Kevin Spacey, Alec Baldwin, Jonathan Price

Globalization & Human Rights, 1998, TV, 60 min., Writing credits: Rory O'Connor, Danny Schechter, hosted by Charlayne Hunter-Gault

The Gold Rush, 1925, 96 min. - silent or 69 min. remastered 1942 sound release. Director Charles Chaplin, with Charles Chaplin, Mark Swain

The Great Gatsby, 1974, 140 min., Director Jack Clayton, with Robert Redford, Mia Farrow, based on Frances Scott Fitzgerald's Book

Greed, 1924, 239 min., Director Erich von Stroheim, based on the novel by Frank Norris, with Zasu Pitts, Gibson Gowland

How to Save the World, 2007, 103 min., Directors Thomas and Barbara Burstyn

How to Succeed in Business Without Really Trying, 1967, 121 min., Director David Swift

Il Conformista 1970, 115 min., Director Bernardo Bertolucci, based on Alberto Moravia's book The Conformist, with Jean-Louis Trintignant, Stefania Sandrelli, Yvonne Sanson

An Inconvenient Truth, 2006, 96 min., Director Davis Guggenheim, Narrated by Al Gore

Inside Job, 2010, 109 minutes, written and directed by Charles Ferguson, narrated by Matt Damon

The Insider, 1999, 157 min., Director Michael Mann, with Al Pacino and Russel Crowe

The Inspector General 1949, 102 min., Director Henry Koster, with Danny Kaye, based on Revisor by Nikolai Gogol

It's a Wonderful Life, 1946, 130 min., Director Frank Capra, with James Stewart, Donna Reed

Jean de Florette, 1986, 122 min., Director Claude Berri, with Yves Montand, Gerard Depardieu, based on Marcel Pagnol's book

Julius Caesar 1953, 120 min., Director Joseph Mankiewicz, with Marlon Brando, James Mason, based on William Shakespeare's play

La Curee 1966, 98 min., Director Roger Vadim, with Jane Fonda and Michel Piccoli

L'Argent TV, 1988, 250 min, based on Emile Zola's book L' Argent, about the financier Aristide Saccard, Director Jacques Rouffio, with Claude Brasseur, Miou-Miou, M. Galabru

L' Argent, 1928, 195 min., Director Marcel L' Herbier, with Pierre Alcover, Alfred Abel

Les Grandes Familles 1958, 92 min., based on Maurice Druon's book, Director Denys de la Patteliere, with Jean Gabin, Bernard Blier, Pierre Brasseur, Jean Dessailly, Jean Murat

Life and Debt, 2001, 80 min., Director Stephanie Black, globalization, IMF, Jamaica

Life of Emile Zola 1937, 116 min., Director William Dieterle, with Paul Muni, Henry O'Neill

Lois Gibbs and the Love Canal, TV 1982, 100 min., Director Glenn Jordan, with Marsha Mason, based on the Love Canal scandal

Man of La Mancha 1972, 132 min., Director Arthur Hiller, with Peter O'Toole, Sophia Loren, based on Don Quijote by Miguel de Cervantes

Manon des Sources 1986, 113 min, Director Claude Berri, with Emmanuele Beart, Daniel Auteuil, based on Marcel Pagnol's book

Manufacturing Consent: Noam Chomsky and the Media, 1992, 167 min., Directors Mark Achbar and Peter Wintonick, about corporate media's role in modern propaganda

Marie: A True Story, 1985, 112 min., Director Roger Donaldson, with Sissy Spacek

McLibel, 2005, 85 min., Director Franny Armstrong, on McDonald's libel suit in the UK

The Merchant of Venice, 2004, 138 min., Director Michael Radford, with Al Pacino, Jeremy Irons, based on William Shakespeare's play

The Merchant of Venice, TV 1973, 131 min., Director John Sichel, with Laurence Olivier

The Merchant of Venice TV 1980, 157 min., Director Jack Gold, with Warren Mitchell

Milton Friedman, 2002, 73 m., Interviewed by Gary S. Becker, Intellectual Portrait Series

Modern Times, 1936, 87 min., Director Charles Chaplin, with Charles Chaplin, Paulette Goddard

Nassim Nicholas Taleb: The Future Has Always Been Crazier Than We Thought, 2008, 90 min.

Nine to Five, 1980, 110 min., Director Colin Higgins, with Jane Fonda, Dolly Parton

No Logo, 2003 V, 42 mi., Director Sut Jhally, documentary based on the book "No Logo" by Naomi Klein on globalization, hegemony of brands and democratic resistance

Nova - Trillion Dollar Bet, 2000, 50 m., documentary on Long Term Capital Management

The Odyssey TV 1997, 173 min., Director Andrei Konchalovsky, with Gretta Scacchi, Irene Papas, based on Homer's book

Other People's Money, 1991, 103 min., Director Norman Jewison, based on Jerry Sterner's play, with Danny DeVito, Gregory Peck, Penelope Ann Miller, Piper Laurie

Outsourced, 2006, 103 min., Director John Jeffcoat, with Josh Hamilton, Ayesha Dharkar, Asif Basra, Matt Smith

Patterns, 1956, 83 min., Director Fielder Cook, with Van Heflin, Ed Beg

Paul Hawken: The New Great Transformation, 2007, 71 min., Director Chris Baldwin, Speaker: Paul Hawken

Pirates of Silicon Valley, 1999, TV, 95 min., Director Martin Burke, with Anthony Michael Hall as Bill Gates of Microsoft, Noah Wyle as Steve Jobs of Apple, Joey Slotnick as Steve Wozniak of Apple, John DiMaggio as Steve Ballmer of Microsoft

Precarity, 2004, 197 min., Concept & Realization: Francesca Bria, Tora Krogh, Lize de Clercq. A compilation of 17 videos on victims of globalization, from Italy, Spain, Korea, Mexico, Japan, Netherlands, France, US, Michael Moore, Naomi Klein, The Take

Rhinoceros, 1974, 104 min., Director Tom O'Horgan, with Zero Mostel and Gene Wilder, based on Eugene Ionesco's play

Rigoletto 1982, 130 min., Verdi's opera with Piave's libretto based on Victor Hugo's play Le roi s'amuse, Director John Michael Phillips, with John Rawnsley as Rigoletto and Marie McLaughlin as Gilda. The English National Opera in an adaptation to contemporary Mafia.

Rigoletto 1982, 128 min., Director Jean-Pierre Ponnelle, with Luciano Pavarotti

Ripped Off: Madoff and the Scamming of America, and Crash: The Next Great Depression, 2009, 94 min., History, Starring Bernie Madoff

The Rise of Disaster Capitalism, 2009, with Naomi Klein, 77 minutes

The Shock Doctrine: The Rise of Disaster Capitalism, Naomi Klein, Bioneers, 2008, 33 minutes

The Shock Doctrine, 2009, Documentary by Michael Winterbottom and Mat Whitecross, with Naomi Klein, 89 minutes

RJR/Nabisco, Braces for Buyouts, The History Channel, documentary, 2002, 50 min.

Roger & Me, 1989, 91 min., Director Michael Moore, on GM plant shutdowm and downsizing

Rogue Trader 1999, 101 min., based on Nick Leeson's autobiography about the disastrous collapse of UK's Barings Bank, Director James Dearden, with Ewan McGregor, Anna Friel

Runaway Jury, 2003, 127 m., Director Gary Fleder, based on the novel by John Grisham, with John Cusack, Gene Hackman, Dustin Hoffman, Rachel Weisz, Bruce McGill

Seven Samurai 1954, 190 min., Director Akira Kurosawa, with Toshira Mifune

Shaping the Future: 2008 Global Conference: A Discussion with Nobel Laureates in Economics, 2008, 75 min., Milken Institute

Sicko, 2007, 123 min., Director Michael Moore, a documentary on the American healthcare system

Silkwood, 1983, 131 min., Director Mike Nichols, with Meryl Streep, Cher, Kurt Russell

Startup.com, 2001, 107 min., Director Chris Hegedus, Jehane Noujaim, documentary with Kaleil Tuzman and Tom Herman, on the rise and fall of the Internet company govWorks.com

Super Size Me, 2004, 100 min., Director and Actor - Morgan Spurlock. McDonalds, fast food unhealthy effects, the first ever reality-based movie, beginning and ending in 30 days

Syriana, 2005, 126 min., Director Stephen Gaghan, with George Clooney, C. Plummer, Matt Damon

The Take, 2004, 87 min., documentary directed by Avi Lewis, written by Naomi Klein, Argentina

The Threepenny Opera: Die Dreigroschenoper, 1931, music Kurt Weill, 112 min., Director Georg Pabst, with Lotte Lenya, based on Bertolt Brecht's play

The Beggar’s Opera 1953, 94 min., Director Peter Brook, with Laurence Olivier, Hugh Griffith

Too Big to Fail, 2011, 100 min., Director Curtis Hanson, with James Woods, William Hurt, Paul Giamatti, writers Peter Gould, Andrew Ross Sorkin

Topaze 1951, 136 min, Director Marcel Pagnol, with Fernandel, based on Marcel Pagnol's play

Topaze, 1933, 78 min., Director Harry d'Abbadie d'Arrast, with John Barrymore, Mirnay Loy

Topaze, 1935, 103 min., Director Louis J. Gasnier, with Louis Jouvet, Edwige Feuillere.

Triumph of the Nerds: The Rise of Accidental Empires, 1996, 165 min., TV, Director Robert Cringely, documentary on the origins of the personal computer with Paul Allen (co-founder Microsoft), Steve Ballmer, Bill Gates, Steve Jobs, Steve Wozniak, Gordon Moore

The Visit 1964, 100 min., Director Bernhard Wicki, with Ingrid Bergman

Hyenas, 1992, 113 m., Director Djibril Diop Mambety, African film based on the play The Visit of the Old Lady by Friedrich Durrenmatt

Wall Street, 1987, 120 min., Director Oliver Stone, with Michael Douglas, Martin Sheen

Wall Street 2: Money Never Sleeps, 2010, 127 min., Director Oliver Stone, with Michael Douglas

Wal-Mart: The High Cost of Low Price, 2005, 95 min., Director Robert Greenwald

Warren Buffett - Oracle of Omaha, 2000, 60 min., about the story of Berkshire Hathaway

Where is the World Going to, Mr. Stiglitz?, 2007, 380 min., starring Joseph Stiglitz

Who Killed the Electric Car?, 93 min., Director Chris Paine, Narrated by Martin Sheen

Working Girl, 1988, 115 min., Director Mike Nichols, with Harrison Ford, Sigourney Weaver, Melanie Griffith, Alec Baldwin

The Yes Men, 2003, 2003, 83 min., Directors Dan Ollman and Sarah Price, WTO satire

Yes, Prime Minister, UK 1992, 461 min., Director Sidney Lotterby, with Paul Edington, Nigel Hawthorne, TV series and books by Jonathan Lynn and Anthony Jay (Yes, Minister)

תמונות של יעקב קורי מהקריירה המקצועית ומהלימודים

תמונה של יעקב קורי (2006) מהאתר שלו : www.businessethics.co.il

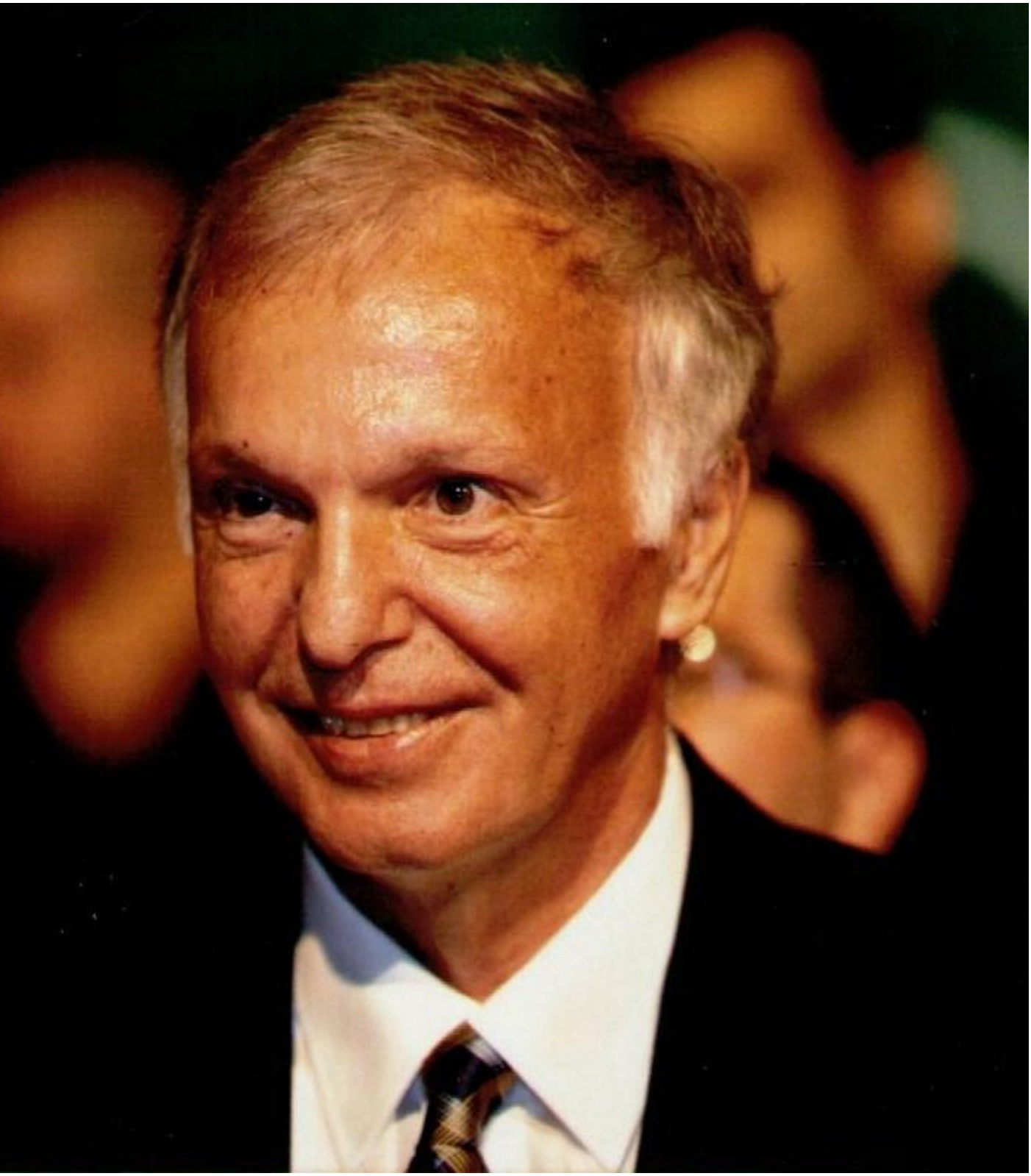

קורי מנהל את הנפקת אלביט בנאסדאק בארה"ב– בתמונה (ראשון משמאל) בעת בדיקת הנאותות בשנת 1987

קורי מרצה באחד הקורסים שלו באוניברסיטת חיפה

קורי מרצה בכנס מבקרי הפנים בשנת 2006

קורי מרצה בכנס פסגת ההיי טק בשנת 2001 בפאנל עם יצחק הרצוג

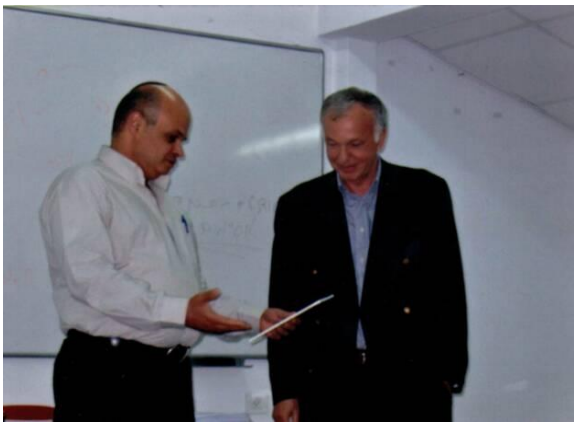

קורי מקבל מכתב הוקרה מהסטודנטים שלו בשנת 2005

יעקב קורי בארוחה החגיגית לכבוד קבלת הדוקטורט ב- CNAM פריז, צרפת, ב- 23.3.2004, עם חברי ועדת התזה

קורי בחזית האוניברסיטה CNAM בפריז שבה קיבל את הדוקטורט שלו ב- 23 במרס 2004

קורי במרכז עם חברי ועדת התזה ביום קבלת הדוקטורט בהצטיינות ב- CNAM בפריז ב- 23.3.2004. משמאל פרופסור באינסאד, בסטנפורד וב- CEIBS: **Henri-Claude De Bettignies**, המנטור האקדמי של קורי שלימד אותו ל- MBA בשנים 1967/1968 והזמין אותו להרצות באינסאד פונטנבלו צרפת כמרצה אורח בשנת 2001 ו- 2003 וכמרצה לסמסטר בפונטנטבלו סינגפור בשנת 2006. לידו הפרופסור ההולנדי **Henk Van Luijk** , אחד מגדולי האתיקנים בעולם, פרופסור **Gregory Katz Benichou** שלימד במספר אוניברסיטאות מובילות בצרפת. ומ- CNAM: פרופסור **Yvon Pesqueux** מנחה התזה של קורי, פרופסור **Aldo Levy** יו"ר ועדת התזה של קורי.

יעקב קורי בחזית חלק מהספריה שלו – תמונה של חגי אהרון מטעם גלובס עבור מאמר מרכזי במגזין השבועי בספטמבר 2008, עם פריצת המשבר הכלכלי העולמי שאותו חזה קורי, על הישגיו בעולם האקדמי והעסקי והספרים אותם כתב על אתיקה עסקית באנגלית, צרפתית ועברית. בספריה של קורי מצויים אלפי ספרים ביותר מחמישים שפות בנושאים מגוונים – מחזות, רומנים, שירה, ביוגרפיות, ספרי עיון, בלשנות, קולנוע, אומנות, מוסיקה... וכמובן אתיקה.

הברון אדמונד דה רוטשילד, שביעי מימין, עם מקבלי המילגות שלו ללימודי MBA באינסאד בשנת 1968. בחזית - ארמון פונטנבלו, בה שכנה אינסאד בשנותיה הראשונות. פרופסור תדי וינשל, מרצה באינסאד ובאוניברסיטת תל אביב, אחד מטובי המרצים בעולם, הוא שישי מימין ויעקב קורי (בן 24) הוא שני מימין.

אורי לויט, המנטור העיסקי של יעקב קורי ומנכ"ל פועלים השקעות, איש העסקים הכי אתי שקורי הכיר ושיתף אתו פעולה במספר עיסקאות – הקמת אלדור יחד עם אלביט ששניהם ישבו בדירקטוריון שלה, רכישת "הזרע" שקורי הכין עבורה את התוכנית העסקית, הקמת חברת ציוד לחצאי מוליכים בישראל יחד עם AG...

צילום של יעקב קורי בשנת 1987 עבור כתבה שפורסמה בגלובס על הנפקת אלביט בוול סטריט שקורי הוביל

תעודת הוקרה ליעקב קורי שהוביל בשנת 1987 את הנפקת ה- IPO, הנפקה ראשונה בוול סטריט של מניות אלביט. דרך אגב, החתמים של ההנפקה היו ליהמן (שירסון) ובר סטרנס, הזכורים לרע מהמשבר הכלכלי העולמי בשנת 2008.

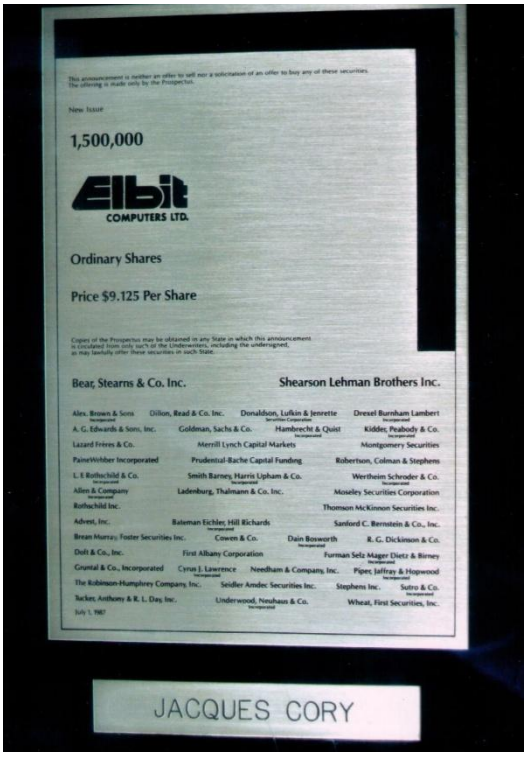

על רקע החשיפה להתנהגות לא אתית של חברות בישראל, צרפת וארצות הברית קורי כתב תיזה ראשונה בעולם על אתיקה לבעלי מניות מיעוט ופרסם ספרים אקדמיים, רומן ומחזה בנושאי אתיקה. בתמונה קורי משמאל בעת אירוע באולם סוזאן דלאל ב- 29 ביולי 2001 עם פרסום הספר האקדמי הראשון והרומן של קורי. משמאל לימין לצידו: יונתן אדרת לשעבר מנכ"ל אלסינט, אריה אבנרי מורו ורבו של קורי בכל נושאי האתיקה וביעור השחיתות שהנחה את הפנל, ופרופסור פרץ לביא מהטכניון, לימים נשיא הטכניון.

יעקב קורי ואשתו רותי על רקע הבניין הראשי של אינסאד בפונטנבלו צרפת בה קורי למד והירצה

הברון אדמונד דה רוטשילד משמאל, יעקב ורותי קורי מימין, בעת מפגש הברון עם עשרות מקבלי המילגות בישראל

יעקב קורי, מנהל יצוא מזגנים של אלקטרה בשנת 1973, בעת ביקור שר התעשיה אלוף מיל. בר-לב בביתן החברה

קורי מרצה באולם הראשי של הבורסה לניירות ערך בתל אביב בשיאו של המשבר הכלכלי העולמי ב- 20.11.2008.
בעיצומה של הרצאת קורי, בעודו שולח חיצים על ההתנהגות הלא אתית של חברות בוול סטריט ובבורסה בתל אביב ועל ההדרדרות בצדק החברתי והכלכלי בישראל, התרסק המסחר והופסק על רקע הידרדרות קיצונית של מחירי המניות שניתן לעכוב אחריהן על הלוח משמאלו של קורי, המסכים הפכו אדומים וגם הירוקים הראו תוצאות שליליות.

קורי היה ממבשרי המחאה החברתית בהרצאותיו, מאמריו וספריו, כשכמעט כל עולם העסקים, האקדמיה והשלטון פיזרו מצגי שווא של שגשוג שהקיף למעשה רק שכבה מאוד מצומצמת של העם, בעוד כתשעים אחוזים נאנקו תחת קשיים כלכליים, עם אי שוויון שהגיע לשיא, יוקר מחיה מאמיר ושחיטת מדינת הרווחה.
על רקע זה יזם קורי יום עיון רב משתתפים באוניברסיטת חיפה ב- 25 בספטמבר 2011, עם אריה אבנרי יו"ר אומ"ץ, פרופסורים מובילים כערן ויגודה גדות, מאיר חת, יהודה כהנא, אנשי עסקים, פעילים חברתיים כאיציק ספורטא, גליה שגיא מנכ"לית שבי"ל TRANSPARENCY INTERNATIONAL, וראשי המחאה החברתית. בתמונה יעקב קורי ודפני ליף שאף הרצתה בכנס. הכנס כולו הוקלט וניתן לצפות בו באינטרנט.

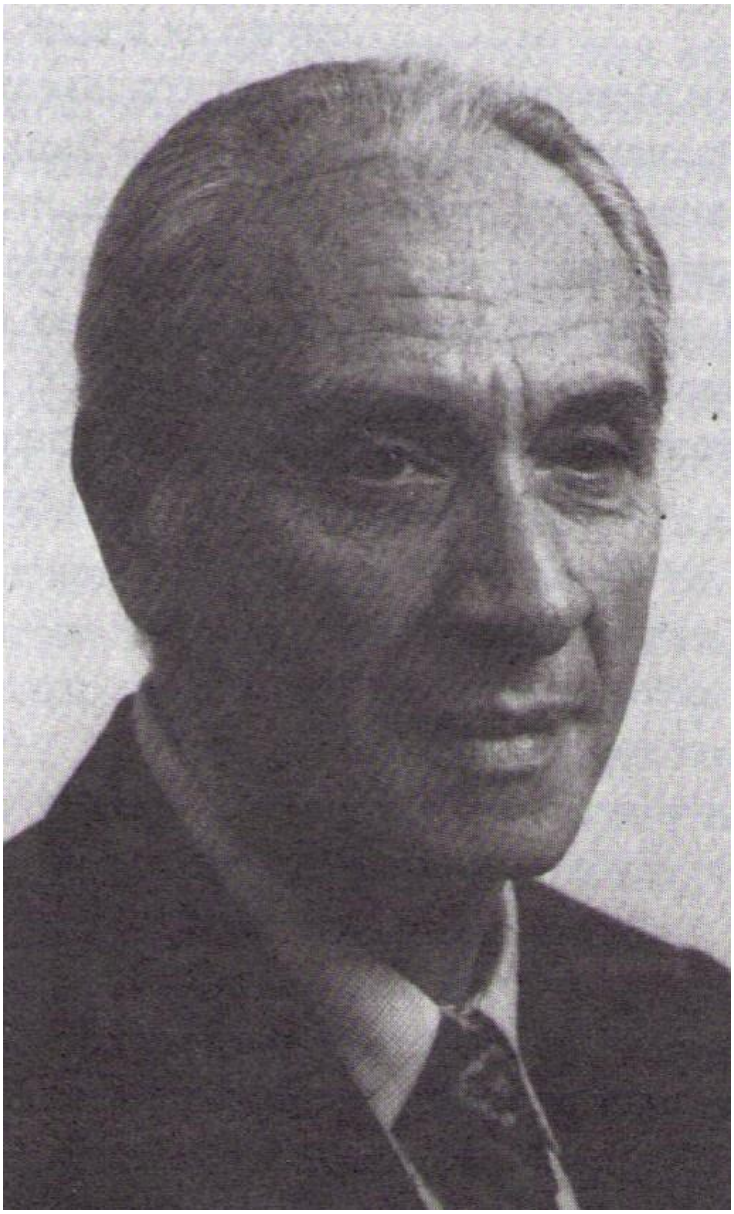

הארי רקנטי, לשעבר מנכ"ל בנק דיסקונט, ידידו של יעקב קורי, ואחד הראשונים שכתבו על אתיקה בבנקאות.